

ลักษณะเด่นของตัวละคราณะใน *ปอุมจริยะ* ของวิมลสุริ

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาอักษรศาสตรดุษฎีบัณฑิต

สาขาวิชาภาษาบาลี-สันสกฤต และพุทธศาสนศึกษา ภาควิชาภาษาตะวันออก

คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ปีการศึกษา 2562

ลิขสิทธิ์ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

CHARACTERISTICS OF RĀVAṆA IN *PAÜMACARIYA* OF VIMALASUĀRI

A Dissertation Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements
for the Degree of Doctor of Philosophy in Pali-Sanskrit and Buddhist Studies

Department of Eastern Languages

Faculty of Arts

Chulalongkorn University

Academic Year 2019

Copyright of Chulalongkorn University

หัวข้อวิทยานิพนธ์	ลักษณะเด่นของตัวละครราวณะใน <i>ปอุมจริยะ</i> ของวิมลสุริ
โดย	น.ส.บุญทริกา บุญโญ
สาขาวิชา	ภาษาบาลี-สันสกฤต และพุทธศาสนศึกษา
อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก	ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ชานป์วิชช์ ทัดแก้ว

คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อนุมัติให้หัวข้อวิทยานิพนธ์ฉบับนี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาอักษรศาสตรดุษฎีบัณฑิต

.....	คณบดีคณะอักษรศาสตร์
(รองศาสตราจารย์ ดร.สุรเดช โชติอุดมพันธ์)	
คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์	
.....	ประธานกรรมการ
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อาทิตย์ ชีรวณิชย์กุล)	
.....	อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ชานป์วิชช์ ทัดแก้ว)	
.....	กรรมการ
(อาจารย์ ดร.สมพรนุช ตันศรีสุข)	
.....	กรรมการ
(อาจารย์ ดร.ดาวเรือง วิทยารัฐ)	
.....	กรรมการภายนอกมหาวิทยาลัย
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.นาวิน โปะภรณ์ภู)	

บุณพริกา บุญโญ : ลักษณะเด่นของตัวละครราวณะใน *ปถมจรรย์* ของวิมลสุริ. (CHARACTERISTICS OF RĀVAṆA IN PAÜMACARIYA OF VIMALASURI) อ.ที่ปรึกษาหลัก : ผศ. ดร.ชานปวีชซ์ ทัดแก้ว

ปถมจรรย์ของวิมลสุริเป็นวรรณคดีเรื่องรามายณะที่เก่าแก่ที่สุดของศาสนาเชนและมีอิทธิพลต่อรามายณะฉบับของศาสนาเชนฉบับอื่นที่แต่งขึ้นภายหลัง วรรณคดีเรื่องรามายณะของศาสนาเชนจัดอยู่ในวรรณคดีเรื่องเล่าประเภทปุราณะหรือจริตตะ มีเนื้อหาเกี่ยวข้องกับแนวคิดศลากาปุรุષะซึ่งเป็นแนวคิดเกี่ยวกับวีรบุรุษในศาสนาเชน วิทยานิพนธ์นี้มุ่งศึกษาลักษณะเด่นของตัวละครราวณะในเรื่องปถมจรรย์ ซึ่งเป็นตัวละครประปรักษ์ของเรื่อง และศึกษาความสัมพันธ์ของแนวคิดทางศาสนาเชนที่มีต่อตัวละครราวณะ

ผลการศึกษาพบว่าลักษณะเด่นของราวณะในปถมจรรย์แบ่งเป็น 4 ด้าน ได้แก่ ลักษณะเด่นด้านรูปลักษณ์, ลักษณะนิสัย, ลักษณะเด่นด้านความสามารถ และลักษณะเด่นด้านลบจากมุมมองของตัวละครอื่น ลักษณะเด่นเหล่านี้ของราวณะมีทั้งด้านดีและด้านร้าย สะท้อนมิติตัวละครที่เป็นมากกว่าตัวละครประปรักษ์ผู้ประพติแต่ความชั่ว แต่ยังมีลักษณะวีรบุรุษผู้ทรงคุณธรรมซึ่งสอดคล้องกับบทบาทของราวณะในฐานะเชนศาสนิกผู้มีความภักดีต่อพระชินะ

แนวคิดทางศาสนาเชนที่มีความสัมพันธ์ต่อตัวละครราวณะได้แก่แนวคิดทางจริยศาสตร์และแนวคิดเรื่องศลากาปุรุષะ กรอบแนวคิดทางจริยศาสตร์แบบเชนแสดงให้เห็นการสร้างตัวละครประปรักษ์ให้เป็นแบบอย่างของผู้ครองเรือนที่ไม่อาจรักขานุพรดไว้ได้อย่างสมบูรณ์ และท้ายสุดเมื่อสิ้นชีวิตต้องตกนรกเพราะกรรมที่ได้ทำไว้ ซึ่งเป็นภาพตรงกันข้ามกับตัวละครเอกคือพระรามผู้ประพติตามหลักศาสนาและตามหลักอหิงสา เมื่อถึงบั้นปลายของชีวิตก็ได้ออกบวชบำเพ็ญตบะจนบรรลุความหลุดพ้น ในขณะที่กรอบแนวคิดเรื่องศลากาปุรุษะมีอิทธิพลในการดัดแปลงบทบาทของตัวละครให้ต่างออกไปจากรามายณะฉบับของศาสนาพราหมณ์-ฮินดู ตามแนวคิดศลากาปุรุษะ ราวณะเป็นประติวาสูทเวหะซึ่งเป็นผู้ขัดแย้งกับพระลักษมณ์ผู้เป็นवासูทเวหะ ประติวาสูทเวหะจะถูกล่าสูทเวหะสังหารด้วยจักรของตนเอง ส่วนพระรามเป็นพลทเวหะผู้ประพติอหิงสาและจะบรรลุความหลุดพ้น ในขณะที่ทั้งवासูทเวหะและประติวาสูทเวหะจะต้องตกนรกเพราะกรรมที่ได้กระทำไว้ จึงนับได้ว่ากรอบแนวคิดทั้งสองข้างต้นเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้ปถมจรรย์เป็นรามายณะของศาสนาเชนอย่างแท้จริง

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

สาขาวิชา	ภาษาบาลี-สันสกฤต และพุทธศาสนา	ลายมือชื่อนิสิต
	ศึกษา	
ปีการศึกษา	2562	ลายมือชื่อ อ.ที่ปรึกษาหลัก

5980512322 : MAJOR PALI-SANSKRIT AND BUDDHIST STUDIES

KEYWORD: RĀVAṆA, PAŪMACARIYA, ANTAGONIST

Boondarika Boonyo : CHARACTERISTICS OF RĀVAṆA IN PAŪMACARIYA OF VIMALASUĀRI. Advisor:
CHANWIT TUDKEAO

Vimalasūri's Paūmacariya is the earliest Jain Rā mā yaṇa and had influences on the other versions of Jain Rā mā yaṇa written later. Rā mā yaṇa in Jainism is the Narrative literature of a genre called "Purā ṇa" or "Carita", which has its subject-matter of the Salā kā puruṣa, a Jain concept of illustrious man. This thesis aims to study the characteristics of Rā vaṇa, an antagonist in Paūmacariya and to study a relation of Jainism concepts to Rā vaṇa.

The findings are that the characteristics of Rā vaṇa in Paūmacariya are divided into 4 aspects: appearances, behaviours, abilities and negative features from other characters' view. These characteristics of Rā vaṇa, which are both good and bad aspects, indicate a rounded character that is not only an antagonist who misbehave, but also a righteous hero, being consistent with Rā vaṇa's role as a devout Jain devoted to the Jina.

Jain religious concepts related to Rā vaṇa are ethical concept and Salā kā puruṣa concept. The Jain ethical framework designs the silhouette of the antagonists and illustrates him as the householders who is unable to completely take the anuvrata, vows for householder, and finally reborns in hell after his death caused by his committed karma. This set of explanation is contrasted with Rā ma, a protagonist, who follows Jain doctrine and nonviolence, renounces the world and becomes a Jain monk to attain liberation. The Salā kā puruṣa framework influences the changing character's role to be different from the Hindu versions of Rā mā yaṇa. According to Salā kā puruṣa concept, Rā vaṇa is Prativā sudeva who is an adversary to Lakṣmaṇa, a Vā sudeva. Prativā sudeva is killed by Vā sudeva with his own wheel-gem. As for Rā ma, he is Baladeva who behaves nonviolently and attains liberation while both Vā sudeva and Prativā sudeva must reborn in hell because of the karma they had done. Therefore, the two conceptual frameworks mentioned above are the important factors that cause Paūmacariya to be a truly Jain Rā mā yaṇa.

Field of Study: Pali-Sanskrit and Buddhist Studies Student's Signature

Academic Year: 2019 Advisor's Signature

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลุล่วงไปได้เป็นอย่างดีด้วยความเมตตาของผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ชานวีวิชช์ ทัดแก้ว อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลักที่ได้ประสิทธิ์ประสาทความรู้ทางด้านภาษาบาลี-สันสกฤต และภาษาปรากฤต ช่วยแนะนำแนวทางการเขียนเสนอโครงร่างการทำวิจัย ให้คำแนะนำอันเป็นประโยชน์ในการเขียนวิทยานิพนธ์ และยังได้สละเวลาอันมีค่าในการให้คำปรึกษา อ่าน ตรวจสอบ แก้ไขวิทยานิพนธ์ด้วยความเอาใจใส่เป็นอย่างยิ่ง ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณเป็นอย่างสูงไว้ ณ ที่นี้

ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อาทิตย์ ชีรวณิชย์กุล ประธานกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ อาจารย์ ดร.สมพรนุช ต้นศรีสุข และ อาจารย์ ดร.ดาวเรือง วิทยารัฐ กรรมการสอบวิทยานิพนธ์ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.นาวัน โภชกรันฎ กรรมการผู้ทรงคุณวุฒิ ที่ได้ให้คำแนะนำและข้อเสนอแนะอันเป็นประโยชน์และทำให้วิทยานิพนธ์เล่มนี้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น ขอกราบขอบพระคุณ อ.กิตติพงศ์ บุญเกิด ผู้เมตตาประสิทธิ์ประสาทความรู้ภาษาฮินดีแก่ผู้วิจัย อันเป็นประโยชน์อย่างยิ่งในการทำวิจัย

ในการทำวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้รับทุนการศึกษาจากโครงการพัฒนากำลังคนด้านมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ (ทุนเรียนดีมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย) ประจำปีการศึกษา 2556 และทุนมูลนิธิคิตาอาศรมแห่งประเทศไทยประจำปี 2555 ผู้วิจัยขอขอบพระคุณเป็นอย่างยิ่ง

ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณ Prof. Colette Caillat เป็นอย่างสูง แม้ผู้วิจัยจะไม่ได้มีโอกาสเรียนกับอาจารย์ แต่ผู้วิจัยก็มีโอกาสได้สัมผัสและได้ใช้หนังสือจาก Prof. Colette Caillat's Collection ที่ได้รับการสนับสนุนจากมูลนิธิมหาจักรีสิรินธรเพื่อคณะอักษรศาสตร์ รวมทั้งขอขอบคุณ คุณพีระ พนารัตน์ คุณมนสิชา เอกปิยะพรชัย และอาจารย์ พิษญาดา เมฆหิรัญศิริ กัลยาณมิตรผู้เมตตาจัดหาหนังสืออันเป็นประโยชน์ต่องานวิจัยหากปราศจากหนังสือจากกัลยาณมิตรเหล่านี้ งานวิจัยฉบับนี้คงมีอาจสำเร็จลุล่วงได้

ผู้วิจัยกราบขอบพระคุณกำลังใจจากบิดาและมารดาผู้เมตตาและให้ความรักอันไม่มีใครจะเทียบเท่า ขอขอบคุณพี่เมย์ผู้ให้กำลังใจและกรุณาช่วยเหลือผู้วิจัยในเรื่องระบบไอทีลิส ขอขอบคุณพี่ตี๋และหนูปิ่นผู้กรุณาช่วยตรวจแก้บทคัดย่อภาษาอังกฤษ ขอขอบคุณโอบอล กัลยาณมิตรผู้ช่วยเหลือผู้วิจัยในการขัดเกลาบทแปลให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น รวมทั้งขอบคุณกำลังใจจากพี่พลอย พี่ณัฐธัญ น้องไข่มุก และมิตรสหายที่ถามไถ่และให้กำลังใจเสมอมา

บุญทริกา บุญโณ

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ค
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	ง
กิตติกรรมประกาศ.....	จ
สารบัญ.....	ฉ
บทที่ 1 บทนำ.....	1
1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	1
1.2 วัตถุประสงค์การวิจัย.....	7
1.3 สมมติฐานการวิจัย.....	7
1.4 ขอบเขตการวิจัย.....	7
1.5 ข้อตกลงเบื้องต้น.....	7
1.6 วิธีดำเนินการวิจัย.....	8
1.7 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	8
1.8 ทบทวนวรรณกรรม.....	8
บทที่ 2 วรรณคดีเซนและภูมิหลังของเรื่องปทุมจริยะ.....	13
2.1 ความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับศาสนาเซน.....	13
2.2 โครงสร้างของวรรณคดีเซน.....	15
2.2.1 คัมภีร์อาคมะ (Canonical texts).....	15
2.2.1.1 คัมภีร์อาคมะของนิกายเศวตามพร.....	16
2.2.1.2 คัมภีร์อาคมะของนิกายทิกัมพร.....	19
2.2.2 วรรณคดีที่ไม่นับเข้าเป็นอาคมะ (Non-canonical texts).....	21
2.3 วรรณคดีเรื่องเล่า.....	22

2.4 ภูมิหลังของเรื่องปอุมจริยะ.....	24
2.4.1 ผู้แต่งและช่วงเวลาที่ตั้ง.....	24
2.4.2 ลักษณะคำประพันธ์.....	25
2.4.3 ลักษณะด้านภาษา.....	27
2.4.4 ลักษณะด้านเนื้อหาและเนื้อเรื่องโดยสังเขป.....	31
บทที่ 3 ลักษณะและบทบาทของตัวละครราวณะ.....	41
3.1 ประวัติและวงศ์ของราวณะ.....	41
3.1.1 ชื่อเรียกและฉายาของราวณะ.....	41
3.1.2 วงศ์ของราวณะ.....	43
3.1.3 กำเนิดและชะตาของราวณะ.....	45
3.1.4 วิทยาของราวณะ.....	51
3.2 บทบาทสำคัญของราวณะ.....	58
3.2.1 บทบาทเซนาศาสนิก.....	58
3.2.2 บทบาทกษัตริย์นักรบ.....	63
3.2.3 บทบาทตัวละครปรปักษ์.....	68
3.3 ลักษณะเด่นของราวณะ.....	76
3.3.1 ลักษณะเด่นด้านรูปลักษณ์.....	76
3.3.2 ลักษณะนิสัย.....	79
3.3.2.1 มักรโอรธ.....	80
3.3.2.2 หยิ่งพระนาง.....	86
3.3.2.3 มักรมากในกาม.....	89
3.3.2.4 กระจายการต่อสู้.....	93
3.3.2.5 กล้าหาญ.....	95
3.3.2.6 มุ่งมั่น.....	99

3.3.2.7 ยึดมั่นในคำปฏิญาณ	101
3.3.2.8 รู้สำนึกความผิดของตน.....	103
3.3.3 ลักษณะเด่นด้านความสามารถ.....	108
3.3.4 ลักษณะเด่นด้านลบจากมุมมองของตัวละครอื่น.....	112
บทที่ 4 การวิเคราะห์ตัวละครราวณะตามความสัมพันธ์กับแนวคิดทางศาสนาเซน	118
4.1 กรอบแนวคิดเรื่องจริยศาสตร์ในศาสนาเซน	118
4.1.1 รัตนตรัย: เครื่องนำไปสู่ความหลุดพ้น.....	118
4.1.2 พรตของผู้ครองเรือน.....	123
4.1.3 ราวณะในฐานะผู้ครองเรือน: ความสัมพันธ์ระหว่างแนวคิดเรื่องจริยศาสตร์กับการสร้างตัวละคร.....	126
4.2 กรอบแนวคิดเรื่องศลากาปุรุषะ.....	130
4.2.1 บุคคลศักดิ์สิทธิ์ในศาสนาเซน	130
4.2.1.1 พระอรหันต์ (arhat).....	130
4.2.1.2 พระสิทธะ (siddha).....	131
4.2.1.3 พระอาจารย์ (ācārya).....	132
4.2.1.4 พระอุปัชฌายะ (upadhyāya).....	133
4.2.1.5 พระสาธุ (sādhu).....	133
4.2.2 ศลากาปุรุषะ.....	136
4.2.2.1 ศลากาปุรุषะกับวรรณคดีเซน	136
4.2.2.2 ประเภทของศลากาปุรุषะ.....	139
ก. ตีรถังกร	139
ข. จักรพรรดิ	141
ค. พลเทวะ.....	141
ง. วาสุเทวะ	142

จ. ประติวาสุทเวะ.....	143
4.2.3 ความสัมพันธ์ระหว่างราวณะกับศลากาปุรุषะอื่น	145
บทที่ 5 สรุปและข้อเสนอแนะ	152
5.1 สรุปผลการวิจัย.....	152
5.2 ข้อเสนอแนะ	158
ภาคผนวก ก คำอธิบายอักษรย่อ.....	159
ภาคผนวก ข ตัวอย่างปฏุมจริยะของวิมลสุริที่ใช้ในการศึกษา	160
บรรณานุกรม.....	310
ประวัติผู้เขียน.....	316

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

นิทานเรื่องพระรามหรือรามายณะเป็นนิทานสำคัญที่ได้รับความนิยมเป็นที่รู้จักอย่างแพร่หลายทั้งในอินเดียและนอกอินเดีย ในอินเดีย รามายณะฉบับที่มีชื่อเสียงที่สุดคือรามายณะฉบับ वाल्मीकि ซึ่งตามชนบทถือเป็นอาทิกาวยะหรือกวีนิพนธ์เรื่องแรก เรื่องพระรามยังปรากฏในมหาภารตะและปุราณะเช่น พรหมปุราณะ, ปัทมปุราณะ, ครุฑปุราณะ, นารทปุราณะ, ภาคเวตปุราณะ เป็นต้น กวีสันสกฤตที่มีชื่อเสียงจำนวนมากไม่ว่าจะเป็นกาสยะ, กาลิทาส, ภวภูติ, ราชเศษร ได้นำเรื่องราวจากรามายณะมาประพันธ์เป็นกวีนิพนธ์และบทละคร อีกทั้งยังมีรามายณะที่แต่งด้วยภาษาต่าง ๆ ในอินเดีย เช่น รามจริตมานัสของตุลसीทาส แต่งเป็นภาษาฮินดี, กฤตติवासะ รามายณะ แต่งเป็นภาษาเบงกาลี, ภาวารละ รามายณะ แต่งเป็นภาษามราฐี และกัมพะ รามายณะ แต่งเป็นภาษาทมิฬ เป็นต้น (Kulkarni, 1990: 1) นิทานพระรามเหล่านี้ได้รับการปรับเปลี่ยนให้เข้ากับสภาพแวดล้อมทางสังคมของภูมิภาคนั้น ๆ และทำให้เรื่องพระรามกลายเป็นส่วนหนึ่งของประเพณีท้องถิ่นไป (Singaravelu, 2004: 31)

ไม่เพียงแต่ในวรรณคดีของศาสนาพราหมณ์-ฮินดูเท่านั้น นิทานพระรามยังแพร่หลายอยู่ในวรรณคดีของศาสนาเชนและมีอิทธิพลต่อการแต่งวรรณคดีของกวีเชนด้วย มีรามายณะหลายฉบับที่กวีเชนแต่งขึ้นภายใต้บริบทแนวคิดและความเชื่อของศาสนาเชน Kulkarni (1990: 1-2) ได้ระบุรายชื่อวรรณคดีที่เป็นเรื่องรามายณะของศาสนาเชนหรือมีเนื้อหาส่วนหนึ่งเป็นเรื่องรามายณะของศาสนาเชน ซึ่งมีทั้งวรรณคดีภาษาปรากฤต ภาษาสันสกฤต และภาษาอปภรศะ ดังนี้

1. ปอุมจรียะ (Paūmacariya) ของวิมลสุริ (Vimalasūri) แต่งในราวคริสต์ศตวรรษที่ 3
2. วาสุเทวหิณฑี (Vāsudevahindī) ของสังฆทาส (Saṅghadāsa) แต่งก่อนคริสต์ศักราช 609
3. ปัทมปุราณะ (Padmapurāṇa) ของรวีเชณะ (Raviṣeṇa) แต่งในคริสต์ศักราช 678
4. ปอุมจรีอุ (Paūmacariū) ของสวัยัมภุ (Svayambhu) แต่งในราวคริสต์ศตวรรษที่ 8
5. จอปปันนมหาปุริสจรียะ (Caūpannamahāpurisacariya) ของศีลาจารย์ยะ (Śīlācārya) แต่งในคริสต์ศักราช 868
6. อุตตรปุราณะ (Uttarapurāṇa) ของคุณภัทระ (Guṇabhadra) แต่งในคริสต์ศตวรรษที่ 9

7. พุทธคถาโกษะ (Bṛhatkathākoṣa) ของหริษณะ (Harisena) แต่งในคริสต์ศักราช 931-32
8. มหาปุราณะ (Mahāpurāṇa) ของปุชปพันตะ (Puṣpadanta) แต่งในคริสต์ศักราช 965
9. กหาวลี (Kahāvalī) ของภัทเรศวระ (Bhadreśvara) แต่งในคริสต์ศตวรรษที่ 11
10. โยคศาสตร์ สโวปชญาวัตถุติ (Yogaśāstra svopajñavṛtti) ของเหมจันทร์ (Hemacandra) แต่งในครึ่งหลังของคริสต์ศตวรรษที่ 12
11. ตริษัษฐิสถาการปุรุชจริตะ (Triṣaṣṭhisālākāpuruṣacarita) ของเหมจันทร์ (Hemacandra) แต่งในครึ่งหลังของศตวรรษที่ 12 เช่นกัน
12. ศตวรรษยามาหัตมยะ (Śatruñjyamāhātmya) ของธเนศวระ (Dhaneśvara) แต่งในคริสต์ศตวรรษที่ 14
13. ปุณยจันทรททยปุราณะ (Puṇyacandrodayapurāṇa) ของกฤษณทาส (Kṛṣṇadāsa) แต่งในคริสต์ศักราช 1528
14. รามจริตะ (Rāmacarita) ของเทววิชัยคณิ (Devavijayagani) แต่งในคริสต์ศักราช 1596
15. ลขุตริษัษฐิสถาการปุรุชจริตะ (Laghutriṣaṣṭhisālākāpuruṣacarita) ของเมฆวิชัยะ (Meghavijaya) แต่งในครึ่งหลังของคริสต์ศตวรรษที่ 17

จากรายชื่อวรรณคดีข้างต้นจะเห็นว่าปอุมจริยะของวิมลสุริเป็นรามายณะฉบับของศาสนาเซนที่เก่าแก่ที่สุด Jaini (2010: 388) ระบุว่าเรื่องปอุมจริยะของวิมลสุริกลายเป็นมาตรฐานสำหรับการประพันธ์วรรณคดีที่เกี่ยวกับเรื่องราวของพระรามจำนวนมากของกวีเซน กล่าวคือเรื่องรามายณะของเซนนั้นสามารถแบ่งออกได้เป็น 3 สาย คือสายของวิมลสุริ มีปอุมจริยะเป็นต้นสาย, สายของสังฆทาส ซึ่งใกล้เคียงกับรามายณะฉบับวาลมิกิมากที่สุด และสายของคณภัทระ มีอุตตรปุราณะเป็นต้นสาย และจะพบว่าในสายของวิมลสุรินั้นมีวรรณคดีที่ได้รับอิทธิพลจากปอุมจริยะอยู่หลายเรื่อง และมีทั้งภาษาปรากฤต สันสกฤต และอปรภรศะ เช่น จอุปันนมหาปุริสจริยะ ของศีลาจารย์ยะ, กหาวลี ของภัทเรศวระ, ปัทมปุราณะ ของรวิเชนะ, ตริษัษฐิสถาการ-ปุรุชยะ ของเหมจันทร์, ปอุมจริอุ ของสวยัมภู ในขณะที่สายของสังฆทาสและคณภัทรมีวรรณคดีที่แต่งโดยได้รับอิทธิพลจากต้นสายอยู่เพียงหนึ่งหรือสองเรื่องเท่านั้น ฉะนั้นจึงอาจกล่าวได้ว่างานของวิมลสุรินั้นเป็นต้นธารให้แก่วรรณคดีเซนที่เกี่ยวกับเรื่องรามายณะอย่างแท้จริง

รามายณะของศาสนาเซนมีรายละเอียดที่น่าสนใจและต่างออกไปจากฉบับของวาลมิกิ พระรามเป็นผู้มีจิตวิญญาณสูงส่ง ผู้ได้ขจัดกิเลสหมดสิ้นแล้วและเกิดมาเป็นครั้งสุดท้าย จึงไม่ปรารถนา การฆ่าสัตว์ตัดชีวิต ผู้สังหารราวณะจึงเป็นพระลักษมณ์และต้องตกนรกเพราะบาปจากการฆ่า

ส่วนพระรามได้บรรลुเกวัลชฎาน นอกจากนี้รามายณะฉบับเซนยังลดทอนรายละเอียดบางอย่างที่เหนือจริงออกไป นางสีดาเกิดมาอย่างมนุษย์ทั่วไป มิได้เกิดจากแผ่นดิน ราวณะไม่ได้เป็นรากษสสิบหน้า แต่ที่ได้ชื่อว่าทศमुख (lit. สิบหน้า) เนื่องจากมารดาได้สวมสร้อยไข่มุกให้ และใบหน้าของราวณะอีก 9 หน้าสะท้อนอยู่บนนั้น จึงได้ชื่อว่าทศमुख ไม่มีลิงและรากษสในเรื่องแต่ทั้งวงศ์วานรและวงศ์ของราวณะต่างก็เป็นวิทยากร (Ramanujan, 1991)

รามายณะของศาสนาเซนเป็นเรื่องราวของศลากาปุรุષะ ซึ่งเป็นแนวคิดสำคัญของวรรณคดีเรื่องเล่าในศาสนาเซน ศลากาปุรุષะคือมหาบุรุษหรือวีรบุรุษจำนวน 63 คนที่จะมาปรากฏในทุกครึ่งกาลจักร¹ แบ่งออกเป็น 5 กลุ่ม ประกอบด้วย ตีร์ถังกร (Tīrthāṅkara) 24 พระองค์, จักรพรรดิ (Cakravartin) 12 พระองค์, พลเทวะ (Baladeva) หรือ พลภัทร (Balabhadra) 9 องค์, นารายณะ (Nārāyaṇa) หรือ วาสุเทวะ (Vāsudeva) 9 องค์ และ ประตินารายณะ (Pratinārāyaṇa) หรือ ประติवासุเทวะ (Prativāsudeva) 9 องค์ ซึ่งพลภัทร วาสุเทวะ และประติवासุเทวะนั้นจะจัดเรียงมาด้วยกันเป็นกลุ่ม 3 องค์ กล่าวคือ พลภัทรเป็นวีรบุรุษในทางธรรม เป็นบุคคลตัวอย่างผู้จะบรรลุธรรมของตีร์ถังกรในชาตินี้ วาสุเทวะเป็นวีรบุรุษนักรบ ผู้จะต้องทำลายปรปักษ์คือประติवासุเทวะ ฉะนั้นเมื่อมีพลภัทร วาสุเทวะ และประติवासุเทวะอย่างละ 9 องค์ เมื่อจัดเป็นกลุ่ม 3 องค์จึงมีทั้งหมด 9 กลุ่มสำหรับวีรบุรุษจากเรื่องรามายณะเป็นพลภัทร วาสุเทวะ และประติ-वासุเทวะในลำดับที่ 8 โดยพระรามเป็นพลภัทร พระลักษมณ์เป็นवासุเทวะ และราวณะเป็นประติवासุเทวะ (H. Jain, 2006: 160; Fynes, 1998: xxiv)

ราวณะเป็นตัวละครปรปักษ์ของเรื่องรามายณะ ในรามายณะฉบับวาลมิกีราวณะเป็นตัวละครปรปักษ์ที่แสดงภาพของตัวละครที่ชั่วร้าย ดังที่กุสุมา รัักษมณี (2549: 213) ระบุว่า

“...ในวรรณคดีสันสกฤต กวีจะขีดเส้นแบ่งเด็ดขาดระหว่างฝ่ายดีกับฝ่ายชั่ว... ฝ่ายชั่วนั้นคือคู่อริของฝ่ายดี เป็นตัวแทนของมารร้าย มีแต่ความรุนแรง ความน่ารังเกียจ ความน่ากลัว กวีจึงมีกระบายสีดำเนินให้แกตัวละครฝ่ายนี้ เพื่อให้ตัดกับ

¹ กาลจักรแบ่งออกเป็นสองช่วง คือ อวสัรพินี (avasarpini) และอุตสัรพินี (utsarpini) โดยเริ่มจากอวสัรพินี เป็นยุคที่ความสุขจะค่อย ๆ ลดลง แบ่งออกเป็น 6 ยุคย่อย ๆ เริ่มตั้งแต่ยุคทอง และความสุขจะลดลงไปจนถึงยุคที่มีแต่ความทุกข์ที่สุด ธรรมะของศาสนาเซนจะสิ้นสุด แล้วจึงเริ่มช่วงเวลาใหม่ คืออุตสัรพินีอันเป็นยุคที่ความสุขจะค่อย ๆ เพิ่มขึ้น แบ่งเป็น 6 ยุคย่อย ๆ เหมือนอวสัรพินีแต่จะดำเนินไปในทางตรงกันข้าม คือ เริ่มจากทุกข์ที่สุดแล้วไปสิ้นสุดที่ยุคทอง (Dundas, 2002)

ภาพสี่ขาวสะอาดของฝ่ายดี รวณะจึงปรากฏเป็นรากษสผู้ดูร้าย น่าเกลียดน่ากลัว
เพื่อให้ผู้อ่านเกิดความชิงชัง...”

นาวิน วรรณเวช (2557: 152) ได้ศึกษาทฤษฎีวรรณคดีสันสกฤตที่เกี่ยวข้องกับตัวละคร
ปรปักษ์และระบุว่าตัวละครปรปักษ์หรือที่ในทฤษฎีวรรณคดีสันสกฤตเรียกว่า ประตินายกะ เป็น
ตัวละครที่มีสถานะไม่สำคัญ มีคุณสมบัติได้แก่ ชั่วร้าย, ปฏิบัติตนไม่เหมาะสม, โลก, หมกมุ่นในการทำ
บาป, ก้าวร้าว, ยโสโอหัง, เป็นไปเพื่อวีรรสและเราทรรส และสมควรถูกสังหาร แต่เมื่อนำคุณสมบัติ
เหล่านี้มาวิเคราะห์ตัวละครราวณะในรามายณะของวาลมิกิจะพบว่าไม่มีทั้งความสอดคล้องและ
ไม่สอดคล้องกับทฤษฎี นาวิน (2557: 152-153) ระบุว่า

“เมื่อพิจารณารายละเอียดต่าง ๆ ของราวณะแล้วก็จะเห็นว่าไม่เข้า
กับลักษณะเหล่านั้นอยู่บ้างอันได้แก่การยอมรับตนเอง หรือการสร้างรสหรือปฏิกริยา
ทางอารมณ์อื่นที่มิใช่แต่เพียงวีรรสและเราทรรสเท่านั้น และที่สำคัญก็คือความผิด
บาปหลายครั้งราวณะมิได้เป็นผู้คิดหรือต้องการจะทำตัวเอง แต่เป็นเพราะมีคนยุยง
หรือใส่ความ...”

จะเห็นว่า เรื่องรามายณะในวรรณคดีสันสกฤต ภาพตัวละครปรปักษ์ของราวณะมักมีลักษณะ
ชั่วร้าย กระทำแต่ความผิดบาป แม้การกระทำหลายครั้งจะไม่ได้เกิดจากความตั้งใจของราวณะ
แต่ผลลัพธ์สุดท้ายราวณะก็เป็นผู้กระทำชั่ว ไม่ว่าจะเกิดจากสภาพแวดล้อมหรือไม่ก็ตาม เมื่อพิจารณา
ลักษณะของราวณะที่ปรากฏในวรรณคดีเช่น จะพบว่าราวณะเป็นตัวละครที่มีความสำคัญ บทบาท
ของราวณะถูกยกให้เป็นประติ-वासुदेव หนึ่งในศลากาปุรุષะและเป็นคู่ขัดแย้งสำคัญของพระราม
และพระลักษมณ์ อีกทั้งราวณะยังเป็นเซนศาสนิกที่เคร่งศาสนา ซึ่งต่างออกไปจากภาพของราวณะ
ในวรรณคดีสันสกฤต

ปถมจริยะซึ่งเป็นรามายณะฉบับของศาสนาเซนที่เก่าแก่ที่สุดและมีอิทธิพลต่อรามายณะฉบับ
อื่นของศาสนาเซนได้แสดงภาพของราวณะเป็นกษัตริย์ที่เป็นที่รักของประชาชน ดังความว่า

taṃ mottūṇa puravaram, annaṃ desaṃ gao saha balenam |

tattha vi narinda-pura-jaṇavaṇa ahiṇandio muṃ || PCV.11.108 ||

เมื่อละจากเมืองอันเลิศนั้นแล้ว

ทศพักตร์ก็ไปสู่แว่นแคว้นอื่น พร้อมด้วยกองทัพ

แม่ ณ ที่นั่น (เขา) อันชาวเมืองและพระราชาสรรเสริญแล้ว เป็นผู้สุขใจ

jam jam vaccaï desam, so so vi ya saggasaniho hoï |

dhana-dhanna-ryanapunnō, dubbhikkha-bhayāiparimukko || PCV.11.109 ||

เขาไปสู่ประเทศใด ๆ ประเทศนั้น ๆ ย่อมเป็นประหนึ่งสวรรค์

บริบูรณ์ด้วยทรัพย์สิ้น, ธัญญาหาร และอัญมณี

ปราศจากทุกข์ภัยและภัยอันตรายเป็นต้น

punṇena pariggahiyā, te desā puṃvājammasukaenam |

siri-kitti-lacchinilao, dahavayoṇo jesu samcarāï || PCV.11.110 ||

ทศพักตร์ ผู้เป็นที่อาศัยของความรุ่งเรือง, เกียรติ และความมีโชค ไปถึงที่เมืองใด ๆ

เมืองเหล่านั้นก็ถูกแวดล้อมด้วยบุญอันกระทำแล้วอย่างดีในการเกิดครั้งก่อน

อีกทั้งปถมจริยะยังแสดงให้เห็นว่าราวณะเป็นชนศาสนิกที่มีความเคร่งศาสนาเป็นอย่างยิ่ง
เมื่อรบชนะแคว้นต่าง ๆ แล้วก็ได้ฟื้นฟูสถานที่สำคัญของศาสนาเช่น ดังความว่า

savve kāṇṇa vase, mahivāle vivihadesasambhūe |

raha-gaya-turaṅga-vahaṇa-pabhūyajohāülāḍove || PCV.11.2 ||

เมื่อกระทำพระราชาทิ้งปวง ผู้ครอบครองแคว้นต่าง ๆ

ผู้มีความหึงผยองด้วยมีรถ, ช้าง, ม้า, พาหนะ และทหารกล้ามากมาย

ให้อยู่ใต้อำนาจแล้ว

kāreï jīṇaharāṇam, samāraṇam jūṇṇa-bhagga-paḍiyāṇam |

pūyā ya bahuvīyappā, viraeï jīṇindapaḍimāṇam || PCV.11.3 ||

(ราวณะ) ก็ยังให้ปฏิสังขรณ์อารามของพระชินะที่หักพังลงเพราะความเก่า

และกระทำการบูชาประการต่าง ๆ ต่อรูปเคารพของพระชินเจ้า

jīṇavarapaḍikutthā puṇa, viddhamsāï pūyāï ya samaṇavare |

evaṃ pariṇḍamāṇo, puṃvadisim patthio navaram || PCV.11.4 ||

ส่วนผู้เป็นปฏิปักษ์กับพระชินวร เขาก็ทำลาย (คนเหล่านั้น)

แล้วบูชาพระสมณะผู้ประเสริฐ

เขาผู้ท่องเที่ยวไปทั่วเช่นนี้ ได้มุ่งเดินทางไปยังทิศตะวันออกเท่านั้น

จากข้อความที่ยกมาจะเห็นแง่มุมของราวณะที่ต่างออกไปจากรamayana ฉบับ वाल्मीकि ราวณะในปุมจริยะไม่ได้แสดงเพียงลักษณะชั่วร้าย แต่มีลักษณะของวีรบุรุษและเซนศาสนิกที่เคร่งศาสนาอยู่ด้วย Kulkarni (1990: 32) กล่าวถึงราวณะในปุมจริยะว่า ราวณะศรัทธาอย่างแรงกล้าและอุทิศตนต่อศาสนาเซน ได้ฟื้นฟูสถานที่สำคัญของศาสนาเซนที่ถูกทำลาย อีกทั้งยังเป็นผู้หลีกเลี่ยงการใช้ความรุนแรงในทุกครั้งที่มีการต่อสู้ ในการพิชิตโลก เมื่อเอาชนะศัตรูได้แล้ว ราวณะได้ปล่อยศัตรูเหล่านั้นให้เป็นอิสระและคืนอาณาจักรให้เช่นเดียวกับที่ Singaravelu (2004, 54-55) ระบุว่าวิมลสุริได้แสดงภาพราวณะเป็นกษัตริย์ในอุดมคติและเซนศาสนิกผู้เคร่งศาสนา ในฐานะวิทยากรผู้ทรงพลังอำนาจที่ปกครองราชอาณาจักร ราวณะเป็นผู้มีเกียรติยศและมั่งคั่ง เป็นที่สรรเสริญของประชาชน ในฐานะเซนศาสนิกผู้เคร่งศาสนา ราวณะยึดมั่นในหลักอหิงสา ไม่สังหารกษัตริย์ในทั้งสามโลกที่ตนเอาชนะมาได้ และยังหยุดยั้งพิธีของพระราชาฆาตกรรมให้มีการฆ่าสัตว์ด้วย แต่ราวณะก็เป็นวีรบุรุษที่ต้องพบจุดจบอย่างโศกนาฏกรรมเพราะความปรารถนาในตัวเอง Jains (2010: 386) ระบุว่าราวณะในรามายณะฉบับเซนไม่ใช่ปีศาจแต่เป็นเซนศาสนิกที่รอบรู้พลังวิเศษหรือวิชาที่เรียกว่าวิทยากร และมีอำนาจบัญชากองทัพวิทยากรอันยิ่งใหญ่ที่ช่วยให้สามารถพิชิตโลกได้ดังปรารถนา ส่วน Ramanujan (1991: 34) กล่าวว่า กล่าวถึงราวณะในปุมจริยะไว้ว่าเป็นผู้สูงส่ง ศึกษาและบำเพ็ญตบะจนได้รับวิชาและอาวุธ ทั้งเป็นผู้เลื่อมใสศรัทธาศาสนาเซนอย่างยิ่งด้วย ราวณะได้ถือพรตว่าจะไม่ล่วงเกินหญิงที่ไม่เต็มใจ แต่ด้วยความปรารถนาทำให้ราวณะลักพาตัวมาและได้พยายามพิชิตใจนางสีดา จนกระทั่งตนเองถูกสังหารในสนามรบ ราวณะจึงเป็นตัวละครที่ต้องพบจุดจบอย่างโศกนาฏกรรม เป็นบุรุษผู้ยิ่งใหญ่ผู้ไม่อาจต้านทานความปรารถนาได้แม้จะถือพรตอยู่ก็ตาม

ในแง่นี้ตัวละครราวณะในปุมจริยะของวิมลสุริจึงมีลักษณะเด่นที่แตกต่างไปจากลักษณะของราวณะในรามายณะฉบับอื่น ๆ ที่อยู่ในบริบทของศาสนาพราหมณ์-ฮินดู เช่นรามายณะฉบับของ वाल्मीकि เป็นต้น การศึกษาลักษณะเด่นของราวณะในปุมจริยะของวิมลสุริจึงทำให้เห็นแนวคิดและความเป็นเซนที่ปรากฏผ่านลักษณะเด่นและบทบาทของตัวละครรวมทั้งการดัดแปลงนิทานพระรามให้เป็นฉบับของศาสนาเซน และอาจทำให้เห็นจุดประสงค์ของวรรณคดีเรื่องเล่าที่เป็นมากกว่าเพื่อความบันเทิงแต่ยังตอบสนองต่อความมุ่งหมายของกวีในการแต่งวรรณคดีเพื่อสอนศาสนาด้วย

1.2 วัตถุประสงค์การวิจัย

1. ศึกษาลักษณะเด่นของตัวละครราวณะในปอุมจริยะของวิมลสุริ ซึ่งเป็นรามายณะฉบับของศาสนาเซน
2. เพื่อวิเคราะห์ความสัมพันธ์ของแนวคิดทางศาสนาเซนที่มีต่อตัวละครราวณะในปอุมจริยะ

1.3 สมมติฐานการวิจัย

ราวณะในปอุมจริยะของวิมลสุริ ซึ่งเป็นรามายณะฉบับของศาสนาเซนมีลักษณะเด่นคือ เป็นวีรกษัตริย์ที่มีความกล้าหาญ มีคุณธรรม และเป็นเซนศาสนิกที่เคร่งครัด ลักษณะดังกล่าวสัมพันธ์กับแนวคิดของศาสนาเซนเรื่องบุคคลสำคัญทางศาสนา

1.4 ขอบเขตการวิจัย

งานวิจัยนี้จะศึกษาลักษณะเด่นของราวณะในปอุมจริยะของวิมลสุริ ซึ่งเป็นรามายณะฉบับของศาสนาเซนที่เก่าแก่ที่สุดและมีอิทธิพลต่อรามายณะฉบับของศาสนาเซนที่แต่งขึ้นในภายหลัง ผู้วิจัยได้ใช้ต้นฉบับปอุมจริยะจำนวน 3 ฉบับ ได้แก่

1. Paumacariyam ตีพิมพ์โดย Ā. Omkārasūrī Ārādhānā Bhavana ปี 2011 ผู้วิจัยจะใช้ฉบับนี้เป็นหลักโดยตรวจสอบและเปรียบเทียบกับอีกสองฉบับที่เหลือ
2. Paumacariyam ตีพิมพ์โดย Prakrit Text Society ปี 1962
3. Paumacariyam ตีพิมพ์โดย Śrī-Jaina-dharma-prasāraka-sabhā ปี 1914

1.5 ข้อตกลงเบื้องต้น

1. ในการแปลปอุมจริยะเป็นภาษาไทย ผู้วิจัยมีจุดประสงค์การแปลเพื่อศึกษาลักษณะของตัวละคร มิใช่ศึกษาลักษณะของภาษาปราคฤต ดังนั้นผู้วิจัยจะแปลโดยเน้นรักษาใจความให้อ่านง่าย เป็นสำคัญ
2. ชื่อตัวละคร หากตรงกับรามเกียรติ์จะใช้ชื่อเดียวกับในรามเกียรติ์เพื่อให้สะดวกต่อความเข้าใจของผู้อ่านคนไทย หากไม่ตรงกับภาษาไทยจะใช้ชื่อภาษาสันสกฤตที่ตรงกับต้นฉบับภาษาปราคฤต
3. แม้พระรามและพระลักษมณ์จะมีบทบาทสำคัญในเรื่อง แต่การศึกษาครั้งนี้เน้นที่ตัวละครราวณะเท่านั้น ดังนั้นผู้วิจัยจะจำกัดข้อมูลการศึกษาเฉพาะที่ตัวละครทั้งสามมีความสัมพันธ์กันภายใต้กรอบแนวคิดศลาภาปุระเท่านั้น

1.6 วิธีดำเนินการวิจัย

1. ศึกษาเอกสารปฐมภูมิ ได้แก่ ปฐมจรียะ ของวิมลสุริ ปรिवรรต และแปลเป็นภาษาไทย
2. ศึกษาเอกสารทุติยภูมิ ได้แก่ คัมภีร์ทางศาสนาเช่น บทความ งานวิจัย ที่เกี่ยวข้องกับแนวคิดเรื่อง จริยศาสตร์, บุคคลสำคัญทางศาสนาและเรื่องรามายณะ
3. ศึกษาลักษณะเด่นของตัวละครราวณะและวิเคราะห์ความสัมพันธ์ของแนวคิดทางศาสนาเช่นที่มี ต่อตัวละครราวณะ
4. เรียบเรียงผลการวิจัย อภิปราย และสรุปผล

1.7 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. เข้าใจลักษณะเด่นของตัวละครราวณะในปฐมจรียะของวิมลสุริ รามายณะของศาสนาเชน
2. เห็นความสัมพันธ์ระหว่างแนวคิดทางศาสนากับการสร้างตัวละครในรามายณะ ในบริบทของ ศาสนาเชน
3. เป็นแนวทางในการศึกษาวรรณคดีเรื่องเล่าอื่น ๆ ในศาสนาเชน

1.8 ทบทวนวรรณกรรม

รามายณะเป็นวรรณคดีสำคัญที่มีการศึกษาเอาไว้เป็นจำนวนมาก ทั้งในแง่การเปรียบเทียบ เนื้อหา เปรียบเทียบตัวละคร การศึกษาอิทธิพลของวรรณคดี เป็นต้น ในที่นี้ผู้วิจัยจะขอกกล่าวถึง งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับเรื่องปฐมจรียะและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับตัวละครราวณะ ดังนี้

K. R. Chandra (1970) ได้ศึกษาเรื่องวิเคราะห์ปฐมจรียะไว้ในวิทยานิพนธ์เรื่อง *A Critical Study of Paumacariyam* โดยได้เปรียบเทียบปฐมจรียะกับรามายณะฉบับอื่น ๆ เช่น รามายณะฉบับของวาลมิกิ รามายณะฉบับตุลสีทาส และรามายณะของเชนอีกหลายฉบับ เพื่อดูความแตกต่างด้าน เนื้อเรื่อง และได้ศึกษาปฐมจรียะในด้านเรื่องราวความประพุดิ (จรีต) ของตัวละคร, คำสอนทาง ศาสนา, วงศ์ของตัวละคร, ที่มาของเรื่องและอิทธิพลของเรื่องปฐมจรียะ รวมทั้งศึกษาด้านวัฒนธรรม ที่ปรากฏในเรื่อง เช่น สภาพสังคม, ความสำคัญในครอบครัว, สถานะของสตรี เป็นต้น

Chandra ระบุว่าในปฐมจรียะมีเรื่องเล่าในลักษณะเรื่องแทรกที่ให้ข้อมูลเกี่ยวกับชีวประวัติ บุคคลสำคัญทั้งหมด 20 เรื่อง นับเฉพาะเรื่องที่เป็นจรีตของศลากาปุรุชจะมีอยู่ 11 เรื่อง ได้แก่ เรื่องของ ราวณะ, อัญจนาสุนทรี (Añjanāsundari), หนุมาน (Hanumat), ประวัตติคร่าวๆของสี่ธังกร 4 พระองค์ คือพระศาสดามหาวิระ, พระฤชภะ (RṢabha), พระอชิตะ (Ajita) และพระมุณิสูวระตะ (Munisuvrata), การต่อสู้ระหว่างจักพรรดิภรตะ (Bharata) กับพาหุพลิ (Bāhubali), เรื่องโอรสทั้ง 60,000 ของ

จักรพรรดิศกระ (Sagara), เรื่องของสันตกุมาร (Sanatkumāra) ซึ่งเป็นจักรพรรดิองค์ที่ 4 และเรื่องของหริษณะ (Harisena) จักรพรรดิองค์ที่ 10 (Chandra, 1970) ในส่วนของตัวละครราวณะนั้น Chandra ได้หยิบยกเฉพาะเรื่องราวฉกรรจ์ (Rāvaṇacarita) ที่ปรากฏอยู่ในตอนที่ 5-19 ของเรื่องปถมจริยะมาศึกษาเท่านั้น และเป็นการศึกษาในเชิงเปรียบเทียบเนื้อเรื่องโดยมิได้มีการวิเคราะห์บทบาทของราวณะในลักษณะตัวละครปรปักษ์ที่ปรากฏในเรื่องแต่อย่างใด ทั้งยังมีได้กล่าววิเคราะห์บทบาทของราวณะที่ปรากฏตลอดทั้งเรื่องปถมจริยะด้วย

Eva De Clercq ศึกษาลักษณะของปุราณะในบทความเรื่อง *Paūmacariya-Padmacarita-Paūmacariu: the Jain Rāmāyaṇa-Purāṇa* (2005) โดยมุ่งศึกษาความหมายของคำว่าปุราณะตามเรื่องรามายณะ 3 ฉบับ คือ ปถมจริยะของวิมลสุริ, ปถมจริยะของหริษณะ และปถมจริยะของสวียมภู รวมทั้งจากวรรณคดีเรื่องอื่น และศึกษาลักษณะความเป็นปุราณะของวรรณคดีทั้งสามเรื่องเปรียบเทียบกับวรรณคดีสันสกฤตประเภทปุราณะและรามายณะของวาลมิกิ บทความของ De Clercq แสดงให้เห็นว่าความหมายของคำว่าปุราณะในวรรณคดีเช่นไม่มีข้อสรุปอย่างเป็นเอกฉันท์ แม้ว่าจะมีวรรณคดีประเภทปุราณะและจาริตะจำนวนมากก็ตาม ผู้เขียนบทความได้ให้ข้อสังเกตเกี่ยวกับความหมายและลักษณะของปุราณะในวรรณคดีเช่นไว้เป็นสองกลุ่ม กลุ่มแรกเป็นการให้ความหมายอย่างย่อและตรงกับเนื้อหาของปุราณะโดยเฉพาะเจาะจงโดยมิหัวข้อที่พูดถึงร่วมกันได้แก่ จักรวาล, วงศ์ และการเข้าสู่นิพพานของตัวละคร ส่วนอีกกลุ่มหนึ่งมิได้ให้ความสำคัญกับเนื้อเรื่องเป็นการเฉพาะ โดยมักจะสรุปหัวข้อทางโลกทั่ว ๆ ไป เช่น จักรวาล, แวันแคว้น เมือง เป็นต้น แล้วจึงเชื่อมโยงถึงธรรมะของศาสนาเช่น ซึ่งแสดงให้เห็นความคิดของปุราณะของศาสนาเช่นในฐานะที่เป็นวรรณคดีคำสอน นอกจากนี้ De Clercq ยังเปรียบเทียบโครงสร้างปุราณะของศาสนาเช่นกับปัญจลักษณะของปุราณะในวรรณคดีสันสกฤตเพื่อแสดงให้เห็นโครงสร้างของปุราณะทั้งสองแบบ

บทความเรื่อง *Doctrinal Passages of the Jain Rāmāyaṇas* (2008) ของ Eva De Clercq ศึกษาและเปรียบเทียบข้อความที่เป็นคำสอนของศาสนาเช่นที่ปรากฏในเรื่องรามายณะจำนวน 3 ฉบับ ได้แก่ ปถมจริยะของวิมลสุริ, ปถมจริยะของหริษณะ และปถมจริยะของสวียมภู เพื่อให้เห็นมุมมองและบทบาทของคำสอนเหล่านี้ เมื่อเปรียบเทียบคำสอนที่ปรากฏในวรรณคดีทั้งสามเรื่องแล้วพบว่า มีทั้งคำสอนที่เหมือนกันและแตกต่างกัน โดยสามารถแบ่งคำสอนออกเป็นหมวดหมู่ต่าง ๆ ซึ่งหมวดหมู่ที่พบคำสอนมากที่สุดคือคำสอนในหมวดจริยศาสตร์ การศึกษาของ De Clercq แสดงให้เห็นว่าวรรณคดีทั้งสามเรื่องมีการแทรกคำสอนลับในเนื้อเรื่องเพื่อเป็นการส่งเสริมและยกย่องอุดมคติของศาสนาเช่นต่อผู้อ่านผู้ฟัง

ในด้านตัวละครในรามายณะฉบับเช่น Eva De Clercq ศึกษาตัวละครชฎายุเอาไว้ในบทความเรื่อง *Jaina Jaṭāyus or the Story of King Daṇḍaka* (2010) ผู้เขียนศึกษาการดัดแปลงตัวละครชฎายุ

ซึ่งในรามายณะฉบับวาลมิกีเป็นราชาของนกแร้งที่สละชีวิตตัวเองเพื่อพยายามช่วยนางสีดาจากราวณะ เป็นตัวละครในรามายณะฉบับเชน กวีเชนเพิ่มตำนานเรื่องอดีตชาติของชฎายุที่มีความเกี่ยวข้องกับ ป่าทันทกะเพื่อแสดงคำสอนของศาสนาเชนและเน้นย้ำให้เห็นผลของกรรมที่ได้กระทำไว้

ส่วนบทความเรื่อง *A Note on Sītā as Rāvaṇa's Daughter in the Jain Rāmāyaṇas* (2011) ของ Eva De Clercq ศึกษาอนุภาคเรื่องนางสีดาเป็นธิดาของราวณะในรามายณะฉบับของศาสนาเชน และพบว่า รามายณะบางฉบับเท่านั้นที่ระบุว่านางสีดาเป็นธิดาของราวณะ ปฐมจริยะของวิมลสุริ ไม่ปรากฏอนุภาคนี้ แต่พบอนุภาคดังกล่าวในวสุเทวหิมทีของสังฆทาส (*Vasudevahindī of Saṅghadāsa*) และอุตตรปุราณะของคุณภัทร

นอกจากนี้ De Clercq ยังเขียนบทความเรื่อง *Śūrpaṅkhā in the Jain Rāmāyaṇas* (2015) โดยศึกษาการดัดแปลงเรื่องราวของตัวละครศูรปณา เปรียบเทียบระหว่างรามายณะฉบับวาลมิกีกับ รามายณะของศาสนาเชน จากการศึกษาพบว่ากวีเชนได้ดัดแปลงรายละเอียดบางประการของ นางศูรปณาให้เข้ากับบริบทแนวคิดของศาสนาเชน ในรามายณะฉบับของศาสนาเชน พระรามและ พระลักษมณ์มิได้ลงโทษให้นางศูรปณาเสียโฉม ด้วยว่าการทำเช่นนั้นเป็นการทำผิดหลักกโหิงสา กวีเชนจึงตัดรายละเอียดส่วนนี้ออกและเปลี่ยนเป็นนางศูรปณาทำให้ตนเสียโฉมเอง อีกทั้ง รายละเอียดเรื่องการสังหารคัมพูกะก็มีการดัดแปลงเช่นกัน กวีเชนเปลี่ยนรายละเอียดของเรื่องให้ คัมพูกะถูกพระลักษมณ์ฆ่าโดยบังเอิญ มิใช่พระรามเป็นผู้ฆ่าดังเช่นในรามายณะของวาลมิกี และการ ที่ชรูปุชณ์และราวณะยกทัพไปก็ด้วยหมายจะแก้แค้นแก้คัมพูกะ มิใช่แก้แค้นที่นางศูรปณาถูก พระรามพระลักษมณ์ปฏิเสธแต่อย่างใด

บทความของ De Clercq ที่เกี่ยวกับตัวละครทั้งสาม คือ ชฎายุ นางสีดา และนางศูรปณานั้น มีการให้รายละเอียดและกล่าวถึงตัวละครทั้งสามจากข้อมูลในรามายณะฉบับเชนเอาไว้ที่น่าสนใจ และน่าเชื่อถือ โดยได้กล่าวถึงเรื่องราวและบทบาทของตัวละครทั้งสามตัวที่ปรากฏในรามายณะฉบับ เชน และวิเคราะห์บทบาทของตัวละครทั้งสามเอาไว้ละเอียด ทั้งนี้การศึกษาเกี่ยวกับตัวละครใน รามายณะฉบับเชนของ De Clercq ยังมีได้มีการศึกษาตัวละครหลักซึ่งเป็นศลากาปุรุષะทั้ง 3 คือ พระราม พระลักษมณ์ และราวณะ แต่อย่างใด

ในการศึกษาวรรณคดีไทยมีผู้ศึกษาตัวละครทศกัณฐ์ในรามเกียรติ์ได้แก่ ธิติ แจ่มขจรเกียรติ ศึกษาแนวคิดธรรมที่นำเสนอผ่านตัวละครทศกัณฐ์ ในปริยญาณีพนธ์เรื่อง การสื่อสารแนวคิดธรรม ผ่านตัวละครทศกัณฐ์ในเรื่องรามเกียรติ์พระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ 1 (2553) โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อ ศึกษาทศกัณฐ์ในฐานะตัวละครธรรมในพระราชนิพนธ์รามเกียรติ์ ในรัชกาลที่ 1 ที่ได้รับอิทธิพลจาก พุทธศาสนา และศาสนาพราหมณ์ฮินดูร่วมกัน ผลการศึกษาพบว่าแนวคิดธรรมะย่อมชนะอธรรม

มีความซับซ้อน มีมิติหลากหลาย ผู้เขียนระบุว่ารามเกียรติ์ของไทยได้รับอิทธิพลจากพุทธศาสนาและมีความเชื่ออื่นปรากฏร่วมด้วย การนำเสนอแนวคิดธรรมะย่อมชนะอธรรมในรามเกียรติ์เป็นไปในเชิงปฏิบัติ คือตัวละครแต่ละตัวเป็นตัวอย่างอันแยบคายที่แสดงผลของการปฏิบัติหรือไม่ปฏิบัติตามธรรมะ (ฉติ แจ่มขจรเกียรติ, 2553) นอกจากนี้ผู้เขียนยังจำแนกลักษณะอธรรมของตัวละครทศกัณฐ์ออกเป็น 2 ลักษณะ คือ ลักษณะอธรรมโดยการสร้างตัวละครและผ่านทางพฤติกรรมของตัวละครเอง งานวิจัยนี้เป็นการศึกษาวิเคราะห์ตัวละครทศกัณฐ์ในฐานะตัวละครที่นำเสนอแนวคิดอธรรมอย่างละเอียดผ่านมโนทัศน์ของพุทธศาสนา แต่ผู้เขียนศึกษาเพียงตัวละครทศกัณฐ์ในวรรณคดีเรื่องรามเกียรติ์เท่านั้นโดยไม่ได้กล่าวถึงหรือเปรียบเทียบกับรามายณะของวาลมิกิหรือรามายณะฉบับอื่น

สมพร สิงห์โต ศึกษารามายณะของวาลมิกิเปรียบเทียบกับรามเกียรติ์พระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ 1 ไว้ในวิทยานิพนธ์เรื่อง ความสัมพันธ์ระหว่างรามายณะของวาลมิกิและรามเกียรติ์พระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ 1 (2517) โดยเปรียบเทียบในด้านการลำดับเรื่อง รายละเอียด เรื่องแทรก ชื่อ กำเนิด บทบาท บุคลิกลักษณะของตัวละคร อิทธิพลที่มีต่อสังคมและวัฒนธรรมไทย และสาระสำคัญในวรรณคดีทั้งสอง ในด้านตัวละคร พบว่าตัวละครสำคัญหลายตัวมีชื่อ กำเนิด บทบาทและบุคลิกลักษณะตัวละครแตกต่างกัน ความแตกต่างของวรรณคดีทั้งสองเรื่องเกิดจากวัตถุประสงค์ที่แตกต่างกัน กล่าวคือรามเกียรติ์ของไทยแต่งขึ้นสำหรับอ่านและใช้เล่นละครเพื่อความบันเทิง มิใช่เพื่อหวังบุญกุศลจากการอ่านการฟังอย่างรามายณะของวาลมิกิ (สมพร สิงห์โต, 2517)

ศรีสุรางค์ พูลทรัพย์และสุมาลย์ บ้านกล้วย ได้ศึกษาเปรียบเทียบตัวละครในเรื่องรามเกียรติ์กับตัวละครในรามายณะไว้ในงานวิจัยเรื่องลักษณะความเป็นมาและพฤติกรรมของตัวละครในเรื่องรามเกียรติ์เปรียบเทียบกับตัวละครในมหากาพย์รามายณะ (2524) พบว่าตัวละครในเรื่องรามเกียรติ์มีลักษณะคล้ายคลึงกับมนุษย์มากกว่าตัวละครในรามายณะ ตัวละครฝ่ายดีจะมีข้อบกพร่อง ในขณะที่ตัวละครฝ่ายชั่วก็มีส่วนดีบ้าง สาระสำคัญของเรื่องคือ ธรรมหรือความถูกต้องเป็นสิ่งที่มีคุณค่าที่สุด ผู้มีธรรมหรือยกคุณค่าของธรรมเหนือสิ่งอื่นใดจะได้รับผลดีตอบสนอง ส่วนผู้ที่ไม่ถืออธรรมจะมีแต่ความหายนะ

งานวิจัยของสมพร สิงห์โต แสดงให้เห็นการเปรียบเทียบรามเกียรติ์ไทยกับรามายณะของวาลมิกิในแง่มุมต่าง ๆ ความแตกต่างนำไปสู่ข้อสรุปในเรื่องจุดประสงค์การแต่งของทั้งสองเรื่องที่แตกต่างกัน เช่นเดียวกับงานวิจัยของศรีสุรางค์ พูลทรัพย์และสุมาลย์ บ้านกล้วย ที่แสดงให้เห็นความแตกต่างของตัวละครระหว่างรามเกียรติ์ทั้งสองฉบับ งานวิจัยทั้งสองเรื่องทำให้เข้าใจรามเกียรติ์และเห็นคุณค่าของเรื่องรามเกียรติ์ในบริบทสังคมวัฒนธรรมไทยมากขึ้น แต่มิได้มีจุดประสงค์หลักเป็นการวิเคราะห์ตัวละครในรามายณะของวาลมิกิและไม่ได้กล่าวถึงรามายณะฉบับอื่นๆแต่อย่างใด

นาวิณ วรรณเวช ได้วิจัยเรื่องราวณะเอาไว้ในรายงานการวิจัยเรื่อง ตัวละครปรปักษ์ในวรรณคดีสันสกฤต: กรณีศึกษาราวณะในรามายณะฉบับวาลมิกิ (2557) โดยได้ศึกษาตัวละครราวณะด้วยทฤษฎีตัวละครปรปักษ์ที่กล่าวถึงไว้ในตำราทฤษฎีวรรณคดีสันสกฤต ผลการศึกษาพบว่าตัวละครปรปักษ์ในทฤษฎีวรรณคดีสันสกฤตเป็นตัวละครที่มีสถานะไม่สำคัญ คุณสมบัติของตัวละครปรปักษ์ที่ทฤษฎีระบุไว้จะเป็นไปในแง่ลบ แต่เมื่อนำมาพิจารณารายละเอียดของราวณะแล้วกลับพบว่ามีความไม่สอดคล้องกัน คุณสมบัติของพระตินายกะมินิยามว่าจะต้องชั่วร้าย ปฏิบัติตนไม่เหมาะสม โลกหมกมุ่นในการทำบาป ก้าวร้าว กล้าหาญ ยโสโอหัง เป็นไปเพื่อวีรรสและเราทรรส และสมควรถูกสังหาร แต่ราวณะในรามายณะฉบับวาลมิกินั้นกลับมีแง่มุมที่ไม่เข้ากับคุณสมบัติเหล่านี้ด้วยได้แก่ การยอมรับตนเอง การสร้างรศทางอารมณ์อื่นที่มีไข่เพียงวีรรสและเราทรรส หลายครั้งราวณะสร้างความผิดบาปเนื่องจากการถูกขู่ข่มหรือใส่ความ โดยที่ตัวราวณะไม่ได้เป็นผู้คิดหรือต้องการทำตัวเอง (นาวิณ วรรณเวช, 2557) ทั้งนี้นาวิณได้ศึกษาไว้เฉพาะตัวละครราวณะจากรามายณะฉบับวาลมิกิเท่านั้น มิได้กล่าวถึงราวณะในรามายณะฉบับอื่นคู่อื่น ๆ หรือฉบับของเซน ซึ่งมีมิติของตัวละครและมุมมองของกวีที่มีต่อตัวละครที่น่าสนใจไม่แพ้กัน ดังนั้นงานวิจัยฉบับนี้ที่ศึกษาลักษณะเด่นของตัวละครราวณะในปอุมจริยะของวิมลสุริ และอิทธิพลของแนวคิดทางศาสนาที่มีต่อตัวละครราวณะจึงเป็นองค์ความรู้ใหม่ที่ยังไม่เคยมีผู้ศึกษามาก่อน

บทที่ 2

วรรณคดีเซนและภูมิหลังของเรื่องปทุมจริยะ

ปทุมจริยะของวิมลสุริเป็นวรรณคดีเรื่องรามายณะที่กวีประพันธ์ขึ้นในบริบทของศาสนาเซน มีการสอดแทรกคำสอนและแนวคิดเรื่องต่าง ๆ ของศาสนาเซนตลอดทั้งเรื่อง อีกทั้งตัวละครในเรื่องนี้ก็ล้วนแต่เป็นเซนศาสนิก และมีการวางบริบทของเรื่องให้เป็นเรื่องเล่าที่คนธรรของพระศาสดามหาวิระเล่าให้พระราชเสณิกะฟังซึ่งเป็นรูปแบบการดำเนินเรื่องของวรรณคดีเรื่องเล่าในศาสนาเซน ในบทนี้ผู้วิจัยจะกล่าวถึงความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับศาสนาเซน วรรณคดีเซนและภูมิหลังของเรื่องปทุมจริยะก่อน เพื่อเป็นพื้นฐานในการศึกษาลักษณะและบทบาทของตัวละครราวณะในปทุมจริยะของวิมลสุริ รวมทั้งความสัมพันธ์ของแนวคิดทางศาสนาเซนที่มีต่อตัวละครในบทต่อ ๆ ไป

2.1 ความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับศาสนาเซน

ศาสนาเซน (Jainism) หรือ ไชนะ (Jaina) มาจากคำว่า ชินะ (jina) หมายถึง ผู้ชนะ ใช้หมายถึงบุคคลผู้พิชิตกิเลสตัณหาได้อย่างสิ้นเชิงแล้ว (สุนทร ฌ รังษี, 2545) ตามชนบของศาสนาเซนเชื่อกันว่าเป็นศาสนาที่เก่าแก่ ไม่มีหลักฐานปรากฏแน่ชัดว่าเกิดขึ้นเมื่อใด และมีศาสดาหรือที่เรียกว่าพระตีสถึงกร สืบต่อกันมา 24 พระองค์ โดยศาสดาองค์แรกคือพระฤษกะ ส่วนศาสดาองค์สุดท้ายคือพระมหาวีระ ซึ่งในคัมภีร์พุทธศาสนาภาษาบาลีเรียกว่า นิครนถ์ นาฏบุตร (นิคณฐ นาฏบุตร) เป็นผู้ร่วมสมัยกับพระพุทธเจ้า

พระมหาวีระมีพระนามเดิมว่า วรรณมานะ (Vardhamāna) ประสูติเมื่อ 599 ปีก่อนคริสตศักราช ในวรรณะกษัตริย์ เป็นโอรสของพระสิทธารถะ (Siddhārtha) กับพระนางตริศลา (Trisālā) (Jaini, 2001) มีนามตามโคตรว่า ชลาตฤบุตร (Jñātrputra)² ตามประวัติของพระศาสดามหาวิระ พระองค์ออกผนวชเมื่อมีพระชนมายุ 30 พรรษา และบำเพ็ญเพียรโดยถือปฏิญญาหนึ่ง ไม่ตรัสกับผู้ใดเป็นเวลา 12 ปี จนได้บรรลุแก้ว-ชญาณ หลังจากนั้นจึงออกเผยแผ่คำสอนจนกระทั่งนิพพานเมื่อ 527 ปีก่อนคริสตศักราช³ ทั้งนี้ตามชนบของศาสนาเซนเชื่อกันว่าพระศาสดามหาวิระมิได้คิดค้นหลัก

² คำว่า ชลาตฤบุตร แปลว่า บุตรของผู้มีความรู้ ในภาษาปรากฤตใช้คำว่า ฉายบุตร (Nāyaputta) หรือ ฉาตบุตร (Nātaputta) ซึ่งคัมภีร์พุทธศาสนาภาษาบาลีใช้คำว่า นาฏบุตร (Nāṭaputta) การสะกดคำเช่นนี้ทำให้อรรถกถาจารย์ทางพุทธศาสนาตีความว่าหมายถึงบุตรของนักพ้อน (นาฏ - บ. นักพ้อน)

³ ธรรมเนียมของนิกายเศวตตามพรถือว่าพระศาสดามหาวิระมีพระชนมชีพอยู่ในช่วง 599-527 ปีก่อนคริสตศักราช ส่วนนิกายทีคัมพรเชื่อว่าพระศาสดามหาวิระนิพพานเมื่อ 510 ปีก่อนคริสตศักราช (Dundas, 2002)

คำสอนของศาสนาเซนด้วยตนเอง เพียงแต่นำคำสอนเดิมของพระตีรถึงกรองค้ก่อนหน้า คือ พระปารสวะ (Pārsva) ที่ได้เคยสั่งสอนมาแต่ภายหลังเลื่อนหายไปมาปรับปรุงใหม่เท่านั้น (วิจิตร เกิดวิเศษฐ์, 2520: 101; ญัฐ วัชรศิรินทร์, 2556: 26)

หลังจากพระมหาวิระนิพพาน ศาสนาเซนแตกออกเป็นสองนิกาย คือ นิกายเศวตามพร และนิกายทิกัมพร โดยทั้งสองนิกายมีความแตกต่างเฉพาะหลักคำสอนปลีกย่อย ส่วนหลักคำสอนสำคัญ ทั้งสองนิกายมีพระศนะตรงกันและยึดถือตามคำสอนที่พระมหาวิระสั่งสอนไว้ ตัวอย่างความแตกต่างของทั้งสองนิกาย เช่น นักบวชนิกายทิกัมพรจะเปลือยกาย ไมุ้่งผ้า เนื่องจากถืออัตตกิลมณญุค คือ การทรมานตนให้ลำบากและต้องสละทุกสิ่งทุกอย่างแม้แต่เครื่องนุ่งห่ม ในขณะที่นักบวชนิกายเศวตามพรจะนุ่งห่มผ้าขาว ส่วนความแตกต่างในพระศนะเกี่ยวกับความหลุดพ้นคือ นิกายทิกัมพรมีพระศนะว่าผู้ชายเท่านั้นที่สามารถบรรลุโมกษะได้ ส่วนผู้หญิงไม่มีโอกาสจะบรรลุ หากผู้หญิงต้องการบรรลุโมกษะต้องอธิษฐานให้เกิดเป็นผู้ชายจึงจะสามารถบรรลุโมกษะได้ ในขณะที่นิกายเศวตามพรเห็นว่าผู้หญิงสามารถบรรลุโมกษะได้เท่ากับผู้ชายโดยไม่จำเป็นต้องอธิษฐานให้เกิดเป็นผู้ชายก่อน (สุนทร ฅ รังษี, 2545)

ศาสนาเซนเชื่อในหลักการเรื่องกรรมและผลของกรรมที่ทำให้ติดข้องในสังสารวัฏ โดยถือว่าชีวะ⁴ ซึ่งโดยสภาวะดั้งเดิมเป็นสิ่งบริสุทธิ์ มีความรู้ ศรัทธา อำนาจและความสุขเป็นอนันต์ แต่เมื่อมีความขลาดและกิเลสตัณหาดึงดูดอนุภาคแห่งกรรมให้เข้าห่อหุ้มชีวะ ชีวะก็จะสูญเสียคุณสมบัติดั้งเดิม และต้องเวียนว่ายตายเกิดอยู่ในสังสารวัฏ ปรัญญาเซนถือว่ากิเลสหรือภายะ (Kṣāya) มี 4 ชนิด ได้แก่ ความโกรธ, ความอยากได้หรือความโลภ, ความถือตัว และความหลง (สุนทร ฅ รังษี, 2545) กิเลสเหล่านี้ดึงดูดกรรมให้เข้ามาเกาะติดกับชีวะ และต้องวนเวียนอยู่ในสังสารวัฏไม่มีที่สิ้นสุดหนทางเดียวที่จะบรรลุโมกษะหรือหลุดพ้นจากสังสารวัฏจึงต้องตัดกรรมอย่างสิ้นเชิงเพื่อให้ชีวะกลับมาบริสุทธิ์อีกครั้ง ดังที่ ฝิ่น ดอกบัว (2545: 249) ระบุว่

“...เซนถือว่าโมกษะเป็นจุดมุ่งหมายสูงสุดของชีวิต เป็นโลกุตตรภาวะ สภาวะที่พ้นไปจากโลก ไม่ต้องมาเวียนว่ายตายเกิดในสังสารวัฏให้ระทมทุกข์อีกต่อไป ส่วนการที่จะปฏิบัติเพื่อบรรลุโมกษะได้ก็ด้วยการกำจัดอวิชชาให้หมดไปด้วยวิชา

⁴ ชีวะ (jīva) คือวิญญาณหรือเทียบเท่ากับอตมมันหรือชีวะตมมันในปรัชญาอุปนิษิต เช่นถือว่าชีวะมีรูปร่างและขนาดเหมือนกับสิ่งที่สถิตอยู่ และมีระดับสูง-ต่ำแตกต่างกันไปตามสิ่งที่สถิต ชีวะจึงมีทั้งของพืช, สัตว์, คน, เทพเจ้า เป็นต้น ปรัญญาเซนแบ่งชีวะออกเป็น 2 ประเภทใหญ่ได้แก่ มุกตชีวะ (muktajīva) คือชีวะที่หลุดพ้นจากการเวียนว่ายตายเกิดในสังสารวัฏ และพันธชีวะ (bandhajīva) คือชีวะที่ยังไม่หลุดพ้น ยังเวียนว่ายตายเกิดอยู่ในสังสารวัฏ (ฝิ่น ดอกบัว, 2545; สุนทร ฅ รังษี, 2545)

เมื่อไม่มีวิชา ก็จะไม่มีการปฏิบัติ และเมื่อไม่มีการปฏิบัติ ก็จะไม่เกิดวิชา ชีวะก็จะหมดจดผ่องใสตามเดิม เพราะไม่ถูกกิเลสและกรรมที่หุ้มปกปิด ปรชญาชนได้วางข้อปฏิบัติเพื่อดำเนินไปสู่โมกษะดังต่อไปนี้

1. สังวรระ สำรวมระวังไม่ให้กิเลสใหม่เข้ามาครอบงำจิตใจ
2. นิรชรา การพยายามกำจัดกิเลสที่มีอยู่ให้หมดไป ก็ในเมื่อกิเลสใหม่ไม่มี และกิเลสเก่าถูกกำจัดไปเรื่อย ๆ ก็จะไม่เกิดกิเลสโดยสิ้นเชิง ดุจดั่งน้ำที่ปิดฝาข้างบนไม่ให้น้ำเข้า และเปิดข้างล่างให้น้ำเก่าไหลออก น้ำก็จะหมดถึงไปเอง...

2.2 โครงสร้างของวรรณคดีเขน

วรรณคดีของศาสนาเขน หรือวรรณคดีเขน (Jain literature) สามารถแบ่งออกได้เป็นสองกลุ่มใหญ่ คือคัมภีร์ทางศาสนา หรือที่เรียกว่า คัมภีร์อาคมะ (Āgama) และวรรณคดีที่ไม่นับเข้าเป็นอาคมะ วรรณคดีทั้งสองกลุ่มใช้ภาษาหลากหลาย ทั้งภาษาปรากฤตต่าง ๆ และภาษาสันสกฤต Winternitz (1972: 427) ระบุว่าคัมภีร์อาคมะและอรรถกถายุคแรกใช้ภาษาปรากฤตทั้งมาครีและมหาราษฎร์ หลังจากนั้นจึงเริ่มมีการใช้ภาษาสันสกฤตในการเขียนอรรถกถา ตำรา และกวีนิพนธ์ โดยนิกายเศวตามพร (Śvetāmbara) เริ่มใช้ภาษาสันสกฤตในราวคริสต์ศตวรรษที่ 8 ส่วนนิกายทิคัมพร (Digambara) เริ่มใช้ภาษาสันสกฤตก่อนหน้านั้นเล็กน้อย สำหรับวรรณคดีที่ไม่นับเข้าเป็นอาคมะนั้นใช้ทั้งภาษาปรากฤตและภาษาสันสกฤต (Winternitz, 1972) โดยโครงสร้างและรายละเอียดของวรรณคดีเขนทั้งสองประเภทมีดังนี้

2.2.1 คัมภีร์อาคมะ (Canonical texts)

อาคมะ เป็นชื่อที่ใช้เรียกคัมภีร์ทางศาสนาของศาสนาเขน หมายถึงคัมภีร์ที่บันทึกคำสอนของพระศาสดาและคัมภีร์ที่อาจารย์ในยุคต่อมาแต่งขึ้นเพื่ออธิบายคำสอน เชื่อกันว่าปุรวะ (Pūrva) ซึ่งเป็นวรรณคดีจำนวน 14 เล่มมีมาตั้งแต่สมัยของพระปารศวะ (พระตริถังกรองค์ที่ 23) แต่ปัจจุบันสูญหายไปหมดแล้ว เหลือเพียงคำอธิบายเนื้อหาอย่างสั้น ๆ ในวรรณคดียุคหลังเท่านั้น (Jaini, 2001) ปุรวะได้รับการถ่ายทอดมาโดยมุขปาฐะ จนพระศาสดามหาวิระได้นำมาเทศนาใหม่ และได้รับการรวบรวมเป็นระบบโดยเหล่าคณธ โดยรวมเข้าเป็นส่วนหนึ่งของอังกะ (Sangave) ซึ่งเป็นคำสอนของพระศาสดามหาวิระ แท้จริงแล้วเขนศาสนิกเชื่อกันว่าคัมภีร์อังกะลำดับที่ 12 ที่เรียกว่าทฤษฏิวาทะ (Dr̥ṣṭivāda) เป็นคัมภีร์ที่บรรจุคำสอนจากปุรวะเอาไว้ (Jaini, 2001) คัมภีร์อังกะนั้น นิกายเศวตามพรเชื่อกันว่าสามารถสืบทอดมาได้เป็นส่วนใหญ่ มีแต่คัมภีร์ทฤษฏิวาทะเท่านั้นที่สูญหายไป ในขณะที่นิกายทิคัมพรปฏิเสธคัมภีร์อังกะของนิกายเศวตามพร เพราะถือว่าคัมภีร์อังกะเริ่มสูญหายไป

ภายหลังจากพระศาสดามหาวีระนิพพานได้ 162 ปี จนกระทั่งหลังพระศาสดามหาวีระนิพพานได้ 683 ปีก็เหลือคัมภีร์อังคะเพียงส่วนเล็กน้อยบางส่วนเท่านั้น ซึ่งปุชปทันตะและภุตพลี (Puṣpadanta and Bhūtabali) ศิษย์ของธรรเสนะ (Dharasena) ได้รวบรวมไว้และบันทึกเป็นคัมภีร์ชฎกัณฐาคัมภีร์ (Ṣaṭkhaṇḍāgama) ในราวคริสต์ศตวรรษที่ 1 หรือ 2 (H. Jain, 2006: 154)

ทั้งนี้ ภายหลังจากพระศาสดามหาวีระนิพพาน ได้มีการแต่ง รวบรวมและเรียบเรียงคำสอนของพระศาสดามหาวีระ รวมทั้งเขียนอธิบายขยายความหลักธรรมต่าง ๆ โดยอาจารย์ทั้งในนิกายเศวตามพรและนิกายทิกัมพร คัมภีร์ทางศาสนาของทั้งสองนิกายจึงมีการแตกแขนงและแบ่งจำนวนต่าง ๆ กัน ในที่นี้ ผู้วิจัยจะกล่าวถึงคัมภีร์อาคัมภีร์ของทั้งสองนิกายไปตามลำดับ

2.2.1.1 คัมภีร์อาคัมภีร์ของนิกายเศวตามพร

คัมภีร์อาคัมภีร์ของนิกายเศวตามพรประกอบด้วยคัมภีร์จำนวน 45 เล่มได้แก่ อังคะ (skt., pkt. Aṅga) 11 เล่ม, อุปางคะ (skt. Upāṅga, pkt. Uvaṅga) 12 เล่ม, ประกัรณะ (skt. Prakīrṇa, pkt. Paiṅṇa) 10 เล่ม, เฉตสูตฺร (skt. chedasūtra, pkt. Cheyasutta) 6 เล่ม, มุลสูตฺร (skt. Mūlasūtra, pkt. Mūlasutta) 4 เล่ม และคัมภีร์อื่นๆ (Individual texts) 2 เล่ม ดังนี้

- อังคะ เป็นคัมภีร์เชนยุคแรกสุด รวบรวมขึ้นโดยเหล่าคณธร นอกจากชื่อ อังคะ แล้ว ยังเป็นที่รู้จักกันในชื่อ เวทะ (Veda), ทวาตศางคะ (Dvādaśāṅga) และคณิปิกกะ (Gaṇipitaka) (Joshi, 2010) สามารถแบ่งได้กว้าง ๆ เป็น 4 กลุ่มเนื้อหา ได้แก่ กฎข้อบังคับของนักบวช, การพิจารณาทรศนะที่ผิด, ธรรมะ และเรื่องเล่าสำหรับสั่งสอนผู้ครองเรือน (Jaini, 2001) อังคะทั้ง 11 เล่ม ได้แก่

- อาจารย์รังคะ (skt. Ācārāṅga, pkt. Āyāraṅga)
- สูตฺรกฤตางคะ (skt. Sūtrakṛtāṅga, pkt. Sūyagaḍaṅga)
- สถานางคะ (skt. Sthānāṅga, pkt. Thāṅaṅga)
- สมวา漾คะ (skt., pkt. Samavāyāṅga)
- ภควตี วยาขยาปรัชญูปตี (skt. Bhagavatī Vyākhyāprajñapti, pkt. Bhagavaī Viyāhapaṇṇatti)
- ชญาดฤธรรมกถา (skt. Jñātrdharmaḥ, pkt. Nāyādhammakahāo)
- อุปาสกทศา (skt. Upāsakadaśāḥ, pkt. Uvāsagadasāo)

- อันตกฤตทศา (skt. Antakṛddasāḥ, pkt. Antagaḍadasāo)
- อนุตตเราปปาติกทศา (skt. Anuttaraupapātikadaśāḥ, pkt. Anuttarovavāiyadasāo)
- ปรีศนวนยาकरणะ (skt. Praśnavyākaraṇāni, pkt. Paṅhavāgaraṇāim)
- วิปากศรุตตะ (skt. Vipākaśrutam, pkt. Vivāgasuyam)
- ทฤษฏีวาทะ (skt. Dṛṣṭivāda, pkt. Diṭṭhivāya) ถือกันว่าสูญหายไปแล้ว
- อุปางคะ ถือว่าเป็นแขนงของอาคมะ อาคมะอุปมาได้กับแขนงขาซึ่งเป็นองค์ประกอบหลักของร่างกายมนุษย์ ในขณะที่อุปางคะซึ่งสร้างมาจากคำว่าอุป+องค สามารถเปรียบเทียบได้กับองค์ประกอบ ๆ ผู้ที่รวบรวมอุปางคะคือเหล่าสถวีระ (sthavira) เนื้อหาส่วนใหญ่เป็นเรื่องเล่าสำหรับผู้ครองเรือน (Jaini, 2001) คัมภีร์อุปางคะมี 12 เล่ม ได้แก่
 - เอาปปาติกะ (skt. Aupapātika, pkt. Uvavāiya)
 - ราชปรีศนียะ (skt. Rājaprasnīya, pkt. Rāyapasenaījja)
 - ชีวาชีวาภิคมะ (skt., pkt. Jīvājīvābhigama)
 - ปรีชญापना (skt. Prajñāpanā, pkt. Pannavaṇā)
 - สุรยปรีชญูปติ (skt. Sūryaprajñapti, pkt. Sūriyapannatti)
 - ชัมพูทวิปปรีชญูปติ (skt. Jambudvīpaprajñapti, pkt. Jambuddīvapannatti)
 - จันทรปรีชญูปติ (skt. Candraprajñapti, pkt. Candapannatti)
 - นีรยาลี (skt., pkt. Nirayāvalī)
 - กัลปาวตัมสิกกา (skt. Kalpāvataṃsikāḥ, pkt. Kappāvaḍaṃsiāo)
 - ปุชปิกา (skt. Puṣpikāḥ, pkt. Pupphiāo)
 - ปุชปจูลิกา (skt. Puṣpacūlikāḥ, pkt. Pupphacūliāo)
 - วฤษณิทศา (skt. Vṛṣṇidaśāḥ, pkt. Vaṅhidasāo)

- ประทีรณะ หมายถึงงานที่เกี่ยวกับหัวข้อเบ็ดเตล็ด แต่งโดยอาจารย์หลากหลายคน เป็นวรรณคดีร้อยกรองและมีการกล่าวถึงหลักศีลธรรมของศาสนาเชน (Joshi, 2010) มีทั้งหมด 10 เล่ม ได้แก่

- จตุศรณะ (skt. Catuḥśaraṇa, pkt. Caūsaraṇa)
- อaturปรตยaxyานะ (skt. Āturapratyākhyāna, pkt.

Āūrapaccakkhāṇa)

- ภักตปรีชญา (skt. Bhaktaparijñā, pkt. Bhattaparinnā)
- สัมสตารกะ (skt. Samstāraka, pkt. Samthāra)
- ตัณฑุลไวจาริกะ (skt. Taṇḍulavaicārika, pkt.

Taṇḍulaveyāliya)

- จันทรเวรยกะ (skt. Candravedhyaka pkt. Caṃdāvijjhaya)
- เทเวนทร์สตะวะ (skt. Devendrastava, pkt. Devimdatthaya)
- คณีวิทยา (skt. Gaṇividyā, pkt. Gaṇivijjā)
- มหาปรตยaxyานะ (skt. Mahāpratyākhyāna, pkt.

Mahāpaccakkhāṇa)

- วีรัสตะวะ (skt. Vīrastava, pkt. Vīratthaya)

- เฉทสุตฺร เป็นเสมือนวินัยปฎักของศาสนาเชน คำว่า เฉท (skt. cheda pkt. cheya) เป็นคำศัพท์เฉพาะทางในกฎข้อบังคับของนักบวชเชน หมายถึงการลดระดับความอาวุโสของนักบวช พร้อมกับการล้างบาปอย่างเหมาะสมสำหรับความผิดที่ได้กระทำไป (Jaini, 2001) เฉทสุตฺรมี 6 เล่ม ได้แก่

- อาจารย์ทศ (skt. Ācāradaśāḥ, pkt. Āyāradasāo)
- พฤทท์กัลปะ (skt. Bṛhatkalpa, pkt. Bihākappa)
- วยวหาระ (skt. Vyavahāra, pkt. Vavahāra)
- นิสีถะ (skt. Niśītha, pkt. Nisīha)
- มหานิสีถะ (skt. Mahāniśītha, pkt. Mahānisīha)
- ชิตกัลปะ (skt. Jītakalpa, pkt. Jīyakappa)

- มูลสูตร มีที่มาจากคำว่า มูล (mūla) แปลว่า เบื้องต้น หรือ พื้นฐาน ฉะนั้นมูลสูตรจึงเป็นกลุ่มคัมภีร์ที่เกี่ยวข้องกับข้อปฏิบัติพื้นฐานของชีวิตนักบวช มีทั้งหมด 4 เล่ม ได้แก่

- ทศไวกาลิกะ (skt. Daśavaikālika, pkt. Dasaveyāliya)
- อุตตรารชยณะ (skt. Uttarādhyayana, pkt. Uttarajjhayana)
- อาวัศยกะ (skt. Āvaśyaka, pkt. Āvassaya)
- ปิณฑนिरยุกติ (skt. Piṇḍaniryukti, pkt. Piṇḍanijjutti)

- คัมภีร์อื่น ๆ ที่เรียกว่า จูฬิกาสูตร (skt. cūlikāsūtra) ซึ่งหมายถึง ส่วนเพิ่มเติมหรือภาคผนวกสำหรับอังคพาหะหรือแขนงของอังคะ มี 2 เล่ม ได้แก่

- นันทิสูตฺร (skt. Nandīsūtra, pkt. Ṇaṃḍīsutta)
- อนุโยคทวารสูตฺร (skt. Anuyogadvārasūtra, pkt. Aṇuogaddārāim)

ถึงแม้ว่าจำนวนของคัมภีร์อาคัมชะตามประเพณีของนิกายเศวตามพรจะมี 45 เล่ม แต่ในหลายๆแห่งที่ให้รายชื่อคัมภีร์เหล่านี้ไว้อาจมีจำนวนไม่แน่นอนตั้งแต่ 45-50 คัมภีร์ (Winternitz, 1972) ส่วนภาษาที่ใช้ในคัมภีร์อาคัมชะนั้นเป็นภาษาปรากฤตที่เรียกว่า อารษะ (Ārṣa) หมายถึงภาษาของฤๅษี หรือเรียกว่าภาษาอรธมาคธี (Ardha-māgadhī) ซึ่งกล่าวกันว่าพระศาสดามหาวีระใช้ภาษานี้ในการแสดงธรรมด้วย (Winternitz, 1972) ทั้งนี้ยังมีการแต่งอรรถกถาเพื่ออธิบายความในคัมภีร์อาคัมชะที่เรียกว่า นiryukti (Niryukti) และภาษาชะ (Bhāṣya) แต่งเป็นร้อยกรองภาษาปรากฤต ตามด้วยการแต่งจูรณิ (Cūrṇi) เป็นร้อยแก้วภาษาปรากฤต และฏีกา (Tīkā) เป็นร้อยแก้วภาษาสันสกฤต (Jaini, 2001)

2.2.1.2 คัมภีร์อาคัมชะของนิกายทิกัมพร

ดังที่ผู้วิจัยได้กล่าวไปแล้วว่านิกายทิกัมพรปฏิเสธคัมภีร์อังคะของนิกายเศวตามพรเนื่องจากถือว่าสูญหายไปแล้วหลังจากพระศาสดามหาวีระนิพพาน 683 ปี คงเหลือเพียงบางส่วนของที่รศณะถ่ายทอดแก่ปุชปทันตะและภุตพลีทางมุขปาฐะและศิษย์ทั้งสองได้นำมาแต่งเป็นคัมภีร์ชฎุฆณฑาคมะและอีกส่วนหนึ่งที่คุณธระ (Guṇadhara) ได้แต่งเป็นคัมภีร์กษายปรากฤตชะ (skt. Kaṣāyaprābhṛta, pkt. Kasāyapāhuda) เท่านั้น ซึ่งคัมภีร์ทั้งสองนี้ถือว่าเป็นคัมภีร์อาคัมชะที่เก่าแก่และสำคัญที่สุดของ

นิกายทิกัมพร คัมภีร์อาคัมพะอื่นของนิกายทิกัมพรเป็นผลงานของอาจารย์ที่แต่งขึ้นในภายหลัง (Jaini, 2001)

คัมภีร์อาคัมพะอื่นของนิกายทิกัมพรที่เรียกว่า อนุโยคะ (Anuyoga) ซึ่งเป็นอาคัมพะชั้นรอง (secondary Canon) หรืออาคัมพะทดแทน (substitute Canon) จัดเป็น 4 หมวดหมู่ หรือบางแห่งเรียกว่าเป็นพระเวททั้ง 4 ประกอบด้วยวรรณคดีสำคัญในชั้นหลังจำนวนหนึ่ง ดังนี้

- ปรถมานุโยคะ (Prathamānuyoga) ประกอบด้วยวรรณคดีที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับประวัติของพระตีสถิงกรและบุคคลในตำนานเรื่องเล่าของศาสนา เช่น (Jaini, 2001) ตัวอย่างวรรณคดีในกลุ่มนี้ได้แก่ อาทิปุราณะของจินเสนะ (Ādipurāṇa of Jinasena) และอุตตรปุราณะของคุณภัทร (Uttarapurāṇa of Guṇabhadra) เป็นต้น

- กรณานุโยคะ (Karaṇānuyoga) ประกอบด้วยตำราเกี่ยวกับศาสตร์โบราณเช่นจักรวาลวิทยาและดาราศาสตร์ (Jaini, 2001) ตัวอย่างวรรณคดีในกลุ่มนี้ได้แก่ ตริโลกปรัชญูปติ (Trilokaprajñapti), ตริโลกสาระ (Trilokasāra) และสุรยปรัชญูปติ (Sūryaprajñapti) เป็นต้น

- จรณานุโยคะ (Carāṇānuyoga) เป็นการแจกแจงข้อบังคับหรือวินัยสำหรับนักบวชและผู้ครองเรือน ตัวอย่างวรรณคดีในกลุ่มนี้ได้แก่ มูลาจาระของวัฏฏเกระ (Mūlācāra of Vattakera) และรัตนกรัณทศราวากาจาระของสมันตภัทระ (Ratnakaraṇḍaśrāvākācāra of Samantabhadra) เป็นต้น

- ทรวยานุโยคะ (Dravyānuyoga) เป็นกลุ่มวรรณคดีที่อธิบายเกี่ยวกับเรื่องทรวยะ (dravya) หรือสสาร ซึ่งเป็นแง่มุมทางปรัชญาเช่นทั้งด้านภววิทยาและญาณวิทยา ตัวอย่างวรรณคดีในกลุ่มนี้ได้แก่ ตัตตวารลสูตรของอุมาสวามี⁵ (Tattvārthasūtra of Umāsvāmī) และอรรถกถา เป็นต้น

ทั้งนี้เส้นแบ่งระหว่างวรรณคดีอาคัมพะของนิกายเศวตามพรและนิกายทิกัมพรมิได้มีความชัดเจนนัก มีวรรณคดีบางเรื่องทั้งนิกายเศวตามพรและนิกายทิกัมพรยอมรับร่วมกัน เช่น ตัตตวารลสูตร (Tattvārthasūtra) เป็นต้น ฉะนั้น สำหรับวรรณคดีบางเรื่องการจะแยกให้เด็ดขาดว่าเป็นวรรณคดีของนิกายใด จึงเป็นเรื่องยากจะตัดสิน

⁵ นิกายทิกัมพรเรียกว่า อุมาสวามี ส่วนนิกายเศวตามพรเรียกว่า อุมาสวาตี

2.2.2 วรรณคดีที่ไม่นับเข้าเป็นอาคมะ (Non-canonical texts)

วรรณคดีที่ไม่นับเข้าเป็นอาคมะมีจำนวนมากและมีหลากหลายประเภท เช่น อรรถกถาหรืองานเขียนอธิบายความจากคัมภีร์อาคมะ, วรรณคดีเรื่องเล่า, วรรณคดีคำสอน เป็นต้น อาจกล่าวได้ว่าวรรณคดีเช่นนี้มีประเภทของวรรณคดีที่กว้างขวางและขยายขอบเขตออกไปมากกว่าเป็นเพียงคัมภีร์ทางศาสนา และด้วยปัญหาด้านอายุของคัมภีร์ทำให้การแบ่งวรรณคดีอาคมะและวรรณคดีที่ไม่นับเข้าเป็นอาคมะเป็นเรื่องยาก ดังที่ Winternitz (1972: 475) ระบุว่า “เนื่องจากคัมภีร์อาคมะของศาสนาเชนถูกจัดบันทึกเป็นลายลักษณ์ในสมัยหลัง ทำให้การกำหนดเส้นแบ่งที่ชัดเจนระหว่างวรรณคดีอาคมะกับวรรณคดีที่ไม่นับเข้าเป็นอาคมะเป็นเรื่องที่เป็นไปไม่ได้ วรรณคดีที่ไม่นับเข้าเป็นอาคมะเริ่มเขียนขึ้นก่อนที่วรรณคดีอาคมะจะเสร็จสมบูรณ์...” ฉะนั้นจึงมีวรรณคดีในชั้นหลังที่ไม่นับเข้าเป็นอาคมะจำนวนหนึ่ง โดยเฉพาะอย่างยิ่งในกลุ่มวรรณคดีประเภทอรรถกถาหรืองานเขียนอธิบายความจากคัมภีร์อาคมะ ที่มักจะปรากฏอยู่ในอาคมะชั้นรอง⁶ ตามการจัดแบ่งอาคมะของนิกายนิคัมพรด้วย ในที่นี้ผู้วิจัยจะกล่าวถึงเฉพาะวรรณคดีสำคัญบางประเภทโดยสังเขปเท่านั้น

วรรณคดีที่ไม่นับเข้าเป็นอาคมะจำนวนมากเป็นวรรณคดีประเภทอรรถกถา และงานเขียนอธิบายความจากคัมภีร์อาคมะ อาจารย์ชาวเซนได้อธิบายขยายความคัมภีร์อาคมะ ทั้งในลักษณะการอรรถกถา และการแต่งตำราที่เป็นการอธิบายหัวข้อธรรมหรือหลักปรัชญาในศาสนาเซนต์ ตัวอย่างวรรณคดีประเภทนี้เช่น อาวัศยกนิรยุกติ และสูตรกถตางคนิรยุกติ ของภัทรพาหุ (Āvaśyakaniryukti and Sūtrakṛtāṅganiryukti of Bhadrabāhu) เป็นวรรณคดีเกี่ยวกับปรัชญานายะ (Nyāya) และไวเศซิกะ (Vaiśeṣika), มูลาจารย์ และตรีวารณาจารย์ ของวัฏฏเกระ (Mūlācāra and Trivarnācāra of Vaṭṭakera) มีเนื้อหาเกี่ยวข้องกับกฎข้อบังคับทางศีลธรรมสำหรับชาวเซนผู้เคร่งศาสนา, ตัตตวารณสูตรของอุมาสวาตี เกี่ยวข้องกับเรื่องตัตตวะ (tattva) หรือความจริง 9 ประการ⁷, ษัตถรรณสมุจจยะ ของหริภิกษุ (Ṣaḍdarśanasamuccaya of Haribhadra) เกี่ยวข้องกับระบบปรัชญาต่าง ๆ ทั้งปรัชญาพุทธ ปรัชญานายะ ปรัชญาasangขยะ ปรัชญาไวเศซิกะ ปรัชญาไซมินิ และปรัชญาจรรวาก เป็นต้น

วรรณคดีประเภทเรื่องเล่าเป็นวรรณคดีที่มีขอบเขตเนื้อหากว้างขวาง และสามารถแบ่งเป็นประเภทย่อยได้หลายประเภท เช่น ปุราณะหรือจริตตะ, กถา, ประพันธ์ และกถาโกศะ ผู้วิจัยจะกล่าวถึงวรรณคดีประเภทนี้ในหัวข้อต่อไป ส่วนวรรณคดีสโตตระ (Stotra) เป็นวรรณคดีร้อยกรองทางศาสนา มีเนื้อหาสรรเสริญบุคคลศักดิ์สิทธิ์ของศาสนาเซนต์ บทสรรเสริญที่เก่าแก่ที่สุดคือ อุวส์คคหระ

⁶ ดู 2.1.1.2 คัมภีร์อาคมะของนิกายนิคัมพร

⁷ ดู 4.1.1 รัตนตรัย: เครื่องนำไปสู่ความหลุดพ้น

(Uvasaggahara) ซึ่งเป็นบทสรรเสริญพระปารศวะที่สันนิษฐานกันว่าภัทรพาหุเป็นผู้แต่งบทสรรเสริญนี้ บทสโตตระที่มีชื่อเสียงที่สุดบทหนึ่งคือ ภักตามรสโตตระ (Bhaktāmarastotra) แต่งโดยมานตุ่งคะ (Mānatuṅga)

นอกจากวรรณคดีทั้งสามประเภทแล้วยังมีวรรณคดีประเภทอื่น ๆ ที่แต่งโดยกวีเชนและไม่นับเข้าเป็นอากมะอีก เช่น ตำราไวยากรณ์, วรรณคดีประเภทศาสตร์ วรรณคดีเหล่านี้ล้วนแล้วแต่แสดงให้เห็นขอบเขตของวรรณคดีเชนที่กว้างขวางเกินกว่าเป็นเพียงวรรณคดีทางศาสนา ดังที่ Winternitz (1972: 594-595) ระบุว่า “...พวกเชนได้ขยายขอบเขตงานของตนไปไกลเกินกว่าวรรณคดีทางศาสนา และเกินกว่าที่ชาวพุทธได้ทำไว้ พวกเขาประสบความสำเร็จในศาสตร์ทางโลก ทั้งทางปรัชญา, ไวยากรณ์, การทำพจนานุกรม, กวีนิพนธ์, คณิตศาสตร์, ดาราศาสตร์และโหราศาสตร์...”

2.3 วรรณคดีเรื่องเล่า

วรรณคดีเรื่องเล่าของศาสนาเชนมีขอบเขตที่กว้างขวาง สามารถแบ่งอย่างคร่าว ๆ ได้เป็น 4 ประเภท ได้แก่ ปุราณะหรือจริตตะ, กถา, ประพันธ์ และกถาโกศะ โดยมีทั้งเรื่องราวของวีรบุรุษ, เทพนิยาย และนิทานคำสอน เป็นต้น เรื่องราวเหล่านี้บางส่วนรับอิทธิพลมาจากวรรณคดีของศาสนาพราหมณ์-ฮินดูแล้วนำมาดัดแปลงให้เป็นฉบับของศาสนาเชน แต่บางส่วนก็เป็นเรื่องเล่าหรือตำนานของศาสนาเชนเองที่นำมาจากเรื่องเล่าในคัมภีร์อากมะ

สำหรับวรรณคดีประเภทปุราณะหรือจริตตะ เป็นวรรณคดีที่มีเนื้อหาเกี่ยวข้องกับตำนานหรือเรื่องราวชีวิตประวัติของวีรบุรุษ บุคคลศักดิ์สิทธิ์ หรือบุคคลสำคัญของศาสนาเชน ส่วนใหญ่มักได้อิทธิพลจากแนวคิดศลาคากาปุรุชะซึ่งเป็นเรื่องราวชีวิตประวัติของมหาบุรุษ 63 คน รวมทั้งมีการนำวรรณคดีอิติहाสทั้งสองเรื่องของศาสนาพราหมณ์-ฮินดู คือรามายณะและมหาภารตะมาดัดแปลงให้เป็นวรรณคดีเชนด้วย วรรณคดีประเภทนี้ที่เก่าแก่ที่สุดคือปอุมจริยะของวิมลสุริ ซึ่งนักวิชาการสันนิษฐานเวลาแต่งไว้ระหว่างคริสต์ศตวรรษที่ 3 ถึงคริสต์ศตวรรษที่ 5⁸ นอกจากนี้ยังมีวรรณคดีเรื่องอื่น ๆ ในประเภทนี้ที่สำคัญอีกหลายเรื่อง เช่น ปัทมปุราณะของรวิเชณะ (Padmapurāṇa of Raviṣeṇa), หริวงศปุราณะของชินเสนะ (Harivaṃśapurāṇa of Jinasena), มหาปุราณะของชินเสนะและคุณภัทระ, ตริษัษฏิสลาคากาปุรุชะจริตตะของเหมจันท์ (Triṣaṣṭīśalākāpuruṣacarita of Hemacandra), เนมินาถจริตตะของสุราจารย์ยะ (Nemināthacarita of Sūrācārya) และปารศวานถจริตตะของภาวเทวสุริ (Pārśvanāthacaritra of Bhāvadevasūri) เป็นต้น

⁸ ดู 2.3.1 ผู้แต่งและช่วงเวลาที่ตั้ง

ทั้งนี้ วรรณคดีประเภทปุราณะและจรีตะยังถือเป็นกรอบหรือเป็นพื้นที่สำหรับสอดแทรกเทพนิยายหรือนิทานต่าง ๆ นอกจากวรรณคดีประเภทปุราณะและจรีตะแล้ว ยังมีวรรณคดีนิทานของศาสนาเซนจำนวนมากทั้งร้อยแก้วและร้อยกรอง มีทั้งภาษาสันสกฤต ปรากฤตและอปภริสะ งานเหล่านี้มิได้มีจุดประสงค์เพียงเพื่อความบันเทิง แต่ยังสอดแทรกจุดประสงค์ทางศาสนา คือการเทศนาสั่งสอนธรรมด้วย (Winternitz, 1972) วรรณคดีประเภทประพันธ์ (Prabandha) เป็นวรรณคดีที่มีเนื้อหาเป็นเกร็ดประวัติหรือกึ่งประวัติศาสตร์ คือเป็นเรื่องราวของบุคคลสำคัญในประวัติศาสตร์ แต่เป็นเกร็ดทำนองนิทานมากกว่าจะเป็นชีวประวัติจริง ตัวอย่างวรรณคดีในกลุ่มนี้เช่น ประภาวจรีระของประภาจันทร (Prabhāvakacaritra of Prabhācandra), ประพันธ์จินตามณีของเมรุตุงคะ (Prabandhacintāmaṇi of Merutuṅga) และตีรทกัลปะของชินประภา (Tīrthakalpa of Jinaprabha) เป็นต้น

วรรณคดีประเภทกถา (Kathā) หรือธรรมกถา (Dharmakathā) เป็นนิทานซึ่งสอดแทรกคำสอนของศาสนาเซน โดยวรรณคดีที่เก่าแก่ที่สุดในกลุ่มนี้คือตริงควตี (Taraṅgavatī) แต่งโดยปาทลิปตสุริ (Pādaliptasūri) ก่อนคริสต์ศตวรรษที่ 5 แต่ไม่ปรากฏวรรณคดีฉบับนี้ตกทอดมาถึงปัจจุบัน (Winternitz, 1972) ตริงควตีเป็นต้นแบบให้แก่วรรณคดีอีกเรื่องหนึ่งคือสมราวิจจกหาของหริภทระ (Samarā-iccakahā of Haribhadra) ซึ่งเป็นวรรณคดีภาษาปรากฤตที่มีชื่อเสียงเรื่องหนึ่ง นอกจากนี้ยังมีเรื่องภวิสัทตกหาของธนปาละ (Bhavisattakahā of Dhanapāla) ที่มุ่งแสดงการสรรเสริญปัญจมีวระ ด้วยการกล่าวถึงผลของการบรรลุพรตข้อนี้ เป็นต้น

วรรณคดีประเภทกถาโกสะ (Kathākośa) มีลักษณะเป็นหนังสือรวมนิทานที่ประกอบด้วยนิทานหลายเรื่องทั้งในรูปของนิทานซ้อนนิทานและนิทานที่เล่าทีละเรื่องต่อกันไป เช่น กถาโกสะ (Kathākośa) ซึ่งเป็นเสมือนแหล่งรวมนิทาน แต่งด้วยภาษาสันสกฤตและแทรกร้อยกรองภาษาปรากฤต, กถาโกสะของศรีจันทร (Śrīcandra) แต่งด้วยภาษาอปภริสะ, กถานกโกสะของชินศวร (Kathānakakośa of Jineśvara) เป็นต้น นอกจากวรรณคดีเรื่องเล่าทั้ง 4 ประเภทแล้ว ยังมีวรรณคดีเรื่องเล่ากลุ่มย่อย ๆ เช่น จัมปู (Campū) และกถานกะ (Kathānaka)⁹ ด้วย วรรณคดีเรื่องเล่าแสดงให้เห็นความนิยมของกวีเซนที่มีการแต่งเรื่องเล่าในลักษณะของนิทานหรือตำนาน โดยมีจุดประสงค์เพื่อความบันเทิงและสอดแทรกแนวคิด ความเชื่อ และคำสอนของศาสนาเซนลงไปในตัววรรณคดี

⁹ ดู Winternitz (1972: 534-537)

2.4 ภูมิหลังของเรื่องปทุมจริยะ

ปทุมจริยะ รามายณะฉบับของศาสนาเซนเป็นวรรณคดีเรื่องเล่าเกี่ยวกับชีวประวัติของวีรบุรุษหรือศลากาปุรุષะ อาจกล่าวได้ว่าเป็นวรรณคดีเรื่องรามายณะที่เก่าแก่ที่สุดที่พบในปัจจุบัน คำว่า ปทุม (skt. padma, pkt. paüma) แปลว่า ดอกบัว เป็นชื่อเรียกหนึ่งของพระราม (MW, 2011: 584) ส่วน จริยะ (skt. carita, pkt. cariya) หมายถึง พฤติกรรม, การกระทำ, ความประพฤติ, วิกรกรรม (MW, 2011: 389) เมื่อรวมกันชื่อเรื่องปทุมจริยะจึงหมายถึง “(เรื่องราว)วิกรกรรมของพระราม” Jaini ระบุนิยามของชื่อเรื่องว่าเนื่องจากพระรามคือพลเทวะเป็นวีรบุรุษที่อยู่ในช่วงเวลาที่ไม่มีพระตีรถึงกรมี่พระชนม์ชีพอยู่ ฉะนั้นพลเทวะซึ่งเป็นศลากาปุรุษะลำดับต่ำกว่าจึงถูกยกขึ้นเป็นวีรบุรุษที่สูงที่สุดของเรื่อง (Jaini, 2010) ดังนั้นจึงตั้งชื่อเรื่องตามชื่อพระราม แม้ว่าในเนื้อเรื่องจะมีเรื่องราวของศลากาปุรุษะอื่นอยู่ด้วยก็ตาม ในที่นี้ผู้วิจัยจะกล่าวถึงภูมิหลังของเรื่องปทุมจริยะในประเด็นต่าง ๆ ได้แก่ ผู้แต่งและช่วงเวลาที่ตั้ง, ลักษณะคำประพันธ์, ลักษณะด้านภาษา และเนื้อเรื่องโดยย่อ ตามลำดับดังนี้

2.4.1 ผู้แต่งและช่วงเวลาที่ตั้ง

ปทุมจริยะเป็นผลงานของกวีวิมลสุริ ซึ่งระบุว่าประพันธ์ปทุมจริยะขึ้นภายหลังจากพระศาสตามหาวิระนิพพาน 530 ปี (Winternitz, 1972) ตรงกับคริสต์ศตวรรษที่ 1 Chandra สันนิษฐานว่าวิมลสุริน่าจะแต่งปทุมจริยะขึ้นในราวคริสต์ศตวรรษที่ 5 โดยพิจารณาจากหลักฐานต่าง ๆ เช่น การใช้คำว่าทีนาระ (dīnāra), การใช้คำศัพท์ทางดาราศาสตร์, การรวมสัลเลขนา (sallekhanā) ไว้ในพรตข้อที่ 12 ของผู้ครองเรือน ซึ่งตรงกับในจารีตปาหุตะของกุนทกุนทะ (Cāritrapāhūḍa of Kundakunda), การปรากฏอนุพรตข้อที่ 6 ของผู้ครองเรือนในเรื่องการเว้นจากการรับประทานอาหารในเวลากลางคืน ซึ่งตรงกับในสรรวารลสิทธิของปุชยปาทะ (Sarvārthasiddhi of Pūjyapāda) เป็นต้น (Chandra, 1970) ส่วน Jacobi สันนิษฐานว่าปทุมจริยะน่าจะแต่งขึ้นราวคริสต์ศตวรรษที่ 3 หรือหลังจากนั้น เนื่องจากการใช้คำทางดาราศาสตร์ที่รับมาจากกรีก ดังนี้ “ปทุมจริยะระบุลัคนาซึ่งชื่อดาวบางดวงใช้ภาษากรีก เรื่องนี้จึงควรแต่งขึ้นภายหลังจากชาวฮินดูรับดาราศาสตร์ของกรีกมาแล้ว ซึ่งมีใช้ก่อนคริสต์ศตวรรษที่ 3 ฉะนั้นถ้าข้อความส่วนที่มีเรื่องลัคนาไม่ใช่สิ่งที่เติมเข้าไปในภายหลัง เรื่องนี้ก็จะแต่งขึ้นในราวคริสต์ศตวรรษที่ 3 หรือหลังจากนั้น” (Jacobi, cited in Kulkarni, 1990: 51)

ไม่ปรากฏหลักฐานแน่ชัดว่าวิมลสุริ ผู้ประพันธ์เรื่องปทุมจริยะเป็นนักบวชนิกายใดในศาสนาเซน ทั้งยังไม่อาจระบุได้อย่างแน่ชัดว่าวิมลสุริเป็นนักบวชของนิกายทิคมพรหรือเศวตามพร เนื่องจากในเรื่องปทุมจริยะปรากฏความเชื่อและหลักคำสอนทั้งของนิกายทิคมพรและเศวตามพร ไม่ว่าจะป็นรูปแบบการขึ้นต้นเรื่องเล่าด้วยคำถามของพระราชาเศรษฐิกะโดยมีเคาตมะ คณธรรของพระศาสตามหา

วีระเป็นผู้เล่าเรื่อง (Kulkarni, 1990: 63), การกล่าวถึงความตายในสมาธิ (Samādhimaraṇam)¹⁰ ตรงกับในคัมภีร์จาริตรีปาหุตะของกุนทุณฑะ (Chandra, 1970) เป็นต้น ซึ่งเป็นขนบและความเชื่อในนิกายทิกัมพร หรือการกล่าวถึงจำนวนชายาของพระจักรพรรดิ 64000 คน, การลำดับพระอจละ, พระปัทมะ และพระราม เป็นพลเทวะลำดับที่ 1, 8, 9 ตามลำดับ (Chandra, 1970) เป็นต้น ซึ่งเป็นขนบความเชื่อในนิกายเศวตามพร Kulkarni (1990: 67) สันนิษฐานว่าวิมลสุริน่าจะแต่งปถมจริยะขึ้นก่อนจะมีการแบ่งแยกเป็นสองนิกายอย่างชัดเจน ข้อเท็จจริงที่งานในนิกายทิกัมพรเช่นปัทมปุราณะของรวิขณะแต่งขึ้นตามเรื่องปถมจริยะของวิมลสุริ ทำให้เป็นไปได้ว่างานของวิมลสุริอาจเป็นวรรณคดีที่เป็นที่รู้จักของทั้งสองนิกาย เมื่อความขัดแย้งระหว่างสองนิกายมีมากขึ้น รวิขณะจึงได้แต่งเรื่องปัทมปุราณะขึ้นโดยแทรกขนบความเชื่อของนิกายทิกัมพรเอาไว้ ฉะนั้น เราจึงไม่อาจจะพูดได้ว่าวิมลสุริเป็นนักบวชในศาสนาเชนนิกายใด ดังที่ Chandra ระบุว่า “ด้วยปัญหาการระบุนิกายของวิมลสุริ ดังนั้น เท่าที่ข้อมูลปรากฏ จึงระบุได้เพียงว่าวิมลสุริเป็นนักบวชเชนและกวีผู้เป็นอิสระ ปราศจากอคติต่อนิกายใด ๆ” (Chandra, 1970)

2.4.2 ลักษณะคำประพันธ์

ปถมจริยะแต่งด้วยคำประพันธ์ร้อยกรอง ประกอบด้วยฉันท 8651 บท แบ่งเนื้อหาออกเป็น 118 ตอน โดย 35 ตอนแรกมีชื่อเรียกว่า อุทเทศ (uddeśa) ส่วนตอนที่ 36-118 เรียกว่า บรรพ (parvan) รูปแบบการประพันธ์ใช้ฉันทอารยาเป็นหลัก โดยฉันทอารยาเป็นฉันทมาตราพลุด ซึ่งเป็นฉันทที่กำหนดฉันทลักษณ์ด้วยจำนวนมาตรา กล่าวคือ พยางค์ครุ นับเป็น 2 มาตรา ส่วนพยางค์ลฺสู นับเป็น 1 มาตรา ฉันทอารยาหนึ่งบทมี 2 บาท บาทแรกมี 30 มาตรา แบ่งเป็นสองวรรค วรรคแรกมี 12 มาตรา วรรคหลังมี 18 มาตรา และบาทที่สองมี 27 มาตรา แบ่งเป็นสองวรรคเช่นกัน วรรคแรกมี 12 มาตรา วรรคหลังมี 15 มาตรา โดยหากเทียบเป็นคณะจะสามารถนับได้เป็น 7 คณะครึ่ง โดยหนึ่งคณะจะประกอบด้วย 4 มาตรา ทั้งนี้ในคณะที่ 6 ของบาทที่สองระบุว่าต้องเป็นพยางค์ลฺสูเท่านั้น ดังนั้นคณะนี้จึงมีเพียงหนึ่งมาตรา ทำให้เมื่อรวมจำนวนมาตราแล้ว บาทที่ 2 แม้จะมี 7 คณะครึ่งจึงมี 27 มาตราเท่านั้น ดังนี้

¹⁰ หมายถึงสลเลขนา (Sallekhana) ซึ่งเป็นพิธีกรรมการตายในอุตมคติ ด้วยการถือมหาพรตและอดน้ำอดอาหาร แล้วทำสมาธิจนกว่าจะสิ้นลมหายใจ (Dundas, 2002)

บาทที่ 1	วรรคแรก			วรรคหลัง				
คณะที่	1	2	3	4	5	6	7	½
	4	4	4,	4	4	4	4	2

บาทที่ 2	วรรคแรก			วรรคหลัง				
คณะที่	1	2	3	4	5	6	7	½
	4	4	4,	4	4	1	4	2

ตัวอย่างคำประพันธ์จากปถมัจฉริยะ แบ่งคณะฉันทดังนี้

sutto vva kusumakeū, najjai devo vva mahiyale paḍio |
rehai laṅkāhivaī, atthagirittho va divasayaro || PCV.73.29 ||

คณะที่	1	2	3	4	5	6	7	½
นับมาตรา	2 2	1 1 1 1	2 2,	2 1 1	2 2	1 1 1 1	2 1 1	2
	sutto	vva kusuma	keū,	najjai	devo	vva mahiya	le paḍi	o

คณะที่	1	2	3	4	5	6	7	½
นับมาตรา	2 1 1	2 2	1 1 2,	2 1 1	2 2	1	1 1 1 1	2
	rehai	laṅkā	hivaī,	atthagi	rittho	va	divasaya	ro

จากตัวอย่างจะเห็นว่าวรรคแรกของบทประพันธ์มีจำนวนมาตรา 12 มาตรา วรรคที่สองของบาทแรกในบทประพันธ์มีจำนวน 18 มาตรา ในบาทที่สอง วรรคแรกมี 12 มาตราและวรรคหลังมี 15 มาตรา เมื่อแบ่งตามคณะ ในแต่ละคณะจะมีจำนวน 4 มาตรา ยกเว้นคณะสุดท้ายมีสองมาตราและคณะที่หกของบาทที่สองมีเพียงหนึ่งมาตรา ปถมัจฉริยะแต่ละตอนจะประกอบด้วยฉันทอารยาในลักษณะเช่นนี้ต่อเนื่องกันตลอดทั้งตอน และเปลี่ยนเป็นคำฉันทชนิดอื่นในบทสุดท้ายของแต่ละตอน ดังเช่นในตอนที่ 70 ใช้ฉันทรุจิราเป็นฉันทปิดท้ายตอน ความว่า

mahābhaḍā kavaiyadehabhūsaṇā, samantaḥ turaya-gaṇḍasaṅkulā |
 sahāūhā diṇayateyasannihā, viṇiggayā vimalajasāhilāsiṇo ||
 PCV.70.71 ||

ฉันทร์จิริราเป็นฉันทร์วรรณพฤต มีจำนวนพยางค์ 13 พยางค์เท่ากันทั้ง 4 วรรค มีคณะฉันทร์คือ ja, bha, sa, ja, ga ฉันทร์ลักษณะของฉันทร์จิริรามีดังนี้

ja bha sa ja ga
 U-U -UU UU- U-U -

หรือในตอนที 73 ใช้ฉันทร์ศรัทธาเป็นฉันทร์สุดท้ายของตอน ความว่า

evam puṇṇāvasāṇe turaya-gayaghaḍāḍovamajjhe vi sūrā,
 sampatte maccukāle asi-kaṇayakarā janti nāsaṃ maṇussa |
 ujjoeūṃ sateo sayalajayaminam so vi atthāi bhāṇū,
 jāe sokkhappaose sa vimalakiraṇo kiṃ na cando uveī? || PCV.73.35 ||

ฉันทร์ศรัทธาเป็นฉันทร์วรรณพฤต มีจำนวน 21 พยางค์เท่ากันทั้ง 4 วรรค มีคณะฉันทร์คือ ma, ra, bha, na, ya, ya, ya ดังนี้

ma ra bha na ya ya ya
 --- -U- -UU UUU U-- U-- U--

นอกจากฉันทร์จิริราและศรัทธาแล้ว ยังพบการใช้ฉันทร์ชนิดอื่น เช่น มาลินี, อุปชาติ, อินทรวัชรา และมันทากรานตา เป็นต้น การเปลี่ยนฉันทร์ท้ายตอน อาจเป็นเครื่องบ่งบอกให้ทราบว่าเป็นการจบอุทเทศหรือบรรพหนึ่ง ๆ แล้ว ซึ่งเป็นชนบเดียวกับที่ปรากฏในรามายณะของวาสิสठी

2.4.3 ลักษณะด้านภาษา

ปถมจิริยะแต่งด้วยภาษามหาราษฎร์ที่ใช้ในงานเซ่น (Jain Mahārāṣṭrī) โดยมีลักษณะด้านภาษาที่น่าสนใจได้แก่ (1) การใช้ -um ปัจจัยแทน -ūṇa ปัจจัย หรือใช้ -ūṇa ปัจจัยแทน -um ปัจจัย, (2) การใช้ Locative ในความหมายของ Instrumental และ (3) การใช้คำที่แจกรูปต่างไปจากปกติด้วยสาเหตุจากจำนวนมาตราในบทประพันธ์ ผู้วิจัยจะยกตัวอย่างกรณีการใช้ภาษาที่มีลักษณะน่าสนใจในเรื่องปถมจิริยะมาเพื่อให้เห็นภาพได้อย่างชัดเจน ดังนี้

(1) การใช้ -um ปัจจัย สลับกับ -ūṇa ปัจจัย

ในเรื่องปวมจริยะ มีการใช้ -um ปัจจัย ซึ่งมีหน้าที่ทางไวยากรณ์เป็น Infinitive สลับกับ -ūṇa (หรือ -ūṇam) ปัจจัย ซึ่งมีหน้าที่ทางไวยากรณ์เป็น Gerund กล่าวคือ ปรากฎรูป -um ในตำแหน่งที่ต้องแปลเป็น Gerund และปรากฏรูป -ūṇa ในตำแหน่งที่ต้องใช้เป็น Infinitive เช่น

eyāvatthasarīraṃ, kantam mandoyarī paloeūm |
juvaṭhi saṃparivuḍā, caliṇā jattha 'cchae sīyā || PCV.46.36 ||

นางมนโททรี เมื่อเห็นสวามีตกอยู่ในสภาพเช่นนี้

นางผู้แวดล้อมด้วยสาวสนมกำนัลใน ก็ออกไปสู่สถานที่ซึ่งนางสีดาประทับอยู่

eyantarammi haṇuo, gayavarajuttam rahaṃ samāruhiūm |
lolei rakkhasabalam, paūmasaram ceva mattagao || PCV.71.40 ||

ณ ที่นั้น หนุมาน เมื่อขึ้นไปสู่วรรณที่เทียมด้วยช้างอันเลิศแล้ว ก็ทำกองทัพพราักษสให้ปั่นป่วน เหมือนช้างตกมันก่อกวนสรวบ

evam bhaniūm saroso, cāvam ghattūṇa bāṇanivahēṇam |
chāeūṇa pavatto, tuṅgam piva pāuse meho || PCV.71.58 ||

เมื่อพระลักษมณ์กล่าวอย่างนี้แล้ว ราวณะผู้เต็มไปด้วยความโกรธก็ฉวยธนูขึ้น และเริ่มคลุมศัตรุด้วยห่าศร ประหนึ่งเมฆที่คลุมยอดเขาในฤดูฝน

จากข้อความที่ยกมาจะเห็นว่ารูปกริยาที่ผู้วิจัยเน้นไว้นั้นใช้ปัจจัย -um ซึ่งโดยความหมายนั้นไม่ควรแปลเป็น Infinitive (แปลว่า “เพื่อ...”) แต่ต้องเป็น Gerund (แปลว่า “เมื่อ...แล้ว”) จึงจะอ่านเข้าใจความของทั้งประโยค นอกจากนี้ในบางแห่งก็มีการใช้ปัจจัย -ūṇa โดยแปลเป็น Infinitive ด้วย แต่กรณีนี้ค่อนข้างพบได้น้อยกว่า เช่น

hakkhuviūna payatto, bhuyāsu savvāyareṇa uppichcho |
rosāṇalarattaccho, kharamuharavam pakuvvanto || PCV.9.68 ||

ราวณะผู้โกรธเริ่มถอนธนูเขาขึ้นด้วยแขนทั้งสองด้วยความอุตสาหะทั้งหมด มีนัยตาแดงกำเพราะไฟแห่งความโกรธ และแผดเสียงดังสนั่นระคายไสต

tam lakkhaṇo vi entam, āūhanivaham sarehi chettūṇam |
chāeūna pavatto, paḍisattam bāṇanivahēṇam || PCV.72.21 ||

เมื่อพระลักษมณ์ทำลายห่าอาวุธที่กำลังเข้ามาใกล้ด้วยศรแล้ว

ก็ใช้ห่าศรคลุมศัตรุ (lit. เริ่มคลุมศัตรุด้วยห่าศร)

thoūna samādhatto, punṇapavittakkharehi jīṇayandaṃ |

sattasarasampaiṭṭam, gīyaṃ ca nivesiyaṃ vihiṇā || PCV.9.89 ||

พระองค์เริ่มสุดดีพระชินะผู้ประเสริฐสุด

ด้วยนัยน์ตาที่บุญได้ชำระให้บริสุทธิ์แล้ว

และด้วยบทเพลงอันประกอบด้วยโน้ตเจ็ดตัวซึ่งพระองค์ขับขานถูกต้องตามแบบแผนว่า

จากตัวอย่างจะพบว่าการใช้ -ūṇa ในความหมายว่า “เพื่อที่จะ...” นั้น มักจะใช้รับกับกริยาที่แปลว่า “เริ่ม(จะ)...” เสมอ การสลับที่เช่นนี้ไม่ได้เกิดขึ้นทุกกรณี อย่างไรก็ตามการสลับที่เช่นนี้เกิดขึ้นได้ในภาษาปรากฏต ดังที่ Pischel (1999: 459) ระบุว่า เป็นไปได้ที่จะมีการใช้ Infinitive เป็น Absolute และในทางกลับกัน Absolute ก็ถูกใช้เป็น Infinitive ด้วย

(2) การใช้ Locative ในความหมายของ Instrumental

ในปอุมจรียะ จะพบว่าในบางบทนั้นมีการใช้คำที่แจกรูปด้วยสัพตมิวิภักติ พหูพจน์ ในความหมายของการก Instrumental ทั้งที่ปรกติสัพตมิวิภักติจะมีความหมายในการก Locative เช่น

kañcaṇaḥaṇapāyāraṃ, laṅkā lacchihareṇa jāva na vi |

bhajjāi saresu khippaṃ, tāva samappehi vaidehiṃ || PCV.55.14 ||

“ตราบใดที่เมืองลงกาอันมีปราการทองคำแน่นอนหนายังไม่ถูกพระลักษมณ์ทำลายด้วยศรตราบนั้นท่านจงส่งนางสีดาคืนไปโดยพลัน”

so eva bhāṇiyametto, bihisaṇo niggao puravarāo |

akkhohiṇisu saḥio, tīsāe pavarasennassa || PCV.55.22 ||

เพียงแต่ถูกกล่าวอย่างนั้น วิษณะผู้นั้นก็ออกจากเมืองอันเลิศ

พร้อมด้วยกองทัพอันประเสริฐ จำนวน 30 อักเขหาหิณี

lavaṇodahipariyantam, vasuham vijjāhāresu ya samāṇam |

laṅkāpurīe bhāge, doṇṇi tumam demi tuṭṭho ham || PCV.65.16 ||

“เราพอใจจะให้เมืองลงกาสองส่วน

และแผ่นดินจรดฝั่งทะเลพร้อมด้วยเหล่าวิทยากรแก่ท่าน”

ลักษณะการใช้ Locative ในความหมายเป็น Instrumental เช่นนี้ไม่ได้เกิดขึ้นทุกกรณีอย่างสม่ำเสมอตลอดทั้งเรื่อง และไม่ปรากฏการใช้ Instrumental ในความหมายเป็น Locative แต่ทั้งนี้ก็ไม่อาจระบุได้ว่าการใช้ Locative ในลักษณะเช่นนี้เกิดขึ้นจากสาเหตุใด

(3) การใช้คำที่แจกรูปต่างไปจากปรกติด้วยสาเหตุจากจำนวนมาตราในบทประพันธ์

ผู้วิจัยพบว่า ในบางแห่งมีการใช้คำที่แจกรูปต่างไปจากปรกติเนื่องจากข้อบังคับจากจำนวนมาตราในบทประพันธ์ (metri causa) โดยมักจะพบในรูปคำปัญจมีวิภक्ति (Ablative) เอกพจน์ ของเพศชาย ดังที่ Pischel ระบุว่า “...รูปปรกติของปัญจมีวิภक्ति เอกพจน์ในภาษามหาราษฎร์ อรรธมาคือ และเซนมหาษฎร์คือ -āo นอกจากนั้นยังพบการใช้คำในรูปที่เกิดจากข้อบังคับของบทประพันธ์คือ -āü ด้วยเช่นกัน...” (Pischel, 1999) และพบในปรถมาวิภक्ति (Nominative) พหูพจน์ เพศหญิง ดังที่ Pischel ระบุว่า “...ในคำประพันธ์ การเปลี่ยน -o กับ -u เป็นสิ่งที่พบได้บ่อยครั้ง...” (Pischel, 1999) เช่น

etthantarammi sahasā, avayariūṇaṃ nahāü dahavayaṇo |
hakkhuvai janayatanayā, bhuyāsu naliṇi vva mattagao || PCV.44.39 ||

หลังลงจากท้องนภาไปสู่ที่นั่นอย่างรวดเร็ว
ทศพัศตร์ก็อุ้มธิดาของท้าวชนกขึ้นด้วยแขนทั้งสอง
เหมือนช่างตักมันที่ยกดอกบัวขึ้นด้วยวง

จากตัวอย่างจะพบว่าวิเลือกใช้ nahāü ซึ่งมีจำนวน 4 มาตรา แทนการใช้รูปปรกติของปัญจมีวิภक्तिคือ nahāo ซึ่งมีจำนวน 5 มาตรา เนื่องด้วยข้อบังคับทางฉันทลักษณ์ หากใช้ nahāo จะทำให้วรรคนี้มีจำนวน 19 มาตรา ซึ่งเกินจากข้อบังคับของฉันทอภยาที่กำหนดให้วรรคนี้มี 18 มาตรา

rāmeṇa lakkhaṇeṇa ya, vijjāo siha-garudaṇāmāo |
laddhāü ayattenam, tujjha samakkham iham sāmi! || PCV.65.3 ||

“ข้าแต่พระองค์ผู้เป็นนายมหาวิทยาลัย
พระรามและพระลักษมณ์ได้รับวิทยานามว่าสิงหครุฑ
ต่อหน้าต่อตาท่านในที่นี้โดยไม่ต้องพยายาม”

จากตัวอย่างข้างต้นจะเห็นการใช้คำ laddhāü ซึ่งโดยหน้าที่เป็นคำกริยากรตุ ต้องแจกรูปตามคำว่า vijjāo ในบาทแรก รูปที่ถูกต้องจึงควรเป็น laddhāo แต่วิเลือกใช้รูป laddhāü ด้วยเหตุผลทางข้อบังคับของฉันทลักษณ์เช่นกัน กล่าวคือ laddhāo มีจำนวน 6 มาตรา แต่ laddhāü มีจำนวน 5 มาตรา หากใช้รูปที่ถูกต้องจะทำให้วรรคนี้มีจำนวน 13 มาตรา เกินจากข้อบังคับของฉันทอภยาที่บังคับให้วรรคนี้มี 12 มาตรา

sahasā samutṭhiūṇaṃ, vaccai bhavanāü niggao santo |
punaravi niyattaï lahuṃ, siyā siya tti jampanto || PCV.46.83 ||

เมื่อราวณะลุกขึ้นมาแล้ว ก็ออกจากพระราชวังไปโดยฉับพลัน
 แล้วก็กลับมาอีกอย่างรวดเร็ว
 พรำรำพันแต่ สีดา สีดา

ตัวอย่างข้างต้นก็มีลักษณะของการใช้คำที่ต่างไปจากกรุปปรกติด้วยข้อบังคับของฉันทลักษณ์ เช่นกัน จะเห็นว่า กวีเลือกใช้ bhavanāü ซึ่งมีจำนวน 5 มาตรการ แทนการใช้ bhavanāo ซึ่งมีจำนวน 6 มาตรการ เพื่อมิให้จำนวนมาตราในวรรคนี้เกิน 18 มาตรการ ทั้งนี้ลักษณะการใช้คำเช่นนี้พบได้ไม่มากนัก แต่เป็นลักษณะที่น่าสนใจด้วยทำให้เห็นอิทธิพลของฉันทลักษณ์ที่มีผลต่อการใช้รูปคำทางไวยากรณ์

2.4.4 ลักษณะด้านเนื้อหาและเนื้อเรื่องโดยสังเขป

ปถมัจฉริยะเป็นวรรณคดีเรื่องรามายณะที่วิมลสุริประพันธ์ขึ้นในบริบทของศาสนาเชน ฉะนั้นตัวละครทุกตัวในเรื่องจึงเป็นเชนศาสนิกและมิได้แสดงความขัดแย้งระหว่างนิกายดังในรามายณะของ วาลมิกิที่ตัวละครเอกคือพระรามเป็นอวตารของพระวิษณุ ส่วนราวณะเป็นผู้นับถือพระศิวะจึงจัดเป็นตัวแทนของนิกายไศวะ ในแง่หนึ่งรามายณะฉบับวาลมิกิจึงแสดงให้เห็นความขัดแย้งระหว่างนิกายไศวะและไวษณพที่สะท้อนผ่านตัวละครเอกและตัวละครประกอบ แต่ในปถมัจฉริยะนั้นมิได้มีการระบุว่เชนศาสนิกในเรื่องนับถือนิกายทิคัมพรหรือเศวตามพร ฉะนั้นความขัดแย้งของตัวละครในเรื่องจึงมิได้สะท้อนความขัดแย้งระหว่างนิกายแต่อย่างใด

ทั้งนี้ ในเรื่องปถมัจฉริยะไม่ปรากฏเรื่องอิทธิปาฏิหาริย์และบทบาทของเทพสูงสุดในศาสนาฮินดู อาทิ พระรามมิใช่อวตารของพระวิษณุ ตำนานการยกเขาไกรลาสของราวณะไม่ปรากฏบทบาทของพระศิวะแต่ถูกดัดแปลงให้เป็นบทบาทของพระมุณีในศาสนาเชน ราวณะมิใช่ศาสนิกผู้ภักดีต่อพระศิวะแต่เป็นผู้ภักดีต่อพระชินะ เป็นต้น

วิมลสุริเรียกงานของตนว่าเป็นปุราณะ โดยเริ่มต้นเรื่องด้วยการพรรณนาจักรวาล, ประวัติของพระฤๅษะ ตีรถึงกรพระองค์แรก, ที่มาของวรรณะต่าง ๆ, วงศ์ต่าง ๆ ทั้งวงศ์วิทายธ, สูรยวงศ์และจันทรวงศ์, กำเนิดพระอินทร์, กำเนิดราวณะและวีรกรรม จากนั้นจึงเริ่มต้นเรื่องรามายณะตั้งแต่กำเนิดพระราม พระลักษมณ์ ไปจนจบเรื่องคือพระรามพระลักษมณ์และราวณะบรรลุความหลุดพ้น กวีวิมลสุริระบุโครงสร้างปุราณะในงานของตนว่ามี 7 ส่วน ประกอบด้วย (1) กำเนิดจักรวาล (2) ที่มาของวงศ์ต่าง ๆ (3) การออกไปอยู่ป่าของพระราม (4) สงครามระหว่างพระรามและราวณะ (5) กำเนิดของลวะและอังกุสะ (6) ภพต่าง ๆ และ (7) การหลุดพ้นจากสังสารวัฏ (PCV.1.32; Kulkarni, 1990: 15) ทั้งนี้ในเรื่องปถมัจฉริยะนั้นวิมลสุริได้ใช้รูปแบบการเล่าเรื่องตามแบบแผนของวรรณคดีเรื่องเล่าของศาสนา

เช่น คือ พระราชาเศรษฐิกะถามข้อข้องใจเกี่ยวกับเรื่องรามายณะ และคณธร¹¹ ของพระศาสดามหาวิระนามว่าเคาตมะเป็นผู้ตอบข้อข้องใจนั้นด้วยการเล่าเรื่องรามายณะที่แท้จริงให้พระราชาได้ฟัง ฉะนั้นตลอดทั้งเรื่องผู้อ่านผู้ฟังจะได้เห็นลักษณะของเรื่องเล่าผ่านการแทรกอาลปะนะ (คำร้องเรียก) หรือประโยคสั้น ๆ ที่แสดงให้เห็นบทบาทผู้เล่าเรื่องของเคาตมะและพระราชาเศรษฐิกะมีบทบาทเป็นผู้ฟัง เช่น

evam kaibalasahiyā, sannaddhā paūmanāha-somittī |

seniya! viniggayā te, jujjhatthe vāhaṇārūdhā || PCV.71.17 ||

ดูก่อนเศรษฐิกะ พระปัทมะและพระลักษมณ์ ผู้พร้อมด้วยกองทัพวานรเช่นนี้
พร้อมรบแล้ว ทั้งสองพระองค์ผู้ขึ้นสู่พาหนะเคลื่อนออกไปแล้วเพื่อการต่อสู้
เนื้อเรื่องปถมจรียะโดยสังเขปมีดังนี้

อุทเทศที่ 1 กวีเริ่มเรื่องด้วยการนมัสการพระตีสถิงกร แสดงความตั้งใจจะพรรณนาเรื่องของพระปัทมะ และกล่าวถึงองค์ประกอบของปุราณะ จากนั้นจึงกล่าวถึงเรื่องย่อแต่ละตอนโดยสังเขป

อุทเทศที่ 2 ประวัติสังเขปของพระศาสดามหาวิระ พระราชาเศรษฐิกะไปเข้าเฝ้าพระมหาวิระ และแสดงความข้องใจต่อเรื่องรามายณะ

อุทเทศที่ 3 เคาตมะเล่าเรื่องราวให้พระราชาเศรษฐิกะฟัง เริ่มตั้งแต่เรื่องกำเนิดจักรวาล ประวัติของพระฤๅษกะ กำเนิดของวงศ์ต่าง ๆ

อุทเทศที่ 4 การต่อสู้ระหว่างภรตะและพาหุพลี ที่มาของวรรณะพราหมณ์

อุทเทศที่ 5 ที่มาของวงศ์ใหญ่ทั้งสี่ ได้แก่ อิกษวากุ, โสมะ, วิทยาธรและหริวงค์ เรื่องราวของพระอชิตะผู้เป็นพระตีสถิงกรองค์ที่สอง ประวัติของวงศ์รากษสและวงศ์วานร

อุทเทศที่ 6 วงศ์วานรไปอาศัยอยู่ที่เมืองกิชกินธิ สุเกศะผู้ครองเมืองลงกาและกิชกินธิผู้ครองเมืองกิชกินธิพ่ายแพ้ต่ออศนิเวคะและหนีไปอยู่เมืองปาตาลังการะ ต่อมาโอรสของสุเกศะคือมาลินี กลับไปแก้แค้นและยึดเมืองลงกากลับคืนมาได้

¹¹ คณธร (Ganadhara) คือผู้นำคณะสาวกศิษย์ของพระตีสถิงกร เคาตมะหรืออินทรภูติ เคาตมะ (Indrabhūti Gautama) เป็นคณธรองค์สำคัญของศาสดามหาวิระ มักมีบทบาทเป็นผู้เล่าเรื่องในวรรณคดีเรื่องเล่า โดยมีรูปแบบการเล่าเรื่องเริ่มจากพระราชาเศรษฐิกะถามข้อข้องใจในท่ามกลางสมวสรณะ (samavasaraṇa - ที่ประชุมสำหรับแสดงธรรมของพระตีสถิงกร) ของพระมหาวิระ จากนั้นเคาตมะจึงตอบข้อข้องใจของพระราชาด้วยการเล่าเรื่อง (H. Jain, 2006: 160)

อุทเทศที่ 7 มาลिनยกทัพไปต่อสู้กับพระอินทร์แต่ถูกพระอินทร์สังหาร พระอินทร์ตั้งไวศรณะให้ปกครองเมืองลงกา สุมาลินหนีไปอยู่ที่เมืองปาดาลังการะ กำเนิดราวณะ, กุมภกรรณ, วิภิชณะและจันทร-นขา ราวณะบำเพ็ญตบะและได้วิद्या

อุทเทศที่ 8 ราวณะวิวาห์กับนางมโนโททรี ราวณะรบชนะไวศรณะ ได้เมืองลงกาคืน ได้ช้างภูวาลังการะและรบชนะพระยม

อุทเทศที่ 9 ราวณะส่งสารถึงพาลีให้มอบภคินีแก่ราวณะ พาลีไม่ยอมและสละโลกออกบวชเป็นพระมุนี ราวณะยกเขาอัมฤาบท

อุทเทศที่ 10 ราวณะออกเดินทางพิชิตโลก

อุทเทศที่ 11 ราวณะทำลายยัชญพิธีที่มีการฆ่าสัตว์ของพระราชามรุตตะ ประชาชนทุกหนแห่งยินดีต้อนรับราวณะ

อุทเทศที่ 12 การต่อสู้ระหว่างราวณะและนลกุพระ (Nalakūbara) นางอุปรัมภาผู้เป็นชายาของนลกุพระหลงรักราวณะแต่ภายหลังราวณะปฏิเสธและส่งนางคืนแก่สวามี ราวณะรบชนะพระอินทร์และจับพระอินทร์ไปที่เมืองลงกา

อุทเทศที่ 13 สหัสราละขอให้ราวณะปล่อยพระอินทร์ ภายหลังพระอินทร์ผู้ถูกราวณะทำให้ได้รับความอับอายได้สละราชสมบัติออกบวชและบรรลุนิพพาน

อุทเทศที่ 14 ราวณะไปนมัสการพระมุนีอนันตวีริยะและรับพรว่าจะไม่ล่วงเกินหญิงผู้ไม่ยินยอมพร้อมใจ

อุทเทศที่ 15 วิวาห์ระหว่างปวณัญชยะและนางอัญชนาสุนทรี

อุทเทศที่ 16 ปวณัญชยะทอดทิ้งภรรยาของตนเนื่องจากเข้าใจว่านางมีชู้ การต่อสู้ระหว่างราวณะและพระวรุณ ชรทุษณ์ถูกจับ ปวณัญชยะยกทัพมาช่วยเหลือราวณะและภายหลังได้กลับไปหานางอัญชนา

อุทเทศที่ 17 นางอัญชนาถูกขับออกจากเมือง กำเนิดหนุมาน

อุทเทศที่ 18 ปวณัญชยะขอให้พระวรุณปล่อยชรทุษณ์ ปวณัญชยะ นางอัญชนา และหนุมานกลับมาอยู่ด้วยกัน

อุทเทศที่ 19 การต่อสู้ระหว่างราวณะและพระวรุณ หนุมานช่วยให้ราวณะเอาชนะพระวรุณ ภายหลังราวณะปล่อยพระวรุณให้เป็นอิสระ ส่วนราวณะเมื่อพิชิตศัตรูทั้งหมดแล้วก็ได้เป็นอรรธจักรพรรดิ

อุทเทศที่ 20 ชื่อและข้อมูลของศลากาปุระ

บรรพที่ 36 เรื่องวนมาลา

บรรพที่ 37 เรื่องอติวีริยะ

บรรพที่ 38 เรื่องชิตปัทมา

บรรพที่ 39 เรื่องเทศกษณะและกฤกษณะบรรลुकเวฬุชยาน

บรรพที่ 40 เรื่องภูเขารามคิริ สถานที่ซึ่งพระรามขอให้สร้างอารามของพระชินะไว้

บรรพที่ 41 เรื่องนกชฎายุและกำเนิดในภพก่อน

บรรพที่ 42 พระราม พระลักษมณ์ และนางสีดา ตัดสินใจพำนัก ณ ป่าทศกษะ

บรรพที่ 43 พระลักษมณ์สังหารคัมพูกะผู้เป็นโอรสของนางจันทรรนขาด้วยความบังเอิญ นางจันทรรนขาตามหาผู้สังหารโอรสของนางจนไปพบกับพระรามและพระลักษมณ์ นางหลงรักทั้งสองพระองค์และขอให้รับนางเป็นชายา แต่พระรามกับพระลักษมณ์ไม่ยอมรับ นางจึงกลับเมืองปาตาลีการะ

บรรพที่ 44 นางจันทรรนขาไปฟ้องชरทูษณ์ผู้เป็นสวามีว่าโอรสถูกสังหาร ชरทูษณ์แค้นฆ่าแก่ ราวณะและยกทัพไปหมายจะสังหารศัตรูของโอรสตน เมื่อราวณะตามไปถึง ได้เห็นนางสีดาอยู่ที่ อาศรมพร้อมกับพระรามก็เกิดหลงใหลในตัวนาง จึงออกอุบายแปลงสีหนาทเลียนเสียงพระลักษมณ์ให้ พระรามตามไปที่สนามรบแล้วราวณะก็ลักนางสีดาไป ฝ่ายพระรามกลับมาจากสนามรบไม่พบนางสีดา จึงออกตามหาและได้พบกับชฎายุที่ใกล้ตาย พระรามคร่ำครวญถึงนางสีดา

บรรพที่ 45 วิศวิตะมาช่วยพระลักษมณ์ พระลักษมณ์สังหารชरทูษณ์และได้ทราบข่าวที่นางสีดา หายไป วิศวิตะส่งกองทัพออกตามหาแต่ไม่พบจึงชวนพระรามพระลักษมณ์ไปที่เมืองปาตาลีการะ สุนทะป้องกันเมืองไม่สำเร็จจึงหนีไปหาราวณะพร้อมกับนางจันทรรนขา อีกด้านหนึ่งรัตนชฎิน มาขัดขวางราวณะแต่ไม่เป็นผล

บรรพที่ 46 ราวณะนำนางสีดาไปไว้ที่อุทยานเทวรมณะ นางสีดาปฏิญาณว่าจะไม่บริโภค อาหารจนกว่าจะได้ข่าวของพระราม ราวณะกลับวังของตน ปล่อยนางจันทรรนขาผู้สูญเสียสวามีแล้ว ขอให้นางมนโททรีไปเกลี้ยกล่อมนางสีดา นางสีดาไม่ยินยอม วิศวิตะขอให้ราวณะคืนนางสีดา ราวณะ ปฏิเสธและพานางสีดาไปอยู่ที่ปัทมอุทยานใต้ต้นโอศก ราวณะเพื่อถึงนางสีดา วิศวิตะเตรียมการ ป้องกันเมือง

บรรพที่ 47 สุครีพขอความช่วยเหลือจากพระรามให้กำจัดสาหสคติ ผู้ปลอมตัวเป็นสุครีพ โดยสัญญาว่าจะช่วยพระรามตามหานางสีดา พระรามทำตามคำขอของสุครีพ

บรรพที่ 48 สุครีพหลงลืมคำสั่งญา พระลักษมณ์ไปเตือนด้วยความโกรธ สุครีพส่งวานรไปแจ้งข่าวแก่ภามณฑลและไปค้นหานางสีดาที่กัมพูทวีป ได้พบรัตนชฎิน จึงได้ทราบเรื่องราวและนำมาแจ้งต่อพระราม พระลักษมณ์แสดงความสามารถด้วยการยกโกฏิศิลาตามคำทำนายของพระมุนี อนันตวีระว่าผู้สามารถยกโกฏิศิลาได้จะเป็นผู้สังหารราวณะ

บรรพที่ 49 หนุมานมาพบพระรามและออกเดินทางเพื่อไปส่งสารถึงนางสีดา

บรรพที่ 50 หนุมานเอาชนะมเหษัตรีผู้เป็นอัยกาและขอให้ไปพบนางอัชญา มารดาของตน ที่ถูกมเหษัตรีขับไล่ออกจากเมือง

บรรพที่ 51 หนุมานแนะนำให้กษัตริย์แห่งทมิฬชนะนำธิดาไปมอบแก่พระรามผู้สังหารสาหสคติ เนื่องจากธิดาของเขาตั้งมั่นว่าจะวิวาห์กับผู้สังหารสาหสคติได้

บรรพที่ 52 หนุมานสังหารวัชรมุขะผู้รักษาปราการของเมืองลงกา และได้ธิดาของเขาเป็นชายา

บรรพที่ 53 หนุมานพบวิษณะ ขอให้วิษณะเกลี้ยกล่อมราวณะให้คืนนางสีดาและได้รู้ถึงความดีจริงของราวณะ หนุมานไปพบนางสีดาที่ป่าทมิฬอุทยานและแจ้งข่าวของพระรามแก่นางสีดา หนุมานหักสวน ทำลายวังส่วนหนึ่งของราวณะแล้วกลับไปแจ้งข่าวต่อพระราม

บรรพที่ 54 พระรามยกทัพไปสู่เมืองลงกา

บรรพที่ 55 วิษณะขอให้ราวณะคืนนางสีดา ราวณะขับวิษณะออกจากเมือง วิษณะนำกองทัพส่วนหนึ่งไปสวามิภักดิ์ต่อพระราม ภามณฑลมาสมทบกับพระราม

บรรพที่ 56 ราวณะเคลื่อนทัพ

บรรพที่ 57 การสังหารหีสตะและประหีสตะ

บรรพที่ 58 เรื่องอดีตชาติของนละ นีละ หีสตะ และประหีสตะ

บรรพที่ 59 การต่อสู้ระหว่างกองทัพสองฝ่าย อินทรชิตและเมฆวาทนะจับสุครีพและภามณฑลไว้ด้วยนาคบาท พระลักษมณ์รำลึกถึงคำสั่งญาของเทวดาได้จึงร้องขอความช่วยเหลือ เทวดาได้มอบวิทยา อาวุธ และรถศึกแก่พระรามและพระลักษมณ์

บรรพที่ 60 ภามณฑลและสุครีพได้รับการช่วยเหลือให้เป็นอิสระ

บรรพที่ 61 อินทรชิตและกุมภกรรณถูกจับ ราวณะขัดหอกอโมฆวิชยาใส่พระลักษมณ์ พระลักษมณ์สิ้นสติและราวณะเลิกทัพกลับเมือง

บรรพที่ 62 พระรามคร่ำครวญต่อการบาดเจ็บหนักของพระลักษมณ์

บรรพที่ 63 ราวณะคร่ำครวญถึงการสูญเสียกุมภกรรณ อินทรชิต และเมฆวาทนะ วิทยารนามจันทรมันต์ทละบอกหนทางรักษาพระลักษมณ์แก่พระรามโดยให้หาน้ำสรองของนางวิศัลยา ธิดาของกษัตริย์โทรณเมฆมาประพรมที่กายของพระลักษมณ์

บรรพที่ 64 ภาคมณฑล หนุมาน และองคทไปพบพระภรต พระภรตนะนำทั้งหมดไปพบกษัตริย์โทรณเมฆะ นางไกเกยขอให้โทรณเมฆะส่งธิดาของตนไปกับภาคมณฑลและพวกพ้องนางวิศัลยารักษาพระลักษมณ์

บรรพที่ 65 ราวณะได้ทราบเรื่องพระลักษมณ์ได้รับการรักษาจึงส่งทูตไปหาพระรามเพื่อเจรจาให้พระรามคืนกุมภกรรณ อินทรชิต เมฆวาทนะและให้ราวณะได้นางสีดาไว้ แลกกับราวณะจะมอบแผ่นดิน บุขบภิวิมาน หลิงงามสามพัน และราชบัลลังก์แก่พระราม แต่พระรามปฏิเสธข้อเสนองของราวณะ

บรรพที่ 66 ราวณะบำเพ็ญตบะต่อหน้ารูปของพระศานตินาถ เพื่อให้ได้วิทยาพหุรูปามาต่อกรกับฝ่ายพระรามพระลักษมณ์

บรรพที่ 67 กองทัพวานรเข้าไปในเมืองลงกาเพื่อทำลายการบำเพ็ญตบะของราวณะ

บรรพที่ 68 องคทไปรบกวณการบำเพ็ญตบะของราวณะ แต่ล้มเหลว ราวณะสามารถสำเร็จวิทยาพหุรูปาได้

บรรพที่ 69 ราวณะไปพบนางสีดาเพื่อขอให้นางยอมเป็นของราวณะ นางสีดาขอให้ราวณะอย่าสังหารพระรามและภาคมณฑล และหมดสติไป ราวณะได้สติและรู้สำนึกความผิดที่ได้ไปลักนางสีดามา ราวณะตั้งใจจะคืนนางสีดาแก่พระรามหลังจากรบชนะพระรามแล้ว

บรรพที่ 70 นางมนโททรีขอให้ราวณะคืนนางสีดาเพื่อยุติสงคราม ราวณะไม่ยินยอมและเตรียมเคลื่อนทัพจากเมืองลงกา

บรรพที่ 71 การต่อสู้ระหว่างพระลักษมณ์และราวณะ

บรรพที่ 72 พระลักษมณ์ตัดศรีษะและแขนของราวณะที่อกขึ้นใหม่ไม่มีที่สิ้นสุดด้วยวิทยาพหุรูปาของราวณะ ราวณะผู้เหนียวอ่อนเรียกจักรแก้วออกมาขวางใส่พระลักษมณ์ แต่จักรแก้วกลับไปประทักษณและสถิตที่มือของพระลักษมณ์

บรรพที่ 73 พระลักษมณ์สังหารราวณะด้วยจักรแก้วของราวณะเอง

บรรพที่ 74 วิษณะและชายาของราวณะคร่ำครวญถึงความตายของราวณะ

บรรพที่ 75 อินทรชิต เมฆวาหนะ กุมภกรรณะ มนโฑทรี และญาติวงศ์อื่น ๆ ของราวณะ สละโลกออกบวชหลังจากได้ฟังเทศนาจากพระมุนีนันทวีรยะ

บรรพที่ 76 พระราม พระลักษมณ์ เข้าเมืองลงกาไปพบนางสีดา

บรรพที่ 77 วิถีขณะเตรียมการอภิเษกพระรามเป็นกษัตริย์แห่งลงกา พระรามปฏิเสธ พระราม พระลักษมณ์วิวาท์กับเหล่าหญิงสาวที่ได้เป็นชายาตลอดการเดินทาง

บรรพที่ 78 พรรณนาเมืองสาเกต

บรรพที่ 79 พระราม นางสีดา พระลักษมณ์ พร้อมด้วยเหล่าวิทยากรและราक्षสออกเดินทาง กลับเมืองสาเกตด้วยบุษบกวิมาน

บรรพที่ 80 พระภรตจะปรารถนาจะสละโลกออกบวช พระรามและผู้อื่นพยายามรั้งพระภรต ช้างภูณาลังการจะอาละวาด ได้พบพระภรตและจำอดีตชาติของตนได้

บรรพที่ 81 ช้างภูณาลังการจะเปื้อน่ายโลกและปรารถนาจะสละโลก

บรรพที่ 82 เรื่องอดีตชาติของช้างภูณาลังการ

บรรพที่ 83 พระภรตและนางไกเกษีสละโลกออกบวช

บรรพที่ 84 ช้างภูณาลังการจะปฏิบัติตามธรรมะ เมื่อตายไปได้ไปเกิดเป็นเทวดา พระภรต บำเพ็ญตบะจนบรรลุความหลุดพ้น

บรรพที่ 85 พระรามอภิเษกพระลักษมณ์เป็นกษัตริย์แห่งอโยธยา และอภิเษกวิถีขณะ สุครีพ หนุมาน และนักรบอื่น ๆ เป็นกษัตริย์แห่งเมืองต่าง ๆ วิทยาลัย

บรรพที่ 86 พระรามให้พระศัตรุฆน์ไปครองเมืองมถุรา พระศัตรุฆน์ยกทัพไปพิชิตมถุ ผู้ครอง เมืองมถุราและปกครองเมืองมถุราต่อ ส่วนมถุปฏิบัติธรรม เมื่อตายไปได้ไปเกิดเป็นเทวดา

บรรพที่ 87 เทวดานามจระโกรธคัดค้านต่อความตายของมถุ และไปที่เมืองมถุรา บันดาล ภัยพิบัติแก่ชาวเมือง พระศัตรุฆน์ยกทัพกลับเมืองสาเกต

บรรพที่ 88 เรื่องอดีตชาติของพระศัตรุฆน์

บรรพที่ 89 พระมุนีเจ็ดองค์ไปที่เมืองมถุรา ปิดเป่าภัยพิบัติของเทวดาจระ พระศัตรุฆน์ กลับไปฟื้นฟูเมืองมถุราและให้บุษบาพระชินะทุกเรือนตามคำแนะนำของพระมุนี

บรรพที่ 90 พระลักษมณ์ได้นางมโนรมาเป็นชายา

บรรพที่ 91 พระลักษมณ์ออกพิชิตโลกและได้เป็นอรรธจักรพรรดิ

บรรพที่ 92 นางสีดาตั้งครรภ์และปรารถนาจะไปบูชาพระชินะ

บรรพที่ 93 ชาวเมืองกังขาในความบริสุทธิ์และตำหนินางสีดาที่ถูกราวณะลักพาไป

บรรพที่ 94 พระรามให้เนรเทศนางสีดา พระลักษมณ์ทักท้วงแต่ไร้ผล พระรามให้เสนาบดีนามว่ากฤตानตวทนะนำนางสีดาไปทิ้งไว้ในป่าโดยอ้างว่าจะพานางสีดาไปที่ภูเขาสัมเมตะ

บรรพที่ 95 กษัตริย์นามวัชรชงฆะแห่งเมืองปุลนทริกะมาพบนางสีดาโดยบังเอิญ เมื่อได้ทราบเรื่องจึงปลอบนางสีดาและดูแลนางเหมือนเป็นภคินี

บรรพที่ 96 วัชรชงฆะพานางสีดาไปอยู่ที่เมืองของตน นางสีดาใช้เวลาไปกับการฟังเรื่องราวทางศาสนาและปฏิบัติกิจของศาสนา กฤตानตวทนะกลับไปรายงานต่อพระราม พระรามคร่ำครวญถึงนางสีดา

บรรพที่ 97 นางสีดาให้กำเนิดโอรสสององค์นามว่าลวณะและอังกุสะ

บรรพที่ 98 ลวณะและอังกุสะเติบโตขึ้น ได้วิวาท์ ออกเดินทางไปพิชิตเมืองต่าง ๆ และกลับไปสู่เมืองปุลนทริกะ

บรรพที่ 99 ลวณะและอังกุสะยกทัพไปโยธยาเพื่อรบกับพระรามพระลักษมณ์

บรรพที่ 100 กองทัพทั้งสองต่อสู้กัน สิทธารณะและนารทะเล่าความจริงให้แก่พระลักษมณ์ฟัง พระรามพระลักษมณ์ได้ทราบความจริงต้อนรับลวณะและอังกุสะเป็นอย่างดีและนำทั้งคู่เข้าสู่เมืองโยธยา

บรรพที่ 101 สุครีพและผู้อื่นขอให้พระรามนำนางสีดากลับมา พระรามยินยอมแต่ขอให้นางสีดาพิสูจน์ความบริสุทธิ์ นางสีดาขอลุยไฟ

บรรพที่ 102 นางสีดาลุยไฟสำเร็จ พระรามขอคืนดีแต่นางสีดาตัดสินใจสละโลกออกบวช พระรามฟังธรรมจากพระมนี

บรรพที่ 103 เรื่องอดีตชาติของพระราม พระลักษมณ์ นางสีดา ราวณะ วิภีษณะ สุครีพ และพาลี

บรรพที่ 104 เรื่องอดีตชาติของลวณะและอังกุสะ

บรรพที่ 105 นางสีดาบำเพ็ญพรต กำเนิดใหม่เป็นประตอินทระ เรื่องมรุและไกฎกะ

บรรพที่ 106 โอรสของพระลักษมณ์สละโลกออกบวช

บรรพที่ 107 ภาคมณฑลละสิ้นชีวิต

บรรพที่ 108 หนุมานสละโลกออกบวชและบรรลุความหลุดพ้น

บรรพที่ 109 เทวดากังวลเรื่องพระรามยังคงติดข้องกับเรื่องทางโลก

บรรพที่ 110 เทวดาทำให้พระลักษมณ์เข้าใจว่าพระรามสิ้นชีวิตแล้ว พระลักษมณ์ตกใจจน
สิ้นชีวิต ลวณะและอังกุศะออกบวชบำเพ็ญตบะ

บรรพที่ 111 พระรามคร่ำครวญ

บรรพที่ 112 สุครีพ วิษณะและคนอื่น ๆ ปล่อยพระราม

บรรพที่ 113 พระรามทำพิธีศพให้พระลักษมณ์และปรารถนาจะออกบวช

บรรพที่ 114 พระรามสละโลกออกบวช

บรรพที่ 115 พระรามออกภิกขาจาร

บรรพที่ 116 พระรามปฎิญาณว่าจะไม่เข้าไปในเมืองใด เทวดาถวายอาหารแก่พระราม

บรรพที่ 117 พระรามบรรลุแก้วศยาน

บรรพที่ 118 พระอินทร์ (นางสีดา) ไปพบพระลักษมณ์ในนรก เรื่องราวในภพหน้าของพระ
ลักษมณ์และราวณะและนางสีดา พระรามบรรลุโมกษะ

บทที่ 3

ลักษณะและบทบาทของตัวละครราวณะในปอุมจริยะ

ราวณะเป็นตัวละครปรปักษ์สำคัญของเรื่องรามายณะ ในบทนี้ ผู้วิจัยจะอภิปรายลักษณะเด่นและบทบาทของราวณะ โดยมีประเด็นคือ ประวัติและวงศ์ของราวณะ, บทบาทของราวณะในสถานะต่าง ๆ และลักษณะเด่นของราวณะในปอุมจริยะของวิมลสุริ เพื่อให้เห็นว่าลักษณะเด่นและบทบาทของราวณะเป็นอย่างไร อันจะนำไปสู่การวิเคราะห์ความสัมพันธ์ของราวณะในฐานะศลาภาปุรุชะ

3.1 ประวัติและวงศ์ของราวณะ

ในหัวข้อนี้ผู้วิจัยจะกล่าวถึงชื่อและฉายาของราวณะ วงศ์ กำเนิด ชะตา และวิทยาของราวณะ เพื่อเป็นพื้นฐานทำให้เห็นบทบาทและลักษณะเด่นของราวณะได้สมบูรณ์ยิ่งขึ้นซึ่งผู้วิจัยจะได้กล่าวถึงในหัวข้อถัดไป

3.1.1 ชื่อเรียกและฉายาของราวณะ

ชื่อราวณะ (pkt., skt. Rāvaṇa) ตามรูปศัพท์หมายถึง การแผดร้อง หรือเป็นคุณศัพท์ หมายถึง ยังให้ร้อง (MW, 2011: 879) ปอุมจริยะให้ที่มาของชื่อนี้ว่ามาจากเสียงแผดร้องของราวณะ ผู้ถูกภูเขาศรีภูพานทับแขนไว้ ดังความว่า

vavagayajīyāseṇam, rao kao jena tattha aiḡhoro |
 teṇam ciya jiyaloe, vikkhāo rāvaṇo nāmaṃ || PCV.9.78 ||
 ทศมุขผู้สิ้นความหวังในการมีชีวิตอยู่เปล่งเสียงแผดร้องอันน่ากลัวยิ่ง ที่นั่น
 ดังนั้นในโลกของสิ่งมีชีวิต พระองค์จึงได้รับขนานนามว่า “ราวณะ”¹²

ราวณะมีชื่อแต่กำเนิดว่า ทศมุข (pkt. Dahamuha, skt. Daśamukha) หมายถึง มีสิบหน้า ปอุมจริยะอธิบายสาเหตุที่ได้ชื่อว่าทศมุขเพราะว่ามีใบหน้าทั้ง 9 สะท้อนบนสร้อยไข่มุกที่มารดาสวมให้

¹²ในรามายณะฉบับของวาลมิกิ ราวณะได้ชื่อนี้มาเนื่องจากเหตุการณ์ที่ราวณะยกเขาไกรลาสขึ้น แต่พระศิวะใช้นิ้วพระบาทองคุฐกดเขาไกรลาสไว้ แขนของราวณะจึงถูกภูเขากดทับ และได้ชื่อราวณะมาเนื่องจากการเปล่งเสียงด้วยความเจ็บปวด (มหากาพย์รามายณะของวาลมิกิ, 2557: 784)

nāgasahassenam ciya, jo so rakkhijae payattenam |
so janañīe piṇaddho, kaṇthe bālassa varahāro || PCV.7.95 ||

พระมารดาได้แต่งองค์ให้ทารกผู้นั้น
ผู้มีนาคพันตนค้อมครองด้วยความระแวงระวังแล้ว
โดยมีสร้อยไข่มุกอันเลิศอยู่ที่คอของทารกผู้นั้น

rayaṇākiraṇesu etto, muhāim nava niyayavayaṇasarisāim |
hāre diṭṭhāim phudaṃ, teṇa kayam dahamuho nāmaṃ || PCV.7.96 ||

ด้วยเหตุว่าในแสงของอัญมณีทั้งหลาย
ปรากฏเห็นเป็นใบหน้าทั้งเก้าที่เหมือนใบหน้าของตนอย่างชัดเจนบนสร้อยไข่มุก
ด้วยเหตุนี้ ทารกนั้นจึงได้รับขนานนามว่า ทศमुख(lit. มีสิบหน้า)¹³

นอกจากชื่อทศ मुखและราวณะแล้ว ยังมีการเรียกราวณะด้วยฉายาต่าง ๆ ซึ่งฉายาเหล่านี้อาจแบ่งได้เป็น 4 ลักษณะ ดังนี้

1. ฉายาบอกความเป็นบุตร ได้แก่ โอรสแห่งรัตนาศรวะ (pkt. *rayaṇāsavanandana*, skt. *ratnāśravanandana*)
2. ฉายาบอกลักษณะภายนอกและสอดคล้องกับชื่อทศ मुख ‘มีสิบหน้า’ ได้แก่ ทศานนะ (pkt. *dasāṇaṇa*, skt. *daśānana*) ทศครีวะ (pkt. *dasaggīva*, skt. *daśagrīva*) และ ทศวทนะ (pkt. *dahavayaṇa*, skt. *daśavadana*)
3. ฉายาบอกสถานะกษัตริย์ ได้แก่
 - ‘เจ้าเมืองลงกา’ : ลงกาธิป (pkt. *laṅkāhiva*, skt. *laṅkādhīpa*), ลงกาธิปตี (pkt. *laṅkāhivāī*, skt. *laṅkādhīpati*)
 - ‘ผู้เป็นใหญ่แห่งเมืองลงกา’ : ลงกาปรเมศวร (pkt. *laṅkāparamesara*, skt. *laṅkāparameśvara*)

¹³ รามายณะฉบับวาลมิกีระบุว่าพระมุนีวิศวิสต์ตั้งชื่อบุตรคนแรกว่าทศครีวะ เนื่องจากกำเนิดมามีสิบเศียร (มหากาพย์รามายณะของวาลมิกี, 2557: 775)

○ ‘เจ้าแห่งเขตรีกูฏ’ : ตรีกูฏสวามิน (pkt. tikūḍasāmī, skt. trikūṭasvāmin)

4. ฉายาบอกสถานะผู้นำของเผ่าพันธุ์ ได้แก่

○ ‘เจ้าแห่งรากษส’ : รากษสนาถ (pkt. rakkhasanāha, skt. rākṣasanātha), รากษเสนทระ (pkt. rakkhasinda, skt. rākṣasendra), รากษสพตี (pkt. rakkhasavaī, skt. rākṣasapati)

○ ‘ผู้เป็นใหญ่แห่งวิทยาธร’ : เขจราชิปตี (pkt. kheyarāhivaī, skt. khecarādhipati), เขจเรนทระ (pkt. kheyarenda, skt. khecarendra), วิทยาธรราชิป (pkt. vijjāharāhiva, skt. vidyādhārādhīpa), วิทยา
ปรเมศวร (pkt. vijjāparamesara, skt. vidyāparameśvara)

○ ‘เจ้าแห่งทานพ’ : ทานเวนทระ (pkt. daṇuīnda, skt. dānavendra), ทนุพตี (pkt. daṇuvaī, skt. danupati)

จะเห็นว่าชื่อของราวณะในเรื่องปอุมจรียะนั้นมี 2 ชื่อ คือ ราวณะ และทศมุข ส่วนฉายาที่ปรากฏนั้นมีหลากหลาย ส่วนใหญ่เป็นฉายาสอดคล้องกับชื่อทศมุข และฉายาที่บอกสถานะกษัตริย์หรือผู้นำของเผ่าพันธุ์ ในปอุมจรียะจะพบการเรียกราวณะด้วยฉายาที่บ่งบอกนามบิดาไม่มากนัก ต่างจากกรณีของพระลักษมณ์ในเรื่องนี้ซึ่งพบการเรียกฉายาบอกความเป็นบุตรซึ่งบ่งถึงนามมารดา คือ เสามิตริ (pkt. somittī, skt. saumitri) บ่อยครั้งกว่า

3.1.2 วงศ์ของราวณะ

ราวณะถือกำเนิดในวงศ์รากษส เป็นโอรสของรัตนาศรวะ (pkt. Rayanāsava, skt. Ratnāsrava) กับนางไกกสี (pkt. Kekasī, skt. Kaikasī) และเป็นนัดตาของสุมาลิน (pkt. Sumālī, skt. Sumālin) ในปอุมจรียะ รากษสถือเป็นวิทยาธรจำพวกหนึ่งที่ครอบครองเมืองลงกา วงศ์วิทยาธรเป็นวงศ์สำคัญหนึ่งในสี่วงศ์ ได้แก่ อิกษวากู (skt. Īkṣvāku), โสมะ (skt. Soma), วิทยาธรระ (skt. Vidhyādhara) และ หริวงศ์ (skt. Harivamśa) (Kulkarni, 1990: 17) โดยวงศ์รากษสถือเป็นแขนงวงศ์หนึ่งที่แตกมาจากวงศ์วิทยาธร มีต้นวงศ์คือเมฆวาหณะ (pkt. Mehavāhaṇa, skt. Mehavāhana) โดยชื่อวงศ์รากษสนั้นเรียกตามนามของวิทยาธรผู้สืบเชื้อสายจากเมฆวาหณะนามว่า รากษส

(PCV.5.251-252) ปฐมจริยะยังให้อีกเหตุผลหนึ่งที่วิทยากรวศ์นี้มีชื่อเรียกว่ารากษสว่าเนื่องจากเป็นผู้รักษารากษสทวีป (PCV.5.257)

เมืองลงกาในรากษสทวีปมีกษัตริย์ปกครองต่อเนื่องมาไม่ขาดสายจนมาถึงยุคของตติตเกศะ (skt. Tādītkeśa) เป็นผู้ครองเมืองลงกา สุกะสะ (skt. Sukeśa) ผู้เป็นโอรสของเขาได้ยกทัพไปช่วยกิชกินธิ (skt. Kiṣkindhi) สหายผู้เป็นนัดดาของเจ้าแห่งเมืองกิชกินธิ (skt. Kiṣkindhi) รบกับวิชัยสิงหะ (skt. Vijayasimha) เจ้าชายแห่งเมืองรณุปุระจักรวาล (skt. Rathanūpuracakravāla) เนื่องจากฝ่ายหลังไม่พอใจที่เจ้าหญิงวิทยากรนามว่าศรีมาลา (skt. Śrīmālā) เลือกวิวาห์กับกิชกินธิ ในการต่อสู้ครั้งนั้นวิชัยสิงหะถูกสังหาร แต่กิชกินธิและสุกะสะก็ไม่อาจต้านทานการโจมตีจากอสนิเวคะ (skt. Aśanivega) ผู้เป็นบิดาของวิชัยสิงหะได้ ทั้งสองจึงหนีไปอยู่ที่เมืองปาตาลังการะ (skt. Pātālankāra) ส่วนอสนิเวคะก็ตั้งนิรฆาตะ (skt. Nirghāta) เป็นผู้ปกครองเมืองลงกาแทน (Chandra, 1970)

ต่อมาชายาของสุกะสะได้ให้กำเนิดโอรสสามองค์ ได้แก่ มาลิน (skt. Mālin), สุมาลิน และ มालยวัต (skt. Mālayavat) มาลินได้สังหารนิรฆาตะและชิงเมืองลงกาคืนมาได้ หลังจากนั้นเมื่อพระอินทร์ถือกำเนิดขึ้นและได้ครองเมืองรณุปุระจักรวาล มาลินพร้อมน้องชายอีกสองคนก็ยกทัพไปโจมตีพระอินทร์ แต่มาลินกลับถูกพระอินทร์สังหารในสนามรบ สุมาลินและมालยวัตจึงหนีไปอยู่ที่เมืองปาตาลังการะ (Chandra, 1970) หลังจากนั้นสุมาลินก็ได้โอรสสามองค์ คือ รัตนาศระผู้เป็นบิดาของ ราวณะและอนุชาอีกสององค์

ส่วนมารดาของราวณะคือนางไกกสินีนั้นเป็นธิดาของราชาวิทยากรนามว่าโยมพินทุ (pkt. Vomabindu, skt. Vyomabindu) บิดาของนางได้มอบนางให้เป็นบาทบริจาริกาของรัตนาศระในคราวที่รัตนาศระได้ไปบำเพ็ญตบะอยู่ที่กุสุมอุทยาน เมื่อรัตนาศระสำเร็จวิद्याแล้วจึงได้วิวาห์กับนางไกกสินี และสร้างนครชื่อกุสุมานตะ (pkt. Kusumantaya, skt. Kusumāntaka) อยู่ ณ ที่นั้น ทั้งนี้เชษฐภคินีของนางไกกสินี คือนางเกาศิกา (pkt. Kosiyās, skt. Kauśikā) บิดาได้ยกให้วิวาห์กับราชาวิศวะเสน (pkt. Viśasena, skt. Viśvasena) และมีโอรสคือไวศวะณะ (pkt. Vesamaṇa, skt. Vaiśravaṇa) ฉะนั้นตามเรื่องปฐมจริยะ ราวณะจึงเป็นลูกพี่ลูกน้องกับไวศวะณะ เช่นเดียวกับเรื่องรามายณะของวาลมีกี

จะเห็นว่าวงศ์ฝ่ายบิดาของราวณะนั้นเป็นวงศ์รากษสซึ่งสืบเชื้อสายปกครองลงกามาอย่างยาวนานจนกระทั่งมีเหตุให้ต้องหลบหนีไปอยู่ที่เมืองปาตาลังการะ อาจกล่าวได้ว่าวงศ์นี้เป็นวงศ์ที่ยิ่งใหญ่และมีประวัติความเป็นมายาวนานวงศ์หนึ่ง อีกทั้งมารดาของราวณะเองก็เป็นธิดาของราชา

วิพยาธ รราวณะจึงเป็นโอรสของกษัตริย์และสืบเชื้อสายมาจากกษัตริย์ทั้งจากฝ่ายบิดาและมารดา ซึ่งเป็นหนึ่งในปัจจัยแวดล้อมที่ทำให้ราวณะเป็นผู้มีนิสัยหยิ่งผยองในความยิ่งใหญ่ ฉะนั้นเมื่อพิจารณา ลักษณะเด่นของราวณะจะเห็นลักษณะเด่นข้อหนึ่งคือราวณะเป็นผู้หยิ่งผยองในความเป็นกษัตริย์ ผู้ยิ่งใหญ่และคำนึงถึงเกียรติของวงศ์ตระกูลอย่างยิ่ง ซึ่งในประเด็นนี้ผู้วิจัยจะได้กล่าวต่อไปในข้อ 3.3 เรื่องลักษณะเด่นของราวณะ

3.1.3 กำเนิดและชะตาของราวณะ

ก่อนที่นางไกกสี มารดาของราวณะจะตั้งครรภ์และให้กำเนิดราวณะและน้อง ๆ นั้น นางได้มี นิมิตถึงบุตรว่ามีราชสีห์ตนหนึ่งเข้ามาอยู่ในครรภ์ และราชสีห์อีกสองตนอยู่ที่ตัก ดังความว่า

uyarammi samallīno, siho daḍḍha-kaḍḍhīṇakesarāruṇio |
anne vi canda-sūrā, ucchaṅge dhāriyā navaram || PCV.7.78 ||

มีราชสีห์สีแดงซึ่งมีขนแผงคอทึบหนา เข้ามาอยู่ในท้อง (ของหม่อมฉัน)
ส่วนราชสีห์อื่น คือ จันทรและสุรย์นั้น หม่อมฉันวางไว้เพียงแค่ว่า

นิมิตฝันนี้ โหรผู้ทำนายฝันได้ทำนายว่านางจะได้บุตรสามคน ผู้มีความสูงส่ง กล้าหาญ เป็น วีรบุรุษ และมีรูปงาม บุตรคนแรกจะเป็นผู้ยิ่งใหญ่ มีพลังอำนาจ เป็นที่เกรงกลัวของศัตรู ส่วนบุตร อีกสองคนจะเป็นผู้มีความเห็นเป็นสัมมาทิฐิและเจริญรุ่งเรือง ดังความในปอุมจรียะว่า

hohinti tiṇṇi puttā, vikkama-māhappa-sattisaṃjuttā |
amarindarūvasarisā, paḍisattukhayamkarā vīrā || PCV.7.81 ||

บุตรสามคนจะถือกำเนิดขึ้น (แก่ท่าน)
เป็นผู้ประกอบด้วยความกล้าหาญ ความสูงส่ง และพลังอำนาจ
เป็นผู้ยิ่งใหญ่ให้ศัตรูพินาศ เป็นวีรบุรุษ และมีรูปเหมือนองค์อัมรินทร์

jo tujjha paḍhamaputto, hohī bhadde ! visālakittio |
cakkaharasarisavibhavo, sucariyakammāṇubhāveṇa || PCV.7.82 ||

ข้าแต่พระนาง บุตรองค์ใดที่จะเป็นบุตรองค์แรกของพระนาง
บุตรองค์นั้นจะเป็นผู้ชื่อเสียงกว้างไกล มีพลังอำนาจตั้งจักรพรรดิ
ด้วยอานุภาพจากกรรมอันสุจริต

paḍivakkhaagaṇiyabhao, niccaṃ raṇakelikalahatalliccho |
varakūrakammakārī, hohī natthettha saṃdeho || PCV.7.83 ||

บุตรองค์นั้นจะเป็นที่เกรงกลัวเหลือประมาณสำหรับศัตรู
เป็นผู้ลุ่มหลงในการรบและการเล่นเสเพลอยู่เป็นนิจ เป็นผู้กระทำความทั้งดีและร้าย
ความสนเท่ห์ในเรื่องนี้ย่อมไม่มี

jo puṇa tassa kaṇiṭṭhā, doṇṇi jaṇā sucariyāṇubhāveṇaṃ |
te paramasammadiṭṭhī, bhaviyā hohinti nikkhuttaṃ || PCV.7.84 ||

ส่วนคนทั้งสองผู้เป็นอนุชาของบุตรองค์นั้นเล่า จะเป็นผู้มีความเห็นเป็นสัมมาทิฐิ
อย่างที่สุด และเป็นผู้เจริญรู้งเรื่อง ด้วยอานุภาพแห่งความประพฤติที่ติงามอย่างไม่
ต้องสงสัย

เมื่อพิจารณาจากคำทำนายนิมิตที่โหรได้ทำนายไว้ จะเห็นว่าคำทำนายถึงบุตรองค์โตของนาง
โกกสีมีลักษณะของมหาบุรุษ มีพลังอำนาจและเป็นที่ยู่อีกกว้างไกล อีกทั้งยังมีความสามารถและ
ชื่นชอบการต่อสู้ด้วย ลักษณะตามคำทำนายนี้ยังถูกขัดด้วยความปรารถนาของนางโกกสีที่มุ่งหมาย
จะให้โอรสของตนมีร่างกายแข็งแรง มีหัวใจห้าวหาญไม่หวาดหวั่น พึงใจในการต่อสู้และเป็นกษัตริย์
ผู้ยิ่งใหญ่ ดังความว่า

aṅgaṃ se aikathīṇaṃ, sūraṃ raṇatattinibbhayaṃ hiyayaṃ |
dāūṃ surāhivassa vi, icchai āṇāsamārambhaṃ || PCV.7.87 ||

นางปรารถนาที่จะมอบร่างกายที่แข็งแรงอย่างยิ่ง
หัวใจที่ห้าวหาญ ไม่หวาดกลัวสิ่งใดและพึงใจในการต่อสู้
รวมถึงหน้าที่ในการปกครองบ้านเมือง แก่บุตรผู้เป็นใหญ่เหนือเทวดา ผู้นั้น
sante vi dappanayale, niyayacchāyaṃ paloyae khagge |

virāyākarañjaliüḍā, navaraṃ gurubhattimantā ya || PCV.7.88 ||

นางผู้ประคองอัญชลีไว้แล้ว มองเงาของตนที่สะท้อนบนผิวกระจกและพระขรรค์
และเพ่งจิตมุ่งรักดีต่อครูเพียงเท่านั้น

จะเห็นว่ามารดาของราวณะก็ได้ตั้งความปรารถนาเพื่อให้ราวณะได้เป็นผู้ยิ่งใหญ่
มีความสามารถในการต่อสู้ ฉะนั้นจึงอาจกล่าวได้ว่าราวณะไม่เพียงแต่จะได้คำทำนายถึงความยิ่งใหญ่
เท่านั้น แต่ยังมี ความปรารถนาของมารดาที่ตั้งจิตมุ่งบูชาต่อครูเพื่อให้ราวณะได้เป็นบุรุษผู้ยิ่งใหญ่ด้วย
เมื่อกุมารราวณะถือกำเนิดขึ้น ก็มีเค้าลางปรากฏถึงความยิ่งใหญ่ของเขาปรากฏขึ้นด้วย ดังจะเห็นได้
จากข้อความพรรณนาถึงบุตรที่กำเนิดมาด้วยการที่มารดาได้บรรลุความปรารถนา ว่า

sampattaḍoḥalāe, jāo riüāsaṇāi kampanto |

bandhavahiyayāṇando, accherayarūvasamṭhāno || PCV.7.89 ||

บุตรผู้เขย่าบัลลังก์ของศัตรูให้สั่นไหว ผู้เป็นความยินดีแก่จิตใจของวงศ์วาน และผู้มีรูปกายที่น่าอัศจรรย์ ก็ได้ถือกำเนิดแล้วจากครรภ์ของนางผู้บรรลุลความปรารถนา

และข้อความว่า

sūyāharammi taiyā, sayañijjāo mahimmi palhattho |

geṇḥai kareṇa hāraṃ, bālo pasarantakiraṇohaṃ || PCV.7.91 ||

ในเวลานั้น ณ ห้องประสูติ

ทารกผู้นอนในอุ้งบนพื้นทรงสร้อยไข่มุกที่มีรัศมีเปล่งประกายไว้ที่มือข้างหนึ่ง

jo so rakkhasavaiṇā, dinno cciya mehavāhaṇassa purā |

eyantarammi naddho, na ya keṇāi kheyarindeṇaṃ || PCV.7.92 |

สร้อยไข่มุกเส้นนั้นนั้นเทียว ที่รากลุสบัติประทานแก่เมฆวาหนะในกาลก่อน

ผู้เป็นใหญ่ในเหล่าเทวดาแม้เพียงสักองค์หนึ่งก็ไม่อาจที่จะสวมไว้ที่มือข้างใดข้างหนึ่งได้

datṭhūṇa taṃ saḥāraṃ, jaṇaṇī savvāyareṇa parituttḥā |

rayaṇāsavassa sāḥai, pecchasu bālassa māhappaṃ || PCV.7.93 ||

เมื่อนางทอดทัศนาเห็นทารกทรงสร้อยไข่มุกผู้นั้น

ชนนี้ผู้ยินดีอย่างยิ่งจึงทูลรตนาศรวะด้วยความเคารพทั้งปวง (ว่า)

ขอพระองค์จงทอดพระเนตรความสูงส่งของบุตรเถิด

rayaṇāvasena ditṭho, hāralayāgahyanitṭhurakaraggo |

cinteī to maṇeṇaṃ, hohiī eso mahāpuriso || PCV.7.94 ||

รตนาศรวะทอดพระเนตรเห็นทารกผู้มีข้อมือแข็งแกร่งซึ่งทรงสร้อยไข่มุกไว้แล้ว

ในกาลนั้น พระองค์ก็พิจารณาเห็นว่า ทารกองค์นี้จะเป็นมหาบุรุษ

nāgasahassenāṃ ciya, jo so rakkhijjae payatteṇaṃ |

so jaṇaṇīe piṇaddho, kaṇṭhe bālassa varahāro || PCV.7.95 ||

พระมารดาได้แต่งองค์ให้ทารกผู้นั้น

ผู้มีนาคพันตนค้อมครองด้วยความระแวดระวังแล้ว

โดยมีสร้อยไข่มุกอันเลิศอยู่ที่คอของทารกผู้นั้น

จะเห็นว่าในเวลาที่เกิดนั้น รวณะในวัยทารกได้ทรงสร้อยไข่มุกไว้ที่มือข้างหนึ่ง ซึ่งสร้อยไข่มุกนี้ ปอมจริยะระบุว่า เป็นสร้อยไข่มุกที่รักษาสบติได้ประทานให้เมฆวาทนะผู้เป็นต้นวงศ์ราชสที่ครองเมืองลงกา และเพื่อให้เห็นถึงความสำคัญของสร้อยไข่มุกเส้นนี้และความยิ่งใหญ่ของราวณะ ผู้ทรงสร้อยไข่มุกไว้ที่มือ ปอมจริยะได้ให้รายละเอียดไว้ว่าสร้อยไข่มุกเส้นนี้ไม่มีเจ้าแห่งวิทยากรผู้ใดจะสวมไว้ได้ ซึ่งแสดงให้เห็นลักษณะของผู้ที่จะเป็นมหาบุรุษ ดังที่บิดาของราวณะได้สังเกตเห็น อีกทั้งการลงรายละเอียดว่ามีนาคพันตนคุ่มครอง ก็ชี้ให้เห็นลักษณะที่ผิดไปจากธรรมชาติ และสะท้อนการจัดวางให้ตัวละครราวณะเป็นตัวละครที่มีความยิ่งใหญ่ควรแก่การเป็นตัวละครปรปักษ์คู่ตรงข้ามกับตัวละครเอกด้วย

ดังที่ผู้วิจัยได้กล่าวไปในหัวข้อ 3.1.2 ว่าราวณะเป็นโอรสของของรัตนาศระกับนางไกกสี และวงศ์ของราวณะคือวงศ์ราชสที่สืบเชื้อสายครองเมืองลงกามาตลอดจนกระทั่งสุมาลินหนีพระอินทร์ไปอยู่ที่เมืองปาดาลังการะ ฉะนั้นเมื่อราวณะถือกำเนิดขึ้นและมีลักษณะบ่งบอกว่าจะเป็มหาบุรุษ ทั้งนางไกกสีและสุมาลินก็หวังว่าราวณะผู้นี้เองจะเป็นผู้ที่จะยึดเมืองลงกาคืนมาได้ โดยจะเห็นได้จากเมื่อครั้งที่ราวณะยังเยาว์วัย ได้เห็นท้าวกุเวรพร้อมไพร่พลบนท้องฟ้า ได้ถามมารดาว่า เป็นผู้ใด มารดาจึงเล่าเรื่องท้าวกุเวรและเมืองลงกาให้ฟังว่า

maha esa bhainiputto, vesamaṇo nāma niggayapayāvo |

laṅkāpurīe sāmī, puttaya! indassa aggabhaḍo || PCV.7.101 ||

ลูกเอ๋ย, ผู้นี้เป็นบุตรของพี่สาวของเรา เป็นผู้มึร์ศมีปรากฏ ชื่อว่า ไวศรวณะ เป็นเจ้าแห่งลงกาบุรี เป็นข้าช่วงใช้ชั้นยอดขององค์อัมรินทร์

tubbhaṃ kulāgayā vi hu, puttaya! laṅkāpurī maṇabhirāmā |

uvvāsīṇa nigayaṃ, piyāmaḥaṃ to ṭhio eso || PCV.7.102 ||

ลูกเอ๋ย, แท้จริงแล้ว เมืองลงกาอันเป็นที่รื่นรมย์ใจ ต้องเป็นสมบัติตกทอดมาถึงเจ้า แต่หลังจากที่กุเวรผู้นี้ได้ขับพระอัยกาของเจ้าไปแล้ว ก็สถิตอยู่ ณ ที่นั้น

esa piyā te puttaya! guruyamaṇorahasayāiṃ cantento |

khaṇamavi na labhai niddaṃ, tīe kae sundarapurīe || PCV.7.103 ||

ลูกเอ๋ย บิดาผู้นี้ของเจ้า ผู้ครุ่นคิดถึงความปลอดภัยอันหนักหน่วงนับร้อยประการ ไม่อาจหลับลงได้ แม้เพียงขณะเดียว เพราะเมืองที่ดังมานั้น

จะเห็นว่าความคาดหวังของนางโกกีสีนนั้นไม่ได้ถูกเอ่ยออกมาโดยตรง ๆ ว่าต้องการให้ราวณะไปยึดเมืองลงกา แต่นางโกกีสีเล่า “ความจริง” เรื่องเมืองลงกาว่าควรจะเป็นของราวณะ แต่ปู่ของราวณะคือสุมาลินถูกขับออกมา และบิดาของราวณะก็ทุกข์ใจด้วยความปรารถนาที่จะได้เมืองลงกาคืนจนไม่อาจหลับลง เมื่อได้ฟังเรื่องราวจากมารดา ราวณะจึงเดินทางไปยังป่ากัณโฑเพื่อบำเพ็ญตบะให้ได้วิद्या ในแง่นี้จะเห็นว่าความจริงที่นางโกกีสีเล่าให้บุตรของตนฟังนั้นส่งผลให้ราวณะเลือกที่จะเดินทางไปบำเพ็ญตบะเพื่อให้ได้วิद्याมา แม้นางโกกีสีจะไม่ได้เอ่ยความปรารถนาอะไรของตนออกมาก็ตาม แต่ชุดความจริงที่นางโกกีสีเลือกเล่าก็ย่อมมีผลต่อการตัดสินใจของราวณะเช่นกันกับการเอ่ยถึงความปรารถนาออกมาตรง ๆ ผู้วิจัยเห็นว่าการที่ราวณะต่อสู้กับไวศรณะเพื่อยึดเมืองลงกาคืนนั้น นอกจากจะเป็นส่วนหนึ่งของการออกพิชิตโลกเพื่อแสดงความเป็นกษัตริย์ที่ยิ่งใหญ่และแสดงแสนยานุภาพ อันเป็นความปรารถนาส่วนตนของราวณะแล้ว ส่วนหนึ่งยังถูกผลักดันด้วยความคาดหวังของญาติวงศ์ที่ปรารถนาจะได้เมืองลงกาคืนมาด้วย

ความคาดหวังของญาติวงศ์ในเรื่องเมืองลงกา นั้น เราจะเห็นได้อย่างชัดเจนในตอนที่ว่าราวณะและอนุชาทั้งสองสำเร็จวิद्याและได้ครองเมืองสวียมัประภาซึ่งพระชนนยะได้สร้างเอาไว้แล้ว¹⁴ สุมาลินผู้เป็นปู่ก็ได้เล่าเรื่องของมาลินที่ถูกพระอินทร์สังหารให้ราวณะฟัง โดยได้ย้ำความเรื่องเมืองลงกาเป็นสมบัติอันชอบธรรมของตระกูล ดังความในปถมจรียะว่า

so māli maha purao, sahasārasueṇa putta! indenam |

vahio samgāmamuhe, rahaneūracakkavālapure || PCV.7.165 ||

ดูก่อนลูกเอ๋ย รากษสผู้นั้น คือมาลิน ถูกพระอินทร์ผู้เป็นบุตรแห่งสหสาระสังหารแล้ว
ต่อหน้าต่อตาเรา ที่แถวหน้าในการรบ ณ เมืองรถนุประจักษ์ราวาล

tassa bhaeṇa pavitṭhā, amhe pāyālapuravaram duggam |

navaram ciya so bhujjāi, tam amha kulociyam nayaram || PCV.7.166

||

¹⁴¹⁴ หลังจากอนาถฤตยอมแพ้ในการก่อวินาศกรรมบำเพ็ญตบะของราวณะแล้ว ก็ได้ให้น้อมเคารพกุมารทั้งสามและแนะนำให้ไปครองเมืองนี้ (ดู PCV.7.146-150)

ด้วยความหวั่นกลัวพระอินทร์ ข้าได้หนีเข้าไปสู่เมืองปาตาลอันเลิศซึ่งเข้าถึงได้ยาก ส่วนพระอินทร์เองครองเมืองลงกานั้นอันเป็นสมบัติอันชอบธรรมของตระกูลเรา¹⁵

เมื่อเน้นย้ำให้ราวณะได้เห็นความชอบธรรมของการเป็นเจ้าของเมืองลงกาแล้ว สุมาลินยังย้ำด้วยการเล่าถึงคำทำนายของพระมุนีว่าราวณะผู้นี้เองจะเป็นผู้นำเมืองลงกากลับคืนมาได้ การกล่าวถึงคำทำนายของพระมุนีซึ่งเป็นที่เคารพยิ่งทำให้การยึดเมืองลงกาคืนมานั้นเป็นสิ่งที่ชอบธรรมและเป็นเหตุผลที่มีน้ำหนักสำหรับการทำสงคราม อีกทั้งคำทำนายยังแสดงให้เห็นชะตาของราวณะที่จะได้เป็นอรรธจักรพรรดิคือผู้มีคุณลักษณะเป็นกึ่งหนึ่งของพระเจ้าจักรพรรดิ¹⁶ และเป็นวีรบุรุษผู้มีความสามารถในการต่อสู้อีกด้วย ดังความว่า

aha annayā gaṇaṃ, sammeë vandiūṇa jīṇayandaṃ |

tattheva puchio me, aīsayanāṇī samaṇasīho || PCV.7.167 ||

จากนั้น เมื่อได้เดินทางไปนมัสการพระชินะผู้ประเสริฐ ฤๅณาสัมเมตะแล้ว ณ ที่นั่นเอง ข้าได้ถามผู้เลิศในเหล่าสมณะ ผู้ทรงความรู้อันมากยิ่งว่า

kaīyā hohī amhaṃ, laṅkānayarīsamāsayaniveso? |

aīgaruyadāruṇassa ya, voccheo vasaṇadukkhassa? || PCV.7.168 ||

เมืองลงกาจะเป็นสถานที่อาศัยของพวกเราในกาลใด

และผู้ใดจะดับความทุกข์ทรมานอันแสนสาหัสยิ่ง

bhaṇiyaṃ ca muṇivareṇaṃ, jo te puttassa hohī putto |

so niyayapurim savasaṃ, kāhī natthettha saṃdeho || PCV.7.169 ||

พระมุนีผู้ประเสริฐตอบ (ว่า)

“ผู้ใดเป็นหลานของเจ้า ผู้นั้นจะปลดปล่อยเมืองของตนให้เป็นอิสระ

ความสนเท่ห์ในเรื่องนั้นย่อมไม่มี”

so addhabharahasāmī, payāva-bala-viriya-sattasampanno |

paḍivakkhakhayantakaro, hohī samaruḷḷayamaṇo || PCV.7.170 ||

¹⁵ ปฐมจริยะระบุว่าพระอินทร์ได้แต่งตั้งให้ไวศรณะเป็นโลกบาลองค์ที่ 5 และให้ครองเมืองลงกา ส่วนพระอินทร์นั้นครอบครองเมืองรณูปุระจักรวาล (ดู PCV.7.56-57)

¹⁶ ดูเรื่องอรรธจักรพรรดิที่ 3.2.2 บทบาทกษัตริย์นักรบ

“เขาจะเป็นเจ้าผู้ครองแผ่นดินภารตะกึ่งหนึ่ง
มีความรุ่งโรจน์ พละกำลัง ความเป็นวีรบุรุษ และความสามารถ
เป็นผู้มีความรู้ในการทำสงคราม และผู้ทำลายปรปักษ์”

taṃ eyaṃ muṇibhaniyaṃ, jāyaṃ nissamsayaṃ jahuddiṭṭhaṃ |
rakkhasavaṃsassa tumāṃ, hohī kittīdhurādhāro || PCV.7.171 ||

คำกล่าวของพระมุนีเกิดขึ้นแล้วตามที่ได้ทำนายไว้
เจ้าจะเป็นผู้แบกภาระอันทรงเกียรติของวงศ์รากลอยอย่างไม่ต้องสงสัย

จากข้อความข้างต้น อาจกล่าวได้ว่าสุมาลีนกล่าวถึงคำทำนายของพระมุนี ด้วยมีจุดประสงค์
เพื่อต้องการให้ราวณะไปยึดเมืองลงกากลับคืนมาหากเป็นไปได้ และทำให้ราวณะได้ตระหนักถึงชะตา
ของตนที่จะได้เป็นกษัตริย์ผู้ยิ่งใหญ่ ฉะนั้น มารดาและอัยกาจึงเป็นอีกหนึ่งแรงผลักดันของราวณะ
แม้อาจมิได้เป็นแรงผลักดันหลัก แต่ก็ปฏิเสธมิได้ว่าความจริงที่นางโกกสีและสุมาลีนเล่าให้ราวณะฟัง
ย่อมมีส่วนต่อการตัดสินใจของราวณะอย่างแน่แท้

3.1.4 วิทยาของราวณะ

ตามที่ปรากฏในเรื่องปถมจรียะ ราวณะเป็นผู้ทรงวิทยา มีพลังอำนาจมากมาย และได้ใช้วิทยา
ของตนเพื่อการณ์ต่าง ๆ หลายครั้ง คำว่า วิทยา หมายถึง ความรู้, ศาสตร์, ปรัชญา (knowledge,
science, philosophy) (MW, 2011: 964) แต่ในแง่นี้คำว่า วิทยา ตามบริบทที่ปรากฏในเรื่อง
จะมีความหมายถึงทักษะวิเศษ (magical skill) (MW, 2011: 964) ผู้วิจัยจะแสดงชื่อวิทยาต่าง ๆ
ที่ราวณะได้ครอบครอง และความหมายของชื่อวิทยาทามรูปศัพท์ ตามที่ปรากฏในปถมจรียะในตอน
ที่กล่าวถึงวิทยาต่าง ๆ ที่ราวณะสำเร็จจากการบำเพ็ญตบะที่ป่าภิมารัณยะ (PCV.7.135-142) ดังนี้

- อากาศคามินี (pkt. ākāśagāmiṇī, skt. ākāśagāminī) ‘ไปในอากาศ’
- กามทายินี (pkt. kāmadāyini, skt. kāmadāyini) ‘ให้ตามความปรารถนา’
- กามคามี (pkt. kāmagāmi, skt. kāmagāmi) ‘ไปตามความปรารถนา’
- ทุรนิวารา (pkt. duṇṇivarā, skt. durnivārā) ‘หยุดยั้งได้ยาก’
- ขยกรรมา (pkt. jayakammā, skt. jayakarmā) ‘เป็นการกระทำเพื่อชัยชนะ’
- ปรัชญูปติ (pkt. pannattī, skt. prajñapti) ‘มีการจัดแจง’
- ภาณุมาลินี (pkt. bhānumālinī, skt. bhānumālinī) ‘มีมาลาคือพระอาทิตย์’
- อณิมา (pkt., skt. aṇimā) ‘มีขนาดเล็ก’

- ลหิมา (pkt., skt. laghimā) ‘มีความเบา’
- มนสตั้มภนี (pkt. maṇathambhaṇī, skt. manastambhaṇī) ‘หยุดความคิด’
- ออกโษภา (pkt. akhohā, skt. akṣobhā) ‘ทำให้ไม่เคลื่อนไหว’
- สัมวาหิณี (pkt. saṃvāhaṇī, skt. saṃvāhinī) ‘มีการขึ้นน้ำ’
- สุรธวัมสี (pkt. suraddhaṃsī, skt. suradhvaṃsī) ‘ทำลายเทวดา’
- เกามารี (pkt. komārī, skt. kaumārī) ‘มีความเยาว์วัย’
- วธการี (pkt. vahakārī, skt. vadhakārī) ‘กระทำการฆ่า’
- สุวิธานา (pkt. suvihāṇā, skt. suvidhāṇā) ‘มีการเตรียมไว้อย่างดี’
- ตโมรূปา (pkt. tamorūvā, skt. tamorūpā) ‘มีรูปคือความมืด’
- วิปุลากรี (pkt. viṭṭlārī, skt. vipulākārī) ‘ทำให้ใหญ่ขึ้น’
- ทหนี (pkt. dahanī, skt. dahanī) ‘เผาด้วยไฟ’
- ศุภทายินี (pkt. suhadāṇī, skt. śubhadāyinī) ‘ให้โชค’
- รโชรূปา (pkt. rajorūvā, skt. rajorūpā) ‘มีรูปคือหมอกควัน’
- ทินรชนีกรี (pkt. diṇarayanīkārī, skt. dinarajanīkārī) ‘ทำให้เป็นพระอาทิตย์และพระจันทร์’
- วัชโรทรี (pkt. vajjoyarī, skt. vajrodarī) ‘ทำให้เป็นสายฟ้า’
- สมาทิษฏี (pkt. samādiṭṭhī, skt. samādiṣṭī) ‘มีการบงการ’
- อชรามรา (pkt., skt. ajarāmarā) ‘ทำให้ไม่แก่ไม่ตาย’
- วิสัณฐญา (pkt. visannā, skt. viṣaṃjñā) ‘มีความรู้เรื่องพิษ’
- จลสตั้มภนี (pkt. jalathambhīni, skt. jalastambhaṇī) ‘ทำให้น้ำแข็ง’
- อัคนิสตั้มภนี (pkt. aggithambhaṇī, skt. agnistambhaṇī) ‘ทำให้ไฟหยุดนิ่ง’
- คิริทาริณี (pkt., skt. giridāriṇī) ‘ทำลายภูเขาก้อน’
- อวโลกนี (pkt. avaloṇāṇī, skt. avalokanī) ‘เพ่งดู’
- อริวิธวัมสี (pkt. arividdhaṃsī, skt. arividhvaṃsī) ‘ทำลายศัตรู’
- โฆรา (pkt., skt. ghorā) ‘น่าเกรงขาม’
- วีรา (pkt., skt. vīrā) ‘มีความกล้า’
- ภุชังคินี (pkt. bhyaṅginī, skt. bhujāṅginī) ‘ที่เกี่ยวกับงู’

- วารุณี (pkt., skt. vārūṇī) ‘ที่เกี่ยวกับน้ำ’
- ภวนา (pkt. bhuvanā, skt. bhuvanā) ‘ที่เกี่ยวกับโลก’
- ทารุณี (pkt. dāruṇi, skt. dāruṇī) ‘มีความโหดร้าย’
- มทนาศนี (pkt. mayanāsani, skt. madanāsani) ‘ทำลายความมัวเมา’
- รวิเตชา (pkt. raviteyā, skt. ravitajā) ‘มีเดชดุจพระอาทิตย์’
- ภยชนนี (pkt. bhayajanaṇī, skt. bhayajananī) ‘ทำให้เกิดความกลัว’
- ไอศานี (pkt. īsānī, skt. aiśānī) ‘ที่เกี่ยวข้องกับพระอิศาน’
- ขยา (pkt., skt. jayā) ‘มีชัยชนะ’
- วิชยา (pkt., skt. vijayā) ‘มีการพิชิต’
- พันธนี (pkt. bandhani, skt. bandhani) ‘มีการพันธนาการ’
- วาราหี (pkt., skt. vārāhī) ‘ที่เกี่ยวข้องกับพระวราหะ’
- กุฎิลา (pkt. kuḍilā, skt. kuṭilā) ‘มีความคด’
- กীরติ (pkt. kittī, skt. kīrti) ‘มีเกียรติ’
- วายูทภวา (pkt. vāyūbbhavā, skt. vāyūdbhavā) ‘มีการเกิดจากลม’
- ศานติ (pkt. satti, skt. śānti) ‘มีความสงบ’
- เกาเพรี (pkt. koberī, skt. kauberī) ‘ที่เกี่ยวข้องกับพระกูเอร์’
- ศังกรี (pkt. saṅkarī, skt. saṅkarī) ‘ที่ทำให้เกิดความเจริญรุ่งเรือง’
- โยเคศวรี (pkt. jogesī, skt. yogeśvarī) ‘มีความเชี่ยวชาญโยคะ’
- พลมถนี (pkt. balamahanī, skt. balamathanī) ‘ทำลายกองทัพ’
- จาณฑาลี (pkt. caṇḍālī, skt. caṇḍālī) ‘มีความโหดร้าย’
- วรริชณี (pkt. varisṇī, skt. varṣiṇī) ‘มีการโปรยฝน’

ในบางครั้งมีการระบุถึงการใช้วิทยาบางประการที่กล่าวมาข้างต้นนี้ ซึ่งแสดงให้เห็นการใช้วิทยาอย่างเป็นรูปธรรม มิใช่เพียงแต่กล่าวถึงแต่ชื่อเท่านั้น เช่น วิทยาอวโลกนา ปรากฎในตอนที่เราได้เห็นกับนางสีดาครั้งแรก เราจะสามารถรู้ชื่อและโคตรของนางด้วยวิทยานี้ ดังปรากฏในปถมจริยะว่า

paricintīṇa evaṃ, tāhe avaloṇāṇe vijjāe |

jāṇāi tāṇa dahamuho, nāmaṃ cariyaṃ ca gottam ca || PCV.44.32 ||

เมื่อทศมุขพิจารณา ดังนี้แล้ว

ในกาลนั้น พระองค์ก็รู้ชื่อ เรื่องราวและโคตรของนาง ด้วยวิทยาชื่อว่าอวโลกนา

bahuesu samaṃ samare, jujjhaī jo esa lakkhaṇo havaī |

rāmo sīyāe samaṃ, eso vi hu ciṭṭhaī raṇṇe || PCV.44.33 ||

ผู้นี้คือลักษณณ์ ผู้ซึ่งต่อสู้ในสมรภูมิมามากมายอย่างแน่แท้

ส่วนรามผู้นี้เล่า ย่อมอยู่ในป่าพร้อมด้วยสิดาอย่างแน่นอน

จากตัวอย่างจะเห็นว่าวิทยาอวโลกนานั้นมีไว้เพื่อให้ราวณะได้รู้ข้อมูลของผู้อื่นทั้งชื่อ โคตร และเรื่องราว ทั้งนี้ ไม่เพียงแต่วิทยาที่ได้มาจากการบำเพ็ญตบะที่ป่าภิมารัณยะเท่านั้น ราวณะยังได้รับ วิทยาชื่อพหุรูปา (pkt. bahurūvā, skt. bahurūpā) มาจากการบำเพ็ญตบะต่อหน้ารูปของพระศานตินาถ (skt. śāntinātha)¹⁷ ในคราวที่ราวณะต้องการมหาวิทยาเพื่อใช้ทำสงครามกับพระรามพระลักษณณ์ หลังจากการส่งทูตไปเจรจากับฝ่ายพระรามล้มเหลว และวิทยานี้ราวณะได้ใช้ให้เห็นอย่างเป็นรูปธรรม ในการสงครามครั้งสุดท้ายก่อนจะถูกสังหารอีกด้วย ดังนี้

indaṃ nāma rahaṃ so, pecchaī bahurūviṇīe nimmaviyaṃ |

vivihāhāṇa puṇṇaṃ, dantisahasseṇa saṃjuttaṃ || PCV.71.2 ||

พระองค์เห็นรณนามว่าอินทระซึ่งถูกเนรมิตโดยวิทยาพหุรูปินี

อันเพียบพร้อมด้วยอาวุธชนิดต่าง ๆ และเทียมด้วยข้างทั้งพัน

etthantarammi seṇiya!, bahurūvā āgayā mahāvijjā |

laṅkāhivassa jāyā, sannihiyā tattha saṃgāme || PCV.72.15 ||

ดูก่อนเศรณิกะ ณ ที่นั้น มหาวิทยาชื่อพหุรูปา ได้เกิดขึ้นแล้ว

และมาสถิตอยู่ใกล้กับลงกาธิบดีในสงครามนั้น

จะเห็นว่าวิทยาพหุรูปานั้นราวณะได้ใช้สองครั้ง ครั้งแรกคือเนรมิตรถศึกเพื่อใช้ในการรบ ส่วน อีกครั้งหนึ่งนั้นวิถยามาสถิตที่ราวณะ ทำให้ศีรษะและแขนของราวณะปรากฏขึ้นมากมาย ดังจะเห็น จากเหตุการณ์หลังจากวิทยาพหุรูปามาสถิตกับราวณะ พระลักษณณ์แผลงศรไปตัดศีรษะและแขนของ ราวณะ แต่ก็มีศีรษะและแขนใหม่เกิดขึ้นเป็นทวีคูณ ดังนี้

¹⁷ พระศานตินาถ เป็นตีสถิงกรองค์ที่ 16 ในศาสนาเซน

aha lakkhaṇeṇa chinnaṃ, sīsaṃ laṅkāhivassa sambhūyaṃ |
chinnaṃ puṇo puṇo cciya, uppajjai kuṇḍalābharaṇaṃ || PCV.72.16 |

ลำดับนั้น ศีรษะของราวณะที่ถูกพระลักษมณ์ตัดแล้วก็ปรากฏขึ้น
ศีรษะซึ่งมีกมลประดับ ซึ่งถูกตัดแล้วก็ปรากฏขึ้นซ้ำแล้วซ้ำเล่า

chinnaṃmi uttimaṅge, ekke do honti uttamaṅgāim |
ukkattiesu tesu ya, duguṇā duguṇā havaī vuḍḍhī || PCV.72.17 ||

เมื่อเศียรหนึ่งถูกตัดไป อีกสองเศียรก็จะงอกขึ้น

และเมื่อเศียรทั้งหลายเหล่านั้นถูกตัดออกไปแล้ว

การเพิ่มขึ้น (ของเศียร) ก็ย่อมเป็นทวีคูณ

chinnaṃ ca bhuyājuyalaṃ, doṇṇi vi juyalāim honti bāhānaṃ |
chinnesu tesu vi puṇo, jāyāi duguṇā bhuyāvīḍḍhī || PCV.72.18 ||

เมื่อแขนทั้งคู่ถูกตัดแล้ว แขนอีกสองคู่ก็งอกขึ้นมาใหม่

ครั้งเมื่อแขนเหล่านั้นถูกตัดไปแล้ว

การเพิ่มขึ้นเป็นทวีคูณของแขนทั้งหลายก็เกิดขึ้นอีก

varamaḍḍamaṅḍiehiṃ, sirehi chinnehi nahayalaṃ channaṃ |
keūrabhūsiyāsu ya, bhuyāsu evaṃ ca savisesaṃ || PCV.72.19 ||

ท้องฟ้าถูกศีรษะซึ่งประดับด้วยมุกอันเลิศ

และแขนทั้งหลายซึ่งประดับด้วยกำไลต้นแขน อันถูกพระลักษมณ์ตัดแล้ว
ปกคลุมอย่างวิปริตเช่นนี้

ekkaṃ ca doṇṇi tiṇṇi ya, cattāri ya pañca dasa sahasāim |
lakkhaṃ sirāṇa chindaī, arissa nārāyaṇo sigghaṃ || PCV.72.22 ||

พระนารายณะตัดศีรษะทั้งพัน สองพัน สามพัน สี่พัน

ห้าพัน หนึ่งหมื่น หนึ่งแสน ของศัตรู อย่างรวดเร็ว

nivaḍḍantaesu sahasā, vāhāsahiesu uttimaṅgesu |
channaṃ ciya gāyaṇayalaṃ, raṇabhūmī ceva savisesaṃ || PCV.72.23 ||

ในขณะที่ศีรษะพร้อมด้วยแขนทั้งหลายกำลังร่วงลงมานั้น

ท้องฟ้าและสนามรบก็ถูกปกคลุมอย่างผิดธรรมดาโดยพลัน

jam jam siram sabāhum, uppajjāi rāvaṇassa dehammi |

taṃ taṃ sarehi savvaṃ, chindaī lacchiharo sigghaṃ || PCV.72.24 ||

ศีรษะพร้อมด้วยแขนใด ๆ บังเกิดขึ้นแล้วที่กายของราวณะ

พระลักษมณ์ก็ตัดศีรษะและแขนทั้งปวงนั้น ๆ ด้วยศรอย่างรวดเร็ว

จากตัวอย่างข้างต้นจะเห็นว่าวิद्याพหุรูปาทำให้ราวณะมี “รูป” คือศีรษะและแขนเพิ่มขึ้นมากมาย และวิद्याนี้ทำให้ราวณะไม่เปลืองพลังต่อพระลักษมณ์อย่างง่ายนัก นอกจากนี้ยังพบวิद्याอื่นที่ไม่ได้มีอยู่ในรายชื่อวิद्याที่ราวณะได้มาจากครั้งบำเพ็ญตบะ แต่เป็นวิद्याที่ราวณะใช้ให้เห็นเป็นรูปธรรม ได้แก่วิद्याอเนกรูป (pkt. aneyerūvavijjā, skt. anekarūpavidyā) ซึ่งราวณะได้ใช้เพื่อเนรมิตรถศึกใหม่ให้แก่มยะผู้เป็นพ่อตาเนื่องจากรถศึกของมยะนั้นถูกหนุมานทำลายไป อาจกล่าวได้ว่าวิद्याเหล่านี้ที่ราวณะครอบครองนั้น แสดงให้เห็นภาพของตัวละครผู้ทรงวิद्या มีมหิทธิฤทธิ์มากมาย สอดคล้องกับลักษณะเด่นหนึ่งของราวณะที่เป็นผู้มีความสามารถและครอบครองวิद्याมากมาย ซึ่งผู้วิจัยจะได้กล่าวอีกครั้งในหัวข้อ 3.3.3 เรื่องลักษณะเด่นด้านความสามารถของราวณะ

เมื่อเปรียบเทียบกับรามายณะฉบับของวาลมิกิซึ่งเป็นรามายณะฉบับที่แพร่หลายที่สุดในบริบทฮินดู จะพบว่า ราวณะในรามายณะฉบับของวาลมิกิมิได้เป็นวิद्यากร แต่เป็นราชาโดยสืบเชื้อสายจากวงศ์ฝั่งมารดาคือนางไกกีสี่ผู้เป็นธิดาของสุมาลิน ส่วนบิดาของราวณะคือวิศรวัสผู้เป็นวงศ์พรหม ก่อนถือกำเนิดวิศรวัสได้ให้คำทำนายแก่นางไกกีสี่ว่านางจะให้กำเนิดราชาสผู้ดูร้าย มีท่าทางชั่วร้าย มีการกระทำที่โหดร้าย เนื่องจากนางไกกีสี่เข้าไปหาวิศรวัสในเวลาอันน่าสะพรึงกลัว ดังความว่า

แม่นาง จงฟัง ด้วยเหตุที่เจ้าเข้ามาหาเราในเวลาอันน่าสะพรึงกลัว

นางจะให้กำเนิดบุตรผู้เป็นเช่นนั้น //7-9-17

ดูก่อนนางผู้มีสะโพกงาม นางจะให้กำเนิดราชาสหลายตนผู้ดูร้าย

ผู้มีท่าทางชั่วร้าย

ผู้เป็นที่รักของคนชั่ว ผู้มีการกระทำที่โหดร้าย //7-9-18

(มหากาพย์รามายณะของวาลมิกิ, 2557: 775)

อีกทั้งรามายณะฉบับวาลมิกิยังพรรณนาต่อว่าในเวลาทีราวณะถือกำเนิดนั้นปรากฏกลางร้ายหลายประการ ซึ่งแสดงให้เห็นว่ากุมารนั้นเกิดมาในเวลาอัปมงคล ดังความว่า

เมื่อบุตรผู้นี้ถือกำเนิด เหล่าหมาในที่มีลูกไฟอยู่ในปากและหมูส์ตัวที่กินเนื้อก็
พากันเดินเวียนซ้าย //7-9-23

เทวาโปรยปรายฝนเลือด เมฆคำรามเสียงกึกก้อง มหาอุกกาบาตตกลงมายัง
พื้นโลก ดวงอาทิตย์ก็อับแสง //7-9-24

(มหากาพย์รามายณะของวาลมิกิ, 2557: 775)

ในขณะที่ปทุมจรีะกล่าวถึงในตอนกำเนิดราวณะว่า ราวณะมีความเป็นมหาบุรุษ มีลักษณะ
มงคล และมีสิ่งศักดิ์สิทธิ์คุ้มครอง นอกจากนี้ ในครั้งที่มารดาของราวณะเล่าเรื่องของไวศรณะให้ฟัง
รามายณะฉบับวาลมิกิได้พรรณนาไว้ว่านางไกกสีเห็นไวศรณะก็เกิดความคิดชั่วร้ายจึงยุยงราวณะให้
เอาอย่างไรศรณะ ดังความว่า

ไกกสีได้เห็นเทวะผู้ประหนึ่งว่าสว่างไสวด้วยแสงในนั้น ก็เกิดความคิดชั่วร้าย
จึงกล่าวแก่ทศกริเวว่า //7-9-32

ในเมื่อลูกก็เป็นพี่น้องกับเขาเหมือนกัน จงดูตัวเจ้าเองตอนนี้ และดูพี่ไวศรณะ
ผู้ก่อปรด้วยเดชสิ //7-9-33

ทศกริเวผู้มีความกล้าอันวัดไม่ได้ ลูกจงทำความเพียรเอาอย่างไรศรณะให้ได้
โดยเร็ว //7-9-34

พอได้ฟังคำของแม่ ทศกริเวก็ร้อนใจ เป็นทุกข์ใหญ่หลวง จึงกระทำสัตย์
สาบานในกาลนั้น //7-9-35

ข้าขอสาบานแก่แม่ด้วยความสัตย์ว่า ไม่นานหรือช้าจะเป็นให้ได้เหมือนหรือ
ยิ่งกว่าพี่ แม่อย่าร้อนใจไปเลย //7-9-36

(มหากาพย์รามายณะของวาลมิกิ, 2557: 775)

ข้อความดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่าราวณะในรามายณะของวาลมิกินั้นเกิดความปรารถนา
อยากเป็นใหญ่เท่ากับหรือยิ่งกว่าไวศรณะด้วยคำพูดของมารดา ซึ่งเป็นลักษณะเดียวกับราวณะใน
ปทุมจรีะ ทว่าในปทุมจรีะนางไกกสีมิได้เอ่ยความต้องการโดยตรงว่าปรารถนาให้ราวณะเป็นอย่าง
ไวศรณะ นางเพียงเล่าเรื่องเมืองลงกาเพื่อสื่อความนัยว่าปรารถนาให้ราวณะไปชิงเมืองลงกาคืนมา
เท่านั้น ในปทุมจรีะจึงไม่ปรากฏข้อความในตอนเดียวกันนี้ว่าราวณะปรารถนาจะเป็นใหญ่เท่ากับ
หรือยิ่งกว่าไวศรณะ แต่ปรากฏข้อความเพียงว่าราวณะเดินทางไปบำเพ็ญตบะเพื่อให้ได้วิถยามาและ
ไปชิงเมืองลงกาภายหลังเท่านั้น

3.2 บทบาทสำคัญของราวณะ

ราวณะมีบทบาทสำคัญในเรื่องรามายณะ การพิจารณาบทบาทของราวณะจะช่วยให้เห็นลักษณะเด่นของตัวละครที่ปรากฏในเรื่องปรัมภะอย่างชัดเจน ในหัวข้อนี้ ผู้วิจัยจะกล่าวถึงบทบาทสำคัญของราวณะ ซึ่งประกอบด้วย บทบาทเซนศาสนิก บทบาทกษัตริย์นักรบ และบทบาทตัวละครปรปักษ์ซึ่งเป็นบทบาทสำคัญ เพื่อจะได้แสดงให้เห็นลักษณะเด่นของราวณะที่ปรากฏในเรื่องปรัมภะในหัวข้อต่อไป

3.2.1 บทบาทเซนศาสนิก

ในปรัมภะ รามายณะฉบับของศาสนาเซน ตัวละครทุกตัวในเรื่องจะนับถือศาสนาเซน ราวณะเองก็เป็นเซนศาสนิกที่มีศรัทธาแรงกล้าในศาสนาเซน เราจะเห็นบทบาทของราวณะในฐานะที่เป็นเซนศาสนิกผู้ภักดีต่อพระชินเจ้าปรากฏในเรื่องอย่างชัดเจนผ่านเหตุการณ์ตอนต่าง ๆ โดยราวณะมักจะไปนมัสการที่หุบเขาพระชินะหรือไปนมัสการพระชินะตามอารามต่าง ๆ หรือเจดีย์อันเป็นสถานที่สำคัญทางศาสนาเซนอยู่เสมอ ดังเช่นในตอนที่ว่าราวณะสามารถพิชิตโลกได้ภายในเวลาสิบแปดปี ราวณะก็ได้ไปที่เขาอัมฤชภูเขาศักดิ์สิทธิ์เพื่อกระทำการบูชาต่ออารามของพระชินะ ดังความว่า

laṅkāhivo vi, puhaī, jiniūṇa ‘tṭhārasesu varisesu |
jinaceīyapūyattham, atṭhāvayapavvayaṃ patto || PCV.12.36 ||

เมื่อพิชิตแผ่นดินในเวลาสิบแปดปีแล้ว

แม้ลงกาธิบดีก็ได้บรรลุถึงภูเขาศักดิ์สิทธิ์ เพื่อการบูชาเจดีย์ของพระชินะ

kāūṇa jinaharāṇam, pūyaṃ kusumehi jalaya-thalaehim |
vandāi pahaṭṭhamaṇaso, dahavayaṇo patthivasamaggo || PCV.12.37 ||

เมื่อกระทำการบูชาต่ออารามของพระชินะด้วยดอกไม้ที่เกิดจากน้ำและเกิดจากแผ่นดินแล้ว
ราวณะผู้มีใจปีติยินดี ผู้พร้อมด้วยเหล่าพระเจ้าแผ่นดินทั้งปวง ก็กระทำความคารวะ

หรือในตอนที่ว่าราวณะได้พบกับพระมุนีอนันตวีระก็เนื่องด้วยการไปบูชาอารามของพระชินะที่เขาเมรุเช่นกัน ดังความว่า

aha so surindanāho, meruṃ gantūṇa ceīyahaṛāim |
thoūṇa paḍiniyatto, āgacchaī niyayaḷilāe || PCV.14.1 ||

ลำดับนั้น รวณะผู้เป็นนายของผู้เป็นใหญ่เหนือเทวดา เมื่อไปสู่ภูเขาเมรุแล้ว
สรรเสริญอารามและเจดีย์ทั้งหลายแล้ว ก็กลับมาด้วยลีลาของตน

ในครั้งที่ราชามยะผู้เป็นบิดาของนางมนโททรี พานางมนโททรีมาที่เมืองสวยมัประภะเพื่อ
มอบนางมนโททรีให้เป็นชายาของราวณะ ก็ปรากฏว่าราวณะได้ไปนมัสการที่อารามของพระชินะ
เช่นกัน ดังในปถมจรรย์ว่า

tāva cciya dahavayaṇo, meruṃ gantūṇa ceṭṭiyagharāṃ |
saṃthūṇiya paḍiniyatto, taṃ ceva gihaṃ samaṇupatto || PCV.8.14 ||

(นางจันทรรนขากล่าวว่า) บัดนี้ทศมุข
ผู้จะกลับมาหลังจากไปที่ภูเขาเมรุและได้บูชาพระเจดีย์และวิหารแล้ว
ได้ไปถึงวิหารแห่งนั้นแล้วนั้นเทียว

suṇiūṇa vayanameyam, dasāṇaṇo jīṇaharam samallīṇo |
pūyam kāūṇa tao, abhivandeṭṭi jīṇavaram tuṭṭho || PCV.8.20 ||

ทศมุขไปถึงวิหารของพระชินะ ได้ฟังความและกระทำบูชาแล้ว
จากนั้น พระองค์ผู้พอใจแล้วก็น้อมเคารพพระชินะผู้ประเสริฐ

หรือในครั้งที่ราวณะเพิ่งลักนางสีดากลับมา และปลอบนางจันทรรนขาผู้ขนิษฐาของตน
เนื่องจากนางคร่ำครวญที่สวามีถูกสังหาร ปถมจรรย์ก็ระบุว่าราวณะไปหอบูชาพระชินะต่อ ดังนี้

saṃthāviūṇa bahiṇī, āesaṃ jīṇaharaccāṇe dāūṃ |
pavisarāṭṭi niyayabhavanam, dasāṇaṇo mayaṇajaragahio || PCV.46.21 ||

เมื่อปลอบประโลมภคินีให้มีกำลังใจแล้ว

ทศพักตร์ผู้ถูกความทุกข์ใจเพราะความรักกลุ่มรุม

ก็เข้าไปสู่หอบูชาพระชินะในตำหนักของตนเพื่อสักการะบูชา

การไปนมัสการพระชินะยังอารามหรือเจดีย์ต่าง ๆ และหอบูชาพระชินะ แสดงให้เห็นบทบาท
ของราวณะในฐานะเซนศาสนิกที่นับถือภักดีต่อพระชินเจ้าอย่างเต็มหัวใจ และสะท้อนว่าการไป
นมัสการพระชินเจ้านั้นเป็นกิจที่ราวณะกระทำอย่างสม่ำเสมอได้ขาด ทั้งนี้ กวีวิมลสุริยังแสดงความ
ศรัทธาในพระชินะของราวณะออกมาผ่านบทสรรเสริญพระชินเจ้าที่ราวณะเป็นผู้ขับเอง ดังปรากฏใน

ตอนที่ราวณะได้เข้าไปที่อารามของพระชินะ ณ เขาอัชภูวาท เพื่อกระทำการบูชา หลังจากที่ได้
ล่วงเกินพระมุณีพาลีจนเกือบจะทำลายอารามของพระชินะไปด้วย ดังความว่า

evam thoūṇa muṇī, dasāṇaṇo jīṇaharam samallīṇo |
niyayajuvāhi sahio, raeī pūyam aīmahantaṃ || PCV.9.87 ||

หลังจากสวดดีพระมุณีเช่นนี้แล้ว ทศพักตร์พร้อมด้วยหญิงสาวผู้ติดตาม

ก็เข้าไปที่อารามของพระชินะแล้วกระทำการบูชาอย่างยิ่งใหญ่

to candahāsaasiṇā, ukkateūṇa niyayabāhaṃ so |
ṇhārumayatantinivahaṃ, vāeī savibbhamam vīṇam || PCV.9.88 ||

ในกาลนั้น เมื่อตัดแขนของตนด้วยดาบจันทรหาศะแล้ว

พระองค์ก็บรรเลงวิณาที่ดงามซึ่งมีสายมากมายที่ทำมาจากเส้นเอ็นของตน

thoūṇa samāḍhatto, punṇapavittakkharehi jīṇayandaṃ |
sattasarasampāuttam, gīyam ca nivesiyam vihiṇā || PCV.9.89 ||

พระองค์เริ่มสวดดีพระชินะผู้ประเสริฐสุด

ด้วยนัยน์ตาที่บุญได้ชำระให้บริสุทธิ์แล้ว

และด้วยบทเพลงอันประกอบด้วยไน้ตเจ็ดตัวซึ่งพระองค์ขับขานถูกต้องตามแบบแผนว่า

mohandhayāratimiraṃ, jeṇeyam nāsiyam ciraparūḍham |
kevalakaresu dūram, namāmi taṃ usabhajīṇabhāṇum || PCV.9.90 ||

“ข้าพเจ้าขอนมัสการพระอาทิตย์แห่งเหล่าชินะคือพระฤษกะ

ผู้ทำลายความมืดบอดคือโมหะ

ผู้ยิ่งใหญ่ตลอดกาล ประทับอยู่สูงสุดเหนือผู้กระทำแก้วลัญจนาม

ajiyam pi sambhavajīṇam, namāmi abhinandaṇam sumāināham |
paūmappaham supāsam, paṇao ham sasipabham bhayavam ||
PCV.9.91 ||

ข้าพเจ้าขอนมัสการ พระอชิตะ พระสัมภวชินะ พระอนินันทนะ พระสุมตินาถะ

ข้าพเจ้าขอนมัสการพระปัทมประภาะ พระสุปารศวะ พระศติประภาะผู้เป็นเจ้าของ

thosāmi pupphadantaṃ, dantaṃ jeṇindiyārisamghāyam |

sivamaggadesaṇayaram, sīyalasāmim paṇamio ham || PCV.9.92 ||

ข้าพเจ้าขอสดุดีพระปุชปทันตะ ผู้ข่มหมู่ศัตรูคืออินทรีให้สยบแล้ว

ข้าพเจ้าขอนมัสการพระคีตละเจ้า ผู้แสดงหนทางแห่งอนันตสุข

seyamsajīṇavarindam, indasamāṇandiyam ca vasupujjam |

vimalam aṇanta dhammam, aṇannamaṇaso paṇivayāmi || PCV.9.93 ||

ข้าพเจ้าขอนมัสการพระผู้เป็นใหญ่ในเหล่าพระชินวรคือพระเศรยามศะ

และพระวาสุพูชยะ ผู้ที่พระอินทร์กระทำให้อพพระทัยแล้ว

อีกทั้งพระวิมลละ พระอนันตะ และพระธรรมะ ด้วยใจที่ไม่แปรผัน

santiṃ kunthu arajīṇam, malliṃ muṇisuvvayam namim nemi |

paṇamāmi pāsam vīram bhavaniggamakāraṇaṭṭhāe || PCV.9.94 ||

ข้าพเจ้าขอนมัสการพระศานติ พระกุนถุ พระอรชินะ พระมาลลี พระมุณิสูวระตะ

พระนมิ พระเนมิ พระปารศวะ และพระมหาวีระ ผู้หลุดพ้นจากภพแล้ว

je ya bhavissanti jīṇā, aṇagārā gaṇaharā tavasamiddhā |

te vi hu namāmi savve, vāyā-maṇa-kāyajoesu || PCV.9.95 ||

อีกทั้งชนเหล่าใดผู้จะอุบัติเป็นพระชินะ อนคาร และคณธ ผู้เพียบพร้อมด้วยตะบะ

ข้าพเจ้าขอนมัสการแม้ชนทั้งหมดเหล่านั้น

เพราะความเหมาะสมแห่งกาย วาจา ใจ อย่างแท้จริง

นอกจากการไปนมัสการที่อารามพระชินะอยู่เป็นนิจและความภักดีต่อพระชินะแล้ว ราวณะยังให้ความเคารพต่อพระมุณีผู้เป็นนักบวชในศาสนาเซนด้วย ดังจะเห็นได้จากในครั้งที่ราวณะไปที่เขาเมรุเพื่อนมัสการที่อารามของพระชินเจ้า แล้วได้พบกับพระมุณินอนันตวีระยะ ราวณะก็ได้ไปฟังเทศนาจากพระมุณี รวมทั้งรับพรตที่จะไม่ล่วงเกินหญิงผู้ไม่ยินยอมพร้อมใจจากพระมุณี (PCV.14.153) นอกจากนี้ ในตอนที่ราวณะเข้าใจผิดว่าพระมุณีพาลีต้องการขัดขวางตน จึงได้ล่วงเกินพระมุณีด้วยการยกเขาอัญญาบทขึ้น เมื่อได้รู้ตัวว่ากระทำผิด ราวณะก็แสดงความสำนึกผิด¹⁸ และการกระทำเพื่อขอขมาของราวณะก็ได้แสดงให้เห็นบทบาทของราวณะในฐานะที่เป็นเซนศาสนิกผู้เคร่งครัดในศาสนา และมีศรัทธาต่อพระชินะและพระมุณีผู้เป็นนักบวชในศาสนาเซน ไม่เพียงเท่านั้น เรายังได้เห็นบทบาท

¹⁸ ประเด็นเรื่องการล่วงเกินพระมุณีพาลีนี้ ผู้วิจัยจะกล่าวอย่างละเอียดในหัวข้อ 3.2.3 บทบาทตัวละครปรปักษ์

ของราวณะในฐานะเซนศาสนิกผู้ทำนุบำรุงศาสนสถานด้วยการบูรณะอารามของพระชินะซึ่งได้หักพังลง ดังความว่า

savve kāūṇa vase, mahivāle vivihadesasambhūe |

raha-gaya-turaṅga-vahaṇa-pabhūyajohāūlāḍovo || PCV.11.2 ||

เมื่อกระทำพระราชาทิ้งปวง ผู้ครอบครองแคว้นต่าง ๆ

ผู้มีความหยิ่งผยองด้วยมีรถ, ช้าง, ม้า, พาหนะ และทหารกล้ามากมายให้อยู่ได้

อำนาจแล้ว

kāreī jīṇaharāṇaṃ, samāraṇaṃ jūṇṇa-bhagga-paḍiyāṇaṃ |

pūyā ya bahuviyappā, viraeī jīṇindapaḍimāṇaṃ || PCV.11.3 ||

(ราวณะ) ก็ยังให้ปฏิสังขรณ์อารามของพระชินะที่หักพังลงเพราะความเก่า

และกระทำการบูชาประการต่าง ๆ ต่อรูปเคารพของพระชินเจ้า

บทบาทอีกอย่างหนึ่งที่สำคัญของราวณะคือบทบาทในสนามรบ แม้การต่อสู้นั้นจะมีได้เป็นไปตามหลักอหิงสา ซึ่งเป็นหลักการสำคัญของศาสนาเซน แต่ราวณะในฐานะที่เป็นเซนศาสนิกก็ได้แสดงความเป็นศาสนิกชนที่หลีกเลี่ยงการทำบาปหนักได้แก่การฆ่าอยู่เสมอ ดังจะเห็นได้จากในการต่อสู้แต่ละครั้ง ราวณะไม่เคยสังหารคู่ต่อสู้ของตนเลย ในคราวที่ราวณะสู้กับราชาแห่งวิทยากรเนื่องจากฝ่ายหลังต้องการยกทัพมาหมายจะสังหารราวณะผู้ได้วิชาด้วยวิธีคนธรรมดาที่ภริยาของตน ราวณะเมื่อเอาชนะราชาแห่งวิทยากรผู้นี้แล้วก็ปล่อยไปในภายหลัง (PCV.8.41-52) เมื่อราวณะรบชนะไวศรณะแล้วได้เมืองลงกา ก็มีได้สังหารไวศรณะ แต่ปล่อยไปและภายหลังไวศรณะก็ได้ออกบวชเช่นเดียวกับที่ราวณะเมื่อเอาชนะพระราชานามว่าสหสิริภริษาได้แล้วก็ปล่อยพระราชานี้ไป ทั้งยังนับพระราชานี้เป็นพี่น้อง แต่พระราชากลับเลือกออกบวชแทน หรือในคราวที่ราวณะเอาชนะพระอินทร์ได้แล้วก็นำพระอินทร์มาไว้ที่เมืองลงกา แต่ก็มิได้สังหารพระอินทร์และปล่อยพระอินทร์ไป ในท้ายที่สุดพระอินทร์ก็เลือกที่จะออกบวช ซึ่งเป็นที่น่าสนใจว่าการวางบทบาทให้ศัตรูของราวณะเลือกออกบวชนั้นเป็นการสอดแทรกแนวคิดทางศาสนาที่สอนให้ศาสนิกเลือกหนทางการปฏิบัติที่จะนำไปสู่ความหลุดพ้น โดยมีตัวละครต่าง ๆ ในเรื่องเป็นตัวอย่างี่แสดงให้เห็นอย่างชัดเจน

จะเห็นว่า บทบาทเด่นของราวณะในฐานะเซนศาสนิกนั้นปรากฏจากการกระทำของราวณะที่มักไปนมัสการพระชินะยังอารามต่าง ๆ และการแสดงความเคารพต่อพระมุณี ราวณะในฐานะเซนศาสนิกจึงมีภาพลักษณ์ที่อ่อนน้อม เคารพนับถือศาสดาและนักบวชในศาสนาเซน เมื่อล่วงเกินพระมุณีก็

ได้แสดงความสำนึกผิดและขอขมาด้วยความจริงใจ บทบาทเช่นนี้จึงสะท้อนให้เห็นลักษณะนิสัยเด่นของราวณะในแง่ที่เป็นผู้ยึดมั่นในคำปฏิญญาและรู้สำนึกความผิดของตน อีกทั้งบทบาทผู้ชนะที่ไว้ชีวิตศัตรูก็ทำให้เห็นว่าราวณะในฐานะเซนศาสนิกมิได้ทำบาปหนักด้วยการฆ่าคน สะท้อนภาพลักษณ์ที่มีเมตตาต่อศัตรูด้วย

3.2.2 บทบาทกษัตริย์นักรบ

ในฐานะกษัตริย์นักรบ บทบาทของราวณะที่ปรากฏในเรื่องเป็นบทบาทที่แสดงให้เห็นความสามารถในการรบและความเป็นพระเจ้าแผ่นดินที่ดี สำหรับความสามารถในการรบจะเห็นได้จากการต่อสู้ครั้งต่าง ๆ ที่ราวณะสามารถเอาชนะศัตรูได้ตลอด ไม่ว่าจะเป็นการที่ราวณะสามารถเอาชนะไวศรณะและยึดเมืองลงกาคืนมาได้ อีกทั้งยังเดินทัพออกไปพิชิตโลกในเวลาเพียงสิบแปดปี ทั้งยังสามารถเอาชนะพระอินทร์และโลกบาลทั้งหมด รวมทั้งการต่อสู้ระหว่างราวณะกับพระรามและพระลักษมณ์ ซึ่งแม้ราวณะจะไม่ชนะ แต่การพรรณนาการต่อสู้ในปถมจรรย์ก็แสดงให้เห็นว่าในบทบาทของนักรบนั้น ราวณะถือเป็นนักรบผู้มากความสามารถคนหนึ่งเช่นกัน ดังเช่นในการรบกันครั้งสุดท้ายระหว่างราวณะและพระลักษมณ์ ซึ่งปถมจรรย์พรรณนาการต่อสู้ของตัวละครทั้งสองอย่างสูสี ดังนี้

lacchīhareṇa seṇiya!, visajjiyaṃ indhaṇaṃ mahāsattham |
paḍiindhaṇeṇa nīyaṃ, disodisiṃ rakkhasindeṇaṃ || PCV.71.64 ||

ดูก่อนเศรณิกะ มหาศัสตราวุธคืออินธนะ (สายฟ้า) อันพระลักษมณ์ซัดมาแล้ว
ถูกเจ้าแห่งรากษสนำออกไปทุกทิศทุกทาง โดยอาวุธชื่อประตอินธนะ (ต้านสายฟ้า)

aha rāvaṇeṇa sigghaṃ, tamanivahatthandhandhiyadiṣoḥam |
vimalaṃ kareī taṃ pi ya, divāyaraṭṭheṇa somittī || PCV.71.65 ||

ลำดับนั้น ทุกทิศซึ่งถูกราวณะทำให้มืดมิดอย่างรวดเร็วด้วยอาวุธชื่อตโมนิวะ
พระลักษมณ์ก็ได้กระทำให้ปราศจากมลทินด้วยอาวุธชื่อทิวากรแล้ว

phaṇimaṇikiraṇujjaliyaṃ, uragaṭṭhaṃ rāvaṇeṇa vikkhittaṃ |
taṃ lakkhaṇeṇa nīyaṃ, dūraṃ gaṛuḍatthajoṇaṃ || PCV.71.66 ||

อาวุธคือนาค ซึ่งแวววาวด้วยรัศมีจากแก้วมณีที่พังพาน
อันราวณะซัดออกไป

อาวุธนั้น อันพระลักษมณ์นำออกไปไกลด้วยการใช้อาวุธคือครุฑ

muñcaī viṇāyagattham, rakkhasaṇḍhassa lakkhano samare |
 taṃ vāreī mahappā, tikūdasāmī mahatthenaṃ || PCV.71.67 ||

ในการต่อสู้ พระลักษมณ์ปล่อยอาวุธชื่อวินายกะใส่เจ้าแห่งรากษส
 เจ้าแห่งเขตรีกูภูมิผู้มีใจสูงส่งก็ป้องกันอาวุธนั้นไว้ด้วยมหาอาวุธ

ตัวอย่างข้างต้นเป็นตัวอย่างที่พรรณนาการต่อสู้ระหว่างตัวละครทั้งสองอย่าง
 ละเอียดลออ และเห็นภาพชัดเจน แสดงความสามารถในการรบของทั้งราวณะและพระลักษมณ์ ซึ่ง
 ช่วยให้เห็นบทบาทในฐานะนักรบผู้มากความสามารถของราวณะได้อย่างเด่นชัด อีกทั้งการที่ราวณะ
 สามารถพิชิตโลก เอาชนะพระอินทร์และโลกบาลคนอื่น ๆ ก็ทำให้ราวณะได้เป็นอรรชจักรพรรดิด้วย
 คำว่า อรรชจักรพรรดิ (skt. ardhaçakravartin) มาจากคำว่า อรฺธ (ardha) แปลว่า กึ่งหนึ่ง และ
 จกรวรฺติณ (cakravartin) แปลว่า พระเจ้าจักรพรรดิ เมื่อรวมกันจึงหมายถึงพระเจ้าจักรพรรดิกึ่งหนึ่ง
 กล่าวคือ มีคุณสมบัติกึ่งหนึ่งของพระเจ้าจักรพรรดิ มิได้มีคุณสมบัติเพียงพอที่จะเป็นพระเจ้าจักรพรรดิ
 ได้¹⁹ แต่ได้ครอบครองแผ่นดินกึ่งหนึ่งและมีสัญลักษณ์บางสิ่งของพระเจ้าจักรพรรดิปรากฏขึ้นเป็น
 สัญลักษณ์ ดังจะเห็นในปถมจริยะว่าราวณะได้ครองแผ่นดินสามส่วน และมีจักรแก้วกับไม้เท้าแก้ว
 อันเป็นสัญลักษณ์ของอรรชจักรพรรดิปรากฏขึ้น ความว่า

aha rāvaṇo vi rajjaṃ, kuṇaī tikkhaṇḍāhivo vijiyasattū |
 siri-kitti-lacchinilao, vijjāharanamīyapayavīdho || PCV.19.43 ||

ลำดับนั้น ราวณะครองราชย์ เป็นใหญ่เหนือแผ่นดินทั้งสาม มีศัตร์ภูพิชิตแล้ว
 เป็นที่สถิตของความรุ่งเรือง, เกียรติยศ และความมีโชค
 มีหลังพระบาทอันเหลาวิยาธรน้อมเคารพแล้ว

cakkaṃ sudarisaṇaṃ taṃ, divvaṃ majjhaṇhakālaravisarisam |
 daṇḍarayaṇaṃ pi jāyaṃ, bhayajanaṇaṃ savvarāyaṇaṃ || PCV.19.44 ||

จักรสุทรศนะอันเป็นทิพย์นั้น อันเหมือนพระอาทิตย์ในยามกลางวัน
 และไม้เท้าแก้วซึ่งก่อให้เกิดความเกรงกลัวแก่เหล่าราชาทั้งปวง ได้เกิดขึ้นแล้ว

¹⁹ คุณสมบัติและรัศมีของพระเจ้าจักรพรรดิใน 4.2.2.2 ประเภทของศลาภาปุรุષะ

ราวณะในบทบาทของกษัตริย์นักรบ มีความสามารถและเป็นอรรจักรพรรดิ ทั้งยังเป็นที่รักของประชาชนด้วย ดังปรากฏในปถมัจฉริยะว่า ไม่ว่าจะไปเมืองใด ๆ ประชาชนที่เมืองนั้น ๆ ก็ต้อนรับเขาเป็นอย่างดี และแผ่นดินสงบปราศจากภัยอันตรายและทุพภิกขภัย

taṃ mottūṇa puravaram, annaṃ desaṃ gao saha balenaṃ |
tatta vi narinda-pura-jaṇavaṇa ahiṇandio muṇo || PCV.11.108 ||

เมื่อละจากเมืองอันลือนั้นแล้ว ทศพัตร์ก็ไปสู่แว่นแคว้นอื่น พร้อมด้วยกองทัพ
แม่ ณ ที่นั้น (เขา) อันชาวเมืองและพระราชสาสน์เสริญแล้ว เป็นผู้สุขใจ

jaṃ jaṃ vaccaṃ desaṃ, so so vi ya saggasaniho hoṃ |
dhaṇa-dhanna-ṛayaṇapunnō, dubbhikkha-bhayāiparimukko || PCV.11.109 ||

เขาไปสู่ประเทศใด ๆ ประเทศนั้น ๆ ย่อมเป็นประหนึ่งสวรรค์
บริบูรณ์ด้วยทรัพย์สิน, ธัญญาหาร และอัญมณี ปราศจากทุพภิกขภัยและภัยอันตราย
เป็นต้น

punṇeṇa pariggahiyā, te desā puvvajammasukaṇaṃ |
siri-kitti-lacchinilao, dahavayaṇo jesu saṃcaraṃ || PCV.11.110 ||

ทศพัตร์ ผู้เป็นที่อาศัยของความรุ่งเรือง, เกียรติ และความมีโชค ไปถึงที่เมืองใด ๆ
เมืองเหล่านั้นก็ถูกแวดล้อมด้วยบุญอันกระทำแล้วอย่างดีในการเกิดครั้งก่อน

ราวณะในบทบาทกษัตริย์ที่ปรากฏในเรื่องนั้นเป็นบทบาทของกษัตริย์ผู้ทรงคุณธรรม เป็นที่รักใคร่ของประชาชน แผ่นดินก็สงบบริบูรณ์ แต่เมื่อเกิดเหตุการณ์ลัทธิศาสดาขึ้น บทบาทของราวณะก็เปลี่ยนไป กลายเป็นกษัตริย์ผู้ไม่ฟังความเห็นของผู้ใดในเรื่องนางสีดา ตั้งแต่แรกที่ได้รู้ว่าราวณะลักสีดามา วิษณะผู้นุชาก็ได้ขอมิให้ราวณะร่วมภิรมย์กับชายาของผู้อื่น ราวณะก็มีใฝ่ใจ แม้ในกาลต่อมา วิษณะจะชี้แจงด้วยเหตุผลประการต่าง ๆ เพื่อให้ราวณะคืนนางสีดาไป แต่ราวณะก็มีใฝ่ใจเชื่อคำแนะนำของวิษณะเลย ไม่ว่าจะวิษณะจะเกลี้ยกล่อมกี่ครั้ง ราวณะก็เพิกเฉยต่อคำแนะนำนั้น ช้ำยังได้ขับวิษณะออกไปจากเมืองด้วย นางมนโททรีก็ได้เคยเกลี้ยกล่อมให้ราวณะคืนนางสีดาไป ราวณะก็ไม่ได้ใฝ่ใจที่จะฟัง (PCV.70.11-17; PCV.70.27-31) ถึงแม้ว่าราวณะจะยอมเชื่อเหล่ามนตรีที่ขอให้ส่งทูตไปเจรจากับฝ่ายพระรามก็ตาม แต่ราวณะก็มีใฝ่ใจ เพียงความเป็นกษัตริย์ที่ดีทำให้ราวณะจำเป็นต้องเชื่อความเห็นของมนตรี ดังความว่า

aha lakkhaṇaṃ visallaṃ cariyapurisehiṃ sāhiyaṃ etto |
 suṇiṭṭha rakkhasavaī, mantīhi samaṃ kuṇaī mantāṃ || PCV.65.1 ||

เมื่อได้ฟังเรื่องพระลักษณะผู้พ้นจากการต้องศรจากจารบุรุษแล้ว

จากนั้นรักษสบัติก็ได้หารือกับเหล่ามนตรี

vivihakalāgamakusalo, miyaṅkanāmo tao bhaṇaī mantī |
 rūsaṇi jāī vā tūsaṇi, taha vi ya nisūṇehi maha vayaṇaṃ || PCV.65.2 ||

จากนั้น มนตรีซึ่งมฤคางกะ ผู้สามารถในศิลปศาสตร์และคัมภีร์อาคมต่าง ๆ

ก็กล่าวว่า “ไม่ว่าท่านจะโกรธหรือดีใจก็ตาม กระนั้นก็ขอท่านโปรดฟังคำพูดของข้าพเจ้า”

rāmeṇa lakkhaṇeṇa ya, vijjāo sīha-garuḍaṇāmao |
 laddhāū ayatteṇaṃ, tujjha samakkhaṃ ihaṃ sāmi! || PCV.65.3 ||

“ข้าแต่พระองค์ผู้เป็นนาย

วิทยานามว่าสิงหครุฑ อันพระรามและพระลักษณะได้รับแล้วโดยไม่ต้องพยายาม

ต่อหน้าต่อตาท่านในที่นี้”

baddho ya bhāṇukaṇṇo, samayaṃ puttehi tujjha saṃgāme |
 sattīe niratthattāṃ, jāyaṃ ca amohavijayāe || PCV.65.4 ||

“อีกทั้งในการรบ กุมภกรรณก็ถูกจับไปพร้อมกับบุตรของพระองค์

และความไร้ผลของหอกอโมชวิทยาก็ได้บังเกิดขึ้นแล้ว”

jaī jīvaī nikkhattāṃ, somittī taha vi tujjha puttāṇaṃ |

dīsaī sāmi! viṇāso, samayaṃ ciya kumbhayaṇṇeṇaṃ || PCV.65.5 ||

“ถ้าพระลักษณะมีชีวิตอยู่ อย่างไม่ต้องสงสัยแล้วละก็

ข้าแต่พระองค์ผู้เป็นนาย ความพินาศของเหล่าโอรสของพระองค์

พร้อมด้วยกุมภกรรณย่อมปรากฏอย่างแน่นอน”

sayameva evameyaṃ, nāṭṭha’ mhehi jāio santo |
 aṇucarasu dhammabuddhiṃ, sāmiya! sīyaṃ samappehi || PCV.65.6 ||

“เมื่อรู้เช่นนี้ด้วยพระองค์เองแล้ว

ท่านเป็นผู้ที่พวกเราร้องขอว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เป็นนาย

ขอพระองค์จงประพาดิตนอย่างเที่ยงธรรม จงส่งนางสีดาคืนไปเถิด”

puv vapurisāṇucinṇā, majjāyā pāliyā saha jaṇeṇaṃ |

bandhavamittāṇa hiyaṃ, hoī phudaṃ sandhikaraṇeṇaṃ || PCV.65.7 ||

“จารีตประเพณี ซึ่งประพาดิตนมาตั้งแต่บรรพบุรุษ เป็นสิ่งอันชนรักษาไว้แล้ว

ประโยชน์เพื่อเหล่าญาติมิตรย่อมปรากฏเด่นชัดด้วยการกระทำพັນธไมตรี”

payavaḍiḥi evaṃ, jaṃ bhaṇio mantīṇehi dahavayaṇo |

gamiyaṃ kareī dūyaṃ, sāmantaṃ nāma nāmeṇaṃ || PCV.65.8 ||

เมื่อเหล่ามนตรีผู้ทรุดกายลงแทบบาทกล่าวกับทศพิกตร์แล้วอย่างนี้

ทศพิกตร์ก็ส่งทูตชื่อว่าสามันตะไป

mantīhi samudaṇeṇaṃ, samditṭhiṃ sundaraṃ tu dūyassa |

navaraṃ mahosaṃ piva, sudūsiyaṃ rāvaṇa'ttheṇaṃ || PCV.65.9 ||

ข้อความอันดีงามสำหรับทูต อันเป็นความสำเร็จของเหล่ามนตรี

ย่อมเป็นมหาอิสสสำหรับพวกเขาเพียงเท่านั้น

แต่เป็นสิ่งที่ก่อให้เกิดความขุ่นเคืองใจแก่ราวณะเป็นอย่างยิ่ง

จากข้อความข้างต้น จะเห็นว่าราวณะมิได้เต็มใจที่จะส่งทูตไปเจรจาตามคำขอของเหล่ามนตรีเลย เพียงแต่ความเป็นกษัตริย์ก็ทำให้ราวณะไม่อาจปฏิเสธคำขอของเหล่ามนตรีได้ ทั้งนี้เมื่อพิจารณาจากการกระทำของราวณะทั้งก่อนหน้าและหลังจากส่งทูตไป ก็พบว่าแท้จริงแล้วราวณะไม่เคยมีความคิดจะส่งนางสีดาคืนแก่พระรามเพื่อเป็นการยุติสงครามเลย แม้ในภายหลังราวณะได้สติและตั้งใจจะคืนนางสีดาไป แต่ก็หมายว่าจะคืนให้เมื่อรบชนะพระรามพระลักษมณ์แล้ว ซึ่งก็มีใช้การคืนเพื่อยุติสงคราม แต่เป็นความมุ่งหมายจะคืนหลังสงครามยุติด้วยชัยชนะของฝ่ายตน ในแง่นี้ บทบาทราวณะในฐานะกษัตริย์ที่ดีเป็นที่รักของประชาชน จึงถูกแทนที่ด้วยบทบาทกษัตริย์ที่มีได้เห็นแก่ประโยชน์ของประชาชนที่จะต้องเดือดร้อนจากสงคราม แต่กลับสนใจแต่ความปรารถนาของตนเท่านั้น

จะเห็นว่าบทบาทของราวณะในฐานะกษัตริย์นักรบนั้น เป็นบทบาทของนักรบผู้มากความสามารถ เป็นพระเจ้าแผ่นดินที่ยิ่งใหญ่ ซึ่งเครื่องยืนยันความเป็นพระเจ้าแผ่นดินที่ยิ่งใหญ่คือการที่ราวณะได้เป็นอรรชจักรพรรดิ อีกทั้งประชาชนก็รักราวณะ แต่เมื่อมีความอหังการและความหลงใหลใฝ่ใจในสตรีเข้ามาเป็นปัจจัย ก็เกิดการเปลี่ยนบทบาทของตัวละครราวณะ ทำให้บทบาทกษัตริย์ที่

ยิ่งใหญ่ เป็นที่รักของประชาชนเปลี่ยนไปเป็นกษัตริย์ที่มีความเผด็จการและไม่ฟังความเห็นของขุนนางที่ขอให้คืนนางสีดาไป จนเป็นชนวนให้เกิดสงครามใหญ่และท้ายที่สุดราวณะก็สูญเสียความเป็นอรรชจักรพรรดิและชีวิตของตนไปพร้อมกัน

3.2.3 บทบาทตัวละครปรปักษ์

บทบาทสำคัญของราวณะในเรื่องปอุมจรียะคือบทบาทตัวละครปรปักษ์ ซึ่งเป็นตัวละครฝ่ายตรงข้ามกับพระเอก ตัวละครปรปักษ์ ภาษาสันสกฤตเรียกว่า ประตินายกะ (pratināyaka) สร้างมาจากคำว่า ปรตี+นายก ซึ่งเป็นการสร้างศัพท์โดยใช้คำว่า นายกะ (nāyaka) ที่หมายถึงพระเอกเป็นตัวตั้ง (นาวิน วรรณเวช, 2557) บทบาทตัวละครปรปักษ์ของราวณะในปอุมจรียะนั้นปรากฏให้เห็นจากเหตุการณ์สำคัญในเรื่องได้แก่ การยกเขาอชฎาบท และการลักสีดา ซึ่งเป็นผลให้เกิดการสงครามระหว่างฝ่ายพระรามพระลักษมณ์กับฝ่ายราวณะ

ในเหตุการณ์การยกเขาอชฎาบท เราจะได้เห็นราวณะในฐานะตัวละครปรปักษ์ที่เป็นคู่ขัดแย้งกับพาลีหรือพระมุนีพาลี เหตุการณ์นี้สืบเนื่องมาจากการที่ราวณะส่งสารไปถึงพาลีเพื่อให้พาลีมากระทำความนอบน้อมต่อตนและมอบนางศรีประภาผู้เป็นภคินีให้แก่ราวณะ แต่พาลีไม่ยอมและไม่ต้องการให้เกิดสงครามนองเลือด จึงได้สละราชสมบัติ ออกบวชเป็นพระมุนี ส่วนราวณะหลังจากนั้นก็เที่ยวฉุดคร่าหญิงสาวผู้เป็นธิดาของวิทยาธรและมนุษย์มาวิวาท จนกระทั่งได้ผ่านไปที่เขาอชฎาบท และบุษบกวิมานไม่ยอมเคลื่อนที่ไป เมื่อราวณะลงไปดูก็พบว่า เป็นพระมุนีพาลีบำเพ็ญตบะอยู่ที่นั่น อำนาจตบะของพระมุนีพาลีทำให้บุษบกวิมานไม่เคลื่อนผ่านเขาอชฎาบทไป ราวณะเข้าใจว่าพาลีตั้งใจบำเพ็ญตบะเพื่อกั่นกั้นตนด้วยว่าเคยมีเรื่องบาดหมางกันมาก่อน จึงได้ตัดสินใจยกเขาอชฎาบทขึ้นหมายจะขว้างไปในมหาสมุทรเป็นการทำลายทั้งภูเขาและการบำเพ็ญตบะของพระมุนีไปในคราวเดียวกัน

phedemi gāravaṃ te, eyaṃ ciya pavvayaṃ tume samayaṃ |
ummūliūṇa sayalam, ghattāmi lahuṃ salilanāhe || PCV.9.66 ||

เราจะทำลายความเคารพของเจ้า และภูเขาอันเสมือนด้วยเจ้า

เมื่อถอนรากถอนโคนภูเขาจนสิ้นแล้ว

เราจะขว้างไปในมหาสมุทรอย่างรวดเร็ว

ในแง่นี้จะเห็นว่าราวณะมีบทบาทเป็นตัวละครปรปักษ์ของพระมุณีพาลี บทบาทของราวณะเป็นตัวละครฝ่ายร้ายที่ไประรานการบำเพ็ญตบะของพระมุณี และทำให้พระมุณีพาลีตัดสินใจที่จะกำจัดราวณะด้วยว่าต้องการรักษาอารามของพระชินะที่อยู่บนเขาอัมฤชภูพานั้น ดังความว่า

paramāvahīe bhagavaṃ, vālī nāṭṭa girivaruddharaṇaṃ |
aṇukampaṃ paḍivanno, bharahakayāṇaṃ jīṇaharāṇaṃ || PCV.9.74 ||

พาลีผู้เป็นเจ้า ได้ทราบเรื่องการยกภูเขาอันยิ่งใหญ่แล้วด้วยญาณปรมาวิธิ

จึงบังเกิดความห่วงใยต่ออารามของพระชินเจ้าอันทำมากรตได้สร้างไว้ พระมุณีพาลีตรึกว่า

eyāṇa rakkhaṇaṭṭhaṃ, karemi na ya jīviyavvayanimittaṃ |
mottūṇa rāga-dosaṃ, pavayaṇavacchallabhāveṇa || PCV.9.75 ||

ตัวเราเมื่อได้ละทิ้งราคะและโทสะแล้ว

ด้วยอำนาจแห่งความภักดีในคำสอนของพระชินเจ้า

เราจะกระทำการปกป้องอารามของพระชินะแห่งนี้

มิใช่เพื่อรักษาชีวิต (ของตน)

พระมุณีพาลีทำลายความอหังการของราวณะด้วยการกตัญญูอันสูงส่งพระบาทลงไป ทำให้แขนของราวณะถูกทับเอาไว้ได้ภูเขา เมื่อนั้นราวณะจึงสำนึกผิด และได้ขอขมาพระมุณี หลังจากนั้นราวณะจึงได้เข้าไปนมัสการและสรรเสริญพระชินเจ้าที่อารามของพระชินะบนภูเขานั้น และได้กระทำพิธีปรายศจิตตะอยู่ที่นั่นถึงหนึ่งเดือนจึงสามารถขอขมาต่อพระมุณีพาลีได้

jāhe anāyareṇaṃ, sidhilo aṅguttṭhao kao sigghaṃ |
mottūṇa pavvayavaraṃ, viṇiggao dahamuho tāhe || PCV.9.81 ||

ในกาลใดที่พระมุณีพาลีผ่อนนิ้วพระบาทอังกูรด้วยความสงบอย่างรวดเร็ว

ในกาลนั้น เมื่อทศमुखปล่อยภูเขาอันเลิศแล้ว ตนก็ได้เป็นอิสระ

sigghaṃ gao paṇāmaṃ, dasāṇaṇo muṇivaraṃ khamāveūṃ |
thoṇa samāḍhatto, tava-niyamabalaṃ pasamsanto || PCV.9.82 ||

เพื่อขอขมาต่อพระมุณีผู้เลิศ ทศพักตร์ได้เข้าไปน้อมไหว้และเริ่มสดุดีพระมุณีอย่างรวดเร็ว
ทศพักตร์ผู้กำลังสรรเสริญพลังแห่งการบำเพ็ญตบะก็กล่าวว่า

mottūṇa jīṇavarindaṃ, annassa na paṇamio tumāṃ jaṃ se |
tasseyaṃ balamaūlaṃ, ditṭhaṃ ciya pāyaḍaṃ amhe || PCV.9.83 ||

“ท่านเคยปฎิญาณว่า “นอกจากพระชินวรเจ้าแล้ว ท่านก็ไม่มอบน้อมแก่ผู้ใดเลย”

สิ่งนี้เป็นพลังของปฎิญาณอันไม่มีสิ่งใดเทียบได้

ซึ่งข้าพเจ้าได้เห็นแล้วอย่างชัดเจน”

rūveṇa ya sīleṇa ya, balamāhappeṇa dhīrapurisa ! tume |
sariso na hoī anno, sayale vi ya māṇuse loe || PCV.9.84 ||

“ดูก่อนท่านผู้เป็นปราชญ์

ผู้เทียบเทียมกับท่าน ด้วยรูปโฉม ศีล และความสูงส่งแห่งพลัง อื่นใด

ย่อมไม่มีเลยแม้ในเหล่านมนุษย์ทั้งปวงในโลก”

avakāriṣṣa maha tume, dattaṃ ciya jīviyaṃ na saṃdeho |
taha vi ya khalo alajjo, visayavirāgaṃ na gacchāmi || PCV.9.85 ||

ท่านเป็นผู้ให้ชีวิตแก่เราผู้ทำความผิดบาปอย่างแน่แท้

ถึงกระนั้น เราผู้เกรและไม่ละอายใจ

ยังไม่บรรลุนิพพานปราศจากราคะในวิสัยทั้งหลายเลย

dhannā te sappurisā, je taruṇatte gayā virāgattaṃ |
mottūṇa santavivahaṃ, nissaṅgā ceva pavvaiyā || PCV.9.86 ||

ชนเหล่าใดบรรลุนิพพานสิ้นราคะในวัยหนุ่มสาว

ชนผู้เป็นสัตบุรุษเหล่านั้นถือว่ามีโชค

เมื่อละความยิ่งใหญ่ที่ครองอยู่แล้ว ก็จะเป็นผู้ปราศจากความติดข้องทางโลก และออกบวช

evam thoūṇa muṇī, dasāṇaṇo jīṇaharaṃ samallīṇo |
niyaṇṇajjuvāhi saṅgā, raeṇī pūyaṃ aīmahantaṃ || PCV.9.87 ||

หลังจากสวดดีพระมุณีเช่นนี้แล้ว ทศพักตร์พร้อมด้วยหญิงสาวผู้ติดตาม

ก็เข้าไปที่อารามของพระชินะแล้วกระทำการบูชาอย่างยิ่งใหญ่

aṭṭhāvayaṣeṇovari, māsaṃ gamaṇṇa tattha dahavayaṇo |
aṇucariṇṇaṃ pacchittaṃ, vālimuṇindaṃ khamāveṇī || PCV.9.103 ||

ฝ่ายทศพัคค์์ หลังจากประพฤติปรายศิจิตตะสิ้นเวลาหนึ่งเดือน

บนยอดเขาอัชฎาบทแห่งนั้น

ก็สามารถขอขมาต่อพระมุณีพาลีผู้ประเสริฐได้

เมื่อเปรียบเทียบกับบทบาทเซนศาสนิก ซึ่งราวณะได้เดินทางไปนมัสการอารามของพระชินะตามทีต่าง ๆ อย่างเคารพศรัทธา จะพบว่ากรกระทำของราวณะที่ยกเขาไกรลาสขึ้นนั้น ชัดกับบทบาทเซนศาสนิกอย่างเห็นได้ชัด ในเหตุการณ์ตอนนี้ราวณะแสดงบทบาทตัวละครปรปักษ์อย่างชัดเจนคือระรานขัดขวางพระมุณีโดยมิได้สนใจว่าจะเป็นกรล่วงเกินพระมุณีผู้เป็นนักบวชที่ตนควรเคารพและเป็นการทำลายอารามของพระชินะแต่อย่างใด ผู้วิจัยเห็นว่า เหตุการณ์ในตอนนี้ แสดงให้เห็นการดัดแปลงเรื่องรามายณะที่มีอยู่ให้เข้ากับบริบทของศาสนาเซน หากเปรียบเทียบกับรามายณะฉบับวาลมิกิจะพบว่าเหตุการณ์ตอนนี้มีการดัดแปลงบทบาทผู้ทำลายความมอห่งการของราวณะ จากพระศิวะมาเป็นพระมุณีพาลี กล่าวคือเปลี่ยนตัวละครจากเทพในศาสนาพราหมณ์-ฮินดูเป็นนักบวชในศาสนาเซน ซึ่งเป็นการดัดแปลงเรื่องภายใต้บริบททางศาสนา และเหตุการณ์ในตอนนี้ยังแสดงให้เห็นการเก็บบทบาทราวณะในฐานะตัวละครปรปักษ์ด้วย แม้ว่าบทบาทในนี้จะชัดกับบทบาทเซนศาสนิกที่เคารพต่อพระชินเจ้าและเหล่าพระมุณี ที่เป็นบทบาทของราวณะซึ่งกวีวิมลสุริได้ให้รายละเอียดไว้ในเรื่อง แต่ก็แสดงให้เห็นว่าอย่างไรราวณะก็ยังมีบทบาทเป็นตัวละครปรปักษ์ของเรื่อง แม้จะมีการดัดแปลงบทบาทของตัวละครใหม่แต่ทว่าบทบาทหลักของตัวละครราวณะในเรื่องก็ยังคงอยู่ เพียงแต่การเสริมบทบาทเซนศาสนิกเป็นสิ่งที่ทำให้ราวณะในบทบาทตัวละครปรปักษ์มีมิติยิ่งขึ้น มิได้เป็นตัวละครปรปักษ์ที่แสดงภาพด้านร้ายเพียงด้านเดียว

อีกเหตุการณ์หนึ่งซึ่งเป็นเหตุการณ์ต่อเนื่องและแสดงบทบาทของราวณะในฐานะตัวละครปรปักษ์ซึ่งเป็นบทบาทหลักของเรื่องอย่างชัดเจนคือเหตุการณ์ลักสีดา ซึ่งส่งผลต่อเนื่องให้เกิดสงครามระหว่างฝ่ายราวณะกับฝ่ายพระรามพระลักษมณ์ขึ้น และเป็นปมสำคัญของเรื่องรามายณะ เกือบทุกฉบับด้วย ในเหตุการณ์ลักสีดานั้น บทบาทตัวละครปรปักษ์ถูกแสดงอย่างชัดเจนผ่านการกระทำของราวณะ ที่เมื่อเห็นนางสีดาก็เกิดความปรารถนาในตัวนาง และกระทำการเพื่อจะได้นางมา ด้วยการลวงพระรามออกไปจากอาศรมด้วยเล่ห์กล และตนก็รีบไปลักพานางสีดามา

bahuesu samaṃ samare, jujjhaï jo esa lakkhaṇo havaï |

rāmo sīyāe samaṃ, eso vi hu ciṭṭhaï raṇṇe || PCV.44.33 ||

ผู้นี้คือลักษณณ์ ผู้ซึ่งต่อสู้ในสมรภูมิมามากมายอย่างแน่แท้
ส่วนรามผู้นี้เล่า ย่อมอยู่ในป่าพร้อมด้วยสีดาอย่างแน่นอน

taṃ mottūṇa raṇamuhe, sīharavaṃ lakkhaṇassa sarasarisaṃ |
sigghaṃ harāmi sīyā, rāmassa vi vañcaṇaṃ kāūṃ || PCV.44.34 ||

เราจะบรรลือสีหนาทซึ่งเหมือนเสียงแห่งลักษณณ์ในสนามรบเพื่อลวงราม
แล้วเราก็จะฉุดสีดาไปอย่างรวดเร็ว

mārihiī do vi ee, avassa kharadūsaṇo balasamaggo |
paricintiūṇa evaṃ, sīharavaṃ kuṇāī dahavayaṇo || PCV.44.35 ||

ขรทุษณผู้พริ้งพร้อมด้วยกองทัพทั้งปวง จะสังหารสองคนนี้ได้โดยไม่ต้องสงสัย
เมื่อคิดดังนี้แล้วทศพัทตร์ก็ได้บรรลือสีหนาทขึ้น

etthantarammi sahasā, avayariūṇaṃ nahāū dahavayaṇo |
hakkhuvāī jaṇayataṇayā, bhuyāsu naliṇi vva mattagao || PCV.44.39 ||

หลังเหาะลงจากท้องนภาไปยังที่นั้นอย่างรวดเร็ว
ทศพัทตร์ก็อุ้มธิดาของท้าวชนกขึ้นด้วยแขนทั้งสอง
เหมือนช้างตกมันที่ชูดอกบัวขึ้นด้วยวง

เช่นเดียวกับรามายณะฉบับอื่น ๆ เหตุการณ์หลังจากนี้ราวณะจะมีบทบาทในฐานะตัวละคร
ปรปักษ์หลักของเรื่อง การลักสีดาทำให้เกิดความขัดแย้งกับตัวละครเอกคือพระรามและพระลักษณณ์
จนท้ายสุดก็นำไปสู่สงครามซึ่งมีการเผชิญหน้ากันระหว่างทั้งสองฝ่าย ทว่าสิ่งที่น่าสนใจคือการปรับ
บทบาทของคู่ขัดแย้งหลักของเรื่องปอุมจรียะจากพระรามกับราวณะเป็นพระลักษณณ์กับราวณะแทน
ในสงคราม คู่ต่อสู้หลักของราวณะคือพระลักษณณ์มิใช่พระราม ดังปรากฏในปอุมจรียะ ในการต่อสู้
ครั้งสุดท้ายก่อนราวณะจะถูกสังหาร เมื่อเห็นราวณะออกมาต่อสู้ พระลักษณณ์ก็เข้าไปเผชิญหน้าด้วย
ทันที ความว่า

payalantaruhiradehaṃ, bihīsaṇaṃ pecchiūṇa paūmābho |
kesarirahaṃ vilaggo, chāēī mayam sarasaehim || PCV.71.50 ||

เมื่อเห็นวิภิชณะผู้มีร่างกายเต็มไปด้วยเลือดที่ไหลออกมา
พระรามผู้เหมือนดอกบัว ผู้ประทับบนรถเทียมด้วยราชสีห์

ก็คลุมมยะด้วยท่าศร

rāmasaraniyaraghattham, bhayavihalavisamṭhulam mayam datṭhum |
sayameva rakkhasavaī, samuṭṭhio kohapajjalio || PCV.71.51 ||

เมื่อเห็นมยะผู้สับสนปั่นป่วนด้วยความกลัวถูกล้อมด้วยท่าศรของพระราม

ราเกษบตีผู้พลุ่งพล่านด้วยความโกรธก็พร้อมที่จะสัประยุทธ์ด้วยตนเอง

so lakkhaṇeṇa diṭṭho, bhaṇio re duṭṭha! majjha purahutto |

ṭhā-ṭhāhi pāva takkara!, jā te jīyaṃ paṇāsemi || PCV.71.52 ||

ราวณะอันพระลักษมณ์เห็นแล้ว และกล่าวด้วยว่า

“เฮ้ย เจ้าคนชั่ว นี่แน่ะเจ้าคนบาป เจ้าหัวขโมย

เจ้าจงมาเผชิญหน้ากับเรา จนกว่าเราจะปลิดชีวิตของเจ้าได้”

จะเห็นว่าเมื่อพระรามเริ่มโจมตีมยะจนปั่นป่วน ราวณะก็ออกมาหมายจะต่อสู้ด้วยตนเอง แต่เมื่อราวณะออกมา พระลักษมณ์ก็มาประกบเป็นคู่ต่อสู้กับราวณะทันที และนับจากนั้นไปจนถึงตอนที่ราวณะถูกสังหาร ก็เป็นพระลักษมณ์ผู้นี้เองที่ต่อสู้กับราวณะอย่างสูสีและสามารถเอาชนะราวณะได้ อาจกล่าวได้ว่าบทบาทของพระลักษมณ์ถูกยกขึ้นมาให้เป็นคู่ต่อสู้กับราวณะ ส่วนพระรามกลับถูกลดบทบาทในการสงครามลงจนแทบไม่ปรากฏ ราวณะจึงกลายเป็นตัวละครปรปักษ์ที่มีบทบาทเป็นคู่ขัดแย้งกับพระลักษมณ์ผู้กลายเป็นตัวละครเอกในการต่อสู้แทน ทั้งนี้สาเหตุสำคัญของการปรับบทบาทคู่ขัดแย้งหลักของเรื่องน่าจะเกิดจากแนวคิดทางศาสนาเซนที่ส่งอิทธิพลต่อการสร้างลักษณะของตัวละคร²⁰ อย่างไรก็ตามบทบาทของราวณะทั้งบทบาทตัวละครปรปักษ์ซึ่งเป็นบทบาทหลักในเรื่อง บทบาทเซนศาสนิก และบทบาทกษัตริย์นักรบ ทำให้เห็นลักษณะเด่นของตัวละครราวณะ หากพิจารณาจะพบว่าบทบาทเหล่านี้ทำให้ภาพของตัวละครนี้มีมิติ มีแง่มุมมากกว่าจะเป็นตัวละครที่แสดงภาพด้านร้ายเพียงอย่างเดียว

เมื่อเปรียบเทียบกับรามายณะฉบับวาลมิกิ จะพบว่าในบทบาทศาสนิก ราวณะมีความภักดีต่อพระศิวะและได้ประกอบพิธีบูชาพระศิวะดังปรากฏในอุตตรกัณฑ์ ความว่า

²⁰ ผู้วิจัยจะกล่าวถึงความสัมพันธ์ระหว่างตัวละครทั้งสาม คือ พระราม พระลักษมณ์ ราวณะ ภายใต้กรอบแนวคิดทางศาสนาเซน ในบทที่ 4

รากษสผู้ยิ่งใหญ่หลายตนได้ทำกองทัพเขาดอกไม้ในเวลาอันรวดเร็ว ณ บริเวณ
หาดทรายแม่น้ำนรรพทาอันน่ารื่นรมย์ สว่างไสวดุจเมฆสีขาว //7-31-35

เมื่อเก็บดอกไม้เสร็จแล้ว ราวณะจอมรากษสก็ลงอาบน้ำในแม่น้ำ เหมือน
พญาคชสารลงสู่ม่าน้ำคงคา //7-31-36

ราวณะลงอาบน้ำ ณ ที่นั่น ท่องบ่นมนตร์อันประเสริฐตามแบบแผน แล้วขึ้น
จากแม่น้ำนรรพทานั้น //7-31-37

รากษสเจ็ดตนทำอัญชลีเดินตามราวณะไป ราวณะจอมรากษสไปที่ใดก็ตาม
ก็นำศิวิลิ่งค์ที่ทำจากทองชมพูทไปที่นั่น ๆ ด้วย //7-31-38

ราวณะตั้งศิวิลิ่งค์ไว้กลางเวทีทราย บูชาด้วยของหอมและดอกไม้ที่มีกลิ่นหอมปน
//7-31-39

หลังจากราวณะบูชาบวงสรวงพระหระผู้ประเสริฐ ผู้จัดความทุกข์ของสัตบุรุษ
ผู้ประทานพร ผู้มีรัศมีพระจันทร์เป็นเครื่องประดับแล้วก็เดินไป ผายมือกว้าง
ออก เริ่มต้นพ้อนรำ //7-31-40

(มหากาพย์รามายณะของวาลมิกิ, 2557: 806-807)

จากข้อความจะพบว่าราวณะเป็นผู้ภักดีต่อพระศิวะ ซึ่งเป็นลักษณะเดียวกับราวณะใน
ปอุมจริยะที่ราวณะมีความภักดีต่อพระชินะ ผู้วิจัยเห็นว่าเมื่อเปรียบเทียบบทบาทศาสนิกในรามายณะ
ฉบับวาลมิกิและปอุมจริยะของวิมลสุริแล้ว จะพบว่าราวณะในปอุมจริยะแสดงให้เห็นความเคร่งครัด
มากกว่า ปอุมจริยะของวิมลสุริมีบทพรรณนาถึงการเดินทางไปนมัสการเจดีย์หรืออารามของพระชินะ
บ่อยครั้ง และราวณะในปอุมจริยะมีความเคารพนับถือพระมุณีผู้เป็นนักบวชในศาสนาเซน อีกทั้งยัง
ไม่สังหารผู้อื่นซึ่งเป็นการละเมิดพรตอหิงสา ในขณะที่ราวณะในรามายณะฉบับวาลมิกิไม่ได้ให้ความ
นับถือต่อพระมุณีนักบวช และมีได้มีความเคร่งครัดในศีลธรรมเท่าราวณะในปอุมจริยะ

ส่วนบทบาทในฐานะกษัตริย์นักรบ ราวณะในรามายณะฉบับวาลมิกิไม่ได้เป็นอรรชจักรพรรดิ
เหมือนราวณะในปอุมจริยะของวิมลสุริ ทั้งไม่ปรากฏว่าราวณะในรามายณะฉบับวาลมิกิเป็นที่รักของ
ผู้คนดังเช่นที่พบในปอุมจริยะของวิมลสุริ อีกทั้งราวณะในรามายณะฉบับวาลมิกิยังเกี่ยวข้องกับกษัตริย์
ผู้อื่นบนแผ่นดินและข่มเหงหญิงสาว เช่น ล่วงเกินนางเวทวตี ล่วงเกินชายาของนลกุพระ และฉุดคร่า
หญิงสาวมากมายมาเป็นชายา ซึ่งแสดงให้เห็นบทบาทของตัวละครปรปักษ์ผู้มีความประพฤติชั่วร้าย
อย่างชัดเจน อีกทั้งในตอนที่ราวณะยกเขาไกรลาส ก็แสดงให้เห็นบทบาทในฐานะของตัวละครปรปักษ์

ที่มีความประพฤติชั่วร้าย มีความอหังการไม่หวั่นเกรงผู้ใด แต่ท้ายสุดราวณะก็ถูกพระศิวะทำลาย
อหังการลงได้ ดังความว่า

ในกาลนั้นรাকษสมีได้ตระหนักถึงคำของนนทิ ล่วงเข้าสู่ภูเขาแล้วกล่าวถ้อยคำ
ว่า //7-16-17

ข้าจะทลายภูเขาที่ทำให้บุชบกแล่นไปไม่ได้ในระหว่างทางให้สิ้นซาก //7-16-18
พระศิวะทรงเล่นสนุกประจุกราชาด้วยอานุภาพใดหรือ เขาไม่รู้จักความกลัวที่
ควรรู้จักและเข้ามาใกล้นี้แล้วหรือ //7-16-19

ข้าแต่รามราช เมื่อกกล่าวเช่นนั้น ทศครีวะจึงสอดแขนเข้าไปในภูเขาแล้วยก
ภูเขานั้นขึ้น ภูเขาซึ่งมีเนื้อทราย สิงโต และต้นไม้ //7-16-20

ข้าแต่ราม ครานั้นมหาเทพทอดพระเนตรเห็นการกระทำนั้นพลางยิ้มสรวล
ทรงสำแดงลีลาทลายภูเขาด้วยพระบาทองค์ //7-16-21

แขนทั้งหลายที่สอดเข้าไปใต้ภูเขาจึงถูกกดทับ บรรดาอำมาตย์ของรাকษสก็
อัศจรรย์ใจยิ่งนัก //7-16-22

รাকษสนั้นเปล่งเสียงร้องอันดังกึกก้องไปทั่วทั้งสามโลกเพราะความโกรธและ
แขนถูกกดทับ //7-16-23

ข้าแต่ราชัน ครานั้นมหาเทพพอพระทัย จึงประทับยืนด้านหน้าภูเขา ทรง
ปล่อยแขนของทศครีวะและตรัสว่า //7-16-25

ดูก่อนรাকษส ข้าพโจใจความกล้าและความหยิ่งผยองของเจ้า เจ้าแสดงความ
เจ็บปวดด้วยเสียงที่เปล่งได้น่ากลัวอย่างยิ่ง //7-16-26

ดูก่อนเปาลีสัตยะจอมรাকษส จงไปตามทางที่เจ้าปรารถนา ข้าอนุญาตให้เจ้า
ไปได้ // 7-16-29

ทศครีวะจึงมีชื่อว่าราวณะเพราะพระมเหศวรผู้เสด็จมาประจักษ์แก่ตา ครั้น
อภิวัตมหาเทพแล้ว จึงขึ้นบุชบก //7-16-30

ข้าแต่ราม จากนั้นราวณะก็เที่ยวไปข่มเหงกษัตริย์ผู้มหาวิระบนแผ่นดินนับแต่
นั้นมา //7-16-31

(มหากาพย์รามายณะของวาลมิกิ, 2557: 784)

เป็นที่น่าสังเกตว่าราวณะในรามายณะของวาลมิกิมิได้แสดงความสำนึกผิดใด ๆ ต่อความผิดที่
ได้กระทำลงไป ต่างจากราวณะในปอุมจรียะ ที่เมื่อรู้ตัวว่าตนได้ล่วงเกินพระมุณีพาลีก็สำนึกผิดและ

กระทำพิธีปรายศจิตตะ ฉะนั้นจึงอาจกล่าวได้ว่าราวณะในปถมจรรย์ของวิมลสุรีมีลักษณะของตัวละคร
ปรปักษ์ที่มีความประพฤติร้ายกาจน้อยกว่าราวณะในรามายณะของวาลมิกิ ดังจะเห็นได้จากการ
พิจารณาลักษณะเด่นของตัวละครราวณะในลำดับต่อไป

3.3 ลักษณะเด่นของราวณะ

ราวณะเป็นตัวละครปรปักษ์สำคัญของเรื่องรามายณะ ลักษณะเด่นของราวณะที่ปรากฏใน
ปถมจรรย์ของวิมลสุรีเป็นสิ่งที่น่าสนใจ เนื่องด้วยภาพราวณะที่ปรากฏนั้นมีลักษณะของวีรบุรุษและ
เซนศาสนิกผู้มีศรัทธาในศาสนาอย่างแรงกล้า ซึ่งแตกต่างจากภาพของตัวละครปรปักษ์ที่มักเป็นตัว
ละครที่แสดงภาพความชั่วร้ายดังที่กุสุมา รัชชมนิ (2549: 213) ระบุว่า

“ในวรรณคดีสันสกฤต กวีจะขีดเส้นแบ่งเด็ดขาดระหว่างฝ่ายดีกับฝ่ายชั่ว
ผู้อ่านจึงเห็นชัดว่าฝ่ายดีคือสีขาวและฝ่ายชั่วคือสีดำ ฝ่ายดีคือตัวแทนของเทพเจ้า อาจ
เป็นอวตารของเทพองค์ใดองค์หนึ่ง เช่น พระรามเป็นอวตารของพระนารายณ์ หรือ
อาจมีเชื้อสายของเทพเจ้า เช่น ยุธิษฐิระเป็นโอรสพระยม กวีแสดงภาวะต่าง ๆ ที่ทำให้
เห็นความสูงส่งของฝ่ายดี เช่น ความอุตสาหะ ความน่าพิศวง ฯลฯ ส่วนฝ่ายชั่วนั้นคือ
คู่อริของฝ่ายดี เป็นตัวแทนของมารร้าย มีแต่ความรุนแรง ความน่ารังเกียจ ความน่า
กลัว กวีมีกระบายสีดำสนิทให้แก่ตัวละครฝ่ายนี้ เพื่อให้ตัดกับภาพสีขาวสะอาดของฝ่าย
ดี ราวณะจึงปรากฏเป็นรากษสผู้ดุร้าย น่าเกลียดน่ากลัว เพื่อให้ผู้อ่านเกิดความชิงชัง
เป็นการลงโทษผู้ที่เป็นอริของตัวเอง”

ในแง่นี้ราวณะในปถมจรรย์จึงเป็นตัวละครปรปักษ์ที่มีลักษณะแตกต่างจากลักษณะของตัว
ละครปรปักษ์อื่น ๆ ในวรรณคดีสันสกฤต อาจกล่าวได้ว่าลักษณะของราวณะนั้นมีภาพของตัวละคร
ฝ่ายดีสอดแทรกอยู่ด้วย ในหัวข้อนี้ผู้วิจัยจะกล่าวถึงลักษณะเด่นของตัวละครราวณะที่ปรากฏในเรื่อง
ปถมจรรย์ โดยพิจารณาจากคำคุณศัพท์ที่ใช้พรรณนาถึงราวณะ มุมมองของตัวละครอื่นที่มีต่อราวณะ
และพฤติกรรมของราวณะเอง ดังนี้

3.3.1 ลักษณะเด่นด้านรูปลักษณ์

ลักษณะเด่นอย่างหนึ่งของราวณะคือเป็นผู้มีรูปร่าง ซึ่งถือได้ว่าเป็นคุณสมบัติสำคัญที่ดึงดูด
เหล่าหญิงสาวให้ปรารถนาในตัวราวณะเป็นอย่างยิ่ง ทั้งยังเป็นคุณสมบัติอย่างหนึ่งที่มยะ (pkt. Maa,
skt. Maya) บิดาของนางมนโททรีได้ยกขึ้นมาพิจารณาเพื่อยกธิดาของตนให้ ดังความว่า

aha te maṇa bhaniyā, nayasatthaviyārayā mahāmantī |

majjham kira parināmo, dijjai kannā dahamuhassa || PCV.8.5 ||

ลำดับนั้น เหล่ามนตรีได้ใคร่ครวญศาสตร์แห่งการปกครอง
มยะได้ตรัสว่า “การเปลี่ยนแปลงของเราจะเกิดขึ้นอย่างแน่นอน
หากยกลูกสาวของเราให้แก่ทศมุข”

vijāsahassadhārī, atuliyabalavikkamo surūvo ya |

sundarakulasambhūo, guṇehi dūraṃ samuvvahaī || PCV.8.6 ||

เพราะว่าทศมุขเป็นผู้ทรงวิทยาทั้งพัน มีกำลังและความกล้าหาญ ไม่มีใครเทียบเท่า
มีรูปงาม เกิดในตระกูลสูงส่ง และทิ้งห่างผู้อื่นด้วยคุณสมบัติอันดี

จะเห็นว่าคุณสมบัติข้อหนึ่งของราวณะ ที่มยะหยิบยกมาเป็นเหตุผลก็คือราวณะเป็นผู้มีรูปงาม
ที่ในภาษาปรากฏใช้คำว่า *surūva* (skt. *surūpa*) ซึ่งแปลว่า มีรูปงาม แสดงให้เห็นลักษณะเด่นข้อ
หนึ่งของราวณะที่มีรูปลักษณะงดงามเป็นที่รู้จักกันดี รูปลักษณะของราวณะนั้น ปอุมจริยะระบุว่า
นัยน์ตาราวกับกลีบบัว (pkt. *pañkayadalaccha*, skt. *pañkajatalākṣa*) และมีผิวเข้ม โดยใช้ความ
เปรียบกับเมฆและดอกบัว ดังจะเห็นได้จากการใช้คำว่า มีผิวเข้มเหมือนเมฆ (pkt. *ghaṇasāma*, skt.
ghanaśyāma) และมีผิวคล้ำเหมือนบัวขาบและเมฆ (pkt. *indīvaraghaṇasāma*, skt.
indīvaraghaṇaśyāma)

นอกจากนั้นปอุมจริยะยังพรรณนารูปลักษณะของราวณะไว้ว่า

maragayamaūhasāmo, viyasiyavarakamalarisamuhaso |

vitthiṇṇaviūlavaccho, pīṇunnayadīhabāhujuo || PCV.11.105 ||

karayalasugajjhamajjho, sihakaḍī hatthihatthasarisorū |

kummavaracārucarāṇo, battīsasulakkhaṇasamaggo || PCV.11.106 ||

sirivacchabhūsiyaṅgo, savvālaṅkārasukayanevaccho |

indo vva mahiḍḍhīo, diṭṭho loṇa dahavayaṇo || PCV.11.107 ||

ทศพักตร์ผู้มีผิวเข้มวาวเหมือนมรกต

มีความกระจ่างของใบหน้าเหมือนดอกบัวอันเลิศที่บ้านแล้ว มือกกำยำฝั่งผาย

มีคู่แห่งแขนอันยาวที่ล้ำสัน มีเอวซึ่งจับได้ง่ายด้วยฝ่ามือ มีสะโพกเหมือนสิงโต

มีต้นขาเหมือนวงช้าง มีพระบาทงามเลิศเหมือนเต่า มีลักษณะที่ดีทั้งสามสิบสอง

ประการ

มีร่างกายประดับด้วยเครื่องหมายศรีวัตสะ

มีการประดับกระดออันกระทำแล้วอย่างดีด้วยเครื่องประดับทั้งปวง
มีมหิทธิฤทธิ์ประหนึ่งพระอินทร์ อันชาวโลกได้เห็นแล้ว

จากความข้างต้นจะเห็นการพรรณนารูปลักษณะของราวณะด้วยการชมความงามไปที่ละส่วน และใช้ความเปรียบเพื่อทำให้เห็นภาพ อีกทั้งยังย้ำว่าความงามของราวณะนั้นมีลักษณะครบสามสิบสองประการตามอุดมคติของบุรุษ และมีเครื่องหมายศรีวัตสะอันเป็นเครื่องหมายมงคลปรากฏบนร่างกายด้วย ลักษณะตามอุดมคติทั้ง 32 ประการและเครื่องหมายศรีวัตสะ แสดงให้เห็นว่าลักษณะด้านรูปลักษณะของราวณะนั้นมีได้มีภาพของตัวละครฝ่ายปรปักษ์ที่น่าเกลียดน่ากลัวแต่อย่างไร ราวณะได้รับการเปรียบเทียบกับมีรูปร่างเหมือนพระสันตกุมาร²¹ (pkt. Saṅamkumārārūva, skt. Sanatkumārārūpa) เหตุการณ์หนึ่งที่ยืนยันได้ว่าราวณะเป็นผู้มีรูปร่างคือในตอนที่ราวณะได้ทดลองวิชาของตน ป่อมจริยะเล่าเหตุการณ์นี้ว่าหลังจากวิวาทกับนางมนโททรีแล้ว ราวณะได้ทดลองวิชาของตนด้วยการแปลงร่างประการต่าง ๆ จนไปถึงภูเขาเมฆวระ ณ ที่นั้นเขาได้พบกับเหล่าหญิงสาว ทั้งหกพันผู้เป็นธิดาของวิทยากร เมื่อหญิงสาวเหล่านั้นเห็นราวณะ ก็มองว่าราวณะนั้นเป็นผู้มีรูปร่างจำเริญตาจำเริญใจ และปรารถนาจะได้ราวณะมาเป็นสวามี ดังความในป่อมจริยะว่า

tāhim pi so kumāro, diṭṭho varahāra-maṭṭakayasoho |
jānavimānārūḍho, suravāṭṭilam viḍambanto || PCV.8.32 ||

หญิงสาวเหล่านั้นแลเห็นเจ้าชาย
ผู้มีความรุ่งเรืองจากสร้อยไข่มุกและมกุฏอันเลิศ
ผู้ขึ้นสู่วิมาน ผู้เสียนล้าของพระสุรบตี

evam bhaṅanti tāo, jāi na havaṭṭi esa amha bhattāro |
maṅa-nayanānivvūikaro, to akayattho imo jammo || PCV.8.33 ||

จึงกล่าวดังนั้นว่า

“ถ้าชายผู้จำเริญตาจำเริญใจผู้นี้ไม่ได้เป็นสวามีของพวกเราแล้วละก็
คงเสียชาติเกิดเป็นแน่”

จะเห็นว่า ในด้านรูปลักษณะ ราวณะเป็นผู้ที่มีรูปร่างดึงดูดใจเหล่าหญิงสาว และการที่มีรูปร่างนี้เองก็ทำให้ราวณะมีแต่สตรีที่ยินยอมเป็นชายา เมื่อราวณะปรารถนาสตรีใด สตรีนั้นก็ไม่ปฏิเสธ

²¹ พระสันตกุมาร ตามแนวคิดเรื่องศลาภาปุรุชเชถือเป็นจักรพรรดิพระองค์หนึ่ง ดูเรื่องพระจักรพรรดิใน 4.2.2.2 ประเภทของศลาภาปุรุชเช

ราวณะเสมอ ฉะนั้นจึงอาจกล่าวได้ว่ารูปลักษณะของราวณะก็เป็นปัจจัยแวดล้อมหนึ่งที่ทำให้ราวณะมีความหึงพระนางตน เมื่อได้พบนางสีดาในครั้งแรก ราวณะจึงมิได้ล่วงเกินนางด้วยต้องการรักษาพรตที่ถือครองอยู่และมั่นใจว่าทำยสุดแล้วนางสีดาก็จะยินยอมเป็นชายาของตน ดังความว่า

cinteī rakkhasavaī, kaluṇapalāvam imā pakuvvantī |

bahuyam pi bhaṇṇamāṇī, rūsaī na pasajjaī majjham || PCV.44.44 ||

รากษสบดีคิดว่า “นางผู้พิลาปคร่ำครวญอย่างน่าสงสารและพร่ำรำพันอยู่มากมายผู้นี้
ต้องโกรธและไม่ต้องใจเราเป็นแน่”

ahavā sāhusayāse, paḍhamam ciya ’bhiggaho mae gahio |

apasannā paramahilā, na ya bhottavvā surūvā vi || PCV.44.45 ||

อนึ่ง เราได้ถือปฏิญญาอย่างสูงสุดในเบื้องหน้าพระสาธุว่า

ภรรยาของผู้อื่น หากไม่เต็มใจ ถึงจะมีรูปงามปานใดก็ตาม

เราไม่พึงอภิรมย์ด้วย

tamhā rakkhāmi vayam, ahayam saṃsārasāgaruttāram |

hohī pasannahiyayā, imā vi maha dīhakāleṇam || PCV.44.46 ||

เพราะเหตุนั้น เราจะรักษาคำมั่น อันเป็นเครื่องพำข้ามมหาสมุทรแห่งวัฏสงสาร

เมื่อเนิ่นนานไป นางก็จะมีใจปฏิพัทธ์ต่อเราเอง

ทั้งนี้ ลักษณะรูปงามของราวณะนั้น เป็นสิ่งหนึ่งที่ขัดกับภาพตัวละครปรปักษ์ที่มักจะเป็นผู้ดูร้าย น่าเกลียดน่ากลัว แต่วิมลสุริกลีบเสนอภาพตัวละครปรปักษ์ที่มีรูปงาม มิได้มีความดูร้ายหรือน่าเกลียดน่ากลัวแต่อย่างใด ทำให้ภาพตัวละครปรปักษ์ในเรื่องปอุมจริยะนั้น มีลักษณะเด่นด้านรูปลักษณะแบบวีรบุรุษฝ่ายดีมากกว่าจะเป็นฝ่ายร้าย ในแง่นี้วิมลสุริจึงเป็นกวีที่สร้างตัวละครปรปักษ์อย่างมีมิติ มิได้เป็นตัวละครที่แสดงภาพฝ่ายร้ายด้วยรูปลักษณะที่น่าเกลียดน่ากลัวหรือลักษณะนิสัยดูร้ายเพียงอย่างเดียว ดังที่ผู้วิจัยจะได้กล่าวถึงลักษณะนิสัยของราวณะในหัวข้อต่อไป เพื่อแสดงให้เห็นว่าลักษณะนิสัยของราวณะเองก็มีมิติเช่นกัน

3.3.2 ลักษณะนิสัย

นาวิน วรรณเวช (2557: 152) ประมวลแนวคิดเกี่ยวกับตัวละครปรปักษ์ที่ปรากฏในตำราการประพันธ์สันสกฤตไว้ว่าประตินายกะจะประกอบไปด้วยคุณสมบัติได้แก่ “...ชั่วร้าย, ปฏิบัติตนไม่

เหมาะสม, โลก, หมกมุ่นในการทำบาป, ก้าวร้าว, กล้าหาญ ยโสโอหัง, เป็นไปเพื่อวีรรสและเราทรรส และสมควรถูกล้างหาร คุณสมบัติต่าง ๆ เหล่านี้ส่วนใหญ่เป็นไปในแนวทางเดียวกัน คือแกลบทั้งสิ้น แม้จะมีคุณสมบัติที่อาจเป็นแง่ดีได้คือกล้าหาญนั้นแต่ก็นับว่ามีสัดส่วนน้อยมาก ประดินายกะจึงนับว่าเป็นตัวร้ายหรือตัวโกงที่สำคัญในเรื่อง...”

จะเห็นว่าความคิดเกี่ยวกับตัวละครประกอบในวรรณคดีสันสกฤตนั้นมักจะมองตัวละครประกอบเป็นสีดำ และประกอบด้วยคุณสมบัติในแง่ลบ แต่เมื่อนำมาเปรียบเทียบกับลักษณะของราวณะในปอุมจรียะจะพบลักษณะที่ไม่ตรงกับนิยามประดินายกะหรือภาพตัวละครประกอบสีดำนัก เนื่องด้วยลักษณะบางส่วนของราวณะที่ปรากฏในเรื่องปอุมจรียะเป็นลักษณะที่ไม่ได้แสดงภาพตัวละครสีดำ แต่กลับให้ภาพของตัวละครที่มีสีขาของฝ่ายดีอยู่ด้วย ในปอุมจรียะ ราวณะมีลักษณะนิสัยเด่นคือ มักโกรธ หึงพระนาง มักมากในกาม กระจายการต่อสู้ กล้าหาญ มุ่งมั่น ยึดมั่นในคำปฏิญญา และรู้สำนึกความผิดของตน ลักษณะนิสัยเหล่านี้ปรากฏให้เห็นอย่างเด่นชัดภายใต้เหตุการณ์ต่าง ๆ โดยผู้วิจัยจะกล่าวถึงลักษณะเด่นไปที่ละลำดับ ดังต่อไปนี้

3.3.2.1 มักโกรธ

ลักษณะนิสัยเด่นประการแรกของราวณะคือเป็นผู้มักโกรธ เป็นที่น่าสังเกตว่าในเรื่องปอุมจรียะนั้นราวณะเป็นตัวละครที่แสดงความเกรี้ยวโกรธออกมาบ่อยครั้ง เราจะพบคำว่า *ruttha* (skt. *ruṣṭa*) ซึ่งแปลว่า เกรี้ยวโกรธ เป็นคำใช้พรรณนาการแสดงออกทางอารมณ์ของราวณะเสมอ เช่น

ghāṇa teṇa ruttho, dahavayaṇo pakkhiṇaṃ amarisaṇaṃ |
karapaharacunṇiyaṅgaṃ, pāḍei lahuṃ dharanipatṭhe || PCV.44.41 ||
ทศพักตร์เกรี้ยวโกรธเพราะถูกปักษีนั้นทำร้าย

ก็บดขยี้ร่างกายของพญาปักษีให้แหลกเป็นจุณ จนร่วงสู่พื้นอย่างรวดเร็ว

ด้วยการใช้หัตถ์ฟาดฟัน จากความโกรธ

จากตัวอย่างข้างต้น มาจากเหตุการณ์ในตอนที่ว่าราวณะลักนางสีดา และนกขญาขุมมาขัดขวางจึงทำให้ราวณะโกรธและฟาดขญาขุมตกลงไปที่พื้นดิน จะเห็นว่าความเกรี้ยวโกรธของราวณะนั้นเกิดจากนกขญา มิได้เกิดขึ้นเอง หรือในตอนที่บุษบงวิมานของราวณะหยุดนิ่งอยู่เหนือเขาอัมฤชาบทย ไม่ยอมเคลื่อนไป ราวณะก็แสดงความโกรธออกมาเช่นกัน ดังนี้

daṭṭhūṇa avaccantaṃ, pupphavimāṇaṃ tao paramaruttho |
pucchaiṃ rakkhasanāho, mārii ! kimerisaṃ jāyaṃ || PCV.9.54 ||

เจ้าแห่งรากษส เมื่อเห็นบุษบกวิมานไม่เคลื่อนไป

ก็โกรธจัด จึงตรัสถามว่า “มาริจิ สิ่งนี้เกิดขึ้นเพราะเหตุใด”

จากตัวอย่างจะเห็นว่ามีการใช้คำว่า paramaruttha (skt. paramaruṣṭa) แสดงอาการโกรธจัดของราวณะ จากนั้นเมื่อราวณะทราบว่าสาเหตุที่บุษบกวิมานไม่เคลื่อนผ่านเขาอัษฎาบทเพราะพระมุนีพาลีบำเพ็ญตบะอยู่ที่นั่นก็โกรธจัด ด้วยเข้าใจว่าพาลีบำเพ็ญตบะเพื่อขัดขวางตนเนื่องจากเคยมีความขัดแย้งกันมาก่อน จึงได้แสดงความโกรธออกมาด้วยการยกเขาอัษฎาบทขึ้นหมายจะขว้างไปในมหาสมุทร ดังความว่า

kāūṇa ghorarūvaṃ, ruṭṭho saṃbhariya savvavijjāo |

aha pavvayassa heṭṭhā, bhūmī bhettuṃ ciya pavitṭho || PCV.9.67 ||

เมื่อกระทำรูปอันน่าสะพรึงกลัวแล้ว ราวณะผู้โกรธเกรี้ยวก็ระลึกถึงวิथाทั้งปวง

ลำดับนั้น พระองค์ได้เข้าไปที่เชิงเขาเพื่อที่จะทำลายแผ่นดิน

hakkhuviūṇa payatto, bhuyāsu savvāyareṇa uppichcho |

rosāṇalarattaccho, kharamuharavavaṃ pakuvvanto || PCV.9.68 ||

ราวณะผู้โกรธเริ่มถอนภูเขาขึ้นด้วยแขนทั้งสองด้วยความอุตสาหะทั้งหมด

มีนัยน์ตาแดงกำเพราะไฟแห่งความโกรธ และแผดเสียงดังสนั่นระคายไสต

สิ่งที่น่าสังเกตคือ แม้ราวณะจะแสดงความโกรธเกรี้ยวอยู่บ่อยครั้ง แต่ความโกรธทุกครั้งของราวณะล้วนมีสาเหตุเสมอ ราวณะมิใช่ผู้ที่มีความโกรธเกิดขึ้นมาเอง แต่ก็มีเหตุการณ์หรือบุคคลที่จุดประกายความโกรธของราวณะอยู่เสมอ ดังเช่นในครั้งที่วิภิชณะได้ขอให้ราวณะคืนนางสีดาไป เนื่องจากไม่ต้องการให้ราวณะเสื่อมเสียเกียรติที่ไปลักขยาของผู้อื่นมาและไม่ต้องการให้เมืองลงกาเกิดสงคราม อีกทั้งวิภิชณะมองว่าราวณะและกองทัพรากษสย่อมมีอำนาจต้านทานพระราม พระลักษมณ์ และกองทัพวานรได้ ราวณะก็กริ้วโกรธและต่อสู้กับวิภิชณะจนถึงกับขับวิภิชณะออกจากเมืองไป (PCV.55.1-22) หรือในครั้งที่เหล่าหญิงสาวแปดหมื่นได้ไปแจ้งต่อราวณะว่าถูกกองทัพข่มเหง ราวณะก็แสดงความโกรธออกมาเช่นกัน (PCV.69.1-5)

อีกเหตุการณ์หนึ่ง que แสดงอารมณ์โกรธเกรี้ยวของราวณะคือในสงคราม เมื่อราวณะเห็นศัตรูก็บังเกิดความโกรธและตรงไปประจัญหน้ากับศัตรู ในขณะที่ชัตอวูรหัทกล้างกับพระลักษมณ์ ปถมจิริยะก็พรรณาลักษณะของราวณะด้วยอารมณ์โกรธ ดังนี้

daṭṭhūṇa sattusennaṃ, ejjantaṃ rāvaṇo tao ruṭṭho |

niyayabaleṇa samaggo, vāheḥi raḥaṃ savaḍahuttam || PCV.71.19 ||

เมื่อเห็นกองทัพศัตรูกำลังมา

ราวณะผู้โกรธเกรี้ยวผู้เพียบพร้อมด้วยกองทัพของตน

ก็ซึกรถเข้าไปประจัญหน้า

rāmasaraniyaraghattham, bhayavihalavisamṭhulam mayam daṭṭham |

sayameva rakkhasavaī, samuṭṭhio kohapajjalio || PCV.71.51 ||

เมื่อเห็นมยะผู้สับสนปั่นป่วนด้วยความกลัวถูกล้อมด้วยท่าศรของพระราม

รากษสบดีผู้พลุ่งพล่านด้วยความโกรธก็พร้อมที่จะสัประยุทธ์ด้วยตนเอง

evam bhaṇiūm saroso, cāvam ghattūṇa bāṇanivahaṇam |

chāeūṇa pavatto, tuṅgam piva pāuse meho || PCV.71.58 ||

เมื่อพระลักษมณ์กล่าวอย่างนี้แล้ว ราวณะผู้เต็มไปด้วยความโกรธก็ฉวยธนูขึ้น

และเริ่มคลุมศัตรูด้วยท่าศร ประหนึ่งเมฆที่คลุมยอดเขาในฤดูฝน

dasarahaputtena kao, rayanāsavanandaṇo viyaliyattho |

tāhe muyaī daṇuvaī, āruṭṭho vāruṇam attham || PCV.71.60 ||

โอรสแห่งรัตนาสรวะถูกโอรสแห่งท้าวทศรถทำให้เป็นผู้มีอาวุธกระเด็นกระดอนไปแล้ว

ในกาลนั้น เจ้าแห่งทานพผู้โกรธจัดก็ปล่อยอาวุธของพระวรุณ

จะเห็นได้ว่าในฉากการสงคราม ราวณะเต็มไปด้วยอารมณ์โกรธเกรี้ยวเป็นลักษณะเด่นของเขา ปฐมจริยะพรรณนาอาการโกรธของราวณะด้วยคำที่หลากหลาย ทั้ง *ruṭṭha* (skt. *ruṣṭa*) ‘โกรธเกรี้ยว’, *kohapajjalio* (skt. *krodhaprajvalita*) ‘พลุ่งพล่านด้วยความโกรธ’, *sarosa* (skt. *saroṣa*) ‘เต็มไปด้วยความโกรธ’, *āruṭṭha* (skt. *āruṣṭa*) ‘โกรธจัด’ เพื่อแสดงให้เห็นอารมณ์โกรธของราวณะ ลักษณะเช่นนี้บ่งบอกว่านิสัยอันเป็นลักษณะเด่นของราวณะนั้นเป็นผู้มักโกรธและโกรธง่าย ซึ่งสะท้อนความเป็นตัวละครปรปักษ์ในแง่มุมของตัวละครฝ่ายร้ายที่มีความโกรธอันเป็นคุณสมบัติด้านลบ เป็นคุณสมบัติที่ตัวละครปรปักษ์จะพึงมี

นอกจากนี้ ลักษณะนิสัยเด่นที่สอดคล้องกับความเป็นผู้มักโกรธของราวณะคือความดื้อรั้น ไม่เชื่อคำแนะนำของผู้ใด เราจะเห็นได้อย่างชัดเจนในเหตุการณ์หลังจากราวณะลักสีดามาแล้ว ตัวละครหลายคนได้ขอร้องและแนะนำให้ราวณะส่งนางสีดาคืนแก่พระรามไป แต่ราวณะก็มิได้สนใจหรือมิได้

เชื่อคำแนะนำเหล่านั้น ตรงกันข้าม กลับแสดงอาการโกรธผู้ที่แนะนำออกมา ดังเช่นในตอนทวิวิษณะ
ขอให้ราวณะส่งนางสีดาคืนไป ความว่า

mahilāheūṃ sāmīya!, mā nehi parikkhayaṃ khaṇeṇa tumam |
appehi jaṇayataṇayā, imāe kiṃ kāraṇaṃ siddham? || PCV.55.6 ||

“ข้าแต่ท่านผู้เป็นนาย ขอท่านจงอย่าพาเมืองลงกาไปสู่ความพินาศภายในพริบตา
เพราะหญิงผู้เดียวเลย

ขอท่านโปรดคืนธิดาของข้าพชนกไป การณ์ใดจะสำเร็จด้วยนางผู้นี้”

na ya havāi ettha doso, havāi guṇo kevalo tihuyaṇammi |
suhasāyare nimaggo, bhujjasu vijjāharamahiddhim || PCV.55.7 ||

ในเรื่องนี้ โทษย่อมไม่มี

คุณเท่านั้นย่อมมีในสามโลก

ขอท่านผู้จมลงสู่สสารแห่งความสุข จงเสวยอำนาจอันยิ่งใหญ่ในหมู่วิยารเรดิ

เพียงถ้อยคำของวิษณะเท่านั้น ราวณะก็ยังไม่แสดงความโกรธ แต่ก็ไม่ได้ใจอ่อนยอมคืนนาง
สีดา แต่เมื่อวิษณะย้ายอีกรอบหนึ่ง ทั้งยังยกเรื่องการสงครามมากล่าวแสดงความเห็นว่าราวณะและ
กองทัพพราักษย่อมมีอาจต้านทานพระราม พระลักษมณ์ และกองทัพวานรได้ ราวณะก็โกรธเกรี้ยว
ขึ้นมาทันใด

kañcaṇaḥaṇapāyāraṃ, laṅkā lacchihareṇa jāva na vi |
bhajjai saresu khippam, tāva samappehi vaidehim || PCV.55.14 ||

“ตราบใดที่เมืองลงกาอันมีปราการทองคำแน่นหนา ยังไม่ถูกพระลักษมณ์ทำลายด้วยศร
ตราบนั้นขอท่านจงส่งนางสีดาคืนไปโดยพลัน”

vajjāvattadhaṇudharam, rusiyam ciya rāhavaṃ samaramajjhe |
lacchihareṇa samayam, tubbhe na ya johiūṃ sakkā || PCV.55.15 ||

“พวกท่านย่อมไม่อาจที่จะต่อสู้เสมอกับพระรามราชพผู้กริ้วโกรธ ผู้ทรงธนูวัชรวรรต
พร้อมด้วยพระลักษมณ์ ในท่ามกลางสมรภูมิได้”

evam pabhāsayaṇam, bibhīsaṇam kohapūriyāmariso |

āyaddhiūṇa khaggam, dahavayaṇo ujjao hantum || PCV.55.18 ||

ทศพัคตร์เต็มไปด้วยความโกรธต่อวิเศษณะผู้กำลังกล่าวเช่นนี้

ได้ชักดาบเงื้อง่าขึ้น หมายถึงฆ่าเสีย

ราวณะแสดงความโกรธออกมาอย่างชัดเจนและยังแสดงอาการ “หมายถึงฆ่า” ทำให้หลังจาก
ทั้งคู่ต่อสู้กันแล้ว ราวณะก็ขับวิเศษณะออกจากเมืองลงกาไป

ruttho bhaṇāi dahamuhō, nikkhamaü bihisaṇo maha puriō |

paḍikūlamānaseṇam, ṭhena kiṃ teṇa duṭṭheṇam? || PCV.55.21 ||

ทศมุขผู้โกรธซึ่งกล่าวว่า

“อ้ายวิเศษณะจงออกไปจากเมืองของข้าเสีย

คนชั่วผู้ตั้งใจเป็นปฏิปักษ์จะมีประโยชน์อันใด”

จากเหตุการณ์ที่ยกมา จะเห็นว่าราวณะแสดงความโกรธเมื่อได้ฟังคำแนะนำของวิเศษณะให้ส่ง
นางสีดาคืนไป อีกทั้งยังเต็มไปด้วยความริ้นไม่เชื่อฟังคำแนะนำของวิเศษณะด้วย นอกจากนี้จะขับวิเศษณะ
ออกจากเมืองแล้ว ราวณะก็ไม่คิดจะคืนนางสีดา ทั้งที่รู้ว่าจะทำให้เกิดสงครามก็ตาม ไม่เพียงเท่านั้น
ในสงครามครั้งสุดท้ายกับพระลักษมณ์ วิเศษณะผู้ไม่ละความพยายามจะเกลี้ยกล่อมให้เชษฐาของตน
คืนนางสีดาไปก็ยังคงโดนราวณะเมินเฉย ไม่เชื่อคำแนะนำของวิเศษณะอยู่นั่นเอง ดังความว่า

daṭṭhūṇa cakkahattham, somittim rāvaṇam savaḍahuttam |

mahuravayaṇehi etto, bihisaṇo bhaṇāi dahavayaṇam || PCV.73.13 ||

เมื่อเห็นพระลักษมณ์ผู้มีจักรในมืออยู่ตรงหน้าราวณะ

วิเศษณะก็กล่าวมธุรสวาจากับทศพัคตร์ว่า

ajja vi ya majjha vayaṇam, kuṇasu pahū! jāṇiūṇa appahiyaṃ |

tuhu paūmapasāeṇam, jīvasu sīyaṃ samappento || PCV.73.14 ||

“ข้าแต่พระองค์ เมื่อได้รู้สิ่งอันเป็นประโยชน์สำหรับพระองค์แล้ว

ในวันนี้ ขอพระองค์โปรดทำตามคำแนะนำของข้า

พระองค์ผู้คืนนางสีดาไปจะมีชีวิตอยู่ด้วยความโปรดปรานของพระปัทมะ”

sā ceva tujjha lacchī, eva kuṇantassa āyuaṃ dīham |

havaī niyameṇa rāvaṇa!, narassa iha māṇabhaṅgeṇam || PCV.73.15

||

“ข้าแต่ราวณะ พระนางสีดานั้นจะเป็นพระนางศรี
ของพระองค์ผู้รักษาชีวิต (ของพระองค์) ให้อยืนยาว
ด้วยการทำลายมานะของตนโดยแท้”

ekkoyarassa vayanam, avaganeūṇa rāvaṇo bhaṇāi |
re tujjha bhūmigoyara !, gavvaṃ ciya dāruṇaṃ jāyaṃ || PCV.73.16 ||

ราวณะไม่ใส่ใจคำพูดของน้องร่วมอุทร แล้วกล่าวว่า

“เฮ้ย เจ้ามนุษย์เดินดิน ความทรนงตนอย่างรุนแรงของเจ้าเกิดขึ้นแล้ว”

ไม่เพียงแต่คำแนะนำจากวิเศษณะเท่านั้น แม้คำแนะนำจากนางมโนโทตรีเองก็ทำลายความริ้น
ไม่ฟังใครของราวณะมิได้ จะเห็นได้จากเหตุการณ์ในตอนที่น่ามโนโทตรีพยายามโน้มน้าวราวณะให้คืน
นางสีดาไปด้วยถ้อยคำต่าง ๆ แต่ราวณะก็ยังโกรธและไม่ยอมคืนนางสีดาอยู่นั่นเอง

jaī payaṇuo vi kīraī, majjha pasāo imaṃ bhaṇantīe |
to muñcasu nāha! tumam, sīyā rāmassa hiyañṭhā || PCV.70.30 ||

“ข้าแต่พระองค์ผู้เป็นที่ฟัง

ถ้าหากว่าข้าพเจ้าผู้กล่าวอยู่ซึ่งคำพูดนี้

กระทำความพอใจให้แก่พระองค์แม้เพียงเล็กน้อยแล้วไซ้

ขอพระองค์จงปล่อยนางสีดาผู้เป็นที่ปรารถนาแห่งใจของพระรามเถิด”

tuha aṇumaṇa sīyā, neūṇam rāhavaṃ pasāemi |
āṇemi bhāṇukaṇṇam, puttā ya alam raṇamuheṇam || PCV.70.31 ||

“ด้วยการอนุญาตของพระองค์ เมื่อนางสีดาไปแล้ว ข้าพเจ้าจะยังพระรามราชมพ
ให้อยินดี

ข้าจะนำกุมภกรรณและเหล่าบุตรของพระองค์กลับมา พอเกิดด้วยการรบ”

so eva bhaṇiyametto, jampāi laṅkāhivo paramaruṭṭho |
lahu gaccha gaccha pāve!, jathha muhaṃ te na pecchāmi || PCV.70.32 ||

เพียงแค่ว่าถูกกล่าวอย่างนี้ ลงกาธิบตีผู้นั้นก็โกรธจัดและกล่าวว่า

“อิหยังชั่ว จงไป จงไปเดี๋ยวนี้ ด้วยว่าเราไม่ยอมเห็นหน้าเจ้า”

จากที่ผู้วิจัยกล่าวมาจะเห็นได้ว่าลักษณะนิสัยเด่นประการแรกของราวณะคือเป็นผู้มักโกรธนั้น
ปรากฏอย่างชัดเจน และปรากฏอย่างสม่าเสมอ ราวณะมิใช่ผู้ที่โกรธโดยไม่มีเหตุผล แต่ก็มีเหตุการณ์

หรือคำพูดของตัวละครอื่นมากระทบใจให้โกรธกริ้วขึ้นมา อีกประการหนึ่งซึ่งส่งผลต่อเนื่องกันคือความ ตี้อรรถไม่เชื่อฟังคำแนะนำของผู้ใด โดยเฉพาะเรื่องการคืนนางสีดา เมื่อมีผู้กล่าวขอให้คืนนางสีดา ความตี้อรรถไม่เชื่อคำแนะนำก็ทำให้ราวณะมิได้สนใจใคร่ครวญตามคำแนะนำเหล่านั้น ข้าด้วยลักษณะ นิสัยมักโกรธก็ทำให้ราวณะแสดงความกริ้วโกรธทุกครั้งที่มีผู้แนะนำเรื่องนางสีดา แม้แต่นางมนโฑทรี ซึ่งราวณะเอ่ยเองว่าเป็นที่สนิทเสน่หาก็ยังถูกราวณะโกรธและด่าด้วยเรื่องนี้เช่นกัน ลักษณะเช่นนี้ สะท้อนให้เห็นความเป็นตัวละครปรปักษ์ของราวณะ ซึ่งมีลักษณะในแง่ลบอย่างชัดเจน เราจะมีได้เห็น ตัวละครฝ่ายดีแสดงอารมณ์โกรธมากมายเช่นนี้ แต่ก็ปฏิเสธมิได้ว่าลักษณะมักโกรธของราวณะเป็น ลักษณะอย่างหนึ่งที่ทำให้ตัวละครมีมิติมากขึ้น

3.3.2.2 หยิ่งทรชนง

ลักษณะนิสัยเด่นอีกประการหนึ่งของราวณะคือเป็นผู้มีความหยิ่งทรชนงอย่างยิ่ง และไม่ชอบ ให้ผู้ใดหมิ่นเกียรติศักดิ์ของตนเอง ความหยิ่งทรชนงนี้อาจเป็นนิสัยของราวณะเอง กอปรกับการมีชาติ ตระกูลสูงส่ง มีพลังอำนาจ ทั้งยังเป็นนักรบผู้มากความสามารถ ไม่เคยพ่ายแพ้แก่ผู้ใด และได้เป็น อรรชจักรพรรดิ ครองแผ่นดินถึงสามส่วน ทำให้ราวณะแสดงความหยิ่งทรชนงออกมาอยู่เสมอ ดังเช่น ในตอนที่ราชาวิทยารยยกกองทัพมาหมายจะสังหารราวณะผู้วิเวกแบบคนธรรพ์กับเหล่าธิดาของตน ราวณะก็แสดงความหยิ่งทรชนงออกมาดังนี้

ambarataleṇa entaṃ, datṭhūṇa balaṃ bhaṇanti kannāo |

dahamuha ! lahuṃ palāyasu, rakkhasu atidullahe pāṇe || PCV.8.43 ||

หญิงสาวเหล่านั้น เมื่อเห็นกองทัพที่กำลังมาทางท้องฟ้า

ก็กล่าวว่า “ท่านทศमुख หนีไปเร็วเข้า จงรักษาชีวิตซึ่งได้มาอย่างยากยิ่ง”

soṇṇa vayanameyaṃ, datṭhūṇa ya parabalaṃ samāsanne |

aha jampāi dahavayaṇo, gavviyahasiyaṃ ca kāūṇa || PCV.8.44 ||

เมื่อได้ฟังวาจานี้และได้เห็นกองทัพศัตรูที่มาถึงแล้ว

บัดนั้นทศพักตร์ได้หัวเราะอย่างทรชนง และกล่าวว่า

garuḍassa kiṃ va kīraī, bahuesu vi vāyasesu miliesu? |

mayagandhamuvvahante, kiṃ na haṇaī kesarī hatthī? || PCV.8.45 ||

“ครุฑจะทำสิ่งใดกันเล่าถ้าหากพบนกจำนวนมากมาย

ราชสีห์จะไม่ฆ่าพวกช้างที่ตกมันหรือ “

จะเห็นว่า แม้จะต้องเผชิญหน้ากับกองทัพศัตรู ราวณะก็ยังคงไม่คิดหนีด้วยความหยิ่งทรนง ในความสามารถของตน ความเปรียบในคำพูดของราวณะได้แสดงออกอย่างชัดเจนว่าราวณะมองว่า ตนมีความยิ่งใหญ่และกองทัพศัตรูเปรียบได้กับนกหรือช้างที่ไม่อาจต่อกรกับครุฑหรือราชสีห์ได้ หรือ ในตอนที่ราวณะได้เห็นนางสีดาคำครวญจนหมดสติไปแล้วเกิดสำนึกในการกระทำของตน ก็คิดจะคืน นางสีดาไป ทว่าความหยิ่งทรนงในศักดิ์ศรีของตนทำให้ราวณะยังไม่คิดจะคืนนางสีดาไปในทันทีเพื่อ ยุติสงคราม แต่ตั้งใจจะคืนนางสีดาแก่พระรามในเวลาที่ดินชนะสงครามแล้ว ด้วยเหตุผลว่าเกรงจะเป็น การเสื่อมเกียรติของตน ดังความว่า

jaī vi samappemi aha, rāmassa kivāe jaṇayanivataṇayā |

loo duggahahiyao, asattimantaṃ gaṇehī me || PCV.69.39 ||

แม้ถ้าเราส่งจิตของท้าวชนกคืนพระรามไปด้วยความกรุณา

ชาวโลกผู้มีหัวใจอันยากจะเอาชนะได้จะถือว่าเราเป็นผู้ไร้ความสามารถ

iha sīha-garudakeū, saṃgame rāma-lakkhaṇe jiniṇuṃ |

paramavibhavaṇa sīyā, pacchā tāṇaṃ samappe haṃ || PCV.69.40 ||

เมื่อเอาชนะพระรามและพระลักษมณ์ ผู้มีธงเป็นราชสีห์และครุฑ

ในการรบ ณ ที่นี้ ด้วยความสง่างามสูงสุดแล้ว

เราจะส่งนางสีดาคืนไปให้พวกเขาในภายหลัง

na ya porusassa hāṇī, eva kae nimmalā ya me kittī |

hohaī samatthaloe, tamhā vavasāmi saṃgāmaṃ || PCV.69.41 ||

เมื่อกระทำเช่นนี้ ความเสียหายของบุรุษย่อมไม่มี

อีกทั้งเกียรติของเราก็จะปราศจากมลทินในโลกทั้งปวง

เพราะเหตุนั้น เราจะทำสงคราม

ราวณะตัดสินใจที่จะทำสงครามและคืนนางสีดาหลังจากชนะสงครามแล้ว เพื่อเป็นการรักษา เกียรติของตนมิให้ถูกชาวโลกหมิ่นแคลน แสดงให้เห็นความหยิ่งทรนงในเกียรติของตน สอดคล้องกับ ที่ปถมจรียะพรรณนาถึงราวณะหลังจากที่เขาตั้งใจจะทำสงครามไว้ว่า

nakkhattabalavimukko, gahesu accantakuḍilavantesu |

vārijjanto vi tayā, aha kaṅkhaī raṇamuhaṃ māṇī || PCV.69.54 ||

ในกาลนั้น พระองค์ผู้เป็นอิสระจากอำนาจของดาวนักษัตร

แม้ว่าจะถูกห้ามอยู่เพราะดาวพระเคราะห์ทั้งหลายโคจรบิดเบี้ยวอย่างยิ่งก็ตาม

ลำดับนั้น ราวณะผู้มีใจทรนงก็เฝ้ารอการต่อสู้

niyayajasabhaṅgabhīo, gāḍham vīrekkarasagao dhīro |

satthāṇi vi jāṇanto, kajjākajjam na lakkheī || PCV.69.55 ||

พระองค์ผู้กล้าการเสื่อมทรามแห่งยศของตน

ผู้ความสุขแนวแนมีเพียงอย่างเดียวคือการเป็นวีรบุรุษ

เป็นผู้กล้าหาญ ผู้รู้แม่ศาสตร์ทั้งหลาย

ยอมไม่สังเกตได้ว่าสิ่งใดควรทำหรือไม่ควรทำ

จากข้อความข้างต้นจะเห็นการใช้คำคุณศัพท์พรรณนาความหยิ่งทรนงของราวณะว่า mānī (skt. mānin) หมายถึง มีใจทรนง และยังพรรณนาถึงราวณะว่ามีได้รู้ว่าจะสิ่งใดควรทำหรือไม่ควรทำ เนื่องจากความหยิ่งทรนงทำให้ราวณะมัวแต่สนใจเรื่องเกียรติยศของตนเพียงอย่างเดียว อีกทั้งเมื่อนางมนโทตรีเกลี้ยกล่อมให้ราวณะยอมคืนนางสีดาเพื่อจะได้เป็นการระงับการสงคราม ราวณะก็ยังแสดงความหยิ่งทรนงในความยิ่งใหญ่และทรงพลังอำนาจของตนว่า

indīvaraghaṇasāmo, gavviyahasiyaṃ dasāṇaṇo kāūm |

bhaṇāī piyā sasivayaṇe, kiṃ va bhayaṃ uvagayāsi tumam || PCV.70.18 ||

ทศพัคตร์ผู้มีผิวสีคล้ำเหมือนบัวขาบและเมฆ เมื่อหัวเราะอย่างทรนงแล้ว

ก็กล่าวกับนางผู้เป็นที่รักว่า

“ดูก่อนนางผู้มีวงพัคตร์เหมือนพระจันทร์ เจ้าเกิดความกลัวหรือ”

na ya so haṃ ravikittī, na ceva vijjāharo asaṇighoso |

na ya iyaro ko vi naro, jeṇa tumam bhāsase evaṃ || PCV.70.19 ||

“เจ้าพูดอย่างนี้กับผู้ใด ข้าผู้นี้มีได้เป็นผู้มีเกียรติดุจพระอาทิตย์หรือ

มิได้เป็นวิทยารผู้มีเสียงดุจเสียงของสายฟ้าหรือ

มิใช่เป็นใครบางคนหรือ เจ้าจึงได้กล่าวอย่างนี้”

riüpāyavāṇa aggī, so haṃ laṅkāhivo supaḍikūlo |

na ya appemi sasimuhī, sīyā mā kuṇasu bhayaṣaṅkam || PCV.70.20 ||

“เรานั้นคือลงกาธิบติผู้นำเกรงขามอย่างยิ่ง

เป็นเหมือนไฟสำหรับศัตรูซึ่งเปรียบตั้งต้นไม้

เราจะไม่คืนนางสีดาผู้มีใบหน้าดุจพระจันทร์

ขอเจ้าจงอย่ากระทำความสงสัยเพราะความกลัวเลย”

จากข้อความข้างต้นจะเห็นว่าราวณะได้แสดงความหยิ่งทรนงผ่านทางคำพูดที่แสดงให้เห็นว่าราวณะมองเห็นความยิ่งใหญ่ของตนเองว่าเป็นผู้มีเกียรติยศ เป็นวิทยารผู้ยิ่งใหญ่ เป็นผู้ที่ศัตรูเกรงกลัว ทำให้เกิดความอหังการและมั่นใจในความสามารถของตนเอง จึงไม่ต้องการคืนนางสีดาในเวลาที่สูงครามยังไม่เห็นผลแพ้ชนะ และราวณะก็ไม่คิดว่าตนจะพ่ายแพ้ด้วย แม้นางมนโททริจะยกเรื่องที่พระรามและพระลักษมณ์เป็นพลทเวและวาสุทเวมาโน้มน้าวให้ราวณะคืนนางสีดาไป ราวณะก็ยังคงมองว่าตนเองจะชนะฝ่ายพระรามและพระลักษมณ์อยู่นั่นเอง ดังความว่า

baladeva-vāsudevā, havanti bahavo ihaṃ bharahavāse |

taha vi ya kiṃ saṃjāyai, siddhī khalu nāmamettenaṃ ? || PCV.70.46 ||

“ถึงแม้เหล่าพลทเวและวาสุทเวมากมายจะมีอยู่ในแผ่นดินภารตวรรษแห่งนี้ กระนั้นก็ตาม ความสำเร็จอันคนย่อมนจดจำเพียงแค่ว่าด้วยชื่อมิใช่หรือ”

rahaṇeūranayaravāi, jaha indo'ṇivvūi mae nīo |

taha ya imaṃ kīraṇtaṃ, peccasu nārāyaṇaṃ sigghaṃ || PCV.70.47 ||

“พระอินทร์ผู้เป็นเจ้าของเมืองรณูประฤกเราจับมาแล้วด้วยประการใด เจ้าจตุรารายณะผู้นี้ อันเรากำลังกระทำด้วยประการนั้นอยู่โดยพลัน”

อาจกล่าวได้ว่าความอหังการและหยิ่งทรนงยึดมั่นในเกียรติของตน เป็นคุณสมบัติประการสำคัญของราวณะในฐานะตัวละครปรปักษ์ของเรื่อง คุณสมบัติข้อนี้ทำให้ภาพของราวณะมีลักษณะของตัวละครฝ่ายร้ายที่มีความอหังการในตัวเอง ไม่เกรงกลัวผู้ใด แม้จะมองเห็นศัตรูตรงหน้าก็ไม่คิดว่าตนจะมีโอกาสพ่ายแพ้ อีกทั้งความทรนงที่มีก็ยังเป็นปัจจัยที่ทำให้ราวณะไม่อาจละความยึดมั่นในเกียรติของตนด้วยการส่งนางสีดาคืนไปเพื่อยุติสงครามเพราะเกรงว่าจะเป็นการเสื่อมเกียรติยศ แม้รู้ตัวว่าตนทำผิดที่ไปลักสีดามากก็ตาม จึงอาจนับได้ว่าความหยิ่งทรนงเป็นคุณสมบัติอย่างหนึ่งในด้านลบและสอดคล้องกับภาพของตัวละครปรปักษ์อย่างยิ่ง

3.3.2.3 มกมากในกาม

ราวณะเป็นผู้หนึ่งที่มีความปรารถนาในเรื่องผู้หญิงอย่างมาก ตลอดทั้งเรื่องเราจะพบว่าแม้ราวณะจะมีบทบาทเป็นกษัตริย์ที่ดี เป็นเซนศาสนิกที่ดี แต่ภาพด้านลบอีกอย่างหนึ่งของราวณะก็คือการลักพาหญิงสาวมาวิเวกด้วย บางครั้งเหล่าหญิงสาวอาจเต็มใจยอมเป็นชายาของราวณะด้วย

ความปรารถนาของตนเองเนื่องจากราวณะเป็นผู้มีรูปงามดึงดูดตาดึงดูดใจ แต่หลายครั้งราวณะก็ใช้วิธีลักพาหญิงสาวที่ตนต้องตาต้องใจมา และการลักพานางสีตามาจนนำไปสู่สงครามระหว่างฝ่ายพระรามพระลักษมณ์กับราวณะก็มาจากความปรารถนาในเรื่องผู้หญิงของราวณะเช่นกัน

ในตอนที่ว่าราวณะวิวาทกับนางมนโททรี เมื่อได้เห็นความงามของนาง ราวณะก็ได้ตั้งใจว่าจะไม่มีหญิงอื่นอีก (PCV.8.24) แต่หลังจากนั้นไม่นานเมื่อราวณะทดลองวิทยาด้วยการแปลงร่างประการต่าง ๆ จนไปถึงภูเขามะวาระ เขาได้พบเหล่าหญิงสาวผู้เป็นธิดาของวิทยากรและได้วิวาทด้วยวิธีคนธรรมดา กับนางเหล่านั้น (PCV.8.38) หลังจากสุครีพได้ครองเมืองก็ขกินธิต่อจากพาลีและถวายนางศรีประภาผู้เป็นภคินีของเขาให้แก่ราวณะแล้ว ราวณะก็ออกเดินทางไปยังที่ต่าง ๆ ในโลกและจุดเหล่าหญิงสาวมาวิวาทด้วย ดังความว่า

vijjāharamaṇuyāṇam, kannāo rūvajovvaṇadharīo |
akkamiya vikkameṇam, pariṇēi dasāṇaṇo tāo || PCV.9.51 ||

ทศพัคตรเมื่ออุคติดาผู้เลอโฉมและเยาว์วัย
ของเหล่าวิทยากรและมนุษย์มาด้วยกำลังแล้ว
ก็วิวาทกับหญิงสาวเหล่านั้น

ภายหลังราวณะได้ให้คำปฏิญาณไว้ต่อหน้าพระมุนีนันทวีรยะว่าจะไม่ล่วงเกินหญิงสาวผู้ไม่ได้ยินยอมพร้อมใจ เมื่อราวณะลักพานางสีตามา เราจึงได้เห็นอีกแง่มุมหนึ่งของราวณะผู้มีความปรารถนาในเรื่องผู้หญิงว่าสามารถที่จะพูดคำหวาน ทำทุกวิถีทางให้นางสีตายินยอมพร้อมใจ อีกทั้งไม่โกรธเมื่อถูกนางบริภาษต่อหน้าทั้งที่ปรกติเป็นผู้มักโกรธ และเมื่อไม่ได้นางสีตาสมปรารถนา ราวณะก็แสดงออกถึงความทุกข์เพราะความรักด้วย ในตอนที่ราวณะลักนางสีตามา ระหว่างเดินทางไปเมืองลงกานั้น ก็พูดคำหวานเกลี้ยกล่อมนาง ดังนี้

hohi pasannā sundari !, maṃ diṭṭhī dehi somasasivayaṇe |
jeṇa mayaṇāṇalo me pasamaī tuha cakkhusalileṇam || PCV.46.2 ||

ดูก่อนน้องหญิงผู้งดงาม เจ้าจงยินดีเถิด
ดูก่อนนางผู้มีใบหน้าดุจพระจันทร์อันชื่นใจ ขอเจ้าจงมองพี่เถิด
ด้วยว่าไฟแห่งความรักของพี่จะมอดลงได้ ก็ด้วยน้ำคือดวงเนตรของเจ้าช่วยดับ
jaī diṭṭhipasāyaṃ me, na kuṇasi varakamalapattadalanayaṇe ! |
to pahaṇasuttimaṅgam, imeṇa calaṇāravindeṇam || PCV.46.3 ||

ดูก่อนนางผู้มีดวงตาราวกลีบบัวอันงามเลิศ หากเจ้าไม่เมตตาด้วยการมองพินี้แล้วไซ้

ก็ขอให้เจ้าจงกระพีบเศียรของพินี้ด้วยบัวบาทของเจ้านี้เถิด

avaloūṇa pecchasu, sasela-vaṇa-kāṇaṇaṃ imaṃ puhaṃ |

bhamāi jaso pavaṇo iva, majjha aṇakkhaliyagaṃpasaro || PCV.46.4 ||

ขอเจ้าจงทอดตามองผืนปฐพีนี้ อันมีป่าไม้และขุนเขาอยู่เบื้องล่าง

เกียรติยศของพินี้ ย่อมลดเลี้ยวไปเหมือนสายลมที่กำลังหายไปไม่มั่นคง

icchasu mae kisoyari !, māṇehi jahicchiyaṃ mahābhogaṃ |

ābharanabhūsiyaṅgī, devi vva samaṃ surindeṇaṃ || PCV.46.5 ||

ดูก่อนแม่เอวบาง ขอเจ้าผู้ประดับประดาร่างกายด้วยอาภรณ์

จงคิดถึงความเปลือยเปลือยอย่างยิ่งตามใจปรารถนา

ขอจงสมัคใจด้วยพินี้ เสมือนพระเทวีสมัคใจด้วยจอมเทพเถิด

ข้อความที่ยกมาจะเห็นว่าราวณะใช้วาทศิลป์ต่าง ๆ ในการเกลี้ยกล่อมนางสีดา ทั้งขอให้นางหันหน้ามามอง ขอให้นางเหยียบบนศีรษะของตน ยกเกียรติยศยิ่งใหญ่ของตนมาก誇อ้าง และขอให้นางยินยอมด้วยว่านางจะได้มีความสุข แต่นางสีดาก็ไม่ยินยอม ซ้ำยังดูหมิ่นราวณะด้วยพรุสวาจาต่าง ๆ แม้กระนั้นราวณะก็ไม่โกรธนางแต่อย่างใด ปอุมจริยะพรรณนาถึงราวณะไว้ว่า

pharusavayaṇehi evaṃ, abhiyaṃ nibbhacchio ya sīyāe |

mayanaparitāvīyaṅgo, taha vi na chaddeṃ pemmaṣā || PCV.46.9 ||

ราวณะผู้ถูกนางสีดาดูหมิ่นอย่างยิ่งด้วยพรุสวาจาอย่างนี้

กระนั้นก็ตาม พระองค์ผู้ถูกความรักแผดเผาร่างกาย ก็ไม่ละทิ้งความหวังในความรัก

tāhe laṅkāhivaī, niyayasire viraiūṇa karakamalaṃ |

pāesu tīe paḍio, taṇamiva gaṇio videhāe || PCV.46.10 ||

ในกาลนั้น ลงกาธิบตีได้วางมือไว้บนศีรษะของตน

และทอดกายลงแทบเท้าของนาง เหมือนถูกสีดาถือเป็นตั้งต้นหญ้า

เป็นที่น่าสังเกตว่าแม้จะถูกนางสีดาบริภาษด้วยประการต่าง ๆ ราวณะก็ไม่เคยแสดงความ
เกรี้ยวโกรธกับนางสีดาเลย ตรงกันข้าม เมื่อไม่ได้รับการเหลียวแลจากนางสีดา ซ้ำยังถูกนางบริภาษ
ราวณะก็เกิดความทุกข์ทรมานเพราะความรัก และแสดงกิริยาอาการต่าง ๆ ที่ผิดไปจากปกติ เช่น

tatto so dahavayaṇo, mayañālapajjalantasavvaṅgo |

paḍio vasaṇasamudde, ahiyaṃ cintāūro jāo || PCV.46.81 ||

จากนั้น ทศกัณฐ์ผู้นั้น ผู้มีสรรพางค์ลูกโชนด้วยเปลวเพลิงแห่งความรัก
ผู้ตกล่มหาสมุทรแห่งความปรารถนา

ทุกข์ทรมานเพราะความวิตกกังวลอย่างยิ่ง

soyāi gāyāi vilavāi, dīhūṇhe tattha muyāi nīsāse |

kottimatalaṃ nisannaṃ, apphālai dāhiṇakareṇaṃ || PCV.46.82 ||

พระองค์โศกเศร้า ขับเพลง รำพันพิลาป ถอนลมหายใจที่ร้อนผ่าวเนิ่นนาน ณ ที่นั้น
ทรุดตัวลงนั่งที่พื้นอันปูด้วยกระเบื้อง พาดพิงด้วยหัตถ์ขวา

sahasā samuṭṭhiūnaṃ, vaccaī bhavaṇāūi niggaṃo santo |

punaravi niyattāi lahuṃ, siyā siya tti jampanto || PCV.46.83 ||

เมื่อราวณะลุกขึ้นมาแล้ว ก็ออกจากพระราชวังไปโดยฉับพลัน
แล้วก็กลับมาอีกอย่างรวดเร็ว

พร่ำรำพันแต่ สีดา สีดา

CHULALONGKORN UNIVERSITY

lolaī kamalottharaṇe, simcanto bahalacandaṇarasenaṃ |

uṭṭhāi calāi viyambhāi, gahio mayaṇaggitāvenaṃ || PCV.46.84 ||

ราวณะผู้ชโลมร่างกายด้วยกระแจะจันทร์

เกลือกกลิ้งไปบนผ้าปูเตียงอันประดับด้วยดอกบัว

พระองค์ผู้ถูกความร่ำร้อนจากไฟแห่งความรักครอบงำ

ผุดลุกขึ้น ขยับกาย ผ่อนคลายขึ้น

ปอุมจริยะใช้คำที่แสดงความทุกข์ใจจากความรักของราวณะไว้หลากหลาย ไม่ว่าจะ เป็น *sīyāvammahanāḍia* (skt. *sītāmanmathanaṭita*) ‘ผู้เหนื่อยล้าเพราะความรักต่อนางสีดา’, *mayana-paritāviyaṅga* (skt. *madanaparitaptāṅga*) ‘ผู้มีร่างกายถูกพระกามเทพแผดเผา’²², *mayanajaragahia* (skt. *madanajvaragrḥitāā*) ‘ผู้ถูกความทุกข์ใจเพราะความรักเกาะกุม’, *mayanatatta* (skt. *madanatapta*) ‘ผู้ถูกแผดเผาด้วยราคะ’, *mayanasarabhinnahiyaya* (skt. *madanaśarabhinnahrdaya*) ‘ผู้มีหัวใจแหลกสลายเพราะศรของพระกามเทพ’²³ และ *mayanavayaṇumhavia* (skt. *madanavedanośmāpita*) ‘ผู้ถูกแผดเผาด้วยความเจ็บปวดจากพระกามเทพ’²⁴ ลักษณะเช่นนี้แสดงให้เห็นว่า ในฐานะตัวละครปรปักษ์ ราวณะมีคุณสมบัติเป็นผู้มักมากในเรื่องผู้หญิง และพร้อมทำทุกอย่างเพื่อให้ได้บรรลุความปรารถนานั้น ราวณะทั้งเกี่ยวพานางสีดา ทั้งเกลี้ยกล่อมให้นางยินยอม ทั้งใช้อำนาจเพื่อให้นางหวาดกลัวจนยินยอม กระนั้นก็ไม่อาจบรรลุความปรารถนาในตัวนางสีดาได้ และราวณะก็ต้องเป็นทุกข์เพราะความปรารถนานั้น ในแง่หนึ่งภาพผู้มักมากในเรื่องผู้หญิงอาจตอกย้ำภาพตัวละครปรปักษ์ให้เด่นชัด แต่ในอีกแง่หนึ่งภาพของผู้ที่ทุกข์เพราะความรักและใช้ความพยายามเพื่อจะพิชิตใจสตรีที่ตนหลงรักก็ทำให้ราวณะมีมิติของความเป็นปุถุชน เป็นผู้ที่ยังหลงยึดติดอยู่กับความสุขและไม่อาจละความสุขนั้นเพื่อบรรลุเป้าหมายสูงสุดคือการหลุดพ้นได้

3.3.2.4 กระจายการต่อสู้

ลักษณะเด่นอีกประการหนึ่งของราวณะที่น่าสนใจคือลักษณะกระจายการต่อสู้ ลักษณะเด่นนี้มักจะปรากฏในเวลาที่จะมีการต่อสู้ระหว่างราวณะกับศัตรูของเขา ปอุมจริยะมักจะพรรณนาลักษณะกระจายการต่อสู้ให้เห็นอยู่เสมอ เช่น

bhañiūṇa vayanameyaṃ, uppaiṇo nahayalaṃ vimāṇattho |

aha tāṇa savaḍahutto, raṇarasatanḥāluo sahasā || PCV.8.47 ||

เมื่อหญิงสาวกล่าววาจานี้ ทศमुखก็เหาะขึ้นไปสู่ท้องฟ้า ประทับอยู่บนวิมาน

จากนั้น พระองค์ผู้มีความกระจายรสแห่งการต่อสู้

ก็หันไปเผชิญหน้ากับศัตรูเหล่านั้นโดยทันที

²² หรืออาจแปลได้อีกอย่างว่า ‘ผู้มีร่างกายถูกแผดเผาด้วยความรัก’

²³ หรืออาจแปลได้อีกอย่างว่า ‘ผู้มีหัวใจแหลกสลายเพราะศรรัก’

²⁴ หรืออาจแปลได้อีกอย่างว่า ‘ผู้ถูกแผดเผาด้วยความเจ็บปวดจากความรัก’

จากข้อความจะเห็นได้ว่า ปอุมจริยะใช้คำว่า *raṇarasatanhālua* (skt. *raṇarasa-tṛṣṇālu*) พรรณนาความรู้สึกของราวณะว่าเป็นผู้กระหายรสแห่งการต่อสู้ อาจกล่าวได้ว่าลักษณะขึ้นชอบการต่อสู้เป็นลักษณะเด่นด้านลบซึ่งทำให้บทบาทตัวละครปรปักษ์ของราวณะเด่นชัดขึ้น ในตอนที่ราวณะได้เห็นนางสีดาครั้งแรกและหลงรักนาง ก็เนื่องจากราวณะต้องการไปสังหารศัตรูของศัมพูเก ผู้เป็นโอรสของนางจันทรรักษา ดังความว่า

etthantarammi patto, puphavamāṇaṭṭhio ya dahavayaṇo |
hantum samujjayamaṇo, sambukkariūṃ ghaṇakasāo || PCV.44.29 ||
ทศพัคตร์ผู้ประทับบนบุษบกวิมาน
ผู้กระหายการฆ่า หลงใหลการประหารศัตรูของศัมพูเก
ได้มาถึง ณ ที่นั่นแล้ว

หรือในตอนที่ชาวสงครามกำลังจะเกิดขึ้นจากการที่กองทัพวานรมาประชิดเมืองลงกา ปอุมจริยะก็ได้พรรณนาถึงราวณะว่าเป็นผู้กระหายการต่อสู้เช่นกัน ความว่า

etto lamkāhivāi, saṃgāmasamujjayam paṇamiūṇam |
nayavihivihūyabuddhī, bihīsaṇo bhaṇāi nisuṇehi || PCV.55.4 ||
จากนั้น วิษณะผู้มีความรู้
หวนนอกหวนใจจากวิธีทางการเมืองการทหาร
ได้น้อมเคารพลงกาธิบตีผู้กระหายสงคราม และกล่าวว่า “ขอท่านโปรดฟัง”

แม้เมื่อมีลางร้ายว่าจะพ่ายแพ้สงคราม ราวณะก็ยังคงปรารถนาการต่อสู้ ดังจะเห็นได้จากในตอนที่ว่าราวณะตั้งใจจะคืนนางสีดาหลังจากชนะศึกแล้ว เมื่อเขาตั้งใจจะทำสงคราม ลางร้ายก็ยังไม่เกิดขึ้น แต่ถึงกระนั้นราวณะก็ยังคงเฝ้ารอที่จะได้ต่อสู้ ดังความว่า

nakkhattabalavimukko, ghesu accantakuḍilavantesu |
vārijjanto vi tayā, aha kaṅkhaī raṇamuham mānī || PCV.69.54 ||
ในกาลนั้น พระองค์ผู้เป็นอิสระจากอำนาจของดาวนักษัตร
แม้ว่าจะถูกห้ามอยู่เพราะดาวพระเคราะห์ทั้งหลายโคจรบิดเบี้ยวอย่างยิ่งก็ตาม
ลำดับนั้น ราวณะผู้มีใจทรนงก็เฝ้ารอการต่อสู้

อาจกล่าวได้ว่า ลักษณะนิสัยกระหายการต่อสู้ของราวณะนั้น เป็นลักษณะนิสัยที่สอดคล้องกับความเป็นตัวละครปรีกษิ์ในแง่ที่เสนอกภาพของตัวละครที่มีใจชื่นชอบการฆ่าและปรารถนาจะได้ต่อสู้กับศัตรูในการสงคราม ลักษณะเช่นนี้ขัดกับหลักการอหิงสาของศาสนาเซนอย่างเห็นได้ชัด แม้วิมลสุริจะเสริมบทบาทเซนสณิกที่ดีให้แก่ตัวละครราวณะเพื่อให้ภาพของตัวละครมีมิติของความ เป็นปุณชนที่มีทั้งดีและชั่วปะปน แต่อย่างไรก็ตาม ราวณะก็ยังเป็นตัวละครปรีกษิ์ที่สำคัญของเรื่อง ภาพของตัวละครที่ชื่นชอบความรุนแรง กระหายการต่อสู้ จึงเป็นภาพหลักของตัวละครราวณะที่ปรากฏในเรื่อง สอดคล้องกับโครงเรื่องรามายณะเดิมที่มีราวณะเป็นตัวละครปรีกษิ์ซึ่งมีภาพตัวละคร เป็นสีด้าล้าวน

3.3.2.5 กล้าหาญ

ลักษณะกล้าหาญของราวณะนั้น เป็นความกล้าหาญในลักษณะที่ไม่เกรงกลัวศัตรู เราจะเห็น ลักษณะนี้ผ่านเหตุการณ์ที่เป็นการต่อสู้เป็นส่วนใหญ่ ไม่ว่าจะเป็นการต่อสู้กับราชาแห่งวิทยธรซึ่งได้ ยกทัพมาหมายจะสังหารราวณะผู้ซึ่งได้วิวาทกับบิดาของตนด้วยวิธีคนธรรพ์ ราวณะก็สามารถเอาชนะ กองทัพได้ด้วยตัวคนเดียว, การต่อสู้กับไวศรณะเพื่อยึดเมืองลงกาคืน, การต่อสู้กับโลกบาล, การต่อสู้ กับพระอินทร์ และการต่อสู้กับพระลักษมณ์ การต่อสู้ในแต่ละครั้งของราวณะนั้นล้าวนแล้วแต่แสดงให้เห็นถึงความกล้าหาญ ไม่หวาดหวั่นต่อศัตรูและความตาย แม้เหตุผลส่วนหนึ่งอาจเกิดจากความตระหนง มั่นใจในอำนาจของตนเอง แต่ก็ปฏิเสธมิได้ว่าในการต่อสู้แต่ละครั้ง ราวณะได้แสดงออกถึงความกล้าหาญของตนที่ได้มีความคิดจะยอมแพ้แก่ข้าศึกเลย เหตุการณ์สำคัญที่แสดงให้เห็นถึงความกล้าหาญของราวณะคือการต่อสู้ระหว่างราวณะกับพระลักษมณ์ในครั้งสุดท้ายก่อนที่ราวณะจะถูกสังหาร ทั้งคู่ ซัดอาวุธเข้าหักล้างกันอย่างสูสี ไม่มีใครยอมพลงแพ้ล้า ดังนี้

evam bhaniim saroso, cāvaṃ ghattūṇa bāṇanivahenaṃ |

chāeūṇa pavatto, tuṅgaṃ piva pāuse meho || PCV.71.58 ||

เมื่อพระลักษมณ์กล่าวอย่างนี้แล้ว ราวณะผู้เต็มไปด้วยความโกรธก็ฉวยธนูขึ้น

และเริ่มคลุมศัตรูด้วยท่าศร ประหนึ่งเมฆที่คลุมยอดเขาในฤดูฝน

jamadaṇḍasannihehiṃ, sarehi lacchiharo gayaṇamagge |

balaparihatthucchāho, dahamuhabāṇe nivāreī || PCV.71.59 ||

พระลักษมณ์ผู้มีพละกำลัง ทักษะ และพลังอำนาจ

ก็ด้านศรของทศมุขด้วยเหล่าศรยมทัณฑ์ ในท้องฟ้า

dasarahaputtena kao, rayaṇāsavanandaṇo viyaliyattho |

tāhe muyāi daṇuvaī, āruṭṭho vāruṇaṃ atthaṃ || PCV.71.60 ||

โอรสแห่งรัตนาสระวะถูกโอรสแห่งท้าวทศรถทำให้เป็นผู้มีอาวุธกระเด็นกระดอนไปแล้ว
ในกาลนั้น เจ้าแห่งทานพผู้โกรธจัดก็ปล่อยอาวุธของพระवरุณ

taṃ lakkhaṇo khaṇeṇaṃ, nāseī samīraṇatthajoeṇaṃ |
muñcaī laṅkāhivaī, aggeyaṃ dāruṇaṃ atthaṃ || PCV.71.61 ||

โดยขณะนั้นพระลักษมณ์ก็ทำลายอาวุธนั้นด้วยการใช้อาวุธของพระวายุ
ลงกาธิบดีก็ปล่อยอาวุธของพระอัคนีอันนำหวาดหวั่น

jālāsahassapaūraṃ, dhamāṇaṃ taṃ pi lacchinilaeṇaṃ |
dhārāsarehi sigghaṃ, vijjhaviyaṃ vāruṇattheṇaṃ || PCV.71.62 ||

อาวุธนั้นซึ่งเต็มไปด้วยเปลวไฟทั้งพันซึ่งลุกไหม้อยู่

อันพระลักษมณ์ผู้มีอาวุธของพระवरุณ

ดับแล้วอย่างรวดเร็วด้วยเหล่าศรคือธารน้ำ

aha tassa rakkhasatthaṃ, visajjiyaṃ rāvaṇeṇa aīghoraṃ |
dhammattheṇa paṇāsai, taṃ dasarahanandaṇo sigghaṃ || PCV.71.63 ||

ลำดับนั้นอาวุธของรากษสอันนำสะพริงกลัวอย่างยิ่ง

ก็ถูกราวณะซัดไปที่พระลักษมณ์ผู้นั้น

โอรสแห่งท้าวทศรถก็ทำลายอาวุธนั้นอย่างรวดเร็วด้วยอาวุธแห่งพระธรรมเทพ

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

CHULALONGKORN UNIVERSITY

จากตัวอย่างที่ยกมาจะเห็นว่า การต่อสู้ระหว่างพระลักษมณ์และราวณะนั้นเป็นไปอย่างสูสีไม่มีฝ่ายใด
แพ้หรือชนะ ต่างฝ่ายต่างใช้อาวุธหักล้างอาวุธของกันและกัน แสดงให้เห็นความสามารถในการรบของ
ทั้งคู่ และยังแสดงความกล้าหาญของนักรบทั้งสองที่เข้าปะทะกัน แต่ท้ายสุดเมื่อราวณะขว้างจักรอัน
เป็นสัญลักษณ์ของอรรจักรพรตไปที่พระลักษมณ์ จักรแก้วกลับไปกระทักษณและหยุดอยู่ในมือของ
พระลักษมณ์แทน เมื่อเห็นดังนั้นราวณะก็รู้ว่าตนเองอาจต้องพ่ายแพ้ ปฐมจริยะแสดงให้เห็นว่าแม้
ราวณะจะรู้ตัวว่าอาจต้องตาย แต่ก็ยังแสดงความกล้าหาญด้วยการไม่แสดงความอ่อนแอให้คู่ต่อสู้เห็น
และมีได้เอ่ยคำยอมแพ้ ดังความว่า

datṭhūṇa āyavattaṃ, jassa raṇe sayalagayaghaḍāḍovā |
bhajjanti kheyarabhaḍā, bhayavihalavisamṭhulā sattū || PCV.73.6 ||

เมื่อเห็นฉัตรของเราในการรบ

ศัตรูผู้เป็นนักรบวิทยาธรซึ่งมีกองทัพช้างทั้งปวง

เกิดหวาดหวั่นป่วนด้วยความกลัว ก็แตกพ่าย

sāyarasalilasamatthā, himagirivijjhatthālī puhañārī |

aññaṇāmakārī, dāsi vva maham vase āsi || PCV.73.7 ||

นางธรรณี ผู้เป็นที่สถิตของภูเขาหิมาลัยและภูเขาวิชัย

เป็นที่รวมของสายน้ำและสาคร เป็นผู้มอบน้อมต่ออำนาจ

ย่อมตกอยู่ภายใต้อำนาจของเราประดุจนางทาสี

so ham maṇuṇa kham, jiniññā'loio dasaggīvo? |

vattāi imā avatthā, kiṃ na hu accherayam eyam? || PCV.73.8 ||

เราทศเศียรผู้นี้ เมื่อถูกเอาชนะแล้วจะถูกมนุษย์มองอย่างไรกัน

แต่ทว่าสภาพการณ์นี้ก็ต้องดำเนินไป

ความพ่ายแพ้มีใช่ความอัศจรรย์หรือ

so kaha moheṇa jio, ahayam saṃsāradīhajaṇaṇam? |

kiṃ vā maremi iñhim, uvatthie paḍibhae ghore? || PCV.73.12 ||

เรานี้ถูกโมหะซึ่งก่อเกิดสังสารวัฏอันยาวนานเอาชนะแล้วได้อย่างไรกัน

เอ หรือบัดนี้เราจะตายเพราะภัยอันตรายอันน่าหวาดกลัวซึ่งมาถึงแล้วหรือ

จากข้อความข้างต้น จะเห็นว่า ราวณะรู้ตัวว่า จะต้องตาย แต่เขาก็มิได้แสดงความหวาดหวั่น ออกมา ตรงกันข้ามราวณะเลือกที่จะไม่ใส่ใจคำเกลี้ยกล่อมของวิษณะและทำทนายพระลักษมณ์แทน ดังความว่า

ekkoyarassa vayanam, avagaṇeṇa rāvaṇo bhañai |

re tujjha bhūmigoyara !, gavvam ciya dāruṇam jāyam || PCV.73.16 ||

ราวณะไม่ใส่ใจคำพูดของน้องร่วมอุทร แล้วกล่าวว่า

“เฮ้ย เจ้ามนุษย์เดินดิน ความตระหนงตนอย่างรุนแรงของเจ้าเกิดขึ้นแล้ว”

tāva ya gajjanti gayā, jāva na pecchanti ahimuhāvāḍiyam |

dāḍhāḍambiyamuham, viyaḍajaḍābhāsuraṃ siham || PCV.73.17 ||

ตราบใดที่ยังไม่เห็นราชสีห์

ซึ่งมีความเรื่องรองจากแผงคอขนาดใหญ่ มีปากเสยะเขียว ปรากฏขึ้นตรงหน้า

ตราบนั้นช่างก็ยังคงส่งเสียงโกลนจนทออยู่

rayaṇāsavassa putto, ahayaṃ so rāvaṇo vijiyasattū |

dāvemi tuha avatthaṃ, jīyantayārī nirutteṇaṃ || PCV.73.18 ||

เรานี้คือราวณะ บุตรแห่งรัตนาศรวะ ผู้พิชิตศัตรูแล้ว

จะสำแดงภาวะด้วยการจบชีวิตของเจ้าอย่างแน่นนอน

bhaṇio ya lakkhaṇeṇaṃ, kiṃ vā bahuehi bhāsiyavvehim |

uppanno tujjha a rivū, hantā nārāyaṇo ahayaṃ || PCV.73.19 ||

พระลักษณะนี้กล่าวกับราวณะแล้วว่า

“ประโยชน์อะไรพึงมีด้วยการพุดมากความ

เราผู้เป็นนารายณะ ศัตรูผู้จะสังหารเจ้าได้อุบัติแล้ว”

aigavvio si lakkhaṇa, hatthavilaggeṇimeṇa cakkeṇaṃ |

ahavā hoī khaleṇa vi, mahūsavo pāyayaṇassa || PCV.73.22 ||

“ดูก่อนลักษณะ เจ้าเป็นผู้หยิ่งพระนงอย่างยิ่งด้วยจักรนี้ซึ่งอยู่ในมือ

หรือว่าความบันเทิงอย่างยิ่งของมนุษย์ผู้ต่ำต้อยจะมีด้วยการต่อสู้”

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

CHULALONGKORN UNIVERSITY

cakkeṇa kheyarehi ya, samayaṃ saturaṅgamaṃ saha raheṇaṃ |

peseṃhi pāyāle, kiṃ ca bahutteṇa bhaṇiyeṇaṃ? || PCV.73.23 ||

“เราจะส่งม้า พร้อมด้วยจักร เหล่าวิทยากร และรถของเจ้าจากที่นี่ไปสู่บาดาล

ประโยชน์อะไรพึงมีด้วยการพุดมากความ”

so evabhaṇiyametto, cakkam nārāyaṇo bhamādeūṃ |

pesei paḍivahenaṃ, laṅkāhivaissa āruṭṭho || PCV.73.24 ||

เพียงแค่อูถูกเหยียหยันเช่นนั้น

พระนารายณะผู้โกรธเกรี้ยวก็กวัดแกว่งจักรแล้วขว้างกลับไปทิ้งกาธิตี

จากข้อความจะเห็นว่าปทุมจริยะมิได้เอ่ยถึงความหวาดหวั่นของราวณะเลย แสดงให้เห็นว่าราวณะมีความกล้าหาญ แม้ความตายกำลังจะมาเยือนก็ยังมีได้สนใจ เขากลับเลือกที่จะไม่ยอมแพ้ ซ้ำยังทำทวยศศัตรูและเผชิญหน้ากับอาวุธสังหารอย่างอาหยาญ ทั้งนี้ ความกล้าหาญที่ราวณะแสดงออกมาในการรบครั้งต่าง ๆ นั้น ย่อมปฏิเสธมิได้ว่าส่วนหนึ่งเป็นผลมาจากความหึงหวั่นของอันเป็นลักษณะเด่นด้านลบข้อหนึ่งของราวณะเอง

3.3.2.6 มุ่งมั่น

ลักษณะมุ่งมั่นของราวณะปรากฏให้เห็นในตอนที่ว่าราวณะมุ่งมั่นบำเพ็ญตบะเพื่อให้ได้วิชาเขาถุกรบวงนเพื่อทำลายการบำเพ็ญตบะ แต่กระนั้นราวณะก็ยังแสดงความมุ่งมั่น วางเฉยกับการรบวงนและสามารถสำเร็จวิชาได้ ครั้งแรกคือในวัยเยาว์ ตอนที่ราวณะและอนุชาทั้งสองคือกุมภกรรณและวิลักษณะไปบำเพ็ญตบะที่ป่าภิมาร์ณยะเพื่อให้ได้วิชา กุมารทั้งสามถูกยักษ์ชื่ออนาตฤตพร้อมทั้งเหล่าบริวารใช้ความพยายามประการต่าง ๆ เพื่อทำลายตบะ โดยเหล่าหญิงสาวของอนาตฤตได้ช่วยวนเพื่อให้กุมารทั้งสามหยุดการบำเพ็ญตบะ แต่กุมารทั้งสามก็นิ่งเฉยไม่ตอบโต้แต่อย่างใด อนาตฤตเห็นดังนั้นก็ชวนสนทนาด้วยถ้อยคำยั่วยุว่า

devīna majjhayāre, datthūna anādhio bhaṇāi evaṃ |

bho bho! tumhettha ṭhiyā, kayaraṃ devaṃ vicinteha || PCV.7.115 ||

เมื่ออนาตฤตได้เห็นพระกุมารทั้งสามอยู่ท่ามกลางเหล่านางทั้งหลายแล้วก็กล่าวอย่างนี้ (ว่า) แน่ะพวกเจ้าผู้อยู่ ณ ที่นี้ พวกเจ้ามุ่งจดจ่อต่อเทวดาองค์ใดกัน

sutthū vi maggiijantā, jhāṇovagayā na denti ullāvaṃ |

rutto jakkhāhivai, ghoruvasaggam kuṇāi tesim || PCV.7.116 ||

พระกุมารผู้เข้ามานอนอยู่ แม้ถูกยั่วยุอย่างยิ่งยวดก็ตาม ก็ไม่ได้กล่าวอะไร ผู้เป็นใหญ่เหนือเหล่ายักษ์ ผู้โกรธแล้ว ก็กระทำการขัดขวางอันโหดร้ายต่อพวกพระองค์

กระนั้นกุมารทั้งสามก็นิ่งเฉย ทำให้อนาตฤตโกรธมากและเริ่มกระทำการขัดขวางการบำเพ็ญตบะของพวกเขา เหล่ายักษ์ได้แปลงกายเป็นภูตผีปีศาจที่น่ากลัว บ้างก็พุ่มศัลยาอดเขาใส่ตรงหน้า บ้างก็แปลงกายเป็นอสรพิษไปรัดกุมารทั้งสามไว้ บ้างก็แปลงกายเป็นสิ่งโตที่น่าหวาดหวั่น แต่กุมารทั้งสามก็ยังนิ่งเฉย เหล่ายักษ์จึงไปจับบิดามารดาและญาติมิตรของกุมารทั้งสามมามัดไว้ต่อหน้า แม้มารดาจะคร่ำครวญให้ช่วยเหลือ หรือแม่บิดาจะถูกตัดเศียรต่อหน้า กุมารทั้งสามก็ยังนิ่งเฉย (PCV.7.117-127) ปทุมจริยะพรรณนาว่ามานของราวณะตั้งมั่นไม่หวั่นไหว ดังความว่า

savvindiyasamvāriyam, cittam na ya bāhiram samallīnam |
jhānam girindasarisam, nikkampam dahamuhassa thiyam || PCV.7.128 ||

จิตซึ่งถูกควบคุมไว้แล้วในอินทรีย์ทั้งหลาย ย่อมไม่ออกไปสู่ภายนอก
ฌานของทศมุขตั้งมั่นไม่หวั่นไหวเหมือนตั้งเขาพระสุเมรุ

jaī tam kareī jhānam, suddham iha samjao ya saddhāe |
chettūṇa kammabandham, pāvāi siddhim na samdeho || PCV.7.129 ||

ถ้าผู้สำรวจตนบำเพ็ญฌานอันบริสุทธิ์นั้นด้วยศรัทธา ณ ที่นี้
เมื่อตัดพันธะแห่งกรรมแล้ว ย่อมได้รับความสำเร็จโดยไม่ต้องสงสัย

etthantare sahasam, vijjānam viviharūvadhārīnam |
baddhañjalimaūḍānam, siddham ciya dahamuhassa tayā || PCV.7.130 ||

ณ ที่นั้น ในกาลนั้น ความรู้ในการแปลงร่างต่างๆ นับพันประการสำเร็จแก่ทศมุข
เช่นเดียวกับการสำเร็จมงกุฎที่มีอัญชลีประสาณไว้

จะเห็นว่าปทุมจริยะพรรณนาความมุ่งมั่นของราวณะว่าบำเพ็ญฌานตั้งมั่นไม่หวั่นไหว อีกทั้งยังกล่าวถึงกระบวนการได้รับความสำเร็จว่าผู้ที่สำรวจตนบำเพ็ญฌานด้วยความศรัทธา จะสามารถได้รับความสำเร็จหลังจากตัดการเวียนว่ายตายเกิด ซึ่งเมื่อเปรียบเทียบกับความมุ่งมั่นของเหล่ากุมารก็จะพบว่ากุมารทั้งสามมุ่งบำเพ็ญฌานโดยมิได้สนใจแม้บิดาจะถูกตัดเศียรหรือแม้เหล่าญาติวงศ์จะถูกทรมาณก็ตาม และท้ายสุดด้วยความมุ่งมั่นบำเพ็ญตบะเช่นนั้น ราวณะและอนุชาทั้งสองก็สามารถสำเร็จวิชาได้

ครั้งที่สองที่ราวณะแสดงความมุ่งมั่นคือในครั้งที่ราวณะได้ไปบำเพ็ญตบะที่หอพระชินะเพื่อให้ได้วิทยามาต่อสู้กับพระรามพระลักษมณ์ หลังจากที่กุมภกรรณและอินทรชิตถูกฝ่ายพระรามจับตัวไป และราวณะได้รู้ว่าพระลักษมณ์พ้นจากการต้องครที่ราวณะซัดใส่ อีกทั้งการส่งทูตไปเจรจากับฝ่ายพระรามก็ล้มเหลวเนื่องจากพระรามไม่ยอมรับข้อเสนอของราวณะที่จะยกเมืองลงกาสองส่วน แผ่นดินจรดฝั่งทะเลและเหล่าวิทยากรให้แก่พระราม แลกกับให้พระรามคืนกุมภกรรณ อินทรชิต และยกนางสีดาให้กับราวณะ ฉะนั้น ราวณะจึงเตรียมพร้อมสำหรับทำสงคราม ด้วยการไปบำเพ็ญตบะต่อหน้ารูปของพระศานตিনาถเพื่อจะได้รับวิชาใหม่มาใช้สู้กับพระรามพระลักษมณ์ ในการบำเพ็ญตบะเขาได้ถูกองคตและเหล่าวานรพยายามขัดขวางด้วยประการต่าง ๆ แต่ราวณะก็ยังมุ่งมั่นจนสามารถสำเร็จวิชาได้

อาจกล่าวได้ว่า ความมุ่งมั่นเป็นลักษณะเด่นด้านดีของราวณะที่แสดงให้เห็นว่า ถึงแม้ราวณะจะเป็นผู้ที่เกรี้ยวโกรธง่าย แต่กระนั้นเมื่อเขามุ่งมั่นที่จะบำเพ็ญตบะเพื่อสำเร็จวิชา เขาก็สามารถอดทนต่อสิ่งรบกวนและไม่เกรี้ยวโกรธในเวลาที่ถูกรบกวน ลักษณะเช่นนี้สะท้อนภาพตัวละครปรปักษ์ที่มีใจผู้เอาแต่โกรธเกรี้ยวไร้เหตุผลหรือเอาแต่หมกมุ่นในกามหรือเต็มไปดด้วยอหังการ ตรงกันข้ามภาพที่ปรากฏกลับเป็นตัวละครปรปักษ์ผู้มีสติรู้ตัวว่ากำลังทำอะไรอยู่ ราวณะรู้ตัวว่าเขากำลังบำเพ็ญตบะเพื่อสำเร็จวิชา ฉะนั้นเขาจึงมุ่งมั่นกับการสำเร็จวิชาโดยไม่ปล่อยให้สิ่งรบกวนรอบด้านมาเป็นอุปสรรค หากเรามองว่าความมุ่งมั่นพยายามเพื่อให้ได้สำเร็จเป้าหมายมิใช่สิ่งเลวร้าย ฉะนั้นภาพตัวละครที่มุ่งมั่นบำเพ็ญตบะเพื่อสำเร็จวิชา ก็คงมิใช่ภาพด้านร้ายของตัวละครแต่อย่างใด

3.3.2.7 ยึดมั่นในคำปฏิญญา

ลักษณะเด่นอย่างหนึ่งที่สอดคล้องกับความเป็นเซนศาสนิกของราวณะก็คือการเป็นผู้ยึดมั่นในคำปฏิญญา ราวณะอาจมิใช่ผู้ที่ปฏิบัติตนถูกต้องตามหลักศีลพรตของศาสนาเซนทุกประการ เขายังเป็นผู้กระหายการต่อสู้ซึ่งดูจะขัดกับหลักอหิงสา กระนั้น สิ่งหนึ่งที่ราวณะรักษาไว้ได้ตลอดก็คือพรตที่เขาได้ให้คำมั่นไว้ต่อหน้าพระมุณี ปฐมจริยะระบุว่าราวณะผู้ได้ไปนมัสการยังอารามของพระชินะบนเขาเมรุ ได้พบกับเหล่าเทวดาที่มาฟังพระมุณีนันทวีระเทศนาสั่งสอน ราวณะจึงได้ไปเฝ้านมัสการพระมุณีด้วย จากนั้นเมื่อฟังเทศนาจบราวณะก็ได้ตั้งปฏิญญาต่อหน้าพระมุณีว่าจะไม่ร่วมอภิรมย์กับหญิงผู้เป็นชายาของผู้อื่น ผู้ไม่ปรารถนาราวณะเป็นสวามี แม้ว่านางจะมีรูปงามก็ตาม ดังความว่า

jaī vi hu surūvavantā, parimahilā to vi haṃ na patthemī |

niyayā vi appasaṇṇā, vilayā eyaṃ vayaṃ majjha || PCV.14.153 ||

ถ้าหญิงผู้เป็นภรรยาของผู้อื่น ผู้มีรูปงาม ไม่ปรารถนาเราเองแล้วละก็

เราก็ไม่ปรารถนา (จะร่วมอภิรมย์กับนาง) นี่คือพรตของเรา

สิ่งนี้เป็นพรตซึ่งราวณะรักษาไว้ได้ตลอดชีวิตของเขา โดยที่ไม่ได้ผิดพรตเลย แม้ความปรารถนาจะทำให้ราวณะไปลักนางสีดามา แต่ด้วยพรตข้อนี้ราวณะก็ไม่ได้ล่วงเกินนางแต่อย่างใด

cinteī rakkhasavaī, kaluṇapalāvaṃ imā pakuvvantī |

bahuyaṃ pi bhaṇṇamāṇī, rūsaī na pasajjaī majjhaṃ || PCV.44.44 ||

รากษสบดีคิดว่า “นางผู้พิลาปคร่ำครวญอย่างน่าสงสารและพรำร่ำพันอยู่มากมายผู้นี้
ต้องโกรธและไม่ต้องใจเราเป็นแน่”

ahavā sāhusayāse, paḍhamam cīya ’bhiggaho mae gahio |

apasannā paramahilā, na ya bhottavvā surūvā vi || PCV.44.45 ||

อนึ่ง เราได้ถือปฏิญญาอย่างสูงสุดในเบื้องหน้าพระศาสดาว่า

ภรรยาของผู้อื่น หากไม่เต็มใจ ถึงจะมีรูปงามปานใดก็ตาม

เราไม่พึงอภิรมย์ด้วย

tamhā rakkhāmi vyaṃ, ahayaṃ saṃsārasāgaruttāraṃ |

hohī pasannahiyā, imā vi maha dīhakāleṇaṃ || PCV.44.46 ||

เพราะเหตุนั้น เราจะรักษาคำมั่น อันเป็นเครื่องพาข้ามมหาสมุทรแห่งวัฏสงสาร

เมื่อเนิ่นนานไป นางก็จะมีใจปฏิพัทธ์ต่อเราเอง

จะเห็นว่าราวณะยึดมั่นในพรตที่ตนเองถือเอาไว้อย่างยิ่ง แม้เขาจะมีความปรารถนาในตัวนางสีดา แต่เมื่อเห็นนางสีดาร้องไห้คร่ำครวญซึ่งแสดงให้เห็นถึงความไม่พึงใจในตัวเขา เขาก็ตัดสินใจจะปล่อยให้เป็นเรื่องของเวลาที่จะทำให้นางสีดาเปลี่ยนใจ เพื่อตนเองจะได้ไม่ผิดพรตที่ยึดมั่นไว้ ถึงแม้ว่าในครั้งแรกนางมนโททรีจะบอกให้สวามีใช้กำลังกับนางสีดาเพราะทนเห็นราวณะเป็นทุกข์จากความรักมิได้ ราวณะก็ยกพรตข้อนี้นี้ย้ำเตือนว่าตนจะไม่ผิดพรตที่ถือเอาไว้

so bhaṇāi suṇasu sundari !, atthi imaṃ kāraṇaṃ mahāgaruṃ |

balagavvīo vi santo, jeṇa na giṇhāmi paramahilaṃ || PCV.46.30 ||

ราวณะกล่าวว่า “ดูก่อนน้องหญิงผู้งดงาม ขอเจ้าจงฟัง

นี่เป็นเหตุผลที่สำคัญอย่างยิ่งมหาวิทยาลัย

แม้พี่จะเป็นผู้มีความหยิ่งผยองในพละกำลังก็ตาม

แต่พี่ไม่อาจดูคร่ำครวญของผู้อื่นได้

puvvaṃ mae kisoyari !, aṇantaviriyassa pāyamūlammi |

sāhupadicoieṇaṃ, kaha vi ya ekkam vayaṃ gahiyaṃ || PCV.46.31 ||

ดูก่อนแม่เอบาง พระศาสดาได้จูงใจพี่ให้ถือครองพรตข้อหนึ่งไว้

ณ แทบเบื้องบาทของพระอนันตวิริยะในกาลก่อน (คือ)

jā necchāi paramahilā, apasannā jāi vi rūvaguṇapunnā |

sā vi mae balenaṃ, na patthiyavvā sayākālaṃ || PCV.46.32 ||

หากภรรยาใดของชายอื่น แม้มีรูปโฉมและคุณสมบัติเพียบพร้อมบริบูรณ์

แต่ไม่ยินยอมพร้อมใจ ไม่ปรารถนาพี่

พี่ไม่อาจบังคับหญิงผู้นั้นด้วยกำลังในกาลทุกเมื่อ

eena kāraṇeṇaṃ, balā na giṇhāmi parigihatthā haṃ |

mā me nivittibhaṅgo, hohī puṃvamma gahiyāe || PCV.46.33 ||

ด้วยเหตุนี้ พี่จะไม่ชื่นใจภรรยาของผู้อื่นด้วยกำลัง

ขอการไม่งดเว้นจากหญิงผู้ที่พี่ได้จับมาแล้วในกาลก่อน จงอย่าได้มีแก่พี่เลย

จะเห็นว่าราวณะยกพรตข้อนี้มาและตั้งใจแน่วแน่ว่าจะไม่ผิดพรตพระมุณี หลังจากนั้นเมื่อราวณะไปพบนางสีดาอีกครั้ง ก็กล่าวถึงพรตข้อนี้เพื่อขอให้นางยอมร่วมอภิรมย์ด้วย แต่นางสีดาก็ไม่ยินยอม และพรตนี้เองก็เป็นเหตุผลหนึ่งที่นางมนิโททริยกขึ้นมาขอร้องไห้ราวณะคืนนางสีดาไป และยุติสงครามกับฝ่ายพระรามและพระลักษมณ์ ความว่า

tamhā appehi imā, sīyā rāmassa paṇayapīe |

parivālehi vyaṃ taṃ, jaṃ gahiyāṃ muṇisayāsamma || PCV.70.14 ||

“เพราะเหตุนี้ ท่านจงคืนนางสีดาให้แก่พระรามด้วยความปิติและความรัก

ขอท่านจงรักษาพรตนั้น ซึ่งได้รับไว้แล้วในเบื้องหน้าของพระมุณี”

devehi pariggahio, jāi vi samo havaī bharahanāheṇaṃ |

taha vi akittim pāvāi, puriso paranārisaṅgeṇaṃ || PCV.70.15 ||

“แม้ว่าบุรุษผู้นั้นจะเป็นผู้ที่เหล่าเทวดายอมรับแล้วว่าเป็นเหมือนพระภคตะผู้เป็นใหญ่ก็ตาม

แต่บุรุษผู้นั้นยอมถึงซึ่งความไม่มีเกียรติ เพราะการร่วมอภิรมย์กับภรรยาของผู้อื่น”

จะเห็นว่าราวณะเป็นผู้ที่รักษาพรตอันเป็นปฎิญาที่ได้ให้ไว้ในเบื้องหน้าพระมุณีนันตวิริยะอย่างไม่ขาดตกบกพร่อง แม้ว่าราวณะจะมีความปรารถนาในตัวนางสีดา แต่ราวณะก็ไม่ปล่อยให้ความปรารถนามาทำให้ต้องผิดพรตได้ ลักษณะเช่นนี้อาจเรียกได้ว่าเป็นลักษณะด้านดีอีกข้อหนึ่งของราวณะซึ่งทำให้เห็นภาพของตัวละครประปักษ์ผู้แม้จะมีความมักมากในเรื่องผู้หญิง ก็เป็นผู้ที่มีความยับยั้งชั่งใจ ไม่ปล่อยให้ตัวเองไปตามความปรารถนาจนทำแต่ความผิดบาปและไม่รักษาพรตซึ่งได้ให้คำมั่นไว้

3.3.2.8 รู้สำนึกความผิดของตน

ลักษณะเด่นด้านดีอีกประการหนึ่งของราวณะคือเป็นผู้รู้สำนึกความผิดของตน แม้ว่าราวณะจะกระทำความผิดบาปลงไปก็ตาม แต่ในภายหลังเขาก็แสดงการสำนึกในความผิดที่ได้กระทำไว้ ใน

ตอนที่ราวณะยกเขาอัชภูบาทด้วยหมายจะทุ่มใส่พระมุนีพาลีแล้วถูกพระมุนีใช้นิ้วอังคิ้วพระบาท
กตัญเฆหลง ราวณะได้สำนึกผิดหลังจากที่พระมุนีผ่อนนิ้วพระบาทแล้ว ความว่า

siggham gao paṇāmaṃ, dasāṇaṇo muṇivaraṃ khamāveuṃ |
thoūṇa samādhatto, tava-niyamabalaṃ pasamsanto || PCV.9.82 ||

เพื่อขอมาต่อพระมุนีผู้เลิศ ทศกัณฑ์ได้เข้าไปนอนไหว้และเริ่มสวดติพระมุนีอย่างรวดเร็ว
ทศกัณฑ์กำลังสรรเสริญพลังแห่งการบำเพ็ญตบะก็กล่าวว่า

mottūṇa jīṇavarindaṃ, annassa na paṇamio tumam jaṃ se |
taseyam balamaūlam, diṭṭham ciya pāyaḍaṃ amhe || PCV.9.83 ||

“ท่านเคยปฏิบัติว่า “นอกจากพระชินวรเจ้าแล้ว ท่านก็ไม่นอนนุ่มแก่ผู้ใดเลย”
สิ่งนี้เป็นพลังของปฏิญาณอันไม่มีสิ่งใดเทียบได้
ซึ่งข้าพเจ้าได้เห็นแล้วอย่างชัดเจน”

rūveṇa ya sīleṇa ya, balamāhappeṇa dhīrapurisa ! tume |
sariso na hoī anno, sayale vi ya māṇuse loe || PCV.9.84 ||

“ดูก่อนท่านผู้เป็นปราชญ์
ผู้เทียบเทียมกับท่าน ด้วยรูปโฉม ศีล และความสูงส่งแห่งพลัง อันใด
ย่อมไม่มีเลยแม้ในเหล่ามนุษย์ทั้งปวงในโลก”

avakāriṣṣa maha tume, dattaṃ ciya jīviyaṃ na samdeho |
taha vi ya khalo alajjo, visayavirāgaṃ na gacchāmi || PCV.9.85 ||

ท่านเป็นผู้ให้ชีวิตแก่เราผู้ทำความผิดบาปอย่างแน่แท้
ถึงกระนั้น เราผู้เกรและไม่ละอายใจ

ยังไม่บรรลุนิเวศนจากราคะในวิสัยทั้งหลายเลย

dhannā te sappurisā, je taruṇatte gayā virāgattaṃ |
mottūṇa santavihavaṃ, nissaṅgā ceva pavvaiyā || PCV.9.86 ||

ชนเหล่าใดบรรลุนิเวศนจากราคะในวัยหนุ่มสาว

ชนผู้เป็นสัตบุรุษเหล่านั้นถือว่ามิใช่

เมื่อละความยิ่งใหญ่ที่ครองอยู่แล้ว ก็จะเป็นผู้ปราศจากความติดข้องทางโลก และออกบวช

หลังจากนั้นราวณะได้กระทำการขอขมาต่อความผิดที่ตนกระทำไว้ ด้วยการเข้าไปที่อารามของพระชินะบนเขาอัชฎาบทเพื่อสรรเสริญพระชินเจ้า เขาใช้ดาบตัดแขนตนเพื่อนำเส้นเอ็นไปทำสายวิณาที่ใช้ขับบทสรรเสริญ หลังจากนั้นก็ยังอยู่ที่เขาอัชฎาบทต่ออีกหนึ่งเดือนเพื่อทำพิธีปราชัยศจิตตะ (พิธีขอขมา)

atthāvayase Lovari, māsaṃ gamiṇa tattha dahavayaṇo |
aṇucariṇiṃ pacchittaṃ, vālimuṇindaṃ khamāveī || PCV.9.103 ||

ฝ่ายทศพัคค์ หลังจากประพตติปราชัยศจิตตะสิ้นเวลาหนึ่งเดือนบนยอดเขาอัชฎาบทแห่งนั้นก็สามารถขอขมาต่อพระมุณีพาลีผู้ประเสริฐได้

การขอขมาต่อพระชินะและพระมุณี แสดงให้เห็นความอ่อนน้อมถ่อมตนและรู้จักสำนึกความผิดที่ตนได้กระทำลงไป ราวณะมิใช่ผู้มีแต่ความอหังการที่มองไม่เห็นความผิดตนและไม่รู้จักการขอภัย ตรงกันข้าม เขาเป็นผู้ที่สามารถละอหังการและขอขมาต่อความผิดอย่างจริงใจได้หากเขารู้ว่ากระทำผิด และเขาก็มองเห็นความผิดของตนได้โดยมิต้องให้ผู้ใดมาบอกกล่าว กรณีความผิดที่ราวณะลัทธิศาสดาก็เช่นกัน เมื่อราวณะเห็นนางสีดาร์องไห้จนหมดสติ ราวณะก็ได้ตระหนักถึงความผิดของตนทันที

suṇiṇa imaṃ siyā, gaggarakaṇṭheṇa bhanaī dahavayaṇaṃ |
nisuṇehi majjha vayaṇaṃ, jai me nehaṃ samuvvahaṃ || PCV.69.26 ||

เมื่อได้ฟังข้อความนี้ นางสีดาก็กล่าวกับทศมุขด้วยเสียงสะอึกสะอื้นว่า

“ขอจงฟังคำพูดของเรา ถ้าหากว่าเจ้ามีความเส่นหาแก่เราแล้วไซ้”

ghaṇakovavasagaṇa vi, paṇiṃ bhāmaṇḍalo ya somitti |
ee na ghāiyavvā, laṅkāhiva! ahimuhāvaḍiyā || PCV.69.27 ||

“ดูก่อนลงกาธิบัติ

พระปัทมะ ภาณินทละ และพระลักษมณ ทั้งสามคนนี้ ผู้มาเผชิญหน้ากันในสงครามไม่พึงถูกเจ้าผู้ตอกอยู่ภายใต้อำนาจแห่งความโกรธอย่างยิ่งสังหาร”

tāva ya jivāmi, ahaṃ jāva ya eyāṇa purisaṭhāṇaṃ |
na suṇemi maraṇasaddaṃ, uvviyaṇijjaṃ akannaṣuhaṃ || PCV.69.28 ||

“ตราบไตที่เรายังมีชีวิต

ตราบนั้นเราไม่อยากฟังเสียงแห่งความตายของบุรุษผู้เลิศเหล่านั้น
ซึ่งนำหวาดหวั่นและไม่รื่นหู”

sā jampīṇa evaṃ, paḍiyā dharāṇīyale gayā moham |
ditthā ya rāvaṇeṇaṃ, maraṇāvattā payaliyaṃsu || PCV.69.29 ||

นางสีดาเมื่อกล่าวอย่างนี้แล้วก็หมดสติล้มลงกับพื้น
และเป็นผู้อันราวณะเห็นแล้วว่ามมีอาการเหมือนตาย
มีน้ำตาหยาดลงมา

เพียงแค่นางสีดาหมดสติลงเท่านั้น ราวณะก็ได้สำนึกถึงความผิดที่ตนได้กระทำไว้ และตำหนิ
ตนเองที่ไปลักนางสีดามา

miṃmāṇaso khaṇeṇaṃ, jāo paricintīṃ samāḍhatto |
kammaḍaṇa baddho, ko vi siṇeho aho garuo ||PCV.69. 30 ||

พระองค์เกิดใจอ่อน ในขณะนั้นและเริ่มคิดพิจารณาว่า

โอ ความเสนาหาใดที่ถูกการปรากฏขึ้นของกรรมพินนาการเอาไว้แล้วย่อมหนักหนา

dhiddhi tti garaṇaṇijjaṃ, pāveṇa mae imaṃ kayam kammaṃ |
annonnapīpamuham, viōiyam jēnimam mithuṇam || PCV.69.31 ||

กรรมที่น่าติเตียน ว่า “จิ จิ” นี้

คือการทำให้คู่รักคู่นี้ ที่มีสิ่งสำคัญคือความรักต่อกันและกัน

พลัดพรากจากกัน อันเราผู้ชั่วช้าได้กระทำแล้ว

sasi-puṇḍarīyadhavalam, niyayakulam uttamam kayam malinaṃ |
paramahilāe kaṇam, vammahaṇīyattacitteṇam || PCV.69.32 ||

ตระกูลของเราซึ่งขาวสะอาดเหมือนพระจันทร์และดอกบัวขาวซึ่งสูงส่ง

อันเรากระทำให้แปดเปื้อนแล้ว

ด้วยจิตอันยึดติดกับความรักต่อภรรยาของผู้อื่น

dhiddhī! aho! akajjaṃ, mahilā jaṃ tattha purisaṣīhāṇam |
avaharīṇa vaṇāo, ihā’’ṇīyā mayāṇamūḍheṇam || PCV.69.33 ||

จิ จิ! โอ นี่เป็นสิ่งที่ไม่ควรทำ

หญิงสาวของบุรุษผู้ประเสริฐผู้นั้นอันเรากล้ามาแล้วจากป่า

นำมาไว้ที่นี่ด้วยความโง่งมเพราะความรัก

จะเห็นว่าราวณะสำนึกตนต่อความผิดของตน และต้องการไถ่ถอนความผิดด้วยการส่งสีดาคืนแก่พระรามไป แต่กระนั้น ความหยิ่งทรนงในตัวก็ทำให้เขาตัดสินใจจะส่งนางสีดาคืนไปหลังจากชนะสงครามแล้ว ด้วยเกรงว่าหากส่งนางสีดาคืนไปตอนที่ยังไม่ชนะสงคราม จะถูกชาวโลกหมิ่นเกียรติได้ เขามองว่า การส่งนางสีดาคืนแก่พระรามหลังจากชนะพระรามพระลักษมณ์ได้แล้วทำให้เกียรติยศปรากฏ

jaī vi samappemi aha, rāmassa kivāe jaṇayanivataṇayā |

loo duggahahiyao, asattimantaṃ gaṇehī me || PCV.69.39 ||

แม้ถ้าเราส่งธิดาของท้าวชนกคืนพระรามไปด้วยความกรุณา

ชาวโลกผู้มีหัวใจอันยากจะเอาชนะได้จะถือว่าเราเป็นผู้ไร้ความสามารถ

iha sīha-garudakeū, saṃgame rāma-lakkhaṇe jiniṃṃ |

paramavibhavaṇa sīyā, pacchā tāṇaṃ samappe haṃ || PCV.69.40 ||

เมื่อเอาชนะพระรามและพระลักษมณ์ ผู้มีธงเป็นราชสีห์และครุฑ

ในการรบ ณ ที่นี่ ด้วยความสง่างามสูงสุดแล้ว

เราจะส่งนางสีดาคืนไปให้พวกเขาในภายหลัง

na ya porusassa hāṇī, eva kae nimmalā ya me kittī |

hohaī samatthaloe, tamhā vavasāmi saṃgāmaṃ || PCV.69.41 ||

เมื่อเอาชนะพระรามและพระลักษมณ์ ผู้มีธงเป็นราชสีห์และครุฑ

ในการรบ ณ ที่นี่ ด้วยความสง่างามสูงสุดแล้ว

เราจะส่งนางสีดาคืนไปให้พวกเขาในภายหลัง

แม้การที่ราวณะสำนึกในความผิดที่ลักนางสีดามาและตั้งใจจะคืนนางสีดาแก่พระรามภายหลังจากชนะสงครามจะแสดงให้เห็นความหยิ่งทรนงในเกียรติยศของตน แต่ก็ปฏิเสธมิได้ว่าการสำนึกในความผิดก็เพียงพอจะทำให้เห็นภาพราวณะในมุมมองที่ต่างจากความเป็นตัวละครปรปักษ์ ซึ่งถูกวาดภาพให้เป็นตัวละครฝ่ายร้าย แต่ลักษณะสำนึกในความผิดของตนเช่นนี้ดูจะเป็นภาพของตัว

ละครฝ่ายดีเสียมากกว่า ผู้วิจัยเห็นว่าลักษณะเช่นนี้ทำให้ราวณะในปอุมจริยะมีมิติของตัวละครในแง่ที่เป็นผู้รู้จักผิดชอบชั่วดี มิใช่เป็นตัวละครที่มีลักษณะชั่วร้ายเพียงอย่างเดียว

นอกจากนี้ยังพบการใช้คำแสดงลักษณะเด่นด้านบวกอื่น ๆ ของราวณะในปอุมจริยะ ได้แก่ วีรบุรุษ (pkt., skt. vīra), มีใจสูงส่ง (pkt. mahappā, skt. mahātman), ผู้ทรงอนุพรต (pkt. anuvvayadhara, skt. anuvratadhara) เป็นต้น ซึ่งลักษณะเช่นนี้เป็นลักษณะด้านดีที่ทำให้ภาพของตัวละครราวณะในเรื่องปอุมจริยะไม่ได้มีลักษณะร้ายอันเป็นลักษณะแบบ ‘สูตรสำเร็จ’ ของตัวละครปรปักษ์เพียงอย่างเดียว แต่ยังมีลักษณะดีแทรกอยู่ด้วย

อาจกล่าวได้ว่า ลักษณะนิสัยเด่นของราวณะนั้นประกอบด้วยลักษณะ นิสัยทั้งดีและร้าย ลักษณะร้ายได้แก่ มักโกรธ หยิ่งทรนง มักมากกาม และกระหายการต่อสู้ ส่วนลักษณะดี ได้แก่ กล้าหาญ มุ่งมั่น ยึดมั่นในคำปฏิญญา และรู้สำนึกความผิดของตน ลักษณะเด่นเหล่านี้ทำให้ภาพของตัวละครราวณะไม่ได้เป็นตัวละครที่เป็นสีดำสนิทหรือขาวสะอาด แต่เป็นตัวละครสีเทาที่มีทั้งความดีและความชั่วปะปนกันไป มิมีติของความเป็นปฤชน ในแง่นี้ ตัวละครราวณะในปอุมจริยะจึงเป็นตัวละครที่มีมิติได้แบนเหมือนตัวละครราวณะในรามายณะของวาลมิกิที่ชูคุณธรรมของพระรามเป็นหลัก ทำให้มีการแบ่งสีของตัวละครอย่างชัดเจนว่าพระรามผู้เป็นตัวละครเอกมีสีขาว ตรงกันข้ามกับราวณะซึ่งเป็นตัวละครฝ่ายปรปักษ์จะถูกวาดภาพให้มีสีดำ ในขณะที่ราวณะในปอุมจริยะจะมีลักษณะเป็นสีเทามากกว่า

3.3.3 ลักษณะเด่นด้านความสามารถ

ราวณะเป็นวิทยากรผู้มีความสามารถ มีฤทธิ์อำนาจและมีวิทยามาก เราจะพบการใช้คำที่แสดงลักษณะเด่นของความเป็นผู้มีความสามารถปรากฏในเรื่องปอุมจริยะอยู่เสมอ เช่น mahāmahāiddhi-sattasampanna (skt. mahatimaharddhisaktasampanna) ‘ผู้ถึงพร้อมด้วยมหิทฤทธิและความสามารถ’, vijjābalasamagga (skt. vidyābalasamagra) ‘ผู้มีวิทยาและพลังกำลัง’, vijjāsahasadhārī (skt. vidyā-sahasradhārī) ‘ผู้ทรงวิทยาทั้งพัน’, pavarāiddhisampanna (skt. pravarddhisampanna) ‘ผู้ถึงพร้อมด้วยฤทธิ์อันเลิศ’, mahāiddhīa (skt. maharddhika) ‘ผู้ทรงมหิทฤทธิ’, riddhisampanna (skt. rddhi-sampanna) ‘ผู้ถึงพร้อมด้วยฤทธิ์’ คำเหล่านี้แสดงให้เห็นคุณสมบัติข้อหนึ่งของราวณะว่าเป็นผู้ที่มีความสามารถ อย่งไรก็ดี คำที่แสดงลักษณะเด่นด้านความสามารถนี้ก็เพียงคำกว้าง ๆ ที่แสดงถึงการเป็นผู้มีฤทธิ์หรือวิทยาเท่านั้น มิได้ทำให้เห็นภาพความสามารถของราวณะอย่างเป็นรูปธรรมเท่าใดนัก แต่

เราจะได้เห็นภาพของความสามารถที่ราวณะมีได้จากเหตุการณ์บางตอนในเรื่อง ไม่ว่าจะเป็นการ
 สำแดงวิทยาของราวณะด้วยการแปลงร่างประการต่าง ๆ, การแสดงความสามารถในการรบ หรือการ
 กล่าวถึงวีรกรรมที่เป็นการแสดงความสามารถของตัวราวณะเอง

ราวณะเป็นผู้ทรงพลังอำนาจ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเป็นผู้ทรงวิทยา ในเรื่องปถมจรรย์ยะ เขาได้
 แสดงความสามารถจากวิทยาให้เห็นด้วยการแปลงร่างเป็นประการต่าง ๆ ดังจะเห็นได้จากตอนที่
 ราวณะได้ลองวิทยาที่ตนได้มาจากการบำเพ็ญตบะ ปถมจรรย์ยะระบุว่าหลังจากวิวาท์กับนางมนโททรี
 แล้ว ราวณะได้ทดลองวิทยาค่ายประการต่าง ๆ จนไปถึงภูเขามะฆวระ ดังความว่า

ekko aṇeyarūvaṃ, kāṇa 'līyāi savvajuvāṇaṃ |

sūro vva kuṇāi tāvaṃ, sasi vva jōṇhaṃ samuvvahaī || PCV.8.26 ||

พระองค์ผู้เดียวกระทำรูปจำนวนมากแล้วเข้าไปใกล้หญิงสาวทั้งปวง

พระองค์แปลงเป็นดวงอาทิตย์ ย่อมกระทำความร้อน

พระองค์แปลงเป็นดวงจันทร์ ย่อมทรงไว้ซึ่งแสงจันทร์

aṇalo vva muyāi jālā, varisaī meho vva takkhaṇuppanno |

vāū vva cālāi girim, kuṇāi surindattaṇaṃ sahasā || PCV.8.27 ||

พระองค์แปลงเป็นไฟ ย่อมเปลวเปลวเพลิง

พระองค์แปลงเป็นเมฆที่เกิดขึ้นในขณะนั้น ย่อมหลั่งน้ำฝน

พระองค์แปลงเป็นลม ย่อมสั่นคลอนภูเขา

ทันใดนั้น พระองค์ก็แปลงเป็นพระจอมเทพ

hoī samuddo vva phuḍaṃ, mattagaīndo khaṇeṇa varaturao |

dūre āsanno cciya, khaṇeṇa addaṃsaṇo hoī || PCV.8.28 ||

พระองค์แปลงเป็นทะเลอย่างปรากฏชัด

เป็นพญาคชสารตกมัน เป็นม้าอันเลิศ

ขณะหนึ่งพระองค์ดูราวกับจะนั่งลงไกลๆ อีกขณะหนึ่งก็หายตัวไป

kuṇāi mahantaṃ rūvaṃ, khaṇeṇa suhumattaṇaṃ puṇa uveī |

evaṃ līlāyanto, mehavaraṃ pavvayaṃ patto || PCV.8.29 ||

พระองค์แปลงกายให้ใหญ่ขึ้น แต่ในชั่วพริบตาก็เนรมิตร่างให้เล็กลง

พระองค์ผู้ละเล่นอยู่อย่างนี้ได้ไปถึงภูเขามะฆวระ

จะเห็นว่า ด้วยความสามารถของราวณะ ทำให้เขาสามารถแปลงร่างได้ตามใจปรารถนา ในตอนที่ราวณะพยายามให้นางสีดายินยอมแก่ตน เขาก็ได้ใช้ความสามารถของตน เพื่อให้นางสีดาหวาดกลัว ดังนี้

jaṃ eva nirāgario, māyā kāūṃ samujjao sahasā |
atthamio divasayaro, tāva ya jāyaṃ tamaṃ ghoram || PCV.46.51 ||

ราวณะถูกปรีชาด้วยวาจาเช่นนั้น ก็เริ่มสร้างภาพลวงโดยพลัน

พระองค์ทำให้พระอาทิตย์ตก ความมืดที่นำกลัวก็บังเกิดขึ้นในทันใด

hatthīsu kesarīsu ya, vagghesu ya bhesiyā jaṇayadhūyā |
na ya paḍivannā saraṇam, dasāṇaṇam neva sā khuhiyā || PCV.46.52 ||

ธิดาของท้าวมกแม่หวาดกลัวเหล่าช้าง สิงโต และเสือ

แต่ก็ไม่หวั่นไหวเลย หาได้ไปพึ่งทศพัคตร์ไม่

rakkhasa-veyālesu ya, ahiyaṃ bhesāviyā vi nāgesu |
na ya paḍivannā saraṇam, dasāṇaṇam neva sā khuhiyā || PCV.46.53 ||

นางถูกรากษส เวตาล และนาคทำให้หวาดกลัวอย่างยิ่ง

แต่กระนั้นก็ไม่หวั่นไหวเลย หาได้ไปพึ่งทศพัคตร์ไม่

evam dasāṇaṇam, bhesijjantīe vavagayā rayanī |
nāsento bahalatamam, tāva cciya uggao sūro || PCV.46.54 ||

กลางคืนได้อันตรธานไปจากนางผู้ที่ถูกราวณะทำให้หวาดกลัวอยู่อย่างนี้
ความมืดสนิทกำลังเสื่อมสูญ ในขณะที่พระอาทิตย์ค่อย ๆ ปรากฏขึ้นนั้นเทียบ

แม้ตามเนื้อเรื่องจะเห็นว่านางสีดามีได้ยินยอมพร้อมใจให้แก่ราวณะ แต่เราจะเห็นความสามารถของราวณะที่สามารถบันดาลให้เกิดภาพลวงประการต่าง ๆ ได้ นอกจากนี้ จากเหตุการณ์ที่ราวณะยกเขาอัษฎาบท เราก็จะได้เห็นความเป็นผู้ทรงอิทธิฤทธิ์ของราวณะว่าสามารถที่จะยกภูเขาขึ้นได้อย่างไม่ยากเย็น อีกทั้งลักษณะเด่นด้านความสามารถของราวณะยังปรากฏให้เห็นจากความสามารถในการรบครั้งต่าง ๆ ดังเช่นการที่ราวณะสามารถเอาชนะและจับพระอินทร์มาขังไว้ที่เมืองลงกา ซึ่งนับได้ว่าเป็น ‘ผลงาน’ ในการรบครั้งสำคัญที่เกิดจากความสามารถของราวณะเอง และเป็นการแสดงความสามารถที่ทำให้ราวณะมีชื่อเสียง ดังที่ทูตของราวณะได้กล่าวโอ้อวดแก่พระรามว่า

baddho jeṇa raṇamuhe, indo pariniijiyā bhaḍā bahave |

so rāvaṇo mahapā, rāhava! kiṃ te asuyapuvvo? || PCV.65.14 ||

“ข้าแต่พระรามราชพ

พระองค์ไม่เคยได้ยินเรื่องราวของผู้ทรงพลังผู้นั้นมาก่อนหรือ

ผู้ซึ่งได้จับพระอินทร์ และเอาชนะทหารกล้าจำนวนมากแล้วในการรบ”

pāyāle gyaṇayale, jale thale jassa vaccamāṇassa |

na khalijjāi gaipasaro, rāhava! devāsūrehiṃ pi || PCV.65.15 ||

“ข้าแต่พระรามราชพ การแพ้ไปของราวณะ

ผู้ท่องเที่ยวไปอยู่ในบาดาล บนท้องฟ้า ในน้ำ บนพื้นดิน

อันแม้แต่ทเวและอสูรทั้งหลาย ย่อมไม่อาจหยุดยั้งได้”

pāyālavīpaūram, mayagalagāhāūlam rahāvattam |

rāhava! bhuyāsu tariūm, kiṃ icchasi rāvaṇasamuddam? || PCV.65.46 ||

“ข้าแต่พระรามราชพ ท่านปรารถนาที่จะข้ามมหาสมุทรคือราวณะ

อันเต็มไปด้วยคลื่นคือพลเดินเท้า อันเต็มไปด้วยจระเข้คือทัพช้างที่ตกมัน

อันมีน้ำวนคือทัพรถด้วยแขนทั้งสองหรือ”

caṇḍānileṇa vi jahā, na calijjāi paūma! diṇayaro gayane |

taha ya tume dahavayaṇo, na ya jippāi samaramajjhammi ||
PCV.65.47 ||

“ข้าแต่พระปัทมะ พระอาทิตย์บนท้องฟ้าไม่อาจถูกลมอันรุนแรงทำให้หวั่นไหวได้ฉันใด

ทศพักตร์ก็เป็นผู้ที่ท่านเอาชนะไม่ได้ในการรบฉันนั้น”

จากวาจาของทูต จะเห็นว่า ความเรื่องฤทธิ์ของราวณะเป็นที่ประจักษ์กันไปทั่ว สามารถเอาชนะพระอินทร์ผู้เป็นใหญ่เหนือเหล่าโลกบาลได้ แม้ทเวดาและอสูรก็ไม่อาจต่อกรกับราวณะได้ ฉะนั้น การใช้คำพรรณนาราวณะว่าเป็นผู้ทรงมหิทธิฤทธิ์จึงมิใช่การกล่าวยกย่องที่เกินเลยไปจากความเป็นจริง และเป็นลักษณะเด่นประการหนึ่งของราวณะที่ทำให้ราวณะเป็นตัวละครปรปักษ์ที่ยิ่งใหญ่ ทรงพลังอำนาจ ควรแก่การเป็นคู่ขัดแย้งกับตัวละครเอกที่ทรงพลังอำนาจ และเสริมให้ตัวละครเอกโดดเด่นยิ่งขึ้นและยิ่งใหญ่มากขึ้นเมื่อเอาชนะตัวละครปรปักษ์เช่นนี้ได้

3.3.4 ลักษณะเด่นด้านลบจากมุมมองของตัวละครอื่น

แม้ราวณะจะมีภาพลักษณ์ส่วนหนึ่งเป็นลักษณะของตัวละครที่ดี ไม่ว่าจะเป็นการมีรูปร่างงาม เพียบพร้อมด้วยลักษณะของมหาบุรุษทั้ง 32 ประการซึ่งเป็นลักษณะที่ไม่ปรากฏในตัวละครปรปักษ์ที่มีภาพสีดำนินิต หรือการมีลักษณะนิสัยเด่นในแง่บวก เช่น กล้าหาญ ยึดมั่นในคำปฏิญญา มุ่งมั่น และรู้สำนึกความผิดของตน แต่กระนั้นสิ่งที่ปฏิเสธมิได้คือราวณะยังคงเป็นตัวละครปรปักษ์สำคัญของเรื่อง และมุมมองของตัวละครอื่นก็ยังมองว่าราวณะเป็นตัวละครฝ่ายปรปักษ์ที่มีความชั่วร้ายอยู่

สำหรับนางสีดานั้น ราวณะถือได้ว่าเป็นผู้ชั่วร้ายที่ลักพาตนมา ภาพราวณะในสายตานางสีดา จึงปรากฏออกมาเป็นภาพลักษณ์ด้านลบ เป็นผู้ชั่วร้ายผู้หมายตาภรรยาของผู้อื่น เป็นผู้ที่กระทำบาป ประพฤติมารยาทต่ำทราม ดังความในตอนที่ว่าราวณะเพิ่งลักนางสีดามา ขณะที่อยู่บนบุษบกวิมานและถูกกัวยพาราสิ เมื่อบริษัทราวณะแล้วนางก็คิดว่าราวณะนั้นประพฤติมารยาทต่ำทราม

cinteī jaṇayatanayā, havai 'ha vijjāharāhivo eso |

āyaraī amajjāyam, kam saraṇaṃ to pavajjāmi ? || PCV.46.13 ||

ธิดาของท้าวชนกคิดว่า

“ผู้เป็นใหญ่แห่งวิทยากรผู้นี้ ประพฤติต่ำทราม แล้วเราจะไปพึ่งใครได้”

ในครั้งนั้นที่ราวณะกัวยพาราสินาง นางสีดาก็ได้กล่าวพรุสวาจาสาปแช่งราวณะไว้ว่า

avasara ditṭhipahāo, mā me aṅgāim chivasu hatthenaṃ |

paramahiliyānalasihāpaḍio salaho vva nāsihisi || PCV.46.7 ||

เจ้าจงหลีกไปให้พ้นจากสายตาข้า

อย่าเอามือมาแตะต้องข้า

เจ้าผู้โอบยิบสูเปศวเพลิงคือภรรยาของผู้อื่น จะต้องพินาศไปดุจตะกั่ว

paranāriṃ pecchanto, pāvaṃ ajjesi ayasasaṃjuttam |

narayaṃ pi vañjasi mao, dukkhasahassāūlam ghoram || PCV.46.8 ||

ขอเจ้าผู้หมายตาภรรยาของผู้อื่นอยู่

จงได้รับบาปอันประกอบด้วยการปราศจากเกียรติยศ

และการตกสู่นรกอันน่ากลัว ซึ่งเต็มไปด้วยความทุกข์แสนสาหัสเมื่อตายไป

ด้วยการที่นางสีดามองว่าราวณะนั้นชั่วร้าย ฉะนั้นเมื่อราวณะไปพบนางหลังจากที่ส่งนางมนโททรีไปเกลี้ยกล่อมแล้วไม่ได้ผล นางจึงบริภาษราวณะไม่ให้แตะต้องตัวนาง ดังความว่า

bhaṇāi tao jaṇayasuyā, avasara mā me chivehi aṅgāim |
vijjāharāhama ! tumam, kaha jaṃpasi erisaṃ vayanam ? || PCV.46.47
||

จากนั้น ธิดาของท้าวชนกกกล่าวตอบว่า

“หลีกไปให้พ้น อย่าแตะต้องตัวข้า

ดูก่อนเจ้าผู้ต่ำช้าในหมู่วิทยาธร เจ้ากล่าววาจาเช่นนี้ได้อย่างไร”

จะเห็นว่านางสีดาเรียกราวณะว่าเป็น ผู้ต่ำช้าในหมู่วิทยาธร (pkt. vijjāharāhama, skt. vidyādharādharma) ซึ่งสะท้อนมุมมองด้านลบที่นางมีต่อราวณะ และสะท้อนลักษณะเด่นด้านลบของตัวละครราวณะด้วย นอกจากนี้ยังมีคำที่แสดงลักษณะเด่นด้านลบซึ่งนางสีดาใช้เรียกราวณะอีก ได้แก่ ผู้ตกอยู่ในอำนาจแห่งความโกรธ (pkt. ghaṇakovavasagaa, skt. ghanakopavaśagata) และคนบาป (pkt. pāva, skt. pāpa) นอกจากนี้ปอุมจริยะยังพรรณนาว่าราวณะนั้นถูกนางสีดาถือเสมือนเป็นต้นหญ้า ดังความว่า

gaya-turaya-joha-rahavara-samghattutthantamaṅgalaraveṇam |
ahiṇandio ya vaccaī, taṇamiva gaṇio videhāe || PCV.46.65 ||

พระองค์ผู้ปิตินตียิ่ง ผู้ถูกสีดาถือเสมือนเป็นต้นหญ้าก็เคลื่อนพลไป

มีเสียงมงคลดั่งขึ้นจากหมู่ช้าง ม้า นักรบ และรถอันประเสริฐ

ความเปรียบว่า ‘ถือเสมือนเป็นต้นหญ้า’ นั้น แสดงให้เห็นว่าราวณะในสายตาของสีดานั้นเป็นผู้ที่มีความต่ำต้อย ซึ่งน่าจะมาจากความประพาศติของราวณะที่ไปลักพานางสีตามานั่นเอง ไม่เพียงแต่นางสีดาเท่านั้นที่แสดงมุมมองด้านลบที่มีต่อราวณะ ผู้ที่อยู่ฝ่ายศัตรูของราวณะก็แสดงมุมมองด้านลบที่มีต่อราวณะเช่นกัน ดังเช่นภามัณฑลละ ซึ่งด่าว่าราวณะผู้ส่งทูตไปหาพระรามว่าเป็นคนเยี่ยงสัตว์เดรัจฉาน ไร้ศีลธรรม ดังความว่า

re pāvadūyakolhuya!, duvvanāāvāsa! nibbhao hoūm |
jenerisāṇi jaṃpasi, logaviruddhāṇi vayanāṇi || PCV.65.26 ||

“เฮ้ย เจ้าทูตผู้เป็นจิ้งจอกต่ำช้า

แน่เจ้าผู้เป็นที่อยู่แห่งคำพูดชั่วช้า เจ้าผู้ไม่เกรงกลัว

กล่าววาจาเยี่ยงนี้ ซึ่งค้านต่อความเห็นของชาวโลก”

sīyāe kahā kā vi hu, kiṃ vā ahikhivasi sāmīyaṃ amhaṃ? |

ko rāvaṇo tti nāmaṃ, duṭṭho ya pasū acāritto? || PCV.65.27 ||

“เรื่องของสีดาจริงๆแล้วเป็นเรื่องใดกัน

แล้วเจ้าคูหมินผู้เป็นนายของเราได้อย่างไรกัน

คนเยี่ยงสัตว์เดรัจฉานผู้ชั่วช้า ไร้ศีลธรรมที่ชื่อราวณะเป็นใครกัน”

พระลักษมณ์ก็ได้แสดงมุมมองด้านลบต่อราวณะเช่นกัน ดังปรากฏในตอนต่อสู้อัศวิน พระลักษมณ์ได้เรียกราวณะว่าเป็นคนชั่ว คนบาป และเป็นหวัชโหมย ดังความว่า

so lakkhaṇeṇa diṭṭho, bhaṇio re duṭṭha! majjha purahutto |

ṭhā-ṭhāhi pāva takkara!, jā te jīyaṃ paṇāsemi || PCV.71.52 ||

ราวณะอันพระลักษมณ์เห็นแล้ว และกล่าวด้วยว่า

“เฮ้ย เจ้าคนชั่ว นี่แน่ะเจ้าคนบาป เจ้าหวัชโหมย

เจ้าจงมาเผชิญหน้ากับเรา จนกว่าเราจะปลิดชีวิตของเจ้าได้”

นอกจากคำเรียกราวณะเชิงตำหนิแล้ว พระลักษมณ์ยังเปรียบเทียบราวณะว่าเป็นลา ซึ่งเป็นสัตว์ที่มักจะถูกเปรียบเทียบกับคนโง่อีกด้วย ความว่า

ajja vi muñcasu sīyaṃ, ahavā cintehi niyayahiyaenaṃ |

kiṃ rāsahassa sohaī, dehe raīyā vijayaghaṇṭā? || PCV.71.54 ||

พระลักษมณ์กล่าวว่า “วันนี้ เจ้าจงปล่อยสีดา

หรือไม่ก็จงตรึงตรองด้วยใจตน

ว่ากระดิ่งแห่งชัยชนะอันเขาแขวนไว้แล้วที่กายของลา มันสวยดีแล้วหรือ

จากความเปรียบข้างต้น จะเห็นว่า พระลักษมณ์เปรียบราวณะเป็นลา และเปรียบกระดิ่งแห่งชัยชนะกับนางสีดา ซึ่งไม่เหมาะสมกับการแขวนไว้ที่กายของลา เปรียบเสมือนราวณะซึ่งไม่เหมาะสมกับการครอบครองนางสีดา ทั้งนี้ อาจกล่าวได้ว่า มุมมองของตัวละครอื่นที่แสดงให้เห็นลักษณะเด่นด้านลบของราวณะนั้นมักเป็นมุมมองจากตัวละครฝ่ายตรงข้ามกับราวณะ ซึ่งมีความขัดแย้งกันอันเกิดจากการกระทำของราวณะเอง โดยลักษณะเด่นด้านลบที่สะท้อนออกมานั้นจะเป็นลักษณะของคนชั่ว คนบาป ประพฤติมารยาททราม และถูกมองว่าต่ำต้อย

น่าสังเกตว่า ปฐมจริยานั้นมักจะใช้ความเปรียบระหว่างราวณะกับพระอินทร์เสมอ เช่น มีอำนาจเสมอพระอินทร์ (PCV.46.12), ถึงพร้อมด้วยฤทธิ์เสมือนพระอินทร์ (PCV.11.107; PCV.70.1; PCV.71.4), มีความรุ่งเรืองประดุจพระอินทร์ (PCV.55.5) และบางครั้งก็เปรียบกริยาของราวณะเหมือนพระอินทร์ เช่น

so eva bhaṇiyametto, savvālaṃkārahūsiyasarīro |
pavisāi paūmaūjjāṇaṃ, indo iva nandaṇaṃ muio || PCV.69.20 ||

เพียงแต่ถูกกล่าวด้วยอย่างนี้

ราวณะผู้มีร่างกายประดับประดาด้วยเครื่องประดับทั้งปวง ผู้เบิกบานใจ

ก็เข้าไปสู่ปัทมอุทยานดุจพระอินทร์เข้าไปสู่นันทอุทยานฉะนั้น

นอกจากนี้ยังพบการเปรียบเทียบราวณะกับศลากาปุรุษา²⁵ อื่น เช่น มีรูปร่างเหมือนพระสนัดกุมาร²⁶ (PCV.46.44) หรือ เจิตจรัสเหมือนพระมุณิสวรรต²⁷ ในพิธิอภิเษก (PCV.69.7) เป็นต้น ความเปรียบเช่นนี้สะท้อนให้เห็นลักษณะที่ยิ่งใหญ่หรือรูปลักษณะที่งดงามของราวณะซึ่งไม่สอดคล้องกับภาพตัวละครปรปักษ์ที่มีสีดำและมีลักษณะชั่วร้ายหรือหมกมุ่นในการทำบาป ทั้งยังแตกต่างจากภาพของตัวละครราวณะในรามายณะของวาลมิกีซึ่งมีลักษณะเป็นราชาผู้ร่าเริงเกียจอีกด้วย

ลักษณะเด่นของราวณะที่ปรากฏในเรื่องปฐมจริยะ ประกอบด้วยลักษณะเด่นด้านรูปลักษณะ คือ มีรูปร่าง มีลักษณะของมหาบุรุษทั้ง 32 ประการ มีลักษณะนิสัยคือเป็นผู้มักโกรธ, หยิ่งทรนง, หมกมุ่นในกาม, กระหายการต่อสู้, กล้าหาญ, มุ่งมั่น, ยึดมั่นในคำปฏิญญา และรู้สำนึกความผิดตน มีลักษณะเด่นด้านความสามารถคือเป็นผู้ทรงวิทยา ทรงพลังอำนาจ และมีลักษณะเด่นด้านลบที่ตัวละครอื่นมองว่าชั่วร้าย เป็นคนบาป ประพฤติมารยาททราม และต่ำต้อย ลักษณะเหล่านี้เป็นลักษณะของตัวละครปรปักษ์ที่ประกอบด้วยคุณสมบัติทั้งดีและร้าย ภาพตัวละครราวณะจึงเป็นภาพตัวละครสีเทา แม้มีความชั่วร้ายแต่ก็ยังมีลักษณะดีหรือความดีบางอย่างสอดแทรกอยู่ เมื่อเปรียบเทียบกับรามายณะฉบับของวาลมิกี ซึ่งเป็นรามายณะฉบับที่แพร่หลายที่สุดในบริบทฮินดู จะพบลักษณะเด่นทั้งที่

²⁵ ศลากาปุรุษา (śalākāpuruṣa) หมายถึงบุคคลสำคัญในศาสนาเชนผู้เป็นบุคคลตัวอย่างหรือผู้ยิ่งใหญ่ มี 63 คน ผู้วิจัยจะกล่าวถึงศลากาปุรุษาในบทที่ 4

²⁶ พระสนัดกุมาร เป็นจักรพรรดิ (cakravartin) พระองค์หนึ่งในบรรดาพระเจ้าจักรพรรดิทั้ง 12 พระองค์ที่จัดเป็นศลากาปุรุษา

²⁷ พระมุณิสวรรต เป็นตริถังกรพระองค์ที่ 20 จาก 24 พระองค์ จัดเป็นศลากาปุรุษาเช่นกัน

แตกต่างกันและเหมือนกัน โดยในด้านรูปลักษณ์ รามายณะฉบับวาลมิกิพรรณนาว่าราวณะมีสีบเศียร
ยี่สิบแขน รูปร่างน่าเกลียดน่ากลัว ดังความที่พรรณนาถึงราวณะเมื่อครั้งแรกเกิดว่า

ข้าแต่ราม เมื่อพระมุนีก่่าวเช่นนั้น ในเวลาต่อมาสาวน้อยคนนั้นก็ให้กำเนิด
บุตรผู้ร้าย น่าเกลียดน่ากลัว มีรูปลักษณะดุจปีศาจ //7-9-21
บุตรนั้นมีสีบเศียร อุปมาเหมือนกงธัญชันสีดำ ฟันใหญ่ ปากแดงกำ มีแขน
ยี่สิบแขน ใบหน้าใหญ่โต มีผมลุกโชน //7-9-22

(มหากาพย์รามายณะของวาลมิกิ, 2557: 775)

รูปลักษณ์ของราวณะในรามายณะฉบับวาลมิกิ แสดงภาพตัวละครประปักษ์ที่ลักษณะภายนอก
มีความน่าเกลียดน่ากลัวตรงข้ามกับภาพของตัวละครเอกอย่างชัดเจน ซึ่งแตกต่างจากราวณะใน
ปถมจริยะของวิมลสุริที่มีรูปลักษณ์งดงาม มีลักษณะของมหาบุรุษทั้ง 32 ประการ ในด้านลักษณะนิสัย
เมื่อเปรียบเทียบกันพบว่าราวณะในรามายณะของวาลมิกิและราวณะในปถมจริยะมีลักษณะนิสัยไม่
แตกต่างกันนัก โดยเฉพาะลักษณะนิสัยด้านลบ ทั้งความมักโกรธ หยิ่งทรนง มักรมากในกาม และ
กระหายการต่อสู้ รวมทั้งลักษณะนิสัยด้านดีได้แก่ความกล้าหาญและมุ่งมั่น ทั้งนี้แม้จะมีลักษณะนิสัย
คล้ายกันแต่ก็มีความแตกต่างกันอยู่บ้าง ดังเช่นความมักรมากในกาม ราวณะในรามายณะฉบับวาลมิกิ
นั้นแสดงลักษณะนิสัยข้อนี้ชัดเจน ดังจะเห็นได้จากการข่มเหงนางเวทตี ดุศคร่าหญิงสาว ข่มเหง
นางรัมภาผู้เป็นชายาของนลกุพระ และดุศคร่านางสีดามาไว้ที่ลงกา ในขณะที่ราวณะในปถมจริยะ
แสดงความมักรมากในกามน้อยกว่า เนื่องจากมิได้ปรากฏว่าราวณะเที่ยวข่มเหงหญิงสาวแต่ประการใด
สำหรับนางอุปรัมภา ชายาของนลกุพระนั้น ในปถมจริยะกล่าวถึงเรื่องตอนนี้ว่านางมีใจปรารถนาใน
ตัวราวณะ แต่ราวณะมิได้แตะต้องนาง ทั้งยังส่งนางคืนแก่สามีของนางอีกด้วย ส่วนลักษณะนิสัยด้าน
ดีอีกสองประการคือการยึดมั่นในคำปฏิญาณและรู้สำนึกความผิดของตน ซึ่งราวณะในปถมจริยะ มี
ลักษณะนิสัยสองประการนี้ไม่ปรากฏว่าราวณะในรามายณะฉบับวาลมิกิมีลักษณะนิสัยสอง
ประการนี้แต่อย่างใด

เมื่อพิจารณาลักษณะเด่นของราวณะในรามายณะของวาลมิกิและปถมจริยะแล้ว จะเห็นว่า
ลักษณะเด่นของราวณะที่ไม่เปลี่ยนแปลงไปไม่ว่าจะเป็นรามายณะฉบับใด เช่น ลักษณะนิสัยมักโกรธ
กระหายการต่อสู้ มักรมากในกาม การลักพานางสีดาและดุศคร่าหญิงสาว เป็นต้น สิ่งเหล่านี้เป็น
ลักษณะและบทบาทของราวณะในฐานะตัวละครประปักษ์ที่จะยังคงปรากฏในรามายณะฉบับต่าง ๆ แต่
ทั้งนี้เมื่อเปรียบเทียบลักษณะเด่นของราวณะในรามายณะของวาลมิกิกับราวณะในปถมจริยะแล้วจะ

พบว่าราวณะในรามายณะฉบับของศาสนาเซนมีมิติด้านตีมากกว่าในรามายณะฉบับวาลมิกิ ซึ่งเป็นรามายณะฉบับฮินดู ผู้วิจัยเห็นว่าแนวคิดทางศาสนาเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้ลักษณะบางประการของตัวละครราวณะในปถมจริยะแตกต่างไปจากราวณะในรามายณะฉบับวาลมิกิ ดังนั้นในบทต่อไปผู้วิจัยจะพิจารณาตัวละครราวณะโดยใช้กรอบแนวคิดทางศาสนาเซน 2 ประการ คือ กรอบแนวคิดเรื่องจริยศาสตร์และกรอบแนวคิดเรื่องศลากาปุรุષะ เพื่อให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างแนวคิดทางศาสนาเซนที่มีต่อตัวละครราวณะในเรื่องปถมจริยะ ซึ่งทำให้เกิดลักษณะเด่นอันเป็นลักษณะเฉพาะของราวณะในรามายณะฉบับของศาสนาเซน

บทที่ 4

การวิเคราะห์ตัวละครราวณะตามความสัมพันธ์กับแนวคิดทางศาสนาเซน

ในบทที่ 3 ผู้วิจัยได้กล่าวถึงลักษณะเด่นและบทบาทของตัวละครราวณะในเรื่องปอุมจรรย์ซึ่งจะเห็นบทบาทเซนศาสนิกและลักษณะเด่นของตัวละครที่ได้รับอิทธิพลจากแนวคิดทางศาสนาเซน เช่น ความรักดีต่อพระชินเจ้า ความยึดมั่นในพรต ในบทนี้ผู้วิจัยจะได้อธิบายถึงแนวคิดสำคัญของศาสนาเซนที่มีอิทธิพลและสัมพันธ์กับตัวละครราวณะ ได้แก่ กรอบแนวคิดเรื่องจริยศาสตร์และกรอบแนวคิดเรื่องศลาภาปุรุชะ เพื่อให้เห็นว่าวิมลสุริวัตต์แปลงลักษณะของตัวละครภายใต้กรอบแนวคิดทางศาสนาอย่างไร ทั้งนี้ผู้วิจัยเลือกศึกษาจากกรอบแนวคิดทั้งสองเนื่องจากหลักจริยศาสตร์เป็นหลักการสำคัญของศาสนาเซน เกี่ยวข้องกับการประพฤติปฏิบัติตนเพื่อความพ้นทุกข์และปรากฏสอดแทรกอยู่ตลอดทั้งเรื่อง ส่วนศลาภาปุรุชะก็เป็นแนวคิดสำคัญที่แสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ของบุคคลที่เป็นที่ยอมรับนับถือและทรงอิทธิพลในศาสนาเซน ที่กวีเขียนมักจะนำมาแต่งเป็นวรรณคดี ในตอนแรกผู้วิจัยจะกล่าวถึงแนวคิดเรื่องจริยศาสตร์ในศาสนาเซนก่อน แล้วจึงจะกล่าวถึงแนวคิดศลาภาปุรุชะเป็นลำดับต่อไป

4.1 กรอบแนวคิดเรื่องจริยศาสตร์ในศาสนาเซน

จริยศาสตร์ แปลตามตัวอักษรว่า “ศาสตร์ที่ว่าด้วยความประพฤติ หรือศาสตร์แห่งความประพฤติ” ตามความหมายนี้จริยศาสตร์จึงเป็นศาสตร์ที่ว่าด้วยความประพฤติหรือการกระทำของมนุษย์ ตรงกับภาษาอังกฤษว่า ethics หมายถึงศาสตร์ที่ว่าด้วยศีลธรรม หลักศีลธรรม กฎที่ว่าด้วยความประพฤติและพฤติกรรม (ชัยวัฒน์ อัดพัฒน์, 2523) ศาสนาเซนถือว่าจริยศาสตร์เป็นหลักการสำคัญที่สุด หลักญาณวิทยาและหลักอภิปรัชญาเป็นเพียงทฤษฎี ส่วนหลักจริยศาสตร์ถือเป็นหลักปฏิบัติ (อดิศักดิ์ ทองบุญ, 2555)

4.1.1 รัตนตรัย: เครื่องนำไปสู่ความหลุดพ้น

ศาสนาเซนถือว่าสภาวะดั้งเดิมของแต่ละชีวิตมีความบริสุทธิ์ มีความรู้ ศรัทธา อำนาจ และความสุขอย่างไร้ขอบเขต ดังที่พื้น ดอกบัว (2545: 248)ระบุถึงกระบวนการเกิดกิเลสของแต่ละชีวิตไว้ว่า

“เซนถือว่าแต่ละชีวะ โดยสภาวะดั้งเดิมมีความบริสุทธิ์ ความรู้ ศรัทธา อำนาจ และความสุขอย่างไม่มีขอบเขต แต่ต่อมาถูกรวมเข้าหุ้มห่อ จึงทำให้คุณสมบัติเหล่านี้ถูกบดบัง ... ส่วนกรรมที่มาห่อหุ้มชีวะได้ก็เพราะชีวะมีกิเลส และที่มีกิเลสขึ้นได้ก็เพราะชีวะมีวิชา ดังนั้นวิชาจึงเป็นรากเหง้าแห่งความทุกข์ทั้งปวง คือวิชาจะทำให้ชีวะเข้าใจผิดคิดว่าร่างกายเป็นชีวะ จึงเกิดความยึดมั่นถือมั่นว่าร่างกายกับชีวะเป็นอย่างเดียวกัน จึงพยายามปรนเปรอร่างกายให้อ้วนท้วนสมบูรณ์ และมีสุขโดยประการต่าง ๆ อันเป็นที่มาแห่งกิเลส และกิเลสนี้เองที่เป็นแรงกระตุ้นให้คนทำกรรมดีบ้าง ชั่วบ้าง ทางกาย วาจา และใจ ก็กรรมที่บุคคลกระทำแล้วจะกลายเป็นอณู และอณูเหล่านี้จะถูกกิเลส ซึ่งเป็นยางเหนียว ที่เซนเรียกว่า กษายะ คอยดึงอณูแห่งกรรมให้เข้าไปติดอยู่ในชีวะ ก่อให้เกิดมีกิเลสเพิ่มขึ้นอีก ครั้นมีกิเลสเพิ่ม ก็ทำกรรมเพิ่มขึ้นไปอีก วนเวียนอยู่อย่างนี้ ดังนั้นคนที่ยังเวียนว่ายตายเกิด อยู่ในสังสารวัฏนานเท่าไร ชีวะก็จะเกรอะกรังเศร้าหมองด้วยอณูแห่งกรรมมากขึ้นเท่านั้น”

ด้วยเหตุว่าชีวะมีกิเลสตั้งให้กระทำกรรมต่อไปไม่มีที่สิ้นสุด วนเวียนอยู่ในสังสารวัฏ ศาสนาเซนจึงมุ่งเน้นเป้าหมายคือการบรรลุโมกษะหรือการหลุดพ้นจากสังสารวัฏ โดยมีข้อปฏิบัติเพื่อนำไปสู่การหลุดพ้นที่เรียกว่า รัตนตรัย (ratnatraya – three jewels) ได้แก่ ความเห็นชอบหรือสัมยัคตรศนะ (samyagdarśana), ความรู้ชอบหรือสัมยัคชญาณะ (samyagjñāna) และความประพฤติชอบหรือสัมยัคจาริตระ (samyakcāritra) ดังปรากฏในตัดตวารณะสูตร (tattvārtha sūtra) (TS.1.1)ว่า

samyagdarśanajñānacāritrāṇi mokṣamārgaḥ |

ความเห็นชอบ, ความรู้ชอบ และความประพฤติชอบ เป็นหนทางสู่โมกษะ

รัตนตรัยประการแรกคือ ความเห็นชอบ (samyagdarśana – right faith) หมายถึงความเชื่ออย่างหนักแน่นในหลักการพื้นฐานของศาสนาเซน (Bhargava, 1968) อุตตราชยณะ ให้คำจำกัดความว่าสัมยัคตรศนะหมายถึงความเชื่อในความจริง (tattva) ทั้ง 9 ประการ ได้แก่ ชีวะ (jīva) คือวิญญาณหรือสิ่งมีชีวิต, อชีวะ (ajīva) คือสิ่งไม่มีชีวิต, พันธะ (bandha) คือการติดข้องของวิญญาณ โดยกรรม, ปุณยะ (punya) บุญ, ปาปะ (pāpa) บาป, อาสรวะ (āsrava) คือสิ่งที่ทำให้วิญญาณถูกกระทบจากบาป, สัมวระ (saṃvara) คือการป้องกันอาสรวะโดยการระมัดระวัง, นิรชรา (nirjarā) คือ

การทำลายกรรม และ โมกษะ (mokṣa) คือความหลุดพ้น (UtS.28.14-15) ส่วนตัดตวารณะสูตรระบุ ว่าสัมยัคทรศนะหมายถึงความเชื่อในสาระของความจริง (tattva) (TS.1.2) ซึ่งมี 7 ประการ ได้แก่ ชีวะ, อชีวะ, อาสรวะ, พันธะ, สัมวระ, นิรชรา และโมกษะ (TS.1.4)

รัตนตรัยประการที่สองคือ ความรู้ชอบ (samyagjñāna – right knowledge) หมายถึง ความรู้ในทฤษฎะ (dravya - substance), ชีวะ และความรู้อื่น ๆ (V. K. Jain, 2018) สำหรับทฤษฎะ นั้น สุนทร ฦ รังษี (2545: 113-114) อธิบายว่า สสารหรือทฤษฎะได้แก่สิ่งที่มีคุณสมบัติ โดยมี คุณสมบัติ 2 ประการได้แก่คุณสมบัติที่เที่ยงแท้ มีติดตัวสสารตลอดไปตราบเท่าที่สสารนั้น ๆ ยังมีอยู่ เรียกว่า คุณ (guṇa) และคุณสมบัติที่ไม่เที่ยง อาจเกิดขึ้นที่สสารเป็นครั้งคราวแล้วอาจหายไป หายไป แล้วอาจเกิดขึ้นใหม่ได้ คุณสมบัติชนิดนี้แม้จะหายไปจากสสารก็ไม่กระทบกับการมีอยู่ของสสาร เรียกว่า ปรรายะ (paryāya) ทั้งนี้ สสารหรือทฤษฎะแบ่งออกเป็น 6 ประเภท ได้แก่ ชีวะ (jīva), ปุทละ (puṭgala), ธรรมะ (dharma), อธรรมะ (adharmā), อากาสะ (ākāśa) และ กาละ (kāla) (J. P. Jain, 2006: 42) สุนทร ฦ รังษี (2545: 115) ระบุว่าทฤษฎะหรือสสารสามารถแบ่งได้เป็น 2 ชนิด คือ ชีวะ และอชีวะ ดังความว่า

“ปรัชญาเซนได้แบ่งสสารหรือทฤษฎะที่มีอยู่ในสากลจักรวาลออกเป็น 2 ชนิด คือ ชีวะ และ อชีวะ ชีวะหมายถึงวิญญาณอันมีสัมปชัญญะ อชีวะหมายถึงสิ่งอัน มิใช่วิญญาณและปราศจากสัมปชัญญะ ทั้งชีวะและอชีวะนี้เซนกล่าวว่าไม่มีผู้ใด สร้างขึ้น เที่ยงแท้และมีอยู่ตลอดไปชั่วนิรันดร์ สิ่งที่ตั้งอยู่ในประเภทอชีวะนั้น ได้แก่ ปุทละ (วัตถุ), ธรรมะ (การเคลื่อนไหว), อธรรมะ (การหยุดนิ่ง), กาละ (เวลา) และ อากาสะ (ที่ว่าง)...”

จากข้อความจะเห็นว่าความรู้ในเรื่องชีวะและอชีวะนั้นเป็นเรื่องที่ถูกล่ามถึงทั้งใน สัมยัคทรศนะและสัมยัคชญานะ ซึ่งแสดงให้เห็นความสอดคล้องระหว่างความเห็นชอบและความรู้ ชอบ เมื่อมีความเชื่อในเรื่องชีวะและอชีวะอันตั้งอยู่บนพื้นฐานของความรู้ก็จะเกิดสัมยัคทรศนะหรือ ความเห็นชอบ และเมื่อมีความรู้ในเรื่องดังกล่าวก็จะเกิดสัมยัคชญานะหรือความรู้ชอบ แต่ทั้งนี้ทั้ง ความเห็นชอบและความรู้ชอบก็มีได้เป็นสิ่งเดียวกัน ความเห็นชอบเป็นผลจากการจัดกรรมอันเป็น เครื่องลวงตา ในขณะที่ความรู้ชอบเป็นผลมาจากการจัดกรรมอันเป็นเครื่องขัดขวางความรู้ (Bhargava, 1968)

อุตตราชยณะระบุว่าความรู้มี 5 ประการ ได้แก่ ศรุตะ (śruta) ความรู้ที่สืบทอดมาจากคัมภีร์ ศักดิ์สิทธิ์, อากินิโพธิกะ (ābhinibodhika) การหยั่งรู้, อวธิ (avadhi) ความรู้ที่เหนือธรรมชาติ, มนะปรายายะ (manahpariyāya) การหยั่งรู้ความคิดของผู้อื่น และ เกวละ (kevala) ความรู้สูงสุดอันไม่มีขอบเขต (UtS.28.4) เช่นเดียวกับที่ตัดตวารณะสูตรระบุว่าความรู้มี 5 ประการ ได้แก่ มติชฌานะ (matijñāna) ความรู้ที่เกี่ยวกับความรู้สึก, ศรุตชฌานะ (śrutajñāna) ความรู้เกี่ยวกับคัมภีร์, อวธิชฌานะ (avadhijñāna) ญาณหรือตาทิพย์, มนะปรายายชฌานะ (manahpariyayajñāna) การติดต่อทางจิต และเกวละชฌานะ (kevalajñāna) ความรอบรู้หรือสัพพัญญู (TS.1.9)

รัตนตรัยประการที่สามคือ ความประพฤติชอบ (samyakcāritra – right conduct) อาจกล่าวได้ว่าแม้สัมยักจาริตระจะเป็นสิ่งสำคัญ แต่ก็ปฏิเสธมิได้ว่าการจะหลุดพ้นจากสังสารวัฏนั้นไม่อาจขาดรัตนตรัยประการใดประการหนึ่งได้ ความประพฤติชอบเป็นเครื่องมือแห่งความหลุดพ้น แต่ความประพฤติชอบที่ประกอบด้วยความเห็นชอบและความรู้ชอบเท่านั้นที่จะนำไปสู่ความหลุดพ้นได้ (Bhargava, 1968) ความประพฤติที่ปราศจากความเชื่อและความรู้เป็นสิ่งที่ไร้ประโยชน์เช่นเดียวกับความเชื่อและความรู้ที่ปราศจากความประพฤติ (Bhargava, 1968)

อุตตราชยณะระบุว่า ความประพฤติชอบประกอบด้วย 1. สามายิกะ (sāmāyika) คือการหลีกเลี่ยงสิ่งทั้งปวงที่เป็นบาป 2. เฉโตปสทาปะนะ (chedopasthāpana) คือคือการเริ่มต้นของผู้เริ่มตัด 3. ปรีหารวิศุทธิกะ (parihāraviśuddhika) ความบริสุทธิ์ที่เกิดจากการละเว้น 4. สุกษมะ สัมปรายะ (sūkṣma samparāya) การลดความปรารถนา 5. อกษายะ ยถาขยาตะ (akṣāya yathākhyāta) คือการทำลายบาปหนา (UtS.28.32-33) นอกจากนี้ สัมยักจาริตระหรือความประพฤติชอบยังหมายถึงกฎเกณฑ์หรือข้อปฏิบัติสำหรับนักบวชและผู้ครองเรือนที่เรียกว่า พรต (vrata) ตัดตวารณะสูตรระบุว่าพรตมี 5 ประการ ได้แก่ การเว้นจากการทำอันตราย, เว้นจากการพูดเท็จ, เว้นจากการลักขโมย, เว้นจากความไม่บริสุทธิ์และการเว้นจากการยึดติดกับความเป็นเจ้าของ (TS.7.1) พรตทั้ง 5 ประการนี้สามารถแบ่งได้เป็น 2 ประเภทคืออนุพรต (anuvrata) และมหาพรต (mahāvratā) ตามความเคร่งครัดในการถือพรตว่าถือพรตเพียงบางส่วนหรือถือพรตทั้งหมดอย่างเคร่งครัด (TS.7.2) หากเป็นผู้ครองเรือนจะถืออนุพรต ส่วนนักบวชจะต้องถือมหาพรต โดยมีมหาพรตทั้ง 5 ประการมีดังนี้

- อหิงสา (ahimsā) การไม่เบียดเบียนทุกชีวิตทั้งกาย วาจา และใจ ไม่ว่าจะทำเองหรือใช้ให้คนอื่นทำ ตลอดถึงสนับสนุนหรือยินดีที่คนอื่นทำก็ไม่ได้ทั้งนั้น (พื้น ดอกบัว, 2545) ทั้งนี้หลักอหิงสาก็เป็นหลักธรรมที่สำคัญที่สุดของศาสนาเซน ดังมีคำกล่าวที่ว่า “ahimsā paramo dharmah อหิงสาเป็นธรรมอันสูงสุด” (Dundas, 2002)
- สัตยะ (satya) พูดแต่ความจริง ไม่พูดเท็จ ไม่พูดคำหยาบ ส่อเสียดและเพ้อเจ้อ ตลอดทั้งไม่พูดหลอกลวงทุกรูปแบบ
- อัสเตยะ (asteya) ไม่ลักขโมย รวมไปถึงไม่หลบหนีภาษี ไม่ปลอมแปลงธนบัตร ไม่ขังตวงวัดโก่งด้วย
- พรหมจรรย์ (brahmacharya) ประพฤติพรหมจรรย์ ไม่ยุ่งเกี่ยวกับกามารมณ์ รวมไปถึงการละเว้นสิ่งต้องห้าม เช่น ไม่ดื่มสุราเมรัย ไม่เสพยาเสพติดต่าง ๆ
- อปริกรหะ (aparigraha) ไม่ละโมภโลภมาก อยากรได้ไม่มีที่สิ้นสุด ตลอดจนอยากได้สิ่งที่ไม่สมควร

นอกจากมหาพรตทั้ง 5 แล้ว นักบวชในศาสนาเซนยังมีข้อปฏิบัติอื่นอีก เช่น ไม่บริโภคอาหารในยามราตรี รมัถระวังทุกขณะเวลาเดินหรือนั่งเพื่อไม่ให้เป็นการรบกวนสิ่งมีชีวิตเล็ก ๆ งดเว้นการจาริกในฤดูฝน เป็นต้น สำหรับอนุพรตของผู้ครองเรือนนั้นจะใกล้เคียงกับมหาพรตของนักบวชเพียงแต่จะมีความเคร่งครัดน้อยกว่า ซึ่งผู้วิจัยจะได้กล่าวถึงอนุพรตในหัวข้อต่อไป

อาจกล่าวได้ว่า รัตนตรัยทั้ง 3 ประการ ได้แก่ ความเห็นชอบ ความรู้ชอบ และความประพฤติชอบ เป็นข้อปฏิบัติที่จะนำไปสู่ความหลุดพ้น ซึ่งไม่อาจขาดข้อใดข้อหนึ่งไปได้ กล่าวคือ เมื่อมีความเชื่อหรือสัมยัคทรรศนะก็ต้องมีความรู้หรือสัมยัคชญาณะควบคู่กันไป เปรียบเสมือนเมฆเมื่อหายไปก็ปรากฏทั้งแสงสว่างและความร้อนจากพระอาทิตย์มาพร้อมกัน (V. K. Jain, 2018) อีกทั้งเมื่อมีทั้งความเชื่อและความรู้ก็ต้องมีการปฏิบัติหรือสัมยัคจาริตระ เพื่อนำจิตให้บรรลุสู่ความหลุดพ้น ดังที่ศาสนาเซนได้กล่าวถึงกระบวนการหลุดพ้นของจิตที่เรียกว่า คุณสถานะ (gunasthāna) อันเป็นกระบวนการหรือขั้นตอนการพัฒนาของจิตไปสู่โมกษะ เมื่อจิตหรือชีวะของผู้หนึ่งพัฒนาไปจนผ่านขั้นสุดท้ายของคุณสถานะที่เรียกว่า อโยคะ เกวลิ (ayoga kevali) แล้วก็จะกลายเป็นสิทธะ เทียบพร้อมบริบูรณ์ทั้งความเห็นชอบ ความรู้ชอบ และความประพฤติชอบ เป็นอิสระจากกรรมและพันธะทั้งปวง (Jain, 1917b: 121-122)

4.1.2 พรตของผู้ครองเรือน

ผู้ครองเรือนหรือ ศรราวกะ (śrāvaka) หมายถึงผู้ที่มีความเชื่อในคำสอนของพระชินเจ้า แต่มิได้เป็นนักบวช บุคคลเหล่านี้มีทั้งผู้ที่ปฏิบัติตามพรตของผู้ครองเรือนที่เรียกว่าอนุพรตกับผู้ที่มีได้ถือพรตใด ๆ เนื่องจากความศรัทธาอย่างแท้จริงก็เพียงพอที่จะเป็นศรราวกะได้ (Bhargava, 1968) เมื่อเอาชนะกรรมเป็นเครื่องลงทรรศนะ (darśanamohanīya) ได้แล้ว ศรราวกะก็จะต้องเอาชนะศัตรูต่อไปคือกรรมเป็นเครื่องขัดขวางความประพฤติ (cāritramohanīya) ศรราวกะจะรับพรตสำหรับผู้ครองเรือนทั้ง 12 ข้อ จากนั้นเมื่อเขาจำกัดความปรารถนาของตนจนสามารถถือมหาพรตได้ก็จะใช้ชีวิตเหมือนนักบวชในที่สุด (Bhargava, 1968)

พรตของผู้ครองเรือนในศาสนาเชนมี 12 ข้อ แบ่งเป็น 3 กลุ่ม ได้แก่ อนุพรต 5 ข้อ, คุณพรต 3 ข้อ และศึกษาพรต 4 ข้อ ดังนี้

- อนุพรต ประกอบด้วยพรตจำนวน 5 ข้อ ซึ่งตรงกับมหาพรต เพียงแต่ไม่เคร่งครัดเท่าพรตของนักบวช ได้แก่
 - อหิงสา หลีกเลียงการทำลายสิ่งมีชีวิตโดยไร้เหตุผล (Dundas, 2002) เนื่องจากการถือพรตไม่เบียดเบียนสิ่งมีชีวิตทั้งปวงดังเช่นนักบวชเป็นสิ่งที่เป็นไปได้สำหรับผู้ครองเรือน จึงมีการกำหนดความรุนแรงของอหิงสาไว้ว่าสิ่งใดเป็นสิ่งต้องห้ามโดยสิ้นเชิงหรือสิ่งใดเป็นที่ยอมรับได้ ลำดับแรกคือการประพฤติความรุนแรงที่ตั้งใจและไตร่ตรองไว้ล่วงหน้า ที่เรียกว่าสัมกัลปชาหิงสา (saṃkalpajāhimsā) ซึ่งตรงกันข้ามกับอารัมภชาหิงสา (ārambhajāhimsā) ที่เกิดขึ้นโดยอุบัติเหตุหรือเป็นผลมาจากการประกอบอาชีพที่ยอมรับได้ (Jaini, 2001) ทั้งนี้ผู้ที่ถือพรตอหิงสานั้นจะต้องระมัดระวังและหลีกเลียงการประพฤติความรุนแรงแม้จะเป็นความรุนแรงระดับอารัมภชาหิงสาก็ตาม ซึ่งเป็นสิ่งสำคัญอย่างยิ่งเมื่อหน้าที่ของวรรณะต้องมีการกระทำที่เกี่ยวข้องกับความรุนแรง ดังเช่นในกรณีของวรรณะกษัตริย์ซึ่งต้องเกี่ยวข้องกับการรบ ศาสนาเชนถือว่าการฆ่าเพื่อป้องกันตัวหรือเป็นฝ่ายตั้งรับเพียงอย่างเดียวไม่นับเป็นสัมกัลปชาหิงสา แต่เป็นวิโรธหิงสา (virodhīhimsā) ซึ่งรุนแรงน้อยกว่า (Jaini, 2001)
 - สัตยะ หลีกเลียงจากการพูดเท็จ ศาสนาเชนถือว่าการสัตยะและอหิงสามีความเกี่ยวข้องกัน เนื่องจากการพูดเท็จเป็นความจงใจและเป็นมลทินที่กระทำโดย

ความปรารถนา ทำให้วิญญาณเสียหายจากการกระทำเช่นนั้น (Jaini, 2001) คัมภีร์เซนยกย่องความสัตย์ว่าเป็นคุณงามความดีอันยิ่งใหญ่ ผู้ที่โกหกจะทุกข์ทรมานในโลกนี้และโลกหน้า (Bhargava, 1968)

- อัสเตยะ ไม่ลักขโมย พรตข้อนี้ถูกให้คำจำกัดความอย่างกว้างว่าเป็นการเว้นจากอาทิตตาทานะวิรติ (ādattādānavirati) หรือการถือเอาของที่ไม่ได้ถูกให้ หมายถึงรวมทั้งห้ามถือเอาสิ่งของที่สูญหายหรือถูกลืมไว้ด้วย (Jaini, 2001) ทั้งนี้ศาสนาเซนถือว่าการลักขโมยมีความเกี่ยวข้องกับหิงสาหรือความรุนแรง เนื่องจากเป็นสิ่งที่ซ่อนเร้นให้เห็นความโลภ แต่พรตสำหรับผู้ครองเรือนข้อนี้ได้ยกเว้นการเก็บน้ำไม้ฟืน และวัสดุเช่นเดียวกันนี้จากที่สาธารณะ เว้นแต่ขอทานซึ่งไม่สามารถทำเช่นนั้นได้ จะต้องได้รับสิ่งจำเป็นจากผู้อื่นที่มอบให้เท่านั้น (Jaini, 2001)
- พรหมจรรย์ ประพฤติพรหมจรรย์ สำหรับนักบวชผู้ถือมหาพรต พรตข้อนี้เป็นการประพฤติพรหมจรรย์โดยเคร่งครัด แต่สำหรับผู้ครองเรือนซึ่งถืออนุพรตนั้น จะกำหนดให้มีภรรยาเพียงคนเดียว ควบคุมความปรารถนาทางเพศของตน และเลิกกิจกรรมทางเพศอย่างสิ้นเชิงเมื่อบุตรถือกำเนิด (Dundas, 2002) ศาสนาเซนกำหนดว่าผู้ถือพรตพรหมจรรย์จะต้องหลีกเลี่ยงภรรยาของผู้อื่นและถือสันโดษในภรรยาของตน เขาพึงมองหญิงอื่นที่มีใช้ภรรยาเหมือนเป็นมารดาหรือภคินีและเอาชนะความปรารถนาทางเพศของตน (Jaini, 2001)
- อปริครหะ ไม่ยึดติดกับทรัพย์สินของตน ใช้ชีวิตอย่างเรียบง่ายและหมั่นบริจาคทาน (Dundas, 2002) และไม่ละโมภ ศราวากาจาระ (śrāvākācāra) ระบุวิธีการคดโกง 5 ประการที่ควรหลีกเลี่ยง ได้แก่ (1) การได้ที่ดินใหม่ด้วยการรวมกัน²⁸ (2) ชุกซ่อนการเพิ่มพูนของทองหรือเงินส่วนเกินโดยการมอบให้ภรรยาของตน (3) โกงการกำหนดปริมาณธัญพืชและอาหารด้วยการบรรจุของลงในบรรจุภัณฑ์ที่กระต๊อตกว่า (4) ไม่นับลูกหลานที่เพิ่งเกิดเป็นการเพิ่มขึ้นในทรัพย์สินทั้งหมดเนื่องจากลูกหลานไม่ได้ถูกซื้อมา (5) ทำให้จำนวนทรัพย์สินของครอบครัวลดลงด้วยการรวมของเข้าด้วยกัน (Jaini, 2001)

²⁸ หมายถึงการขายเขตแดนของตนแล้วกล่าวว่า “ฉันยังไม่ได้รับสิ่งใดที่เกินกว่าขอบเขตทรัพย์สินของฉันเลย” (Jaini, 2001)

- คุณพรต (gūṇavrata) ประกอบด้วยพรตจำนวน 3 ข้อ ได้แก่
 - ทิคพรต (digvrata) การจำกัดการเคลื่อนที่ การเดินทางหรือการเคลื่อนไหวเพื่อเป็นการหลีกเลี่ยงการทำลายสิ่งมีชีวิต (Dundas, 2002)
 - โภโคปโภคปริมาณะ (bhogopabhogaparimāṇa) จำกัดการบริโภคและอุปโภค โดยมีข้อห้ามเช่น งดรับประทานอาหารหรือประกอบอาหารในเวลากลางคืน (rātri-bhojana) และห้ามดื่มน้ำที่ยังไม่กรองเป็นต้น
 - อนรรธทัณชะ (anarthadaṇḍa) การเว้นการกระทำที่เป็นอันตราย ได้แก่ ไตร่ตรอง (คิดอันตรายต่อตนเองหรือต่อผู้อื่น), การก่อกรวนอย่างไร้จุดหมาย (การพนัน, ตัดต้นไม้หรือขุดดินเพื่อความสนุกเป็นต้น), อำนวยความสะดวกต่อการทำลาย (เก็บหรือจำหน่ายยาพิษ, อาวุธ เป็นต้น), ให้คำแนะนำที่เป็นอันตราย และการฟังที่ไร้จุดหมาย (เช่น ฟังกามสูตร, การแสดงในที่สาธารณะ เป็นต้น) (Jaini, 2001)
- ศึกษาพรต (śikṣāvrata) ประกอบด้วยพรตจำนวน 4 ข้อ ที่เป็นกิจกรรมทางศาสนาซึ่งต้องทำเป็นประจำอย่างสม่ำเสมอ จะเป็นทุกวันหรือทุกสัปดาห์หรือตามแต่จะกำหนดได้แก่
 - เทศาวภาคิกะ (deśāvakaśika) การเลือกอยู่ในบริเวณที่แคบกว่าทิวศระ เป็นการจำกัดอาณาเขตของตนชั่วคราวในสถานที่ใดสถานที่หนึ่งเป็นเวลาไม่เกินหนึ่งหรือสองวัน (Jaini, 2001)
 - สามายิกะ (sāmāyika) การทำสมาธิในช่วงเวลาที่กำหนด
 - โปษโธปวาสะ (poṣadhōpavāsa) การอดอาหารในวันแปดค่ำและสิบสี่ค่ำในข้างขึ้นและข้างแรม ซึ่งถือเป็นวันศัคดีสิทธิ์
 - ทานะ (dāna) การให้ทาน

ทั้งนี้ พรตทั้ง 3 กลุ่มนั้น มีอนุพรตเป็นพรตสำคัญ ส่วนคุณพรตและศึกษาพรตจัดเป็นพรตเสริม ดังที่ Bhargava (1968: 102) ระบุว่า “...อนุพรตเหล่านี้ถูกเสริมด้วยคุณพรต ซึ่งเป็นการฝึกฝนการเคลื่อนไหวภายนอก และศึกษาพรตซึ่งมุ่งเน้นความบริสุทธิ์ภายในจิตใจ” จะเห็นว่าอนุพรตมีความใกล้เคียงกับมหาพรตที่เป็นข้อปฏิบัติสำหรับนักบวชมาก ต่างเพียงมีความเคร่งครัดน้อยกว่า เหมาะสำหรับผู้ครองเรือนที่ยังไม่สามารถละความต้องการบางอย่างได้ และมีการเพิ่มพรตอีกสองประเภทคือ

คุณพรตและศึกษาพรต เป็นข้อปฏิบัติเพื่อเสริมให้ผู้ครองเรือนประพฤติตนอย่างเหมาะสมและเป็นพลเมืองที่ดีและชื่อเสียงของสังคม พรตดังกล่าวจึงเป็นเสมือนก้าวแรกของผู้ครองเรือนที่จะเตรียมก้าวเข้าสู่ชีวิตของนักบวช (Bhargava, 1968) ในที่นี้ ผู้วิจัยจึงจะใช้กรอบแนวคิดทางจริยศาสตร์เรื่องพรตของผู้ครองเรือนมาวิเคราะห์ตัวละครราวณะในเรื่องปอุมจริยะ

4.1.3 ราวณะในฐานะผู้ครองเรือน: ความสัมพันธ์ระหว่างแนวคิดเรื่องจริยศาสตร์กับการสร้างตัวละคร

ในเรื่องปอุมจริยะ ราวณะบัพของศาสนาเชน ลักษณะของตัวละครราวณะเป็นตัวละครที่มีมิติและแสดงให้เห็นภาพที่น่าสนใจ ดังที่ผู้วิจัยได้กล่าวไว้แล้วในบทที่ 3 ว่าราวณะเป็นตัวละครปรปักษ์ที่มีบทบาทเป็นเซนศาสนิก เป็นกษัตริย์นักรบ มีลักษณะเด่นทั้งด้านดีและด้านร้าย เมื่อพิจารณาด้วยกรอบแนวคิดเรื่องพรตของผู้ครองเรือน จะพบว่า ในความเป็นผู้ครองเรือนนั้น ราวณะไม่ได้ปฏิบัติตามอนุพรตเท่าใดนัก ในกรณีอนุพรตข้อแรก คือ อหิงสา จะพบว่าราวณะละเมิดพรตข้อนี้อย่างชัดเจนด้วยการกระทำสงครามและการใช้ความรุนแรงต่าง ๆ ในกรณีความรุนแรงทางกาย แม้ราวณะจะมีได้ถึงขั้นฆ่าผู้ใด เนื่องด้วยศัตรูที่ราวณะเอาชนะมาได้นั้นมักจะถูกไว้ชีวิตและเลือกออกบวชในท้ายที่สุด แต่ราวณะมักจะเป็นผู้ก่อสงครามก่อนเสมอ เช่น การไปยึดเมืองลงกาคืน หรือการออกพิชิตโลก อาจกล่าวได้ว่าราวณะมิใช่ผู้อยู่ฝ่ายตั้งรับซึ่งศาสนาเชนยังยอมรับการเป็นฝ่ายตั้งรับและการฆ่าเพื่อป้องกันตัวว่ามีใช้ความรุนแรงขั้นสุดแต่เป็นวิธีอหิงสาซึ่งมีความรุนแรงรองลงมา อหิงสาหรือความรุนแรงจึงเป็นสิ่งที่ราวณะมีและอหิงสาจึงมิใช่พรตที่ราวณะสามารถถือมั่นได้ อีกทั้งความเป็นผู้มักโกรธก็ทำให้ราวณะแสดงความรุนแรงออกมาทางวาจาเสมอ ดังเช่นในตอนที่ว่าราวณะไล่นางมนโททรีเนื่องจากนางขอให้ราวณะคืนนางสีดาเพื่อยุติสงครามว่า

so eva bhaniyametto, jampai laṅkāhivo paramaruṭṭho |

lahu gaccha gaccha pāve!, jāttha muhaṃ te na peccāmi || PCV.70.32 ||

เพียงแค่ออกมาอย่างนี้ ลงกาธิบดีผู้นั้นก็โกรธจัดและกล่าวว่า

“อิหยังชั่ว จงไป จงไปเดี๋ยวนี้ ด้วยว่าเราไม่อยากเห็นหน้าเจ้า”

จะเห็นว่า ไม่เพียงแต่ความรุนแรงทางกายเท่านั้น แม้แต่ทางวาจाराวณะก็แสดงความรุนแรงออกมาเช่นกัน ฉะนั้น ราวณะจึงไม่อาจนับได้ว่าเป็นผู้รักษาพรตอหิงसानับเป็นพรตข้อแรกจากอนุพรตทั้ง 5 ข้อได้ ในกรณีพรตข้อสุดท้าย นับเป็นพรตข้อที่ไม่ปรากฏว่าราวณะกระทำผิดแต่อย่างใด อาจกล่าวได้ว่าในฐานะที่เป็นกษัตริย์ ราวณะก็ต้องรักษาสัตย์ ฉะนั้นในฐานะเซนศาสนิก ราวณะจึงไม่เคยโกหกหรือผิด

คำที่กล่าวไว้แต่อย่างใด ตัวอย่างที่เห็นได้ชัดเจนนี้อาจจะกล่าวได้ว่าจะไม่ล่วงเกินหญิงผู้ไม่ยินยอมพร้อมใจ ในเบื้องหน้าแห่งพระมุนีนันตวีระ และนับจากบัดนั้น ราวณะก็ไม่เคยผิดวาจาที่ให้ไว้ต่อพระมุนีเลย แม้แต่ครั้งเดียว ถึงราวณะจะลักนางสีดามาด้วยความปรารถนาของตน แต่เขาก็ไม่เคยล่วงเกินนางให้เป็น การผิดวาจาที่ให้ไว้ ทั้งยังประกาศหลายครั้งว่าจะไม่ผิดพรตที่ให้ไว้กับพระมุนีด้วย

ในกรณีพรตข้ออัสเตยะ ซึ่งให้เว้นการถือเอาของที่เขาไม่ได้ให้ นั้น จะพบว่าในแง่ “สิ่งของ” ราวณะไม่เคยไปถือเอาของที่เขาไม่ได้ให้เลยแม้แต่ครั้งเดียว ไม่ว่าจะเป็นการลักขโมยหรือการยึดเอา ของที่ถูกลืมไว้หรือของที่ไม่มีเจ้าของก็ตาม แต่จะกล่าวได้ว่าราวณะไม่เคยลักขโมยก็ไม่สามารถกล่าว เช่นนั้นได้ เนื่องด้วยราวณะนั้นได้ลักหญิงสาวทั้งวิยาธรรและมนุษย์มาวิวาห์ด้วย อีกทั้งยังลักนางสีดา มาจนก่อให้เกิดสงครามขึ้น แม้ว่าหญิงสาวอาจไม่นับว่าเป็นสิ่งของ แต่พฤติกรรมการลักของราวณะก็ ได้ปรากฏให้เห็นในเรื่องปถมหาริยะจริง และเป็นที่น่าสังเกตว่า ในกรณีการชิงเมืองลงกาหรือชิง บ้านเมืองของผู้อื่น นอกจากจะเป็นหิงสาหรือการเบียดเบียนชีวิตแล้ว ยังอาจมองว่าเป็นการปล้นหรือ ยึดครองสิ่งที่เขาไม่ได้ยกให้ ซึ่งอาจเข้าข่ายการผิดพรตอัสเตยะได้

กรณีพรตข้อพรหมจรรย์ ซึ่งเป็นพรตซึ่งกำหนดให้ถือสันโดษในภรรยาของตนเพียงคนเดียว หลีกเลียงภรรยาของผู้อื่น และให้บุรุษควบคุมความปรารถนาทางเพศของตนนั้น ราวณะได้กระทำผิด พรตข้อนี้อย่างเห็นได้ชัด ด้วยการลักนางสีดาซึ่งเป็นชายาของพระราม แม้ราวณะจะมีชายาที่วิวาห์กัน ด้วยวิธีคานธรรวะ (gāndharva) คือหญิงชายตกลงปลงใจวิวาห์กันโดยไม่มีพิธีแต่งงาน ไม่มีพยานและ ไม่มีครอบครัวของทั้งสองฝ่ายรู้เห็น แต่ชายาเหล่านี้ก็มีได้เป็นหญิงที่มีสามีมาก่อน ทั้งยังไม่ปรากฏ ข้อมูลในเรื่องอย่างชัดเจนว่าการวิวาห์กับชายาเหล่านี้เป็นความยินยอมของนางมนโททรีหรือไม่ แต่ กรณีการลักพานางสีดามานั้นแสดงให้เห็นอย่างชัดเจนว่าราวณะประพฤติดิฉันในแง่ของการใช้กำลัง ลักพาหญิงผู้มีสามีแล้วโดยที่สามีของนางมิได้ยินยอมหรือรู้เห็นแต่อย่างใด ในฐานะผู้ครองเรือน การ กระทำเช่นนี้ก็กับภรรยาของผู้อื่นเป็นความประพฤติที่ขัดต่อพรตพรหมจรรย์ การล่วงเกินด้วยการ ลักพานางมาด้วยปรารถนาจะได้นางเป็นชายาแสดงให้เห็นว่าราวณะมีความปรารถนาในตัวสตรี โดยมีได้ควบคุม ราวณะมิได้ปฏิบัติตามแนวทางของพรตพรหมจรรย์ที่ให้หลีกเลียงภรรยาของผู้อื่น และถือหญิงอื่นที่มีชายาตนเป็นเหมือนมารดาหรือภคินี ความประพฤติเช่นนี้จึงเป็นเหตุที่กล่าวได้ว่า ราวณะไม่สามารถรักษาพรตพรหมจรรย์เอาไว้ได้

ส่วนพรตข้อปรีครหะนั้น ไม่ปรากฏอย่างชัดเจนว่าราวณะมีความโลภหรือปรารถนาทรัพย์สิน หรือต้องการทรัพย์สินเพิ่มด้วยวิธีทุจริต แต่หากจะพิจารณาการกระทำของราวณะที่ออกเดินทางเพื่อพิชิตโลก หรือการไปยึดเมืองลงกาคืน ก็ถือได้ว่าราวณะยังคงมีความโลภปรารถนาในความเป็นกษัตริย์ที่ยิ่งใหญ่ อีกทั้งการที่ราวณะแสดงความเป็นเจ้าของต่อทรัพย์สินในแผ่นดินของตนในตอนทีวักฤษณะทัดทานการร่วมอภิรมย์กับนางสีดา ดังความว่า

paḍibhaṇāi kheyareṇdo, kiṃ paradavvaṃ maham vasumaīe |
dupayacaṭṭappayavatthum, jassa na sāmī aham jāo ? || PCV.46.63 ||

ผู้เป็นใหญ่แห่งเหล่าวิทายาธตอบว่า

“บนแผ่นดินของเรานี้ ทรัพย์ที่เป็นของผู้อื่นมิด้วยหรือ

ทรัพย์สินคือสัตว์จตุบาท ทวิบาทซึ่งเราไม่ได้เป็นเจ้าของมิด้วยหรือ”

การเหมารวมทรัพย์สินใด ๆ ในแผ่นดินที่ราวณะครอบครองว่าเป็นของราวณะทั้งหมดเช่นนี้ แสดงให้เห็นความยึดติดหรือความเป็นเจ้าของในทรัพย์สมบัติ ซึ่งเป็นสิ่งที่ขัดแย้งกับพรตปรีครหะที่ต้องการให้ผู้ครองเรือนไม่ยึดติดกับทรัพย์สมบัติของตนและมีความมักน้อยไม่ปรารถนาทรัพย์สินมากเกินไปเกินขอบเขตที่ตนพึงมี แต่ก็ไม่อาจกล่าวได้อย่างชัดเจนว่าราวณะสามารถรักษาพรตข้อนี้ไว้ได้ ทั้งไม่อาจกล่าวได้เช่นกันว่าราวณะผิดพรตปรีครหะ เนื่องด้วยราวณะได้มีการทำบุญหรือบริจาคทรัพย์เพื่อทำนุบำรุงอารามของพระชินเจ้า อีกทั้งยังสามารถสละแม้ร่างกายตนเองเพื่อกระทำการบูชาต่อพระชินเจ้า ดังที่ปรากฏในตอนที่ราวณะใช้ดาบตัดแขนของตนเพื่อนำเส้นเอ็นมาทำสายวิณา (PCV.9.88) แสดงให้เห็นว่าราวณะมิได้ยึดติดกับทรัพย์สินหรือแม้กระทั่งร่างกายของตน หากเป็นการอุทิศเพื่อพระชินเจ้าและศาสนาเช่น ราวณะก็ยินดีและเต็มใจจะกระทำ

เมื่อพิจารณาอนุพรตทั้ง 5 ประการ จะเห็นว่ามีเพียงพรตสัตตยะเพียงประการเดียวเท่านั้นที่ราวณะสามารถรักษาไว้ให้เห็นอย่างเป็นรูปธรรม จากการที่ราวณะไม่เคยผิดสังจะของตนที่ให้ไว้ต่อพระมุนีอนันตวีระแม้แต่ครั้งเดียว ส่วนพรตข้ออื่นไม่ว่าจะเป็นอหิงสา อัสเตยะ พรหมจรรย์ และอปรีครหะก็นับว่าราวณะไม่อาจรักษาไว้ได้อย่างสมบูรณ์ บางข้อเช่นอหิงสाराวณะมิได้กระทำผิดพรตอย่างร้ายแรงด้วยการฆ่าผู้อื่น แต่กระนั้นการที่ราวณะใช้ความรุนแรงทั้งทางกายและทางวาจาก็ทำให้การรักษาพรตข้อนี้ของราวณะไม่สมบูรณ์ หรือพรตพรหมจรรย์ซึ่งราวณะกระทำผิดพรตอย่างชัดเจนด้วยการลักพานางสีดาซึ่งเป็นภรรยาของผู้อื่น จึงนับว่าพรตข้อนี้ราวณะไม่สามารถถือได้ ส่วนพรตเสริมทั้งคุณพรตและศึกษาพรตนั้น ไม่ปรากฏข้อมูลชัดเจนมากพอที่จะนำมาวิเคราะห์ได้ เนื่องด้วย

ตัวบวรณคดีไม่ได้แสดงให้เห็นว่าราวณะใช้ชีวิตอย่างไร เราจึงไม่อาจทราบได้ว่าราวณะปฏิบัติตามคุณพรตและศึกษาพรตมากน้อยเพียงใด ทั้งนี้ สิ่งที่น่าสนใจในแง่นี้คือการที่ราวณะได้เคยถูกนางมนโททรีเรียกว่า “ผู้ทรงอนุพรต” ดังความว่า

ahavā anuvvayadharo, hoṇṇaṃ sīla-saṃjamābhirao |

deva-gurubhattijutto, dahamuha! dukkhakkhayaṃ kuṇasu || PCV.70.40 ||

“ข้าแต่ท่านทศมุข ขอพระองค์ผู้ทรงอนุพรตไว้แล้ว

เป็นผู้ยินดียิ่งด้วยศีลและการสำรวมตน ประกอบด้วยความภักดีต่อเทวดาและครุ

จงกระทำความสิ้นไปแห่งทุกข์”

จากข้อความจะเห็นว่า “ผู้ทรงอนุพรต” ในที่นี้มีความหมายค่อนข้างคลุมเครือ แม้ความหมายจากบริบทในข้อความดังกล่าวจะชี้ถึงอนุพรตในแง่ของการเป็นผู้รักษาพรต มีความประพฤติชอบด้วยศีลธรรม แต่ก็เป็นการยากจะชี้ชัดว่าวิมลสุริต้องการจะหมายถึงอนุพรตในแง่ใด เนื่องด้วยหากเป็นอนุพรตที่เป็นพรตสำหรับผู้ครองเรือนในศาสนาเซน ผู้วิจัยได้อภิปรายไปข้างต้นแล้วว่าราวณะมิใช่ผู้ที่สามารถรักษาอนุพรตได้ครบทุกข้อ ฉะนั้นคำว่าอนุพรตในที่นี้จึงอาจไม่ได้หมายถึงอนุพรตของผู้ครองเรือนก็เป็นได้ หากจะมองว่า อนุพรต หมายถึงพรตเล็กน้อย (lesser vow) ก็เป็นไปได้ว่า การที่ราวณะรักษาพรตที่ได้รับมาต่อหน้าพระมุนีนั่นตรวียะว่าจะไม่ล่วงเกินหญิงที่ไม่ยินยอมพร้อมใจ ไม่ปรารถนาในตัวราวณะ ก็อาจนับเป็นอนุพรตได้เช่นกัน

แม้วิมลสุริจะดัดแปลงบทบาทตัวละครให้เป็นเซนศาสนิกที่มีความภักดีต่อพระชินเจ้า และสามารถรักษาพรตบางประการไว้ได้ ก็มิได้ทำให้ราวณะกลายเป็นตัวละครที่เป็นตัวอย่างของเซนศาสนิกตามอุดมคติที่ประกอบด้วยคุณสมบัติที่ดีหรือทรงพรตได้ครบทุกประการ เนื่องด้วยลักษณะดั้งเดิมของราวณะนั้นมีใช้ตัวละครเอกของเรื่อง แต่เป็นตัวละครปรปักษ์สำคัญในเรื่อง อีกทั้งผู้เป็นวีรบุรุษ เป็นเซนศาสนิกตัวอย่างที่ควรประพฤติตามก็เป็นบทบาทของตัวละครเอก มิใช่ตัวละครปรปักษ์เช่นราวณะ การที่ดัดแปลงบทบาทของราวณะให้มีมิติของ “ตัวร้ายที่มีคุณสมบัติที่ดีบางประการ” จึงเป็นการดัดแปลงภาพของตัวละครที่เต็มไปด้วยความชั่วร้ายหรือมีสีดำสนิทให้กลายเป็นตัวละครสีเทาและมีมิติเหมือนบุรุษยิ่งขึ้นด้วยการแต่งเติมความประพฤติที่ดีบางประการภายใต้กรอบแนวคิดทางจริยศาสตร์ของศาสนาเซนลงไป ราวณะจึงอาจเป็นตัวละครปรปักษ์ที่เป็นตัวอย่างให้เซนศาสนิกได้พิจารณาว่าไม่ควรประพฤติตนเช่นนั้น มากกว่าจะเป็นแบบอย่างให้ศาสนิกชนได้ปฏิบัติตามก็เป็นได้

4.2 กรอบแนวคิดเรื่องศลากาปุรุषะ

ตามกรอบแนวคิดเรื่องจริยศาสตร์ เราจะได้เห็นการดัดแปลงตัวละครราวณะจากตัวละครปรปักษ์ที่มีภาพสีดำนินทาให้กลายเป็นตัวละครที่มีมิติมากขึ้นด้วยการเติมบทบาทเซนศาสนิกที่สามารถรักษาอนุพรตไว้ได้แม้จะไม่ครบทุกข้อก็ตาม ในหัวข้อนี้ ผู้วิจัยจะกล่าวถึงการดัดแปลงตัวละครปรปักษ์ภายใต้กรอบแนวคิดศลากาปุรุषะ ซึ่งเป็นแนวคิดเรื่องบุคคลสำคัญหรือบุคคลตัวอย่างที่ปรากฏในวรรณคดีเรื่องเล่าของศาสนาเซน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในวรรณคดีเรื่องเล่าประเภทปุราณะหรือจริตตะและความสัมพันธ์ระหว่างราวณะกับศลากาปุรุषะอื่น ดังนี้

4.2.1 บุคคลศักดิ์สิทธิ์ในศาสนาเซน

ในศาสนาเซน มีแนวคิดเรื่องปัญจปรเมษฐี (pañca-parameṣṭhī) หรือบุคคลศักดิ์สิทธิ์ทั้ง 5 ซึ่งเป็นผู้ควรภวานาถึงหรือระลึกถึง ปัญจปรเมษฐีประกอบด้วย พระอรหันต์, พระสิทธะ, พระอาจารย์, พระอุปัชฌายะ และพระสาธุ ดังนี้

4.2.1.1 พระอรหันต์ (arhat)

พระอรหันต์หรือพระชินะ (jina) คือผู้ที่ทำลายศัตรูคือความโกรธ, การหลงกลวง, ความหลงผิด และความเกลียดชัง (Kothari, 2000: 154) พระอรหันต์เป็นผู้มีคุณอันไม่มีที่สิ้นสุด 4 ประการ คือ ทรศนะ, ความรู้, ความสุข และอำนาจ ทั้งยังเป็นผู้ทำลายความไม่บริสุทธิ์ที่เกิดจากฆาฏิยากรรม (ghāṭiyā-karma) ได้แก่กรรมเป็นเครื่องขวางความรู้ (jñānāvaraṇīya-karma), กรรมเป็นเครื่องขวางทรศนะ (darśanāvaraṇīya-karma), กรรมเป็นเครื่องหลงกลวง (mohanīya-karma) และกรรมคือเครื่องขัดขวาง (antarāya-karma) (Kothari, 2000: 154-155) ดังที่ระบุไว้ในทรัพย์สังครหะว่า

naṭṭhacadughāikammo dampaṇasahaṇāṇavīriyamaṅḍo |

suhadehattho appā suddho ariho vicimṭijjo || DS.50 ||

พระอรหันต์ผู้มีฆาฏิยากรรม 4 ประการซึ่งพินาศไปแล้ว

มีการหยั่งรู้อันเป็นอนันต์ ความสุข ความรู้และอำนาจ

อยู่ในร่างที่สูงส่ง มีอาตมันที่บริสุทธิ์ เป็นผู้ที่ควรระลึกถึง

ทั้งนี้ตามคุณสถานะหรือขั้นตอนการพัฒนาของจิตไปสู่โมกษะทั้ง 14 ชั้น²⁹ นั้น พระอรหันต์จะอยู่ในขั้นที่ 13 คือได้บรรลุแก้วลญาณแล้ว กรรมที่เหลือถูกกำจัดไปหมดสิ้น แต่ยังไม่บรรลุถึงคุณสถานะขั้นสุดท้าย และการบรรลุเป็นพระอรหันต์นั้นจะสามารถบรรลุได้เฉพาะมนุษย์เท่านั้น เทวดาไม่อาจบรรลุคุณสถานะในขั้นนี้ได้ (Jaini, 2001) พระอรหันต์สามารถแบ่งได้เป็น 2 ประเภท คือ สามานยเกวลี (sāmānyakevalī) และตีสรังกรเกวลี (tīrthāṅkara-kevalī) สามานยเกวลีคือพระอรหันต์ที่มุ่งการหลุดพ้นเฉพาะตนเป็นหลัก ส่วนตีสรังกรเกวลีคือพระอรหันต์ที่ไม่ได้มุ่งเพียงการหลุดพ้นเฉพาะตนแต่ยังชี้แนะหนทางสู่การหลุดพ้นต่อผู้อื่นหลังจากบรรลุแก้วลญาณด้วย (Sangave, 1999) ในแง่นี้จึงอาจกล่าวได้ว่าพระอรหันต์ทุกองค์มิได้เป็นตีสรังกร แต่ตีสรังกรทุกพระองค์เป็นพระอรหันต์

4.2.1.2 พระสิทธะ (siddha)

สิทธะหมายถึงวิญญาณหรือชีวะที่หลุดพ้นแล้ว (liberated Soul) ลักษณะของสิทธะได้รับการบรรยายไว้ว่าเป็นอิสระจากร่างกาย, ปราศจากความทุกข์, มีความสุขและความสงบ, มีความบริสุทธิ์และความศักดิ์สิทธิ์, ไม่มีการทำลาย, มีความรู้และญาณอันบริบูรณ์ (Kothari, 2000: 168) ผู้ได้บรรลุเป็นพระอรหันต์เท่านั้นจึงจะสามารถไปถึงการเป็นสิทธะได้ ความแตกต่างระหว่างสิทธะและ

²⁹ คุณสถานะทั้ง 14 ชั้นประกอบด้วย 1. มิถยาทฤษฎี (mithyādr̥ṣṭi) เป็นสถานะขั้นต่ำที่สุด ชีวะจะเผชิญกับความเห็นผิด (mithyā-darśana) เนื่องจากการมีอยู่ของกรรมเป็นเครื่องลวงทรศนะ (darśanamohanīya-karma) และกิเลส (kaṣāya) ประเภทที่มีการยึดติดอย่างไม่มีที่สิ้นสุด (anantānubandhī) 2. สาสวาทนะ (sāsavadana) สถานะที่จะประสบเมื่อจิตร่วงหล่นจากสถานะอื่นที่สูงกว่าสู่สถานะที่ต่ำที่สุด 3. สัมยัคมิถยาตวะ (samyak-mithyātva) สถานะแห่งการเปลี่ยนผ่านจากสถานะแรกสู่คุณสถานะลำดับที่สี่หรือกลับกัน 4. สัมยัคทฤษฎี (samyak-dr̥ṣṭi) เป็นขั้นของความเห็นชอบ (samyak-darśana) และเป็นแรกของการไปสู่ความหลุดพ้น คุณสถานะขั้นนี้จะบรรลุได้โดยการเอาชนะกรรมเป็นเครื่องลวงทรศนะ, กิเลสที่มีการยึดติดอย่างไม่มีที่สิ้นสุดและความเห็นผิด 5. เทศวิรตะ (deśavirata) การรับพรตสำหรับผู้ครองเรือน 6. สรรว-วิรตะ (sarva-virata) คุณสถานะขั้นนี้จะบรรลุได้ด้วยการรับมหาพรต 7. อปรมะตติวิรตะ (apramatta-virata) ความประมาทซึ่งเป็นสาเหตุที่สามของพันธะจะถูกพิชิตโดยธรรมยานะ (dharmadhyāna) 8. อปุรวรณะ (apūrva-karāṇa) 9. อนิวฤตติกรณะ (anivṛtti-karāṇa) 10. สุขขมสามปราชะ (sūkṣma-sāmparāya) คุณสถานะทั้งสามขั้นนี้เป็นขั้นที่ผู้แสวงหาความหลุดพ้นจะต้องระงับหรือกำจัดกิเลสสองและยังมีกิเลสเบาบาง 11. อุปศานต์โมหะ (upaśānta-moha) บรรลุได้ด้วยการระงับกิเลสเบาบาง 12. กษิณโมหะ (kṣiṇa-moha) เป็นขั้นที่แม้กิเลสเบาบางก็ถูกกำจัดจนหมดสิ้น ฉะนั้นในขั้นนี้กิเลสซึ่งเป็นสาเหตุที่สี่ของพันธะจะถูกพิชิตได้ 13. สโยคเกวลิน (sayoga-kevalin) เป็นขั้นแห่งการตรัสรู้ คือได้บรรลุแก้วลญาณ กรรมทั้งหมดที่เหลือจะถูกกำจัดไป และเป็นขั้นของพระอรหันต์ 14. อโยคเกวลิน (ayoga-kevalin) เป็นขั้นตอนที่พระอรหันต์จะบรรลุก่อนนิพพาน ในขั้นนี้โยคะหรือการเคลื่อนไหวซึ่งเป็นสาเหตุลำดับสุดท้ายของพันธะจะสิ้นสุด และชีวะจะไปสู่ความหลุดพ้น (Jaini, 2001)

อรหันต์คืออรหันต์เป็นผู้สามารถทำลายชาติกรรมทั้ง 4 ประการได้ ส่วนสิทธิ์นั้นสามารถทำลายกรรมทั้ง 8 ประการได้แก่ชาติกรรม 4 ประการและอชาติกรรม 4 ประการ ฉะนั้นเมื่อพระอรหันต์สามารถทำลายอชาติกรรม 4 ประการได้ก็จะได้บรรลุความเป็นสิทธิ์ (Kothari, 2000: 169) ทรัพย์สังครหะระบุถึงพระสิทธิ์ไว้ดังนี้

naṭṭhaṭṭhakammadeho loyāloyassa jāṇao daṭṭhā |

purisāyāro appā siddho jjhāeha loyasiharattho || DS.51 ||

ท่านทั้งหลายควรเพ่งจิตต่อพระสิทธิ์คืออาตมัน ผู้มีร่างคือกรรมทั้ง 8 อันพินาศแล้ว ผู้รู้ผู้เห็นโลก (loka) และโลกทางจิตวิญญาน (aloka) ผู้มีร่างเป็นบุรุษ ผู้อยู่ที่จุดสูงสุดของโลก

ณ ที่สถิตของพระสิทธิ์ ไม่มีการเกิด การตาย โรคภัย ความแก่ ความปรารถนา การยึดติด และความเกลียดชัง พระสิทธิ์ไม่มีรูปร่าง ขนาด สี กลิ่น และความรู้สึก (Kothari, 2000: 169) อาจกล่าวได้ว่าลักษณะการพรรณนาถึงพระสิทธิ์จะคล้ายกับการพรรณนาเรื่องนิพพานในพุทธศาสนา ซึ่งไม่อาจพรรณนาได้อย่างชัดเจนด้วยว่าเป็นการพรรณนาสิ่งที่อยู่นอกเหนือการรับรู้ของมนุษย์ธรรมดา ดังที่ Jaini (2001: 271) ระบุว่า การพรรณนาใด ๆ ถึงพระสิทธิ์นั้นเป็นเพียงชนบทเท่านั้น ในความเป็นจริงสิ่งนี้ซึ่งอยู่นอกเหนือขอบเขตการรับรู้ของมนุษย์เป็นสิ่งที่ไม่อาจบรรยายได้ทั้งหมด

4.2.1.3 พระอาจารย์ (ācārya)

พระอาจารย์คือผู้นำของคณะนักบวชในศาสนาเชน อาจารย์ประกอบด้วยมูลคุณะ (mūlaguṇa) หรือคุณสมบัติพื้นฐาน 36 ประการ ได้แก่ ตบะ 12 ประการ, ธรรม 10 ประการ, การปฏิบัติ 5 ประการ, หน้าที่ทางศาสนา 6 ประการ และการควบคุม 3 ประการ (Jain, 2013: 189) ทรัพย์สังครหะระบุคุณสมบัติของอาจารย์ว่า

daṃsaṇaṇāṇapahāṇe vīriyacārittavarataṅgāre |

appam param ca jumjāi so āyario muṇi jheo || DS.52 ||

พระมุณี ผู้เป็นอาจารย์ผู้

ประกอบตนเองและผู้อื่นในการปฏิบัติได้แก่วิริยะ, จริต และตบะอันเลิศ

อันมีประธานคือทรรศนะและญาณ เป็นผู้อันเขาเพ่งจิตถึงแล้ว

ในสังฆะ (samgha) ซึ่งประกอบด้วยสาธุหรือนักบวชชาย, สาธุวีหรือนักบวชหญิง, ศรಾವกะ หรือศาสนิกผู้ครองเรือนชาย และศราวิกาหรือผู้ครองเรือนหญิง อำนาจในการบรรพชาญีกรรม สำหรับความผิดทางศาสนาเป็นของพระอาจารย์ร่วมกับสังฆะ และนักบวชจะเป็นผู้สารภาพความผิด ต่อพระอาจารย์ การเลือกพระอาจารย์บางนิกายจะเลือกจากความสามารถหรืออำนาจในการเป็นผู้นำ แต่นิกายส่วนใหญ่จะเลือกพระอาจารย์จากลำดับอาวุโส (S. Stevenson, 1915)

4.2.1.4 พระอุปัชฌายะ (upadhyāya)

พระอุปัชฌายะคือนักบวชผู้สอนคัมภีร์ทางศาสนา เป็นผู้มึรัตนตรียทั้งสามประการ³⁰ และปราศจากความต้องการ เป็นผู้เชี่ยวชาญคัมภีร์อังคะและปุรวะ และสอนผู้อื่นเพื่อการหลุดพ้น (Kothari, 2000: 173) พระอุปัชฌายะต่างกับพระอาจารย์ในแง่การปกครองสังฆะ กล่าวคือคพระอาจารย์เป็นผู้ควบคุมดูแลสังฆะ ส่วนพระอุปัชฌายะเพียงแต่ให้คำแนะนำเท่านั้น (Kothari, 2000: 174) Stevenson (1915: 239) ระบุว่าคัมภีร์ที่พระอุปัชฌายะใช้สอนเป็นส่วนมากได้แก่ อุตตราชยณะสูตร, อุปาสกทศางคะ และภควตีสูตรา ทริพยสังครหะระบุถึงคุณสมบัติของพระอุปัชฌายะว่า

jo rayanattayajutto niccam dhammovadesano nirado |
so uvajjhāo appā jadivaravasaho namo tassa || DS.53 ||

ผู้ใดประกอบด้วยรัตนตรีย เป็นผู้ยินดีในการสั่งสอนธรรมอยู่เป็นนิตย์
ผู้นั้นคือพระอุปัชฌายะผู้สูงส่ง ผู้เลิศในหมู่พระมุนี
ขอความนอบน้อมจงมีแต่พระอุปัชฌายะผู้นั้น

4.2.1.5 พระสาธุ (sādhu)

พระสาธุ หรือ พระมุนี หมายถึงนักบวชในศาสนาเซน เป็นผู้ประพฤติชอบ และออกบวชสละโลกเพื่อมุ่งแสวงหาความหลุดพ้น (Kothari, 2000: 174) พระสาธุเป็นผู้ทรงไว้ซึ่งมหาพรตทั้ง 5 ทริพยสังครหะกล่าวถึงพระสาธุไว้ดังนี้

damsanañānasamaggam maggam mokkhassa jo hu cārittam |
sādhayadi niccasuddham sāhū sa muṇī namo tassa || DS.54 ||

³⁰ ดู 4.1.1 รัตนตรีย: เครื่องนำไปสู่ความหลุดพ้น

พระสาธุ คือผู้ใดซึ่งยังความประพุดอันบริสุทธิ์เป็นนิตย์
อันเป็นทางสู่มิเกษซึ่งถึงพร้อมด้วยทรศนะและญาณ ให้สำเร็จ
ขอความนอบน้อมจงมีแด่พระสาธุผู้เป็นมุนีผู้นั้น

บุคคลศักดิ์สิทธิ์ทั้ง 5 นี้เซนศาสนิกจะภาวนาถึงด้วยบทนมัสการหรือมนตระที่เรียกว่า
ปัญจนามัสการ (pañca-namaskāra) ซึ่งการภาวนามันตระถือเป็นการบูชารูปแบบหนึ่ง (Kothari,
2000: 175) ทั้งนี้การแสดงความเคารพเลื่อมใสนั้นมีได้เจาะจงที่บุคคลศักดิ์สิทธิ์ผู้ใดผู้หนึ่งเป็นพิเศษ
แม้แต่นามของพระศาสดามหาวิระก็มีได้ถูกระบุไว้ในบทนมัสการนี้ เนื่องจากความภักดีในแบบของ
ศาสนาเซนนั้นมีได้มุ่งต่อเทวะที่นับถือเป็นพิเศษ (iṣṭa-devatā) แต่มุ่งต่ออุดมคติคือการบรรล
ุเกวัลชญาณ ดังนั้นการแสดงความเคารพจึงมีต่อทุกคนที่บรรลุเกวัลชญาณหรือกำลังปฏิบัติเพื่อบรรล
(Jaini, 2001) ทรัพย์สังครหะระบุว่าควรภาวนาและระลึกถึงมนตระที่ประกอบด้วยจำนวนอักษรต่างๆ
, ปัญจปรเมษฐี และมนตระอื่นที่ครูเป็นผู้สอน ดังนี้

paṇaṭīsaṭolachappānacadudugamegaṃ ca javaha jhāeha |

parameṭṭhivācayāṇaṃ aṇṇaṃ ca gurūvaeseṇa || DS.49 ||

จงภาวนาและเพ่งถึง

(มนตระ) ที่ประกอบด้วยอักษรจำนวนสามสิบห้า สิบหก หก ห้า สี่ สอง และหนึ่ง

(มนตระ) ที่กล่าวถึงปัญจปรเมษฐี และ (มนตระ) อื่นด้วยการสอนของครู

จากข้อความในทรัพย์สังครหะ จะเห็นว่าในการภาวนาหรือเพ่งจิตระลึกถึงมนตระนั้น
นอกจากมนตระที่ประกอบด้วยอักษรจำนวนต่าง ๆ และมนตระอื่นที่ครูสอน ซึ่งมีได้ระบุอย่างชัดเจน
ว่าเป็นมนตระบทใดบ้าง ปัญจปรเมษฐีเป็นมนตระเดียวที่ระบุนามไว้อย่างชัดเจน โดยบทปัญจนามัสการ
มีดังนี้

namo arahantānaṃ

namo siddhānaṃ

namo āyariyānaṃ

namo uvajjhāyānaṃ

namo loe savva-sāhūnaṃ

eso paṇca ṇamokkāro savva-pāvappaṇāsaṇo |

maṅgalānaṃ ca savvesiṃ paḍhamāṃ havaī maṅgalaṃ ||

(Jaini, 2001)

ขอความนอบน้อมจงมีแด่พระอรหันต์

ขอความนอบน้อมจงมีแด่พระสิทธะ

ขอความนอบน้อมจงมีแด่พระอาจารย์

ขอความนอบน้อมจงมีแด่พระอุปัชฌายะ

ขอความนอบน้อมจงมีแด่พระสาธุทั้งปวงในโลก

การนมัสการต่อ(บุคคลศักดิ์สิทธิ์)ทั้ง 5 นี้ ซึ่งเป็นเครื่องทำลายบาปทั้งปวง

เป็นมงคลสำคัญที่สุดในบรรดามงคลทั้งปวง

เป็นที่น่าสังเกตว่ามนตระปัญจนมัสการเรียงลำดับพระอรหันต์มาก่อนพระสิทธะ ทั้งที่เมื่อพิจารณาตามลำดับแล้วจะพบว่าพระสิทธะเป็นผู้บรรลุคุณสถานะในขั้นที่ 14 ซึ่งเหนือกว่าพระอรหันต์ที่บรรลุคุณสถานะในขั้นที่ 13 และสถานะของพระสิทธะเหนือกว่าพระอรหันต์ในแง่ของความบริสุทธิ์ปราศจากพันธะและกรรมทั้งปวง กระนั้น การที่มนตระบทนี้เรียงลำดับพระอรหันต์มาก่อนพระสิทธะ อาจแสดงให้เห็นความสำคัญของพระอรหันต์ว่าศาสนาเซนยกย่องพระอรหันต์ตี่รถึงกรผู้บรรลุ เกวัลชญาณแล้วสั่งสอนธรรมแก่ชาวโลก เหนือกว่าพระสิทธะผู้หลุดพ้นแล้ว ไม่กลับมาสั่งสอนธรรมอีก ดังที่ Jaini (2001: 163) ระบุว่า “ข้อเท็จจริงที่ค่านมัสการลำดับแรกคือพระชินะ (พระอรหันต์) ผู้สอนสั่งชาวโลก มิใช่พระสิทธะ สะท้อนว่าศาสนาเซนยกย่องคุณความดีเรื่องความกรุณา...”

ทั้งนี้ ในศาสนาเซนยังมีความคิดเรื่องพยางค์ โอม เช่นเดียวกับในศาสนาฮินดู เพียงแต่ปรับเปลี่ยนการอธิบาย a, u, m ในพยางค์โอมเป็นการอธิบายตามความคิดเรื่องปัญจปรเมษฐีในบทปัญจนมัสการของศาสนาเซน โดย a มาจาก อรหันต์ และอศรีระ (aśarīra - หมายถึงพระสิทธะ), ā มาจากอาจารย์, u มาจากอุปัชฌายะ และ m มาจากมุณี (muni - หมายถึงพระสาธุ) ฉะนั้นการเปล่งเสียงพยางค์โอมจึงหมายถึงการระลึกถึงปัญจปรเมษฐีนั่นเอง (Jaini, 2001)

ปัญจปรเมษฐีเป็นแนวคิดเกี่ยวกับบุคคลศักดิ์สิทธิ์ที่เป็นที่เคารพ เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจที่ผู้นับถือศาสนาเซนภาวนาถึง ในวรรณคดีประเภทเรื่องเล่าของศาสนาเซน มีแนวคิดเกี่ยวกับบุคคลสำคัญอีกแนวคิดหนึ่งที่มีความสำคัญต่อวรรณคดีเรื่องเล่าประเภทปุราณะหรือจริตตะ ได้แก่แนวคิดเรื่องศลากาปุรุชะ ซึ่งเป็นการจัดประเภทของบุคคลสำคัญเป็น 5 ประเภท กวีเซนนิยมประพันธ์วรรณคดีโดยมีเรื่องราวของศลากาปุรุชะเป็นแกนสำคัญของเรื่อง อาจกล่าวได้ว่าศลากาปุรุชะมีความสำคัญต่อวรรณคดีเรื่องเล่าประเภทปุราณะหรือจริตตะเช่นเดียวกับปัญจปรเมษฐีมีความสำคัญต่อการสวดภาวนาของผู้นับถือศาสนาเซน

4.2.2 ศลาคาปุรุชะ

ศลาคาปุรุชะ (śalākāpuruṣa) คือ มหาปุรุชะหรือบุคคลสำคัญผู้เป็นบุคคลตัวอย่าง มีทั้งสิ้น 63 คน คำว่า ศลาคาปุรุชะ หมายถึงปุรุชะผู้มีลักษณะโดดเด่นหรือมีชื่อเสียง มาจากคำในภาษาสันสกฤตว่า ศลาคา หมายถึง ตัวไม้ไผ่หรือสลากที่ทำเครื่องหมายไว้ (MW, 2011: 1059) และ ปุรุชะ หมายถึง ปุรุชะ ในคติจักรวาลวิทยาของศาสนาเซน ทุก ๆ ครึ่งกาลจักรจะมีศลาคาปุรุชะทั้ง 63 คน ปรากฏขึ้น ศลาคาปุรุชะแบ่งออกเป็น 5 ประเภท ได้แก่ ตีรถังกร (tīrthāṅkara) 24 พระองค์, จักรพรรดิ (cakravartin) 12 พระองค์, พลเทวะหรือพลภัทร (baladeva or balabhadra) 9 องค์, วาสูเทวะหรือนารายณะ (vāsudeva or nārāyaṇa) 9 องค์ และประติवासูเทวะหรือประตินารายณะ (pratīvāsudeva or pratinārāyaṇa) 9 องค์ โดยตีรถังกรและจักรพรรดิจะเป็นผู้เกิดร่วมยุคกัน (Winternitz, 1972) และพลเทวะ วาสูเทวะ ประติवासู-เทวะก็เป็นผู้เกิดร่วมยุคกันเช่นกัน (Kulkarni, 1990: 7) ในหัวข้อนี้ผู้วิจัยจะกล่าวถึงศลาคาปุรุชะในวรรณคดีเซนก่อน เพื่อให้เห็นความสำคัญและพัฒนาการของแนวคิดศลาคาปุรุชะในวรรณคดีเซน แล้วจึงจะกล่าวถึงประเภทของศลาคาปุรุชะรวมทั้งรายละเอียดและความสัมพันธ์ของศลาคาปุรุชะแต่ละประเภทเป็นลำดับต่อไป

4.2.2.1 ศลาคาปุรุชะกับวรรณคดีเซน

ในวรรณคดีเรื่องเล่าของศาสนาเซน โดยเฉพาะประเภทปุราณะหรือจริตะ ซึ่งเป็นเรื่องเล่าประเภทชีวประวัติ เรื่องศลาคาปุรุชะเป็นเรื่องสำคัญเรื่องหนึ่งที่กวีเซนทั้งนิกายทิคัมพรและนิกายเศวตามพรนิยมนำมาประพันธ์วรรณคดี มีวรรณคดีเซนมากมายทั้งในภาษาปรากฤต ภาษาสันสกฤต และภาษาอปกรัศะ ที่มีเรื่องศลาคาปุรุชะเป็นกรอบแนวคิดสำคัญของเรื่อง เช่น ปารศวนาถจริตะ (Pārśvanāthacarita), มหาวีรจริตะ (Mahavīracarita), อาทีปุราณะ (Ādipurāṇā), จอุปปันมหาปุริสจริยะ (Caūpanna-mahāpurisacariya), ตริษัษฏีศลาคาปุรุชจริตะ (Triṣaṣṭīśalākāpuruṣacarita) เป็นต้น โดยวรรณคดีเรื่องเล่าประเภทชีวประวัติของนิกายทิคัมพรจะมีชื่อเรียกว่า ปุราณะ และนิกายเศวตามพรจะเรียกวรรณคดีกลุ่มนี้ว่า จริตระ หรือ จริตะ (pkt. cariya) ทั้งปุราณะและจริตะต่างมีเนื้อหาพรรณนาถึงชีวประวัติของศลาคาปุรุชะ บางเรื่องกล่าวถึงศลาคาปุรุชะเพียงองค์เดียว บางเรื่องกล่าวถึงเรื่องราวของศลาคาปุรุชะทั้ง 63 องค์ (Winternitz, 1972) Jain ระบุว่าวรรณคดีเรื่องเล่าของศาสนาเซนส่วนใหญ่มีเนื้อหาเกี่ยวกับชีวประวัติของมหาปุรุช 63 คน ที่เรียกว่า ตริษัษฏีศลาคาปุรุชะ ประกอบด้วยตีรถังกร 24 พระองค์, จักรพรรดิ 12 องค์, พลเทวะ 9 องค์, นารายณะ 9 องค์ และประติवासูเทวะ 9 องค์ สำหรับความสัมพันธ์ของกลุ่มวีรบุรุษ 3 องค์คือพลเทวะ นารายณะและประตินารายณะนั้น พระราม พระลักษมณ์ และราวีณะจัดเป็นหนึ่งกลุ่ม ขณะที่

พระพลราม พระกฤษณะ และชราสันระจัดเป็นอีกหนึ่งกลุ่ม ทั้งสองกลุ่มนี้เป็นสองกลุ่มสุดท้ายจาก 9 กลุ่มและต่อจากเรื่องราวของพระตรีถังกรก็เป็นเรื่องราวของกลุ่มวีรบุรุษ 3 องค์ทั้งสองกลุ่มนี้ที่เป็นแรงบันดาลใจให้แก่วรรณคดีเรื่องเล่า (H. Jain, 2006: 160) ทั้งนี้อาจกล่าวได้ว่าวีรบุรุษตามแนวคิดศลากาปุรุชะนั้นแม้จะแสดงลักษณะอุดมคติตามแนวคิดของศาสนาเซน แต่ก็มีเรื่องราวของวีรบุรุษบางส่วนที่ได้รับอิทธิพลมาจากวรรณคดีอิติहाสและปุราณะด้วย โดยเฉพาะอย่างยิ่ง เรื่องรามายณะและมหาภารตะ และตำนานของจักรพรรดิ เช่น ภรตะ (Bharata), สคระ (Sagara) และ สันตกุมาร (Sanatkumāra) เป็นต้น ดังที่ Winternitz (1972: 497) ระบุว่า “...ชีวประวัติของศลากาปุรุชประกอบด้วยเรื่องวีรบุรุษที่มีชื่อเสียงจากทั้งอิติहाสและปุราณะของศาสนาพราหมณ์...” ในแง่นี้วรรณคดีเซนจึงมีการรับวรรณคดีอิติहाสทั้งสองเรื่องคือรามายณะและมหาภารตะมาแต่งเป็นวรรณคดีของตนในรูปแบบกวีนิพนธ์ (Winternitz, 1972, 489)

ในปอุมจริยะ ซึ่งเป็นรามายณะฉบับของศาสนาเซนฉบับที่เก่าแก่ที่สุด (J. C. Jain, 2004; Winternitz, 1972) ระบุถึงเรื่องศลากาปุรุช 63 องค์ไว้ในอุทเทศที่ 20 โดยมีรายชื่อศลากาปุรุชทั้ง 5 ประเภทและรายละเอียดอย่างชัดเจน ได้แก่ สถานที่เกิด, นามของบิดาและมารดา, อายุ, ความสูง ฯลฯ อีกทั้งเนื้อหาของเรื่องยังได้รับอิทธิพลจากแนวคิดศลากาปุรุชอย่างชัดเจน ดังจะเห็นได้จากกรกล่าวถึงเรื่องของพระตรีถังกรและจักรพรรดิบางองค์ไว้ในส่วนต้นของเรื่อง และในส่วนที่เป็นเรื่องรามายณะก็จะเห็นการดัดแปลงลักษณะและบทบาทของตัวละครหลักทั้งสามคือพระราม พระลักษมณ์ และราวีณะ รวมทั้งยังระบุบทบาทของตัวละครทั้งสามอย่างชัดเจนว่าเป็นพลทเวะ วาสูทเวะ และประติवासูทเวะ ซึ่งผู้วิจัยจะกล่าวถึงความสัมพันธ์ของตัวละครทั้งสามในฐานะศลากาปุรุชในหัวข้อที่ 4.2.3 ในที่นี้ เมื่อพิจารณาจากรายละเอียดของศลากาปุรุชในเรื่องปอุมจริยะที่ปรากฏจะพบว่ารายละเอียดดังกล่าวแสดงให้เห็นว่าแนวคิดศลากาปุรุชนั้นมีพัฒนาการมาก่อนหน้าเรื่องปอุมจริยะแล้ว ดังที่ Jaini (2010: 377) สันนิษฐานว่ารายชื่อของศลากาปุรุชที่เก่าแก่ที่สุดปรากฏในเรื่องชินจิริตะ (Jinacarita) หรือประวัติของพระมหาวีระ ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของกัลปสูตร (Kalpasūtra) ของภักทรพาหุ (Bhadrabāhu) มีอายุอยู่ในช่วงศตวรรษที่ 3 ก่อนคริสตกาล โดยปรากฏรายชื่อพระตรีถังกร 24 พระองค์ ตั้งแต่พระฤษณะจนถึงพระมหาวีระ รวมทั้งโครงร่างชีวประวัติของพระตรีถังกรเหล่านี้ และปรากฏชื่อเรียกประเภทของศลากาปุรุช ได้แก่ อรหันต์, จักรพรรดิ, พลทเวะ และवासูทเวะ (J. Stevenson, 1818) ซึ่งแสดงให้เห็นร่องรอยแนวคิดเรื่องศลากาปุรุชที่เริ่มปรากฏเป็นรูปร่างแล้ว

ในสมวាយางคสูตร (Samavāyāṅgasūtra) ซึ่งเป็นคัมภีร์อังคะลำดับที่ 4 จากอังคะทั้ง 12 ระบุถึงศลากาปุรุชะของครึ่งกาลจักรปัจจุบัน (อวสธรปิณี) และครึ่งกาลจักรในอนาคต (อุตสธรปิณี) รวมทั้งรายชื่อของศลากาปุรุชะทั้ง 4 ประเภท และรายละเอียดเพิ่มเติม เช่น นามบิดามารดา, สถานที่เกิด และนามในชาติก่อน เป็นต้น³¹ ทั้งนี้ เป็นที่น่าสังเกตว่าสมวายางคสูตรนั้นมีได้ระบุถึงศลากาปุรุชะประเภทที่ 5 คือประติวาสุเทวะแต่อย่างใด มีเพียงการกล่าวถึงเพียงชื่อศรัทธูของวาสุเทวะที่จะต้องถูกวาสุเทวะสังหารด้วยจักรของตนเท่านั้น (SamS.158.136-137) สอดคล้องกับแนวคิดที่ปรากฏในกัลปสูตรซึ่งไม่ปรากฏประติวาสุเทวะเช่นกัน

จอุปันนมหาปุริสจริยะของศิลาจารย์ ซึ่งประพันธ์ขึ้นในคริสต์ศตวรรษที่ 9 (Kulkarni, 1990: 140) ระบุเรื่องราวของศลากาปุรุชะ 54 องค์ ประกอบด้วยพระตีรถังกร, จักรพรรดิ, พลเทวะ และวาสุเทวะ โดยมีได้นับประติวาสุเทวะเป็นศลากาปุรุชะด้วย ส่วนมหาปุราณะ (Mahāpurāṇa) ของจินเสนะและคุณภัทร (Jinasena and Guṇabhadra) ซึ่งแบ่งออกเป็นสองส่วนคืออาทิปุราณะและอุตตรปุราณะ ประพันธ์ขึ้นในคริสต์ศตวรรษที่ 9 (Kulkarni, 1990: 115) ระบุจำนวนศลากาปุรุชะไว้ 63 องค์ (Winternitz, 1972) ซึ่งแสดงให้เห็นว่า นับจากศตวรรษที่ 3 ก่อนคริสตกาล จนถึงคริสต์ศตวรรษที่ 9 จำนวนศลากาปุรุชะยังไม่เป็นที่แน่ชัด กล่าวคือวรรณคดีบางเรื่องนับจำนวนศลากาปุรุชะเพียง 54 องค์โดยไม่รวมประติวาสุเทวะ แต่วรรณคดีบางส่วนก็กำหนดให้ประติวาสุเทวะเป็นศลากาปุรุชะอีกประเภทหนึ่ง วรรณคดีในกลุ่มหลังนี้ เช่น ปฐมจริยะ จึงมีจำนวนศลากาปุรุชะ 63 องค์

ในคริสต์ศตวรรษที่ 12 เหมจันทร (Hemacandra) ได้ประพันธ์วรรณคดีที่กล่าวถึงเรื่องราวชีวประวัติของศลากาปุรุชะ ชื่อว่า ตรีษัษฐิศลากาปุรุชะจริตะ ระบุจำนวนศลากาปุรุชะ 63 องค์ และมีรายชื่อของศลากาปุรุชะทั้ง 5 ประเภทรวมทั้งรายละเอียดเช่นนามบิดามารดา, นามเมืองที่อาศัย และยุคสมัยที่ถือกำเนิด ฯลฯ ระบุไว้ในตอนต้นของเรื่อง จากนั้นจึงพรรณนาถึงเรื่องราวของศลากาปุรุชะแต่ละองค์ตามลำดับยุคสมัยที่ถือกำเนิด³² ตรีษัษฐิศลากาปุรุชะจริตะยังเป็นแหล่งข้อมูลสำคัญที่รวบรวมตำนานและขนบธรรมเนียมโบราณไว้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในภาคผนวกที่มีชื่อว่า ปริศิษฏปรวัน (Parīṣiṣṭaparvan) หรือสถวิราวาลิจริตะ (Sthavirāvalīcarita) (Kulkarni, 1990: 188) ทั้งนี้งานของเหมจันทรได้แสดงให้เห็นว่าแนวคิดศลากาปุรุชะมีความลงตัวด้วยจำนวนวีรบุรุษ

³¹ ดูเพิ่มเติมใน SamS.157-159

³² ดูเพิ่มเติมใน Johnson, H. M. *Triṣaṣṭīśālākāpuruṣacaritra* Vol. I-VI. Baroda: Oriental Institute, 1931-1962.

63 องค์ และสมบูรณด้วยรายละเอียดชีวิตประวัติของวีรบุรุษแต่ละองค์รวมทั้งบทบาทของวีรบุรุษในวรรณคดีเรื่องเล่า

4.2.2.2 ประเภทของศลากาปุรุषะ

ตั้งที่ผู้วิจัยได้กล่าวไว้แล้วว่าศลากาปุรุषะทั้ง 63 องค์ แบ่งเป็น 5 ประเภท ได้แก่ ตีรถังกร, จักรพรรดิ, พลเทวะหรือพลภัทร, วาสูเทวะหรือนารายณะ และประติवासูเทวะหรือประตินารายณะ ในหัวข้อนี้ผู้วิจัยจะกล่าวถึงรายละเอียดของศลากาปุรุषะแต่ละประเภท และบทบาทความสัมพันธ์ของกลุ่ม 3 องค์ คือ พลเทวะ วาสูเทวะ และประติवासูเทวะ ที่ปรากฏในวรรณคดีเรื่องเล่า ดังนี้

ก. ตีรถังกร

พระตีรถังกร หรือพระจีนะ (Jina) คือพระศาสดาของศาสนาเชน เป็นผู้ที่ไม่แสดงหนทางข้ามพ้นวิภวสังสารด้วยการแสดงธรรมเทศนาสั่งสอนสานุศิษย์และเหล่าสาวกผู้เป็นเชนศาสนิก แนวคิดศลากาปุรุषะจะกำหนดให้มีการระบุข้อมูลของพระตีรถังกรแต่ละพระองค์ดังนี้

- กำเนิดในภพก่อน
- ชื่อแคว้นที่จะมาเกิด
- นามบิดามารดา
- สถานที่เกิด
- นักชัทรในช่วงเวลาเกิด
- ส่วนสูง
- สีกาย
- อายุ
- ต้นไม้ที่บรรลुकเวัลชญาน
- สถานที่นิพพาน
- จำนวนคณธรร, สาธู, สาธวี, ศรวากะ และศรวาวิกา
- ยัภษะและยัภษณิที่คอยรับใช้
- ช่วงเวลาระหว่างพระตีรถังกรองค์ปัจจุบันกับพระตีรถังกรองค์ก่อน
- ระยะเวลาที่พระตีรถังกรเป็นผู้ครองเรือนและวันทีนิพพาน

ในทุกครั้งกาลจักร พระตริถังกรจะมาปรากฏเพื่อทำให้เกิดรัตนตรัย คือ ความเห็นชอบ, ความรู้ชอบ และความประพฤติชอบ พระตริถังกรจะก่อตั้งสังฆะ หรือชุมชนของนักบวชและผู้ครองเรือน ซึ่งเปรียบเสมือนท่าน้ำ (tirtha) ที่จะนำพามนุษย์ข้ามพ้นวัฏสงสาร รูปแบบชีวประวัติของพระตริถังกรทุกพระองค์โดยทั่วไปจะเหมือนกันคือ จะเกิดในวรรณะกษัตริย์ จะมีเทวดามากกระตุ้นให้รู้ถึงหน้าที่ในฐานะผู้สอนผู้เผยแผ่ศาสนาแล้วจึงสละโลกออกบวชเป็นนักบวช เมื่อตรัสรู้แล้วก็สั่งสอนผู้คนจนกระทั่งบรรลุนิพพานและกลายเป็นพระสิทธะ สกิต ฌ จุดสูงสุดของโลก (Dundas, 2002) พระตริถังกรทั้ง 24 พระองค์ มีพระนามดังนี้

- พระฤชภะ (Rṣabha)
- พระอชิตะ (Ajita)
- พระสัมภวะ (Sambhava)
- พระอภินันทนะ (Abhinandana)
- พระสุมตี (Sumati)
- พระปัทมประภะ (Padmaprabha)
- พระสุปารศวะ (Supārśva)
- พระจันทรประภะ (Candraprabha)
- พระปุชปทันตะ (Puṣpadanta)
- พระศีตละ (Śītala)
- พระเศรยามสะ (Sreyāṃsa)
- พระวสุปุชยะ (Vasupūjya)
- พระวิมลละ (Vimalasūri)
- พระอนันตะ (Ananta)
- พระศานตินาถะ (Śāntinātha)
- พระกุนถุ (Kunthu)
- พระอรนาถะ (Aranātha)
- พระมัลลีนาถะ (Mallinātha)
- พระมุณิสูวระตะ (Munisuvrata)
- พระนมินาถะ (Naminātha)
- พระเนมิ หรืออริชฌเนมิ (Nemi or Ariṣṭanemi)

- พระปารศวะ (Pārśva)
- พระมหาวีระ (Mahāvīra)

ข. จักรพรรดิ

พระจักรพรรดิคือผู้ปกครองแผ่นดินภารตวรรษทั้ง 6 ส่วน มีทั้งสิ้น 12 องค์ มีกายสีทองและทั้งหมดล้วนมาจากกาศยปโคตร (Kāśyapa gotra) และเรื่องชีวิตประวัติของพระจักรพรรดิในการออกพิชิตโลกจะเป็นรูปแบบที่เหมือนกันสำหรับจักรพรรดิแต่ละองค์ (Shah, 1987) ตามคติของศาสนาเชนพระจักรพรรดิจะได้ครอบครองรัตนะ 14 ประการ ได้แก่ จักร (cakra), ไม้เท้า (daṇḍa), ดาบ (asi), ฉัตร (chatra), โล่ (carma), อัญมณี (maṇi), เงินเบี้ย (kākinī), ม้า (asva), ช้าง (gaja), ขุนพล (senāpati), คฤหบดี (gr̥hapati), ช้างไม้ (vardhakī), ปุโรหิต (purohita) และสตรี (strī) รวมทั้งชุมทรัพย์ทั้ง 9 ด้วย (Shah, 1987: 73; Kulkarni, 1990: 7) พระจักรพรรดิ 12 องค์มีดังนี้

- ภารตะ (Bharata)
- สคระ (Sagara)
- มฆวา (Maghavā)
- สันตกุมาร (Sanatkumāra)
- ศานตินาถะ (Śāntinātha)
- กุณถนาถะ (Kunthunātha)
- อรนาถะ (Aranātha)³³
- สุกุมะ (Subhūma)
- ปัทมนาถะ (Padmanābha)
- หริเชณะ (Hariṣeṇa)
- ชยเสนะ (Jayasena)
- พรหมทัตตะ (Brahmadatta)

ค. พลเทวะ

พลเทวะหรือพลภัทร เป็นเชษฐาต่างมารดาของวาสุเทวะ มีกายสีขาว สวมเสื้อผ้าสีฟ้า และมีธงสัญลักษณ์เป็นรูปใบตาล (tāla) นิกายเศวตามพระระบุว่าพลเทวะมีอาวุธ 4 ชนิด คือ ธนู, คัมภีร์, คัมภีร์, คัมภีร์,

³³ พระศานตินาถะ, พระกุณถนาถะ และพระอรนาถะ เป็นองค์เดียวกับพระตรีถังกร

กระบอง และศร ส่วนนิกายทิคัมพระบูชาอาวุธของพลเทวะได้แก่ กระบอง, มาลัยมณี (ratnamālā), คันทัน และคทา (Shah, 1987) พลเทวะทั้ง 9 องค์มีดังนี้

- วิชยะ (Vijaya)
- อจละ (Acala)
- ธรรมะ (Dharma)
- สุประภะ (Suprabha)
- สุทรรศนะ (Sudarśana)
- นันทิเชณะ (Nandiṣeṇa)
- นันทิมิตร (Nandimitra)
- ปัทมะ หรือ ราม (Padma or Rāma)
- พลราม (Balarāma)

ง. วาสุเทวะ

वासुเทวะหรือนารายณะเป็นวีรบุรุษนักรบที่มีคุณสมบัติเป็นอรรธจักรพรรดิ กล่าวคือ อรรธจักรพรรดิจะเกิดขึ้นในยุคที่ไม่ปรากฏพระจักรพรรดิ (Jaini, 2010) จะได้ครองแผ่นดินสามส่วน และมีรัตนบางประการของพระจักรพรรดิเป็นสัญลักษณ์ วาสุเทวะเป็นอนุชาร่วมบิดาของพลเทวะ และเป็นผู้สังหารประติवासุเทวะ วาสุเทวะมีกายสีเข้ม สวมเสื้อผ้าสีเหลือง มีสัญลักษณ์ศรวิเศษที่หน้าอก มีฉัตรและขนหางจามรีและธงสัญลักษณ์เป็นรูปนกอินทรี อาวุธของवासุเทวะได้แก่ สังข์ปาญจชัญยะ (Pāñcajanya), จักรสุทรรศนะ (Sudarśana), คทาเกาโมทกี (Kaumodakī), ฆนูศารังคะ (Śārṅga), ดาบนันทกะ (Nandaka), มาลัยดอกไม้ (Vanamālā) และมณีเกาสตุกะ (Kaustubha) (Jaini, 2010; Shah, 1987) ถือกันว่าवासุเทวะมีพลังอำนาจมากกว่าพลเทวะ (Kulkarni, 1990: 8) ทว่าพลเทวะเหนือกว่าในทางศีลธรรม คือเป็นผู้มีความประพฤติถูกต้องตามหลักศาสนาและได้บรรลุความหลุดพ้นในท้ายที่สุด ในขณะที่वासุเทวะจะต้องตกนรกหลังจากสิ้นชีวิต (Shah, 1987) เนื่องจากประพฤติหิิงสา ได้แก่ การสังหารประติवासุเทวะ และการทำสงคราม วาสุเทวะทั้ง 9 มีดังนี้

- ตริปฤษฏะ (Triprṣṭa)
- ทวิปฤษฏะ (Dvīprṣṭa)
- สวัยัมภู (Svayambhū)
- ปุรุโชตตมะ (Puruṣottama)

- ปुरुษสิงหะ (Puruṣasimha)
- ปุณฺฑริกะ (Puṇḍarīka)
- ทัตตะ (Datta)
- นารายณะ หรือ ลักษณะ (Nārāyaṇa or Lakṣmaṇa)
- กฤษณะ (Kṛṣṇa)

จ. ประติวาสุเทวะ

ประติวาสุเทวะหรือประตินารายณะเป็นวีรบุรุษทราชา (Kulkarni, 1990: 8) คู่ขัดแย้งกับ วาสุเทวะ มีสถานะเป็นอรรชจักรพรรดิ และจะต้องถูกवासุเทวะสังหารด้วยจักรของตนเองที่ไปสถิตอยู่กับवासุเทวะในเวลาสุดท้ายของชีวิต (SamS.158.137) เนื่องจากการประพตติหิงสา หลังจากสิ้นชีวิตแล้วประติวาสุเทวะจะต้องตกนรก ต่อมาได้กลับมาเกิดเป็นมนุษย์อีกครั้ง เมื่อปฏิบัติตามหนทางสู่ความหลุดพ้นของศาสนาเชนแล้วก็จะได้รับผลและหลุดพ้นในท้ายที่สุด (Jaini, 2010) ประติวาสุเทวะ ทั้ง 9 มีดังนี้

- อัศวกริวะ (Aśvagrīva)
- ตารกะ (Tāraka)
- มธุ (Madhu)
- มธุสุทนะ (Madhusūdana)
- มธุกรีฑะ (Madhukrīḍa)
- นิศุมภะ (Niśumbha)
- พลี (Bali)
- ราวณะ (Rāvaṇa)
- ชราสันธะ (Jarāsandha)

เป็นที่น่าสังเกตว่าชื่อประติวาสุเทวะบางส่วนนั้นสอดคล้องกับเทพปกรณัมของฮินดู กล่าวคือ เป็นราชาหรืออสูรที่จะถูกสังหารโดยการอวดารของพระวิษณุ ได้แก่ มธุ, ราวณะ เป็นต้น (Shah, 1987) ทั้งนี้พลเทวะ วาสุเทวะ และประติวาสุเทวะนั้นเป็นผู้เกิดร่วมยุคสมัยกัน และจะเกิดในยุคที่ไม่มีพระจักรพรรดิ พลเทวะถือเป็นวีรบุรุษในทางธรรม คือเป็นตัวอย่างของผู้ประพตติธรรมที่จะได้รับผล ในชาติปัจจุบัน ส่วนवासุเทวะเป็นวีรบุรุษในทางการรบ มีพลังอำนาจและอาจถือได้ว่าเป็นตัวละครเอกของเรื่องซึ่งมีประติวาสุ-เทวะเป็นตัวละครปรปักษ์

ทั้งนี้ กรอบแนวคิดศลากาปุรุષะซึ่งกำหนดบทบาทของวีรบุรุษตามคติของศาสนาเซน มีอิทธิพลสำคัญต่อการดัดแปลงบทบาทของตัวละครในวรรณคดีเรื่องเล่าประเภทปุราณะและจรีตะ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง เรื่องราวที่รับมาจากศาสนาพราหมณ์-ฮินดู Jaini (2010: 380) ระบุว่า “...พลเทวะเป็นตัวอย่างของเซนศาสนิกในอุคมคติ ที่จะสละโลกและออกบวชเป็นพระมุนี ส่วนवासुเทวะเป็นสหายผู้ติดตามที่จะแบกรับบาปจากการทำลาย...” ดังนั้นการกำหนดให้พลเทวะเป็นเซนศาสนิกในอุคมคติ ผู้ที่จะสละโลกออกบวชและบรรลुरुธรรมในขณะที่वासुเทวะในฐานะสหายผู้ติดตามพลเทวะกลายเป็นผู้สังหารประติवासุเทวะซึ่งถือเป็นบาปหนัก ส่งผลต่อการดัดแปลงเรื่องที่ได้รับมาจากศาสนาพราหมณ์-ฮินดู ทำให้มีการจัดวางบทบาทบางประการของวีรบุรุษในวรรณคดีเรื่องเล่าให้สอดคล้องกับแนวคิดในศาสนาเซน โดยเฉพาะอย่างยิ่งจะเห็นได้จากเรื่องรามายณะและมหาภารตะฉบับของศาสนาเซน สำหรับเรื่องรามายณะของศาสนาเซน เมื่อพระรามเป็นพลเทวะ บทบาทในฐานะผู้สังหารราวณะจึงถูกปรับให้กลายเป็นบทบาทของพระลักษมณ์ในฐานะवासुเทวะ เนื่องด้วยพลเทวะไม่อาจทำบาปหนักคือการสังหารได้³⁴ ส่วนเรื่องมหาภารตะซึ่งเป็นเรื่องการรบระหว่างฝ่ายปาณฑพและฝ่ายเคาธะ เมื่อมีแนวคิดศลากาปุรุષะเป็นตัวกำหนดบทบาทของตัวละคร ทำให้การต่อสู้ระหว่างพระกฤษณะและชราสันธะ ในฐานะवासुเทวะและประติवासุเทวะกลายเป็นสงครามหลักของเรื่อง ฝ่ายปาณฑพซึ่งบริสุทธิ์และพระพลรามผู้หิงสาได้ไปเกิดในสวรรค์ ส่วนพระกฤษณะและชราสันธะต้องตกนรกเพราะกรรมที่ทำไว้ (Jaini, 2010)

อาจกล่าวได้ว่า ปฐมจรียะเป็นวรรณคดีเรื่องแรกที่น่าชีวประวัติของศลากาปุรุષะมาแต่งเป็นวรรณคดี และในยุคต่อมาก็มีความนิยมในการนำเรื่องชีวประวัติของศลากาปุรุષะมาแต่งเป็นวรรณคดีมากขึ้น โดยมีทั้งวรรณคดีที่กล่าวถึงชีวประวัติของศลากาปุรุષะทุกองค์ เช่น จอุปปันนมหาปุริสจรียะ, ตริชัญญิตศลากาปุรุษจรีตะ เป็นต้น และวรรณคดีที่กล่าวถึงชีวประวัติของศลากาปุรุษะเฉพาะองค์ เช่น เนมินาถจรีตะ, ปารศวนาถจรีตะ เป็นต้น ทั้งนี้ เรื่องศลากาปุรุษะในกลุ่ม 3 องค์ คือ พลเทวะ วาสุเทวะ และประติवासุเทวะนั้น มีเพียงเรื่องรามายณะ ซึ่งเป็นเรื่องของพลเทวะ วาสุเทวะและประติवासุเทวะลำดับที่ 8 และเรื่องมหาภารตะ ซึ่งเป็นเรื่องของพลเทวะ วาสุเทวะและประติवासุเทวะลำดับที่ 9 เท่านั้นที่กวีเชนนิยมนำมาแต่งแยกเป็นวรรณคดีอย่างเอกเทศมิได้รวมกับเรื่องศลากาปุรุษะองค์อื่น ๆ ส่วนเรื่องชีวประวัติของพลเทวะ วาสุเทวะ และประติवासุเทวะในลำดับที่ 1-7 นั้นจะปรากฏในวรรณคดีที่กล่าวถึงชีวประวัติของศลากาปุรุษะทุกองค์ โดยมีได้นำมาแต่งแยกเป็นเอกเทศ ฉะนั้น จึงอาจกล่าวได้ว่ารายชื่อศลากาปุรุษะเป็นที่แพร่หลาย แต่เรื่องของพลเทวะ วาสุเทวะ และประติवासุ

³⁴ ประเด็นเรื่องบทบาทความสัมพันธ์ระหว่างพระราม พระลักษมณ์ และราวณะในฐานะศลากาปุรุษะผู้วิจัยจะกล่าวถึงในหัวข้อที่ 4.2.3

เทวะที่นิยมนำมาแต่งเป็นวรรณคดีมีเพียง 2 เรื่องเท่านั้นคือเรื่องรามายณะและมหากาโรตะ ทั้งนี้ในส่วนจากรูปแบบความสัมพันธ์ของตัวละครในมหากาโรตะของศาสนาเซนก็เป็นรูปแบบเดียวกันกับในรามายณะของศาสนาเซน กล่าวคือพระพลเทวะเป็นพลเทวะผู้ประพาศดิโหิงสา ส่วนพระภุชณะเป็นวาสุเทวะ เป็นผู้สังหารประติวาสุเทวะคือชราสันระ ด้วยจักรอันเป็นของชราสันระเอง และเมื่อสิ้นชีวิตทั้งพระภุชณะและชราสันระต้องตกนรกเพราะความผิดบาปที่ได้กระทำไว้เมื่อครั้งยังมีชีวิต

ดังที่ผู้วิจัยได้กล่าวถึงแนวคิดศลาภาปุรุชะซึ่งเป็นเรื่องราวชีวิตประวัติของบุคคลสำคัญ ที่ปรากฏในวรรณคดีเรื่องเล่าของศาสนาเซนและเป็นกรอบแนวคิดสำคัญที่กวีเซนนำไปประพันธ์วรรณคดีแล้ว ความสัมพันธ์ของศลาภาปุรุชะ โดยเฉพาะพลเทวะ วาสุเทวะ และประติวาสุเทวะยังสะท้อนอิทธิพลของแนวคิดศลาภาปุรุชะที่มีต่อวรรณคดีเรื่องเล่า โดยเฉพาะวรรณคดีที่ได้รับอิทธิพลมาจากวรรณคดีอิติหาสและปุราณะของศาสนาพราหมณ์-ฮินดู ด้วยการทำให้เกิดการดัดแปลงบทบาทของตัวละครภายใต้กรอบแนวคิดดังกล่าว ในหัวข้อต่อไปผู้วิจัยจะกล่าวถึงบทบาทของราวณะในฐานะประติวาสุเทวะที่มีความสัมพันธ์ต่อศลาภาปุรุชะอื่น โดยเฉพาะพลเทวะและวาสุเทวะ ที่ปรากฏในเรื่องปถมจรียะ

4.2.3 ความสัมพันธ์ระหว่างราวณะกับศลาภาปุรุชะอื่น

ตามกรอบแนวคิดศลาภาปุรุชะ ราวณะมีสถานะเป็นประติวาสุเทวะซึ่งเป็นคู่ขัดแย้งกับวาสุเทวะ เมื่อพิจารณาจากลักษณะและบทบาทของราวณะที่ปรากฏในเรื่องจะพบว่า ราวณะในสถานะประติวาสุเทวะมีลักษณะวีรบุรุษผู้เป็นทรราช กล่าวคือราวณะมีลักษณะเด่นด้านดีของวีรบุรุษทั้งการเป็นเซนศาสนิกที่มีความภักดีต่อพระชินเจ้าและพระมุณี, การเป็นพระเจ้าแผ่นดินผู้เป็นที่รักของประชาชนและเป็นอรรธจักรพรรดิ มีคุณสมบัติได้ครอบครองรัตนะบางส่วนของพระจักรพรรดิ อีกทั้งมีลักษณะนิสัยด้านดีได้แก่กล้าหาญ, มุ่งมั่น, ยึดมั่นในคำปฏิญญา และรู้สำนึกความผิดของตน แต่มีลักษณะด้านลบคือความหยิ่งทรนง, มักโกรธ, หมกมุ่นในกาม, กระจายการต่อสู้ ทั้งมีภาพลักษณ์ที่ตัวละครอื่นมองว่าชั่วร้าย เป็นคนบาป ประพาศดิมารยาททรมาน ซึ่งเป็นลักษณะของตัวละครปรปักษ์ ลักษณะเหล่านี้นอกจากจะทำให้ตัวละครราวณะมีมิติของความเป็นปฤชนมากขึ้น มิได้เป็นตัวละครที่มีแต่ลักษณะด้านลบหรือด้านดีเพียงอย่างเดียวแล้ว ยังทำให้การสังหารราวณะในฐานะประติวาสุเทวะเป็นความชอบธรรมของวาสุเทวะในฐานะวีรบุรุษผู้ทรงความยุติธรรมที่สามารถลงโทษคนชั่วได้ ด้วยว่าความประพาศดิธรรมที่ชัดเจนที่สุดของราวณะคือตัณหาราคะ ราวณะไม่อาจรักษาพรตในข้อพรหมจรียะซึ่งอุดมคติสำหรับผู้ครองเรือนคือการมีภรรยาเพียงคนเดียวและไม่มองหญิงอื่นอีก แต่ราวณะแม้จะมีนางมนโฑทรีแล้วก็ยังลักพาสตรีมาวิเวกด้วย เมื่อก่อเหตุลักพานางสีดา ข้ายังไม่ปรารถนาจะส่งนางคืน

ให้พระราม ความประพฤติข้อนี้จึงเป็นเหตุผลหลักข้อหนึ่งที่ราวณะสมควรถูกสังหาร นอกจากนี้ราวณะยังไม่สามารถรักษาพรตสำหรับผู้ครองเรือนข้ออื่น ๆ ได้ ไม่ว่าจะเป็นอหิงสา ซึ่งราวณะละเมิดด้วยการเป็นผู้ชอบใช้ความรุนแรง ทั้งทางกายคือการต่อสู้ และทางวาจาคือการกล่าวบริภาษผู้อื่น หรือพรตอัสเตยะและอปริครหะ ด้วยการลักพาสตรีหรือออกยึดเมืองของกษัตริย์อื่น ราวณะจึงมีอาจารย์รักษาพรตทั้งสองข้อนี้ได้ ฉะนั้น ในแง่ของการเป็นผู้ครองเรือนผู้ควรรักษาอนุพรต ประติวาสูเทวะเช่นราวณะผู้ปราศจากศีลธรรมเช่นนี้จึงเป็นผู้ควรถูกวิโรบุษคือवासुเทวะสังหาร เป็นไปได้หรือไม่ว่าลักษณะเช่นนี้ของราวณะแสดงให้เห็นการเป็นบุคคลตัวอย่างในแง่ของการประพฤติตน กล่าวคือ เป็นตัวอย่างให้เหล่าเซนศาสนิกได้พิจารณาการกระทำของราวณะ ลักษณะด้านดีของราวณะเป็นสิ่งที่ควรทำตาม ในขณะที่ลักษณะด้านร้ายของราวณะก็ย้ำเตือนให้เซนศาสนิกได้ตระหนักถึงผลของการทำบาปกรรม ที่จะส่งผลให้ต้องตกนรก จึงไม่ควรประพฤติธรรมดั่งเช่นราวณะ ในอีกแง่หนึ่งเรื่องหลังความตายของราวณะนั้นก็อาจเป็นสิ่งที่ทำให้เซนศาสนิกมีกำลังใจที่จะปฏิบัติตนเพื่อนำไปสู่ความหลุดพ้น ด้วยว่าหลังจากตกนรกแล้ว ราวณะมีโอกาสได้เกิดเป็นมนุษย์อีกครั้ง เมื่อปฏิบัติตนตามหนทางของศาสนาเซนก็สามารถบรรลุสู่ความหลุดพ้นในที่สุด (Jaini, 2010) ฉะนั้นเมื่อประติวาสูเทวะสามารถบรรลุความหลุดพ้นได้ เซนศาสนิกก็มีความสามารถที่จะหลุดพ้นได้เช่นกัน

สำหรับความสัมพันธ์กับศลากาปุรุषะอื่น อาจกล่าวได้ว่าในฐานะศลากาปุรุषะนั้น ราวณะมีโอกาสพบเพียงพลเทวะคือพระรามและवासुเทวะคือพระลักษมณ์เท่านั้น ด้วยว่าพลเทวะ वासुเทวะและประติวาสูเทวะเป็นผู้เกิดร่วมยุคสมัยกัน มีความเกี่ยวข้องกันเป็นความสัมพันธ์ของกลุ่มวิโรบุษ 3 คน และอรรถจักรพรรดิไม่เกิดร่วมยุคกับพระจักรพรรดิ (Jaini, 2010) ฉะนั้นราวณะจึงไม่มีโอกาสได้พบพระจักรพรรดิ เช่นเดียวกับพระตีรังกะ เนื่องจากเรื่องราวในปอุมจริยะเกิดขึ้นในศาสนาของพระมุนิสูวระตะ (Jaini, 2010) หลังจากพระมุนิสูวระตะนิพพานแล้ว ราวณะจึงมิได้มีโอกาสพบพระตีรังกะเช่นกัน อย่างไรก็ตาม แม้จะมีได้พบพระตีรังกะโดยตรงแต่ราวณะก็ยังเป็นผู้มีความภักดีต่อพระชินเจ้า และเดินทางไปแสดงความเคารพยังสถานที่สำคัญทางศาสนาเซนหรือไปนมัสการที่หอบุชาพระชินะอยู่เสมอ

ตามแนวคิดศลากาปุรุषะ วิโรบุษในกลุ่ม 3 คน คือพลเทวะ वासुเทวะและประติวาสูเทวะมีความสัมพันธ์กัน โดยพลเทวะและवासुเทวะมีความสัมพันธ์อย่างพี่น้อง ส่วนประติวาสูเทวะเป็นปรปักษ์กับทั้งคู่ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง เป็นคู่ขัดแย้งกับवासुเทวะ เมื่อพิจารณาบทบาทของตัวละครในเรื่องปอุมจริยะ จะพบว่า บทบาทของพระราม พระลักษมณ์ และราวณะ ก็มีความสัมพันธ์กันตามแนวคิดดังกล่าว กล่าวคือ พระรามผู้เป็นพลเทวะเป็นวิโรบุษผู้ประพฤติธรรมตามหลักอหิงสา ในการ

ต่อสู้อัศจรรย์พระรามมิได้สังหารผู้ใดและเมื่อถึงบั้นปลายชีวิตพระรามก็สละโลกออกบวชและได้บรรลุความหลุดพ้น ส่วนพระลักษมณ์ผู้เป็นอนุชาของพระรามเป็นวาสุเทวะวีรบุรุษนักรบ ในการต่อสู้อัศจรรย์พระลักษมณ์เป็นผู้สังหารราวณะผู้เป็นปรปักษ์ และเมื่อสิ้นชีวิตพระลักษมณ์ต้องตกนรกเพราะบาปหนักคือการสังหารราวณะ ทั้งนี้เมื่อพิจารณาจากความสัมพันธ์ของกลุ่มวีรบุรุษ 3 คนจะพบว่าตัวละครเอกที่เป็นคู่ขัดแย้งในเรื่องคือพระลักษมณ์และราวณะ ด้วยว่าบทบาทพลเทวะของพระรามทำให้บทบาทเด่นของพระรามในเรื่องรามายณะคือการสังหารราวณะถูกลดลงเนื่องจากการสังหารเป็นความผิดตามหลักอหิงสา พระรามมีอภิมหาอำนาจทำผิดเช่นนั้นได้ ฉะนั้นพระลักษมณ์ผู้เป็นวาสุเทวะจึงเป็นตัวละครเอกของเรื่องที่มีบทบาทเด่นคือการสังหารราวณะ ปอมุจริยะได้แสดงให้เห็นว่าพระลักษมณ์คือตัวละครคู่ขัดแย้งกับราวณะด้วยการเน้นย้ำให้เห็นถึงคู่ต่อสู้ของราวณะในสนามรบว่าเป็นพระลักษมณ์มิใช่พระราม ดังเช่นในตอนทีวีกษณะเกลี้ยกล่อมให้ราวณะคืนนางสีดาคือว่า

kañcaṇaḥaṇapāyāram, laṅkā lacchīhareṇa jāva na vi |

bhajjai saresu khippam, tāva samappehi vaidehim || PCV.55.14 ||

“ตราบใดที่เมืองลงกาอันมีปราสาททองคำแน่นอนหาญยังไม่ถูกพระลักษมณ์ทำลายด้วยศรตราบนั้นท่านจงส่งนางสีดาคืนไปโดยพลัน”

vajjāvattadhaṇudharam, rusiyam ciya rāhavam samaramajjhe |

lacchīhareṇa samayam, tubbhe na ya johiūm sakkā || PCV.55.15 ||

“พวกท่านยอมไม่อาจที่จะต่อสู้อย่างเทียบเท่า
กับพระรามราชพผู้กริ้วโกรธ ผู้ทรงธนูวัชรวรรตะ
พร้อมด้วยพระลักษมณ์ ในท่ามกลางสมรภูมิได้”

จากข้อความข้างต้นจะเห็นว่าบทบาทของพระลักษมณ์ถูกยกขึ้นมาให้เป็นวีรบุรุษนักรบ ผู้มีความสามารถที่จะทำลายเมืองลงกาทั้งเมืองได้ เช่นเดียวกับในตอนทีราวณะส่งทูตไปเจรจากับพระราม ก็มีการกล่าวถึงความสามารถในการรบของพระลักษมณ์ที่จะขจัดความทุกข์ที่เกิดจากความรักของราวณะได้ด้วยการต่อสู้ในสนามรบเช่นกัน ความว่า

vāṇaravāi vi etto, hasiūṇam bhaṇai jaha tumam sāmī |

kiṃ so gahena gahio, vāūṇa va sā'sito hojja? || PCV.65.41 ||

jenerisāṇi palavaī, vivariyatthāṇi ceva vayanāim |

kiṃ tattha natthi vejja, je tuha sāmim tigicchanti? || PCV.65.42 ||

“จากนั้น ผู้เป็นนายแห่งวานรก็หัวเราะแล้วกล่าวว่า
 เจ้าเป็นเช่นไร นายเจ้าก็เป็นเช่นนั้น
 ราวณะผู้นั้นถูกพระเคราะห์จับไว้หรืออย่างไร
 หรือว่าเป็นผู้ที่ถูกพระพายกลืนกินเสียแล้ว
 จึงได้พรวดกล่าวคำพูดซึ่งมีเนื้อความวิปริตเช่นนั้น
 เหล่าหมอผู้ซึ่งจะรักษานายแห่งเจ้าได้ไม่มีแล้วหรือ”

saṅgāmamaṇḍale vi hu, āvāsam saravaresu kāūṇam |

harihī lakkhaṇavejjo, kāmaggaḥaveyaṇam tassa || PCV.65.43 ||

“หมอคือพระลักษมณ์

เมื่อกระทำโรงรักษาด้วยเหล่าครอันเลิศแล้วในสนามรบ

ก็จะขจัดความทุกข์เวทนาจากพระเคราะห์ ซึ่งคือความรักของนายเจ้าได้อย่างแน่แท้”

ในแง่นี้ ปฐมจริยะจึงชูปทบาทคู่ขัดแย้งหลักคือพระลักษมณ์ผู้เป็นवासुเทวะและราวณะผู้เป็น
 ประติवासุเทวะให้เห็นตามแนวคิดศลาภาปุรุषะอย่างชัดเจน ในตอนที่นางมนโฑทรีเกลี้ยกล่อมราวณะ
 ให้ยุติสงครามด้วยการส่งนางสีดาคืนไป นางก็ยกเรื่องพลเทวะและवासुเทวะมาเป็นเหตุผลให้ราวณะ
 ผู้เป็นประติवासุ-เทวะคืนนางสีดาไป ด้วยว่าประติवासุเทวะมีอาจเอาชนะवासุเทวะได้ ดังความว่า

eva bhaṇiye pavuttā, suṇasu pahū! buhajaṇeṇa jaṃ siṭṭham |

halahara-cakkharāṇam, jammam paḍivāsudevāṇam || PCV.70.33 ||

เมื่อถูกกล่าวอย่างนี้ นางก็ประกาศว่า

“ข้าแต่พระองค์ ขอพระองค์จงฟัง

อันการเกิดของ หลธระ³⁵ , จักรธระ³⁶ และประติवासุเทวะ อันชนผู้รู้ได้สอนแล้ว

āsi tivitṭhu, duvitṭhū, sayambhu purisottamo purisaṭho |

purasavarapūṇḍarīo, datto vi hu kesavā ee || PCV.70.34 ||

³⁵ ตามรูปศัพท์แปลว่า ผู้ทรงไว้ซึ่งคันไถ หมายถึงพลเทวะ

³⁶ ตามรูปศัพท์แปลว่า ผู้ทรงไว้ซึ่งจักร หมายถึงवासุเทวะ

“ตรีปฤษภูจะ ทวิปฤษภูจะ สวยัมภู ปุรุโชตตมะ ปุรุชสิงหะ

ปฺนทริกะผู้เลิศในหมู่บุรุษ และทัตตะ นันเทียว

เหล่านี้คือพระเกศวะ³⁷”

ayalo vijaya subhaddo ya suppaho taha sudarisaṇo ceva |

āṇanda nandaṇo vi ya, ime vi halīṇo vaikkantā || PCV.70.35 ||

“อจละ วิชยะ สุภัททะ สุประภะ สุทรรศนะ อีกทั้งอำนาจและนันทะ

แม้บุคคลเหล่านี้ คือ พระผู้มีคั่นไถผู้ล่วงไปแล้ว”

aha bhārahammi vāse, ee bala-kesavā vaikkantā |

sampāi vaṭṭanti ime, rāhava-nārāyaṇā loe || PCV.70.36 ||

“ในดินแดนภารตวรรษแห่งนี้ พระพลราม³⁸และเกศวะเหล่านี้เป็นผู้ล่วงลับ

บัดนี้ พระรามราชพและพระนารายณะผู้นี้ย่อมมีอยู่ในโลก”

eehi tāragāi, paḍisattū ghāiyā tikhaṇḍavaī |

sampāi sāmi viṇāsaṃ, tuhamavi gantaṃ samucchahasi || PCV.70.37 ||

“เหล่าศัตรมีตารกะผู้เป็นเจ้าของแผ่นดินทั้งสามเป็นต้น ก็ถูกทั้งสองพระองค์นี้

สังหารแล้ว

ข้าแต่สวามี บัดนี้ แม้พระองค์ก็สามารถที่จะไปสู่ความพินาศได้”

จากคำพูดของนางมนโททรี จะเห็นว่าวิมลสุรีได้กำหนดบทบาทของพระราม พระลักษมณ์ และราวณะ ในเรื่องปถมจรียะ ให้เป็นไปตามแนวคิดศลาภาปุรุชอย่างชัดเจน และเมื่อพระลักษมณ์ ได้จักรแก้วของราวณะไว้ในมือ ปถมจรียะก็แสดงให้เห็นบทบาทวาสุทวะผู้จะสังหารประติวาสุทวะ ด้วยการใช้นายา “นารายณะ” และกล่าวยืนยันเรื่องพระรามพระลักษมณ์คือพลทวะและวาสุทวะ อย่างชัดเจน ความว่า

taṃ āūhāṇa nivahaṃ, bhantūṇa samāgayaṃ mahācakkam |

saṇiyam payāhiṇeum, ahiṭṭhiyam lakkhaṇassa kare || PCV.72.36 ||

จักรอันยิ่งใหญ่ เมื่อทำลายอาวุธจำนวนมากแล้วก็มาถึง

เมื่อกระทำประทักษิณอย่างสุภาพแล้วก็ไปประทับอยู่ในมือของพระลักษมณ์

³⁷ หมายถึงวาสุทวะ

³⁸ หมายถึงพลทวะ

jo esa cakkapāṇī, so vi ya nārāyaṇo samuppanno |
 sīharahammi vilaggo esa puṇa hoī baladevo || PCV.73.3 ||

“ผู้ใดมีจักรในมือ ผู้นั้นคือพระนารายณะผู้ได้อุบัติขึ้นแล้ว
 อีกทั้งผู้ประทับบนรถเทียมด้วยราชสีห์ผู้นี้ย่อมเป็นพระพลเทวะ”

ee mahāṇubhāvā, bhārahavāsammi rāma-somittī |
 baladeva-vāsudevā, uppannā aṭṭhamā niyamā || PCV.73.4 ||

“พระรามและพระลักษมณ์ผู้มีอำนาจยิ่งใหญ่ในภารตวรรษทั้งคู่นี้
 ได้อุบัติขึ้นเป็นพระพลเทวะและवासูเทวะ องค์ที่ 8 อย่างแน่แท้”

หลังจากได้จักรแก้วของราวณะแล้ว พระลักษมณ์ก็ใช้จักรแก้วนั้นสังหารราวณะ ซึ่ง สอดคล้องกับแนวคิดศลากาปุรุષะที่ประติวาสูเทวะจะถูกสังหารด้วยอาวุธคือจักรแก้วของตนเอง อาจ กล่าวได้ว่าแนวคิดศลากาปุรุષะแสดงให้เห็นความสัมพันธ์ของแนวคิดที่มีต่อเรื่องและตัวละครในเรื่อง รามายณะ เมื่อกรีเขินมีแนวคิดศลากาปุรุષะเป็นกรอบในการแต่งวรรณคดี ก็ได้ดัดแปลงบทบาทของ ตัวละครจากเรื่องรามายณะฉบับของศาสนาพราหมณ์-ฮินดู บทบาทพระรามถูกลดลง ด้วยว่าความ โดดเด่นของพระรามในฐานะพลเทวะมิได้เป็นวีรบุรุษในการสงคราม แต่เป็นบุคคลในอุดมคติที่มีความ ประพฤติดีทั้งสามตามหลักศาสนาเชน และได้ออกบวชบรรลุลิทธิธรรม ฉะนั้นเมื่อเรื่องรามายณะฉบับของ ศาสนาเชนเป็นสิ่งที่เน้นการต่อสู้ระหว่างवासูเทวะและประติวาสูเทวะ ไม่ได้เน้นเรื่องจริยะหรือ เรื่องราวของพระรามเพียงอย่างเดียว บทบาทพระรามจึงถูกลดความสำคัญลง เพื่อให้บทบาทพระ ลักษมณ์ในฐานะवासูเทวะโดดเด่นมากขึ้น เนื่องจากवासูเทวะถือเป็นวีรบุรุษนักรบ การต่อสู้ระหว่าง วาสูเทวะและประติวาสูเทวะซึ่งเป็นเหตุการณ์หลักของเรื่องรามายณะจึงทำให้वासูเทวะเป็นตัวละคร เอกตัวหนึ่งของเรื่อง อีกทั้งยังมีการปรับเปลี่ยนบทบาทผู้สังหารราวณะให้เป็นไปตามแนวคิด ศลากาปุรุષะ โดยเปลี่ยนจากพระรามเป็นพระลักษมณ์ ตามแนวคิดที่ว่าवासูเทวะเป็นผู้สังหาร ประติวาสูเทวะด้วยจักรแก้วของตัวเอง

นอกจากนี้แนวคิดศลากาปุรุષะรวมทั้งแนวคิดเรื่องจริยศาสตร์ของศาสนาเชนยังมีอิทธิพลต่อ เรื่องราวหลังจากราวณะถูกสังหารด้วย สำหรับราวณะในฐานะประติวาสูเทวะ เมื่อสิ้นชีวิตไปก็ต้องตก นรกเพราะบาปที่ได้ทำไว้เมื่อครั้งยังมีชีวิต ต่อมาได้เกิดเป็นมนุษย์แล้วปฏิบัติตามแนวทางสู่ความหลุด พ้นจนได้บรรลุความหลุดพ้นในที่สุด ส่วนพระลักษมณ์ในฐานะवासูเทวะ เมื่อสังหารราวณะแล้วก็ได้

เป็นอรรถจักรพรรดิ แต่เมื่อสิ้นชีวิตต้องตกนรกเพราะได้ทำบาปหนักคือการสังหารราวณะ ภายหลังได้เกิดเป็นมนุษย์และปฏิบัติตามหลักศาสนาเซนจนบรรลุสู่ความหลุดพ้นเช่นกัน

อาจกล่าวได้ว่า กรอบแนวคิดศลากาปุรุषะซึ่งจัดความสัมพันธ์ของกลุ่มวีรบุรุษ 3 คน คือ พลเทวะ วาสูเทวะ และประติवासูเทวะ เป็นความสัมพันธ์ที่มีเชษฐาและอนุชาต่างบิดา โดยผู้เป็นเชษฐาประพฤติดุหิงสาและได้บรรลุ ส่วนผู้เป็นอนุชาสังหารศัตรูและตกนรก ความสัมพันธ์ภายใต้กรอบแนวคิดดังกล่าวสอดคล้องกับเรื่องรามายณะบางส่วน เมื่อนำกรอบแนวคิดศลากาปุรุषะมาใช้จึงต้องมีการดัดแปลงส่วนที่ไม่เข้ากับแนวคิดของศาสนาเซนให้เป็นไปตามแนวคิดทั้งจริยศาสตร์และศลากาปุรุषะ โดยเฉพาะจุดใหญ่ที่สุดที่เห็นได้เด่นชัดจากการศึกษาวิจัยนี้คือการดัดแปลงและปรับเปลี่ยนบทบาทของตัวละครรวมทั้งรายละเอียดหลายประการของเรื่องให้เป็นไปตามแนวคิดดังกล่าว แนวคิดศลากาปุรุषะจึงมีอิทธิพลต่อตัวละครราวณะ รวมทั้งพระรามและพระลักษมณ์ ทั้งยังมีอิทธิพลต่อเรื่องในองค์รวมด้วย จึงนับได้ว่าปอุมจริยะเป็นรามายณะฉบับของศาสนาเซนอย่างแท้จริง

บทที่ 5

สรุปและข้อเสนอแนะ

5.1 สรุปผลการวิจัย

ตามที่งานวิจัยนี้มีจุดประสงค์เพื่อศึกษาลักษณะเด่นของตัวละครราวณะในปอุมจริยะของวิมลสุริ และวิเคราะห์ความสัมพันธ์ของแนวคิดทางศาสนาเซนที่มีต่อตัวละครราวณะ โดยมีสมมติฐานว่าราวณะในปอุมจริยะของวิมลสุริ มีลักษณะเด่นคือ เป็นวีรกษัตริย์ที่มีความกล้าหาญ มีคุณธรรม และเป็นเซนศาสนิกที่เคร่งครัด ลักษณะดังกล่าวสัมพันธ์กับแนวคิดของศาสนาเซนเรื่องบุคคลสำคัญทางศาสนา ผลการศึกษาพบว่า ราวณะมีบทบาทเป็นกษัตริย์นักรบ เซนศาสนิกผู้ภักดีต่อพระชินเจ้าและบทบาทตัวละครปรปักษ์ บทบาททั้งสามแสดงให้เห็นลักษณะเด่นของราวณะในปอุมจริยะซึ่งมีทั้งลักษณะเด่นด้านดีและลักษณะเด่นด้านร้าย ประกอบด้วยลักษณะเด่นด้านรูปลักษณ์, ลักษณะนิสัย, ลักษณะเด่นด้านความสามารถ และลักษณะเด่นด้านลบจากมุมมองของตัวละครอื่น

ลักษณะเด่นด้านรูปลักษณ์ของราวณะได้แก่ความมีรูปร่างต้องตาต้องใจ ประกอบด้วยลักษณะของมหาบุรุษตามอุดมคติทั้ง 32 ประการ เป็นที่ดึงดูดใจของเหล่าหญิงสาว ราวณะมีลักษณะนิสัยคือเป็นผู้มักโกรธ มีความเกรี้ยวโกรธง่ายตายและมักแสดงความโกรธออกมาให้เห็นบ่อยครั้ง, เป็นผู้หยิ่งทะนงด้วยมีความสามารถ รูปร่าง เป็นกษัตริย์ที่มีชาติกำเนิดสูงส่ง, เป็นผู้มักมากในกาม มีความปรารถนาในสตรีและลักพาสตรีมาวิเวกด้วยหลายครั้ง, เป็นผู้กระหายการต่อสู้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเวลาทำสงครามซึ่งราวณะแสดงให้เห็นว่าชื่นชอบการต่อสู้อย่างยิ่ง, เป็นผู้กล้าหาญไม่หวาดหวั่นแม้ความตายมาเยือน, เป็นผู้มุ่งมั่น เมื่อตั้งใจจะบำเพ็ญตบะก็กระทำงานสำเร็จ ไม่ว่าจะถูกรบกวาก็มิได้หวั่นไหว, ยึดมั่นในคำปฏิญญา รักษาพรตที่ได้รับมาจากพระมุนีอนันตวิริยะ และรู้สำนึกความผิดของตน เมื่อราวณะมองเห็นความผิดที่ตนได้กระทำลงไปก็สำนึกผิดและพร้อมจะแก้ไขความผิด

ลักษณะเด่นด้านความสามารถของราวณะคือเป็นผู้ทรงวิทยา มีพลังอำนาจ และมีลักษณะเด่นด้านลบจากมุมมองของตัวละครอื่นคือเป็นผู้ชั่วร้าย เป็นคนบาป ประพฤติมารยาททราม และต่ำต้อย อาจกล่าวได้ว่าลักษณะเด่นของราวณะมีทั้งด้านดีและร้าย มิได้เป็นตัวละครปรปักษ์ที่มีแต่ลักษณะด้านลบเพียงอย่างเดียว ลักษณะด้านดีทั้งความกล้าหาญ ความมุ่งมั่น การรักษาคำปฏิญญาและการรู้สำนึกความผิดของตนแสดงให้เห็นคุณธรรมของราวณะ แต่ขณะเดียวกันลักษณะเด่นด้านร้ายทั้งความ

เกรี้ยวโกรธ ความหยิ่งทรนง ความมักมากในกาม ความกระหายการต่อสู้ ตลอดจนมุมมองด้านลบ จากตัวละครอื่นก็แสดงให้เห็นการเป็นผู้หมกมุ่นในการทำบาปและสมควรถูกสังหาร

ลักษณะเด่นของราวณะที่ปรากฏในเรื่องปอุมจริยะแสดงให้เห็นว่าตัวละครราวณะใน ปอุมจริยะมีมิติของความเป็นปุถุชนที่ยังมิได้บรรลุธรรมหรือมิได้ตั้งใจจะปฏิบัติเพื่อบรรลุธรรม เป็น ปุถุชนธรรมดาที่มีทั้งความดีและความชั่วเป็นคุณสมบัติของตน สะท้อนมโนทัศน์ของกวีเชนที่มีต่อ ตัวละครปรปักษ์ว่าเป็นตัวละครที่มีได้มีแต่ความชั่วร้ายอย่างที่สุด เปรียบเสมือนเหรียญที่ไม่ได้มีเพียง ด้านเดียว เปรียบเสมือนชีวิตของมนุษย์ปุถุชนที่มีทั้งความดีและความชั่ว ตัวละครปรปักษ์ดังเช่น ราวณะยังเป็นเครื่องสะท้อนให้เห็นผลของการไม่ประพฤติตนให้ถูกต้องตามหลักศีลธรรมและไม่ ประพฤติปฏิบัติตนเพื่อบำเพ็ญกุศลพ้น วนเวียนอยู่กับการหมกมุ่นในการทำบาปและท้ายสุดก็ถูก สังหารเพราะผลจากบาปที่ได้กระทำลงไป

เมื่อพิจารณาความสัมพันธ์ของแนวคิดทางศาสนาเชนที่มีต่อตัวละครราวณะ ด้วยกรอบ แนวคิดสองประการคือกรอบแนวคิดเรื่องจริยศาสตร์และกรอบแนวคิดเรื่องศลากาปุระชะ พบว่า กรอบ แนวคิดทางจริยศาสตร์ทำให้เห็นการสร้างตัวละครราวณะซึ่งเป็นตัวละครปรปักษ์ให้เป็นตัวอย่างของ ผู้ครองเรือนที่ไม่อาจรักษาอนุพตซึ่งเป็นพรตสำหรับผู้ครองเรือนได้ครบสมบูรณ์ กล่าวคือ สำหรับ ผู้ครองเรือนแล้ว อนุพตทั้ง 5 ประการ ได้แก่ อหิงสา, สัตยะ, อัศเตยยะ, พรหมจรรย์ และอปริครหะ เป็นหัวใจสำคัญสำหรับความประพฤติชอบหรือสัมยักรัตระ ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของรัตนตรัย 3 ประการ ได้แก่ สัมยัทรศนะหรือความเห็นชอบ, สัมยัคชฎานะหรือความรู้ชอบ และสัมยักรัตระ หรือความประพฤติชอบ อันเป็นหลักจริยศาสตร์ที่สำคัญของศาสนาเชน เป็นแนวทางเพื่อการหลุดพ้น อนุพตทั้ง 5 ประการนี้ราวณะสามารถรักษาไว้ได้อย่างสมบูรณ์เพียงประการเดียวเท่านั้นคือสัตยะ หรือการไม่กล่าวความเท็จ ราวณะไม่เคยกลับคำพูดของตนเองและยังรักษาพรตว่าจะไม่ล่วงเกินสตรี ที่ไม่ยินยอม ซึ่งเป็นพรตที่ราวณะได้ให้คำปฏิญาณไว้ต่อหน้าพระมุนีนันทวีระยะ ส่วนพรตข้ออื่น ราวณะไม่อาจรักษาไว้ได้

กรอบแนวคิดเรื่องศลากาปุระชะแสดงให้เห็นอิทธิพลที่มีต่อการสร้างตัวละครและการดัดแปลง บทบาทของตัวละครในเรื่องปอุมจริยะ ตามแนวคิดศลากาปุระชะ พระรามคือพลทเวชะ พระลักษมณ์คือ วาสุทเวชะ และราวณะคือประติवासุทเวชะ พลทเวชะคือผู้ประพฤติอหิงสาและได้หลุดพ้น ส่วนประติ วาสุทเวชะจะถูกवासุทเวชะสังหารเพราะบาปที่ได้กระทำไว้ วาสุทเวชะต้องตกนรกเพราะบาปหนักคือการ สังหารประติवासุทเวชะ ฉะนั้น เมื่อมีแนวคิดศลากาปุระชะเป็นกรอบสำคัญของเรื่อง จึงมีการดัดแปลง

บทบาทตัวละคร รวณะจะถูกพระลักษมณ์สังหารเนื่องจากบาปที่ได้กระทำไว้คือกามราคะ ส่วนพระรามไม่ได้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการสังหารรวณะและภายหลังได้บรรลุความหลุดพ้น พระลักษมณ์และรวณะต้องตกนรกเพราะกระทำบาป โดยเฉพาะอย่างยิ่งคือหึงสาหรือการใช้ความรุนแรง เมื่อได้กลับไปเกิดเป็นมนุษย์อีกครั้งก็ปฏิบัติตามหลักศาสนาจนท้ายสุดได้บรรลุความหลุดพ้น กรอบแนวคิดศลากาปุรุષะจึงทำให้การสร้างตัวละครรวณะในปอุมจริยะต่างออกไปจากรamayana ฉบับของศาสนาพราหมณ์-ฮินดู แม้รวณะจะเป็นตัวละครปรปักษ์แต่ก็นับเนื่องเป็นหนึ่งในศลากาปุรุષะซึ่งเป็นวีรบุรุษผู้มีลักษณะโดดเด่น มีชื่อเสียง รวณะในปอุมจริยะจึงมิใช่ตัวละครปรปักษ์ที่มีลักษณะร้ายเพียงอย่างเดียว แต่ยังมีลักษณะของวีรบุรุษด้วย

อิทธิพลของกรอบแนวคิดเรื่องศลากาปุรุષะที่มีต่อการสร้างตัวละครรวณะแสดงให้เห็นมโนทัศน์ของศาสนาเชนในเรื่องตัวละครปรปักษ์ว่าสามารถเป็นวีรบุรุษที่มีความสำคัญเทียบเท่ากับตัวละครเอกได้ พัฒนาการของจำนวนศลากาปุรุษะจึงเพิ่มขึ้นจากวีรบุรุษ 54 คนเป็น 63 คนเนื่องจากเพิ่มประติวาสูเทวะ 9 คนเป็นวีรบุรุษประเภทที่ 5 บทบาทตัวละครปรปักษ์ในวรรณคดีเรื่องเล่าของศาสนาเชนจึงมีความสำคัญมากขึ้นกว่าบทบาทของตัวละครปรปักษ์ในวรรณคดีสันสกฤตที่เป็นเพียงตัวละครไม่สำคัญ แม้ประติวาสูเทวะจะเป็นตัวละครปรปักษ์กับวาสูเทวะ แต่เรื่องราวของประติวาสูเทวะก็เป็นตัวอย่างสำหรับเซนศาสนิกได้เห็นถึงความคิดเรื่องกรรมและผลของการกระทำบาป แม้จะมีคุณธรรมอยู่บ้างแต่คุณธรรมของประติวาสูเทวะก็ไม่อาจลบล้างผลของบาปที่ได้กระทำลงไปได้และจะต้องชดใช้กรรมที่ได้กระทำไว้

การพิจารณาอิทธิพลของแนวคิดทางศาสนาเชนที่มีต่อการสร้างตัวละครแสดงให้เห็นความคิดของศาสนาเชนที่มองว่าชีวิตดั้งเดิมนั้นบริสุทธิ์ เพียงแต่มีกรรมเป็นเครื่องบดบังและผูกมัดชีวิตให้วนเวียนอยู่ในวัฏสงสาร เมื่อขจัดพันธะและกรรมได้ทั้งหมดชีวิตก็จะบริสุทธิ์อีกครั้งและได้บรรลุความหลุดพ้น ตัวละครแต่ละตัวในวรรณคดีเรื่องเล่าที่ล้วนแล้วแต่มีปลายทางคือความหลุดพ้นจึงเป็นเครื่องสะท้อนให้ผู้อ่านผู้ฟังรวมทั้งเซนศาสนิกได้ตระหนักถึงจุดมุ่งหมายสูงสุดของศาสนาเชนคือการปฏิบัติตามแนวทางที่พระตีสถิงกรได้สอนไว้ เพื่อให้บรรลุสู่จุดหมายสุดท้ายของชีวิตคือความหลุดพ้นนั่นเอง

เมื่อเปรียบเทียบลักษณะเด่นของรวณะในปอุมจริยะของวิมลสุริกับลักษณะเด่นของรวณะในรามายณะของวาลมิกิจะเห็นว่าลักษณะเด่นของรวณะในปอุมจริยะมีความแตกต่างจากลักษณะเด่นของรวณะในรามายณะของวาลมิกิ กล่าวคือรวณะในปอุมจริยะมีการเพิ่มลักษณะเด่นในด้านตีมากกว่ารวณะในรามายณะฉบับวาลมิกิ ดังจะเห็นได้จากเรื่องราวของรวณะ ซึ่งเป็นสาเหตุหลักที่

ทำให้ราวณะลักส์ตีตามาและถูกสังหารในท้ายที่สุด ในรามายณะฉบับวาลมิกิ ราวณะล่วงเกินนางเวทวดี ลักพาหญิงสาวจำนวนมากและข่มเหงนางรัมภาจนถูกสาป เมื่อลักพานางสีตมาก็ปรารถนาจะได้นาง เป็นชายาและกระทำกริยาหยาบช้าต่าง ๆ ข่มขู่ให้นางยินยอม เนื่องจากนลกุพระ สวามีของนางรัมภา สาปราวณะไว้ว่าหากราวณะล่วงเกินหญิงที่ไม่เต็มใจ ศีรษะของราวณะจะแตกออกเป็นเจ็ดเสี่ยง แต่ ในปถมจรียะ ไม่ปรากฏว่าราวณะลักพาหญิงสาวมาวิเวกโดยที่นางไม่เต็มใจ ทั้งมิได้ล่วงเกินนางอุปรัมภา ชายาของนลกุพระ แต่ส่งนางคืนแก่สวามี เมื่อลักส์ตีตามา ราวณะก็มีได้กระทำกริยาหยาบช้าหรือ รุนแรงต่อนางสีดาเลย และมีความตั้งใจจะคืนนางสีดาหลังจากชนะศึกแล้ว อาจกล่าวได้ว่าราวณะใน ปถมจรียะนั้นมีลักษณะของสุภาพบุรุษที่ทำให้เกียรติสตรีมากกว่าราวณะในรามายณะของวาลมิกิ อีกทั้ง ราวณะในปถมจรียะยังถือพรตเองด้วยความสมัครใจว่าจะไม่ล่วงเกินหญิงที่ไม่ได้ยินยอม ในขณะที่ ราวณะในรามายณะของวาลมิกินั้นไม่ล่วงเกินนางสีดาเพราะเกรงคำสาป มิได้มีความตั้งใจด้วยตนเองที่ จะไม่ล่วงเกินหญิงที่ไม่ยินยอม

ลักษณะเด่นอีกประการหนึ่งของราวณะในปถมจรียะคือการรู้สำนึกความผิดของตน เมื่อ ราวณะรู้ตัวว่าได้กระทำความผิดลงไปก็สำนึกในความผิดนั้น ดังเช่นในตอนยกเขาอัษฎาทซึ่งราวณะ ได้ล่วงเกินพระมุนีพาลีและเกือบจะทำลายอารามของพระชินะ ราวณะก็แสดงความสำนึกผิดและขอ ขมา ในขณะที่ในรามายณะฉบับวาลมิกิ เมื่อราวณะยกเขาไกรลาสแล้วถูกพระศิวะสาแดงลีลาใช้นิ้ว พระบาทอังครูกดภูเขาไกรลาสจนทับแขนของราวณะ ราวณะก็ได้สำนึกในความผิดของตนแต่อย่าง ไต อีกทั้งในการลักส์ตี ในปถมจรียะราวณะสำนึกในความผิดที่ได้ลักนางสีตมาไว้ที่ลังกา และตั้งใจ จะคืนนางสีดาแก่พระรามโดยมิได้ปรารถนาจะได้นางสีตมาเป็นชายาอีก แต่ราวณะในรามายณะฉบับ วาลมิกินั้นมิได้มีความสำนึกในความผิดข้อนี้แต่อย่างใด

นอกจากนี้ ราวณะในปถมจรียะยังเป็นเซนศาสนิกและกษัตริย์ที่ยึดมั่นในแนวทางของศาสนา เซนด้วยการไม่สังหารศัตรูที่ตนเอาชนะมาได้และปล่อยศัตรูไป ในขณะที่ราวณะในรามายณะฉบับ วาลมิกิมิได้มีลักษณะของการไม่สังหารศัตรูเช่นนี้ ทั้งนี้เมื่อเปรียบเทียบลักษณะเด่นของตัวละครรา วณะในปถมจรียะของวิมลสุริกับรามายณะฉบับวาลมิกิจะพบว่า ลักษณะด้านดีของราวณะในปถมจรียะ มีมากกว่า คือมีทั้งการยึดมั่นในคำปฏิญาณและการรู้สำนึกความผิด ในขณะที่ราวณะในรามายณะของ วาลมิกิมิได้มีลักษณะเด่นสองประการนี้ ส่วนลักษณะเด่นด้านลบนั้น ราวณะในปถมจรียะมีลักษณะ เด่นด้านลบไม่ต่างจากราวณะในรามายณะฉบับของวาลมิกิ เพียงแต่ลักษณะเด่นด้านลบของราวณะ ในปถมจรียะได้รับอิทธิพลของศาสนาเซน ทำให้การกระทำของราวณะในปถมจรียะไม่รุนแรงหรือร้าย กางเหมือนในรามายณะของวาลมิกิ ดังเช่น การกระหายการต่อสู้ซึ่งราวณะในทั้งสองฉบับมีลักษณะ

เช่นนี้เหมือนกัน แต่ราวณะในปถมจริยะจะไม่สังหารศัตรูเนื่องด้วยการฆ่าเป็นการกระทำผิดหลัก อหิงสาอย่างร้ายแรงซึ่งเซนศาสนิกไม่พึงกระทำ

อาจกล่าวได้ว่าลักษณะเด่นของราวณะในปถมจริยะของวิมลสุริแตกต่างจากลักษณะเด่นของ ราวณะในรามายณะฉบับของวาลมิกิตัวมีแนวคิดทางศาสนาเซนเป็นปัจจัยสำคัญ ศาสนาเซนนั้นถือ หลักอหิงสาเป็นธรรมะสูงสุด ฉะนั้นลักษณะเด่นของราวณะ รวมถึงตัวละครอื่น ๆ ในเรื่องปถมจริยะ จึงได้รับอิทธิพลจากแนวคิดเรื่องอหิงสาและพรต ซึ่งเป็นสิ่งที่ขัดเกลากั้งเนื้อเรื่องและตัวละครให้แสดง ลักษณะด้านดีที่สอดคล้องกับแนวคิดดังกล่าว นอกเหนือจากแนวคิดเรื่องกรรมและผลของกรรมแล้ว ตัวละครแต่ละตัวในเรื่องล้วนแล้วแต่แสดงให้เห็นถึงการปฏิบัติตามหลักอหิงสา แม้จะมีความเคร่งครัด ของการปฏิบัติที่แตกต่างกันออกไปตามบทบาทของตัวละคร แต่สิ่งสำคัญที่สุดของเรื่องคือนอกจาก การสังหารราวณะโดยพระลักษมณ์แล้วก็แทบจะไม่ปรากฏการสังหารตัวละครใดในเรื่องอีกเลย ด้วย ว่าการละเมิดพรตอหิงสาที่ร้ายแรงที่สุดคือการสังหารผู้อื่นนั่นเอง ปถมจริยะจึงเป็นวรรณคดีเรื่อง รามายณะที่แสดงความเป็นศาสนาเซนได้อย่างแท้จริง

จากผลการศึกษาเรื่องนี้ เมื่อทบทวนกับงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัยฉบับนี้ จะเห็นว่า งานวิจัยฉบับนี้ได้เพิ่มเติมแง่มุมใหม่ที่แตกต่างออกจากงานวิจัยก่อนหน้านี้ เมื่อเปรียบเทียบกับ งานวิจัยของ Chandra (1970) ผู้วิจัยได้นำเสนอลักษณะเด่นของตัวละครราวณะโดยใช้ข้อมูล ที่ปรากฏในเรื่อง โดยมีการวิเคราะห์ลักษณะเด่นของตัวละครโดยใช้หลักของศาสนาเซนทั้งแนวคิด เรื่องจริยศาสตร์และแนวคิดเรื่องศลาภาปุรุชะ ซึ่งเป็นสิ่งสำคัญที่ทำให้เห็นพัฒนาการของเรื่องและ ตัวละคร งานวิจัยฉบับนี้จึงเป็นการเพิ่มเติมงานวิจัยของ Chandra ให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น อีกทั้งในบทความ ของ De Clercq (2005; 2008; 2010) ซึ่งได้ศึกษาวิเคราะห์การดัดแปลงตัวละครให้เป็นฉบับเซน งานวิจัยฉบับนี้ได้บูรณาการการศึกษาของ De Clercq โดยได้วิเคราะห์อิทธิพลของศาสนาเซนที่มีต่อ การสร้างและดัดแปลงตัวละคร รวมทั้งเพิ่มเติมการศึกษาตัวละครราวณะในปถมจริยะ รามายณะฉบับ ของศาสนาเซน ซึ่งยังไม่มีผู้ใดศึกษามาก่อน

เมื่อพิจารณากับงานวิจัยของธิดิ แจ่มขจรเกียรติ (2553) ซึ่งศึกษาการสื่อสารธรรมผ่านตัว ละครทศกัณฐ์ในรามเกียรติ์พระราชนิพนธ์รัชกาลที่ 1 และได้เห็นอิทธิพลความคิดความเชื่อของ พุทธศาสนาและศาสนาพราหมณ์-ฮินดู โดยเฉพาะอย่างยิ่งการศึกษาตัวละครทศกัณฐ์ผ่านมโนทัศน์ ของพุทธศาสนา โดยมีได้มีการเปรียบเทียบกับตัวละครราวณะในรามายณะฉบับอื่น ๆ และงานวิจัย ของนาวิิน วรรณเวช (2557) ซึ่งศึกษาตัวละครราวณะในรามายณะฉบับของวาลมิกิตามทฤษฎี

ประติณายกะ งานวิจัยฉบับนี้จึงเป็นการเติมเต็มในส่วนของการศึกษาตัวละครปรปักษ์ โดยได้เห็นแง่มุมที่กว้างขึ้นจากความคิดเหมารวมว่าราวณะเป็นตัวละครที่มีแต่ความชั่วร้าย การศึกษาราวณะในรามายณะฉบับของศาสนาเซนทำให้พบแง่มุมเชิงบวกของตัวละครราวณะซึ่งโดดเด่นแตกต่างจากราวณะในบริบทศาสนาฮินดูหรือในบริบทวรรณคดีไทย เมื่อเปรียบเทียบกับรามายณะฉบับวาลมิกิแล้วจะพบว่าราวณะในปถมจริยะของวิมลสุริให้ภาพของตัวละครที่มีสีขามากกว่าราวณะในรามายณะฉบับวาลมิกิ งานวิจัยฉบับนี้จึงเป็นการต่อยอดงานวิจัยของนาวินด้วยการต่อเติมภาพของตัวละครปรปักษ์ในบริบทของศาสนาเซนซึ่งแนวคิดทางศาสนามีอิทธิพลอย่างยิ่งต่อการสร้างตัวละคร

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ถือได้ว่าเป็นการเพิ่มเติมแง่มุมการศึกษาตัวละครและการศึกษานิทานพระราม ในแง่มุมการศึกษาตัวละคร ผู้วิจัยได้ศึกษาตัวละครในแง่มุมที่ไม่มีผู้ใดศึกษามาก่อน โดยเฉพาะอย่างยิ่งการวิเคราะห์ความสัมพันธ์กับศลาภาปุรุષะอีกสององค์คือพระรามและพระลักษมณ์ ในฐานะพลทเวาะและวาสุทเวาะ การวิจัยนี้จึงเป็นแนวทางในการศึกษาชีวประวัติของพระราม พระลักษมณ์ หรือศลาภาปุรุษะองค์อื่น โดยใช้แนวคิดทางจริยศาสตร์ของศาสนาเซนมาเป็นกรอบแนวคิดหนึ่งในการวิเคราะห์ตัวละคร ซึ่งในบริบทของวรรณคดีเซน แนวคิดทางศาสนาเป็นสิ่งที่สำคัญ และมีอิทธิพลต่อการสร้างตัวละครและพัฒนาการของเรื่อง

ในส่วนของนิทานพระราม การศึกษาวิจัยครั้งนี้ได้เพิ่มเติมแง่มุมการศึกษานิทานพระรามด้วยการเสนอนิทานพระรามในบริบทศาสนาเซน ซึ่งโดยปรกติแล้วการศึกษานิทานพระรามมักจะศึกษาเปรียบเทียบกับรามายณะฉบับของศาสนาฮินดูสำนวนต่าง ๆ อันจะทำให้เห็นพัฒนาการของนิทานพระรามในบริบทต่าง ๆ เช่น ปรัชญา ศาสนา การดัดแปลงเนื้อเรื่อง ฯลฯ แต่การศึกษาครั้งนี้เป็นส่วนเติมเต็มนิทานพระรามในฉบับของศาสนาเซนซึ่งไม่มีผู้ศึกษามากนัก แม้การศึกษาวิจัยนี้จะเป็นเพียงกรณีศึกษาจากลักษณะเด่นและบทบาทของตัวละคร แต่ก็ได้แสดงให้เห็นความสำคัญของศาสนาที่มีอิทธิพลต่อตัวละครและเนื้อเรื่อง ซึ่งกวีวิมลสุริระบุเป็นสารสำคัญในตอนต้นเรื่องปถมจริยะว่าวรรณคดีเรื่องนี้เป็นนิทานพระรามในบริบทของศาสนาเซน และกวีต้องการนำเสนอเนื้อหาของพระรามที่แท้จริงส่วนรามายณะฉบับอื่นนั้นถือว่าเป็นเรื่องโกหก ฉะนั้นรามายณะฉบับของศาสนาเซนเรื่องนี้จึงอยู่ในบริบทเฉพาะที่ได้รับอิทธิพลจากแนวคิดทางศาสนา งานวิจัยฉบับนี้จึงทำให้เห็นความแพร่หลาย ความหลากหลาย และความเป็นพหุวัฒนธรรมของนิทานพระรามยิ่งขึ้น

5.2 ข้อเสนอแนะ

ปอุมจริยะของวิมลสุริเป็นรามายณะฉบับของศาสนาเซนที่เก่าแก่ที่สุดเท่าที่มีการค้นพบ หากมีการศึกษาปอุมจริยะในแง่มุมอื่นหรือศึกษารามายณะฉบับอื่น ๆ ของศาสนาเซน เช่น ปัทมปุราณะ ของรวิเชณะ, ปอุมจริอุ ของสวยัมภุ เป็นต้น น่าจะทำให้องค์ความรู้เรื่องรามายณะฉบับของศาสนาเซนมีความชัดเจนมากขึ้น นอกจากนี้ จากการศึกษาบทบาทของราวณะในฐานะประติวาสูทวะซึ่งมีความสัมพันธ์กับพระรามและพระลักษมณ์ ผู้วิจัยได้กล่าวถึงบทบาทของพระรามและพระลักษมณ์ในส่วนที่มีความสัมพันธ์กับบทบาทประติวาสูทวะของราวณะเท่านั้น หากมีการศึกษาบทบาทของพระรามหรือพระลักษมณ์ทั้งหมดที่ปรากฏในปอุมจริยะหรือรามายณะฉบับอื่น ๆ ของศาสนาเซน น่าจะทำให้เห็นบทบาทของพลทวะและวาสูทวะตามแนวคิดศลากาปุรุชะได้ชัดเจนขึ้น อีกทั้งยังมีวรรณคดีที่มีเนื้อหาเกี่ยวข้องกับชีวประวัติของศลากาปุรุชะ เช่น จอุปันนมหาปุริสจริยะ ของศีลาจารย์, ตรีษัษฐีศลากาปุรุชะ ของเหมจันท์, มหาปุราณะ ของชินเสนะและคุณภัทระ เป็นต้น การศึกษาวรรณคดีเหล่านี้จะทำให้เห็นความสำคัญของแนวคิดศลากาปุรุชะที่มีต่อวรรณคดีเรื่องเล่าของศาสนาเซนซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อการศึกษาวรรณคดีเซนและวรรณคดีปรากฏต่อไป

ภาคผนวก ก
คำอธิบายอักษรย่อ

MW	Monier-Williams's Sanskrit-English Dictionary
PCV.	Paūmacariya of Vimalasūri
TS.	Tattvārtha Sūtra
UtS.	Uttarādhyayana Sūtra
DS.	Dravyasaṃgraha
SamS.	Samavāyanga Sūtra

ภาคผนวก ข

ตัวบทปถมจริยะของวิมลสูตรที่ใช้ในการศึกษา

Chapter 7

etthantarammi rāyā, sahasāro nāma niggayapayāvo |
vasaī sayā suhiyamaṇo, rahaneūracakkavālapure || 1 ||

ณ ที่นี้ ราชาผู้มีความรุ่งเรือง ผู้มีใจยินดีเสมอ นามว่าสหสธาระ ครองเมืองรณูประจักษวาล

tassa ya guṇānūrūvā, aha māṇasasundarī pavarabhajjā |
taṃ pecchiūṇa rāyā, taṇuyāṅgī pucchae sahasā || 2 ||

และพระองค์มีชายาผู้ประเสริฐ มีคุณเหมาะสม นามว่า มานสสุนทรี
พลันเมื่อพระองค์ทอดพระเนตรเห็นนางก็ตรัสถามว่า

kiṃ atthi tujjha sundarī, cintā dukkhaṃ va dāruṇaṃ aṅge ? |
hiyācchiyaṃ ca davvaṃ, jaṃ maggasi taṃ paṇāmemi || 3 ||

“สุนทรีเอ๋ย เจ้าคิดสิ่งใดอยู่หรือ
ความวิตกกังวลและความทุกข์แสนสาหัสอันใดเกิดขึ้นในร่างกายของเจ้า
ใจของเจ้าปรารถนาทรัพย์ใด เราจะนำมาให้”

jaṃ eva pucchiyā sā, pasayacchī bhaṇāi ko vi me eso |
jatto pabhūi gabbho, sambhūo kammadoṣeṇa || 4 ||

tatto pabhūi naravaī !, icchāmi surāhivassa sampattī |
datṭhuma te parikahiyaṃ, mottūṇa kulāgayama lajjama || 5 ||

เมื่อพระราชชาติธัสถาม นางก็เปิดดวงเนตรกว้าง และกล่าวตอบว่า

“ข้าแต่พระนรบดี ด้วยอำนาจแห่งกรรม

นับตั้งแต่มีครรภ์ จากนั้นเป็นต้นมาหม่อมฉันก็ปรารถนาที่จะเห็นความสำเร็จแห่งผู้เป็น
จอมเทพ

เมื่อละทิ้งความละอายอันตกทอดมาในตระกูลแล้ว จึงได้กล่าวความนี้ต่อพระองค์”

aha teṇa takkhaṇaṃ ciya, vijjābalagavviṇa hoṇa |

indassa paramariddhī, parisāi darisiyā tīe || 6 ||

ลำดับนั้น ในขณะนั้นเอง

ผู้ทรงวิทยาและพละกำลังพระองค์นั้นก็ได้อันแสดงฤทธิ์อันเลิศสุดของผู้เป็นใหญ่
ให้ไปล้อมรอบตัวนาง

sampunṇaḍohalā sā, jāyā maṇa-nayaṇanivvuiṇpasatthā |

kale tao pasūyā, suravaīsarisam varakumāram || 7 ||

ในเวลาจากนั้น ชายาผู้นั้น ผู้สมความปรารถนา

และประเสริฐด้วยเป็นความยินดีแก่ตาและใจ ได้ให้กำเนิดกุมารผู้ประเสริฐ ผู้เสมือนสุรบดี

kārāviyaṃ ca savvaṃ, jammūsavamaṅgalaṃ naravaīṇaṃ |

indo ya tassa nāmaṃ, janiyaṃ indābhilāseṇaṃ || 8 ||

พิธีมงคลฉลองการประสูติทั้งปวงของพระกุมาร

อันพระราชาสหสธาระรับสั่งให้พระเจ้าแผ่นดินทั้งหลายจัดขึ้นแล้ว

และ พระกุมารนั้นมีชื่อว่า “อินทระ”³⁹ เพราะความปรารถนาความเป็นใหญ่

aha so kameṇa etto, jovvaṇa-bala-viriya-teyamāhappo |

vijjāharāṇa rāyā, jāo veyadḍhavāsīṇaṃ || 9 ||

ภายหลังจากนั้นโดยลำดับ

พระกุมารผู้นั้นเป็นผู้สูงส่งด้วยเดช พละ ความเป็นหนุ่ม และความกล้าหาญ

เป็นราชาแห่งเหล่าวิทายาธ ณ เขาไวตาคมยะ

³⁹ lit. ความเป็นใหญ่, ผู้เป็นใหญ่

cattāri logapālā, satta ya aṇiyāiṃ tiṇṇi parisāo |
 erāvaṇo gaṇdo, vajjam ca mahāūham tassa || 10 ||
 cattālisaṃ ṭhaviyā, tassa sahasā havanti juvaṇaṃ |
 mantī bihappaḥī se, haraṇigamesī balāṇṭo || 11 ||

พระองค์ทรงครอบครองเหล่าโลกบาลทั้ง ๔, กองทัพทั้ง ๗,
 บริวารผู้แวดล้อมทั้ง ๓, ช้างเอราวัณผู้เป็นใหญ่ในเหล่าช้าง,
 วัชรมหาวาสุธ, หญิงสาวทั้ง ๔๐,๐๐๐ นางซึ่งได้รับการแต่งตั้ง,
 มนตรีคือพระพหูสบัติ, และผู้รับใช้คือหรีโนคเมสีผู้ทรงพลัง

to so namī vva najjai, savvesim kheyarāṇa sāmittaṃ |
 kuṇai suvīsattamaṇo, vijjābalagavvio dhīro || 12 ||

ในกาลนั้น พระองค์รอบรู้คุณพระนมินาถ⁴⁰
 พระองค์เป็นนักปราชญ์ ประกอบด้วยความรู้และพลังกำลัง มีใจมั่นคง เป็นใหญ่เหนือปวง
 เทพ

laṅkāhivo vi māli, indaṃ soṇa kheyarāṇindaṃ |
 bala-bhāi-mittasahio, tassuvarim patthio sahasā || 13 ||

เมื่อสุรมาลินจอมลγκα ครั้นได้ยินว่าพระอินทร์เป็นใหญ่เหนือเหล่าเทวดา
 อสุรพร้อมด้วยไพร่พล อนุชา และมิตรสหาย
 ก็ออกเดินทางรีบรุดนำทัพไปรบพระอินทร์โดยพลัน

gaya-turaya-vasabha-kesari-maya-mahisa-varāhavāhaṇārūḍha |
 vaccanti rakkhasabhaḍā, chāyantā ambaraṃ turiyā || 14 ||

เหล่าทหารรากษสผู้ขึ้นพาหนะมิซัง ม้า โค สิงโต กวาง กระบือ และหมูป่าแล้ว
 บดบังเต็มท้องฟ้า เคลื่อนทัพไปอย่างรวดเร็ว

⁴⁰ พระนมิ หรืออนมินาถ เป็นพระตีสถิงกรองค์ที่ 21 ของศาสนาเซน

savvatthasatthakusalo, bhaṇāi sumālī sahoḃaram jettḥo |
ettham kuṇahāvāsam, ahava purim paḍiniyattāmo || 15 ||

สุมาลิน ผู้ชำนาญในศาสตร์และอาวุธทั้งปวง กล่าวแก่เชษฐาร่วมอุทรว่า
“พวกเจ้าจงยังอยู่ที่นี่ ส่วนเราจะกลับสู่เมือง”

dīsanti mahāghorā, uppāyā saūṇayā ya vivarīyā |
ete kahanti ajayam, amham natthettha samdeho || 16 ||

นางร้ายที่น่ากลัวยิ่งและฝูงนกวิปริตก็ปรากฏขึ้น
ราชาซึ่งทั้งหลายเหล่านั้นก็กล่าวว่า “ความปราชัยจะเกิดขึ้นแก่เราอย่างไม่ต้องสงสัย”

riṭṭha-khara-turaya-vasahā, sārasa-sayavatta-kolhuyāyā |
vāsanti dāhiṇillā, ete ajayāvahā amham || 17 ||

สัตว์ต่าง ๆ ที่อยู่ทางขวา มีลาที่บาดเจ็บ ม้า โคตัวผู้ นกกระเรียน นกยูง และสุนัขจึงจอกเป็น
ต้น
ก็ร้องว่า สิ่งนี้นำมาซึ่งความพ่ายแพ้แก่เรา

soūṇa vayanameyam, māli paḍibhaṇāi gavvio hasiūm |
kiṃ dādhībhayabhīo, niyayaguham kesarī ciyai || 18 ||

เมื่อได้ยินถ้อยคำนั้นแล้ว มาลินผู้หึงผยองก็หัวเราะ
และกล่าวตอบว่า ราชสีห์ จะละทิ้งที่อยู่ของตน เพราะกลัวหมูหรือ

nandaṇavaṇe mahantā, jiṇālayā kāriyā rayanacittā |
aṇuhūyam pavarasuham, dāṇam ca kimicchiyam dinnam || 19 ||

ชินาลัยอันยิ่งใหญ่ในนันทวนะ อันประดับด้วยแก้วมณีหลากสี อันเราได้สร้างแล้ว
บรมสุขอันเราเสวยแล้ว และทานซึ่งเป็นที่ปรารถนาอันเราได้ให้แล้ว

samalamkiyaṃ ca gottam, jaseṇa sasikundanimmalayareṇaṃ |

jai hoī samaramajjhe, maraṇaṃ to kiṃ na pajjattaṃ || 20 ||

วงศ์ตระกูลก็จะงดงามด้วยยศที่ปราศจากมลทินอย่างยิ่ง เหมือนดอกกุนทะและพระจันทร์
ถ้าความตายมีอยู่ในสนามรบแล้วไซ้ อะไรที่เราจะไม่ได้รับเล่า

evaṃ sumālivayaṇaṃ, avagaṇṇeūṇa patthio māli |

veyaḍḍhanagavarinde, rahaneūracakkavālapuraṃ || 21 ||

มาลินไม่สนใจคำพูดของสุมาลิน ก็ออกเดินทัพไปสู่เมืองรณนุประจักษ์รवालบนภูเขาไวตาฒยะ

soṇa rakkhasabalam, samāgayam logapālaparikinno |

erāvaṇamārūḍho, nayarāo niggaṇo imdo || 22 ||

เมื่อได้ยินเสียงไพร่พลรากลสมาชูมนุ่มกัน

พระอินทร์ก็ทรงช้างเอราวัณออกจากเมือง ร่ายล้อมด้วยเหล่าโลกบาล

annonnarahasapellāṇa-rahavara-gaya-turayanihava-pāikkam |

nikkhamāi indasennaṃ, ranarasaparivaḍḍhiūcchāham || 23 ||

กองทัพของพระอินทร์ ประกอบด้วยหมู่พลเดินเท้า ช้างที่ตีเลิศ ม้า และรถ

เพิ่มพูนความอุตสาหะยิ่งขึ้นด้วยความกระหายสงคราม

เคลื่อนทัพกรูไปพร้อมกันอย่างรวดเร็ว

rakkhasa-pavaṃgavīrā, surasennaṃ pecchiūṇa sannaddham |

bāṇasaṇṭi muyanṭā, ābhiṭṭā indasuhadāṇaṃ || 24 ||

นักรบรากลสและวานรที่คัศสรรมาอย่างดี เมื่อเห็นกองทัพเทวดารวมกันอยู่

ก็แผลงศรเป็นท่าฝนไปยังทหารของพระอินทร์

bhajjai raho raheṇaṃ, vivaḍai hatthī samam gayavareṇaṃ |

turaṇa samam turago, pāikko saha payatthenaṃ || 25 ||

รถต่อรถ ม้าต่อม้า พลราบต่อพลราบ และข้างต่อข้างตัวประเสริฐ

sara-satti-bāṇa-moggara-phaliha-silā-sellaūhasaesu |

khippantesu samattham, channaṃ gayanaṅgaṇaṃ sahasā || 26 ||

เมื่อสร หอก ลูกศร ค้อน แทะงเหล็ก และก้อนหินซัดกัน ท้องฟ้าก็ถูกบดบังโดยพลัน

suravaibhadehi etto, ranarasaūcchāhavaḍḍhiyarasehim |

rakkhasabalassa pamuham, bhaggaṃ ciya aggimam khandham || 27 ||

กองหน้าของทัพพราักษฤกบรีวารของพระอินทร์ผู้กระหายสงครามยิ่ง
ทำลายแตกพายเป็นส่วนใหญ่

āloḍiyam samattham, niyayabalam pecchiūṇa parikuvio |

aha utthio ya māli, satthohajalantapajjalio || 28 ||

เมื่อมาลินเห็นกองทัพที่สับสนอลหม่านของตน ก็โกรธและลุกขึ้น บังเกิดแสงเจิดจ้าด้วยแสง
ของอาวุธ

sara-satti-khagga-moggara-caḍakkasarisovamehi paharehim |

bhaggaṃ surindasennaṃ, mālinarindeṇa samgāme || 29 ||

ในสงคราม กองทัพของพระอินทร์ถูกมาลินตีแตกพ่าย

ด้วยการโจมตีอุปมาเหมือนสร หอก พระขรรค์ ค้อน และอาวุธวิเศษ (จทัักกะ)

daṭṭhūṇa savaḍahuttaṃ, ejjantaṃ rakkhsāhivaṃ indo |

sūrassa pavvao iva, avatthio satthasiharoho || 30 ||

พระอินทร์ เมื่อเห็นจอมพราักษมุ่งหน้ามาทางนี้

ประทับยืนนิ่งอยู่ใกล้ปลายอาวุธที่ถูกลูกปืนมาใกล้ เหมือนภูเขาที่ตั้งตระหง่านใกล้พระอาทิตย์

indassa ya mālissa ya, duṇha vi jujjhaṃ raṇe samāvadiyaṃ |
baladappagavviyaṇaṃ, raṇarasakaṇḍū vahantāṇaṃ || 31 ||

การต่อสู้ของทั้งคู่ คือพระอินทร์และมาลิน ผู้หญิงผยองในพละกำลัง
ผู้นำพาความปรารถนาอย่างแรงกล้าในรสแห่งสงคราม เกิดขึ้นแล้วในสนามรบ

chindanti sareṇa saraṃ, cakkam cakkeṇa lāghavakaraggā |
vijjābaleṇa donṇi vi, jujjhanti raṇe samacchariyā || 32 ||

ในการต่อสู้ ศรตัดด้วยศร จักรตัดด้วยจักร
สองนักรบผู้เกรี้ยวกราดและมีปลายมือว่องไว ต่อสู้กันด้วยกำลังและวิทยา

ghettūṇa to sarosaṃ, mālinarindeṇa pajjalantī |
pahao niḍāladese, indo ghorāe sattīe || 33 ||

ในกาลนั้น พระอินทร์ถูกมาลินผู้เป็นใหญ่และเต็มไปด้วยความเกรี้ยวโกรธจับแล้ว
และถูกหอกอันน่าสะพรึงกลัวที่ส่องแสงอยู่ทิ่มแทงที่หน้าผาก

sattīpaharaparaddho, indo rattāravinda-samacchāo |
atthagirimatthayatto, saṃjhārāe diṇayaro vva || 34 ||

พระอินทร์ผู้บาดเจ็บเพราะหอกทิ่มแทง เป็นผู้มีสิริราวกับดอกบัวแดง (เพราะเลือดไหลอาบ
กาย)

เพียงตั้งพระอาทิตย์ที่กำลังอัสดงคต ณ เขาอัสตศิรี ในท่ามกลางสีแดงแห่งสนธยา

amarisavasamgaṇaṃ, rosāpūriyaphurantanayaṇaṇaṃ |
cakkeṇa siram chinnam, mālinarindassa indenam || 35 ||

ในกาลนั้น พระอินทร์ผู้อยู่ในอำนาจแห่งความโกรธ
มีดวงเนตรโชนแสงเปี่ยมความพิโรธ ก็ได้ขว้างจักรไปตัดเศียรของมาลินผู้เป็นใหญ่

aha pecchiūṃ sumālī, vavagayajīyaṃ sahoṃyaraṃ samara |
muṇiūṇa nayavubhāgaṃ, sahasā bhaggo samarahutto || 36 ||

ลำดับนั้น สุมาลินเห็นเชษฐาร่วมอุทรสิ้นชีวิตในสนามรบแล้ว
เมื่อรู้ซึ่งองค์ประกอบของราชันีติ เขาผู้ทุกขใจ จึงบ่ายหน้าไปสู่สมรภูมิโดยพลัน

maggeṇa tassa laggo, somo baladappagavvio sūro |
so bhinḍamālapahao, nihao ya sumālisatthenaṃ || 37 ||

พระโสมผู้หึงผยองในพละกำลัง ผู้ทรงพลัง และกำลังขวางทางสุมาลินอยู่นั้น
ก็ถูกอาวุธช้อภินทิปาละทำร้าย และถูกอาวุธของสุมาลินโจมตี

mucchānimīliyaccho, jāva ya somo cirassa āsattho |
tāva ya sumāliṛāyā, pāyālapuraṃ samaṇupatto || 38 ||

เมื่อพระโสมผู้มีดวงตาปิดลงเพราะหมดสติ ฟันคิ่นซีฟในภายหลัง
เมื่อนั้นสุมาลินราชาก็บรรลุถึงเมืองปาตาลังการะ

rakkhasabhadā pavitṭhā, pāyālamkārapuravaraṃ turiyā |
acchanti bhaggamāṇā, bīyaṃ jammaṃ va sampattā || 39 ||

ทหารราक्षผู้รวดเร็ว เข้าไปสู่เมืองปาตาลังการะที่เลิศ
เหล่าผู้ขายหน้าแล้ว พักอยู่ เสมือนได้การเกิดครั้งที่สอง

āsāsio niyatto, somo pāsam gao suravaissa |
rahaṇeuraṃ pavitṭho indo ugghutṭhajasaddo || 40 ||

พระโสมผู้ฟันคิ่นซีฟแล้ว ก็ไปสู่ที่ข้างๆ พระผู้เป็นใหญ่แห่งเทวดา
ส่วนพระอินทร์ผู้มีเสียงแห่งชัยชนะดังกึกก้อง ก็เข้าไปสู่เมืองรณูปุระ

evam jiniūṇa raṇe, paḍisattum suravaī mahārajjam |

bhuñjanto cciya jāo, indo indo tti loyammi || 41 ||

เมื่อชนะศัตรูในการรบแล้วเช่นนี้

พระอินทร์ผู้เป็นใหญ่แห่งเทวดา จึงเป็นผู้ครองความเป็นมหาราชานั้นเทียว
และได้ชื่อว่า “พระอินทร์” บนโลก

etto suṇāhi naravai! magahāhiva! loyapālauppattī |

hoūṇa egacitto, jahakkamaṃ te pavakkhāmi || 42 ||

โอพระผู้เป็นใหญ่แห่งมคธ โอพระนรบดี บัดนี้ขอท่านจงฟัง

เมื่อได้สำรวจมจิตเป็นหนึ่งแล้ว เราจะเล่าเรื่องการอุบัติของโลกบาล

mayaraddhayassa putto, somo āiccakittisaṃbhūo |

joīpurassa sāmī, ṭhaviō so logapālo tti || 43 ||

พระโสมผู้บุตรแห่งพระมกรธวัช⁴¹ผู้ถือกำเนิดจากเทวีอาทิตยเกียรติ

เป็นเจ้าของเมืองชโยติปุระ ได้รับการสถาปนาให้เป็นโลกบาล

meharahassa ya putto, varuṇo varuṇāe kucchisaṃbhūo |

mehapuranayarasāmī, nahiddhio logapālo so || 44 ||

พระवरุณผู้บุตรแห่งเมฆรณะ กำเนิดจากครรรค์แห่งเทวีวรุณา

พระองค์ผู้นั้นเป็นโลกบาลผู้มีมหิทธิฤทธิ์ เป็นเจ้าแห่งเมืองเมฆปุระ

kaṇayāvalīe putto, jāo cciya sūrakheyarindeṇaṃ |

kañcaṇapure mahappā, vasaī kubero mahāsatto || 45 ||

บุตรผู้เกิดในนางกนกาวลี คือพระกুবเระ

ผู้เป็นนายแห่งเหล่าวิทยากรผู้กล้าหาญ ผู้มีใจสูงส่ง เป็นมหาสัตว์ พำนักอยู่ในเมืองกาญจนปุระ

⁴¹ หมายถึงพระกามเทพ

kālaggikheyarasuo, sirippabhākucchisambhavo vīro |
kikkindhinayararāyā, kayavavasāo jamo nāma || 46 ||

บุตรของวิทยากรชื่อกาลอัคนิ ผู้เกิดจากครรภ์ของนางศรีประภา
เป็นผู้กล้าหาญ เป็นผู้ตัดสินใจแน่วแน่แล้ว เป็นราชาแห่งเมืองกิชกินธา ชื่อว่า ยมะ

ṭhavio puvvāe sasī, disāe varuṇo ya tattha avarāe |
uttarao ya kubero, ṭhavio cciya dakkhiṇāe jamo || 47 ||

พระโสมอยู่ทางทิศตะวันออก และพระวรุณอยู่ทางทิศตะวันตก
พระกุเวรอยู่ทางทิศเหนือ ส่วนพระยมอยู่ทางทิศใต้

jaṃ jassa havaī nāmaṃ, purassa teṇeva tassa aṇusarisā |
vijjāharā niuttā, puhaīyale khayakittiyā || 48 ||

ส่วน(วิทยากร)นั้น ผู้ใดมีนามว่าอะไร เมืองของเขาก็มีชื่อคล้ายตามเขานั่นเอง
เหล่าวิทยากรผู้ได้รับการแต่งตั้งแล้ว เป็นผู้มีเกียรติอันเลื่องลือบนพื้นพิภพ

nayarammi asuranāme, asurā khāiṃ gayā tihuyaṇammi |
jakkhapurammi ya jakkhā, kinnaragīe ya sarināmā || 49 ||

เป็นที่รู้จักกันในสามโลกว่า เหล่าอสูรอยู่ในเมืองชื่ออสูร เหล่ายักษ์อยู่ในเมืองยักษ์ปุระ
ในเมืองชื่อกิณนรคีตะเหล่าชนก็มีชื่อกิณนรคีตะดังนี้

gandhavvapuranivāsī, gandhavvā honti nāma vikkhāyā |
taha asiṇā asiṇapure, vaīsā vaīsāṇarapurammi || 50 ||

ผู้อยู่ในเมืองคันธรวะปุระ มีชื่อว่าคนธรรพ์
ในทำนองเดียวกัน ผู้อยู่ในเมืองอัศวินะปุระ มีชื่อว่าอัศวิน
และผู้อยู่ในเมืองไวศวานระปุระ มีชื่อว่าวานระปุระ ชนเหล่านี้เป็นผู้มีชื่อเสียงอย่างยิ่ง

anne vi evamāi, viṇiogā sakkasambhavā raīyā |
kuvvanti tiyasalīlam, vijjābalagavviyā vīrā || 51 ||

เทวดาเหล่าอื่น ก็เป็นผู้ถือกำเนิดจากพระอินทร์
ผู้ได้รับมอบหมายแล้ว ผู้มีหน้าที่ ผู้หยิ่งผยองในวิทยาและกำลัง
ผู้กล้าหาญ กระทำการสำแดงรูป 30 แบบ

eyārisam mahantam, bhuñjai rajjam mahāguṇasamiddham |
agaṇiyapaḍivakkhabhao, vijjāharasedhisāmittam || 52 ||

ส่วนพระอินทร์ผู้ไม่มีความกลัวต่อศัตรูเสวยราชสมบัติอันยิ่งใหญ่และพรั่งพร้อมด้วยคุณอัน
ใหญ่หลวง
เป็นใหญ่เหนือทัฬหียารัตนังที่เห็นเช่นนี้

dhanayassa samuppattī, seṇiya! ranno suṇāhi |
atthi tti vomabindū, nandavaī sundarī tassa || 53 ||

ไอ้ศรณิกะ ขอท่านผู้มีใจแน่วแน่ จงสดับเรื่องการกำเนิดของพระธนะ⁴²ตั้งนี้
ยังมีพระราชาโยมพินทุ และชายาผู้ตั้งนามว่านันทวดี

tīe gabbhuppannāü donṇi kannāü rūvavantāo |
kosiya-kekasiyāo, aha koüyamaṅgale nayare || 54 ||

ในเมืองเกาตุกมั่งคละ ธิดาสองพระองค์เกิดในครรภ์ของพระชายา
ผู้มีรูปงามทั้งสองมีนามว่าเกาศิกาและโกกสี

jittḥā ya tehi dinnā, jakkhapure vīsaseṇarāyassa |
vesamaṇo tti kumāro, tīe suo sundaro jāo || 55 ||

พระบิดายกเชษฐภคินีให้แก่ราชาวิศวะเสนะแห่งเมืองยักษปุระ
นางให้กำเนิดกุมารบุตรผู้ตั้งนาม คือไวศรวณะ

⁴² หมายถึงพระกุเวร

saddāvio ya turiyaṃ, vesamaṇo suravaṇṇa se dinnā |
 laṅkā bhaṇio si tumaṃ, bhuñjasu suiraṃ suvīsatto || 56 ||
 ajjappabhiṃ ṭhavo, pañcamo logapāliṇo tuhayam |
 savvāribhaggapasaram, bhuñjasu nikkantayam rajjam || 57 ||

พระสุรบดีเรียกหาไวศรณะอย่างเร่งด่วนและยกเมืองลงกาให้
 (ด้วยถ้อยคำว่า) เจ้าเป็นผู้ที่เราเรียกหา เป็นผู้ที่ไวใจได้อย่างยิ่ง จงเสวยราชย์ตลอดกาลนานเถิด
 นับแต่บัดนี้เป็นต้นไป เจ้าได้การสถาปนาเป็นโลกบาลองค์ที่ 5
 จงครองราชย์อย่างปราศจากเสี้ยนหนามศัตรู แผ่ขยายไปโดยมีศัตรูทั้งปวงถูกกำราบแล้ว

namiṇa tassa calaṇe, vesamaṇo patthio balasamaggo |
 laṅkāpurim pavittho, nayarajaṇugghuṭṭhajayasaddo || 58 ||

เมื่อณมีการที่พระบาทของพระอินทร์แล้ว
 ไวศรณะผู้ทรงพลังก็ออกเดินทางเข้าสู่เมืองลงกา
 เป็นผู้มีเสียงแห่งชัยชนะดังกึกก้องแล้วจากชาวเมือง

pāyālaṅkārapure, pīmaṅgabbhasambhavā jāyā |
 dhīrā sumāliputtā, tinnī vi rayaṇāsavādīyā || 59 ||

ในเมืองปาดาลังการะ บุตรทั้งสามของสุมาลิน มีรัตนาศรวะเป็นต้น
 ผู้เฉลียวฉลาด ผู้ประสูติจากครรภ์ของปริติมตี ก็ได้ถือกำเนิดแล้ว

rūveṇa anaṅgasamo, teṇa divāyaro vva paccakkho |
 cando vva somayāe, valaṇasamuddo vva gambhīro || 60 ||

(รัตนาศรวะนั้น) งามเสมอเหมือนพระกามเทพ มีเดชแจ่มแจ้งเหมือนพระอาทิตย์
 เยือกเย็นเหมือนพระจันทร์ และล้าลึกเหมือนมหาสมุทร

bhiccāṇa bandhavāṇa ya, uvayāraparo taheva sāhūṇaṃ |
devagurupūyaṇaparo, dhammuvagaraṇesu sāhīṇo || 61 ||

เป็นผู้มีสิ่งสูงสุดประการหนึ่งคือการช่วยเหลือบริวาร ญาติ และเหล่านักบวช
และมีสิ่งสูงสุดอีกประการหนึ่งคือการบูชาเทวดาและครู มีอิสระในการอุปการะธรรมะ
ทั้งหลาย

paramahilā jaṇaṇisamā, mannaī dhīro taṇaṃ va paradavvaṃ |
logassa niyayakālaṃ, ahiyaṃ parivālaṇujjutto || 62 ||

(พระองค์)ผู้มั่นคง ย่อมพิจารณาว่าภรรยาของผู้อื่นเป็นเสมือนมารดาของตน
ทรัพย์สินของผู้อื่นเป็นเพียงตั้งหญ้า พระองค์เป็นผู้ปกป้องโลก ตลอดกาลนิรันดร์ อย่างดียิ่ง

kiṃ bhūsaṇehi kīraī?, rūvaṃ ciya hoī bhūsaṇaṃ niyayaṃ |
kittī lacchī ya gūṇā, kuḍumbasahiyā ṭhiyā jassa || 63 ||

สิ่งใดหรือที่จะใช้เป็นเครื่องประดับทั้งหลาย?

เกียรติยศ โชคลาภ และคุณลักษณะอันดีของผู้ใด เป็นสิ่งที่มีมาพร้อมกับตระกูล
หากแต่รูปร่างที่สวย่อมจะเป็นเครื่องประดับกายของผู้นั้น

evaṃ savvakalā'gama-kusalo rayaṇāsavo vi cintento |
na labhaī khaṇaṃ pi niddaṃ, niyayapurīpavisaṇatthāe || 64 ||

รัตนาศรวะ ผู้มีทักษะในศิลปศาสตร์และคัมภีร์อาคมะทั้งปวง

ใคร่ครวญถึงการเข้าไปสู่เมืองของตน⁴³อยู่เช่นนี้

มิได้รับการหลับใหลแม้เพียงขณะหนึ่ง

⁴³ หมายถึงเมืองลงกา

paricintiūṇa evaṃ, niyayaṃ nāūṇa viriyamāhappam |
 vijjāsu sāhaṇattham, kusumujjāṇo, samaṇupatto || 65 ||
 เมื่อใคร่ครวญและตระหนักถึงพลังอำนาจอันสูงส่งของตนอย่างนี้แล้ว
 พระองค์ก็ไปถึงกุสุมอุทยาน เพื่อการบรรลุมหาวิทย์ทั้งหลาย

gaha-bhūya-vāṇamantara-pisāyabahughorārūvasaddāle |
 ujjāṇamajjhayāre, jhāṇuvaogaṃ samārūḍho || 66 ||

พระองค์ได้ฌาน

ในกลางอุทยานที่มีรูปและเสียงอันน่าสะพรึงกลัวของภูตผี⁴⁴ วยันตระ⁴⁵ และปีศาจ

nāūṇa vomabindū, vijjā samuhāgayam tamujjāne |
 deī paḍicāriyaṃ se, dhūyaṃ ciya kekaṣīnāmaṃ || 67 ||

วโยมพินทุ เมื่อทราบดังนั้นแล้ว จึงไปสู่อุทยานนั้นพร้อมด้วยกองทัพวิทายาธ
 มอชิตาชื่อว่าไกกสีให้เป็นบริจาริกาแก่พระองค์

sā tattha takkhaṇaṃ ciya, kayaviṇayā jogiṇaṃ samallīṇā |
 rakkhaī pasannahiyayā, samantaō dinnaditthīyā || 68 ||

ณ ขณะนั้นนั้นเทียว

นางไกกสีผู้ฝึกตน ได้อยู่ร่วมกับโยคีรัตนาศรวะ และมีจิตใจภักดี
 คอยสอดส่ายสายตาไปรอบทิศ ระแวงระวังแก่ผู้เป็นโยคี ณ ที่นั้น

⁴⁴ graha หมายถึง ภูตผีที่สิงสู่และมีอิทธิพลในทางลบต่อร่างกายและจิตใจของมนุษย์ (MW, 2011: 372)

⁴⁵ vyantara ตามบริบทเขนหมายถึง ชื่อกลุ่มของพวกครึ่งเทพหรือเทวดาระดับล่าง ประกอบด้วย ปีศาจ, ภูต, ยักษ์, รากษส, กิณนร, กิมปुरुช, มโหรรค และคนธรรพ์ (MW, 2011: 1028)

aha so samattavijjo, kāṇḍa thuī tao jīṇindāṇaṃ |
 pecchāi ya samabbhāse, vijjāharabāliyaṃ ekkam || 69 ||

ลำดับนั้น เมื่อรัตนาศรวะผู้สำเร็จวิทยาสติต่อพระชินเจ้าแล้ว
 ก็ได้เห็นวิทยารสวาน้อยนางหนึ่งในขณะปฏิบัติมาน

varapāümapattanettā, paümamuhī paümagabbhasamagorī |
 paümadahavattthavvā, kiṃ hojja sirī sayam ceva? || 70 ||

พลาจดำริว่านางผู้นี้มีดวงเนตรเหมือนกลีบบัวอังกดงาม
 มีวงพัทตร์เหมือนดอกบัว มีฉวีอร่ามเรืองเหมือนครรภแห่งดอกบัว
 ชะรอยนางผู้นี้จะเป็นพระศรีมาปราภกกายอยู่กลางสระบัวด้วยพระองค์เองละหรือ

rayaṇāsaveṇa kannā, bhaṇiyā kenettha kāraṇeṇa tumam |
 acchasi varalāyaṇe ! harinī viva jūhapabbhatthā? || 71 ||

รัตนาศรวะกล่าวแก่หญิงสาวว่า
 “ดูก่อนน้องหญิงผู้ดงาม เจ้าพลัดหลงจากพวกเหมือนกวางที่พลัดหลงจากฝูง
 แล้วมาที่นี่ด้วยเหตุอันใด”

āyāsabindutaṇayā, nandavaīgabbhasambhavā kannā |
 nāmeṇa kekasī ham, jaṇaṇa nirūviyā tujjham || 72 ||

(นางตอบว่า) “ข้าพเจ้าเป็นธิดาของวโยมพินทุ เกิดจากครรภของนางนั้นทวดี
 มีชื่อว่าไกกสี บิดายกให้แก่ท่านแล้ว

rayaṇāsavassa siddhā, aha māṇasasundarī mahāvijjā |
 darisei takkhaṇaṃ ciya, rūvaṃ bala-viriya-māhappam || 73 ||

ลำดับนั้น มหาวิทยาชื่อว่า มานสสุนทรี อั้นรัตนาศรวะสำเร็จแล้ว
 ได้แสดงรูปอันทรงพลัง มีอำนาจ และสูงส่ง ณ ขณะนั้นนั้นเทียว

vijjābaleṇa sahasā, tattheva nivesiyam mahānayaram |
varabhavaṇasayāṇṇam, divvam kusumantayam nāmam || 74 ||

ฉับพลันนั้น กำลังแห่งวิทยาทำให้มหานครอันเป็นทิพย์ ชื่อว่ากุสุমানตกะ
ที่เต็มไปด้วยที่อยู่นับร้อยอันเป็นเลิศ ปราภฏขึ้น ณ ที่นั้น

pāṇiggahaṇavihāṇam, vihiṇā kāṇa tīe kannāe |
bhuñjai nirantarāe, bhoge bahumāṇasaviyappo || 75 ||

และเมื่อทั้งสองทำพิธีปาณิศรณะ (พิธีแต่งงาน) ถูกต้องตามพิธีกรรมแล้ว
รัตนาศระลงเลใจยิ่ง เสวยโภคะอันปราศจากอันตราย พร้อมด้วยนางไกกลี

sā annayā kayāi, sayañijje maharihe suhapasuttā |
pecchāi pasatthasumine, paḍibuddhā maṅgalaraveṇam || 76 ||

วันหนึ่ง นางผู้นอนหลับอย่างมีความสุขบนเตียงอันเหมาะสม (แก่การนอน) อย่างยิ่ง
เห็นความฝันอันประเสริฐ แล้วตื่นขึ้นพร้อมด้วยเสียงอันเป็นมงคล

īsuggayammi sūre, savvālaṅkārahūsiyasarīrā |
gantūṇa samabbhāsam, paṇo sumiṇe parikaheṇi || 77 ||

ครั้นเมื่อพระอาทิตย์ขึ้นแล้วหน่อยหนึ่ง
นางประดับร่างกายด้วยเครื่องประดับทั้งปวง จึงไปเฝ้าสวามี เล่าความฝัน

uyarammi samallīṇo, sīho daḍha-kaḍhiṇakesarāruṇio |
anne vi canda-sūrā, ucchaṅge dhāriyā navaram || 78 ||

มีราชสีห์สีแดงซึ่งมีขนแผงคอทึบหนา เข้ามาอยู่ในห้อง (ของหม่อมฉัน)
ส่วนราชสีห์อื่น คือ จันทรและสุรย์นั้น หม่อมฉันวางไว้เพียงแค่ว่าที่ตัก

ee datṭhūṇa pahū, paḍibuddhā tūramaṅgalaraveṇaṃ |

icchāmi jāṇiūṃ je, eyatthaṃ me parikahehi || 79 ||

ข้าแต่พระองค์ผู้เป็นใหญ่ หม่อมฉันเห็นดังนี้แล้วก็ตื่นขึ้น

พร้อมกับเสียงอันเป็นมงคลจากเครื่องดนตรี

หม่อมฉันปรารถนาที่จะรู้ถึงความหมายของฝัน ขอพระองค์จงเล่าประทานแก่หม่อมฉันด้วย
เถิด

aṭṭhaṅganimitadharo, sumiṇe nemittio parikahehi |

ee savvabbhodayā, suyāṇa lambhaṃ parikahenti || 80 ||

โหรผู้ทำนายฝัน ผู้ทรงไว้ซึ่งนิมิตมีองค์แปด ทำนายซึ่งความฝัน (ว่า)

สิ่งที่เกิดขึ้น (ในฝัน) ทั้งปวงเหล่านี้ย่อมบ่งถึงการจะได้บุตรทั้งหลาย

hohinti tiṇṇi puttā, vikkama-māhappa-sattisaṃjuttā |

amarindarūvasarisā, paḍisattukhayamaṅkarā vīrā || 81 ||

บุตรสามองค์จะถือกำเนิดขึ้น (แก่ท่าน)

เป็นผู้ประกอบด้วยความกล้าหาญ ความสูงส่ง และพลังอำนาจ

เป็นผู้ยังให้ศัตรูพินาศ เป็นวีรบุรุษ และมีรูปเหมือนองค์อัมรินทร์

jo tujjha paḍhamaputto, hohi bhadde ! visālakittio |

cakkahasarisavibhavo, sucariyakammaṇubhāveṇa || 82 ||

ข้าแต่พระนาง บุตรองค์ใดที่จะเป็นบุตรองค์แรกของพระนาง

บุตรองค์นั้นจะเป็นผู้มีชื่อเสียงกว้างไกล มีพลังอำนาจตั้งจักรพรรดิ

ด้วยอาณาภาพจากกรรมอันสุจริต

paḍivakkhaagaṇiyabhao, niccaṃ raṇakelikalahatalliccho |

varakūrakammakārī, hohi natthettha saṃdeho || 83 ||

บุตรองค์นั้นจะเป็นที่เกรงกลัวเหลือประมาณสำหรับศัตรู

เป็นผู้ลุ่มหลงในการรบและการเล่นเสเพลอยู่เป็นนิจ เป็นผู้กระทำความทั้งดีและร้าย

ความสนเท่ห์ในเรื่องนี้ย่อมไม่มี

jo puṇa tassa kaṇiṭṭhā, doṇṇi jaṇā sucariyāṇubhāveṇaṃ |
te paramasammadiṭṭhī, bhaviyā hohinti nikkhattaṃ || 84 ||

ส่วนคนที่สองผู้เป็นอนุชาของบุตรองค์นั้นเล่า จะเป็นผู้มีความเห็นเป็นสัมมาทิฏฐิอย่างที่สุด
และเป็นผู้เจริญรุ่งเรือง ด้วยอาณาภาพแห่งความประพัตที่ตึงามอย่างไม่ต้องสงสัย

parituttā pasayacchī, eyaṃ suṇiṇa sumiṇaparamatthaṃ |
jiṇaceyyāṇa pūyaṃ, aṇannasariṣaṃ samāruhaṃ || 85 ||

เมื่อได้ฟังความหมายอันดีเลิศของความผืนนั้น
นางผู้มีเนตรเบิกกว้าง และยินดียิ่งยิ่ง ก็เริ่มกระทำการบูชาเจดีย์แห่งพระชินเจ้า

aha annayā kayāī, tīe gabbhassa paḍhamaūppattī |
jatto pabhūī jāyā, tatto cciya niṭṭhurā vāṇī || 86 ||

ในกาลต่อมา นับตั้งแต่ครรภ์แรกของนางได้อุบัติขึ้น
จากนั้นเป็นต้นมา เสียง(ของนาง)ก็แหบพร่าขึ้น

aṅgaṃ se aīkaṭṭhiṇaṃ, sūraṃ raṇatattinibbhayaṃ hiyaṃ |
dāūṃ surāhivassa vi, icchai āṇasamārambhaṃ || 87 ||

นางปรารถนาที่จะมอบร่างกายที่แข็งแกร่งอย่างยิ่ง
หัวใจที่ห้าวหาญ ไม่หวาดกลัวสิ่งใดและพึงใจในการต่อสู้
รวมถึงหน้าที่ในการปกครองบ้านเมือง แก่บุตรผู้เป็นใหญ่เหนือเทวดา ผู้นั้น

sante vi dappaṇayale, niyayacchāyaṃ paloyae khagge |
viraīyakaraṅjaliūḍā, navaraṃ gurubhattimantā ya || 88 ||

นางประคองอัญชลีไว้แล้ว มองเงาของตนที่สะท้อนบนผิวนระจกและพระขรรค์
และเพ่งจิตมุ่งรักดีต่อครูเพียงเท่านั้น

sampattaḍoḥalāe, jāo riüāsaṇāi kampanto |
bandhavahiyayāṇando, accherayarūvasaṃṭhāṇo || 89 ||

บุตรผู้เขย่าบัลลังก์ของศัตรูให้สั่นไหว ผู้เป็นความยินดีแก่จิตใจของวงศ์วาน
และผู้มีรูปกายที่น่าอัศจรรย์ ก็ได้ถือกำเนิดแล้วจากครรภ์ของนางผู้บรรลุลูกความปรารถนา

bhūehi dunduhīo, pahayāo vivihatūramīsāo |
piüñā kao mahanto, vihiñā jammūsavo rammo || 90 ||

เหล่าภูตประโคมกลองทูนทุกที่ประสมด้วยเครื่องดนตรีนานาชนิด
ส่วนพระบิดาก็ได้จัดการเฉลิมฉลองการเกิดตามพิธีกรรมอันน่ารื่นรมย์และยิ่งใหญ่

sūyāharammi taiyā, sayañijjāo mahimmi palhattho |
gəṇhāi kareṇa hāraṃ, bālo pasarantakiraṇohaṃ || 91 ||

ในเวลานั้น ณ ห้องประสูติ
ทารกผู้นอนในอุ้งบนพื้นทรงสร้อยไข่มุกที่มีรัศมีเปล่งประกายไว้ที่มือข้างหนึ่ง

jo so rakkhasavainā, dinno cciya mehavāhaṇassa purā |
eyantarammi naddho, na ya keṇāi kheyarindenəṃ || 92 ||

สร้อยไข่มุกเส้นนั้นนั่นเทียว ที่รากษสดีประทานแก่เมฆวาทนะในกาลก่อน
ผู้เป็นใหญ่ในเหล่าเทวดาแม้เพียงสักองค์หนึ่งก็ไม่อาจที่จะสวมไว้ที่มือข้างใดข้างหนึ่งได้

datthūṇa taṃ sahāraṃ, jaṇaṇi savvāyareṇa parituttḥā |
rayaṇāsavassa sāhai, pecchasu bālassa māhappam || 93 ||

เมื่อนางทอดทัศนาเห็นทารกทรงสร้อยไข่มุกผู้นั้น
ชนนี้ผู้นั้นคืออย่างยิ่งจึงทูลรตนาศรวะด้วยความเคารพทั้งปวง (ว่า)
ขอพระองค์จงทอดพระเนตรความสูงส่งของบุตรเถิด

rayaṇāvaseṇa diṭṭho, hāralayāgahiyanitthurakaraggo |

cinteī to maṇeṇaṃ, hohiī eso mahāpuriso || 94 ||

รัตนาศรวะทอดพระเนตรเห็นทารกผู้มีข้อมือแข็งแกร่งซึ่งทรงสร้อยไข่มุกไว้แล้ว
ในกาลนั้น พระองค์ก็พิจารณาเห็นว่า ทารกองค์นี้จะเป็นมหาบุรุษ

nāgasahasseṇaṃ ciya, jo so rakkhijjae payatteṇaṃ |

so jaṇaṇīe piṇaddho, kaṇṭhe bālassa varahāro || 95 ||

พระมารดาได้แต่งองค์ให้ทารกผู้นั้น

ผู้มีนาคพันตนค้อมครองด้วยความระแวดระวังแล้ว

โดยมีสร้อยไข่มุกอันเลิศอยู่ที่คอของทารกผู้นั้น

rayaṇākiraṇesu etto, muhāim nava niyayavayaṇasarisāim |

hāre diṭṭhāim phudāṃ, teṇa kayāṃ dahamuho nāmaṃ || 96 ||

ด้วยเหตุว่าในแสงของอัญมณีทั้งหลาย

ปรากฏเห็นเป็นใบหน้าทั้งเก้าที่เหมือนใบหน้าของตน⁴⁶ อย่างชัดเจนบนสร้อยไข่มุก

ด้วยเหตุนี้ ทารกนั้นจึงได้รับขนานนามว่า ทศमुख⁴⁷

evaṃ tu bhāṇukaṇṇo, jāo kale ya so vaikkante |

jassa ya bhāṇusaricchā, kaṇṇā vi hu gaṇḍasobhāe || 97 ||

อนึ่ง ในทำนองเดียวกัน เมื่อเวลาล่วงไป ภาณุกรณะ⁴⁸ผู้นั้นได้ถือกำเนิดขึ้น

เพราะมีความงามที่ข่างแก้ว หู(ของพระองค์)เป็นดังพระอาทิตย์ (bhāṇu)

⁴⁶ หมายถึงใบหน้าของทารกผู้นั้น

⁴⁷ lit. มีสิบหน้า

⁴⁸ หรืออีกชื่อหนึ่งคือกุมภกรรณ

jāyā tāṇa kaṇiṭṭhā, candaṇahā candasomasarisamuhī |

tīe vi hu aṇuyavaro, bihīsaṇo ceva uppanno || 98 ||

ขนิษฐาของพระองค์ ชื่อว่าจันทรรักษา⁴⁹

ผู้มีพักตร์ประดุจดวงจันทร์ ได้ถือกำเนิดแล้ว

และอนุชาผู้ประเสริฐของนาง (คือ) วิษณณะ ก็ได้ถือกำเนิดแล้วนั้นเทียว

evaṃ kumāralīlaṃ, kīlanto rāvaṇo paloeī |

ambarayalammi viüle, vesamaṇaṃ savvabalasahiyam || 99 ||

ดังนั้น ราวณะผู้เล่นการละเล่นของเต็กอยู่

มองเห็นท้าวกุเวรผู้มีไพร่พลพร้อมสรรพติดตาม บนท้องฟ้าที่กว้างใหญ่

ko esa agaṇiyabhao, ammo vaccaī nabheṇa vīsatto |

sacchandasukhavihārī, suravaralīlaṃ vilambanto? || 100 ||

(พระองค์ทูลถามพระมารดาว่า) “ข้าแต่มารดา

ผู้ไม่มีภัย ไร้ความกลัว จรเที่ยวไปทางท้องฟ้า ผู้อยู่อย่างมีความสุขตามใจปรารถนา

มีลีลาประดุจองค์อมรินทร์ ผู้นี้ เป็นผู้ใดกันหนอ”

maha esa bhāṇiputto, vesamaṇo nāma niggaṇapayāvo |

laṅkāpurīe sāmī, puttaya! indassa aggabhādo || 101 ||

ลูกเอ๋ย, ผู้นี้เป็นบุตรของพี่สาวของเรา เป็นผู้มั่งคั่งมีปรากฏ ชื่อว่า ไวศรวณะ

เป็นเจ้าของลงกาบุรี เป็นข้าช่วงใช้ชั้นยอดขององค์อมรินทร์

tubbhaṃ kulāgāyā vi hu, puttaya! laṅkāpurī maṇabhirāmā |

uvvāsīṇa niggaṇaṃ, piyāmaṇaṃ to ṭhio eso || 102 ||

ลูกเอ๋ย, แท้จริงแล้ว เมืองลงกาอันเป็นที่รื่นรมย์ใจ ต้องเป็นสมบัติตกทอดมาถึงเจ้า

แต่หลังจากที่กุเวรผู้นี้ได้ขับพระอัยกาของเจ้าไปแล้ว ก็สถิตอยู่ ณ ที่นั้น

⁴⁹ lit. ผู้มีเล็บตั้งพระจันทร์

esa piyā te puttaya! guruyamaṇorahasayāiṃ cantento |

khaṇamavi na labhaī niddaṃ, tīe kae sundarapurīe || 103 ||

ลูกเอ๋ย บิดาผู้เฒ่าของเจ้า ผู้ครุ่นคิดถึงความปลอดภัยอันหนักหน่วงนับร้อยประการ
ไม่อาจหลับลงได้ แม้เพียงขณะเดียว เพราะเมืองที่ตรงมานั้น

jaṇaṇivayaṇāiṃ evaṃ, soṇa dasāṇaṇo kaūcchāho |

vijjāsu sāhaṇatthaṃ, bhīmāraṇṇaṃ vaṇaṃ patto || 104 ||

เมื่อได้สดับวาจาของพระชนนีอย่างนั้น
ทศพิศตรึงอุตสาหะตั้นตันไปถึงป่ากิมารัณยะ⁵⁰ เพื่อสำเร็จวิชาต่างๆ

kavvāyasattabhīsaṇa-niṇāyapaḍisaddamukkabukkāraṃ |

sura-siddha-kinnarā vi ya, jassa ya uvaṛiṃ na vaccanti || 105 ||

(ป่านั้น) มีเสียงคำราม เสียงแผดร้อง เสียงกึกก้อง และเสียงที่น่าสะพรึงกลัวของสัตว์กินเนื้อ
แม้เทวดา นักสิทธิ์ และกิณนร ก็ไม่จรไปเหนือป่านั้น

ābaddhajaḍāmaüdā, uvari sihāmaṇimaūhakayasohā |

kāūna samāḍhattā, tiṇṇa vi ghoraṃ tavokammaṃ || 106 ||

พระกุมารทั้งสามผู้มุ่นยอดชฎา มีประกายเจิดจ้าจากแสงมณีที่ปลายขนยอดมุ่นผม
ได้เริ่มบำเพ็ญตบะอันยิ่งยวด

aṭṭhakkharā ya vijjā, siddhā se lakkhajāvaparipunnā |

nāmeṇa savvakāmā, sā vi ya siddhā diṇaddheṇaṃ || 107 ||

พระองค์สำเร็จแล้วซึ่งวิชาอันประกอบด้วย 8 อักขระ อันบริบูรณ์แล้วด้วยการภาวนาแสน
ครั้ง

และแม้วิชาที่มีชื่อว่า สรรพกามะ นั้นก็สำเร็จแก่พระองค์แล้วด้วยเวลาเพียงครึ่งวัน

⁵⁰ lit. ป่าที่น่ากลัว

javiūṇa samāḍhattā, vijjā vi hu solasakkharanibaddhā |

dahakoḍisahassāim, jise mantāṇa parivāro || 108 ||

บริวารแห่งมนตรีในวิทยาใดมีอยู่ ครั้นเมื่อบริกรรมมนตรีบริวารนั้นไปแล้วหมื่นโกฏิครึ่ง
แม้วิทยานั้นที่ผูกด้วย 16 อักษร อันเขาเริ่มทำแล้ว

jambuddīvāhivai, taiya jakkho aṇāḍhio nāmam |

juvaiṣahasaparivudo, kīḷaṇaheūm vaṇam patto || 109 ||

ในกาลนั้น ยักษ์นามว่า อนาทุต ผู้เป็นใหญ่เหนือชมพูทวีป ผู้มีหญิงสาวทั้งพันแควดล้อมอยู่
ได้มาถึงละเล่นที่ป่าแห่งนั้น

tāṇam tarataruṇiṇam, kīlantīṇam mahāvalīlāe |

tavaniccaladehāṇam, diṭṭhī pattā kumārāṇam || 110 ||

ในขณะที่หญิงสาวผู้ดงามทั้งหลายเหล่านั้น กำลังละเล่นอยู่ด้วยลีลาของตน
สายตาก็ไปประสมกับพระกุมารทั้งสามผู้มีร่างกายนิ่งไม่ไหวติงเพราะการบำเพ็ญตบะ

gantūṇa tāṇa pāsam, bhaṇanti varakamalakomalamuhīo |

tava-niyamasosiāṇa vi peccha halā! rūvalāvannaṇam || 111 ||

เมื่อไปสู่ที่ข้าง ๆ กุมารเหล่านั้นแล้ว เหล่านางผู้มีใบหน้าดงามประดุจดอกบัวอันงาม กล่าว
ว่า

แน่ จงดูความงามของผู้หมกมุ่นในการบำเพ็ญตบะนี้สิ

ee paḍhamavayatthā, seyambaradhāriṇo kumāravarā |

kiṃ kāraṇam mahantaṃ, caranti ghoram tavokammaṃ || 112 ||

พระกุมารผู้ประเสริฐเหล่านี้ อยู่ในวัยแรกรุ่น

สวมใส่ผ้าขาว บำเพ็ญตบะอันยิ่งใหญ่อย่างอุกฤษฏ์ ด้วยเหตุใด

utṭha lahuṃ ciya gacchaha, gehaṃ kiṃ sosieṇa deheṇa? |
amhehi samaṃ bhoge, bhuñjaha piyadarisaṇā tubbhe || 113 ||

พวกท่านผู้สดงาม จงลุกขึ้นอย่างรวดเร็วเถิด
จงไปสู่เคหา และมาร่วมอภิรมย์กับพวกเราเถิด
จะทรมาณร่างกายไปทำไมเล่า

mammaṇa-mahurullāvam, evaṃ ciya tāṇa ullavantīnaṃ |
vayaṇaṃ na bhindaī maṇaṃ, satthaṃ va bhaḍaṃ sasannāhaṃ || 114 ||

ถึงแม้ว่าหญิงเหล่านั้นจะกล่าวถ้อยคำที่อ่อนหวานด้วยความรักอยู่เช่นนั้น
ถ้อยคำนั้นก็หาได้ทำลายความตั้งใจ (ของพระกุมารเหล่านั้น) ไม่
เหมือนอาวุธมีอาจทำลายกองทหารผู้สวมเกราะอยู่ได้

devīṇa majjhayāre, datṭhūṇa aṇādhio bhaṇāī evaṃ |
bho bho! tumhettha ṭhiyā, kayaraṃ devaṃ vicinteha || 115 ||

เมื่ออนาพุทธได้เห็นพระกุมารทั้งสามอยู่ท่ามกลางเหล่านั้นางทั้งหลายแล้ว
ก็กล่าวอย่างนี้ (ว่า) แน่ะพวกเจ้าผู้อยู่ ณ ที่นี้ พวกเจ้ามุ่งจ่อต่อเทวดาองค์ใดกัน

sutṭhū vi maggijjantā, jhāṇovagayā na denti ullāvam |
ruṭṭo jakkhāhivaī, ghoruvasaggam kuṇāī tesim || 116 ||

พระกุมารผู้เข้าฌานอยู่ แม้ถูกข่มขู่อย่างยิ่งยวดก็ตาม ก็ไม่ได้กล่าวอะไร
ผู้เป็นใหญ่เหนือเหล่ายักษ์ ผู้โกรธแล้ว ก็กระทำการขัดขวางอันโหดร้ายต่อพวกพระองค์

veyāla-vāṇamantara-gaha-bhūūbbhaḍakarālamuhadantā |
bhesanti kumāravare, jakkhā vivihehi rūvehiṃ || 117 ||

เหล่ายักษ์ทำให้เหล่ากุมารผู้ประเสริฐหวาดกลัว ด้วยการสำแดงรูปต่างๆ
(โดยแปลงเป็น) ผู้มีปากแสดยะแยกเขี้ยวอย่างประหลาดดุจเวตาล วยันตระ และภูตผี

ummūliūṇa keī, pavvayasiharam silāpariggahiyam |
 muñcanti tāṇa purao, papphoḍentā dharanipatṭham || 118 ||
 บางพวกที่กำลังมุงร้ายอยู่ เมื่อเค็ดยอดเขาซึ่งยึดด้วยศิลาเอาไว้แล้ว
 ก็ปล่อยลงสู่พื้นดิน ต่อหน้าพระกุมารเหล่านั้น

keṭṭha dīhavisahara-rūvam kāṇa aṅgamaṅgesu |
 veḍhanti kumāravare, taha vi ya khobham na vaccanti || 119 ||
 ในบรรดาร่างทั้งปวง บางพวก แปลงร่างเป็นอสรพิษตัวยาวแล้ว
 ก็ไปรัดพระกุมารไว้ ถึงกระนั้นก็ตาม พระองค์ก็ไม่สะทกสะท้านอันใด

kāṇa sīharave, dadhadāḍhāmuhalalantajīhāle |
 muñcanti sīhanāyam, nakkhehi mahim vilihamāṇā || 120 ||
 (บางพวก) แปลงร่างเป็นสิ่งโตแลบลิ้นออกจากปากและมีเขี้ยวที่แข็งแรง
 กำลังตะกุกพื้นดินด้วยเล็บแล้วก็บรรลือสีหนาทออกมา

jāhe na cāiyā te, khobheūṇam ca viviharūvehim |
 tāhe bahalatamanibham, mecchabalam dāviyam sahasā || 121 ||
 ในกาลใด เหล่าพระกุมารไม่หวาดหวั่นและไม่สะทกสะท้านด้วยรูปต่างๆ
 ในกาลนั้น กองทัพแห่งพวกคนป่าซึ่งดูราวกับความมืดที่หนาทึบก็ปรากฏขึ้น

haya-vihaya-vipparaddham, kusumantapuram haḍheṇa kāṇam |
 to bandhiūṇa ṭhavio, purao rayaṇāsavo tesim || 122 ||
 พวกคนป่าเหล่านั้นได้ปราบเมืองกุสุมานตปุระจนราบคาบ
 จากนั้นก็ไปมีดร์ตนาศรวะมายืนอยู่ต่อหน้าพระกุมารเหล่านั้น

anteūram vilāvaṃ, kuṇamāṇaṃ bandhavā ya dīṇamuhā |
khararajjukadhīnabaddhā, te vi ya purao uvaṭṭhaviyā || 123 ||

ราชสำนักก็พิลาปโศกเศร้า พระญาตินั้นก็ก็มีใบหน้าหม่นหมอง
ถูกมัดด้วยเชือกที่แข็งแรงอย่างแน่นหนา และนำมายืนอยู่ต่อหน้าพระกุมารเหล่านั้น

kesesu kaḍḍhiūṇaṃ, māyā vi ya niyalasaṃjayā sigghaṃ |
ṭhaviyā ya tāṇa purao, mecchehi aṇajjasīlehiṃ || 124 ||

กระทั่งพระมารดาของพระกุมาร ก็ถูกคนป่าอันต่ำทรามทิ้งผมและตีรวนอย่างรวดเร็ว
และนำมายืนต่อพระพักตร์

hā putta! parittāyaha, pallī haṃ pesiyā pulindehiṃ |
hoūṇa samarasūrā, kaha eyaṃ parihavaṃ sahaha? || 125 ||

“โอ้ลูกเอ๋ย ช่วยแม่ด้วย แม่ถูกคนป่าบังคับจับส่งไปไว้ในหมู่บ้านเล็ก ๆ
พวกเจ้าผู้เป็นผู้กล้าในสมรภูมิตนต่อการดูถูกดูแคลนนี้ได้อย่างไรกัน”

coddasathanasottānaṃ, jaṃ puttā! pāiyā mae khīraṃ |
taṃ kupurisehi sampai, ekkassa vi nikkao na kao || 126 ||

กระทั่งบัดนี้ ลูกทั้งสามผู้แม่ได้ให้ตม่น้ำนมจากถันทั้ง 40 ถัน
แม้เพียงสักคนเดียว ก็ยังมีได้กระทำการตอบแทนอย่างสาสมต่อคนชั่วเหล่านี้

eesu ya annesu ya, jhāṇaviroho jayā na sambhūo |
khaggaṇa siraṃ chinnaṃ, purao rayaṇāsavassa tayā || 127 ||

ขณะนั่นเอง เมื่อการขัดขวางการเข้ามานั้นไม่เกิดขึ้นแก่บรรดากุมารเหล่านี้และหมู่ญาติ
พวกคนป่าจึงเอาดาบตัดเศียรของรัตนาศรวะต่อพระพักตร์ของเหล่ากุมารทั้งสาม

savvindiyasaṃvāriyaṃ, cittaṃ na ya bāhiraṃ samallīṇaṃ |
jhāṇaṃ girindasariṣaṃ, nikkampaṃ dahamuhassa ṭhiyaṃ || 128 ||

จิตซึ่งถูกควบคุมไว้แล้วในอินทรีย์ทั้งหลายย่อมไม่ออกไปสู่ภายนอก
ฌานของทศมุขตั้งมั่นไม่หวั่นไหวเหมือนตั้งเขาพระสุเมรุ

jaī taṃ kareī jhāṇaṃ, suddhaṃ iha saṃjao ya saddhāe |
chettūṇa kammabandhaṃ, pāvai siddhiṃ na saṃdeho || 129 ||

ถ้าผู้สำรวมตนบำเพ็ญฌานอันบริสุทธิ์นั้นด้วยศรัทธา ณ ที่นี้
เมื่อตัดพันธะแห่งกรรมแล้ว ย่อมได้รับความสำเร็จอย่างไม่ต้องสงสัย

etthantare sahaṣṣaṃ, vijjāṇaṃ viviharūvadhārīṇaṃ |
baddhañjalimaūḍāṇaṃ, siddhaṃ ciya dahamuhassa tayā || 130 ||

ณ ที่นั้น ในกาลนั้น ความรู้ในการแปลงร่างต่างๆ นับพันประการสำเร็จแก่ทศมุข
เช่นเดียวกับการสำเร็จมงกุฎที่มีอัญชลีประसानไว้

kassa vi cirassa sijjhaī, vijjā aīdukkhadēhapīḍāe |
kassa vi lahuṃ pi sijjhaī, sucariyakammāṇubhāveṇaṃ || 131 ||

วิทยาเยอสำเร็จแก่ผู้ใดผู้หนึ่งด้วยการทรมานร่างกายและความทุกข์อย่างยิ่งเป็นเวลา
ยาวนาน

และเยอสำเร็จแก่ผู้ใดผู้หนึ่งอย่างรวดเร็วด้วยอานุภาพแห่งการกระทำอันสุจริต

kāle supattadāṇaṃ, sammattavisuddhi-bohilābhaṃ ca |
ante samāhiraṇaṃ, abhavvajīvā na pāvanti || 132 ||

การให้แก่ผู้ที่สมควรได้รับตามกาล

การได้รับความรู้แจ้งอันบริสุทธิ์และถูกต้อง และความตายในขณะที่อยู่ในสมาธิ

เหล่าผู้มีชีวิตไม่เหมาะสมย่อมไม่ได้รับ

savvāyareṇa evaṃ, puṇṇaṃ kāyavvayaṃ maṇūseṇaṃ |

puṇṇeṇa navari labbhaī, kammasamiddhī a siddhī ya || 133 ||

มนุษย์ทั้งหลายพึงกระทำบุญอย่างนี้ด้วยความเคารพทั้งปวง

เขาย่อมได้รับทั้งความเจริญรุ่งเรืองในการกระทำและความสำเร็จอย่างเนืองนอง ด้วยบุญ

puvvakayaṃ nimmāyaṃ, seṇiya! kammapphalaṃ dahamuhassa |

kālammi asaṃpuṇṇo⁵¹ siddhāü mahantavijjāo || 134 ||

ดูก่อนเศรษฐีคะ ผลแห่งกรรมที่สั่งสมมาในอดีตย่อมมีแก่ทศमुख

และบรรดาวิทยาอันยิ่งใหญ่ได้สำเร็จสมบูรณ์แล้วในกาลนั้น

eyāṇaṃ vijjāṇaṃ, nānavibhattiṃ suṇāhi egamaṇo |

āgāsagāmiṇī kāmāḍāiṇī kāmāgāmī ya || 135 ||

ขอท่านผู้สำรวจใจแน่วแน่จงฟังการจำแนกชื่อของวิทยาทั้งหลายเหล่านี้ (ได้แก่)

อากาศคามินี กามทายินี และกามคามินี

vijjā ya duṇṇivarā⁵², jayakammā ceva taha ya pannattī |

aha bhāṇumālīṇī viya, aṇimā laghimā ya nāyavvā || 136 ||

วิทยา (ได้แก่) ทุรนิวารา ชยกรรมมา นั้นเทียว และ ปรัชญูปติ

ต่อจากนั้นมี ภาณุมาลีณี อณิมา และลหิมา อันเขาควรรู้

maṇathambhaṇī akhohā, vijjā saṃvāhaṇī suraddhaṃsī |

komārī vahakārī, suvihāṇā taha tamorūvā || 137 ||

วิทยา (มี) มนถัมภณี ออกโฆภ สัมวาหณี สุรัธัมสี เกามารี วธการี สุวิธานา และ ตโมรูปา

⁵¹ 1914 - ya saṃpuṇṇo

⁵² 1914 - duṇṇivarā

viülāārī ya dahanī vijjā suhadāññī raorūvā |

dīnarayanīkarī, vajjoyarī ya etto samādittḥī || 138 ||

อีกทั้งวิทยา (มี) วิปุลากรี ทหนี ศุภทนายินี รโชรูปา ทินรชนิกรี วัชโรทรี และ สมหาทิฏฐี

ajarāmarā visannā, jalathambhīṇi aggithambhīṇi ceva |

giridārīṇi ya etto, vijjā avaloṇi ceva || 139 ||

วิทยา (ได้แก่) อขรามรา วิสัฏชญา ชลสตัมภนี อัคนิสตัมภนี คิริทารนี และ อวโลกนี

arividdhamsī ghorā, vīrā ya bhuyaṅgiṇi tahā varuṇi |

bhuvaṇāvajjā ya puṇo, dāruṇi mayaññaṇi ya tahā || 140 ||

อริวิธวัมสี ไฆรา วีรา ภูซังคินี วารุณี ภูวนา ทารุณี และ มพนาศนี

raviteyā bhayajaṇaṇi, iṣāṇi taha bhava jayā vijayā |

bandhaṇi vārāhī vi ya, kuḍilā kitti muṇeyavvā || 141 ||

รวิตชา ภยชนนี ไอศานี และ ขยา วิชยา ย่อมมี

พันธนี วาราหี ภูฎิลา และ กิรติ อันเขาพิงรัฐ

vāübbhavā ya sattī(ntī) koberī saṅkarī ya uddittḥā |

jogesī balamaṇi, caṇḍālī varisiṇi ceva || 142 ||

วายุทภวา ศานติ เกาเพรี และ คังกรี โยเคศี พลมณนี จาณชาลี และ วรริษิณี อันเขากล่าว
แล้ว

vijjāü evamāi, siddhāo tassa bahuvihagaṇāo |

thevadivasesu seṇiya!, allīṇāo dhamuhassa || 143 ||

ดูก่อนเศรณิกะ บรรดาวิทยาดังนี้เป็นต้น ซึ่งมีคุณต่าง ๆ มากมาย สำเร็จแล้วแก่ทศมุข

และมาสถิตอยู่กับพระองค์ในวันทั้งหลายทีละเล็กทีละน้อย

savvāruharāividdhī, āgāsagamā ya jambhaṇī ceva |

niddāṇī pañcamiyā, siddhā ciya bhāṇukaṇṇassa || 144 ||

(วิทยาทั้งหลาย) มี สรรวาโรห รัตวิฤทธิ อากาศคาม ชฤมณณิ นิทรานีเป็นลำดับที่ 5
ได้สำเร็จแก่กุ่มภรรณชะ

siddhatthā aridamaṇī, nivvāghāyā khagāmiṇī pamuhā |

eyā vi hu vijjāo, pattāū bibhāsaṇeṇa tayā || 145 ||

วิทยาเหล่านี้ คือ สิทธารณะ อริทมนี นิรวยาฆาต อากาศคามีอันเป็นสิ่งสำคัญ
วิษณะได้รับแล้ว ในกาลนั้น

aha te samattaniyamā, jakkhāhivaiṇa tattha tuṭṭheṇam |

sammāṇiya-kayapūyā, dinnāsīsā tao bhāṇiyā || 146 ||

ลำดับนั้น ผู้เป็นใหญ่แห่งเหล่ายักษ์ ผู้พอใจแล้ว

ได้กระทำการบูชาเหล่าพระกุมารทั้งสามผู้ฝึกตนแล้ว ณ ที่นั้น ด้วยความเคารพ
เมื่อได้ให้อาศีรวาทแล้ว จากนั้นจึงได้กล่าวว่า

dahamuha! bandhavasahio, mahāimahāiddhi-sattasampanno |

paḍivakkhaāparibhūo, jīvasu kālam aīmahantaṃ || 147 ||

“ดูก่อนทศमुख ขอท่านผู้ติดตามด้วยอนุชาทั้งสอง ผู้ถึงพร้อมด้วยมहिทธิฤทธิและความสามารถ
ผู้มีชัยชนะเหนือข้าศึก จงมีชีวิตอยู่ตลอดกาลอันยาวนาน”

annaṃ pieva nisaṇāsu, jambuddīve samuddaperante |

sacchandasuhavihārī, hiṇḍasu majjhaṃ pasāeṇaṃ || 148 ||

ข้าอินตินัก ขอท่านจงฟังแม่เรื่องอื่นอีก

ขอท่านจงเป็นสุข เทียวไปในชมพูทวีปจนถึงสุดขอบมหาสมุทร

kāilāsasiharasarisovamesu bhavaṇesu saṃvirāyantam |
 divvaṃ sayānpabhapuram, dhāṇaṇa kayam dahamuhassa || 149 ||
 เมืองสวียมประภาอันเป็นทิพย์ โดดเด่นอยู่ในหมู่บ้านเมือง
 อุปมาเหมือนยอดเขาไกรลาสอันพระชนมโศกได้สร้างไว้เพื่อทศมุข

kāūṇa ya sammāṇam, niyayapuram patthio mahājakkho |
 siggham ca rakkhasabhaḍā, saṃpattā savvaparivārā || 150 ||
 เมื่อทำความเคารพแล้ว ยักษ์ผู้ยิ่งใหญ่ก็ออกเดินทางกลับสู่เมืองของตน
 กองทัพราक्षสและบริวารทั้งปวงก็กลับถึงเมืองของตนอย่างรวดเร็ว

tatto mahūsavam te, karenti accantaharisiyamaīyā |
 bahutūrasaddakalayala-siddhavahūmaṅgalluggīyam || 151 ||

จากนั้น หมู่ราक्षสผู้ยินดีจึง ได้กระทำพิธีเฉลิมฉลอง
 ด้วยการขับร้องอันเป็นมงคลจากหญิงสาวแห่งสิทธะ
 และเสียงอีกทีกของเครื่องดนตรีประโคมมากมาย

saṃpatto ya sumālī, piyāmaho mālavantanāmo ya |
 rikkharayā-’iccarayā, rayanāsavamāīyā save || 152 ||

สุมาลิน และปู่ผู้มีชื่อว่ามาลยวัต
 อีกทั้งริกษรชา, อาทิตยรชา และ (ญาติ) ทั้งปวงมีรัตนาศระเป็นต้น ได้มาถึงแล้ว

ditthā kumārasihā, kayaviṇayā te gurum samallīṇā |
 savve vi ya egattham, vaccanti sayānpabham nayaram || 153 ||

(ญาติ)ได้เห็นเหล่ากุมารผู้ดีเลิศ ผู้ฝึกตนแล้ว ผู้เชื่อฟังผู้ใหญ่ แล้ว
 พวกเขาทั้งปวงออกเดินทางไปสู่ที่เดียวกันคือเมืองสวียมประภา

daṭṭhūna kekaṣī vi ya, putte varahāra-kuṇḍalāharaṇe |

pulāiyaromañcaiyā, na māī niyagesu aṅgesu || 154 ||

เมื่อนางโกกสีเห็นเหล่าบุตรผู้มีเครื่องประดับคือสร้อยไข่มุกและกุณฑลอันเลิศ
นางชนลูกทั่วทั้งสรรพางค์กายด้วยความปีติ

pattā sayampabhapuraṃ, bhavaṇāliviviharayaṇakayasohaṃ |

ūsiyadhayā-vaḍāgaṃ, saggavimāṇaṃ va oṇṇaṃ || 155 ||

ทั้งหมดถึงเมืองสวยมัประภะที่รุ่งเรืองด้วยรัตนะหลากหลายอันประดับไว้รายรอบเมือง
มีธงทิวที่ชักขึ้นไว้แล้ว ประหนึ่งวิมานลอยเลื่อนลงมาจากสวรรค์

majjhaṭṭhiyammi sūre, majjanaṇayavihī kayā kumārāṇaṃ |

paḍupaha-muravabahurava-jayasaddugadhutṭhagambhīrā || 156 ||

ครั้นเมื่อพระอาทิตย์โคจรอยู่กึ่งกลางท้องฟ้า
ฝูงชนประกอบพิธีสนานซึ่งมีเสียงท่มกีก้องด้วยคำว่า “ชยะ”
และเสียงนฤนาทของกลองปฏุหะและมูรชะอันมีเสียงแหลม ถวายแต่เหล่ากุมารทั้งสาม

ṇhāyā kayabalikammā, savvālamkārahūsiyasarīrā |

guruyaṇakayappaṇāmā, dinnāsīsā suhaniviṭṭhā || 157 ||

(กุมารทั้งสาม) ผู้ได้สรองสนานและกระทำพิธีกรรมแล้ว

ประดับตกแต่งร่างกายด้วยเครื่องประดับทั้งปวง

น้อมเคารพผู้อาวุโส กระทำการสรรเสริญ

ครองเมืองอยู่อย่างมีความสุข

evam tu samkahaē, samāgayam mālimaraṇamuvveyam |
jampanto ya sumālī, sahasā omucchio paḍio || 158 ||

ทว่า ด้วยการสนทนาเช่นนี้

สุมาลินผู้คร่ำครวญอยู่ถึงความหม่นหมองอันเกิดจากการตายของมาลิน
ก็สิ้นสติล้มลงโดยพลัน

candaṇajalolliyaṅgo, āsattho pucchio dahamuheṇam |
keṇa nimitteṇa guru!, jeṇeyam pāvio dukkham? || 159 ||

เมื่อได้การลู่ไปสร้างกายด้วยกระแจะจันทน์ สุมาลินก็ฟื้นคืนสติ
ทศมุขจึงถามว่า “ข้าแต่ท่านปู่ เหตุใดท่านถึงเป็นทุกข์เช่นนี้”

aha sāhiūṃ payatto, puttaya! nisunehi dinnakaṇṇa-maṇo |
jaha amha vasaṇa-dukkham, uppannam erisaṃ aṅge || 160 ||

ลำดับนั้น (สุมาลิน) เริ่มเล่า (ว่า)

“คู่อ่อนเตี้ยก้อย จงตั้งใจฟัง ความทุกข์อันเกิดจากความผิดบาปเช่นนี้เกิดขึ้นแล้วในร่างกาย
ของข้า”

laṅkāpurīe sāmī, āsi purā mehavāhaṇo rāyā |
tassa imo suvisālo, rakkhasavaṃso samuppanno || 161 ||

ในกาลก่อน ราชามาฆวาทนะเป็นเจ้าแห่งเมืองลงกา
วงศ์รากลักษอันยิ่งใหญ่ของพระองค์กำเนิดขึ้น

ettheva mahāvaṃse, laṅkānagarīe kheyarindāṇam |
volīṇāiṃ kameṇam, bahuyāiṃ sayasahassāiṃ || 162 ||

ในวงศ์อันยิ่งใหญ่นี้ เจ้าแห่งวิทยากรแห่งเมืองลงกามากมายจำนวนนับแสน
ได้ล่องผ่านไปตามลำดับ

jāo cciya taḍikeso, tassa sukeso suo samuppanno |
tassa vi ya hoī māli, putto haṃ mālavanto || 163 ||

ตจิกะสะได้ถือกำเนิดแล้ว

(ต่อจากนั้น) สุเกสะผู้เป็นบุตรของเขาก็ได้อุบัติขึ้น

มาลินและตัวเรา คือมาลวันตะ ก็เป็นบุตรของเขา

jo āsi majjha jeṭṭho, laṅkāpurisāmio vijiyasuttū |
jeṇeyam̐ bharaddham⁵³, vasīkayam̐ purisasīheṇam̐ || 164 ||

so māli maha purao, sahasārasueṇa putta! indenam̐ |

vahio saṃgāmamuhe, rahaneūracakkavālapure || 165 ||

รากษสผู้ใดเป็นพี่ชายของข้า ผู้เป็นเจ้าของแห่งเมืองลงกา ผู้มีชัยชนะเหนือศัตรู

ครึ่งหนึ่งของแผ่นดินภารตะได้ถูกบุรุษผู้เสมือนราชสีห์พิชิตแล้ว

ดูก่อนลูกเอ๋ย รากษสผู้นั้น คือมาลิน ถูกพระอินทร์ผู้เป็นบุตรแห่งสหัสวรรษสังหารแล้ว

ต่อหน้าต่อตาเรา ที่แถวหน้าในสนามรบ ณ เมืองรณุประจักรวาล

tassa bhaeṇa pavitṭhā, amhe pāyālapuravaram̐ duggam̐ |
navaram̐ ciya so bhujjāi, tam̐ amha kulociyam̐ nayaram̐ || 166 ||

ด้วยความห้วนกล้วพระอินทร์ ข้าได้หนีเข้าไปสู่เมืองป่าตาลอันเลิศซึ่งเข้าถึงได้ยาก

ส่วนพระอินทร์เองครองเมืองลงกานั้นอันเป็นสมบัติอันชอบธรรมของตระกูลเรา

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

CHULALONGKORN UNIVERSITY

aha annayā gaenam̐, sammeḍ vandiūṇa jīṇayandam̐ |

tattheva puchio me, aīsayanāṇī samaṇasīho || 167 ||

จากนั้น เมื่อได้เดินทางไปนมัสการพระชินะผู้ประเสริฐ ณ ภูเขาสัมเมตะแล้ว

ณ ที่นั่นเอง ข้าได้ถามผู้เลิศในเหล่าสมณะ ผู้ทรงความรู้อันมากยิ่งว่า

⁵³ 1914 bharahaddham̐

kaiyā hohī amhaṃ, laṅkānayarīsamāsayaniveso? |
aīgaruyadāruṇassa ya, voccheo vasaṇadukkhassa? || 168 ||

เมืองลงกาจะเป็นสถานที่อาศัยของพวกเราในกาลใด
และผู้ใดจะดับความทุกข์ทรมานอันแสนสาหัสยิ่ง

bhaṇiyam ca muṇivareṇam, jo te puttassa hohī putto |
so niyayapurim savasaṃ, kāhī natthettha saṃdeho || 169 ||

พระมุณีผู้ประเสริฐตอบ (ว่า)

“ผู้ใดเป็นหลานของเจ้า ผู้นั้นจะปลดปล่อยเมืองของตนให้เป็นอิสระ
ความสนเท่ห์ในเรื่องนั้นย่อมไม่มี”

so addhabharahasāmī, payāva-bala-viriya-sattasaṃpanno |
paḍivakkhakhayantakaro, hohī samarujjayamaṅgo || 170 ||

“เขาจะเป็นเจ้าผู้ครองแผ่นดินภารตะกึ่งหนึ่ง
มีความรุ่งโรจน์ พละกำลัง ความเป็นวีรบุรุษ และความสามารถ
เป็นผู้มีความรู้ในการทำสงคราม และผู้ทำลายปรปักษ์”

taṃ eyaṃ muṇibhaṇiyam, jāyam nissamsayam jahuddiṭṭham |
rakkhasavaṃsassa tumam, hohī kittīdhurādhāro || 171 ||

คำกล่าวของพระมุณีเกิดขึ้นแล้วตามที่ได้ทำนายไว้
เจ้าจะเป็นผู้แบกภาระอันทรงเกียรติของวงศ์ราชสอยโดยไม่ต้องสงสัย

soṇa garuvaesaṃ, tuṭṭho cciya dahamuho viyasiyaccho |
siddhāṇa namokkāraṃ, kareṃ maṅgalaṅgalaṃ sirasā || 172 ||

เมื่อฟังคำบอกเล่าของญาติผู้ใหญ่ ทศมุขยินดียิ่ง มีดวงตาเปิดกว้าง
กระทำอัญชลีเทียมนงกุฎ และนมัสการพระสีหะด้วยเศียรเกล้า

Chapter 8

etto veyaddhanage, dakkhiṇasedhīe surayasamgīe |
nayare mao tti nāmaṃ, hemavaī nāma se bhajjā || 1 ||

จากที่นี่ ในเมืองสุรตสังคีตะทางทิศใต้ของภูเขาไวตาฉยะ
ยังมีราชานามว่ามยะ และชายนามว่าเหมวตี

tīe guṇāṇurūva, dhūyā mandoyari tti nāmeṇaṃ |
navajovvanasampannā, maṇa diṭṭhā visālacchī || 2 ||

พระนางมีธิดาผู้เหมาะสมด้วยคุณความดีนามว่า มนโททรี
มยะเห็นแล้วว่านางผู้มีดวงตากลมโตถึงพร้อมด้วยวัยแรกรุ่ง

cintaṃ khaṇeṇa patto, saddāveūṇa mantiṇo sigghaṃ |
aha demi kassa kannā? eyaṃ me pucchiyā bhaṇaha || 3 ||

ในขณะนั้น พระองค์ทรงคิดและเรียกเหล่ามนตรีมาอย่างรวดเร็ว
และตรัสถามว่า “บัดนี้ เราจะให้ลูกสาวของเราผู้นี้แก่ใครดี
ข้าถามพวกเจ้าแล้วจงบอกเรื่องนี้แก่ข้า”

mantīhi samuddiṭṭhā, bahave vijjāharā balasamidhā |
annaṇa tao bhaṇiyaṃ, jogā indassa varakannā || 4 ||

เหล่ามนตรีได้เอ่ยนามวิทยากรผู้มีกำลังหลายตน
จากนั้น มนตรีผู้หนึ่งได้กล่าวว่า “พระธิดาผู้เลิศเป็นผู้เหมาะสมแก่พระอินทร์”

aha te maṇa bhaṇiyā, nayasatthaviyārayā mahāmantī |
majjhaṃ kira pariṇāmo, dijjai kannā dhamuhassa || 5 ||

ลำดับนั้น เหล่ามนตรีได้ใคร่ครวญศาสตร์แห่งการปกครอง
มยะได้ตรัสว่า “การเปลี่ยนแปลงของเราจะเกิดขึ้นอย่างแน่นอน หากยกลูกสาวของเราให้แก่
ทศमुख”

vijjāsahassadhārī, atuliyabalavikkamo surūvo ya |
sundarakulasambhūo, guṇehi dūraṃ samuvvahaī || 6 ||

เพราะว่าทศมุขเป็นผู้ทรงวิทยาทั้งพัน มีกำลังและความกล้าหาญ ไม่มีใครเทียบเท่า
มีรูปงาม เกิดในตระกูลสูงส่ง และทิ้งห่างผู้อื่นด้วยคุณสมบัติอันดี

mantīhi samaṇunāyaṃ, evaṃ pahu ! jaha tume samuddiṭṭham |
kallāṇasamārambho, kīraü mā ñe cirāveha || 7 ||

เหล่ามนตรีสวรรค์เห็นพ้องต้องกันว่า

“ข้าแต่พระองค์ เป็นเช่นนั้นตามที่พระองค์ได้ตรัสแล้ว
ขอพระองค์จงจัดพิธีมงคล อย่าได้ช้า”

subhalaggakaraṇajoe, kannam ghattūṇa sayalaparivāro |
dahavayanapurābhimuho, mao payatto nabhayaleṇaṃ || 8 ||

ในวันฤกษ์ดี มยะแวดล้อมด้วยบริวารทั้งปวง นำธิดาของตนออกเดินทาง
มุ่งหน้าไปยังเมืองของท้าวทศพัคค์์ทางอากาศ

gayaṇeṇa vaccamaṇo, bhīmāraṇṇassa majjharārammi |
pecchai maṇābhirāmaṃ, nagaraṃ varatuṅgapāyāraṃ || 9 ||

พระองค์ผู้กำลังไปโดยท้องฟ้า เห็นเมืองอันน่าชม
มีปราสาทสูงตระหง่านอยู่กลางป่าภิรมารัณยะ

savvāvattabalāhaya-sammeya-’ṭṭhāvayāṇa majjhammi |
taṃ bhīmamahāraṇṇaṃ, jattha puram surapurāyāraṃ || 10 ||

ในท่ามกลางยอดเขาสรรวาวรรต พลาหก สัมเมตะ และอัชฎาบท
ป่าภิรมารัณยะแห่งนั้นมีเมืองอันมีลักษณะเพียงดั่งเมืองของเทวดา

nayarassa tassa pāse, oṇṇao niyayavāhiṇīsaḥio |

pecchāi mao maṇojjam, bhavaṇam sarayambuyāyāram || 11 ||

เมื่อหะลงมาที่เมืองนั้นแล้ว

มยะผู้มีกองทัพของตนติดตามมาได้เห็นปราสาทราชวังอันงดงามเหมือนเมฆในฤดูใบไม้ร่วง

bhavaṇam mao pavittho, aha pecchāi dāriyam tahim ekkam |

bhaṇiyā ya kassa duhiyā ?, kassa va eyam mahābhavaṇam || 12 ||

หลังจากมยะเข้าไปสู่ราชวังก็เห็นสาวน้อยผู้หนึ่ง

ในที่นั้น พระองค์ตรัสถามนางว่า “เจ้าเป็นธิดาของผู้ใด และมหाराชวังแห่งนี้เป็นของผู้ใด”

sā bhaṇāi majjha bhāyā, dahavayaṇo nāmao ya candanahā |

khaggassa rakkhaṇatthā, thaviyā ham candahāsassa || 13 ||

นางตอบว่า “พี่ชายของข้าพเจ้าคือทศมุข และข้าพเจ้าชื่อจันทรรนขา

ข้าพเจ้าถูกแต่งตั้งให้มารักษาพระขรรค์จันทรรนขาสะ”

tāva cciya dahavayaṇo, merum gantūṇa ceiyagharāim |

samthuniya paḍiniyatto, tam ceva giham samanupatto || 14 ||

บัดนี้ทศมุข ผู้จะกลับมาหลังจากไปที่ภูเขามะรุและได้บูชาพระเจดีย์และวิหารแล้ว

ได้ไปถึงวิหารแห่งนั้นแล้วนั้นเทียว

kāṇa samāyāram, mayasahiyā mantiṇo dahamuhassa |

mārīci vajjamajjho, gayaṇataḍi vajjanetto ya || 15 ||

marudujjauggasene, mehāvī sāraṇo sugo mantī |

anne vi evamāi, datthūṇa dasāṇaṇam tutthā || 16 ||

เหล่ามนตรีของทศมุขได้กระทำสมาจารแล้ว

มนตรีชื่อมารีจี วัชรมัตถยะ คนคนตฎี วัชรเนตร มรุต อรุชชะ อัครเสน เมฆาวี สารณะ สุขะ

และคนอื่นเป็นต้น พร้อมด้วยมยะได้เห็นทศมุขแล้วก็ยินดี

kāūṇa viṇayapaṇayā, bhaṇanti mantī suṇeha vayaṇa'mhaṃ |
dahaṃuḥa ! egaḡḡamaṇo, kāraṇamiṇamo nisāmeḥi || 17 ||

เมื่อน้อมค่านับตามธรรมเนียมแล้ว เหล่ามนตรีได้กล่าวว่า
“ข้าแต่ทศมุข ขอท่านจงฟังคำของพวกเราด้วยใจแน่วแน่
ขอท่านโปรดยอมตามเหตุผลนี้”

surasamḡiyāhivaī, veyaddhe dakkhiṇāe seḡhīe |
eso mao tti nāmam, vijjāharapatthivo sūro || 18 ||
ghettūṇa niyayadhūyam, tujjha guṇāyara ! viṣiṭṭhatṭhāyaṇṇam |
bhaḡacaḡagareṇa sahiyā, etthaṃ ciya āḡayā siggham || 19 ||

“เจ้าแห่งเมืองสุรสังคีตะผู้นี้ชื่อว่ามยะ
เป็นผู้กล้าหาญ เป็นพระเจ้าแผ่นดินแห่งวิทยารในทางใต้ของภูเขาไวยตมยะ
ข้าแต่พระองค์ผู้ทรงคุณ ราชามยะนำธิดาของตนผู้มีความมดงามเป็นเลิศมาเพื่อท่านแล้ว
รีบเดินทางมาสู่ที่นี้พร้อมด้วยกองทัพที่ติดตามมา”

suṇiūṇa vayanameyam, dasāṇaṇo jīṇaharam samallīṇo |
pūyam kāūṇa tao, abhivandeī jīṇavaram tuṭṭho || 20 ||

ทศมุขไปถึงวิหารของพระชินะ ได้ฟังความและกระทำบูชาแล้ว
จากนั้น พระองค์ผู้พอใจแล้วก็น้อมเคารพพระชินะผู้ประเสริฐ

tattheva sayāṇa-pariyaṇa-āṇandubbhaḡavaram niogaṇam |
vattam pāṇiggahaṇam, aṇannasarisaṃ vasumaīe || 21 ||

ณ ที่นั่นเอง พิธีแต่งงานอันไม่เหมือนงานอื่นใดในโลก
เลิศยิ่งด้วยความสุขของวงศาคณาญาติและผู้ติดตาม ดำเนินไปตามแบบแผน

patto sayampahapuram, tīe samam dahamuho pulaiyaṅgo |
mannanto pavarisirim, samatthabhūvaṅgayam ceva || 22 ||

ทศมุขผู้มาถึงเมืองสวียมประภะ มีชนทั่วร่างลุกชัน
คิดว่านางมนโททรีมายังเมืองนั้นราวกับพระนางศรีผู้เลิศได้มายังโลก

tatto mao ya rāyā, niyayapuram patthio saporivāro |
duhiyāviogajaniyam, soga-pamoyam ca vahamāṅo || 23 ||

จากนั้น มยะราชาผู้อดกลั้นระหว่างความปรโมทย์
กับความโศกเศร้าอันเกิดจากการพลัดพรากจากธิดา
ออกเดินทางพร้อมด้วยบริวารกลับไปยังเมืองของตน

jāyā varaggamahisī, etto mandoyarī visālacchī |
tīe guṇānuratto, na gaṇai kalam pi vaccantam || 24 ||

หลังจากนั้น นางมนโททรีผู้มีดวงตากลมโตก็ได้เป็นอัครมเหสีผู้เลิศ
ทศมุขผู้ตั้งใจในคุณสมบัติของนางไม่ถือหญิงอื่นใดเป็นมเหสีอีกแม้ว่าเวลาจะล่วงไปก็ตาม

so tattha vinṇaseūm, icchāi vijjāṇa viriya-māhappam |
ucchāhanicchiyaṅo, vāvāre bahuvihe kuṇai || 25 ||

ทศมุขปรารถนาที่จะรู้ความสูงส่งและความกล้าหาญของวิทยาทั้งหลาย
ณ ที่นั้น พระองค์ผู้มีใจเด็ดเดี่ยวอุตสาหะได้กระทำพฤติกรรมมีประการต่างๆ

ekko aṇeyarūvam, kāūṇa 'llyai savvajuvaiṅam |
sūro vva kuṇai tāvam, sasi vva joṅham samuvvahaī || 26 ||

พระองค์ผู้เดียวกระทำอุปจำนวนมากแล้วเข้าไปใกล้หญิงสาวทั้งปวง
พระองค์แปลงเป็นดวงอาทิตย์ ย่อมกระทำความร้อน
พระองค์แปลงเป็นดวงจันทร์ ย่อมทรงไว้ซึ่งแสงจันทร์

añalo vva muyai jālā, varisai meho vva takkhaṇuppanno |
vāū vva cālai girim, kuṇai surindattaṇaṃ sahasā || 27 ||

พระองค์แปลงเป็นไฟ ย่อมปล่อยเปลวเพลิง
พระองค์แปลงเป็นเมฆที่เกิดขึ้นในขณะนั้น ย่อมหลั่งน้ำฝน
พระองค์แปลงเป็นลม ย่อมสั่นคลอนภูเขา
ทันใดนั้น พระองค์ก็แปลงเป็นพระจอมเทพ

hoi samuddo vva phuḍaṃ, mattagaṇdo khaṇeṇa varaturao |
dūre āsanno cciya, khaṇeṇa addaṃsaṇo hoī || 28 ||

พระองค์แปลงเป็นทะเลอย่างปรากฏชัด
เป็นพญาคชสารตกมัน เป็นม้าอันเลิศ
ขณะหนึ่งพระองค์ดูราวกับจะนั่งลงไกลๆ อีกขณะหนึ่งก็หายตัวไป

kuṇai mahantaṃ rūvaṃ, khaṇeṇa suhumattaṇaṃ puṇa uvei |
evaṃ līlayanto, mehavaṃ pavvayaṃ patto || 29 ||

พระองค์แปลงกายให้ใหญ่ขึ้น แต่ในชั่วพริบตาภิเนรมิตร่างให้เล็กลง
พระองค์ผู้ละเล่นอยู่อย่างนี้ได้ไปถึงภูเขาเมฆวระ

pecchai ya tattha vāvim, nimmalajalataṇutaraṅakayasoham |
kumuṃppalasaṃchannaṃ, mahuyaraguṇjantamahurasaram || 30 ||

ณ ที่นั้น พระองค์เห็นสระน้ำอันมีความงามอันเกิดจากระลอกคลื่นบนน้ำใสปราศจากมลทิน
ดาราตาชไปด้วยบัวขาวและบัวขาบ และมีเสียงอันไพเราะของผึ้งที่กำลังบิน

tattha ya kilantīṇaṃ, pecchai kannāṇa chassahassāim |
vijjāharadhūyāṇaṃ, lāyaṇṇasirī vahantīṇaṃ || 31 ||

พระองค์เห็นหญิงสาวงดงามเจิดจรัสหกพันนางผู้เป็นธิดาของวิทยากร
กำลังเล่นน้ำอยู่ ณ ที่นั้น

tāhiṃ pi so kumāro, diṭṭho varahāra-maūḍakayasoho |
jāṇavimāṇārūḍho, suravāiṭīlaṃ viḍambanto || 32 ||

หญิงสาวเหล่านั้นแลเห็นเจ้าชาย

ผู้มีความรุ่งเรืองจากสร้อยไข่มุกและมุกอันเลิศ

ผู้ขึ้นสู่วิมาน ผู้เลียนลีลาของพระสุรบดี

evam bhaṇanti tāo, jāi na havaī esa amha bhattāro |
maṇa-nayaṇanivvuīkaro, to akayattho imo jammo || 33 ||

จึงกล่าวดั่งนี้ว่า

“ถ้าชายผู้จำเรียดจำเรียดใจผู้ไม่ได้เป็นสวามีของเราแล้วละก็
คงเสียชาติเกิดเป็นแน่”

surasundarassa duhiyā, kannā paūmāvaī tti nāmeṇa |
varapaūmasarisavayaṇā, siri vva paūmālayanivāsī || 34 ||

หญิงสาวผู้เป็นธิดาของสุรสุทธะ นามว่าปัทมาวดี

มีใบหน้าเหมือนดอกบัวอันเลิศเหมือนพระนางศรีประทับอยู่กลางดอกบัว

annā buhassa duhiyā, maṇavegākucchisaṃbhavā bālā |
nāmeṇa asogalayā, kusumalayā ceva sohanṭī || 35 ||

ธิดาอื่นอีกของพุทธะ ผู้เกิดจากครรภ์ของนางมโนเวคา

ธิดาผู้เยาว์วัย ชื่อว่าอโศกลตา ผู้รุ่งเรืองดุจกุสุมลตา

kaṇayanarindassa suyā, saṃjhadevīe kucchisaṃbhūyā |
vijjusamasarisavaṇṇā, nāmaṃ vijjuppabhā kannā || 36 ||

หญิงสาวผู้เป็นธิดาแห่งกนกนเรนทรธะ ผู้เกิดจากครรภ์แห่งนางสนธยาเทวี

ผู้มีผิวเรืองรองดุจสายฟ้า ชื่อว่าวิฑูตประภา

evam ciya kannāo, bahuyāo rūva-jovvaṇadharāo |
 mottūṇa udayakheḍḍaṃ, taṃ varapurisaṃ paloyanti || 37 ||
 หญิงสาวเหล่านั้นนั้นเทียว ผู้ทรงไว้ซึ่งรูปโฉมและความเยาว์วัยเป็นอันมาก
 เมื่อหยุดการละเล่นในน้ำแล้วก็มองไปที่บุรุษผู้เลิศผู้นั้น

aha dahamuheṇa tāo, gandhavvavihīe pavarakannāo |
 rūva-guṇasālīṇīo, pariṇīyāo sahariseṇaṃ || 38 ||
 จากนั้น ทศमुखได้วิวาทด้วยวิธีแบบคนธรรพ์กับหญิงสาวผู้เลิศ
 ผู้มีรูปโฉมและคุณสมบัติดีเหล่านั้นด้วยความยินดี

gantūṇa turiyaturiyāṃ, kañcuīṇā amarasundarassa tayā |
 siṭṭhaṃ ca kumārīṇaṃ, varakallāṇaṃ jahāvattaṃ || 39 ||
 ในกาลนั้น เมื่อนางก็ญจุกรุดไปอย่างรวดเร็วยิ่ง
 ก็ได้เล่าถึงเรื่องมงคลของหญิงสาวเหล่านั้น
 ให้อมรสุนทรฟังว่า

kovi pahu ! esa vīro, sunnaṃ piva tihuyaṇaṃ vicintento |
 aḡaṇiyapaḍivakkhabhao, kīlāi kannāṇa majjhammi || 40 ||
 “ข้าแต่พระองค์ ผู้กล้าผู้หนึ่ง ผู้คิดว่าโลกทั้งสามเป็นเหมือนความว่างเปล่า
 ผู้ทำให้ศัตรูจำนวนมากหวาดกลัว
 กำลังระเริงเล่นอยู่ท่ามกลางเหล่าหญิงสาว”

soṇa vayaṇameyaṃ, ruṭṭho surasundaro mahārāyā |
 rahacakkavālasāmī, sannaddho kaṇayavuhāsahio || 41 ||
 ราชาสุรสุนทรผู้ยิ่งใหญ่ เจ้าเมืองรถจักรวาล
 เมื่อได้ฟังคำพูดนั้นแล้วก็โกรธ ได้เตรียมพร้อมรบโดยมีกองทัพจำนวนมากติดตามมา

aha niggao mahappā, tassuvarim vivihavāhaṇasamaggo |

ambaratalena vaccaï, āūhakiraṇesu dippanto || 42 ||

ลำดับนั้น กองกำลังที่พร้อมด้วยพาหนะต่างๆ ที่ยิ่งใหญ่ ของพระองค์ผู้นั้น
ที่แปลบปลาบเพราะแสงอาวุธ ได้เหาะขึ้นและเคลื่อนไป

ambaratalena entam, datṭhūṇa balaṃ bhaṇanti kannāo |

dahamuha ! lahuṃ palāyasu, rakkhasu atidullahe pāṇe || 43 ||

หญิงสาวเหล่านั้น เมื่อเห็นกองทัพกำลังมาทางท้องฟ้า

ก็กล่าวว่า “ท่านทศมุข หนีไปเร็วเข้า จงรักษาชีวิตซึ่งได้มาอย่างยากยิ่ง”

soṇa vayanameyam, datṭhūṇa ya parabalaṃ samāsanne |

aha jampāï dahavayaṇo, gavviyahasiyam ca kāūṇa || 44 ||

เมื่อได้ฟังวาจานี้และได้เห็นกองทัพศัตรูที่มาถึงแล้ว

บัดนั้นทศพัคตรีได้หัวเราะอย่างทรนง และกล่าวว่า

garuḍassa kiṃ va kīraï, bahuesu vi vāyasesu miliesu? |

mayagandhamuvvahante, kiṃ na haṇaï kesarī hatthī? || 45 ||

“ครุฑจะทำสิ่งใดกันเล่าถ้าหากพบนกจำนวนมากมาย

ราชสีห์จะไม่ฆ่าพวกข้างที่ตกมันหรือ”มหาวิทยาลัย

CHULALONGKORN UNIVERSITY

nāūṇa tassa cittaṃ, jaï evaṃ nāha mannase garuyam |

to amha rakkhasu pahū ! niyae piï-bhāïsambandhe || 46 ||

เมื่อรู้ความคิดของทศมุขแล้ว เหล่าหญิงสาวกล่าวว่า

“ข้าแต่ท่านผู้เป็นที่พึ่ง ถ้าท่านคิดเป็นจริงเป็นจ้อย่างนี้แล้วละก็

ข้าแต่พระองค์ ขอท่านจงไว้ชีวิตบิดา เศษฐา อนุชา และญาติของพวกเราด้วยเถิด”

bhaṇiūṇa vayanameyaṃ, uppaio nahayalam vimāṇattho |

aha tāṇa savaḍahutto, raṇarasatanhāluo sahasā || 47 ||

เมื่อหญิงสาวกล่าววาจานี้ ทศमुखก็เหาะขึ้นไปสู่ท้องฟ้า ประทับอยู่บนวิมาน⁵⁴

จากนั้น พระองค์ผู้มีความกระหายรสแห่งการต่อสู้ ก็หันไปเผชิญหน้ากับศัตรูเหล่านั้นโดยทันที

tāva ya balaṃ samattham, sandaṇa-varagaya-turaṅga-pāikkam |

uchariūṇa pavattam, dahavayaṇam samaramajjhammi || 48 ||

ในเวลานั้น กองทัพทั้งปวง

อันมีรถศึก ช้างอันเลิศ ม้า และพลเดินเท้า

ก็พุ่งเข้าใส่ทศพักตร์ผู้เข้าไปในกลางสมรภูมิ

muñcanti sathavarisam, tassuvarim kheyarā sumaccharyā |

pavvayavarassa najjai, dhārānivaham paovāhā || 49 ||

เหล่าวิทยากรผู้เป็นศัตรูได้ซัดอาวุธเป็นท่าฝนเหนือเขา

ดูราวกับเมฆบันดาลท่าฝนใส่ภูเขาลูกผู้เลิศในบรรดาขุนเขา

vāreūṇa samattho, āūhanivaham dasāṇaṇo samare |

to muyai tāmasattha, kajjalaghaṇakasiṇasacchāyaṃ || 50 ||

ทศพักตร์ผู้สามารถป้องกันฝนอาวุธในสมรภูมิได้

จากนั้นได้ซัดอาวุธต่างๆ อันมีสีดำเหมือนเขม่า

kāūṇa natthacetthe, vijjāharapatthive balasamagge |

jamadaṇdasacchahehim, aha bandhai nāgapāsehim || 51 ||

เมื่อทำให้ราชาแห่งวิทยากรและกองทัพทั้งปวงให้หมดสติ

ด้วยอาวุธที่มีสีเหมือนไม้เท้าของพระยมแล้ว ต่อจากนั้นทศमुखก็มัดคนเหล่านั้นด้วยนาคบาศ

⁵⁴ วิมานหมายถึงรถหรือรถศึกของเทวดา หรือรถที่เคลื่อนที่ไปในอากาศได้เอง บางครั้งเป็นที่ประทับหรือบัลลังก์ บางครั้งก็เป็นพาหนะ (MW, 2011: 980)

vayaṇeṇa navavahūṇaṃ, mukkā vijjāharā saporivārā |
 puṇaravi karenti tuṭṭhā, kallāṇamahūsavaṃ parasam || 52 ||

เหล่าวิทยากรพร้อมด้วยบริวารอันทศมุขปล่อยแล้ว

ตามคำขอของเหล่าเจ้าสาวที่เพ็งวิวาท์

เป็นผู้ยินดีและได้กระทำพิธีมงคลอันเลิศสุดอีกครั้งหนึ่ง

divasesu tise vatte, kallāṇe tāṇa pavarakannāṇaṃ |
 vijjāhararāyaṇo, gayā ya niyayāim ṭhāṇāim || 53 ||

ครั้นเมื่อพิธีวิวาท์ของหญิงสาวผู้ประเสริฐเหล่านั้นผ่านไป 3 วัน

เหล่าราชาแห่งวิทยากรก็กลับสู่ที่อยู่ของตน

etto navavahusahio, dasāṇaṇo pavarāiddhisampanno |
 patto sayampahapuram, sayanajañāṇandio muio || 54 ||

จากนั้น ทศพักตร์ผู้เลิศฤทธิ์

ผู้พร้อมด้วยเจ้าสาวที่เพ็งวิวาท์ เป็นผู้สุขใจ

กลับสู่เมืองสวยมัประภะแล้ว เป็นที่ยินดีแก่ประชาชนและญาติ

Chapter 9

rāvaṇasya bālinā saha yuddham –

aha rāvaṇeṇa taiyā, vālinarindassa pesio dūo |

gantūṇaṃ kikkindhiṃ, vālisahaṃ patthio sahasā || 24 ||

ทันใดนั้น ทูตผู้ที่ราวณะส่งไปหาพาลีได้ไปถึงเมืองกิชกินธิ

มายืนอยู่เบื้องหน้าสภาของพาลี

kāūṇa sirapaṇāmaṃ, dūo aha bhaṇāi vāṇarāhivaī |

nisuṇehi majjha vayaṇaṃ, jaṃ bhaṇiyaṃ niyayasāmīṇaṃ || 25 ||

ต่อจากนั้น ทูตโน้มค่านับและกล่าวว่า

“ข้าแต่พระองค์ผู้เป็นเจ้าของวานร ขอท่านจงฟังคำของข้าพเจ้า

อันเป็นคำกล่าวของนายข้า”

uttamakulasambhūo, uttamavirio si viṇayasampanno |

uttamapīe tumam, bhaṇāi lahuṃ ehi dahavayaṇo || 26 ||

“ท่านเกิดในตระกูลสูงส่ง กล่าวหาญอย่างที่สุด ถึงพร้อมด้วยการฝึกตน

ทศพักตร์ได้กล่าวแก่ท่านด้วยความพอใจอย่างสูงสุดว่า “จงมาโดยเร็ว”

rikkharayā-’iccarayā, kikkindhimahāpure niyayarajje |

ṭhaviyā mae saṇāhā, jīṇiūṇa jamam raṇamuhammi || 27 ||

“ตัวเราเมื่อขณะพระยมในการรบแล้ว

ก็ได้ตั้งฤกษรชะและอาทิตยรชะ ผู้มีเราเป็นที่พึ่ง

ให้ครองราชสมบัติของตนในเมืองกิชกินธิอันยิ่งใหญ่”

annaṃ pi eva bhaṇiyaṃ, kuṇaha paṇāmaṃ sirīe jaī kajjaṃ |

evaṃ ca niyayabahiṇī, sirippabhaṃ dehi me sigghaṃ || 28 ||

ราวณะกล่าวอีกว่า “ด้วยความเป็นมงคล

หากมีกิจใดที่ท่านควรกระทำ จงกระทำกิจนั้นด้วยความนอบน้อม

และมอบศรีประภาผู้เป็นภคินีของท่านให้แก่เราโดยเร็ว”

aha bhaṇāi pavaṅganāho, majjha siram maūḍa-kuṇḍalāḍovam |
mottūṇa jīṇavarindaṃ, na paḍāi calaṇesu annassa || 29 ||

ลำดับนั้น จอมวานรได้กล่าวว่า

“ศรัทธาของเรา อันมีความภาคภูมิใจคือมกุฏและกุธล

เมื่อสละให้พระชินเจ้าผู้ประเสริฐแล้ว จะไม่ตกลงแทบบาททั้งคู่ของผู้ใด”

vālivayaṇāvasāṇe, dūo paḍibhaṇāi niṭṭhuram vayanam |
tassa paṇāmeṇa viṇā, na ya jīyam na ya tume rajjam || 30 ||

เมื่อพาลีพูดจบ ทูตก็ตอบคำพูดอย่างแข็งกระด้างว่า

“โดยปราศจากความนอบน้อมของท่าน

ทั้งชีวิตและราชสมบัติของท่านจะหาไม่”

dūyavayaṇeṇa rutṭho, vagghavilambī bhaḍo bhaṇāi evam |
kiṃ so gahena gahio, ulladdhāi dasāṇaṇo evam? || 31 ||

ข้าราชการสำนัก ชื่อวยาฆรวิลัมพี ผู้โกรธเพราะคำพูดของทูตได้กล่าวดังนี้

“ทศพัคตร์อันพระเคราะห์เคยจับเอาไว้ผู้นั้น พล่ามเช่นนั้นหรือ”

re dūya ! kiṃ na yāṇasi, vāliṃ baladappagavviyam dhīram? |
puhaīyalammi sayale jassa jaso bhaṇāi nissaṅko || 32 ||

“เฮ้ยเจ้าทูต เจ้าไม่รู้หรือว่าพาลีเป็นผู้ฉลาด และทรงงัดด้วยความภาคภูมิใจในพลังกำลัง

เกียรติยศของเขอันปราศจากข้อสงกาแผ่ไปเหนือแผ่นดินทั้งปวง

dūeṇa vi paḍibhaṇio, vagghavilambī suniṭṭhuram vayanam |
bhaṇaḍaha vilambagūḍham, ahava paṇāmaṃ kuṇaha gantum || 33 ||

วยาฆรวิลัมพีถูกทูตถากถางด้วยถ้อยคำที่หยาบช้ำแล้วว่า

“เจ้าจงเยาะเย้ยท่านทศพัคตร์อย่างหลบๆ ซ่อนๆ

หรือไม่ก็จงไปกระทำความนอบน้อมเสีย”

duvvaṇḍadūmiyaṅgo, vagghavilanbī asim̐ niyaccheṃ |
paharanto cciya ruddho, dūyassa sayam̐ harivaṇḍam̐ || 34 ||

วยาฆรวิลัมพี่ผู้ปวดแสบปวดร้อนด้วยคำพูดชั่วช้า กำลังจะทำร้ายทูต
แต่ถูกเจ้าแห่งวานรขัดขวางแล้วเพื่อให้ยังตาบเสีย

kiṃ māriṇa kīraī, imeṇa dūeṇa pesiyāreṇam̐? |
jo payavayaṇullāvī, navaram̐ paḍisaddao eso || 35 ||

ผู้ใดพูดพาลตามคำพูดของผู้อื่น ผู้นั้นก็เป็นเพียงเสียงสะท้อนของผู้อื่นเท่านั้น
ทูตเดนตายที่ถูกส่งมาผู้นี้จะกระทำอะไรได้

pharusavaṇehi gāḍham̐, jāhe nibbhacchio gao dūo |
savvam̐ jahāṇubhūyam̐, rakkhasanāhassa sāhaī || 36 ||

ในกาลนั้น ทูตผู้ถูกคุกคามอย่างหนักด้วยวาจาหยาบช้า
ได้กลับไปและเล่าทุกสิ่งตามที่ประสบมาให้เจ้าแห่งรากษสฟัง

soṇa vālivayaṇam̐, sannaddho dahamuho saha baleṇam̐ |
aha niggao turanto, tassuvarim̐ ambarataṇam̐ || 37 ||

เมื่อทศमुखได้ฟังคำพูดของพาลีแล้ว ก็เตรียมไพร่พลพร้อมรบ
พระองค์ออกจากเมืองไปทางท้องฟ้า

ไปอยู่เหนือพาลีผู้นั้นอย่างรวดเร็ว

rakkhasatūrassa ravam̐, vālī soṇa abhimuho cālio |
kaīsuhāḍasamāñño, raṇarasataṇhāluo vīro || 38 ||

พาลีผู้กล้าหาญ เมื่อได้ยินเสียงประโคมของเหล่ารากษส
เขาผู้พร้อมเผชิญหน้า ผู้ร้งพร้อมด้วยไพร่พลวานร
เป็นผู้สั่นไหว กระจายรสแห่งการต่อสู้

koviggasampalitto, vālī maṃtīhi uvasamaṃ nīo |

bahubhaḍajīyantakaraṃ, mā kuṇaha akāraṇe jujjhaṃ || 39 ||

พาลีผู้ถูกโชนด้วยไฟแห่งความโกรธ อันเหล่าอำมาตย์นำไปสู่ความสงบด้วยการกล่าวว่า

“ขอท่านจงอย่ากระทำการยุทธอย่างไรเหตุผล อันเป็นการทำให้ทหารจำนวนมากล้มตาย”

aha bhaṇāi vāṇarindo, saṃgāme rāvaṇaṃ balasamaggaṃ |

karayalaghāyābhihayamaṃ, karemi sayalaṃ kulamaṃ cunṇamaṃ || 40 ||

จากนั้น พญาวานรกล่าวว่า

“ในสงคราม เราจะทำให้ราวีณะผู้พร้อมด้วยกองทัพถูกสังหารจากการพาดด้วยฝ่ามือ

และทำให้กองทัพทั้งหมดค่อยยับเป็นผุยผงก็ย่อมได้”

kāūṇa pāvakammaṃ, erisayaṃ bhogakāraṇaṭṭhāe |

naraya-tiriesu dukkhaṃ, bhottavvaṃ dīhakālammi || 41 ||

“แต่เมื่อกระทำบาปกรรมเช่นนี้เพราะความเพลิดเพลिनยินดี

ก็จะต้องเสวยความทุกข์ในนรกและภพของเดรัจฉาน⁵⁵ เป็นเวลาอันยาวนาน”

puvvaṃ mae paṃnā, ārūdhā sāhusanniyāsammi |

mottūṇa jīṇavarindaṃ, annassa thuī na kāyavvā || 42 ||

“ปฏิกุญญาอันเราได้รับไว้ในกาลก่อน ในเบื้องหน้าแห่งพระศาสดาว่า

นอกเสียจากพระชินวรผู้ยิ่งใหญ่แล้ว เราจะไม่พึงกระทำการสดุดีผู้อื่นอีก”

na karemi samayaḥaṅga, na ya jīvavirāhaṇaṃ mahājūjjhaṃ |

giṇhāmi jīṇuddiṭṭhaṃ, pavvajjaṃ saṅgaparihīṇaṃ || 43 ||

“เราจะไม่ทำลายคำมั่นสัญญา และจะไม่ทำมหายุทธอันเป็นการทำลายชีวิต

เราจะถือการออกบวชอันปราศจากความปรารถนาทางโลก อันพระชินนได้สอนไว้”

varanārithaṇayaḍovari, je hatthā ’līṅgaṇujjayā majjhaṃ |

⁵⁵ เดรัจฉานในบริบทเช่นหมายถึง โลกของสิ่งมีชีวิตซึ่งรวมถึงพืชด้วย (MW, 2011: 448)

te na karenti pattiya, tassa⁵⁶ sirañjalipaṇāmaṃ se || 44 ||

“มือทั้งคู่ที่เราได้ใช้ตระกองกอดถันของหญิงผู้งามเลิศ

ย่อมไม่อาจกระทำอัญชลีเหนือศีรษะนอบน้อมแก่ผู้อื่นได้อีกต่อไป”

saddāveūṇa tao, suggīvaṃ bhaṇāi vaccha ! nisūṇehi |

tassa karehi paṇāmaṃ, mā vā rajje mae ṭhāvio || 45 ||

จากนั้น เมื่อเรียกสุครีพแล้ว เขาก็กล่าวว่า

“น้องรัก เจ้าจงฟังให้ดี เจ้าเป็นผู้ที่เรามอบราชสมบัติให้แล้ว

จะนอบน้อมต่อราวณะหรือไม่ ก็สุดแล้วแต่เจ้า”

ṭhaviūṇa kulādhāraṃ, suggīvaṃ ujjihiūṇa gihavāsaṃ |

nikkhanto cciya vālī, pāse muṇigayaṇacandassa || 46 ||

suddhekkabhāvanirao, saṃjama-tava-niyamagahiyaparamattho |

annonnajokajutto, kammakkhayaniijaratthāe || 47 ||

cāritta-nāṇa-damsaṇa-nimmasammattamohaparimukko |

viharaī muṇivarasahio, gāmā-’garamaṇḍiyaṃ vasuham || 48 ||

เมื่อตั้งสุครีพเป็นผู้รักษาตระกูลแล้ว

พาลีก็ได้สละการครองเรือน และออกไปอยู่ในสำนักแห่งพระมุณีนามว่า คคนจันทร

อุทิศตนแก่ความเป็นหนึ่งเดียวกับความบริสุทธิ์

มีเป้าหมายสูงสุดคือการเพ่งจิต การบำเพ็ญตบะ และพรต

ผู้ตั้งในสมาธิต่าง ๆ เพื่อความสิ้นไปแห่งกรรมและความชรา

เป็นอิสระจากโมหะ มีความสมบูรณ์ด้วยความประพฤติ ญาณ ทรรคนะ และปราศจากมลทิน

ผู้อยู่กับพระมุณีผู้ประเสริฐ ได้จาริกไปทั่วแผ่นดินอันประดับประดาด้วยหมู่บ้านมากมาย

⁵⁶ 1962-ettiya; 1914-annassa

bhuñjajī pāṇanimittam, pāṇe dhāreī dhammakaraṇattham |
dhammo mokkhassa kae, ajjeha sayā aparitanto || 49 ||

เขาบรีโภาคเพียงแค่มิชีวิต

เขาทรงลมหายใจไว้ก็เพื่อการประพตฺธิธรรม

ธรรมอันปราศจากความเศร้าหมองย่อมบังเกิดเพื่อความหลุดพ้นในกาลทุกเมื่อ

suggīvo vi hu kannam, sirippabham deī rakkhasindassa |
kikkindhimahāyare, kareī rajjam gūṇasamiddham || 50 ||

ส่วนสุครีพก็ได้มอบหญิงสาวผู้มีนามว่าศรีประภาแก่เจ้าแห่งรากษส

และได้ครองราชสมบัติอันพร้อมด้วยคุณในมหานครกษิกินธิ

vijjāharamaṇuyāṇam, kannāo rūvajovvaṇadharīo |
akkamiya vikkameṇam, parineī dasāṇaṇo tāo || 51 ||

ทศพัคฺตรเมื่ออุคติดาผู้เลอโฉมและเยาว์วัย

ของเหล่าวิทายาธและมนุษย์มาด้วยกำลังแล้ว

ก็วิวาห์กับหญิงสาวเหล่านั้น

niccāloe nayare, niccāloyassa kheyarindassa |
rayaṇāvali tti duhiyā, siridevīgabbhasambhūyā || 52 ||

ในเมืองนิตยาโลก เจ้าแห่งวิทายาธนามว่านิตยาโลก

มีธิดานามว่ารัตนาวลี เกิดจากครรภ์แห่งนางศรีเทวี

tīe vivāhaheūm, pupphavimāṇaṭṭhiyassa gāyaṇayale |
vaccantassa niruddham, jāṇam atṭhāvayassuvarim || 53 ||

เพื่อให้ได้วิวาห์กับนาง ทศพัคฺตรก็ได้ออกเดินทาง

แต่พาหนะของพระองค์ผู้ประทับบนบุษบกวิมานที่กำลังเคลื่อนไปในอากาศ

กลับหยุดนิ่งเหนือเขาอัษฎาบท

datṭhūṇa avaccantam, pupphavimāṇam tao paramaruṭṭho |
pucchāi rakkhasanāho, mārīi ! kimerisaṃ jāyaṃ || 54 ||

เจ้าแห่งรากษส เมื่อเห็นบุษบกวิมานไม่เคยลื่อนไป

ก็โกรธจัด จึงตรัสถามว่า “มารีจี้ สิ่งนี้เกิดขึ้นเพราะเหตุใด”

aha sāhiṃ payatto, mārīi ko vi nāha ! muṇivasaho |
tappaī tavaṃ sughoram, sūrābhimuho mahāsatto || 55 ||

ลำดับนั้น มารีจี้ออกมาทูลว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เป็นที่พึง

พระมุณีเจ้าผู้หนึ่ง ผู้เป็นมหาสัตว์ ผู้บ่ายหน้าไปหาพระอาทิตย์

กำลังบำเพ็ญตบะอันนำหวาดหวั่น”

rāvaṇasya aṣṭāpade avatāraṇam - การยกเขาอัชฎาบทของราวณะ
eyassa pabhāveṇam, jāṇavimāṇam na jāī parahuttam |
avayaraha namokkāram, kareha muṇipāvamaṇassa || 56 ||

“ด้วยอำนาจแห่งพระมุณีผู้นี้

วิมานอันเป็นพาหนะซึ่งพ่ายแพ้แล้วย่อมไม่อาจลื่อนไป

ขอท่านโปรดลงไปนมัสการพระมุณีผู้ทำลายบาปด้วยเถิด”

oyāriyaṃ vimāṇam, peccaī kavilāsapavvayaṃ rammaṃ |
dūrunnayasiharohaṃ, mehaṃ piva sāmalyāraṃ || 57 ||

เมื่อนำวิมานร่อนลงแล้ว

พระองค์ก็เห็นภูเขาโกลาสอันนำรื่นรมย์

อันมีหมู่ยอดเขาสูงชัน มีสีเข้มเหมือนเมฆฝน

ghaṇanivaha-taruṇataruvara-kusumālinilīnagumugumāyāraṃ |
nijjaravahantanimmala-salilohapphusiyavaraḍayaṃ || 58 ||

ภูเขาอันมีเสียงหึ่งๆ ของผิ้วที่ตอมอยู่ตามแนวดอกไม้

ซึ่งอยู่บนต้นไม้แรกรุ่งอันเลิศที่ขึ้นเป็นกลุ่มหนาแน่น

มีหุบเขางามเลิศซึ่งถูกชะด้วยสายน้ำที่ปราศจากมลทิน

ไหลเรื่อยรินอยู่ไม่ขาดสาย

kaḍayatadaḍakinnaroraga-gandhavvuggīyamahuranigghosam |
maya-mahisa-saraha-kesari-varāha-ruru-gayaülāiṇṇam || 59 ||

ภูเขาอันมีบทเพลงอันอ่อนหวานของเหล่ากนิษฐ นาค และคนธรรพ์ ชับชานตามไหล่เขา

เต็มไปด้วยฝูงเนื้อ กระบือ กวางศรภะ สิงโต หมูป่า ละมั่ง และช้าง

siharakaraniyaniggaya-nāṇāviharayaṇamaṇaharāloyam |
jinabhavaṇakaṇayanimmīya-ubbhāsentam dasa disāo || 60 ||

ภูเขาอันแวววับงามจับใจด้วยดวงมณีนานัปการที่ปรากฏเหนือยอดเขาที่เปรียบดังหม่อม

ภูเขาอันมลังเมลืองไปทั้งสิบทิศ ที่บังเกิดจากทองคำแห่งที่ประทับของพระชินะ

avaiṇṇo dahavayaṇo, aha pecchāi sāhavam tahim vālī |
jānapaṭṭhiyabhāvam, āyāvantaṇ silāpatṭe || 61 ||

บัดนั้น ทศพักตร์ ผู้ลงมาแล้วก็ได้เห็นพาลีผู้เป็นสาธุ ฌ ที่นั่น

กำลังทรมาณกาย และมีภาวะแห่งการทรงฌานอยู่บนศิลา

vitthinṇaviülavaccham, tavasiribhariyam palambabhuyajuyalam |
acaliyajhāṇārūḍham, merum piva nicalam dhīram || 62 ||

พาลีผู้มีอุระฝั่งผาย ผู้เต็มไปด้วยสิริจากตบะ

ผู้มีแขนทั้งคู่ห้อยอยู่ ผู้บรรลุดังฌานอันไม่คลอนแคลน

เป็นผู้ตั้งมั่นไม่หวั่นไหวประหนึ่งเขาพระสุเมรุ และเป็นปราชญ์

sambhariya puvvaveram, bhiüdim kāṇuṇa pharusavayaṇehim |
aha bhaṇiṇuṇa pavatto, dahavayaṇo muṇivaram sahasā || 63 ||

ทศพักตร์รำลึกได้ถึงความเป็นปรปักษ์ในกาลก่อน

จึงเลิกคิ้ว แล้วเริ่มกล่าวแก่พระมุณีเจ้าด้วยพรุสวาจาโดยพลัน

aīsundaram kayam te, tavacaranam muṇivareṇa hoṇam |
pūvāvārahajāṇie, jeṇa vimāṇam niruddham me || 64 ||

การบำเพ็ญตบะอันเจ้าผู้เป็นมุนีผู้ประเสริฐ

ผู้ขัดขวางวิมานของเราด้วยความบาดหมางในกาลก่อน

ช่างทำได้ดีเหลือหลาย

katto pavvajjā te?, katto tavasaṃjamo suciṇṇo vi? |
jam vahasi rāga-dosaṃ, teṇa vihattham tume savvam || 65 ||

เจ้าออกบวชเพราะเหตุใดกัน

เจ้าเป็นผู้ประพฤติดี มีการเพ่งตบะเพราะเหตุใดกัน

ในเมื่อเจ้ายังมีราคะโทสะใดอยู่

และด้วยราคะโทสะนั้น สิ่งทั้งหลายทั้งปวงที่เจ้าทำอยู่ก็สูญเปล่า

pheḍemi gāravam te, eyaṃ ciya pavvayam tume samayam |
ummūliūṇa sayalam, ghattāmi lahum salilanāhe || 66 ||

เราจะทำลายความเคารพของเจ้า และภูเขานี้ฉันเสมือนด้วยเจ้า

เมื่อถอนรากถอนโคนภูเขานั้นแล้ว

เราจะขว้างไปในมหาสมุทรอย่างรวดเร็ว

kāṇa ghorarūvam, ruttho saṃbhariya savvavijjāo |
aha pavvayassa hetthā, bhūmī bhettum ciya pavittho || 67 ||

เมื่อกระทำรูปอันน่าสะพรึงกลัวแล้ว ราวณะผู้โกรธเกรี้ยวก็ระลึกถึงวิथाทั้งปวง

ลำดับนั้น พระองค์ได้เข้าไปที่เชิงเขาเพื่อทำลายแผ่นดิน

hakkhuviūṇa payatto, bhuyāsu savvāyareṇa uppichcho |
rosāṇalarattaccho, kharamuhararavam pakuvvanto || 68 ||

ราวณะผู้โกรธเริ่มถอนภูเขาขึ้นด้วยแขนทั้งสองด้วยความอุตสาหะทั้งหมด
 มีนัยน์ตาแดงกำเพราะไฟแห่งความโกรธ และแผดเสียงดั่งสนั่นระคายโสต
 ākampiyamahivedham, vihaḍiyadaḍhasandhibandhaṇāmūlam |
 aha pavvayaṃ sirovari, bhuyāsu dūraṃ samuddharaī || 69 ||
 lambantadīhavisahara-bhūdduyavivihāsāvaya-vihaṅgam |
 tadapaḍaṇakhubhiyanijjhara-calantaghaṇasiharasaṃghāyaṃ || 70 ||
 kharapavaṇareṇupasariya-gayaṇayalocchāiyadasadisāyakkam |
 jāyaṃ tama-’ndhayāraṃ, tahiyaṃ aṭṭhāvaūddharaṇe || 71 ||

ลำดับนั้นทศพัคตร์ยกภูเขาสูงชูขึ้นเหนือศีรษะด้วยแขนทั้งสอง

ภูเขาซึ่งแวดล้อมด้วยแผ่นดินที่ไหวอยู่

มีฐานซึ่งตั้งไว้อย่างแน่นหนาก็แตกออก

นกและสิ่งสาราสัตว์ต่าง วิ่งหนีไปเพราะความกลัวสรรพพิษตัวยาวที่ห้อยลงมา

หมูยอดเขาอันแข็งแกร่งไหวสะเทือนและน้ำตกอันกระเพื่อมไหลบ่าสู่ไหลเขา

ทิศทั้งสี่อันปกคลุมด้วยท้องนภาที่มีฝุ่นแผ่ซ่านไปเพราะลมแรง

ความมืดมิดบังเกิดขึ้นแล้วในขณะ (ทศพัคตร์) ยกภูเขาอัชฎาบทนั้น

uvvellā salilanihī, vivarīyaṃ ciya vahanti sariyāo |
 nigghāyapaḍantaravam, ukkā-’saṇigabbhiṇaṃ bhavaṇaṃ || 72 ||

มหาสมุทรก็ท่วมท้น แม่น้ำทั้งหลายก็ไหลวิปริต

แผ่นดินก็มีเสียงคำรามของพายุคะนองที่ก่อตัวขึ้น

เต็มไปด้วยสายฟ้าและอุกกาบาต

vijjāharā vi bhīyā, asi-kheḍaya-kappa-tomaravihatthā |
 kiṃ kiṃ? ti ullavantā, uppaīyā nahayalaṃ turiyā || 73 ||

แม้เหล่าวิทยากร ผู้มีความสามารถในการใช้โตมร กัลปะ⁵⁷ โล่ และดาบ ก็เกิดหวาดกลัว

ต่างกล่าวแก่กันว่า “นี่อะไร นี่อะไร” และเหาะขึ้นสู่ท้องฟ้าอย่างรวดเร็ว

paramāvahīe bhagavaṃ, vālī nāūṇa girivaruddharaṇaṃ |
aṇukampaṃ paḍivanno, bharahakayāṇaṃ jīṇaharāṇaṃ || 74 ||

พาลีผู้เป็นเจ้า ได้ทราบเรื่องการยกภูเขาอันยิ่งใหญ่แล้วด้วยญาณปรมาวิจิ

จึงบังเกิดความห่วงใยต่ออารามของพระชินเจ้าอันทำวกรตได้สร้างไว้ พระมุนีพาลีตรัสว่า

eyāṇa rakkhaṇaṭṭhaṃ, karemi na ya jīviyavvayanimittaṃ |
mottūṇa rāga-dosaṃ, pavayaṇavacchallabhāveṇa || 75 ||

ตัวเราเมื่อได้ละทิ้งราคะและโทสะแล้ว

ด้วยอำนาจแห่งความภักดีในคำสอนของพระชินเจ้า

เราจะกระทำการปกป้องอารามของพระชินะแห่งนี้
มิใช่เพื่อรักษาชีวิต (ของตน)

eva muniūṇa teṇaṃ, calaṇaṅgutṭheṇa pīliyaṃ siharaṃ |
jaha dahamuho nivitṭho, gurubharabhāronayasarīro || 76 ||

เมื่อทศมุขรับรู้ว่พระมุนีพาลีเอานี้ว่พระบาทกตยอดเขาลงมาอย่างนี้

ร่างกายทศมุขก็น้อมลงเพราะแบกน้ำหนักอันหนักนั้น

CHULALONGKORN UNIVERSITY

vihadantamaūḍamottiya-namiyasiro gāḍhasiḍhilaṣavvaṅgo |
pagalantatakkhaṇuppannaseyasamghāyajalanivaho || 77 ||

ทศมุขมีศีรษะค่อมลงและไข่มุกบนมงกุฎแตกออก ทิวสรรพางค์กายอ่อนแรงอย่างยิ่ง

ธารแห่งหยาดเหงื่อที่เกิดขึ้นในขณะนั้นได้ไหลพรุ้งพรู

vavagayajīyāseṇaṃ, rao kao jeṇa tattha aīghoro |
teṇaṃ ciya jiyaloe, vikkhāo rāvaṇo nāmaṃ || 78 ||

⁵⁷ พจนานุกรมภาษาปรากฤตได้ให้ความหมายของคำว่า kappa หมายถึง อาวุธวิเศษ (Sheth, 1986)

ทศมุขผู้สิ้นความหวังในการมีชีวิตอยู่เปล่งเสียงแผดร้องอันน่ากลัวยิ่ง ที่นั่น

ดั่งนั้นในโลกของสิ่งมีชีวิต พระองค์จึงได้รับขนานนามว่า “ราวณะ”⁵⁸

soṇṇa muharavaṃ taṃ, mūdhā sannajjhīṇṇa raṇasūrā |

kiṃ kiṃ ? ti ullavantā, bhamanti pāsesu calavegā || 79 ||

เหล่านักรบผู้สูงนง เมื่อได้ฟังเสียงร้องจากโอษฐ์นั้น ก็เตรียมพร้อม

เหล่านักรบผู้กระวนกระวาย เคลื่อนที่พล่านไปมาเคียงกัน

พลาจอุทานว่า “เกิดอะไรขึ้น เกิดอะไรขึ้น”

munitavaguṇeṇa sahasā, dunduhisaddo nahe pavitthario |

paḍiyā ya kusumavutṭhī, suramukkā gayaṇamaggāo || 80 ||

ด้วยคุณแห่งตบะของพระมุนี

ทันใดนั้น เสียงกลองทุบทุกก็ดังแผ่ไปในอากาศ

และฝนดอกไม้อันเทวดาโปรยปรายก็ตกมาจากท้องฟ้า

jāhe aṇāyareṇaṃ, siḍhilo aṅgutṭhao kao sigghaṃ |

mottūṇa pavvayavaraṃ, viṇiggao dahamuho tāhe || 81 ||

ในกาลใดที่พระมุนีพาลีผ่อนนิ้วพระบาทองค์ผู้ด้วยความสงบอย่างรวดเร็ว

ในกาลนั้น เมื่อทศมุขปล่อยภูเขาอันเลิศแล้ว ตนก็ได้เป็นอิสระ

sigghaṃ gao paṇāmaṃ, dasāṇaṇo muṇivaraṃ khamāveūṃ |

thoṇṇa samāḍhatto, tava-niyamabalaṃ pasamsanto || 82 ||

เพื่อขอขมาต่อพระมุนีผู้เลิศ ทศพัทตร์ได้เข้าไปน้อมไหว้และเริ่มสวดติพระมุนีอย่างรวดเร็ว

ทศพัทตร์ผู้กำลังสรรเสริญพลังแห่งการบำเพ็ญตบะก็กล่าวว่า

mottūṇa jīṇavarindaṃ, annassa na paṇamio tumaṃ jaṃ se |

tasseyaṃ balamaūlaṃ, diṭṭhaṃ ciya pāyaḍaṃ amhe || 83 ||

⁵⁸ lit. ผู้มีเสียงแผดร้อง

“ท่านเคยปฏิญาณว่า “นอกจากพระชินวรเจ้าแล้ว ท่านก็ไม่มอบน้อมแก่ผู้ใดเลย”

สิ่งนี้เป็นพลังของปฏิญาณอันไม่มีสิ่งใดเทียบได้

ซึ่งข้าพเจ้าได้เห็นแล้วอย่างชัดเจน”

rūveṇa ya sīleṇa ya, balamāhappena dhīrapurisa ! tume |

sariso na hoī anno, sayale vi ya māṇuse loe || 84 ||

“ดูก่อนท่านผู้เป็นปราชญ์

ผู้เทียบเทียมกับท่าน ด้วยรูปโฉม ศील และความสูงส่งแห่งพลัง อื่นใด

ย่อมไม่มีเลยแม้ในเหล่ามนุษย์ทั้งปวงในโลก”

avakāriṣṣa maha tume, dattaṃ ciya jīviyaṃ na samdeho |

taha vi ya khalo alajjo, visayavirāgaṃ na gacchāmi || 85 ||

ท่านเป็นผู้ให้ชีวิตแก่เราผู้ทำความผิดบาปอย่างแน่แท้

ถึงกระนั้น เราผู้เกรและไม่ละอายใจ

ยังไม่บรรลุลความปราศจากราคะในวิสัยทั้งหลายเลย

dhannā te sappurisā, je taruṇatte gayā virāgattam |

mottūṇa santavihavam, nissaṅgā ceva pavvaiyā || 86 ||

ชนเหล่าใดบรรลุลความสิ้นราคะในวัยหนุ่มสาว

ชนผู้เป็นสัตบุรุษเหล่านั้นถือว่ามิใช่

เมื่อละความยิ่งใหญ่ที่ครองอยู่แล้ว ก็จะเป็นผู้ปราศจากความติดข้องทางโลก และออกบวช

evaṃ thoṇa muṇi, dasāṇaṇo jīṇaharam samallīṇo |

niyayajuvāhi saho, racī pūyaṃ aīmahantaṃ || 87 ||

หลังจากสดุติพระมุณีเช่นนี้แล้ว ทศพัคตร์พร้อมด้วยหญิงสาวผู้ติดตาม

ก็เข้าไปที่อารามของพระชินะแล้วกระทำการบูชาอย่างยิ่งใหญ่

to candahāsaasiṇā, ukkatteūṇa niyayabāhaṃ so |
 ṇhārumayatantinivahaṃ, vāeī savibbhamam vīṇam || 88 ||

ในกาลนั้น เมื่อตัดแขนของตนด้วยดาบจันทราหยาแล้ว

พระองค์ก็บรรเลงวิณาที่ดังงามซึ่งมีสายมากมายที่ทำมาจากเส้นเอ็นของตน

thoūṇa samāḍhatto, punṇapavittakkharehi jīṇayandaṃ |
 sattasarasampāuttam, gīyam ca nivesiyam vihiṇā || 89 ||

พระองค์เริ่มสวดดีพระชินะผู้ประเสริฐสุด

ด้วยนัยน์ตาที่บุญได้ชำระให้บริสุทธิ์แล้ว

และด้วยบทเพลงอันประกอบด้วยโน้ตเจ็ดตัวซึ่งพระองค์ขับขานถูกต้องตามแบบแผนว่า

aṣṭāpadasthajinastutiḥ -การสวดดีพระชินะบนภูเขาศิวาภู
 mohandhayāratimiraṃ, jeṇeyam nāsiyam ciraparūḍham |
 kevalakaresu dūram, namāmi taṃ usabhajīṇabhāṇum || 90 ||

“ข้าพเจ้าขอนมัสการพระอาทิตย์แห่งเหล่าชินะคือพระฤๅษะ

ผู้ทำลายความมืดบอดคือโมหะ

ผู้ยิ่งใหญ่ตลอดกาล ประทับอยู่สูงสุดเหนือผู้กระทำแก้วลขณาน

ajiyam pi sambhavajīṇam, namāmi abhinandaṇam sumānāham |
 paūmappaham supāsam, paṇao ham sasipabham bhayavam || 91 ||

ข้าพเจ้าขอนมัสการ พระอชิตะ พระสัมภวชินะ พระอภินั้นทนะ พระสมุตินาละ

ข้าพเจ้าขอนมัสการพระปัทมประภาะ พระสุปารศวะ พระศศิประภาะผู้เป็นเจ้า

thosāmi pupphadantaṃ, dantaṃ jeṇindiyārisamghāyam |
 sivamaggadesaṇayaram, sīyalasāmim paṇamio ham || 92 ||

ข้าพเจ้าขอสวดดีพระปุชปทันตะ ผู้ข่มหมู่มืดคืออินทริย์ให้สยบแล้ว

ข้าพเจ้าขอนมัสการพระศีตละเจ้า ผู้แสดงหนทางแห่งอนันตสุข

seyamsajīṇavarindaṃ, indasamāṇandiyam ca vasupujjam |

vimalaṃ aṇanta dhammaṃ, aṇannamaṇaso paṇivayāmi || 93 ||

ข้าพเจ้าขอนมัสการพระผู้เป็นใหญ่ในเหล่าพระชินวรคือพระเศรยามศะ

และพระวาสุปุชยะ ผู้ที่พระอินทร์กระทำให้อพพระทัยแล้ว

อีกทั้งพระวิมลละ พระอนันตะ และพระธรรมะ ด้วยใจที่ไม่แปรผัน

santiṃ kunthu arajiṇaṃ, malliṃ muṇisuvvayaṃ namim nemi |

paṇamaṃ pāsamaṃ vīraṃ bhavaniggamakāraṇaṭṭhāe || 94 ||

ข้าพเจ้าขอนมัสการพระศานติ พระกุนถุ พระอรชินะ พระมาลลี พระมุณิสัวร์ตะ

พระนมิ พระเนมิ พระปารศวะ และพระมหาวีระ ผู้หลุดพ้นจากภพแล้ว

je ya bhavissanti jīṇā, aṇagārā gaṇaharā tavaśamiddhā |

te vi hu namāmi savve, vāyā-maṇa-kāyajoesu || 95 ||

อีกทั้งชนเหล่าใดผู้จะอุบัติเป็นพระชินะ อนคาร และคณธรร ผู้เพียบพร้อมด้วยตบะ

ข้าพเจ้าขอนมัสการแม้ชนทั้งหมดเหล่านั้น

เพราะความเหมาะสมแห่งกาย วาจา ใจ อย่างแท้จริง

gayantassa jīṇathuṃ, dharaṇo nāṇa avahivisaṇa |

aha niggaṇo turanta, aṭṭhāvayapavvayaṃ patto || 96 ||

ฝ่ายธรรมะ เมื่อรับรู้การสวดดีพระชินะของราวณะผู้ขบข้องอยู่ ด้วยญาณชื่อว่า อวธิ แล้ว

เขาก็รู้ต้อออกไปถึงเขาอัสสัมภพ

kāṇa mahāpūyaṃ, vandittā jīṇavaraṃ payatteṇaṃ |

aha peccaṇi dahavayaṇaṃ, gāyantaṃ paṇkayadalacchaṃ || 97 ||

เมื่อกระทำมหาบูชาและน้อมไหว้พระชินเจ้าด้วยความอุทิศสาหะแล้ว

จากนั้นเขาก็เห็นทศพัคค์ผู้มีนัยน์ตาราวกับกลีบบัวกำลังขับทศตุดีอยู่

to bhāṇāi nāgarāyā, supurisa ! aīsāhasaṃ vavasiyaṃ te |

jīṇabhāṭṭirāyamaūlaṃ, meruṃ piva niccalaṃ hiyayaṃ || 98 ||

ลำดับนั้น นาคราชได้กล่าวว่า

“ดูก่อนบุรุษผู้ประเสริฐ ความกล้าหาญอันท่านได้สำแดงแล้ว

ความจงรักภักดีต่อพระชินะของท่านไม่มีสิ่งใดเทียบเทียม

หัวใจของท่านไม่หวั่นไหวเปรียบดังเขาพระสุเมรุ

tuttho tuham dasāṇaṇa, jīṇabhattiparāyaṇassa hoṇaṇam |

vatthum maṇassa itthum, jaṃ maggasi taṃ paṇāmemi || 99 ||

“ดูก่อนทศพัทตร์ เรายินดีต่อการอุทิศตนด้วยความภักดีต่อพระชินะของท่าน

ท่านปรารถนาจะได้สิ่งใด เราจะประทานสิ่งนั้นแก่ท่าน”

lankāhivēṇa suṇiūṃ, dharāṇo phaṇamaṇimaūhadippanto |

bhaṇio kiṃ na ya laddham, jīṇavandaṇabhattirāṇa ? || 100 ||

เมื่อได้ฟังดังนั้นแล้ว ลงกาธิบตีจึงกล่าวกับภรรยาผู้รุ่งเรื่องด้วยแสงจากมณีแห่งพังพานว่า

“ยังมีสิ่งใดอีกเล่า ที่ผู้จงรักภักดีและเคารพต่อพระชินะเจ้ายังมิได้รับอีก”

ahiyaya parituttho, dharāṇindo bhaṇai giṇhasu pasatthā |

sattī amohavijayā, jā kuṇai vase suragaṇā vi || 101 ||

ธรมินทร์พอใจเป็นที่สุด กล่าวว่า

“พลังอำนาจที่นำชัยชนะมาอย่างแน่นอน เป็นที่ยกย่อง และทำให้เหล่าเทวดาอยู่ใต้อำนาจ

ท่านจงรับพลังอำนาจนั้นไปเถิด”

aha rāvaṇeṇa sattī, gahiya ahiūñjiūṃ sirapaṇāmaṃ |

dharāṇo vi jīṇavarindaṃ, thoṇa gao niyayaṭhāṇaṃ || 102 ||

ลำดับนั้น ราวณะได้รับพลังอำนาจมาแล้วก็น้อมเศียรเคารพ

ส่วนธรมณ์ หลังจากสวดดีพระชินะแล้วก็กลับไปสู่ที่อยู่แห่งตน

aṭṭhāvayase Lovari, māsaṃ gamaṇiūṇa tattha dahavayaṇo |

aṇucariūṃ pacchittaṃ, vālimuṇindaṃ khamāveī || 103 ||

ฝ่ายทศพักตร์ หลังจากประพฤติปรายศจิตตะ⁵⁹สิ้นเวลาหนึ่งเดือนบนยอดเขาอัษฎาบาทแห่งนั้น
ก็สามารถขอมาต่อพระมุนีพาลีผู้ประเสริฐได้

jiṇaharapayāhiṇaṃ so, kāṇḍa dasāṇaṇo tiparivāraṃ |
pattaṇṇo niyayapuravaraṃ, thuvvanto maṅgalasaesu || 104 ||

ทศพักตร์ผู้นั้น เมื่อได้กระทำประทักษิณรอบอารามพระชินะครบสามรอบแล้ว

พระองค์ผู้สรรเสริญสิ่งมงคลร้อยประการอยู่ที่บรรลู่ถึงเมืองอันเลิศของตน

Chapter 44

etthantarammi patta, pupphavimāṇaṭṭhio ya dahavayaṇo |
hantaṃ samujjayamaṇo, sambukkariṃ ghaṇakasāo || 29 ||

ทศพักตร์ผู้ประทับบนบุษบกวิมาน

ผู้กระหายการฆ่า หลงใหลการประหารศัตรูของคัมพูกะ

ได้มาถึง ณ ที่นั้นแล้ว

aha 'homuṇṇaṇṇo niyantaṇṇo pecchāṇṇi mohassa kāriṇi sīyā |
savvaṅgasundaraṅgī, suravāimahiṇaṇṇaṇṇo va rūveṇaṇṇaṇṇo || 30 ||

ลำดับนั้นพระองค์มองลงมาเห็นนางสีดาผู้ชวนหลงใหล

งามทั้งสรรพางค์กาย มีรูปโฉมประหนึ่งชายาของพระสุรบดี

mayāṇṇaṇṇalataviyaṅgo, ekkamaṇṇo dahamuho vicinteī |
kiṇṇo majjha kīraī ihaṇṇo, rajjeṇa imāe rahiyaṇṇaṇṇo? || 31 ||

ทศมุขผู้มีใจแน่วแน่ และถูกไฟราคะแผดเผากายา

ก็คิดว่า “หากปราศจากนางผู้นี้แล้วไซ้ไร

การครองราชย์ในโลกนี้จะมีประโยชน์อะไรสำหรับเรา”

⁵⁹ หมายถึงพิธีสำนึกและชำระบาป

paricintiūṇa evaṃ, tāhe avaloṇāṇe vijjāe |
 jāṇaī tāṇa dahamuho, nāmaṃ cariyam ca gottam ca || 32 ||
 เมื่อทศมุขพิจารณาตั้งนี้แล้ว

ในกาลนั้น พระองค์ก็รู้ชื่อ เรื่องราวและโคตรของนาง ด้วยวิทยาชื่อว่าอวโลกนา
 bahuesu samam samare, jujjhaī jo esa lakkhaṇo havaī |
 rāmo sīyāe samam, eso vi hu ciṭṭhaī raṇṇe || 33 ||

ผู้นี้คือลักษณณ์ ผู้ต่อสู้ในสมรภูมิมามากมายอย่างแน่แท้
 ส่วนรามผู้นี้เล่า ย่อมอยู่ในป่าพร้อมด้วยสิดาอย่างแน่นนอน

taṃ mottūṇa raṇamuhe, sīharavam lakkhaṇassa sarasarisaṃ |
 siggham harāmi sīyā, rāmassa vi vañcaṇam kāṇum || 34 ||
 เราจะบรรลือสีหนาทซึ่งเหมือนเสียงแห่งลักษณณ์ในสนามรบเพื่อลวงราม
 แล้วเราก็จะฉุดสิดาไปอย่างรวดเร็ว

mārihiī do vi ee, avassa kharadūsaṇo balasamaggo |
 paricintiūṇa evaṃ, sīharavam kuṇaī dahavayaṇo || 35 ||
 ขรฑุษณผู้ร้งพร้อมด้วยกองทัพทั้งปวง จะสังหารสองคนนี้ได้โดยไม่ต้องสงสัย
 เมื่อคิดตั้งนี้แล้วทศพัคร์ก็ได้บรรลือสีหนาทขึ้น

suṇiūṇa sīhanāyam, lakkhaṇaphuḍabiyadaḥāsīyam rāmo |
 jāo samāūlamaṇo, apphālaī dhaṇuvaram tāhe || 36 ||
 เมื่อพระรามได้สดับสีหนาทอันละม้ายเสียงของพระลักษณณ์ที่บรรลืออย่างน่าเกรงขาม
 ก็สับสนปั่นป่วน และกวัดแกว่งธนูอันเลิศในกาลนั้น

acchasa tāva khaṇekkam, sundari ! ettham jaḍāgikayarakkhā |
 lacchīharassa pāsam, jāva ya gantum niyattemi || 37 ||
 (พระรามกล่าวว่า) ดูก่อนน้องหญิงผู้ดังงาม
 จนกว่าพี่จะกลับมาจากการไปหาเจ้าลักษณณ์ในที่อันใกล้นี้

ขอเจ้าผู้มีชฎายุปกป้องอยู่ จงรออยู่ที่นี้สักครู่เถิด

bhaṇiṇṇa eva paṭṭimo, vārijjanto vi pāvasaṇṇesu |
vegeṇa raṇamuhaṃ so, pavisāi bhaḍamukkabukkāraṃ || 38 ||

พระปัทม เมื่อกล่าวแล้วอย่างนี้

พระองค์ผู้ถูกกอนันเป็นลางร้ายขัดขวางแล้ว

ก็รุดไปสู่สนามรบ ซึ่งเต็มไปด้วยเสียงคำรามอันเปล่งจากเหล่านักรบ

etthantarammi sahasā, avayariṇṇaṃ nahāü dahavayaṇo |
hakkhuvāi jaṇayataṇayā, bhuyāsu naliṇi vva mattagao || 39 ||

หลังเหาะลงจากท้องนภาไปยังที่นั้นอย่างรวดเร็ว

ทศพัคตร์ก็อุ้มธิดาของท้าวชนกขึ้นด้วยแขนทั้งสอง

เหมือนช้างตมันที่ชูดอกบัวขึ้นด้วยวง

datṭhūṇa harijjantī, sāmiyagharinī jaḍāṇṇo rutṭho |
nahaṇaṅgalesu paharāi, dasāṇaṇaṃ viṇṇavacchayale || 40 ||

ชฎายุเมื่อเห็นชายาของผู้เป็นนายถูกจุดไปก็กริ้วโกรธ

เข้าทำร้ายทศพัคตร์ที่อุระกำยำด้วยกรงเล็บ

ghāeṇa teṇa rutṭho, dahavayaṇo pakkhiṇaṃ amariseṇaṃ |
karapaharacunṇiyaṅgaṃ, pāḍeī lahuṃ dharāṇipattṭhe || 41 ||

ทศพัคตร์เกรี้ยวโกรธเพราะถูกปีกขึ้นนั้นทำร้าย

ก็บดขยี้ร่างกายของพญาปีกซีให้แหลกเป็นจุณ จนร่วงสู่พื้นอย่างรวดเร็ว

ด้วยการใช้หัตถ์ฟาดฟัน จากความโกรธ

jāva ya mucchāvihalo, pakkhī na uveī tattha paḍibohaṃ |
tāva ya pupphavimāṇe, sīyā āṇeī dahavayaṇo || 42 ||

ในระหว่างที่นกชฎายุเจ็บปวดและยังไม่ฟื้นคืนสติ

ทศพัคตร์ก็นำนางสีดามาที่บุษบกวิมาน

sā tattha vimāṇatthā, hīrantī jāṇiūṇa appāṇaṃ |
ghaṇasogavasībhūyā, kuṇaī palāvam jaṇayadhūyā || 43 ||

เมื่อธิดาของท้าวชนกผู้ประทับบนบุษบกวิมานนั้นรู้ว่าตนกำลังถูกขุดคร่า
พระนางผู้โศกเศร้าอย่างยิ่งก็คร่ำครวญ

cinteī rakkhasavaī, kaluṇapalāvam imā pakuvvantī |
bahuyam pi bhaṇṇamāṇī, rūsaī na pasajjaī majjham || 44 ||

รักษสบดีคิดว่า “นางผู้พิลาปคร่ำครวญอย่างน่าสงสารและพร่ำรำพันอยู่มากมายผู้นี้
ต้องโกรธและไม่ต้องใจเราเป็นแน่”

ahavā sāhusayāse, paḍhamam ciya ’bhiggaho mae gahio |
apasannā paramahilā, na ya bhottavvā surūvā vi || 45 ||

อนึ่ง เราได้ถือปฏิญญาอย่างสูงสุดในเบื้องหน้าพระสารทว่า
ภรรยาของผู้อื่น หากไม่เต็มใจ ถึงจะมีรูปงามปานใดก็ตาม
เราไม่พึงอภิมรณด้วย

tamhā rakkhāmi vyaṃ, ahayaṃ saṃsārasāgaruttāram |
hohī pasannahiyayā, imā vi maha dīhakāleṇam || 46 ||

เพราะเหตุนี้ เราจะรักษาคำมั่น อันเป็นเครื่องพาศ้ำมหาสมุทรแห่งวิญญูสงสาร
เมื่อเนิ่นนานไป นางก็จะมีใจปฏิพัทธ์ต่อเราเอง

eva paricintiūṇam, vaccaī laṅkāhivo sapurihutto |
rāmo pavisaraī raṇam, ghaṇasatthapaḍantasaṃghāyam || 47 ||

เมื่อคิดตั้งนี้แล้ว ลงกาธิบัติก็เดินทางมุ่งหน้าสู่เมืองของตน

ส่วนพระรามได้ก้าวเข้าไปในสนามรบซึ่งมีการปะทะกระทบกระทั่งกันของอาวุธอย่างเนือง
แน่น

Chapter 46

so tattha vimāṇattho vaccanto rāvaṇo jaṇayadhūyam |
datṭhum milāṇavayaṇam, jampaī mahurāṇi vayaṇāṇi || 1 ||

ราวณะผู้ประทับอยู่บนวิมาน กำลังเดินทางไป ผู้นั้น

เมื่อได้เห็นธิดาของท้าวชนกมีใบหน้าเศร้าหมอง

ก็กล่าวมธุรสวาจาว่า

hohi pasannā sundari !, maṃ diṭṭhī dehi somasasivayaṇe |
jeṇa mayañṇalo me pasamaī tuha cakkhusalileṇam || 2 ||

ดูก่อนน้องหญิงผู้งดงาม เจ้าจงยินดีเถิด

ดูก่อนนางผู้มีใบหน้าดูพระจันทร์อันชื่นใจ ขอเจ้าจงมองพี่เถิด

ด้วยว่าไฟแห่งความรักของพี่จะมอดลงได้ ก็ด้วยน้ำคือดวงเนตรของเจ้าช่วยดับ

jaī diṭṭhipasāyam me, na kuṇasi varakamalapattadalanayaṇe ! |
to pahaṇasuttimaṅgam, imena calañāravindeṇam || 3 ||

ดูก่อนนางผู้มีดวงตาราวกลีบบัวอันงามเลิศ หากเจ้าไม่เมตตาด้วยการมองพี่นี้แล้วไซ้

ก็ขอให้เจ้าจงกระทีบเศียรของพี่ด้วยบัวบาทของเจ้านี้เถิด

avaloīṇa pecchasi, sasela-vaṇa-kāṇaṇam imam puhaiṃ |
bhamāi jaso pavaṇo iva, majjha anakkhaliyagaīpasaro || 4 ||

ขอเจ้าจงทอดตามองผืนปฐพีนี้ อันมีป่าไม้และขุนเขาอยู่เบื้องล่าง

เกียรติยศของพี่ ย่อมลดเลี้ยวไปเหมือนสายลมที่กำจายไปไม่มั่นคง

icchasu mae kisoyari !, māṇehi jahicchiyam mahābhogam |
ābharañabhūsiyaṅgī, devi vva samaṃ surindeṇam || 5 ||

ดูก่อนแม่เฒ่าเฒ่า ขอเจ้าผู้ประดับประดารา่างกายด้วยอาภรณ์

จงคิดถึงความเพลิดเพลินอย่างยิ่งตามใจปรารถนา

ขอจงสมัครใจด้วยพี่ เสมือนพระเทวีสมัครใจด้วยจอมเทพเถิด

jaṃ rāvaṇeṇa bhaṇiyā, vivarīyamuhī ṭhiyā ya taṃ sīyā |
 jaṃ paraloyaviruddhaṃ, kaha jaṃpasi erisaṃ vayaṇaṃ ? || 6 ||
 ไม่ว่าจะราวณะจะกล่าวอันใด นางสีดาก็คงเบือนหน้าไปอีกด้านหนึ่งอยู่อย่างนั้น
 และกล่าวว่า “เจ้ากล่าววาทาซึ่งปิดกั้นการไปสู่โลกหน้าเช่นนี้ได้อย่างไร”

avasara diṭṭhipahāo, mā me aṅgāiṃ chivasu hatthenaṃ |
 paramahiliyāṇalasihāpaḍio salaho vva nāsihisi || 7 ||
 เจ้าจงหลีกไปให้พ้นจากสายตาข้า

อย่าเอามือมาแตะต้องข้า

เจ้าผู้โอบยิบนสู่เปลวเพลิงคือภรรยาของผู้อื่น จะต้องพินาศไปดุจตึกแตก

paranāriṃ pecchanto, pāvam ajjesi ayasasaṃjuttam |
 narayaṃ pi vaṅjasi mao, dukkhasahassāūlam ghoram || 8 ||
 ขอเจ้าผู้หมายตาภรรยาของผู้อื่นอยู่
 จงได้รับบาปอันประกอบด้วยการปราศจากเกียรติยศ
 และการตกสู่รอกอันน่ากลัว ซึ่งเต็มไปด้วยความทุกข์แสนสาหัสเมื่อตายไป

pharusavayaṇehi evaṃ, ahiyaṃ nibbhacchio ya sīyāe |
 mayanaparitāvīyaṅgo, taha vi na chaḍḍeī pemmāsā || 9 ||
 ราวณะผู้ถูกนางสีดาดูหมิ่นอย่างยิ่งด้วยขรสุวาจาอย่างนี้
 กระนั้นก็ตาม พระองค์ผู้ถูกความรักแผดเผาร่างกาย ก็ไม่ละทิ้งความหวังในความรัก

tāhe laṅkāhivaī, niyayasire viraiūṇa karakamalam |
 pāesu tīe paḍio, taṇamiva gaṇio videhāe || 10 ||
 ในกาลนั้น ลงกาธิบัติได้วางมือไว้บนศีรษะของตน
 และทอดกายลงแทบเท้าของนาง เหมือนถูกสีดาถือเป็นดั่งต้นหญ้า

kharadūsaṇasamgāme, nivvatte tāva āgayā suhadā |
suya-sāraṇamāyā, jayasaddaṃ ceva kuṇamānā || 11 ||

ครั้นเมื่อสงครามของขรพุชณ์สิ้นลงแล้ว

ในกาลนั้น เหล่านักรบมีศุภะและสารณะเป็นต้น

ผู้ให้ร้องประกาศชัยชนะอยู่ ได้กลับมาแล้ว

paḍupaḍaha-gīya-vāīya-raveṇa abhiṇandio saha baleṇaṃ |
pavisai laṅkānayarim, dasāṇaṇo indasamavibhavo || 12 ||

ทศพัคค์ร ผู้ยินดีด้วยเสียงขับและการบรรเลงกลองปฏูหะอันดังกึกก้อง

ผู้มีอำนาจเสมอพระอินทร์

เข้าไปสู่เมืองลงกาพร้อมด้วยกองทัพแล้ว

cinteī jaṇayatanayā, havai 'ha vijjāharāhivo eso |
āyaraī amajjāyaṃ, kaṃ saraṇaṃ to pavajjāmi ? || 13 ||

ธิดาของท้าวชนกคิดว่า

“ผู้เป็นใหญ่แห่งวิทยากรผู้นี้ ประพฤติต่ำทราม แล้วเราจะไปพึ่งใครได้”

jāva ya na eī vattā, kusalā daiyassa bandhusahiyassa |
tāva na bhujjāmi ahaṃ, āhāraṃ bhaṇai jaṇayasuyā || 14 ||

ธิดาของท้าวชนกกล่าวว่า

“ตราบใดที่ข้าวดีของสวามีผู้เสด็จพร้อมด้วยอนุชายังมาไม่ถึง

ตราบนั้นเราจะไม่บริโภคอาหารเลย”

devaramaṇaṃ ti nāmaṃ, ujjāṇaṃ puravarīe puvveṇaṃ |
ṭhaviūṇa tattha sīyā, niyayagharaṃ patthio tāhe || 15 ||

เบื้องตะวันออกแห่งเมืองลงกาอันเลิศ มีอุทยานชื่อว่าเทวรมณะ

เมื่อนางเสด็จไปไว้ ณ ที่นั่นแล้ว

ในกาลนั้นราวณะก็เดินทางไปสู่ปราสาทของตน

sīhāsaṇe nivitṭho, nāṇāvihamaṇimaūhapajjalie |
 sīyāvammahaṇaḍio, na lahaī nimisaṃ pi nivvāṇaṃ || 16 ||

ทศมุขผู้ประทับบนสีหასันอันเปล่งประกายด้วยแสงมณีนานาชนิด

อ่อนล้าเพราะความรักต่อนางสีดา

หาได้รับความสุขสงบแม้ชั่วขณะหนึ่งไม่

kharadūsaṇammi vahie, tāva palāvaṃ kuṇanti juvaṭo |
 mandoyaripamuhāo, laṅkāhivaīssa gharinṭo || 17 ||

ในขณะนั้น เหล่าชายาผู้อ่อนเยาว์ของลงกาธิบดี นำโดยนางมนโททรี

ก็พิลาปคร่ำครวญเพราะขรทุษณ์ถูกสังหารแล้ว

ekkoyarassa calaṇe, candanahā geṇhiūṇa rovantī |
 bhaṇaī hayāsā pāvā, ahayaṃ paī-puttaparimukkā || 18 ||

นางจันทรรนขาได้จับเท้าของเชษฐาร่วมอุทร กรรแสงร่ำไห้ว่า

“น้องเป็นหญิงบาป ไร้ลูกและสามี เป็นผู้สิ้นหวังแล้ว”

vilavantī bhaṇaī tao, laṅkāparamesao alaṃ vacche ! |
 runṇeṇa kiṃ va kīraī ?, puvvakayaṃ āgayam kammaṃ || 19 ||

จากนั้นผู้เป็นใหญ่แห่งลงกาก็กล่าวกับนางผู้ร่ำไห้อยู่ว่า

“น้องรัก อย่าร้องไห้คร่ำครวญไปเลย เจ้าจะทำอะไรได้

ในเมื่อกรรมอันกระทำไว้ในกาลก่อน ได้มาถึงแล้ว”

vacche ! jeṇa raṇamuhe, nigao kharadūsaṇo tuha suo ya |
 taṃ peccha vahijantaṃ, sahāyasahiyam tu acireṇaṃ || 20 ||

“ดูก่อนน้องหญิง ขรทุษณ์และบุตรของเจ้า ถูกผู้ใดสังหารแล้วในการรบ

เขาผู้นั้น ผู้ติดตามด้วยสหาย กำลังจะถูกสังหารในไม่ช้า เจ้าคอยดูเถิด”

samthāviūṇa bahiṇī, āesam jīṇaharaccāṇe dāūm |
pavisarāi niyayabhavaṇam, dasāṇaṇo mayañajaragahio || 21 ||
เมื่อปลอบประโลมภคินีให้มีกำลังใจแล้ว

ทศพัคตร์ผู้ถูกความทุกข์ใจเพราะความรักกุ่มรุม
ก็เข้าไปสู่หอบุชาพระชินะในตำหนักของตนเพื่อสักการะบูชา

mandoyarī pavitṭhā, daiyam datṭhūṇa dīhanīsāsam |
bhaṇāi visāyam sāmiya !, mā vaccasu dūsaṇavahammi || 22 ||

นางมนโททรีเข้าไปในตำหนัก เห็นสวามีทอดถอนใจ ก็กล่าวว่า

“ข้าแต่สวามี ขอท่านอย่าได้โศกเศร้าเพราะความตายของขรทุษณ์เลย”

anne vi tujjha bandhū, ettheva mayā na soiyā tumhe |
kiṃ puṇa dūsaṇasogaṃ, sāmi ! apuvvam samuvvahasi ? || 23 ||

“แม้ญาติพี่น้องคนอื่นของท่านที่ตายไป ณ ที่นี้ ก็ไม่ทำให้ท่านเสียใจ

ข้าแต่สวามี ท่านจะแบกความโศกเศร้าเนื่องจากขรทุษณ์

อันไม่เคยมีมาก่อนไว้ทำไมเล่า”

lajjanto bhaṇāi tao, suṇa sundari ! ettha sārasabbhāvam |
jaī no rūsesi tumam, to haṃ sāhemi sasavayaṇe ! || 24 ||

จากนั้น รวณะรู้สึกอายก็กล่าวว่า

“ดูก่อนน้องหญิงผู้งดงาม เจ้าจงฟังความจริงอันเป็นแก่นสาร

ดูก่อนเจ้าผู้มีใบหน้าราวกับพระจันทร์ ถ้าเจ้าไม่โกรธพี่แล้วไซ้ พี่ก็จะเล่าให้เจ้าฟัง”

sambukko jeṇa hao, vivāio dūsaṇo ya saṃgāme |
sīyā tassa mahiliyā, hariūṇa mae ihā’’ṇīyā || 25 ||

“คัมพูกะและขรทุษณ์ ถูกผู้ใดสังหารแล้วในสงคราม

ภรรยาของเขาคือนางสีดาผู้นี้ พี่ได้ลักพามาแล้ว ณ ที่นี้”

jaī nāma sā surūvā, na mae icchāi paīṃ mayanaṭattam |

to natthi jīviyaṃ me, tujjha pie sāhiyaṃ eyaṃ || 26 ||

“ถ้าหญิงชื่อนั้นผู้ดงาม ไม่ปรารถนาให้ผู้ถูกราคะแพศยาเป็นสามีแล้วไซ้
ชีวิตของพี่ก็จะหาไม่

ดูก่อนนางผู้เป็นที่รัก นี่คือเรื่องที่พี่ได้เล่าให้เจ้าฟังแล้ว”

daīyaṃ eyāvattham, daṭṭhum mandoyarī samullavaī |

mahilā sā akayatthā, jā deva ! tumam na icchei || 27 ||

เมื่อเห็นชายคนรักตกอยู่ในสภาพเช่นนี้ นางมนโททรีก็ปลอบว่า

“ข้าแต่พระองค์ หญิงผู้ไม่ปรารถนาท่าน

ย่อมเป็นหญิงที่ยังไม่บรรลุเป้าหมายในชีวิต”

ahavā sayalatihuyaṇe, sā ekkā rūva-jovvaṇaḡaṇaḡdhā |

aīmāṇaḡavvīyaṇaṃ, jājjāi jā tume sāmi ! || 28 ||

“ข้าแต่พระสวามี หญิงใดที่ท่านผู้ถือพระองค์อย่างยิ่งเช่นนี้ชายตาแล

หญิงนั้นก็นับว่าเป็นผู้หนึ่งซึ่งอุดมไปด้วยรูปโฉม ความเยาว์วัยและคุณสมบัติที่ดีในสามโลก

keūrabhūsiyāsu, imāsu bāhāsu karikarasamāsu |

kiha na 'vagūhasi sāmiya !, tam vilayaṃ sabalakāreṇaṃ || 29 ||

“ข้าแต่พระสวามี ด้วยกำลัง ท่านจะไม่ตระกองกอดหญิงสาวผู้นั้น

ในอ้อมแขนประดุจวงช้างอันประดับด้วยกำไลต้นแขน ได้อย่างไรกันเล่า”

so bhaṇāi suṇasu sundari !, atthi imaṃ kāraṇaṃ mahāgaruyaṃ |

balagavvio vi santo, jeṇa na giṇhāmi paramahilaṃ || 30 ||

ราวณะกล่าวว่า “ดูก่อนน้องหญิงผู้ดงาม ขอเจ้าจงฟัง

นี่เป็นเหตุผลที่สำคัญอย่างยิ่ง

แม้พี่จะเป็นผู้มีความหยิ่งผยองในพลังกำลังก็ตาม

แต่พี่ไม่อาจฉุดคร่าภรรยาของผู้อื่นได้

puvvaṃ mae kisoyari !, aṇantaviriyassa pāyamūlammi |
sāhupaḍicoiṇaṃ, kaha vi ya ekkamaṃ vayaṃ gahiyaṃ || 31 ||

ดูก่อนแม่เอวบาง พระสาธุได้จูงใจพี่ให้ถือครองพรตข้อหนึ่งไว้
ณ แทบเบื้องบาทของพระอนันตวิริยะในกาลก่อน (คือ)

jā necchaī paramahilā, apasannā jāi vi rūvaguṇapunaṇṇā |
sā vi mae balenaṃ, na patthiyavvā sayākālaṃ || 32 ||

หากภรรยาใดของชายอื่น แม้มีรูปโฉมและคุณสมบัติเพียบพร้อมบริบูรณ์
แต่ไม่ยินยอมพร้อมใจ ไม่ปรารถนาพี่
พี่ไม่อาจบังคับหญิงผู้นั้นด้วยกำลังในกาลทุกเมื่อ

eeṇa kāraṇeṇaṃ, balā na ginhāmi parigihatthā haṃ |
mā me nivittibhaṅgo, hohī puvvammi gahiyaē || 33 ||

ด้วยเหตุนี้ พี่จะไม่ชื่นใจภรรยาของผู้อื่นด้วยกำลัง
ขอการไม่งดเว้นจากหญิงผู้พี่พี่ได้จับมาแล้วในกาลก่อน จงอย่าได้มีแก่พี่เลย

acaliya-akhaṇḍiyaē, esa nivittīe narayapaḍio vi |
uttārijjāmi aham, ghaḍo vva kūvammi rajjūe || 34 ||

เจ้าอาจช่วยพี่ผู้ตกนรก
จากการงดเว้นซึ่งไม่คลอนแคลนและไม่ถูกทำลาย ให้หลุดพ้นได้
เสมือนหมอน้ำในบ่อน้ำย่อมถูกสาวขึ้นมาด้วยเชือกฉันทันนั้น

mayanaṣasarabhinnahiyayaṃ, jāi jīvantamaṃ mae tumamaṃ mahasi |
sundari !, āṇehi lahuṃ, taṃ mahilāosahiṃ gantuṃ || 35 ||

ถ้าเจ้าหวังให้พี่ผู้มีหัวใจแหลกสลายเพราะศรคือความปรารถนา
ให้มีชีวิตต่อไปได้แล้วละก็

ดูก่อนน้องหญิงผู้งดงาม เพื่อให้พี่ได้โอสถคือสตรี ขอเจ้าจงนำนางผู้นั้นมาโดยเร็วเถิด

eyāvattḥasarīram, kantam mandoyarī paloeüm |
juvaṭhi samparivudā, caliyā jattha 'cchae siyā || 36 ||

นางมนโททรี เมื่อเห็นสวามีตกอยู่ในสภาพเช่นนี้

นางผู้แหวดล้อมด้วยสาวสนมกำนัลใน ก็ออกไปสู่สถานที่ซึ่งนางสีดาประทับอยู่

ujjāṇam suraramaṇam, sampattā tattha pāyavasamīve |
mandoyarīe diṭṭhā, jaṇayasuyā vaṇasirī ceva || 37 ||

นางมนโททรีไปถึงอุทยานชื่อว่าสุธรรมณะแล้ว

ได้เห็นธิดาของท้าวชนกที่ไต่ต้นไม้ ณ ที่นั้น

เสมือนพระนางศรีประทับอยู่ในป่า

ālaviūṇa nivitṭhā, jampaī mandoyarī suṇasu bhadde ! |
kiṃ necchasi bhattāram, dahavayaṇam kheyarāhivāi ? || 38 ||

หลังจากนางมนโททรีนั่งลงพักกายแล้วก็กล่าวว่า

“ดูก่อนนางผู้เจริญ ขอเจ้าจงฟัง

เหตุใดเจ้าจึงไม่ต้องการทศพัคค์ผู้เป็นเจ้าแห่งวิทยากรเป็นสวามี”

mahigoyarassa atthe, kiṃ acchasi dukkhiyā tumam bāle ! |
aṇuhavasū devasokkham, laddhūṇa dasāṇaṇam kantam || 39 ||

“ดูก่อนสาวน้อย เพื่อบุรุษย์เดินดินแล้ว เจ้าจะนั่งเสียใจไปทำไมกัน

เมื่อยอมรับทศพัคค์เป็นสวามีแล้ว เจ้าจะได้เสวยสุขทางกาย”

je rāma-lakkhaṇā vi hu, tujjha hie niyayameva ujjuttā |
tehim pi kiṃ va kīraī, vijjāpamesare rutṭhe ? || 40 ||

“รามและลักษณผู้ใด ที่เจ้าเทิดทูนไว้ในหัวใจอยู่เสมออัน

พวกเขาจะกระทำสิ่งใดได้ เมื่อพระผู้เป็นใหญ่แห่งเหล่าวิทยากรก็วิโรธรขึ้นมา”

mandoyarīe evaṃ, jaṃ bhaṇiyā jaṇayanandiṇī vayaṇaṃ |
jāyā gaggarakaṇṭhā, aṃsujalāpunnānayaṇajuyā || 41 ||

ธิดาของท้าวจนก ผู้ที่นางมนโฑทริกกล่าววาจาด้วยดังนี้แล้ว
ก็สะอึกสะอื้น มีนัยน์ตาทั้งคู่เต็มไปด้วยอัสสุชล

paḍibhaṇāi tao sīyā, saṭṭi kiṃ erisāṇi vayaṇāṇi |
jaṃpanti sumahilāo, uttamakulajāyapuvvāo ? || 42 ||

จากนั้น นางสีดาได้กล่าวตอบว่า

“หญิงผู้ดีมีคุณธรรม ผู้เกิดในตระกูลสูงส่ง
กล่าววาจาเช่นนี้ได้อย่างไรกัน”

jaī vi hu imaṃ sarīraṃ, chinnam bhinnam hayaṃ ca puṇaruttaṃ |
rāmaṃ mottūṇa paī, taha vi ya annaṃ na icchāmi || 43 ||

“ถึงแม้ว่าร่างนี้จะถูกตัด ทำลาย และทุบตี ซ้ำแล้วซ้ำเล่าก็ตาม
นอกเสียจากพระรามแล้ว ข้าก็ไม่ปรารถนาชายอื่นเป็นสามี”

jaī vi akhaṇḍalasarisaṃ, parapurisaṃ saṇamkumārārūvaṃ pi |
taṃ pi ya necchāmi ahaṃ, kiṃ vā bahuehi bhaṇiehiṃ ? || 44 ||

“ข้าไม่ปรารถนาราวณะผู้นั้น ผู้เป็นสามีของหญิงอื่น
แม้ว่าพระองค์จะเหมือนพระอินทร์ และมีรูปร่างเหมือนพระสันตกุมารก็ตาม
จะพูดไปใยให้มากความ”

etthantarammi patto, dahavayaṇo mayāṇaveyaṇumhavo |
sīyāe samabbhāse, avadiṭṭhio bhaṇāi vayaṇāiṃ || 45 ||

ทศพัคตร์มาถึง ณ ที่นั้นแล้ว ถูกความรักแผดเผาให้เจ็บปวด
มายืนอยู่ใกล้ๆกับนางสีดา แล้วกล่าวว่า

sundari ! vinnappam suṇa, hīṇo haṃ keṇa vatthuṇā tāṇaṃ |
jeṇa mamaṃ bhattāraṃ, necchasi suiraṃ pi bhaṇṇantī ? || 46 ||

“คุณน้องหญิงผู้งดงาม ขอเจ้าจงฟังคำวิงวอน
เทียบสองคน คือพี่กับราม พี่เป็นผู้ต่ำต้อยกว่าด้วยเรื่องอะไรเล่า
เจ้าถึงยังพูดอยู่ตลอดเวลาว่าเจ้าไม่ปรารถนาพี่เป็นสามี”

bhaṇāi tao jaṇayasuyā, avasara mā me chivehi aṅgāiṃ |
vijjāharāhama ! tumam, kaha jampasi erisaṃ vayaṇaṃ ? || 47 ||

จากนั้น ธิดาของท้าวชนกกกล่าวตอบว่า
“หลีกไปให้พ้น อย่าแตะต้องตัวข้า
คุณก่อนเจ้าผู้ต่ำช้าในหมู่วิทยาธร เจ้ากล่าววาจาเช่นนี้ได้อย่างไร”

māi juvaīṇa kisoyari !, hohi tumam uttamā mahādevī |
māṇehi visayasokkham, jahicchiyaṃ, jahicchiyaṃ mā cirāvemi || 48 ||

ราวณะกล่าวว่า “คุณก่อนแม่เอบางในเหล่าสาวงามของพี่
เจ้าจงมาเป็นมหาเทวีสูงสุดเถิด
เจ้าจงคำนึงถึงความสุขสบายตามใจปรารถนา อย่าได้ชักช้าเลย”

to bhaṇāi jaṇayataṇayā, samayaṃ rāmeṇa raṇṇavāso ya |
ahiyaṃ me kuṇāi dhiim, suravailogaṃ visesei || 49 ||

ในกาลนั้น ธิดาของท้าวชนกกกล่าวว่า
“การอยู่ป่าเคียงคู่กับพระรามย่อมทำให้ข้าพึงพอใจเป็นอย่างยิ่ง
วิเศษเสียยิ่งกว่าโลกของพระสุรบตีด้วยซ้ำ”

bhūsaṇarahiyā vi saī, tae sīlam tu maṇḍaṇam hoī |
sīlavihūṇāe puṇo, varaṇam khu maraṇam mahiliyāe || 50 ||

“หญิงผู้มีคุณธรรม แม้ปราศจากเครื่องประดับก็ตาม

ศีลของนางนั่นเองที่จะเป็นเครื่องประดับกาย

ทว่า สำหรับหญิงผู้ปราศจากศีลธรรม ความตายย่อมเป็นสิ่งประเสริฐสุดสำหรับนาง”

jaṇ eva nirāgario, māyā kāūṃ samujjao sahasā |
atthamio divasayaro, tāva ya jāyam tamaṇ ghoram || 51 ||

ราวณะถูกบริภาษด้วยวาจาเช่นนั้น ก็เริ่มสร้างภาพลวงโดยพลัน

พระองค์ทำให้พระอาทิตย์ตก ความมืดที่นำกลัวก็บังเกิดขึ้นในทันใด

hatthīsu kesarīsu ya, vagghesu ya bhesiyā jaṇayadhūyā |
na ya paḍivannā saraṇam, dasāṇaṇam neva sā khuhiyā || 52 ||

ธิดาของท้าวมกแม่หวาดกลัวเหล่าช้าง สิงโต และเสือ

แต่ก็ไม่หวั่นไหวเลย หาได้ไปพึ่งทศพัคตร์ไม่

rakkhasa-veyālesu ya, ahiyam bhesāviyā vi nāgesu |
na ya paḍivannā saraṇam, dasāṇaṇam neva sā khuhiyā || 53 ||

นางถูกรากษส เวตาล และนาคทำให้หวาดกลัวอย่างยิ่ง

แต่กระนั้นก็ไม่หวั่นไหวเลย หาได้ไปพึ่งทศพัคตร์ไม่

evam dasāṇaṇam, bhesijjantīe vavagayā rayanī |
nāsento bahalatamaṇ, tāva cciya uggao sūro || 54 ||

กลางคืนได้อันตรธานไปจากนางผู้ที่ถูกราวณะทำให้หวาดกลัวอยู่อย่างนี้

ความมืดสนิทกำลังเสื่อมสูญ ในขณะที่พระอาทิตย์ค่อย ๆ ปรากฏขึ้นนั้นเทียว

tattheva varujjāṇe, ṭhiyassa suhaḍā vibhīsaṇāīyā |
sigghaṃ ca samaṇupattā, paṇamanti kameṇa dahavayaṇaṃ || 55 ||

เหล่านักรบของราวณะผู้อยู่ในอุทยานอันเลิศแห่งนั้น

มีวิเศษณะเป็นต้น ได้ไปถึงอย่างรวดเร็ว

แล้วน้อมคารวะต่อทศพัคค์์ตามลำดับ

tāva ya taḥaṃ ruyantī, daṭṭhūṇa bihīsaṇo jaṇayadhūyaṃ |
pucchaī kahehi bhadde !, duhiyā bhajjā va kassa tumāṃ || 56 ||

ขณะนั้นวิเศษณะได้เห็นธิดาของท้าวชนกรำให้อยู่ ณ ที่นั้น ก็ถามว่า

“ดูก่อนนางผู้เจริญ บอกมาเถิดว่าเจ้าเป็นธิดาหรือภรรยาของผู้ใด”

sā bhaṇāī vaccha ! nisūṇasu, duhiyā jaṇayassa naravarindassa |
bhāmaṇḍalassa bahiṇī, rāghavagharinī ahaṃ sīyā || 57 ||

นางสีดาตอบว่า “พ่อคุณ ขอท่านจงฟัง เราคือสีดา

เป็นธิดาของท้าวชนกจอมกษัตริย์

เป็นภคินีของภามันทีละ

และเป็นชายาของพระรามรามพ”

jāva ya majjha piyayamo, gavesanaṭṭhe gao kaṇiṭṭhassa |
tāva ahaṃ avahariyā, imēṇa pāveṇa raṇṇāo || 58 ||

“เมื่อสวามีของเราออกไปค้นหาอนุชา เราก็ถูกคนบาปผู้นี้ลักพามาจากป่า”

jāva na vaccaī maraṇaṃ, maha virahe rāghavo taḥiṃ raṇṇe |
tāva imo dahavayaṇo, neūṇa mae samappeū || 59 ||

“ตราบไตที่พระรามยังไม่สิ้นพระชนม์เพราะการพลัดพรากจากเราในป่านั้น
ตราบนั้น ขอทศพัคค์์ผู้นี้ เมื่อพาเรามาแล้วก็จงคืนเรากลับไปเสีย”

suñiūṇa tīe vayanam, bihisaṇo bhāyaram bhaṇāi evam |

dittāṇalāsamāsarīsī, kiṃ paranārī samāṇiyā ? || 60 ||

เมื่อได้ฟังคำพูดของนาง วิภิชณะก็ได้กล่าวกับเชษฐาอย่างนี้ว่า

“ท่านพชายาของผู้อื่น ผู้เสมือนเปลวไฟอันร้อนแรงมาหรือ”

annam pi suṇasu sāmiya !, tujjha jaso bhamaī tihuyaṇe sayale |

paranāripasaṅgaṇam, mā ayasakalaṅkio hohi || 61 ||

“ข้าแต่พระเชษฐาผู้เป็นใหญ่ ขอท่านโปรดฟังผู้อื่นด้วย

เกียรติยศของท่านย่อมแผ่ไพศาลไปทั้งสามโลก

ขอท่านโปรดอย่าเป็นผู้เสื่อมเสียเพราะการปราศจากเกียรติยศ

ด้วยการร่วมอภิรมย์กับภรรยาของผู้อื่นเลย”

uttamapurisāṇa pahū !, na ya juttam erisaṃ havaī kammaṃ |

bahujanaduguñchaṇiyam, doggaigamaṇam ca paraloe || 62 ||

“ข้าแต่พระองค์ ในบรรดาบุรุษผู้เลิศ การกระทำเช่นนี้หาได้เป็นสิ่งเหมาะสมไม่

เป็นสิ่งที่ชนหมู่มากพึงเดียดฉันท์ และเป็นเครื่องนำไปสู่ทุกติในปรโลก”

paḍibhaṇāi kheyareṇdo, kiṃ paradavvam maham vasumaīe |

dupayacaūppayavattum, jassa na sāmī aham jāo ? || 63 ||

ผู้เป็นใหญ่แห่งเหล่าวิทยากรตอบว่า

“บนแผ่นดินของเรานี้ ทรัพย์ที่เป็นของผู้อื่นมีด้วยหรือ

ทรัพย์สินคือสัตว์จตุบาทซึ่งเราไม่ได้เป็นเจ้าของมีด้วยหรือ”

etthantare vilaggo, bhavaṇālamkāramattamāyaṅgam |

sīyā vi ya āruhiyā, pupphavimāṇe dahamuheṇam || 64 ||

ทศมุขขึ้นชี้ข้างตม้นชื่อว่าภูวนาลังการะ ณ ที่นั่นเอง

ส่วนนางสีดา ทศมุขก็ให้ขึ้นสู่บุษบกวิมาน

gaya-turaya-joha-rahavara-saṃghaṭṭuṭṭhantamaṅgalaraveṇaṃ |

ahiṇandio ya vaccaï, taṇamiva gaṇio videhāe || 65 ||

พระองค์ผู้บิณฑิยินดียิ่ง ผู้ถูกสืตาดือเสมือนเป็นต้นหญ้าก็เคลื่อนพลไป

มีเสียงมกคลดงขึ้นจากหมู่ช้าง ม้า นักรบ และรถอันประเสริฐ

patto samattakusumaṃ, ujjaṇaṃ vivihapāyavasamiddhaṃ |

pupphagirissa maṇaharaṃ, ṭhiyaṃ ca uvariṃ samanteṇaṃ || 66 ||

พระองค์ไปถึงอุทยานชื่อสมัสตกุสุมะ

อันอุดมไปด้วยต้นไม้ต่าง ๆ น่ารื่นรมย์ใจ

ตั้งอยู่บนด้านข้างของเขาบุษปคีรี

tatto so dahavayaṇo, mayañālapajjalantasavvaṅgo |

paḍio vasaṇasamudde, ahiyaṃ cintāūro jāo || 81 ||

จากนั้น ทศพัคค์ผู้ขึ้น ผู้มีสรรพางค์ลูกโชนด้วยเปลวเพลิงแห่งความรัก

ผู้ตกสู่มหาสมุทรแห่งความปรารถนา

ทุกข์ทรมานเพราะความวิตกกังวลอย่างยิ่ง

soyaï gāyaï vilavaï, dīhūṇhe tattha muyaï nīsāse |

kottimatalaṃ nisaṇṇo, apphālaï dāhiṇakarenaṃ || 82 ||

พระองค์โศกเศร้า ขับเพลง รำพันพิลาป ถอนลมหายใจที่ร้อนผ่าวเนิ่นนาน ณ ที่นั้น

ทรุดตัวลงนั่งที่พื้นอันปูด้วยกระเบื้อง พาดพิ้นด้วยหัตถ์ขวา

sahasā samuṭṭhiṇaṃ, vaccaï bhavaṇāū niggao santo |

punaravi niyattaï lahuṃ, sīyā sīya tti jaṃpanto || 83 ||

เมื่อราวณะลุกขึ้นมาแล้ว ก็ออกจากพระราชวังไปโดยฉับพลัน

แล้วก็กลับมาอีกอย่างรวดเร็ว

พรำรำพันแต่ สีดา สีดา

lolai kamalottharaṇe, simcanto bahalacandanarasaṇam |
utthai calai viyambhai, gahio mayanaggitāveṇam || 84 ||

ราวณะผู้ชโลมร่างกายด้วยกระแจะจันทน์

เกลือกกลิ้งไปบนผ้าปูเตียงอันประดับด้วยดอกบัว

พระองค์ผู้ถูกความร้อนจากไฟแห่งความรักครอบงำ

ผุดลุกขึ้น ขยับกาย ผ่อนคลายขึ้น

jampaī bhuyāsu tulio, kaīlāso kheyarā jiyā savve |
so kiha moheṇa ahaṃ, masirāsinirūvio kāūṃ || 85 ||

พระองค์กล่าวว่า “เขาไกรลาส ซึ่งเราทำให้ตั้งตรงด้วยแขนทั้งคู่

วิยาศรทั้งปวง เราก็ก็นำชนะได้แล้ว

ตัวเราถูกมองว่าเป็นกองหมึกดำมืด จากความลุ่มหลงนางสีดาด้วยโมหะได้อย่างไรกัน”

Chapter 55

aha tattha vāṇarabalaṃ, samāgayam jāṇiūṇa āsanne |
velā lavaṇajalassa va, khuhuyā laṃkāpurī savvā || 1 ||

ลำดับนั้น เมื่อชาวเมืองลงกาทั้งปวงรับรู้ว่กองทัพวานรได้เข้ามาประชิด ณ ที่นั้นแล้ว

ก็หวาดหวั่นปั่นป่วนเหมือนชายฝั่งทะเล

āruṭṭho dahavayaṇo, niyayaṃ sāhaṇaṃ sayalaṃ |
jāyā ghare ghare cciya, saṃgāmakahā jaṇavayassa || 2 ||

ทศพัคตร์ผู้โกรธเกรี้ยวได้ประชุมกองทัพทั้งปวงของตน

ข่าวสงครามกระจายไปในทุก ๆ เรือนของชาวบ้านชาวเมืองนั้นเทียว

saṃgāmamahābherī, pahayā paḍupaḍaha-tūrasaṃghāyā |
saddena teṇa suhaḍā, sannaddhā sāmiyaṃ pattā || 3 ||

มหาเอรีแห่งการสงครามอันประกอบด้วยกลองปฏูหะและเครื่องดนตรีอันก็ก้องกุ่นขึ้น
แล้ว

ด้วยเสียงนั้น เหล่าทหารผู้พร้อมรบก็รุดไปหานายของตน

etto lamkāhivaī, saṃgāmasamujjayam paṇamiūṇam |
nayaivihivihūyabuddhī, bihīsaṇo bhaṇaī nisūṇehi || 4 ||

จากนั้น วิเศษณ์ผู้รอบรู้

ห้วนอกห้วนใจจากวิธีทางการเมืองการทหาร

ได้น้อมเคารพลงกาธิบตีผู้กระหายสงคราม และกล่าวว่า “ขอท่านโปรดฟัง”

tuha pahu! paritṭhiyā iha, indassa va saṃpayā mahāviūlā |
sasi-saṅkha-kundadhavalo, bhamaī jaso tihuyāṇe sayale || 5 ||

“ข้าแต่พระองค์ ความรุ่งเรืองอันยิ่งใหญ่ของท่านผู้ประดุจดั่งพระอินทร์ ตั้งมั่นแล้ว ณ ที่นี้
ยศของท่านอันขาวกระจ่างดุจพระจันทร์ สังกข์ และดอกมะลิ ย่อมขจรขจายในทั้งสามโลก

mahilāheūm sāmiya!, mā nehi parikkhayam khaṇeṇa tumam |
appehi jaṇayataṇayā, imāe kim kāraṇam siddham? || 6 ||

“ข้าแต่ท่านผู้เป็นนาย ขอท่านจงอย่าพาเมืองลงกาไปสู่ความพินาศภายในพริบตา
เพราะหญิงผู้เดียวเลย

ขอท่านโปรดคืนธิดาของท่านคนไป การณ์ใดจะสำเร็จด้วยนางผู้นี้”

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

CHULALONGKORN UNIVERSITY

na ya havaī ettha doso, havaī guṇo kevalo tihuyāṇammi |
suhasāyare nimaggo, bhujjasu vijjāharamahiḍḍhim || 7 ||

ในเรื่องนี้ โทษย่อมไม่มี

คุณเท่านั้นย่อมมีในสามโลก

ขอท่านผู้จมลงสู่สาครแห่งความสุข จงเสวยอำนาจอันยิ่งใหญ่ในหมู่วิทยาธรเถิด

suṇiūṇa vayanameyam, ārutṭho indaī bhaṇaī evam |
ko tujjha āhiyāro, jeṇa samullavasi erisayam? || 8 ||

เมื่อได้ฟังคำพูดนี้ อินทรชิตผู้โกรธเกรี้ยวก็กล่าวดังนี้

“ท่านเจรจาเยี่ยงนี้กับผู้มีอำนาจเหนือท่านได้อย่างไรกัน”

jaī veriyāṇa bīhasi, ahiyaṃ saṃgāmakāyaro si tumam |
nikkhittasatthadaṇḍo, pavisasu bhavaṇodaraṃ sigghaṃ || 9 ||

“ถ้าท่านกลัวข้าศึก ท่านก็เป็นผู้ขี้ลาดในการต่อสู้เป็นอย่างยิ่ง
เมื่อท่านขว้างศัสตราวุธและพลองทิ้งไปแล้ว จงใส่หัวเข้าไปสู่ที่พำนักเสียโดยเร็ว”

nivaḍantasatthanivahe, saṃgāme māriūṇa paḍi sattum |
khaggenā’yaḍḍhijjai, lacchī vīreṇa nikkhuttaṃ || 10 ||

“เมื่อฆ่าศัตรูในสงครามอันมีอาวุธจำนวนมากที่กำลังพาดพิงมาแล้ว
ความรุ่งเรืองย่อมเกิดขึ้นแก่ตัวของวีรบุรุษด้วยตาบโดยไม่ต้องสงสัย”

laddhūṇa uttamam ciya, mahilāraṇaṃ imam vasumaīe |
kiṃ muccaī dahavayaṇo, jahā tume bhāsiyaṃ vayaṇam? || 11 ||

“เมื่อได้นางแก้วผู้ประเสริฐสุดบนพื้นปฐพีนี้มาแล้ว
ทศพิศกัทรหรือจะปล่อยนางไปตามคำพูดที่ท่านกล่าว”

bhaṇio bihīsaṇeṇaṃ, nibbhacchanākāraṇaṃ tao vayaṇam |
puttattaṇeṇa jāo, vairī lamkāhivassa tumam || 12 ||

จากนั้น วิภิชณะกล่าวตำหนิอินทริชิตว่า
“เจ้ากำเนิดในฐานะบุตร แต่กลายเป็นศัตรูของลงกาธิบดีเสียเอง”

bhavaṇe samutthiyaṃ ciya, aggī pūresi indhaṇeṇa tumam |
ahiyaṃ hiyaṃ ti mannasi, jampanto erisaṃ vayaṇam || 13 ||

“ในราชวัง เจ้าเติมไฟที่ก่อขึ้นด้วยเชื้อไฟนั้นเทียว
เจ้าเห็นว่าสิ่งที่ไม่เป็นประโยชน์กลับเป็นประโยชน์
จึงได้เจรจาคำพูดเยี่ยงนี้”

kañcaṇaḥaṇapāyāraṃ, laṅkā lacchihareṇa jāva na vi |
bhajjai saresu khippaṃ, tāva samappehi vaidehiṃ || 14 ||

“ตราบไตที่เมืองลงกาอันมีปรากฏการทองคำแน่นหนายังไม่ถูกพระลักษมณ์ทำลายด้วยศร
ตราบนั้นขอท่านจงส่งนางสีดาคืนไปโดยพลัน”

vajjāvattadhaṇudharaṃ, rusiyaṃ ciya rāhavaṃ samaramajjhe |
lacchihareṇa samayaṃ, tubbhe na ya johiüṃ sakkā || 15 ||

“พวกท่านยอมไม่อาจที่จะต่อสู้เสมอกับพระรามราชพสุภักวีโรครธ ผู้ทรงธนูชรรวระตะ
พร้อมด้วยพระลักษมณ์ ในท่ามกลางสมรภูมิได้”

je tassa gayā paṇaiṃ, suhadā kaīdīvavāsīṇo bahave |
māhinda-mayala-tīrā, siripavvaya-haṇuruhāiyā || 16 ||
keligilā ya rayaṇā, tahe va velaṃdharā ya nahatilayā |
sañjhārāyā ya tahā, dahimuhadīvāsayā ceva || 17 ||

“ผู้ที่อาศัยในทวีปแห่งวานรอันมากมาย มีมาเหนทระ มลยะ ตีระ ศรีปรรวตะ และหนุรุหะ
เป็นต้น

อีกทั้งยังมี เกลีคิละ รัตนะ เวลันธระและนภัสติลกะ

รวมถึงสันธยาราคะและผู้อยู่ในทวีปทมิขะนั้นเทียว

ไปสวามิภักดิ์เป็นทหารกล้าต่อพระรามผู้นั้น”

evaṃ pabhāsayaṇtaṃ, bibhīsaṇaṃ kohapūriyāmariso |
āyaddhiūṇa khaggam, dahavayaṇo ujjao hantaṃ || 18 ||

ทศพิภคร์เต็มไปด้วยความโกรธต่อวิษณะผู้กำลังกล่าวเช่นนี้

ได้ชักดาบเงื้อง่าขึ้น หมายถึงฆ่าเสีย

amarisavasamaṅgaṇaṃ, teṇa vi ummūlio rayaṇathambho |
kāūṇa mahābhiüdī, jetṭhassa-ahitṭhio puraο || 19 ||

เสาก้าวถูกวิษณะผู้ตักไปสู่อำนาจแห่งความโกรธถอนออกมาแล้ว

วิฤชณะ เมื่อกระทำหน้านิ้วควมวดก็ไปยื่นประจันต่อหน้าพระเชษฐา
 jujjhaṃ samujjayā te, kahakaha vi nivāriyā ya bhiccehim |
 niyayabhavaṇāṇi nīyā, indaī taha bhāṇukaṇṇehim || 20 ||
 ทั้งคู่เริ่มสัประยุทธ์กัน แม้จะถูกบริวารห้ามแล้วด้วยประการใด ๆ ก็ตาม
 และถูกอินทรชิตและกุมภกรรณแยกตัวนำไปสู่ตำหนักของตนแล้ว

ruttho bhaṇaī dhamuho, nikkhamaū bihīsaṇo maha purīo |
 paḍikūlamāṇasenam, ṭhīeṇa kim teṇa dutṭheṇam? || 21 ||

ทศमुखผู้โกรธจึงกล่าวว่า

“อ้ายวิฤชณะจงออกไปจากเมืองของข้าเสีย
 คนชั่วผู้ตั้งใจเป็นปฏิปักษ์จะมีประโยชน์อันใด”

so eva bhaṇiyametto, bihīsaṇo niggao puravarīo |
 akkhohiṇīsu sahio, tīsāe pavarasennassa || 22 ||

เพียงแต่ถูกกล่าวอย่างนั้น

วิฤชณะก็ออกจากเมืองอันเลิศ พร้อมด้วยกองทัพอันประเสริฐ จำนวน 30 อักเขาทิณี⁶⁰

Chapter 65

aha lakkhaṇam visallam cariyapurisehim sāhiyam etto |
 suṇiūṇa rakkhasavaī, mantīhi samam kuṇaī mantam || 1 ||

เมื่อได้ฟังเรื่องพระลักษมณ์ผู้พ้นจากการต้องศรจากจاربुरुษแล้ว

จากนั้นรักษสบัติก็ได้หารือกับเหล่ามนตรี

vivihakalāgamakusalo, miyankaṇāmo tao bhaṇaī mantī |
 rūsaṇi jaī vā tūsasi, taha vi ya nisūṇehi maha vayanam || 2 ||

จากนั้น มนตรีชื่อมฤคคางกะ ผู้สามารถในศิลปศาสตร์และคัมภีร์อาคมต่าง ๆ

⁶⁰ อักเขาทิณีหมายถึงกองทัพหนึ่งกองที่ประกอบด้วยช้าง 21870 เชือก, รถศึก 21870 คัน, ม้า 65610 ตัว และพลเดินเท้า 109350 คน (MW, 2011: 4)

ก็กล่าวว่า “ไม่ว่าท่านจะโกรธหรือดีใจก็ตาม กระนั้นก็ขอท่านโปรดฟังคำพูดของข้าพเจ้า”

rāmeṇa lakkhaṇeṇa ya, vijjāo sīha-garuḍanāmāo |

laddhāü ayatteṇam, tujjha samakkham iham sāmi! || 3 ||

“ข้าแต่พระองค์ผู้เป็นนาย

พระรามและพระลักษมณ์ได้รับวิทยานามว่าสิงหครุฑ

ต่อหน้าต่อตาท่านในที่นี้โดยไม่ต้องพยายาม”

baddho ya bhāṇukaṇṇo, samayaṃ puttehi tujjha saṃgāme |

sattīe niratthattam, jāyaṃ ca amohavijayāe || 4 ||

“อีกทั้งในการรบ กุมภกรรณก็ถูกจับไปพร้อมกับบุตรของพระองค์

และความไร้ผลของหอกอโมฆวิทยาก็ได้บังเกิดขึ้นแล้ว”

jaī jīvaī nikkhuttam, somittī taha vi tujjha puttāṇam |

dīsai sāmi! viṇāso, samayaṃ ciya kumbhayaṇṇeṇam || 5 ||

“ถ้าพระลักษมณ์มีชีวิตอยู่ อย่างไม่ต้องสงสัยแล้วละก็

ข้าแต่พระองค์ผู้เป็นนาย ความพินาศของเหล่าโอรสของพระองค์

พร้อมด้วยกุมภกรรณย่อมปรากฏอย่างแน่นอน”

sayameva evameyaṃ, nāūṇa'mhehi jāio santo |

aṇucarasu dhammabuddhiṃ, sāmīya! sīyaṃ samappehi || 6 ||

“เมื่อรู้เช่นนี้ด้วยพระองค์เองแล้ว

ท่านเป็นผู้ที่พวกเราร้องขอว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เป็นนาย

ขอพระองค์จงประพடுத்தนอย่างเที่ยงธรรม จงส่งนางสีดาคืนไปเถิด”

puvvapurisānucinṇā, majjāyā pāliyā saha jaṇeṇam |

bandhavamittāṇa hiyaṃ, hoī phuḍam sandhikaraṇeṇam || 7 ||

“จารีตประเพณีซึ่งประพடுத்தกันมาตั้งแต่บรรพบุรุษ เป็นสิ่งอันชนรักษาไว้แล้ว

ประโยชน์เพื่อเหล่าญาติมิตรย่อมปรากฏเด่นชัดด้วยการกระทำพันธไมตรี”

payavaḍiḥi evaṃ, jaṃ bhaṇiḥ mantīṇehi dahavayaṇo |
gamiyaṃ kareī dūyaṃ, sāmantaṃ nāma nāmeṇaṃ || 8 ||

เมื่อเหล่ามนตรีผู้ทรุดกายลงแทบบาทกล่าวกับทศพัคค์แล้วอย่างนี้
ทศพัคค์ก็ส่งทูตชื่อว่าสามันตะไป

mantīhi samudaṇaṃ, samditṭhiṃ sundaraṃ tu dūyassa |
navaraṃ mahosaḥaṃ piva, sudūsiyaṃ rāvaṇa'tthenaṃ || 9 ||

ข้อความอันดีงามสำหรับทูต อันเป็นความสำเร็จของเหล่ามนตรี

ย่อมเป็นมหาโศกสำหรับพวกเขาเพียงเท่านั้น

แต่เป็นสิ่งที่ก่อให้เกิดความชุ่มเคื่องใจแก่ราวีณะเป็นอย่างยิ่ง

uttamakulasambhūo, dūo naya-vinaya-sattisaṃpanno |
rāmaṣsa sannaīyāsaṃ, sāmanto patthio sigghaṃ || 10 ||

สามันตะผู้เป็นทูต ผู้กำเนิดในตระกูลสูงส่ง

ถึงพร้อมด้วยความสุขุมรอบคอบ การฝึกตน และพลังอำนาจ

ได้ไปสู่ที่ประทับของพระรามอย่างรวดเร็ว

pāyavaḍio nivitṭho, sāmanto bhaṇāī rāhavaṃ etto |
laṅkāhivassa vayaṇaṃ, kaḥijjamaṇaṃ nisāmeḥi || 11 ||

สามันตะน้อมกายแทบพระบาทของพระราม

นั่งลงแล้วกล่าวแก่พระรามว่า

“บัดนี้ ขอท่านจงสดับคำพูดของลงกาธิบดีที่ข้าพเจ้าจะกล่าวเถิด”

jujjeṇa kira na kajjaṃ, sapaccavāeṇa jaṇaviṇāseṇaṃ |
bahavo gayā khayantaṃ, purisā jujjhāhimāṇeṇaṃ || 12 ||

“สิ่งที่ท่านไม่พึงกระทำเลย

นั่นคือการสัประยุทธ์ซึ่งจะนำไปสู่ความตกต่ำและความพินาศของปวงชน

ผู้คนจำนวนมากไปสู่ที่สุดคือความสูญสิ้นด้วยความกระหายการต่อสู้”

jampāi laṅkāhivāī, kuṇasu payatteṇa saha mae saṃdhī |
na ya gheppāi pañcamuho, visamaguhamajjhayārattho || 13 ||

“ลงกาธิบติกล่าวว่่า ขอทำนจงกระทำพันธไมตรีด้วยเรอผู้ตั้งใจ
เพราะสิงโตที่อยู่ใถ้ซึ่งเข้่าถึงได้ยากย่อมนอถูกจับ”

baddho jeṇa raṇamuhe, indo pariniḷḷiyā bhaddā bahave |
so rāvaṇo mahapā, rāhava! kiṃ te asuyapuvvo? || 14 ||

“ข้่าแต่พระรามราชพ

พระองค์ไม่เคยได้ยินเรื่อของราวณะผู้ทรงพลังผู้ขึ้นมอาก่อนหรือ
ผู้ซึ่งได้จับพระอินทร์ และเออขณะทหารกล้าจ้่านวมมอแล้วใถ้การรบ”

pāyāle gayanayale, jale thale jassa vaccamāṇassa |
na khalijjāī gaṇpasaro, rāhava! devāsūrehiṃ pi || 15 ||

“ข้่าแต่พระรามราชพ การแผ่อำนาจไปของราวณะ
ผู้ท่องเทียวไปอยู่ใถ้บาดาล บนท้องฟ้า ในน้ำ บนพื้นดิน
อันแม่แต่เทวะและอสูรทั้งหลยย่อมนออาจหยุดยั้งได้”

lavaṇodahipariyantam, vasuham vijjāharesu ya samāṇam |
laṅkāpurīe bhāge, donṇi tumam demi tuṭṭho ham || 16 ||

“เรอพอใจจะใถ้เมืองลงกาสองส่ว

และแผ่ดินจรดฝั่งทะเลพร้อมด้วยเหล่าวิทายธเรแก่ทำน”

pesehi majjha putte, muñcasu ekkoyaram niyayabandhum |
aṇumaṇṇasu jaṇayasuyā, jāī icchasi attaṇo khemaṃ || 17 ||

“ขอทำนจงส่งเหล่าบุตรของเราคืนมา

จงปล่อยน้องร่วมอุทรคนเดียวของเรอ

ถ้าทำนปรารถนาควมสุขเกษมของตน จงยกสืดาใถ้แก่เรอ”

to bhaṇāi paūmanāho, na ya me rajjeṇa kāraṇaṃ kimci |
jaṃ annapaṇāṇisama, bhogaṃ necchāmi mahayaṃ pi || 18 ||

จากนั้น พระปัทมนาภะก็กล่าวว่า

“การณใด ๆ ด้วยราชสมบัติย่อมไม่มีแก่เรา

เราไม่ปรารถนาโภคะซึ่งเป็นเสมือนชายาของผู้อื่น แม้จะยิ่งใหญ่ก็ตาม”

pesemi tujjha putte, sahojaraṃ ceva rāvaṇa! niruttaṃ |
hohāmi suparituṭṭho, jaṃ me sīyaṃ samappehi || 19 ||

“ดูก่อนราวีณะ เราจะส่งเหล่าบุตรและอนุชาร่วมมูทระของท่านคืนไปโดยไม่ต้องสงสัย
ถ้าท่านคืนสีกาให้เรา เราจะยินดีอย่างที่สุด”

eyāe samaṃ raṇṇe, bhamihāmi sumittiparimio ahayaṃ |
bhuñjasu tumāṃ dasāṇaṇa!, sayalasaṃmatthaṃ imaṃ vasuham || 20 ||

“เราผู้มีเจ้าลักษณณ์เป็นเพื่อนจะบวจรไปในป่าพร้อมด้วยสีกาผู้นั้น

ดูก่อนทศพัคค์ร์ ท่านจงครองแผ่นดินทั้งสิ้นทั้งปวงนี้เถิด”

eyaṃ ciya dūya! tumāṃ, taṃ bhaṇasu tikūdasāmiyaṃ gantaṃ |
eyaṃ tujjha hiyayaṃ, na annahā ceva kāyavvaṃ || 21 ||

“ดูก่อนทูต ท่านจงไปกล่าวคำพูดนั้นนั้นเทียว

แก่ผู้เป็นใหญ่แห่งเขตรัฐผู้นั้นว่า

ข้อเสนอนี้ก่อประโยชน์แก่ท่าน อันท่านไม่พึงกระทำเป็นอย่างอื่น”

suṇiṇṇa vayanameyaṃ, dūo to bhaṇāi rāhavaṃ etto |
mahilāpasattacitto, appahiyaṃ neva lakkhesi || 22 ||

เมื่อได้ฟังคำพูดนี้ ทูตก็กล่าวแก่พระรามราชพตังนี้ ว่า

“ท่านผู้ยึดมั่นในภรรยา ย่อมไม่เห็นแก่ประโยชน์ของตน”

garudāhivēṇa jāi vi hu, pavesiyam jāṇajūvalayam tujjha |
 jāi vā chiddēṇa raṇe, maha puttasaḥoyarā baddhā || 23 ||
 taha vi ya kiṃ nāma tumam, gavvam aīdāruṇam samuvvahaṣi |
 jeṇam karesi jujjham?, na ya sīyā neya jīyam te || 24 ||

คู่แห่งยานพาหนะ อันผู้เป็นใหญ่แห่งครุฑส่งมาให้แก่ท่านโดยแท้
 บุตรและอนุชาพร้อมบุตรของเรา ถูกท่านจับแล้วในการรบ ด้วยหลุมพราง
 ถึงกระนั้นก็ตาม ท่านต้องแบกความหยิ่งทรนงอันทารุณยิ่ง
 ซึ่งด้วยเหตุที่ว่านี้ ท่านจะต่อสู้จริง ๆ หรือ แม้ว่าท่านจะสูญเสียทั้งสรีดาและชีวิตก็ตาม

suṇiṭṭa vayanameyam, ahiyayaram jaṇayanandaṇo ruttho |
 bhaḍabhiṭṭikayāḍovo, jaṃpai mahaṇa saddeṇam || 25 ||

เมื่อได้ฟังคำพูดนี้ โอรสของท้าวชนกก็โกรธอย่างยิ่ง
 กระทำหน้านี้ว่าคิ้วขมวดกล่าวด้วยเสียงอันดังว่า

re pāvadūyakolhuya!, duvvayaṇāvāsa! nibbhao hoṃṃ |
 jenerisāṇi jaṃpasi, logaviruddhāṇi vayanāṇi || 26 ||

“เฮ้ย เจ้าทูตผู้เป็นจิ้งจอกตัวซ้ำ
 แน่เจ้าผู้เป็นที่อยู่แห่งคำพูดชั่วซ้ำ เจ้าผู้ไม่เกรงกลัว
 กล่าววาจาเยี่ยงนี้ ซึ่งค้านต่อความเห็นของชาวโลก”

sīyāe kahā kā vi hu, kiṃ vā ahikhivasi sāmiyam amham? |
 ko rāvaṇo tti nāmam, duṭṭho ya pasū acāritto? || 27 ||

“เรื่องของสรีดาจริง ๆ แล้วเป็นเรื่องใดกัน
 แล้วเจ้าดูหมิ่นผู้เป็นนายของเราได้อย่างไรกัน
 คนเยี่ยงสัตว์เดรัจฉานผู้ชั่วซ้ำ ไร้ศีลธรรมที่ชื่อราวณะเป็นใครกัน”

bhaṇiṇṇa vayanameyaṃ, jāva ya khaggaṃ laeṇi jaṇayasuo |
lacchihareṇa tāva ya, ruddho nayacakkhunā sahasā || 28 ||

เมื่อกล่าวคำพูดนี้แล้ว

พอโอรสของท้าวชนกฉวยดาบมา

เขาก็ถูกพระลักษมณ์ผู้สุขุมห้ามไว้โดยพลัน

paḍisaddaṇa ko vi hu, bhāmaṇḍala! havaṇi dāruṇo kovo |
eeṇa mārieṇaṃ, dūeṇa jaso na nivvaḍai || 29 ||

“ดูก่อนภามัณฑลละ ด้วยการโต้ตอบ ไม่ว่าใครก็ตามจะกลายเป็นผู้ที่ขี้โกรธและโหดร้าย
ทารุณ

ยศย่อมไม่ปรากฏด้วยการสังหารทูตผู้นี้”

na ya bambhaṇaṃ na samaṇaṃ, na ya dūyaṃ neya bālayaṃ vuddhaṃ |
na ya ghāyanti maṇussā, havanti je uttamā loe || 30 ||

“มนุษย์ทั้งหลายผู้ไม่ฆ่าพรหมณ์ สมณะ ทูต

อีกทั้งเด็กและคนชรานั้นเทียว

ย่อมเป็นมนุษย์ผู้สูงส่งในโลก”

lacchihareṇa ruddhe, etto bhāmaṇḍale bhaṇai dūo |
rāhava! veyārijjasi, imehi bhiccehi mūḍhehiṃ || 31 ||

จากนั้น เมื่อภามัณฑลละถูกพระลักษมณ์ห้ามไว้แล้ว

ทูตก็กล่าวว่า “ข้าแต่พระรามราชมพ ท่านกำลังถูกข้ารับใช้ผู้โง่เขลาหลอกลวงอยู่”

nāṇa ya appahiyam, ahavā hiyaṇa muṇiya dosa-guṇam |
paricayasū jaṇayataṇayam, bhuñjasu puhaviṃ ciram kālam || 32 ||

“เมื่อรู้ประโยชน์ของตน หรือว่าคุณและโทษอันใคร่ครวญด้วยใจแล้ว

ขอท่านจงสละธิดาของท้าวชนกเสีย และเสวยราชสมบัติสืบกาลนาน”

pupphavimāṇārūḍho, sahio kannāṇa tihi sahassehim |

rāhava! līlāyanto, indo iva bhamasu telokkam || 33 ||

“ข้าแต่พระรามราชพ เมื่อขึ้นสู่บุษบกวิมานไปพร้อมกับหญิงสาวสามพันแล้ว
ขอท่านผู้เสมือนพระอินทร์ ผู้สำเร็จสำราญอยู่ จงท่องไปตลอดสามโลก”

evam samullavanto, bhadehi nibbhacchio gao dūo |

sāhai rakkhasavaṇo, jam bhaṇiyam rāmadevenam || 34 ||

เมื่อกล่าวดังนี้ ทูตผู้ถูกเหล่านักรบข่มขู่

ก็ได้ไปเล่าคำซึ่งพระรามผู้เป็นทเวะกล่าวแล้วต่อราชาสดีว่า

bahugāma-nayara-paṭṭanasamāulā vasumai maham samī |

dei tuha gaya-turaṅge, pupphavimāṇam ca maṇagamaṇam || 35 ||

varakannāṇa sahasā, tiṇṇi u sīhāsaṇam diṇayarābham |

sasinimmalam ca chattam, jāi se aṇumannase sīyā || 36 ||

“ถ้าท่านยกสีดำให้แก่ชายแห่งข้า

พระองค์ก็จะมอบแผ่นดินที่เต็มไปด้วยหมู่บ้านจำนวนมากและเมืองน้อยใหญ่

เหล่าช้างม้า และบุษบกวิมานที่เคลื่อนไปตามใจปรารถนา

อีกทั้งยังมีหญิงงามสามพัน ราชบัลลังก์ที่เรืองรองดูพระอาทิตย์

และฉัตรซึ่งปราศจากมลทินเหมือนพระจันทร์อีกด้วยให้แก่ท่าน”

vayanāṇi evamāi, paṇaruttam deva! so mae bhaṇio |

paūmo egaggamaṇo, sīyāgāham na chaḍḍei || 37 ||

“ข้าแต่พระองค์ ข้าพเจ้ากล่าวคำพูดข้างต้นอย่างนี้แล้วแล้วแล้ว

แต่พระปัทมะนั้น ผู้มีใจตั้งมั่น ก็ไม่ยอมจำนนเรื่องที่พระองค์รั้งนางสีดำไว้”

bhaṇāi paūmo mahājasa!, jaha tujjha imāṇi jampamāṇassa |
jīhā kaha na ya paḍiyā, paṣiḍhilavāsippaḥalam ceva? || 38 ||

“ข้าแต่พระองค์ผู้มียศยิ่งใหญ่

พระปัทมกล่าวว่า ลิ่นของเจ้าผู้เจรจาอยู่ซึ่งคำพูดอย่างนี้
ลิ่นนั้นจะไม่ตกอยู่ในภาวะอ่อนแรงได้อย่างไรกัน”

suravarabhogesu vi me, sīyāe viṇā na nivvuī majjham |
bhuñjasu tumam dasāṇaṇa!, sayalasaṃmattham imam vasuham || 39 ||

“แม้ในบรรดาโภคะอันเลิศของเหล่าเทวะ

การปราศจากนางสีดาของเราย่อมมิใช่ความสุขของเรา
ดูก่อนทศพัทตร์ ขอท่านจงครองแผ่นดินทั้งสี่ทั้งปวงนี้เถิด”

maṇa-nayaṇahāriṇiō, bhayasu tumam ceva savvajjuvāiō |
patta-phalāhāro ham, sīyāe samam bhamīhāmi || 40 ||

“ขอท่านจงร่วมอภิรมย์กับเหล่าหญิงสาวทั้งปวงผู้งามดั่งดูดตาและใจ
ส่วนเรารู้มีอาหารคือใบไม้และผลไม้ จะจรเที่ยวไปพร้อมด้วยสีดา”

vāṇaravāi vi etto, hasiūṇam bhaṇāi jaha tumam sāmī |
kiṃ so gahaṇa gahio, vāṇa va sā'sito hojja? || 41 ||
jenerisāni palavāi, vivariyatthāni ceva vayanāim |
kiṃ tattha natthi vejjā, je tuha sāmim ticchanti? || 42 ||

“จากนั้น ผู้เป็นนายแห่งวานรก็หัวเราะแล้วกล่าวว่า

เจ้าเป็นเช่นไร นายเจ้าก็เป็นเช่นนั้น

ราวณะผู้นั้นถูกพระเคราะห์จับไว้หรืออย่างไร

หรือว่าเป็นผู้ที่ถูกพระพายกลืนกินเสียแล้ว

จึงได้พรัากล่าวคำพูดซึ่งมีเนื้อความวิปริตเช่นนั้นนั้น

เหล่าหมอผู้ซึ่งจะรักษานายแห่งเจ้าได้ไม่มีแล้วหรือ”

samgāmamaṇḍale vi hu, āvāsaṃ saravaresu kāūṇaṃ |
harihī lakkhaṇavejjo, kāmaggaḥaveyaṇaṃ tassa || 43 ||

“หมอคือพระลักษมณ์

เมื่อกระทำโรงรักษาด้วยเหล่าศรอันเลิศแล้วในสนามรบ

ก็จะขจัดความทุกข์เวทนาจากพระเคราะห์ ซึ่งคือความรักของนายเจ้าได้อย่างแน่แท้”

suṇiūṇa vayanameyaṃ, to me ruṭṭheṇa vāṇarāhivaī |
bhaṇio ahikkhivanto, tujjha vi maraṇaṃ samāsannaṃ || 44 ||

“จากนั้น เมื่อได้ฟังคำกล่าวนี้แล้ว

ข้าพระองค์ผู้โกรธแค้นก็กล่าวกับพญาวานรผู้กำลังกล่าวดูหมิ่นพระองค์อยู่ว่า

“ความตายได้มาถึงเจ้าแล้วละ””

bhaṇio me dāsarahī, kuvurisaveyārio tumam samḍhī |
na kuṇasi kuṇasi virohaṃ, kajjākajjaṃ ayāṇanto || 45 ||

“ข้าพเจ้ากล่าวแล้วกับโอรสแห่งท้าวทศรถว่า

“ท่านผู้ถูกคนขึ้นตำหลอกหลวงแล้วย่อมไม่กระทำสัมพันธไมตรี

แต่กลับกระทำความเป็นศัตรู เป็นผู้ไม่รู้สิ่งควรทำและไม่ควรทำ””

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

pāyālavīpaūram, mayagalagāhāūlam rahāvattaṃ |
rāhava! bhuyāsu tariūṃ, kim icchasi rāvaṇasamuddaṃ? || 46 ||

“ข้าแต่พระรามราชพ ท่านปรารถนาที่จะข้ามมหาสมุทรคือราวณะ

อันเต็มไปด้วยคลื่นคือพลเดินเท้า อันเต็มไปด้วยจระเข้คือทัพช้างที่ตกมัน

อันมีน้ำวนคือทัพรถด้วยแขนทั้งสองหรือ”

caṇḍānilēṇa vi jahā, na calijjaī paūma! diṇayaro gayāṇe |
taha ya tume dahavayaṇo, na ya jippaī samaramajjhammi || 47 ||

“ข้าแต่พระปัทมะ พระอาทิตย์บนท้องฟ้าไม่อาจถูกลมอันรุนแรงทำให้หวั่นไหวได้ฉันใด

ทศพัคตรก็เป็นผู้ที่ท่านเอาชนะไม่ได้ในการรบฉันนั้น”

soṇa majjha vayanam, ruttho bhāmaṇḍalo sahāmajjhe |
khaggam samukkhivanto, nivārio lakkhaṇaṇam tu || 48 ||

“เมื่อได้ฟังคำพูดของข้าพระองค์

ภามัณฑลละเกิดโกรธเกรี้ยวในกลางสภา ฉวยดาบขึ้นมา

แต่ได้ถูกพระลักษมณ์ห้ามไว้แล้ว”

vānarabhaḍesu vi aham, ahiyam nibhacchio bhaūvviggo |
pakkhī va samuppaīum, tujjha sayāsam samallīno || 49 ||

“ข้าพระองค์ผู้ถูกเหล่านักรบวานรข่มขู่ก็สิ้นกลัวอย่างยิ่ง

เหมือนนกบินหนีออกมาสู่ที่เบื้องพระพักตร์ของพระองค์”

pavayabhaḍasamakkham tivvasīyāṇubandham,
rahuvaībhaṇiyam jam tam mae tujjha siṭṭham |
kuṇasu niyajakajjam sānurūvam tumam tam,
vimalajasavisālam bhuñja rajjam samattham || 50 ||

“ถ้อยคำใดของพระรชบุตตีผู้ผูกพันต่อนางสีดาอย่างเหนียวแน่น ที่กล่าวต่อหน้าไพร่พลวานร

ถ้อยคำนั้นอันข้าพระองค์ได้แจ้งแล้วต่อพระองค์

ขอพระองค์จงกระทำกิจนั้นของพระองค์ที่เหมาะสมเถิด

ขอพระองค์จงเสวยราชสมบัติทั้งปวงอันไพศาลด้วยศซึ่งปราศจากมลทินเถิด”

Chapter 69

aha juvaīsahassāim, dasa attha ya tassa paṇamiūm calaṇe |
galiyaṃsuloyaṇāim, jampanti pahū! nisāmehi || 1 ||

ลำดับนั้น เหล่าหญิงสาวแปดหมื่นได้น้อมไหว้แทบพระบาทของราวณะ

มีนัยน์ตาเต็มไปด้วยอัสสุชลที่หยาดลงมา

นางเหล่านั้นกล่าวว่า “ข้าแต่พระองค์ ขอพระองค์โปรดฟัง”

santeṇa tume sāmīya!, vijjāharasayalavasumaīvaṇṇaṃ |
khalīyāriyāū amhe, ajjam suggīvaputtenaṃ || 2 ||

“ข้าแต่สวามี ในวันนี้พวกข้าถูกบุตรของสุครีพ

ผู้เป็นนายแผ่นดินทั้งปวงของวิทยากรข่มเหงเอาแล้ว “

suṇiṇṇa tāṇa vayaṇaṃ, ruṭṭho laṅkāhivo bhaṇāi etto |
vavaharāi jo hu evaṃ, baddho so maccupāsehiṃ || 3 ||

เมื่อได้ฟังคำพูดของนางเหล่านั้น ลงกาธิบตีผู้โกรธเกรี้ยวก็กล่าวว่า

“ผู้ใดประพตติเยียงนี้ ผู้นั้นได้ถูกบ่วงแห่งพระยามัจจุราชมัดไว้แล้ว”

muñcaha kovārambhaṃ, sampai mā hoha ussuyamaṇṇo |
suggīvaṃ nijjīvaṃ, karemi samare na samdeho || 4 ||

“ขอเจ้าทั้งหลายจงละอารมณ์โกรธ

บัดนี้ จงอย่าเป็นผู้มีใจกังวล

เราจะทำให้สุครีพเป็นผู้มีชีวิตหาไม่ในสนามรบอย่างไม่ต้องสงสัย”

bhāmaṇḍalamāimā, anne vi ya duṭṭhakheyarā savve |
māremi nicchaenaṃ, kā sannā pāyacārehiṃ || 5 ||

“เราจะสังหารแม่คนอื่น ๆ มีภามันทละเป็นต้น

และวิทยากรชั่วทั้งปวงอย่างแน่นอน

ชื่ออะไรทั้งมีด้วยพวกมนุษย์เดินดิน”

saṃthāviṇṇa evaṃ, mahilāo niggaṃ jīṇaharāo |
pavisai majjanaharayaṃ, uvasāhiyasavvakaraṇijjam || 6 ||

เมื่อปลอบประโลมเหล่าหญิงสาวอย่างนี้แล้ว

ราวณะก็ออกจากหอบูชาพระชินะเข้าไปสู่วังอาบน้ำ

ซึ่งมีเครื่องอาบน้ำทั้งปวงตระเตรียมไว้แล้ว

etto veruliyamae, majjanapīḍhe vihāi ghaṇasāmo |

muṇisuvvayajinavasaho, paṇḍusilāe vva abhisee || 7 ||

จากนั้น ผู้มีผิวเข้มเหมือนเมฆเจดจรัสบนแท่นที่สร่งน้ำซึ่งทำด้วยด้วยไฟทูลย์

ประหนึ่งพระมุณิสวรัตตะผู้ยอดเยี่ยมในหมู่พระชินะเจดจรัสบนปาดนุศุลาในพิธีอภิเษก

suvisuddharayaṇa-kañcaṇamaesu kumbhesu salilapunnesu |

sumahagghamaṇimesu ya, annesu ya sasiyaranihesu || 8 ||

gambhīrabheri-kāhala-muñga-talimā-susaṅkhapaūrāim |

etto pavāiyāim, tūrāim mehaghosāim || 9 ||

uvvaṇṇesu surabhisu, nāṇāvihacunṇavaṇṇagandhehim |

majjijjai daṇuṇdo, juvaīhi miyaṅkavayaṇāhim || 10 ||

เหล่าหญิงสาวผู้มีใบหน้าดุจพระจันทร์ยังผู้นำของเหล่าทวนไฟให้สร่งน้ำ

ด้วยหม้อน้ำทั้งหลายที่เต็มเปี่ยมด้วยน้ำ ที่ทำด้วยทองและอัญมณีอันพิศุทธิ์

ที่ทำด้วยอัญมณีที่มีค่า และด้วยสิ่งอื่นที่เหมือนแสงแห่งพระจันทร์

หญิงสาวเหล่านั้นสร่งน้ำถวายโดยการนวดด้วยเครื่องหอมซึ่งมีกลิ่นและสีจากผงจันทน์บดต่าง

ๆ

จากนั้น เครื่องดนตรีซึ่งมีเสียงกึกก้องถึงเมฆ

ซึ่งเต็มไปด้วยเสียงเกรอิ้นลุ่มลึก

เสียงกลองกาหล มฤทังคะ ตลิมา และเสียงสังข์อันเลิศถูกบรรเลงแล้ว

aṅgasuhasīyaleṇaṃ, salileṇaṃ surāhigandhapavareṇaṃ |

kuntalakayakaraṇijjo, ṇhāo laṅkāhivo vihiṇā || 11 ||

ลงกาธิบตีผู้มีเกศาอันชำระแล้ว

สร่งสนานตามพิธีด้วยน้ำอันเย็นชื่นใจและเป็นเลิศด้วยกลิ่นหอม

so hāra-kaḍaya-kunḍala-maüḍālaṃkārahūsiyasarīro |

pavisarai santibhavaṇaṃ, nāṇāvihakusumakayapūyaṃ || 12 ||

พระองค์ผู้มีร่างกายประดับประดาด้วยไข่มุก กำไล กุณฑล มกุฏ และเครื่องประดับ

เข้าไปสู่อุฬาราชธานีซึ่งมีการบูชาอันกระทำแล้วด้วยดอกไม้ธูปเทียน

aha virāṭṭa pūyam, kāṭṭa ya vandanam tiparivāram |
pavisāi līlayanto, aha bhoyanamaṇḍavam dhīro || 13 ||

ต่อจากนั้น เมื่อบูชาแล้วพระองค์ก็กราบ 3 ครา

จากนั้น พระองค์ผู้มั่นคงก็เสด็จไปสู่อุฬาราชธานี

dinnāsaṇovvaviṭṭho, sesā vi bhaḍā saesu ṭhāṇesu |
attharaya-varamasūraya-vettāsaṇakañcaṇamaesu || 14 ||

ราวณะประทับบนอาสนะอันเตรียมไว้แล้ว

นักรบคนอื่นๆ ก็นั่งลงบนที่ของตนอันทำด้วยทองและหวาย มีผ้าคลุมและหมอน

dinnā bhingāravihī, uvaṇīyam bhoyanam bahuviyappam |
bhuñjai laṅkāhivā, samayam ciya savvasuhaḍehim || 15 ||

พิธีล้างมือด้วยเหยือกน้ำอันราวณะและเหล่านักรบกระทำแล้ว

อาหารมากมายหลากชนิดถูกนำมาแล้ว

ลงกาธิบดีก็เสวยพร้อมกับเหล่านักรบทั้งปวงของตนนั้นเที่ยว

atthasayakhajjayajuyam, aha tam caṅsatthiyavañjanaviyappam |
solasaoyanabheyam, vihiṇā jimio varāharam || 16 ||

ลำดับนั้น พระองค์ผู้เสวยอาหารอันเลิศ

อันประกอบด้วยอาหาร 108 อย่าง

ซึ่งมีเครื่องปรุงที่หลากหลาย 64 อย่าง และมีข้าว 16 ชนิดตามพิธี

nivvattabhoyanavihī, līlayanto bhaḍehi parikaṇṇo |
kīlaṇabhūmimaha gao, vijjāe parikkhaṇam kuṇāi || 17 ||

ราวณะผู้มีพิธีเสวยอันกระทำเสร็จแล้ว สำราญอิริยาบถอยู่

แวดล้อมด้วยเหล่านักรบ

ต่อจากนั้น พระองค์ก็ไปสู่อุฬาราชธานีที่ฝึกซ้อมและลองวิทยา

vijjāe rakkhasavaī, kareī nāṇāvihāim rūvāim |
pahaṇāi karesu bhūmi, jaṇayanto riūjaṇākampam || 18 ||

รากษสบดีแปลงเป็นรูปต่าง ๆ ด้วยวิทยา

พระองค์ฟาดพื้นดินด้วยหัตถ์ทั้งสอง ทำความหวาดหวั่นแก่ชนผู้เป็นศัตรูอยู่

etthantare pavuttā, niyayabhadā dahamuham kayapaṇāmā |
mottūṇa tumam rāmam, ko anno ghāiim satto? || 19 ||

ณ ที่นั่น เหล่าทหารของพระองค์

ผู้มีการนอบน้อมอันกระทำแล้วกราบทูลทศมุขว่า

“นอกจากพระองค์แล้ว ใครอื่นอีกเล่าจะสามารถสังหารพระรามได้”

so eva bhaṇiyametto, savvālamkārahūsiyasarīro |
pavisai paūmaūjjāṇam, indo iva nandaṇam muio || 20 ||

เพียงแต่ถูกกล่าวด้วยอย่างนี้

ราวณะผู้มีร่างกายประดับประดาด้วยเครื่องประดับทั้งปวง ผู้เบิกบานใจ

ก็เข้าไปสู่ปัทมอุทยานดุจพระอินทร์เข้าไปสู่นันทอุทยานฉะนั้น

datthūṇa jaṇayataṇayā, sennaṇam laṅkāhivassa aībahuyam |
cinteī vuṇṇahiyayā, na ya jinaī imam surindo vi || 21 ||

ธิดาของท้าวชนก เมื่อเห็นกองทัพจำนวนมากมายของลงกาธิบดี

นางผู้มีหัวใจเจ็บปวดก็คิดว่าแม้พระอินทร์ก็ไม่อาจชนะผู้นี้ได้

sā eva ussuyamaṇā, sīyā laṅkāhiveṇa to bhaṇiyā |
pāveṇa mae sundari, hariyā chammaṇa vilavantī || 22 ||

จากนั้น ลงกาธิบดีก็กล่าวกับนางสีดาผู้นั้น ผู้มีใจกังวลว่า

“ดูก่อนน้องหญิงผู้งดงาม เจ้าผู้ร้องให้อยู่

อันเราผู้เป็นคนบาปได้ลักมาแล้วโดยกลลวง”

gahiyam vayanam kiso-yari!, anantaviriyassa payamulammi |

apasanna paramahila, na bhunjyavva mae niyayam || 23 ||

“ดูก่อนนางผู้มีเอวบาง พรตอันเราได้ถือไว้แล้วที่แทบพระบาทแห่งพระอนันตวีระยะว่า
ภรรยาของผู้อื่น ผู้ไม่เต็มใจ เราไม่พึงครอบครองอย่างแน่นอน”

sumaranteṇa vayanam tam, na mae ramiya tumam visalacchi |

ramihami puno sundari!, sampai alambanam chettum || 24 ||

“ดูก่อนนางผู้มีดวงตาโต เจ้าเป็นหญิงที่เราผู้ระลึกถึงพรตข้อนั้นไม่ร่วมอภิรมย์
แต่ดูก่อนน้องหญิงผู้งดงาม บัดนี้ เพื่อจะขจัดเหตุยุ่งยากออกไป เราจะขอร่วมอภิรมย์กับเจ้า”

pupphavimānārūdhā, peccasu sayalam sakāṇaṇam puhaṁ |

bhunjasu uttamasokkham, majjha pasāṇa sasivayane! || 25 ||

“ดูก่อนเจ้าผู้มีใบหนาราวกับพระจันทร์ ขอเจ้าผู้ขึ้นสู่บุษบกวิมานแล้ว
จงมองดูแผ่นดินทั้งปวงที่มีป่าไม้
จงเสวยความสุขสูงสุดด้วยการเป็นที่โปรดปรานของเรา”

suṇiṇṇa imam siyā, gaggaraṇṇa bhaṇāi dahavayanam |

nisuṇehi majjha vayanam, jāi me neham samuvvahaṇi || 26 ||

เมื่อได้ฟังข้อความนี้ นางสีดาก็กล่าวกับทศมุขด้วยเสียงสะอึกสะอื้นว่า
“ขอจงฟังคำพูดของเรา ถ้าหากว่าเจ้ามีความเสนาหาแก่เราแล้วไซ้”

ghaṇakovavasagaṇa vi, paṁmo bhāmaṇḍalo ya somitti |

ee na ghāiyavva, laṅkāhiva! ahimuhāvāḍiyā || 27 ||

“ดูก่อนลงกาธิบดี

พระปัทมะ ภามันตละ และพระลักษมณ์ ทั้งสามคนนี้ ผู้มาเผชิญหน้ากันในสงคราม
ไม่พึงถูกเจ้าผู้ตกลูกอยู่ภายใต้อำนาจแห่งความโกรธอย่างยั้งสังหาร”

tāva ya jīvāmi, ahaṃ jāva ya eyāṇa purisasīhāṇaṃ |
na suṇemi maraṇasaddaṃ, uvviyaṇijjaṃ akaṇṇasuhamaṃ || 28 ||

“ตราบใดที่เรายังมีชีวิต

ตราบนั้นเราไม่อยากฟังเสียงแห่งความตายของบุรุษผู้เลิศเหล่านั้น
ซึ่งนำหวาดหวั่นและไม่รื่นหู”

sā jampiūṇa evaṃ, paḍiyā dharāṇīyale gayā mohaṃ |
diṭṭhā ya rāvaṇeṇaṃ, maraṇāvattā payaliyaṃsu || 29 ||

นางสีดาเมื่อกล่าวอย่างนี้แล้วก็หมดสติล้มลงกับพื้น

และเป็นผู้อันรอาวณะเห็นแล้วว่ามีอาการเหมือนตาย

มีน้ำตาหยาดลงมา

miūmāṇaso khaṇeṇaṃ, jāo paricintiūm samāḍhatto |
kammaḍaṇa baddho, ko vi siṇeho aho garuo || 30 ||

พระองค์เกิดใจอ่อน ในขณะนั้นและเริ่มคิดพิจารณาว่า

โอ ความเสน่ห์หาใดที่ถูกการปรากฏขึ้นของกรรมพันธนาการเอาไว้แล้วย่อมหนักหนา

dhiddhi tti garaṇijjaṃ, pāveṇa mae imaṃ kayamaṃ kammaṃ |
annonaṇṇipamaṃ, viōiyamaṃ jēnimaṃ mithuṇaṃ || 31 ||

กรรมที่น่าติเตียน ว่า “จี จี” นี้

คือการทำให้คู่รักคู่นี้ ที่มีสิ่งสำคัญคือความรักต่อกันและกัน

พลัดพรากจากกัน อันเราผู้ชั่วช้าได้กระทำแล้ว

sasi-puṇḍarīyadhavalamaṃ, niyayakulaṃ uttamaṃ kayamaṃ malinaṃ |
paramahilāe kaēnaṃ, vammahaṇiyattacitteṇaṃ || 32 ||

ตระกูลของเราซึ่งขาวสะอาดเหมือนพระจันทร์และดอกบัวขาวซึ่งสูงส่ง

อันเรากระทำให้แปดเปื้อนแล้ว

ด้วยจิตอันยึดติดกับความรักต่อภรรยาของผู้อื่น

dhiddhī! aho! akajjam, mahilā jam tattha purisasīhāṇam |
avahariūṇa vaṇāo, ihā''ṇiyā mayanaṃamūḍheṇam || 33 ||

ชิ ชิ! โอ นี่เป็นสิ่งที่ไม่ควรทำ

หญิงสาวของบุรุษผู้ประเสริฐผู้นั้นอันเรากลักรมาแล้วจากป่า

นำมาไว้ที่นี่ด้วยความโง่งมเพราะความรัก

nayarassa mahāvīhī, kaḍhiṇā saggaggalā aṇayabhūmī |
sariya vva kuḍilahiyayā, vajjeyavvā havaī nārī || 34 ||

นารีเป็นทางอันกว้างขวางสู่รัก เป็นดาลัยแน่นหนาปิดกั้นทางสู่สวรรค์

เป็นแดนแห่งความประพาศชั่ว

มีหัวใจคดเคี้ยวเหมือนแม่น้ำ เป็นผู้อันชายพึงหลีกเลี่ยง

jā paḍhamadiṭṭhasantī, amaṇa va majjha phusāi aṅgāim |
sā parapasattacittā, uvviyanijjā iham jāyā || 35 ||

หญิงใดที่ตั้งามด้วยการมองเห็นในครั้งแรก

หญิงใดที่เมื่อแต่ต้องร่างกายของเราแล้วประหนึ่งได้รับน้ำอมฤต

หญิงนั้น เป็นผู้มิจิตปฏิพัทธ์กับชายอื่น เป็นผู้อันเราพึงหลีกเลี่ยงในที่นี้

jaī vi ya icchejja mamaṃ, sampai esā vimukkasabbhāvā |
taha vi na ya jāyāi dhiī, avamaṇasudūmiyamaṇassa || 36 ||

แม้ถ้าหญิงผู้นี้ ผู้มีความดีหมดสิ้นแล้ว บัดนี้ปรารถนาเราแล้วละก็

ความพอใจย่อมไม่บังเกิดแก่ใจของเราที่รวดเร็วยิ่งจากการถูกดูแคลน

bhāyā me āsī jayā, bibhīsaṇo niyayameva aṇukūlo |
uvaesaparo taīyā, na maṇo pīim samallīṇo || 37 ||

วิภิชณะ น้องชายของเรา ผู้ปรารถนาดีต่อเราเป็นนิตย์

ผู้มีสิ่งสูงสุดคือคำแนะนำในกาลนั้น

เป็นผู้มีใจไม่ยึดติดกับความยินดี

baddhā ya mahāsuhadā, anne vi vivāyīyā pavarajohā |

avamāṇio ya rāmo, sampai me kerisī pī || 38 ||

เหล่านักรบผู้ยิ่งใหญ่ถูกจับไว้แล้ว

แม้เหล่านักรบผู้เป็นเลิศผู้อื่นก็ถูกสังหารแล้ว

ทั้งพระรามก็ถูกทำให้เสียชื่อเสียงแล้ว

บัดนี้ สำหรับเรา ความยินดีที่เทียบเท่ากับสิ่งนี้จะมิอะไรอีก

jai vi samappemi aha, rāmassa kivāe jaṇayanivatanaṇyā |

loo duggahaiyao, asattimantaṃ gaṇehī me || 39 ||

แม้ถ้าเราส่งธิดาของท้าวชนกคืนพระรามไปด้วยความกรุณา

ชาวโลกผู้มีหัวใจอันยากจะเอาชนะได้จะถือว่าเราเป็นผู้ไร้ความสามารถ

iha sīha-garudakeū, saṃgame rāma-lakkhaṇe jiniṇṇam |

paramavibhavaṇa sīyā, pacchā tāṇam samappe haṃ || 40 ||

เมื่อเอาชนะพระรามและพระลักษมณ์ ผู้มีธงเป็นราชสีห์และครุฑ

ในการรบ ณ ที่นี้ ด้วยความสง่างามสูงสุดแล้ว

เราจะส่งนางสีดาคืนไปให้พวกเขาในภายหลัง

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

na ya porusassa hāṇī, eva kae nimmalā ya me kittī |

hohai samatthaloe, tamhā vavasāmi saṃgāmam || 41 ||

เมื่อกระทำเช่นนี้ ความเสียหายของบุรุษย่อมไม่มี

อีกทั้งเกียรติของเราจะปราศจากมลทินในโลกทั้งปวง

เพราะเหตุนี้ เราจะทำสงคราม

eva muṇiṇṇa to so, niyayagharam patthio mahiddhīo |

sumarai veriyajaniyam, dahavayaṇo parihavam tāhe || 42 ||

เมื่อตั้งปณิธานอย่างนี้แล้ว พระองค์ผู้ทรงมหิทธิฤทธิ์ก็ไปสู่ตำหนักของตน

จากนั้น ทศพัคตรก็ระลึกถึงการดูหมิ่นซึ่งเกิดจากศัตรู

aha takkhaṇammi ruṭṭho, jampaï suggīvaṅgae ghattuṃ |
majjhāo do vi addhe, karemi iha candahāseṇaṃ || 43 ||

ในขณะที่นั้นราวณะผู้โกรธเกรี้ยวกล่าวว่า

“เมื่อจับสุครีพและองคตได้แล้ว เราจะตัดกลางลำตัวของทั้งสองคนด้วยดาบจันทรหาสะ ณ
ที่นี่”

bhāmaṇḍalaṃ pi ghattuṃ, pāvaṃ dadhasaṅkalāhi sunibaddhaṃ |
moggaraghāyāhihayam, karemi gayajīviyaṃ ajja || 44 ||

“เมื่อจับภามันทละผู้ชั่วช้าได้แล้ว

ผู้ซึ่งถูกพันธนาการด้วยโซ่ตรวนอันแน่นหนา

เราก็จะฟาดให้บาดเจ็บด้วยค้อน จะทำให้สิ้นชีวิตเสียในวันนี้

karavatteṇa marusuyam, phālemiha kaṭṭhajantapaḍibaddhaṃ |
māremi sesasuhade, lakkhaṇarāme pamottūṇaṃ || 45 ||

บุตรแห่งมรุต ผู้ถูกตรึงด้วยเชือกานั้น เราจะทำร้ายด้วยเลื่อย

เมื่อปล่อยพระลักษมณ์และพระรามแล้ว เราจะสังหารนักรบที่เหลือ

evaṃ nicchayahiyae, jāe laṅkāhīve nimittāiṃ |
jāyāi bahuvihāiṃ, magahavaī ajayavantāiṃ || 46 ||

ดูก่อนมครบดี ครั้นเมื่อลงกาธิบดีมีหัวใจเชื่อมั่นอย่างนี้แล้ว

นิमितประการต่าง ๆ มากมาย ซึ่งเป็นความปราชัยก็เกิดขึ้น

akko āuhasariso, pariveso ambare pharusavaṇṇo |
naṭṭho sayalasaṃmattho, rayaṇīcādo bhaṇeva || 47 ||

พระอาทิตย์ทรงกลดบนท้องฟ้า ดูเหมือนอาวูธ มีสีกระดากระต่าง

พระจันทร์ในยามราตรีทั้งหมดทั้งดวง เหมือนหายไปเพราะความกลัว

jāo ya bhūmikampo, ghorā nivadaṅti tattha nigghāyā |
 ukkā ya ruhiravaṅṅā, puvvadisā ceva dippantī || 48 ||
 และแผ่นดินก็เกิดสั่นไหว พายุฟ้าคะนองอันน่ากลัวก็เกิดขึ้น ณ ที่นั้น
 อุกกา⁶¹ทางทิศตะวันออกซึ่งมีสีแดงตั้งโลหิตก็สว่างโชติช่วง

jālāmuhi siva vi ya, ghoram vāharāi uttaradisāe |
 hesanti pharusavirasam, kampiyagivā mahāturayā || 49 ||
 สุนัขจิ้งจอก⁶²ที่มีปากลูกโชติช่วงเป็นไฟก็เห่าหอนอย่างน่ากลัวมาจากทิศเหนือ
 เหล่าม้าตัวสำคัญที่มีคอสั้นไหวก็ร้องเสียงหลงระคายหู

hatthi raḍanti ghoram, pahanantā vasumāi sahatthenam |
 muṅcanti nayanāsalilam, paḍimāo devayānam pi || 50 ||
 เหล่าช้างซึ่งพาดพื้นดินด้วยวงของมันอยู่ก็แผดเสียงอย่างน่ากลัว
 แม้รูปปฏิมาของเหล่าเทวดาก็หล่นน้ำตาออกมา

vāsanti karayaravam, ritthā vi ya diṇayaram paloentā |
 bhajjanti mahārukkhā, paḍanti selāṇa siharāim || 51 ||
 เหล่ากาซึ่งมองดูพระอาทิตย์อยู่ก็ส่งเสียงร้อง “กา กา”
 ต้นไม้ใหญ่ทั้งหลายหักโค่น ยอดเขาทั้งหลายก็ถล่มลงมา

viulāim pi sarāim, sahasā sosam gayāi savvāim |
 vuttham ca ruhiravarisam, gayanāo taḍataḍārāvam || 52 ||
 แม้ทะเลสาบอันกว้างใหญ่ทั้งปวงก็เหือดแห้งโดยพลัน
 และฝนสีเลือดก็ตกจ๊ก ๆ ลงมาจากท้องฟ้า

⁶¹ หมายถึงปรากฏการณ์ที่เหมือนมีไฟลูกบนท้องฟ้า (MW, 2011: 218)

⁶² siva เป็นชื่อสุนัขจิ้งจอกชนิดหนึ่งที่ถือว่าเป็นสัตว์สำหรับกลางร้าย (MW, 2011: 1075)

ee ane ya bahū, uppāyā dāruṇā samuppannā |
desāhivassa maraṇaṃ, sāhenti na ettha saṃdeho || 53 ||
เหตุการณ์เลวร้ายต่างๆ เหล่านี้อันเกิดขึ้นแล้ว

ย่อมบ่งบอกถึงความตายของผู้เป็นใหญ่แห่งประเทศอย่างไม่ต้องสงสัย

nakkhattabalavimukko, gahesu accantakuḍilavantesu |
vārijjanto vi tayā, aha kaṅkhāi raṇamuhaṃ māṇī || 54 ||

ในกาลนั้น พระองค์ผู้เป็นอิสระจากอำนาจของดาวนักษัตร

แม้ว่าจะถูกห้ามอยู่เพราะดาวพระเคราะห์ทั้งหลายโคจรบิดเบี้ยวอย่างยิ่งก็ตาม

ลำดับนั้น ราวณะผู้มีใจทรนงก็เฝ้ารอการต่อสู้

niyajasabhaṅgabhīo, gāḍhaṃ vīrekkarasagao dhīro |
satthāni vi jānanto, kajjākajjam na lakkheī || 55 ||

พระองค์ผู้กล้าการเสียมทรมานแห่งยศของตน

ผู้ความสุขแน่วแน่มิเพียงอย่างเดียวคือการเป็นวีรบุรุษ

เป็นผู้กล้าหาญ ผู้รู้แม่ศาสตร์ทั้งหลาย

ย่อมไม่สังเกตได้ว่าสิ่งใดควรทำหรือไม่ควรทำ

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

laṅkāhivassa etto, jaṃ hiyattham tu kāraṇaṃ savvaṃ |
sāhemi tujjha seniya, suṇehi vagahaṃ pamottūṇaṃ || 56 ||

ดูก่อนเศรษฐีกะ จากนั้น เราจะเล่าการณทั้งปวงซึ่งเป็นสิ่งที่อยู่ในใจของลงกาธิบดีแก่ท่าน

เมื่อละคำพูดซึ่งไม่มีประโยชน์แล้ว ขอท่านจงฟัง

jiṇiṇṇa sattusennaṃ, mottūṇa ya puttabandhavā savve |
pavisāmi ṇa laṅkā haṃ, karemi pacchā imaṃ kajjam || 57 ||

เมื่อเอาชนะกองทัพศัตรู และเมื่อปลดปล่อยบุตรและญาติพี่น้องทั้งปวงแล้ว

ในภายหลัง เราจะทำกิจต่อไปนี้ ดังนั้นเราจะยังไม่เข้าสู่เมืองลงกา

sayalammi bharahavāse, uvvāseūṇa pāyacārā haṃ |

bala-satti-kittijuttā, ṭhavemi vijjāhare bahave || 58 ||

เมื่อขับไล่เหล่ามนุษย์ในการตวรราชทั้งสิ้นไปแล้ว

เราจะสถาปนาเหล่าวิทยากรมากมาย ผู้ประกอบด้วยพลังกำลัง อำนาจ และเกียรติยศ

jenettha vaṃse suradevapujjā, jinuttamā cakkaharā ya rāmā |

nārāyaṇā tivvabalā mahappā, jāyanti tuṅgāmalakittimantā || 59 ||

ด้วยเหตุว่า พระชินะผู้สูงสุด ผู้มีพลังกำลังอย่างยิ่ง ผู้มีธรรมชาติอันสูงส่ง ผู้มีเกียรติสูงส่งและ
บริสุทธิ์

ผู้เป็นที่เคารพบูชาของเหล่าเทพเทวา

รวมทั้งพระเจ้าจักรพรรดิ พลราม และนารายณะย่อมกำเนิดในวงศ์นี้

Chapter 70

tatto so dahavayaṇo, diyāhe aībhāsura saha bhādehiṃ |

atthāṇṭe niviṭṭho, indo iva riddhisampanno || 1 ||

จากนั้น ในวันที่มีแสงเจิดจ้า

ทศพักตร์ผู้นั้น ผู้ถึงพร้อมด้วยอิทธิฤทธิ์เสมือนพระอินทร์

ประทับในสภาพพร้อมด้วยเหล่าทหาร

varahāra-kaḍayakuṇḍala-maūḍālamkārahūsiyasarīro |

pulayanto niyayasahaṃ, ahiyaṃ cintāvaro jāo || 2 ||

พระองค์ผู้มีร่างกายประดับด้วยสร้อยไข่มุก กำไล กุณฑล มงกุฎ และเครื่องประดับอันเลิศ

ผู้มองสภาพของตนอยู่ หมกมุ่นครุ่นคิดอย่างยิ่งว่า

bhāyā ya bhāṇukaṇṇo, indai ghaṇavāhaṇo maham puttā |

hattha-pahatthā ya bhāḍā, ettha paese na dīsanti || 3 ||

“กุมภกรรณผู้น้องชาย อินทรชิตและเมฆวาทนผู้บุตรของเรา

รวมทั้งหัสตะและประหัสตะนักรบของเรา ไม่เห็นอยู่ที่นี่”

te tattha apecchanto, ruṭṭho bhaḍabhiṭṭibhāsuraṃ vayaṇaṃ |
kāṇa dei diṭṭhī, dahavayaṇo cakkaraṇassa || 4 ||

ทศพักตร์ผู้ไม่เห็นคนเหล่านั้น ณ ที่นั้นก็โกรธ

กระทำใบหน้ามีแสงเจิดจ้าด้วยการเลิกคิ้วแห่งนกรบ

และจับจ้องไปที่จักรแก้ว

rosapasarantahiyao, āuhasālā samujjao gantaṃ |
tāva ya samuṭṭhiyāim, sahasā aīduṇṇimittāim || 5 ||

พระองค์ผู้มีหัวใจซึ่งความโกรธได้แผ่ไป

ลุกขึ้นเพื่อจะไปสู่คลังอาวุธ

ในขณะนั้น ลางร้ายอย่างยิ่งก็ปรากฏขึ้นโดยพลัน

annaṇa vaccamāṇo, pahao calaṇeṇa pāyamaggami |
chinno ya tassa maggo, purao vi hu kiṇhasappaṇaṃ || 6 ||

บนทางแห่งการดำเนินไป พระองค์ผู้กำลังไปถูกทำร้ายแล้วด้วยบาปอีกข้างหนึ่ง

และทางของพระองค์ถูกงัดเอาตัดหน้า

hā hā dhī! mā vaccasu, tassa suṇantassa akusalā saddā |
jāyā sahasuppāyā, saīṇā ajayāvahā bahave || 7 ||

เสียงอันเป็นอัปมงคลแก่พระองค์ผู้ฟังอยู่เกิดขึ้นว่า “โอ้ โอ้ จงอย่าไป”

ความอุบาทว์เกิดขึ้นโดยฉับพลัน

นกจำนวนมากที่นำมาซึ่งความปราศัยก็ปรากฏขึ้น

paḍiyaṃ ca uttarijjaṃ, bhaggaṃ veruliyadaṇḍayaṃ chattaṃ |
tāhe kayañjaliṭṭā, daiyaṃ mandoyarī bhaṇaī || 8 ||

ผ้าห่มกายก็ตกลงมา และฉัตรซึ่งมีด้ามถือเป็นไพฑูรย์ก็หักลง

ในกาลนั้น นางมนโททรีผู้มีกระพุ่มอัญชลีอันกระทำแล้วก็กล่าวกับสวามีว่า

virahasariyāe sāmīya!, vujjhantī dukkhasalilabhīmāe |

uttārehi mahāyasa!, siṅhahatthāvalambenam || 9 ||

“ข้าแต่สวามีผู้มียศยิ่งใหญ่ ขอพระองค์จงช่วยเหลือข้าผู้จมลงในแม่น้ำแห่งความพลัดพราก

อันน่ากลัวด้วยน้ำคือความทุกข์

โดยการพุงด้วยมือคือความเส่นหาด้วยเถิด”

annaṃ pi suṇasu sāmīya!, maha vayaṇaṃ jaī vi necchasi maṇeṇaṃ |

eyam pi ya tujjha hiyaṃ, hohaī kaḍugosahaṃ va jahā || 10 ||

“ข้าแต่สวามี ขอท่านจงฟังคำพูดของข้าด้วย แม้ว่าท่านจะไม่ต้องใจก็ตาม

สิ่งนี้แม้ว่าจะจะเป็นเหมือนยาที่มีรสฝาด แต่ยอมเป็นประโยชน์สำหรับท่าน”

samsayatulaṃ valaggo, kiṃ vā samsayasi ṇāha! attāṇaṃ? |

ummaggeṇa riyantaṃ, dhareha cittaṃ samajjāyaṃ || 11 ||

“ข้าแต่พระองค์ผู้เป็นที่พึ่ง

พระองค์ผู้ขึ้นไปสู่ตราขังคือความสงสัยแล้ว ไม่สงสัยตัวเองหรือ

ขอพระองค์จงยับยั้งซึ่งจิตอันแน่วแน่ซึ่งมุ่งไปโดยทางที่ผิดเถิด”

tunṅaṃ vibhūsasū kulāṃ, salāhaṇijjāṃ ca kuṇasu appāṇaṃ |

appehi bhūmigoyara-mahilā kalahassa āmūlaṃ || 12 ||

“ขอท่านจงประดับตระกูลให้สูงส่ง และจงกระทำตนให้เป็นที่น่ายกย่องสรรเสริญ

ขอท่านโปรดส่งนางสีดาผู้เป็นมณูษย์ ผู้เป็นมูลเหตุแห่งการต่อสู้คืนไป”

vairissa attāṇo vā, maraṇaṃ kāṇa nicchayaṃ hiyāe |

jujjhijjāī samaramuhe, taha vi ya kiṃ kāraṇaṃ teṇaṃ? || 13 ||

“เมื่อกำหนดความตายของศัตรูหรือของตนไว้ในใจแล้วอย่างแน่แท้

นักรบก็จะต่อสู้ในสมรภูมิ แต่ถึงกระนั้นก็ตามเหตุอะไรพึงมีด้วยสิ่งนี้”

tamhā appehi imā, sīyā rāmassa paṇayapīe |
parivālehi vyaṃ tam, jaṃ gahiyaṃ muṇisayāsammi || 14 ||

“เพราะเหตุนี้ ท่านจงคืนนางสีดาให้แก่พระรามด้วยความปีติและความรัก
ของท่านจงรักษาพรตนั้น ซึ่งได้รับไว้แล้วในเบื้องหน้าของพระมุนี”

devehi pariggahio, jāi vi samo havaī bharahanāheṇaṃ |
taha vi akittiṃ pāvai, puriso paranārisaṅgeṇaṃ || 15 ||

“แม้ว่าบุรุษผู้นั้นจะเป็นผู้ที่เหล่าเทวดายอมรับแล้วว่าเป็นเหมือนพระภคตะผู้เป็นใหญ่ก็ตาม
แต่บุรุษผู้นั้นยอมถึงซึ่งความไม่มีเกียรติ เพราะการร่วมอภิรมย์กับภรรยาของผู้อื่น”

jo paranārīsu samam, kuṇai raiṃ mūḍhabhāvadosenaṃ |
āsīviseṇa samayaṃ, kilāi so uggateṇaṃ || 16 ||

“ผู้ใดซึ่งกระทำความรักในบรรดาชายาของผู้อื่นอย่างเท่าเทียมกับภรรยาตน
ผู้นั้นยอมเหมือนว่าเล่นกับอสรพิษที่มีเดามาก ด้วยโทษแห่งความโง่เขลา”

hālāhalaṃ piva viṣaṃ, huyavahajālaṃ va paramapajjaliyaṃ |
vagghi vva viṣamasīlā, ahiyaṃ vajjeha paramahilā || 17 ||

“ขอพระองค์จงสละชายาของผู้อื่น

ผู้เสมือนพิษหลากหลาย ผู้เสมือนเปลวเพลิงของพระอัคนีซึ่งสว่างที่สุด
ผู้เสมือนนางพยัคฆ์ผู้มีปรกติเป็นอันตราย”

indīvaraghaṇasāmo, gavviyahasiyaṃ dasāṇaṇo kāūṃ |
bhaṇai piyā sasivayaṇe, kiṃ va bhayaṃ uvagayāsi tumam || 18 ||

ทศพัคตร์ผู้มีผิวสีคล้ำเหมือนบัวขาบและเมฆ เมื่อหัวเราะอย่างทรนงแล้ว

ก็กล่าวกับนางผู้เป็นที่รักว่า

“ดูก่อนนางผู้มีวงพัคตร์เหมือนพระจันทร์ เจ้าเกิดความกลัวหรือ”

na ya so haṃ ravikittī, na ceva vijjāharo asaṇighoso |
na ya iyaro ko vi naro, jeṇa tumam bhāsase evaṃ || 19 ||

“เจ้าพูดอย่างนี้กับผู้ใด ข้าพเจ้านี้ได้เป็นผู้มีเกียรติดุจพระอาทิตย์หรือ
มิได้เป็นวิทยากรผู้มีเสียงดุจเสียงของสายฟ้าหรือ
มิใช่เป็นใครบางคนหรือหรือ เจ้าจึงได้กล่าวอย่างนี้”

riüpāyavāṇa aggī, so haṃ laṅkāhivo supaḍikūlo |
na ya appemi sasimuhī, sīyā mā kuṇasu bhayasaṅkam || 20 ||

“เรานั้นคือลงกาธิบดีผู้นำเกรงขามอย่างยิ่ง
เป็นเหมือนไฟสำหรับศัตรูซึ่งเปรียบตั้งต้นไม้
เราจะไม่คืนนางสีดาผู้มีใบหน้าดุจพระจันทร์
ขอเจ้าจงอย่ากระทำความสงสัยเพราะความกลัวเลย”

eva bhaṇiyammi to sā, imāvasamuvagayā mahādevī |
jampāi sīyāe samam, kiṃ sāmiya! raisuham mahasi ? || 21 ||

ครั้งเมื่อถูกกล่าวอย่างนี้แล้ว นางผู้เป็นมหาเทวีผู้มีความริษยาก็ก้าวว่า
“ข้าแต่สวามี ท่านปรารถนาความสุขจากการอภิรมย์กับนางสีดาหรือ”

īsākoveṇa tao, pahaṇāi kaṇṇuppaleṇa sā daiyam |
bhaṇāi ya guṇāṇurūvam, kiṃ ditṭham tīe sohaggaṃ? || 22 ||

จากนั้น นางก็ตีสวามีด้วยดอกบัวที่กรรณเพราะความโกรธและความริษยา
และกล่าวว่า “ท่านได้เห็นความงามอันเหมาะสมด้วยคุณอันใดของนางกันแล้ว”

kiṃ bhūmigoyarīe, kīraī ahiyam kalāvihīṇāe? |
vijjāharīe samayaṃ, bhayasu pahū! nehasaṃbandham || 23 ||

“ข้าแต่พระองค์ สิ่งใดหรืออันนางมนุษย์ผู้ปราศจากศีลปะโดยแท้ย่อมกระทำ
ขอท่านจงแบ่งปันความสัมพันธ์ด้วยความเสนาหาแก่นางวิทยากรเถิด”

āṇavasū kerisī haṃ, homi pahū! jā tumāṃ hiyayaṭṭhā |
kiṃ sayalapaṅkayasirī?, ahavā vi surindavahusarīsā? || 24 ||

“ข้าแต่พระองค์ ขอพระองค์จงบอกมาว่าข้าผู้ซึ่งเป็นที่ปรารถนาของใจท่านเป็นเช่นไรกัน
เป็นความงามแห่งดอกบัวทั้งหมดหรือ
หรือว่าเป็นเสมือนชายาของผู้เป็นใหญ่แห่งเทวดาหรือ”

so eva bhaṇiyametto, ahomuho lajjio vicintēi |
paramahilāsatto haṃ, akittilahuyattaṇaṃ patto || 25 ||

เพียงแค่ถูกกล่าวอย่างนี้ ราวณะผู้ละอายก็ก้มหน้าแล้วครุ่นคิดว่า
“เราผู้ตั้งใจในภรรยาของผู้อื่น ได้รับความไร้เกียรติและการไม่เคารพแล้ว”

aha so vilakkhasiyāṃ, kāṇa ya bhaṇāi attaṇo kantāṃ |
taṃ majjha hiyayaṭṭhā, ahiyāṃ annāṇa mahilāṇaṃ || 26 ||

ลำดับนั้น เมื่อหัวเราะด้วยความอับอายแล้ว
พระองค์ก็กล่าวกับชายาของตนว่า
“เจ้าเป็นที่ปรารถนาแห่งหัวใจของข้ามากกว่าชายาคนอื่น ๆ”

laddhapasāyāe tao, bhaṇio mandoyarīe dahavayaṇo |
kiṃ diṇayarassa dīvo, dijjāi vi hu maggaṇaṭṭhāe ? || 27 ||

จากนั้น นางมนโททรีผู้ได้รับความพึงพอใจแล้วก็กล่าวกับทศพัคค์ตรว่า
“แสงของพระอาทิตย์ ย่อมแผ่ไปเพื่อคนยากไร้ด้วยมิใช่หรือ”

jāṇanto vi nayavihī, kaha vi pamāyaṃ gao vihivaseṇaṃ |
taha vi ya pabhaṇīo, havaī naro annapuriseṇaṃ || 28 ||

“แม้จะเป็นผู้รู้วิธีการเมืองการทหารก็ตาม
คนย่อมถึงซึ่งความประมาทโดยประการใดประการหนึ่งด้วยอำนาจแห่งโชคชะตา
ถึงกระนั้นก็ตาม คนผู้นั้นควรเป็นผู้ที่บุคคลอื่นปลุกให้ตื่น”

āsi purā muṇivasaho, viṇhū veūvvaladdhisampanno |
siddhanta-gīyāsu ya kiṃ na pabohaṃ tayā nīo ? || 29 ||

“ในกาลก่อน ยังมีพระมุณีผู้ประเสริฐชื่อว่าวิษณุ เป็นผู้ถึงพร้อมด้วยอำนาจวิเศษ
พระองค์มิได้ถูกปลุกเพื่อนำไปสู่การตื่นในกาลนั้น เพราะคำสอนและบทเพลงสรรเสริญหรือ
หรือ”

jaī payaṇuo vi kīraī, majjha pasāo imaṃ bhaṇantīe |
to muñcasu nāha! tumam, sīyā rāmassa hiyaīṭṭhā || 30 ||

“ข้าแต่พระองค์ผู้เป็นที่พึ่ง
ถ้าหากว่าข้าพเจ้าผู้กล่าวอยู่ซึ่งคำพูดนี้กระทำความพอใจให้แก่พระองค์แม้เพียงเล็กน้อยแล้วไซ้
ขอพระองค์จงปล่อยนางสีตาผู้เป็นที่ปรารถนาแห่งใจของพระรามเถิด”

tuha aṇumaṇa sīyā, neūṇaṃ rāhavam pasāemi |
āṇemi bhāṇukaṇṇam, puttā ya alaṃ raṇamuheṇam || 31 ||

“ด้วยการอนุญาตของพระองค์ เมื่อนำนางสีตาไปแล้ว ข้าพเจ้าจะยังพระรามราชพาไต่ยินดี
ข้าจะนำกุมภกรรณและเหล่าบุตรของพระองค์กลับมา พอเกิดด้วยการรบ”

so eva bhaṇiyametto, jampai laṅkāhivo paramaruṭṭho |
lahu gaccha gaccha pāve!, jāttha muhaṃ te na pecchāmi || 32 ||

เพียงแค่ถูกกล่าวอย่างนี้ ลงการจับตัวนั้นก็โกรธจัดและกล่าวว่า
“อิหยังชั่ว จงไป จงไปเดี๋ยวนี้ ด้วยว่าเราไม่ยอมเห็นหน้าเจ้า”

eva bhaṇīye pavuttā, suṇasu pahū! buhajaṇeṇa jaṃ siṭṭhaṃ |
halahara-cakkaharāṇam, jammaṃ paḍivāsudevāṇam || 33 ||

เมื่อถูกกล่าวอย่างนี้ นางก็ประกาศว่า
“ข้าแต่พระองค์ ขอพระองค์จงฟัง

อันการเกิดของ หลธระ⁶³ , จักรธระ⁶⁴ และประติวาสุเทวะ อันชนผู้รู้ได้สอนแล้ว

āsi tivitṭhu, duvitṭhū, sayambhu purisottamo purisasīho |
purasavarapundarīo, datto vi hu kesavā ee || 34 ||

“ตรีปฤษภูชะ ทวิปฤษภูชะ สวयัมภุ ปุรุโชตตมะ ปุรุชสิงหะ

ปุณชริกะผู้เลิศในหมู่บุรุช และทัตตะ นันเทียว

เหล่านี้คือพระเกศวะ⁶⁵”

ayalo vijaya subhaddo ya suppaho taha sudarisaṇo ceva |

ānanda nandaṇo vi ya, ime vi halīṇo vaikkantā || 35 ||

“อจละ วิชยะ สุภัททะระ สุประภะ สุทรรคนะ อีกทั้งอนันทะและนันทะ

แม้บุคคลเหล่านี้ คือ พระผู้มีคันไถผู้ล่วงไปแล้ว”

aha bhārahammi vāse, ee bala-kesavā vaikkantā |

sampāi vatṭanti ime, rāhava-nārāyaṇā loe || 36 ||

“ในดินแดนภารตวรรษแห่งนี้ พระพลราม⁶⁶และเกศวะเหล่านี้เป็นผู้ล่วงลับ

บัดนี้ พระรามราชพและพระนารายณะผู้นี้ย่อมมีอยู่ในโลก”

eehi tāragāi, paḍisattū ghāiyā tikhaṇḍavaī |

sampāi sāmi viṇāsaṃ, tuhamavi gantaṃ samucchahasi || 37 ||

“เหล่าศัตรูมีตารกะผู้เป็นเจ้าของแผ่นดินทั้งสามเป็นต้น ก็ถูกทั้งสองพระองค์นี้สังหารแล้ว

ข้าแต่สวามี บัดนี้ แม้พระองค์ก็สามารถที่จะไปสู่ความพินาศได้”

bhottūṇa kāmabhoe, purisā je saṃjamam samanupattā |

te navari vandaṇijjā, havanti devā'surāṇam pi || 38 ||

⁶³ ตามรูปศัพท์แปลว่า ผู้ทรงไว้ซึ่งคันไถ หมายถึงพลเทวะ

⁶⁴ ตามรูปศัพท์แปลว่า ผู้ทรงไว้ซึ่งจักร หมายถึงวาสุเทวะ

⁶⁵ หมายถึงวาสุเทวะ

⁶⁶ หมายถึงพลเทวะ

“บุรุษทั้งหลายเหล่าใด แม้ว่าเมื่อเสวยกามโภคะแล้ว

และต่อมาได้บรรลุถึงการสำรวมตนแล้ว

ในภายหลังเขาย่อมเป็นผู้ควรไหว้ แม้ในบรรดาเทวะและอสูร”

tamhā tume vi sāmīya!, bhuttaṃ ciya uttamaṃ visayasokkham |

bhamio ya jaso loe, sampāi dikkham pavajjāsu || 39 ||

“ข้าแต่สวามี เพราะเหตุนั้น ความสุขแห่งประสาทสัมผัสอันสูงสุดอันพระองค์ได้เสวยแล้ว

ยศของพระองค์ก็แผ่ไปในโลกแล้ว

บัดนี้ ขอพระองค์จงออกบวชถือที่ศึกษา⁶⁷”

ahavā aṇuvvayadharo, hoṇaṃ sīla-samjamābhiraō |

deva-gurubhattijutto, dahamuha! dukkhakkhayaṃ kuṇasu || 40 ||

“ข้าแต่ท่านทศमुख ขอพระองค์ผู้ทรงอนุพรตไว้แล้ว

เป็นผู้ยินดียิ่งด้วยศีลและการสำรวมตน ประกอบด้วยความรักดีต่อเทวดาและครู

จงกระทำความสิ้นไปแห่งทุกข์”

aṭṭhārasahi dasāṇaṇa!, juvaīsahassehi jo tumaṃ tittim |

na gao aṇaṅgamūḍho so kaha ekkāe vaccihisi ? || 41 ||

“ข้าแต่ท่านทศพักตร์ พระองค์ผู้ลุ่มหลงในความรักเพราะพระกามเทพ

ผู้ซึ่งไม่ไปสู่ความพอใจด้วยหญิงสาวหนึ่งหมื่นแปดพัน

จะไปร่วมอภิรมย์ด้วยหญิงผู้เดียวได้อย่างไร”

iha sayalajīvaloe, visayasuham bhuñjiūṃ sucirakālam |

jaī koī gao tittim, puriso taṃ me samuddisasu || 42 ||

“ในชีวิตโลกทั้งปวงนี้ เมื่อเสวยความสุขแห่งประสาทสัมผัสตลอดกาลอันยาวนานแล้ว

ถ้าใครสักคนจนถึงซึ่งความอิมเอมแล้ว

⁶⁷ หมายถึงการประกอบพิธีกรรมทางศาสนาเพื่อจุดประสงค์เฉพาะหรือเพื่อการปฏิบัติตน (MW, 2011, 480)

ขอพระองค์โปรดเล่าเรื่องบุรุษผู้นั้นให้ข้าฟัง”

tamhā imam mahājasa!, visayasuham appasokkhabahudukkham |
vajjehi vajjanijjam, paramahilāsamgamam eyam || 43 ||

“ข้าแต่พระองค์ผู้มียศยิ่งใหญ่

เพราะเหตุนี้ ขอพระองค์จงละวิสัยสุขนี้

อันเป็นความสุขน้อยนิดและเป็นความทุกข์อย่างมาก

ขอพระองค์จงละการร่วมอภิรมย์กับชายาของผู้อื่นอันเป็นสิ่งที่ควรงดเว้นนี้เถิด”

bahubhaḍakhayamkareṇam, deva! na kajjam imeṇa jujjheṇam |
baddhañjalimaṅḍā ham, padiyā vi hu tujjha pāesu || 44 ||

“ข้าแต่พระองค์ การต่อสู้กับผู้อื่นพระองค์ไม่พึงกระทำ

อันเป็นเหตุแห่งการล้มตายของนักรบมากมาย

ข้าผู้มีอัญชลีอันประสานไว้เหนือกุฎ กราบลงแล้วที่แทบบาทหิ้งคู่ของพระองค์”

hasiṅga bhaṇāi vīro, utthehi kisoyarī! bhaūvveyam |
mā vaccasu pasayacchī!, nāmeṇam vāsudevāṇam || 45 ||

เมื่อหัวเราะแล้วราวณะผู้วีรบุรุษก็กล่าวว่า

“ดูก่อนแม่เอบาง จงลุกขึ้นเถิด

ดูก่อนเจ้าผู้มีดวงตากระจ่าง เจ้าจงอย่าไปสู่ความกลัวและความกังวลด้วยชื่อของवासुदेव
ทั้งหลาย”

baladeva-vāsudevā, havanti bahavo iham bharahavāse |
taha vi ya kiṃ samjāyai, siddhī khalu nāmametteṇam ? || 46 ||

“ถึงแม้เหล่าพลเทวะและवासुเทวะมากมายจะมีอยู่ในแผ่นดินภารตวรรษแห่งนี้

กระนั้นก็ตาม ความสำเร็จอันคนย่อมนจดจำเพียงแค่ว่าผู้มีชื่อมิใช่หรือ”

rahaṇeūranayaravāi, jaha indo’ṇivvūi mae nīo |
taha ya imam kīraṇam, pecchasu nārāyaṇam siggham || 47 ||

“พระอินทร์ผู้เป็นเจ้าของเมืองรณูประภูกระเจ้าจับมาแล้วด้วยประการใด
เจ้าจตุรารายณะผู้นี้ อันเรากำลังกระทำด้วยประการนั้นอยู่โดยพลัน”

bhaṇiūṇa vayanameyaṃ, samayaṃ mandoyarīe dahavayaṇo |
kīlaṇaharaṃ pavitṭho, tāva ya atthaṃ gao sūro || 48 ||

เมื่อกล่าวคำพูดนี้ ทศพัคตร์พร้อมด้วยนางมนโฑทรีก็เข้าไปยังตำหนักแห่งการอภิรมย์
ในเวลาทีพระอาทิตย์อัสดง

atthāyamma diṇayare, saṃjhāsamae samāgae sante |
maūlenti kamalayāim, viraho cakkāyamihunāṇaṃ || 49 ||

ครั้นเมื่อพระอาทิตย์อัสดงแล้ว เมื่อยามสนธยามาถึง ดอกบัวทั้งหลายก็หุบ
การพลัดพรากแห่งคู่ทั้งหลายของนกจักรวาก็เกิดขึ้น

jāe paosasamae, pajjalie rayanaḍiviyānivahe |
laṅkāpurī vibhāyāi, merussa va cūliyā ceva || 50 ||

เมื่อหมู่ตะเกียงแก้วส่องแสงช่วงโซติแล้วในยามค่ำคืน
เมืองลงกาก็สว่างไสวประหนึ่งยอดเขาพระสุเมรุ

pesijjāi juvaījaṇo, viraijjaī maṇḍaṇaṃ piyayamāṇaṃ |
mohaṇasahaṃ mahijjaī, maīra cciya pijjaī pasannā || 51 ||

เหล่าหญิงสาวแรกรุ่งนุกส่งไป

เครื่องประดับแห่งนางผู้เป็นที่รักยิ่งอันพวกนางยอมสวมใส่

ความสุขจากการร่วมอภิรมย์อันคนยอมปรารถนา เมรัยที่ต้อใจอันเขาย่อมดื่ม

kā vi piyaṃ varajuvaī, avagūheūṇa bhaṇāi candamuhī |
api ekkam pi ya rattim, māṇesu⁶⁸ tume samaṃ sāmi! || 52 ||

⁶⁸ 1914 - māṇemu ผู้วิจัยเห็นควรอ่านเป็น -mu จึงจะเหมาะสมกับบริบท

หญิงสาวผู้เลิศบางคนตระกองกอดสามีแล้ว

นางผู้มีใบหน้าดุจพระจันทร์ก็กล่าวว่า

“ข้าแต่สามี ขอให้ข้าได้อยู่ร่วมอภิรมย์ด้วยกับท่านตลอดทั้งราตรีหนึ่งจะได้หรือไม่”

annā puṇa mahumattā, varakusumasuyandhagandhariddhillā |

paḍiyā piyassa aṅke, navakisalayakomalasarīrā || 53 ||

หญิงคนอื่นผู้มีเมมาด้วยเกล้า

ผู้อุ้มด้วยกลิ่นหอมของน้ำหอมจากดอกไม้อันเลิศ

ผู้มีร่างกายอ่อนนุ่มเหมือนยอดอกไม้อ่อนแรกผลิ

ทอดกายลงที่ตักของชายคนรัก

kā vi ya apoḍhabuddhī, bālā daiṇa pāiyā sīdhum |

poḍhattanam pavannā, takkhanametteṇa caḍukammam || 54 ||

หญิงสาวรุ่นบางคนผู้มีความคิดไร้เดียงสา

ผู้อันสามียังให้ดื่มเมรัยแล้ว

เกิดความเชื่อมั่นในการพุดจาออดอันฉอเลาะแม่เพียงชั่วขณะเดียว

jaha caha valaggāi mao, juvaṇam mayanamūḍhahiyayānam |

taha taha vaḍḍhāi rāo, lajjā dūram samosarāi || 55 ||

ยิ่งความเมินมาของเหล่าหญิงสาวผู้มีใจลุ่มหลงในอารมณ์รักเกิดขึ้นมากเพียงใด

ความรักใคร่ก็ยิ่งเพิ่มขึ้นมากเท่านั้น ความเอียงอายก็ห่างไกลออกไป

aṇudiyahajāṇiyamāṇā, pabhāie jāṇiūṇa samgāmam |

ghanavirahabhīyahiyayā, avagūhāi piyayamam dhaṇiyam || 56 ||

หญิงสาวผู้มีความเยอหยิ่งลำพองซึ่งเกิดแล้วทุกเมื่อเชิ้อวัน ไม่เคยที่จะหวาดกลัวอะไร

พอรู้เรื่องสงครามแล้วในตอนเช้า

นางผู้มีหัวใจหวาดกลัวการแยกจากคนรักอย่างยิ่ง ก็สวมกอดชายคนรักอย่างแนบแน่น

vijjāharamihunāim, kīlanti ghare ghare jahicchāe |

uttarakurūsu najjai, vadḍhiyanehāṇurāgāim || 57 ||

เป็นที่รู้จักกันในบรรดาชาวอุตรกุรุว่า

เหล่าคู่แห่งวิทยากรซึ่งมีความรักใคร่เสนหาอันเพิ่มพูนขึ้นแล้ว

ย่อมอภิรมย์เล่นในทุก ๆ เรือน ตามใจปรารถนา

vīṇāi-vaṃsa-tisariya-nāṇāvihagīya-vāiyaraveṇam |

jaṃpai va mahānayarī, jaṇeṇa ullāvamanteṇam || 58 ||

ดูราวกับว่า มหานครกำลังเจรจายู่ด้วยเสียงเพลงขับและเพลงบรรเลงอันหลากหลาย

ด้วยวีณาเป็นต้น ชลุ่ม และตรีสิริกะ

และด้วยชนซึ่งออกด้อกันอยู่

tambola-phulla-gandāiesu dehāṇulevaṇasaesu |

eva viṇiyoaparamo, logo mayañussave taīyā || 59 ||

เพราะการลุปไล้ร่างกาย และเพราะกลิ่นของดอกหมากที่บานสะพรั่งในกาลนั้น

ชาวโลกย่อมเป็นผู้ว่านอนอยู่กับการครองคูในเทศกาลแห่งความรักนั้นเทียว

lankāhivo vi etto, niyayaṃ anteūram niravasesaṃ |

sammāṇeī mahappā, ahiyaṃ mandoyarī devī || 60 ||

จากนั้น ราวณะผู้มีใจสูงส่งก็ยกย่องนางมนโททรีเทวีให้เหนือกว่านางในทั้งปวงของตน

evam suheṇa rayaṇī, volīṇā āgayā'ruṇacchāyā |

saṃgīya-turasaddo, bhavaṇe bhavaṇe pavitthario || 61 ||

ราตรีล่วงไปด้วยความสุขอย่างนี้แล้ว

แสงแห่งอรุณก็มาถึง

เสียงสังคีตและดนตรีก็ซ่านไปในทุก ๆ เรือน

tāva ya cakkāyāro, divasayaro uggao kamalabandhū |

kaha kaha vi paṇāṇijaṇaṃ, saṃthāviya dahamuho bhaṇāī || 62 ||

ในเวลาทีพระอาทิตย์ซึ่งมีรูปร่างเหมือนจักรผู้เป็นตั้งเผ่าพงศ์ของดอกบัวขึ้นแล้ว
เมื่อปลอบประโลมคนรักด้วยประการต่างๆแล้ว ทศमुखก็กล่าวว่า

sannāhasamarabherī, pahaṇaha tūrāim mehaghosāim |
raṇaparihatthucchāhā, hoha bhaḍā! mā cirāveha || 63 ||

“จงลั่นกลองศึกเพื่อการเตรียมพร้อม

จงประโคมเครื่องดนตรีที่มีเสียงก้องไปถึงเมฆ

ดูก่อนเหล่าทหาร จงเป็นผู้มีความอุตสาหะอันบริบูรณ์ในการรบ จงอย่าชักช้า”

tassa vayanēṇa siggham, narehi pahayā tao mahābherī |
saddēṇa teṇa suhaḍā, sannaddhā sayalabalasahiyā || 64 ||

จากนั้น ด้วยคำพูดของพระองค์ มหาเกรียนคนทั้งหลายได้ลั่นขึ้นแล้วอย่างรวดเร็ว

ด้วยเสียงนั้น เหล่านักรบผู้พร้อมด้วยพละกำลังทั้งปวงสวมเกราะพร้อมแล้ว

māricī vimalābho, vimalaghaṇo nandaṇo suṇando ya |
suhado ya vimalacando, anne vi ya evamāyā || 65 ||

turaesu rahavaresu ya, pavvayasarisesu mattahatthīsu |
saraha-khara-kesarīsu ya, varāha-mahisesu ārūḍhā || 66 ||

มารีจี วิมลภาวะ วิมลชนะ นันทนะ และสุนันทนะ

รวมทั้งวิมลจันทระ และนักรบคนอื่นๆมีคนเหล่านี้เป็นต้น

ต่างขึ้นม้า รถอันเลิศ และข้างตมันที่กายใหญ่เหมือนภูเขา

อีกทั้งกวางศรภา ล่า สิงโต หมูป่า และกระปือ

asi-kaṇaya-cāva-khedaḍaya-vasunandaya-cakka-tomaravihatthā |
ghaya-chattabaddhacindhā, asurā iva dappiyāḍovā || 67 ||

nipphidiūṇa pavattā, suhaḍā laṅkāpurīe raṇasūrā |
ūsiyasiyāyavattā, sampellopella kuṇamāṇā || 68 ||

เหล่านักรบผู้มีทักษะในการใช้ดาบ ลูกตุ้มหนาม ธนู โล่ เขน จักร และโตมร

ผู้มีเครื่องหมายอันติดไว้แล้วที่ธงและฉัตร ผู้มีความหยิ่งทรนงประหนึ่งเหล่าอสูร

ผู้ชาญสงคราม ผู้มีร่มสีขาوان์กางกันแล้ว ผู้เบียดเสียดกัน

ได้เคลื่อนออกจากเมืองลงกาแล้ว

bahutūraṇiṇādeṇaṃ, hayaheṣiya gajjiṇa hatthiṇaṃ |

phuṭṭai va ambaratalaṃ, vimukkapāikkanāeṇaṃ || 69 ||

ท้องฟ้าเหมือนจะแตกออกด้วยเสียงกึกก้องของเครื่องดนตรีมากมาย

ด้วยเสียงร้องของม้า ด้วยเสียงโกลุณนาทของเหล่าช้าง

และด้วยเสียงของพลเดินเท้าที่เปล่งออกมา

aha te rakkhasasuhadā, sannaddhā rayaṇamaūḍakayasohā |

vaccantā gayaṇayale, chajjanti ghaṇā iva savijjū || 70 ||

ลำดับนั้น เหล่านักรบราक्षสเหล่านั้นผู้สวมเกราะแล้ว

ผู้มีความรุ่งเรืองอันกระทำแล้วด้วยมกุฏแก้ว

เคลื่อนไปปกคลุมท้องฟ้า ประหนึ่งเมฆฝนที่มีฟ้าแปลบปลาบ

mahābhāḍā kavaiyadehabhūsaṇā, samantaṃ turaya-gaṇḍasankulā |

sahāūhā diṇyaratēyasannihā, viṇiggayā vimalajasāhilāsiṇo || 71 ||

เหล่านักรบผู้ยิ่งใหญ่ ผู้มีร่างกายอันประดับด้วยเกราะ

ผู้มีช้างม้าอยู่โดยรอบ ผู้มีอาวุธครบมือ ผู้มีความปรารถนายศอันปราศจากมลทิน

ผู้เหมือนเดชแห่งพระอาทิตย์ เคลื่อนออกไปแล้ว

Chapter 71

aha so rakkhasanāho, kameṇa āpucchiūṇa dhariṇiṃ |

kohaṃ samuvvahanto, viṇiggao niyayanayaṛiṃ || 1 ||

ลำดับนั้น เจ้าแห่งราक्षสผู้นั้น เมื่ออำลาเหล่าชายาไปตามลำดับแล้ว

พระองค์ผู้ทรงไว้ซึ่งความโกรธ ก็ออกไปแล้วจากเมืองของตน

indaṃ nāma rahaṃ so, pecchāi bahurūviṇiṃ nimmaviyaṃ |

vivihāūhāṇa punṇaṃ, dantisahasseṇa samjuttaṃ || 2 ||

พระองค์เห็นรณนามว่าอินทระซึ่งถูกเนรมิตโดยวิทยาพหุรูปณี
อันเพียบพร้อมด้วยอาวุธชนิดต่าง ๆ และเทียมด้วยข้างทั้งพัน
aha te mattagaṅdā, erāvaṇasannibhā caūvisāṇā |
geruyakayaṅgarāyā, ghaṇṭāsu ya kalayalārāvā || 3 ||

ข้างตม้นเหล่านั้น ดูราวกับข้างเอราวัน

มีสิ่งงา มีสีกายราวกับหล่อขึ้นจากทอง

และมีเสียงร้องโกญจนาทด้วยระฆังทั้งหลาย

aha so mahārahaṃ taṃ, ārūḍho keūmaṇḍaṇāḍovam |
āharaṇabhūsiyaṅgo, indo iva riddhisampanno || 4 ||

ลำดับนั้น พระองค์ผู้มีร่างกายประดับประดาด้วยเครื่องประดับ

ถึงพร้อมด้วยฤทธิ์เสมือนพระอินทร์

ได้ขึ้นสู่รถอันยิ่งใหญ่ อันดูผยองด้วยธงและเครื่องประดับ

tassa vilaggassa rahe, samūsiyaṃ candamaṇḍalaṃ chattam |
gokhīra-hāradhavalam ca uddhuyam cāmarājuyalam || 5 ||

ฉัตรซึ่งเหมือนมณฑลแห่งพระจันทร์ได้ถูกตั้งไว้แล้วอย่างดีที่รถของพระองค์ผู้ประทับอยู่

และคู่แห่งขนหางจามรีซึ่งขาวเหมือนน้ำนมโคและสร้อยไข่มุกถูกยกขึ้นแล้ว

paḍupaḍaha-saṅkha-kāhala-muiṅga-tilamā-gahīrapaṇavāṇam |
pahayam pahāṇatūram, palayamahāmehanigghosam || 6 ||

เครื่องดนตรีประธาน ได้แก่ กลองปฏูหะซึ่งมีเสียงแหลม

สังข์ กลองใหญ่ กลองมฤทังคะ ติลิมา และกลองปนะวะที่มีเสียงทุ้ม

ซึ่งมีเสียงเหมือนมหาเมฆในกาลประลัยถูกประโคมแล้ว

appasarisehi samayam, dasahi sahassehi kheyarabhadāṇam |
surasarisavikkamāṇam, raṇakaṇḍū uvvahantāṇam || 7 ||

ราวณะเคลื่อนทัพไปพร้อมด้วยนักรบวิทยาธรหนึ่งหมื่นซึ่งองอาจเสมือนตัวพระองค์

ผู้มีความกล้าหาญเสมือนเทวดา ผู้มีความกระหายการต่อสู้

eyantarammi paūmo, pucchaiḥ suhadā susenamāyā |
bho bho! kaheḥ eso, dīsai kavaṇo nagaravarindo? || 8 ||

ณ สถานที่นั้น พระปัทมะตรัสถามเหล่านักรบมีสุเชณะเป็นต้นว่า

“ท่านผู้เจริญ จงบอกมาว่าผู้เป็นใหญ่แห่งภูเขานี้ ท่านยอมเห็นว่าเป็นผู้ใด”

aliūlatamālanīlo, jambūnayavivihasiharasamghāo |
caccalataḍicchaḍālo, najjaiḥ mehāṇa samghāo || 9 ||

หม่วยอดเขาต่าง ๆ เป็นสีทองชมพูนุท มีสีขาบเข้มเหมือนสีต้นกุ่มน้ำและฝูงผึ้ง

อันเป็นที่รู้ว่าเป็นที่พำนักของเหล่าเทพที่ฟ้าแลบแปลบปลาบซึ่งเคลื่อนไปมา

to bhaṇaiḥ jambuvanto, sāmiya! bahurūviṇṭe vijjāe |
selo kao mahanto, dīsai laṅkāhivo eso || 10 ||

จากนั้น ชมพูพานก็กล่าวว่า

“ข้าแต่พระองค์ ภูเขานี้ยังใหญ่นี้

ถูกสร้างขึ้นโดยวิทยาชื่อว่าพหุรูปินิ อันปรากฏเป็นลงกาธิบดี”

jambūnayassa vayanam, soṇam lakkhaṇo etto |
āṇeha garuḍakeūm, mahārahaṇam mā cirāveha || 11 ||

เมื่อได้ฟังคำพูดของชมพูพาน

พระลักษมณ์ก็กล่าวว่า “จงนำมหารถซึ่งมีธงครุฑมา อย่าได้ช้า”

aha tattha mahābherī, samāhayāḥ neyatūrasamasahiyā |
saddheṇa tīe siggham, sannaddhā kaiḥvarā savve || 12 ||

ลำดับนั้น ณ ที่นั้น มหาเถรีพร้อมด้วยเครื่องดนตรีมากมายถูกประโคมแล้ว

ด้วยเสียงนั้น เหล่าวานรผู้เลิศทั้งปวงสวมเกราะพร้อมแล้วอย่างรวดเร็ว

asi-kaṇaya-cakka-tomara-nāṇāvihapaharaṇā-’’varaṇahatthā |

rumbhanti pavayajohā, raṇaparihatthā sakantāhiṃ || 13 ||

เหล่าทหารวานร ผู้กุมโล่และอาวุธต่างๆ คือดาบ ลูกตุ้มหนาม จักร และโตมร

ผู้มีความสามารถในการรบ

อันเหล่าหญิงคนรักของตนห้ามอยู่

sumahuravayaṇehi tao, saṃthāviya kaīvarā paṇaiṇīo |

sannaddhāūhapamuhā, paūmasayāsam samallīṇā || 14 ||

เหล่าวานรผู้เลิศ ผู้มีสิ่งสำคัญคืออาวุธซึ่งเตรียมพร้อมติดตัวแล้ว

เมื่อปลอบประโลมเหล่าหญิงคนรัก ด้วยถ้อยคำอันอ่อนหวานแล้ว

ก็ไปเข้าเฝ้าพระปัทมะ

rāmo rahaṃ vilaggo, kesarijuttam nibaddhatoṇīram |

lacchīharo vi evaṃ, ārūḍho sandaṇam garuḍam || 15 ||

พระรามประทับแล้วบนรถที่เทียมด้วยสิงโต มีแสงที่ฉุกไว้แล้ว

ส่วนพระลักษมณ์ก็ขึ้นสู่อสูรศึกรูปครุฑเช่นกัน

bhāmaṇḍalamāīyā, anne vi mahābhadā kavaiyaṅgā |

raha-gaya-turayārūḍhā, saṃgāmasamujjayā jāyā || 16 ||

แม้กรบผู้ยิ่งใหญ่คนอื่นๆ มีภามันฑลจะเป็นต้น

ผู้มีร่างกายห่มเกราะแล้ว ขึ้นสู่อสูร ช้าง และม้าแล้ว

เป็นผู้กระหายการทำสงคราม

evaṃ kaībalasahiyā, sannaddhā paūmanāha-somittī |

seṇiya! viniggayā te, jujjhatthe vāhaṇārūḍhā || 17 ||

ดูก่อนเศรณีกะ พระปัทมะและพระลักษมณ์ ผู้พร้อมด้วยกองทัพวานรเช่นนี้พร้อมรบแล้ว

ทั้งสองพระองค์ผู้ขึ้นสู่พาหนะเคลื่อนออกไปแล้วเพื่อการต่อสู้

jantāṇa tāṇa saūṇā, mahuram̐ ciya vāharanti supasattham |
sāhanti nicchaṇam, parājayam̐ ceva āṇandam̐ || 18 ||

ในเวลาที่ยังสองพระองค์กำลังเคลื่อนไป เหล่านกก็ร้องอย่างอ่อนหวานและอย่างสรรเสริญยิ่ง
ย่อมบอกถึงความปราศัยของศัตรู และความยินดีของฝ่ายตนอย่างแน่นอน

datthūṇa sattusenam̐, ejjantam̐ rāvaṇo tao ruttho |
niyayabaleṇa samaggo, vāheṇi raḥam̐ savaḍahuttam̐ || 19 ||

เมื่อเห็นกองทัพศัตรูกำลังมา

ราวณะผู้โกรธเกรี้ยวผู้เพียบพร้อมด้วยกองทัพของตน

ก็ซักรถเข้าไปประจัญหน้า

gandhavva-kinnaraganā, accharasāo nahaṅganatthāo |
muñcanti kusumavāsam̐, dosu vi sennesu suhaḍāṇam̐ || 20 ||

หมู่คนธรรพ์และกนิษฐ และเหล่านางอัปสรผู้สถิตบนนภากาศ

ต่างโปรยฝนดอกไม้เหนือเหล่าทหารกล้าในกองทัพทั้งสอง

viyaḍaphara-phalaya-kheḍaya-vasu-nandayagoviesu aṅgesu |
pavisanti samarabhūmim, caladitthī padhamapāikkā || 21 ||

เหล่าพลเดินเท้ากองหน้า ผู้มีการเห็นความเคลื่อนไหวของทัพศัตรู

ก็เข้าไปสู่สมรภูมิตัวร่างกายซึ่งถูกปกป้องด้วยโล่ใหญ่ โล่ เชน และตั้ง

āsesu kuñjaresu ya, kevi bhaḍā rahavaresu ārūdhā |
nāṇāühagahiyakarā, ābhiṭṭā saharisucchāhā || 22 ||

เหล่านักรบบางพวก เมื่อขึ้นสู่เหล่าม้า ช้าง และรถอันเลิศแล้ว

พวกเขาผู้ถืออาวุธต่างๆในมือ เป็นผู้มีความเบิกบานใจและความอุตสาหะ

sara-jhasara-satti-savvala-phalihasilā-sela-moggarasayāim |
varasuhadaghattiyāim, paḍanti johe vahantāim || 23 ||

ร้อยแห่งศร ฆสระ⁶⁹ หอก หลาว หินผลึก หิน และก้อน

อันนักรบผู้เลิศจ้างออกไปแล้วเคลื่อนไปตกที่เหล่าทหาร

khaggehi kei suhadā, saṃgāme vāvaranti calahatthā |
anne ya gayapahāraṃ, denti samatthāṇa johāṇaṃ || 24 ||

เหล่านักรบบางพวกกวัดแกว่งดาบ ในการรบ

ส่วนคนอื่น ๆ ก็ฟาดเหล่านักรบผู้แข็งแกร่งด้วยคทา

sīsagahiekkamekkā, anne churiyāpahārajajjariyā |
dappeṇa samam jīyaṃ, muyanti dehaṃ ca mahivaṭṭhe || 25 ||

เหล่าทหารพวกอื่น ผู้ถูกจิกศีรษะแล้ว

ถูกบั่นด้วยดาบสั้น ทีละคนๆ

ก็ทิ้งร่างกาย และชีวิตพร้อมด้วยความทรนงลงที่พื้นดิน

khajjanti dharanipadīyā, vāyasa-gomāü-giddhanivahenaṃ |
oyaddhiyantaruṇḍā, ruhira-vasākaddamanibuḍḍā || 26 ||

บรรดารา้งไร้ศีรษะซึ่งถูกลากไปตกลงที่พื้นธรณี

จมลงในโคลนแห่งเลือดและไขมัน

ถูกฝูงกา หมาจิ้งจอก และนกแร้งกัดกิน

hatthī hatthīṇa samam, jujjhaī rahio samam rahatthenaṃ |
turayavalaggo suhaḍo, turayārūḍhaṃ vivāeī || 27 ||

พลข้างย่อมนต่อสู้ด้วยพลข้าง พลรถย่อมนต่อสู้ด้วยพลรถ

ทหารผู้อยู่บนหลังม้าย่อมสังหารผู้อยู่บนม้า

asi-kaṇaya-cakka-tomara-annonnāvāḍiyasatthagāyaggī |

⁶⁹ หมายถึงอาวุธวิเศษ (Sheth, 1986)

aha takkhaṇammi jao, saṃgāmo suhaḍaduvvisaho || 28 ||

ในขณะนั้น เกิดสงครามซึ่งมีไฟแห่งการปะทะกันของศีลตราวุธ

อันเกิดขึ้นแล้วจากดาบ ลูกตุ้มหนาม จักร และโตมร

ซึ่งเหล่าทหารไม่อาจทนทานได้

ummeṇṭhā mattagayā, bhamanti turayā''savāraparimukkā |

bhajjanti sandaṇavarā, chijjanti dhayā kaṇayadaṇḍā || 29 ||

ข้างตมกันที่ปราศจากคนบังคับ และม้าที่ปราศจากคนขี่ยอมวิ่งไปทั่ว

เหล่ารถศึกอันเลิศก็หักพัง ธงทิวซึ่งมีด้ามทำด้วยทองคำขาดวิน

khaṇakhaṇakhaṇa tti saddo, katthai khaggāṇa āvaḍantāṇaṃ |

visihāṇa taḍataḍaravo, nivaḍantāṇaṃ gayaṅgesu || 30 ||

มีเสียงดังเคร่งๆ ของบรรดาดาบที่ร่วงลงไป

และมีเสียงฉีกๆ ของลูกธนูซึ่งปักลงที่กายของช้าง

maṇikuṇḍalujjalāim, paḍanti sīsāim maḍacindhāim |

naccanti kabandhāim, ruhiravasālittagattāim || 31 ||

ศีรษะซึ่งมีประกายแห่งกมลทลแก้วมณี ซึ่งมีเครื่องหมายคือมกุฎที่ร่วงลง

ร่างกายอันปราศจากศีรษะ ซึ่งมีอวัยวะเปราะเปื้อนด้วยเลือดและน้ำเหลืองก็เด็นระริก

anno annaṃ pahaṇai, anno annaṃ bhuyābalummatto |

āyaḍḍhiṇṇa nihaṇai, johā johaṃ karī kariṇo || 32 ||

คนหนึ่งต่อสู้กับอีกคนหนึ่ง คนหนึ่งผู้บ้ำค้ำด้วยกำลังแห่งแขนก็ต่อสู้อยู่กับอีกคนหนึ่ง

นักรบต่อนักรบ ช้างต่อช้าง

เมื่ออุตุกระซากกันไปมาแล้วก็ฆ่าเสีย

ubhayabalesu bhādehim, uppayanivayaṃ raṇe karentehim |
gayaṇaṅgaṇaṃ niruddhaṃ, pāṭsakāle vva mehehim || 33 ||

ผืนฟ้าถูกปิดกั้นด้วยเหล่าทหารในกองทัพทั้งสอง

ผู้เหาะขึ้นและร่วงลงในการต่อสู้

ประหนึ่งถูกปกคลุมด้วยเมฆในฤดูฝน

eyārisammi jujjhe, suya-sāraṇamāṭesu suhaḍesu |
mārījīṇa ya bhaggaṃ, sennaṃ ciya vāṇarabhaḍāṇaṃ || 34 ||

เหล่ากองทัพวานร ถูกมารีจิจิ และเหล่านักรบมีศูกะและสารณะเป็นต้น

ตีแตกพ่ายแล้วในการรบเช่นนี้

sirisleṇa baleṇa ya, bhūyanañāeṇa taha ya nīleṇaṃ |
kumuyāivāṇarehi, bhaggaṃ ciya rakkhasāṇīyaṃ || 35 ||

ส่วนกองทัพราक्षสก็แตกพ่าย

เพราะหนุมาน พละ ภูตินินาทะ และนิละ

พร้อมด้วยเหล่าวานรมีกุมุทะเป็นต้น

sundo kumbha nisumbho, vikkama kamaṇo ya jambumālī ya |
mayaraddhao ya sūro, asaṇinighāyāṇo suhaḍā || 36 ||

ee rakkhasavasabhā, niyayabalucchāhakāraṇujjuttā |

vāṇarabhaḍehi samayaṃ, jujjhaṃ kāṇa āḍhattā || 37 ||

เหล่านักรบมีสุนทะ กุมภะ นิสุมภะ วิกรมะ กรมณะ

ชมพุมาลี มกรธวัช สุริยะ อัศนิ และนิรฆาตะเป็นต้น

ราक्षสผู้ทรงพลังเหล่านี้ ผู้กระหายในการกระทำความอูตสาหะด้วยกำลังแห่งตน

ได้เริ่มต่อสู้กับเหล่านักรบวานรแล้ว

bhuyavarabalasammeyā, viyaḍā kuḍilaṅgayā susenā ya |
caṇḍummiyaṅgayāī, samuṭṭhiyā kaivarā ee || 38 ||

เหล่าวานรผู้เลิศเหล่านี้ มีภุชวระ พละ สัมเมตะ วิกฤษะ กุฏิละ

อังกทะ สุขณะ จัณโฑรมิ และอังคะเป็นต้น

พร้อมที่จะสัประยุทธ์แล้ว

rakkhasa-kaiddhayāṇaṃ, jujjhaṃ aīdāruṇaṃ samāvaḍiyam |
annonnakaraggāham, ghaṇasatthapaḍantasaṃghāyam || 39 ||

การต่อสู้อันโหดร้ายยิ่งได้เกิดขึ้นแล้ว

การต่อสู้ซึ่งมีหมู่แห่งอาวุธมากมายกำลังตกลงมา

ซึ่งมีการยื้อยุดมือกันและกันของรากลักษและผู้มีธรรูปวานร

eyantarammi haṇuo, gayavarajuttaṃ rahaṃ samāruhiūm |
lolei rakkhasabalam, paūmasaram ceva mattagao || 40 ||

ณ ที่นั้น หนุมาน เมื่อขึ้นไปสู่รศีกที่เทียมด้วยข้างอันเลิศแล้ว

ก็ทำกองทัพรากลักษให้ปั่นป่วน เหมือนข้างตม้นก่อกวนสระบัว

ekkeṇa teṇa seniya!, sūreṇa mahābalaṃ nisiyarāṇaṃ |
garuyapahārābhīhayaṃ, bhayajaragahiyaṃ kayam savvam || 41 ||

ดูก่อนเศรณิกะ กองทัพอันยิ่งใหญ่ทั้งปวงของรากลักษ

อันหนุมานผู้กล้าหาญผู้เดียวกระทำให้ถูกสังหารด้วยการต่อสู้หนักหน่วง

และกระทำให้ถูกความกลัวและไข้จับไว้แล้ว

taṃ pecchiūṇa senaṃ, bhayavihalavisamṭhulaṃ mao ruṭṭho |
haṇuyassa samāvaḍio, muṅcanto āūhasayāim || 42 ||

เมื่อเห็นกองทัพนั้นสับสนปั่นป่วนด้วยความกลัว

มยะผู้โกรธเกรี้ยว ผู้มาถึงหนุมาน ก็ปล่อยอาวุธเป็นร้อยๆ

siriselena vi siggham, āyannāūriesu bānesu |
kañcaṇaraho vicitto, tuṅgo mayasantio bhaggo || 43 ||

รถทองคำอันเจิดจรัสอันสูงตระหง่านของมยะ

ถูกหนุมนทำลายแล้วด้วยเหล่าลูกธนูซึ่งนำวมาจนถึงหูอย่างรวดเร็ว

annam rahaṃ vilaggo, mayarāyā jujjhiṃ samāḍhatto |
so vi ya siriselenam, bhaggo nisiyaddhayandehim || 44 ||

มยะราชา เมื่อประทับบนรถคันอื่นแล้วก็เริ่มต่อสู้

รถคันนั้นนั่นเองได้ถูกหนุมนทำลายแล้วด้วยศรอรชรจันทระอันแหลมคม

viraham datthūṇa mayam, dasāṇaṇo'neyarūvavijjāe |
siggham viṇimmiyaraham, sasurassa tao samappei || 45 ||

จากนั้น เมื่อทศพิศกัทรเห็นมยะปราศจากรถ

ก็มอบรถซึ่งเนรมิตขึ้นด้วยวิหยาอเนกรูปแก่พ่อตาอย่างรวดเร็ว

so tattha sandaṇavare, āruhiṇṇam mao sarasaehim |
viraham karei haṇuyam, takkhaṇametteṇa āruttho || 46 ||

มยะผู้นั้น เมื่อขึ้นสู่รถอันเลิศนั้นแล้ว

เขาผู้โกรธเกรี้ยวก็ทำหนุมนให้ปราศจากรถด้วยห่าศรเพียงแค่ชั่วพริบตาเดียว

āloṇṇa haṇuyam, viraham aha dhāio jaṇayaputto |
tassa vi ya sandaṇavaro, maṇa bhaggo saravarehim || 47 ||

เมื่อเห็นหนุมนปราศจากรถ ลำดับนั้น โอรสแห่งท้าวชนกก็วิ่งมา

รถอันเลิศของภามันฑลาก็ถูกมยะทำลายแล้วด้วยศรอันเลิศ

sayameva vānaravaī, samuṭṭhio tassa rosapajjalio |
so vi maṇa nirattho, kao ya dharaṇīyale paḍio || 48 ||

วานรบดีสุครีพผู้พล่งพล่านเพราะความโกรธต่อมยะ

เตรียมพร้อมที่จะสู้ประยุทธ์ด้วยตนเอง

แต่สุครีพผู้นั้นนั่นเอง ก็ถูกมยะได้ทำให้พ่ายเช่นกันและตกลงไปที่พื้นดิน

etto maṇa samayaṃ, bihīsaṇo jujjhiūṃ samāḍhatto |
chinnakavayā-’yavatto, kao ya bāṇahayasarīro || 49 ||

จากนั้น วิถีขณะได้เริ่มต่อสู้กับมยะ

วิถีขณะมีเกราะและฉัตรขาดแล้ว

และมีร่างกายที่ถูกทำให้บาดเจ็บเพราะลูกธนู

payalantaruhiradeham, bihīsaṇaṃ pecchiūṇa paūmābho |
kesarirahaṃ vilaggo, chāeī mayam sarasaehim || 50 ||

เมื่อเห็นวิถีขณะผู้มีร่างกายเต็มไปด้วยเลือดที่ไหลออกมา

พระรามผู้เหมือนดอกบัว ผู้ประทับบนรถเทียมด้วยราชสีห์

ก็คลุ้มมยะด้วยท่าศร

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

rāmasaraniyaraghattham, bhayavihalavisamṭhulam mayam datṭhum |
sayameva rakkhasavaī, samuṭṭhio kohapajjalio || 51 ||

เมื่อเห็นมยะผู้สับสนปั่นป่วนด้วยความกลัวถูกล้อมด้วยท่าศรของพระราม

รากษสบดีผู้พล่งพล่านด้วยความโกรธก็พร้อมที่จะสู้ประยุทธ์ด้วยตนเอง

so lakkhaṇeṇa diṭṭho, bhaṇio re duṭṭha! majjha purahutto |
ṭhā-ṭhāhi pāva takkara!, jā te jīyaṃ paṇāsemi || 52 ||

ราวณะอันพระลักษมณ์เห็นแล้ว และกล่าวด้วยว่า

“เฮ้ย เจ้าคนชั่ว นี่แน่ะเจ้าคนบาป เจ้าหัวขโมย

เจ้าจงมาเผชิญหน้ากับเรา จนกว่าเราจะปลิดชีวิตของเจ้าได้”

aha bhaṇāi lakkhaṇaṃ so, kiṃ te haṃ rāvaṇo asuyapuvvo |
nissesapuhaināho, uttamadivvāruho loe? || 53 ||

ลำดับนั้น ราวณะกล่าวกับพระลักษมณ์ว่า

“เราราวณะ ผู้เป็นเจ้าของแผ่นดินทั้งหมดทั้งปวง

ผู้ควรแก่ความสูงส่งและความเป็นทิพย์ในโลก อันเจ้าไม่เคยได้ยินมาก่อนหรือ?”

ajja vi muñcasu sīyaṃ, ahavā cintehi niyayahiyaṇaṃ |
kiṃ rāsahassa sohaī, dehe raīyā vijayaghaṇṭā? || 54 ||

พระลักษมณ์กล่าวว่า “วันนี้ เจ้าจงปล่อยสีดา

หรือไม่ก็จงตริกตรองด้วยใจตน

ว่ากระดิ่งแห่งชัยชนะอันเขาแขวนไว้แล้วที่กายของลา มันสวยดีแล้วหรือ

devā-’suraladdhajaso, ahayaṃ telokkapāyadapayāvo |
saha bhūmigoyareṇaṃ, ahiyaṃ lajjāmi jujjhanto || 55 ||

ราวณะกล่าวว่า “เราผู้ได้รับเกียรติยศแล้วในหมู่เทวะและอสุรา

มีความรุ่งเรืองปรากฏในสามโลก

ผู้กำลังต่อสู้อยู่กับมนุษย์เดินดิน ย่อมละอายแก่ใจอย่างยิ่ง”

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

jaī vā karehi jujjhaṃ, nivvinṇo niyayajīviyavveṇaṃ |
to ṭhāhi savaḍahutto, visahasu maha santiyaṃ paharaṃ || 56 ||

“ถ้าหากว่าเจ้าผู้รังเกียจชีวิตของตนจะกระทำการต่อสู้แล้วละก็

จงมาเผชิญหน้ากับเรา จงต้านทานการโจมตีของเราให้ได้”

to bhaṇāi lacchinilao, jāṇāmi pahuttaṇaṃ tumāṃ savvaṃ |
nāsemi ajja sigghaṃ, eyaṃ te gajjiyaṃ garuyaṃ || 57 ||

จากนั้น พระลักษมณ์ก็กล่าวว่า

“เรารู้จักความยิ่งใหญ่ทั้งปวงของเจ้าดี

วันนี้เราจะทำสิ่งนั้นที่เจ้าไอ้อวดแล้วให้นักหนาให้พินาศไปอย่างรวดเร็ว”

evam bhaṇiüṃ saroso, cāvaṃ ghattūṇa bāṇanivahenaṃ |

chāeūṇa pavatto, tuṅgaṃ piva pāuse meho || 58 ||

เมื่อพระลักษมณ์กล่าวอย่างนี้แล้ว ราวณะผู้เต็มไปด้วยความโกรธก็ฉวยธนูขึ้น
และเริ่มคลุ้มคลั่งด้วยท่าศร ประหนึ่งเมฆที่คลุมยอดเขาในฤดูฝน

jamadaṇḍasannihehiṃ, sarehi lacchīharo gayaṇamagge |

balaparihatthucchāho, dahamuhabāṇe nivāreī || 59 ||

พระลักษมณ์ผู้มีพละกำลัง ทักษะ และพลังอำนาจ

ก็ต้านศรของทศมุขด้วยเหล่าศรยมทัณฑ์ ในท้องฟ้า

dasarahaputteṇa kao, rayaṇāsavanandaṇo viyaliyattho |

tāhe muyai daṇuvaī, āruttho vāruṇaṃ atthaṃ || 60 ||

โอรสแห่งรัตนาสระวชุกโอรสแห่งท้าวทศรถทำให้เป็นผู้มีอาวุธกระเด็นกระดอนไปแล้ว

ในกาลนั้น เจ้าแห่งทานพสุโภจรจัดก็ปล่อยอาวุธของพระวรุณ

taṃ lakkhaṇo khaṇeṇaṃ, nāseī samīraṇatthajoṇaṃ |

muñcai laṅkāhivaī, aggeyaṃ dāruṇaṃ atthaṃ || 61 ||

โดยขณะนั้นพระลักษมณ์ก็ทำลายอาวุธนั้นด้วยการใช้อาวุธของพระวายุ

ลงกาธิบดีก็ปล่อยอาวุธของพระอัคนีอันน่าหวาดหวั่น

CHULALONGKORN UNIVERSITY

jālāsahassapaūraṃ, dahamāṇaṃ taṃ pi lacchinilaṇaṃ |

dhārāsarehi sigghaṃ, vijjhaviyaṃ vāruṇatthenaṃ || 62 ||

อาวุธนั้นซึ่งเต็มไปด้วยเปลวไฟทั้งพันซึ่งลุกไหม้อยู่

อันพระลักษมณ์ผู้มีอาวุธของพระวรุณ

ดับแล้วอย่างรวดเร็วด้วยเหล่าศรคือธารน้ำ

aha tassa rakkhasattham, visajjiyam rāvaṇeṇa aīghoram |
dhammattheṇa paṇāsai, taṃ dasarahanandaṇo siggham || 63 ||

ลำดับนั้นอาวุธของรากลษอันน่าสะพรึงกลัวอย่างยิ่ง

ก็ถูกราวณะช้ดไปที่พระลักษมณ์ผู้นั้น

โอรสแห่งท้าวทศรถก็ทำลายอาวุธนั้นอย่างรวดเร็วด้วยอาวุธแห่งพระธรรมเทพ

lacchīhareṇa seṇiya!, visajjiyam indhaṇam mahāsattham |
paḍiindhaṇeṇa nīyam, disodisiṃ rakkhasindeṇam || 64 ||

คู่อ่อนเศรณิกะ มหาศัศตราวุธคืออินธนะอันพระลักษมณ์ช้ดมาแล้ว

ถูกเจ้าแห่งรากลษนำออกไปทุกทิศทุกทางโดยอาวุธชื่อประติอินธนะ

aha rāvaṇeṇa siggham, tamanivahatthandhandhiyadisoḥam |
vimalam karei taṃ pi ya, divāyarattheṇa somittī || 65 ||

ลำดับนั้น ทุกทิศซึ่งถูกราวณะทำให้มีตมิตอย่างรวดเร็วด้วยอาวุธชื่อตโมนิวหะ

พระลักษมณ์ก็ได้กระทำให้ปราศจากมลทินด้วยอาวุธชื่อทิวากรแล้ว

phaṇimaṇikiraṇujjaliyam, uragattham rāvaṇeṇa vikkhittam |
taṃ lakkhaṇeṇa nīyam, dūram garuḍatthajoṇam || 66 ||

อาวุธ คือนาคซึ่งแวววาวด้วยรัศมีจากแก้วมณีที่พังพาน

อันราวณะช้ดออกไป

อาวุธนั้นอันพระลักษมณ์นำออกไปไกลด้วยการใช้อาวุธคือครุฑ

muñcaī viṇāyagattham, rakkhasaṇāhassa lakkhano samare |
taṃ vāreī mahappā, tikūḍasāmī mahattheṇam || 67 ||

ในการต่อสู้ พระลักษมณ์ปล่อยอาวุธชื่อวินายกะใส่เจ้าแห่งรากลษ

เจ้าแห่งเขตรัฐผู้มีใจสูงส่งก็ป้องกันอาวุธนั้นไว้ด้วยมหาอาวุธ

bhagge viṇāyagatthe, sarehi lacchīharo tukūḍavaī |
chāeī sennasahiyam, so viya taṃ bāṇavariseṇam || 68 ||

ครั้นเมื่ออาวุธวินายกะถูกทำลายไปแล้ว

พระลักษมณ์ก็คลุมเจ้าแห่งเขตรัฐและกองทัพด้วยท่าศร

ราวณะผู้นั้นก็พระคลุมลักษมณ์ด้วยท่าฝนแห่งลูกธนูเช่นกัน

saṃgāmasūrā janiyāhimāṇā, jujjhanti annonnajayathacittā |
ghorā narā neva gaṇanti sattham, na māruyaggim vimalam pi bhāṇum ||
69 ||

เหล่านักรบผู้กล้าในสงคราม ผู้มีความทรนงตนอันเกิดขึ้นแล้ว

ผู้มีจิตปรารถนาชัยชนะซึ่งกันและกัน ย่อมต่อสู้กัน เหล่าคนผู้น่ากลัว ย่อมไม่แยแสอาวุธ

อีกทั้งลมและไฟ และพระอาทิตย์ที่ปราศจากมลทินใดมาบดบัง

Chapter 72

khinnāṇa dijjai jalam, tisābhibhūyāṇa sīyalam surahim |
bhattam ca bahuviyappam, asanakilantāṇa suhaḍāṇam || 1 ||

นักรบผู้เหนื่อยอ่อน บาดเจ็บ และกระหาย ได้รับน้ำเย็นที่หอมหวาน

รวมทั้งอาหารสำหรับบริโภคลากหลายจำนวนมาก

siñcanti candaṇeṇam, suhaḍā vaṇaveyaṇāpariggahiyā |
āsāsijjanti puṇo, dehuvagaraṇesu bahuesu || 2 ||

เหล่านักรบผู้เจ็บปวดจากบาดแผล ชโลมตนเองด้วยกระแจะจันทน์

และฟื้นคืนกำลังอีกครั้งด้วยเครื่องบำรุงกายมากมาย

lankāhivēṇa samayaṃ, somittisuyassa vaṭṭae jujjham |
viviḥāhavicchaddam, vimhayanijjam suravarāṇam || 3 ||

การต่อสู้ด้วยอาวุธมากมายหลากหลายของพระลักษมณ์ โอรสแห่งนางสุมิตรา กับลงกาธิบดี

อันเป็นที่อัศจรรย์ใจแก่เหล่าเทวดาย่อมดำเนินไป

gandhavyakinnaragaṇā, accharasahiyā nahatṭhiyā tāṇaṃ |
muñcanti kusumavāsaṃ, sāhukkāreṇa vāmīssaṃ⁷⁰ || 4 ||

หมู่คนธรรพ์และกนิษฐพร้อมด้วยนางอัปสร ผู้สถิตอยู่บนท้องฟ้า
ก็โพรยปรายฝนดอกไม้พร้อมเสียงสาธูการแก่เขาทั้งคู่

vijjāharassa tāva ya, duhiyāo candavaddhaṇassa nahe |
divvavimāṇatthāo, attha jaṇīo surūvāo || 5 ||

ในเวลานั้น เหล่าธิดาทั้งแปดผู้มีรูปร่างงามของวิทยากรนามว่าจันทรวรรณะ
สถิตอยู่ในทิพย์วิมานบนท้องฟ้า

mayaharayaparimiyāo, kannāo accharehi bhaṇiyāo |
sāheī⁷¹ kassa tumhe, duhiyāo ihaṃ pavannāo? || 6 ||

เหล่านางอัปสรกล่าวกับเหล่าหญิงสาวผู้แวดล้อมด้วยเหล่าสนมกำนัลว่า
“จงเล่ามา เจ้าผู้มาถึงที่นี่เป็นธิดาของผู้ใดกัน”

sāhanti tāṇa tāo, amha piyā candavaddhaṇo nāmam |
vaīdehīsaṃvaraṇe, duhiyāsahio gao mihilaṃ || 7 ||

หญิงสาวเหล่านั้นเล่าแก่พวกนางอัปสรว่า

“บิดาของพวกเรานามว่าจันทรวรรณะ

พระองค์พร้อมด้วยธิดาได้ไปที่เมืองมิถิลาในพิธิสุมพรของนางสีดา”

so lakkhaṇassa amhe, dāūṇaṃ patthio niyayagehaṃ |
tatto pabhūī eso, hiyayammi avatṭhio niyayaṃ || 8 ||

“เมื่อมอบพวกเราให้แก่พระลักษมณ์แล้ว พระองค์ก็จากไปสู่ที่อยู่ของตน
นับแต่บัดนั้นเป็นต้นมา พระลักษมณ์ผู้นี้ก็ประทับอยู่ในใจของเรา”

⁷⁰ 1914 - vāmīssaṃ

⁷¹ 1914 - sāheha

so esa mahāghore saṃgāme saṃsayam samāvanno |
na ya najjai kaha vi imaṃ, hoī duhiyāo? teṇa'mhe || 9 ||

“พระลักษมณ์ผู้ได้รับอันตรายในสงครามอันน่าสะพรึงกลัวอย่างยิ่ง
ท่านไม่รู้เรื่องนี้ได้อย่างไร
พวกเราเป็นผู้มีทุกข์เพราะเหตุนี้”

lacchīharassa etthaṃ, jā hohī hiyayavallahassa gaī |
sā amhāṇa vi hohī, niyamā atṭhaṇha vi jaṇiṇaṃ || 10 ||

“ณ ที่นี้ คติซึ่งจะเกิดขึ้นแก่พระลักษมณ์
ผู้เป็นยอดปรารถนาแห่งใจของพวกเรา
คติซึ่งได้กำหนดไว้แล้วนั้น จะบังเกิดแก่พวกเราชายาทั้งแปดด้วย”

soṇa tāṇa saddaṃ, uddhamuho lakkhaṇo paloento |
bhaṇio ya bāliyāhim, siddhattho hohi kajjesu || 11 ||

เมื่อได้ยินเสียงของพวกนางเหล่านั้น พระลักษมณ์เงยหน้าขึ้นมอง
เหล่าหญิงสาวกล่าวกับพระลักษมณ์แล้วว่า
“ขอพระองค์จงสำเร็จในหน้าที่ทั้งหลาย”

soṇa tāṇa saddaṃ, tāhe saṃbharai dhamuho atthaṃ |
siddhatthanāmadheyaṃ, ghatai lacchīharassuvarim || 12 ||

เมื่อได้ยินเสียงของนางเหล่านั้น

ในกาลนั้น ทศमुखก็ระลึกถึงอาวุธซึ่งมีชื่อว่าสิทธารถะ
และได้ซัดไปที่พระลักษมณ์

rāmakaṇiṭṭheṇa tao, taṃ vigghaviṇāyagatthajoenam |
nīyaṃ vihalapayāvaṃ, saṃgāmuhe abhiṇaṃ || 13 ||

จากนั้นในการต่อสู้ อาวุธนั้นซึ่งพระลักษมณ์ อนุชาของพระรามผู้ปราศจากความกลัว
ได้ทำให้สิ้นฤทธิ์ด้วยอาวุธชื่อวิฆเนศวินายกะ

jaṃ jaṃ muñcaï atthaṃ, taṃ taṃ chettūṇa lakkhaṇo dhīro |
chāeï saravarehiṃ, ravi vva sayalaṃ disāyakkam || 14 ||

ราวณะปล่อยอาวุธใด ๆ ออกมา

พระลักษมณ์ผู้มั่นคง เมื่อทำลายอาวุธนั้น ๆ แล้ว

ก็ใช้ศรอันเลิศคลุมราวณะเอาไว้ เหมือนพระอาทิตย์ปกคลุมโลกทั้งปวง

etthantarammi seṇiya!, bahurūvā āgayā mahāvijjā |
laṅkāhivassa jāyā, sannihiyā tattha saṃgāme || 15 ||

ดูก่อนเศรษฐิกะ

ณ ที่นั้น มหาวิทยาลัยชื่อพหุรุปาได้เกิดขึ้นแล้ว

และมาสถิตอยู่ใกล้กับลงกาธิบดีในสงครามนั้น

aha lakkhaṇeṇa chinnaṃ, sīsam laṅkāhivassa sambhūyam |
chinnaṃ puṇo puṇo cciya, uppajjai kuṇḍalābharanaṃ || 16 ||

ลำดับนั้น ศีรษะของราวณะที่ถูกพระลักษมณ์ตัดแล้วก็ปรากฏขึ้น
ศีรษะซึ่งมีกมลประดับ ซึ่งถูกตัดแล้วก็ปรากฏขึ้นซ้ำแล้วซ้ำเล่า

chinnaṃmi uttimaṅge, ekke do honti uttamaṅgāim |
ukkattiesu tesu ya, duguṇā duguṇā havaï vuḍḍhī || 17 ||

เมื่อเศียรหนึ่งถูกตัดไป อีกสองเศียรก็จะงอกขึ้น

และเมื่อเศียรทั้งหลายเหล่านั้นถูกตัดออกไปแล้ว

การเพิ่มขึ้น (ของเศียร) ก็ย่อมเป็นทวีคูณ

chinnaṃ ca bhuyājuyalaṃ, doṇṇi vi juyalāim honti bāhāṇaṃ |
chinnesu tesu vi puṇo, jāyāi duguṇā bhuyāvīḍḍhī || 18 ||

เมื่อแขนทั้งคู่ออกตัดแล้ว แขนอีกสองคู่งอกขึ้นมาใหม่

ครั้นเมื่อแขนเหล่านั้นถูกตัดไปแล้ว

การเพิ่มขึ้นเป็นทวีคูณของแขนทั้งหลายก็เกิดขึ้นอีก

varamaüdamañdiehiṃ, sirehi chinnehi nahayalaṃ channaṃ |
keūrabhūsiyāsu ya, bhuyāsu evaṃ ca savisesaṃ || 19 ||

ท้องฟ้าถูกศีรชะซึ่งประดับด้วยมุกอันเลิศ

และแขนทั้งหลายซึ่งประดับด้วยกำไลต้นแขน อันถูกพระลักษมณ์ตัดแล้ว
ปกคลุมอย่างวิปริตเช่นนี้

asi-kaṇaya-cakka-tomara-kuntāiṇeyasatthasaṃghāe |
muñcaī rakkhasaṇāho, bahuvihabāhāsahashehiṃ || 20 ||

เจ้าแห่งรากษสปล่อยท่าอาวุธมากมาย

มีดาบ ดุ้มหนาม จักร โดมร และหอกเป็นต้น

ด้วยแขนนับพัน ๆ อันมีประการต่าง ๆ

taṃ lakkhaṇo vi entaṃ, āūhanivahaṃ sarehi chettūṇaṃ |
chāeūṇa pavatto, paḍisattaṃ bāṇanivahaṇaṃ || 21 ||

เมื่อพระลักษมณ์ทำลายท่าอาวุธที่กำลังเข้ามาใกล้ด้วยศรแล้ว

ก็ใช้ท่าศรคลุมศัตรู

ekkaṃ ca doṇṇi tiṇṇi ya, cattāri ya pañca dasa sahasāiṃ |
lakkhaṃ sirāṇa chindaī, arissa nārāyaṇo sigghaṃ || 22 ||

พระนารายณะตัดศีรชะทั้งพัน สองพัน สามพัน สี่พัน

ห้าพัน หนึ่งหมื่น หนึ่งแสน ของศัตรู อย่างรวดเร็ว

nivaḍantaesu sahasā, vāhāsahiesu uttimaṅgesu |
channaṃ ciya gayaṇayalaṃ, raṇabhūmī ceva savisesaṃ || 23 ||

ในขณะที่ศีรชะพร้อมด้วยแขนทั้งหลายกำลังร่วงลงมานั้น

ท้องฟ้าและสนามรบก็ถูกปกคลุมอย่างผิดธรรมดาโดยพลัน

jaṃ jaṃ siram sabāhum, uppajjaī rāvaṇassa dehammi |
taṃ taṃ sarehi savvaṃ, chindaī lacchīharo sigghaṃ || 24 ||

ศีรษะพร้อมด้วยแขนใด ๆ บังเกิดขึ้นแล้วที่กายของราวณะ

พระลักษมณ์ก็ตัดศีรษะและแขนทั้งปวงนั้น ๆ ด้วยศรอย่างรวดเร็ว

rāvaṇadehukkattiya-payalantuddāmaruhiravicchaddaṃ |
jāyaṃ ciya gāyaṇayalam, sahasā saṃjhāruṇacchāyaṃ || 25 ||

ท้องฟ้าซึ่งเต็มไปด้วยโลหิตมากมายที่ถั่งท้นออกมาจากร่างกายซึ่งถูกตัดแล้วของราวณะ

บังเกิดสีราวกับยามรุ่งอรุณและสนธยาในฉับพลันทันใด

payalantaseyanivaho, jaṇiyamahāyāsadīhanīsāso |
cinteī seniya! tao, cakkam laṅkāhivo ruṭṭho || 26 ||

ดูก่อนเศรณิกะ ลงกาธิบตีมีเหงื่อไหลออกมา

หายไฉยเพราะความเหน็ดเหนื่อยอย่างยิ่ง

ต่อจากนั้น เขาผู้โกรธเกรี้ยวจึงระลึกถึงจักร

veruliyasahassāram, mottiyamālāūlam rayanaṇcittam |
candaṇakayacaccikkaṃ, samacciyam surabhikusumehim || 27 ||

sarayaravisarisateyam, palayamahāmehasarisanigghosam |

cintiyamettaṃ cakkam, sannihiyam rāvaṇassa kare || 28 ||

เพียงแค่ระลึกถึงเท่านั้น จักรซึ่งมีซี่ล้อนับพันทำด้วยไพฑูรย์

อากุลด้วยสร้อยไข่มุกและแก้วมณีหลากสี

ลูปได้ด้วยกระแจะจันทร์

ได้รับสักการะด้วยน้ำหอมและดอกไม้

เรื่องรองราวพระอาทิตย์ในฤดูใบไม้ร่วง

มีเสียงเหมือนมหาเมฆในกาลประลัย

ก็มาประทับในอุ้งมือของราวณะ

kinnara-kimpurisagaṇā, viśvāvasu-nārayā saha'ccharasā |
mottūṇa samarapekkhaṃ, bhaṇa dūraṃ samosariyā || 29 ||

หมู่กนิษฐ กิมปุระ วิศวาสุและนารทะ พร้อมด้วยเหล่านางอัปสร
เมื่อผลจากการดูการต่อสู้แล้ว ก็หลบหนีไปไกลด้วยความกลัว

taṃ cakkaraṇahattham, dasāṇaṇam bhaṇāi lakkhaṇo dhīro |
jai kāvi atthi sattī, paharasu mā ṇe cirāvesu || 30 ||

พระลักษมณ์ผู้มั่นคงกล่าวกับทศพัทธ์ผู้มีจักรแก้วอยู่ในมือผู้เห็นว่า

“ถ้าพลังอำนาจใด ๆ ของเจ้ามีอยู่ ก็จงโจมตีมา อย่าได้ช้า”

so eva bhaṇiyametto, ruttho taṃ bhāṇiṇṇa⁷² maṇavegaṃ |
muñcaī palayakkaṇiham jaṇasamsayakāraṇam cakkam || 31 ||

เพียงแต่ถูกกล่าวเช่นนั้น ทศพัทธ์ผู้เกรี้ยวโกรธก็กวัดแกว่งจักรซึ่งเร็วตั้งใจนั้น
แล้วขว้างจักรซึ่งเสมือนพระอาทิตย์ในกาลประลัย
อันเป็นเหตุแห่งความหวาดหวั่นแก่ชนทั้งหลายไป

daṭṭhūṇa ya ejjantaṃ, cakkam savaḍammuham ghaṇaṇiṇāyam |
āḍhatto somittī, vāreūṃ taṃ sarohaṇam || 32 ||

พระลักษมณ์เมื่อเห็นจักรซึ่งมีเสียงดังกึกก้องกำลังพุ่งมาตรงหน้า
ก็เริ่มที่จะยังจักรนั้นด้วยศาส

vajjāvattaṇa ya naṃgaleṇa paūmo nivāraṇujjutto |
suggīvo vi gayāe, pahaṇāi bhāmaṇḍalo asiṇā || 33 ||

พระปัทมะพยายามยังจักรนั้นด้วยธนูชราวรรตะและคันไถ
ฝ่ายสุครีพเข้าปะทะด้วยคทา ภามณฑลเข้าปะทะด้วยดาบ

⁷² 1914 - bhāmiṇṇa

vāreṇa pavatto, sūleṇa vihīsaṇo mahanteṇaṃ |
haṇuo vi moggareṇaṃ, suggīvasuo kuṭhāreṇaṃ || 34 ||

วิฤษณะเริ่มยั้งด้วยหลาวใหญ่

ส่วนหนุมานก็ตั้งรับด้วยค้อน

บุตรของสุครีพก็ตั้งรับด้วยขวาน

sesā vi sesapaharaṇa-saesu samajohiṃ samāḍhattā |
taha vi ya nivāriṃ te, asamatthā vāṇarā savve || 35 ||

แม่ผู้อื่นที่เหลือก็เริ่มต่อสู้ด้วยอาวุธนับร้อยที่เหลืออยู่

ถึงกระนั้นก็ตาม เหล่าวานรทั้งปวงก็ไม่สามารถที่จะหยุดยั้งจักรของทศพัคค์ได้

taṃ āhāṇa nivahaṃ, bhantūṇa samāgayaṃ mahācakkam |
saṇiyam payāhineṃ, ahiṭṭhiyam lakkhaṇassa kare || 36 ||

จักรอันยิ่งใหญ่ เมื่อทำลายอาวุธมากมายแล้วก็มาถึง

เมื่อกระทำประทักษิณอย่างนอบน้อมแล้วก็ไปประทับอยู่ในมือของพระลักษมณ์

pare bhave sukayaphaleṇa māṇavā, mahiḍḍhiyā iha bahusokkhabhāyaṇā |
mahāraṇe jayasiriladdhasampayā, sasī jahā vimalapayāvapāyaḍā || 37 ||

ด้วยผลแห่งการทำดีในภพอื่น คนทั้งหลายย่อมมีมหิทธิฤทธิ์

เป็นผู้ควรแก่ความสุขมากมายในโลกนี้

มีความสำเร็จซึ่งได้รับจากชัยชนะในการศึกครั้งใหญ่

เป็นที่ประจักษ์ถึงความรุ่งเรืองอันปราศจากมลทินประดุจพระจันทร์

Chapter 73

uppannacakkarayaṇaṃ, daṭṭhūṇaṃ lakkhaṇaṃ pavayajohā |
ahiṇandiyā samatthā, bhaṇanti ekkekamekkenaṃ || 1 ||

เมื่อเห็นพระลักษมณ์ผู้มีจักรแก้วอุบัติขึ้นแล้ว

เหล่านักรบวานรทั้งปวงผู้ปีติยินดีก็กล่าวแก่กันและกันว่า

eyam taṃ phudaviyaḍaṃ, aṇantaviriṇa jaṃ purā bhaṇiyaṃ |
jāyaṃ sampai savvaṃ, kajjaṃ bala-kesavaṇaṃ tu || 2 ||

“สิ่งใดที่พระอนันตวิริยะได้ตรัสไว้ในกาลก่อน

สิ่งนั้นคือความยิ่งใหญ่ซึ่งปรากฏให้เห็นแล้วนั่นเอง

บัดนี้ กิจทั้งปวงของพระพลเทวะและพระเกศวะได้บังเกิดขึ้นแล้ว”

jo esa cakkapāṇī, so vi ya nārāyaṇo samuppanno |
sīharahammi vilaggo esa puṇa hoī baladevo || 3 ||

“ผู้ใดมีจักรในมือ ผู้นั้นคือพระนารายณะซึ่งอุบัติแล้ว

อีกทั้งผู้ประทับบนรถเทียมด้วยราชสีห์ผู้นี้ย่อมเป็นพระพลเทวะ”

ee mahāṇubhāvā, bhārahavāsammi rāma-somittī |
baladeva-vāsudevā, uppannā atthamā niyamā || 4 ||

“พระรามและพระลักษมณ์ผู้มีอำนาจยิ่งใหญ่ในการตวรชทั้งคู่นี้

ได้อุบัติขึ้นเป็นพระพลเทวะและवासูเทวะ องค์ที่ 8 อย่างแน่แท้”

daṭṭhūṇa cakkapāṇiṃ, somittī rāvaṇo vicintēi |
taṃ sampai saṃpannaṃ, aṇantaviriṇa jaṃ bhaṇiyaṃ || 5 ||

เมื่อเห็นพระลักษมณ์ผู้มีจักรในมือ ราวณะก็คิดว่า

บัดนี้ สิ่งที่พระอนันตวิริยะพยากรณ์ไว้ได้เกิดขึ้นแล้ว

daṭṭhūṇa āyavattaṃ, jassa raṇe sayalagayaghaḍḍovā |
bhajjanti kheyarabhaḍā, bhayavihalavisamṭhulā sattū || 6 ||

เมื่อเห็นฉัตรของเราในการรบ

ศัตรูผู้เป็นนักรบวิทยาธรซึ่งมีกองทัพข้างทั้งปวง

เกิดหวาดหวั่นปั่นป่วนด้วยความกลัว ก็แตกพ่าย

sāyarasalilasamatthā, himagiriviñjhatthalī puhainārī |

āṇāpaṇāmakārī, dāsi vva maham vase āsi || 7 ||

นางธรรณี ผู้เป็นที่สถิตของภูเขาหิมาลัยและภูเขาวิรัช

เป็นที่รวมของสายน้ำและสาคร เป็นผู้มอบน้อมต่ออำนาจ

ย่อมตกอยู่ภายใต้อำนาจของเราประดุจนางทาสี

so haṃ maṇuṇa kahaṃ, jiniṇṇā''loīo dasaggīvo? |

vattāi imā avatthā, kiṃ na hu accherayaṃ eyaṃ? || 8 ||

เราทศเศียรผู้นี้ เมื่อถูกเอาชนะแล้วจะถูกมนุษย์มองอย่างไรกัน

แต่ทว่าสภาพการณ์นี้ก็ต้องดำเนินไป

ความพ่ายแพ้ไม่มีใช่ความอัศจรรย์หรือ

dhiddhi! tti rāyalacchī, adīhapehī muhuttaramaṇijjā |

paricaiṇṇā''dhattā, ekkapae dujjaṇasahāvā || 9 ||

ด้วยคำริว่า “ซิ ช่างน่ารังเกียจจริง”

เมื่อได้ละทิ้งอำนาจวาสนาแห่งพระราชินีซึ่งไม่อาจมองการณ์ไกลได้

อำนาจวาสนาอันอาจชื่นชมได้เพียงชั่วครู่

เป็นสภาวะสำหรับคนทรามซึ่งบังเกิดแล้วในชั่วเพียงก้าวเดียว

kiṃpāgaphalasaricchā, bhogā pacchā havanti visakaḍuyā |

bahudukkhadoggaikarā, sāhūṇaṃ garahiya niccaṃ || 10 ||

โภคะซึ่งเหมือนผลไม้ที่ยังไม่สุก ภายหลังฝาดเฟื่อนเหมือนยาพิษ

เป็นเครื่องก่อให้เกิดความทุกข์และทุกข์ติมากมาย

ซึ่งเหล่าพระสาวกได้เตือนอยู่เป็นนิตย์

bharahāimahāpurisā, dhannā je ujjiūṇa rāyasiriṃ |
nikkhantā cariya tavaṃ, sivasamayamaṇuttaraṃ pattā || 11 ||

เหล่ามหาบุรุษมีภรรยาเป็นต้น ผู้มีโชค

เมื่อละทิ้งสิริราชสมบัติออกบำเพ็ญตบะ

มหาบุรุษผู้มีโชคเหล่านั้นก็ได้บรรลุความหลุดพ้นอันมั่นคงและเป็นเลิศสูงสุด

so kaha moheṇa jio, ahayaṃ saṃsāradīhajāṇaṇaṃ? |
kiṃ vā maremi iṇhiṃ, uvaṭṭhie paḍibhae ghore? || 12 ||

เรานี้ถูกโมหะซึ่งก่อเกิดสังสารวัฏอันยาวนานเอาชนะแล้วได้อย่างไรกัน

เอ หรือบัดนี้เราจะตายเพราะภัยอันตรายอันน่าหวาดกลัวซึ่งมาถึงแล้วหรือ

daṭṭhūṇa cakkahattham, somittim rāvaṇaṃ savaḍahuttam |
mahuravayaṇehi etto, bihisaṇo bhaṇāi dahavayaṇaṃ || 13 ||

เมื่อเห็นพระลักษมณ์ผู้มีจักรในมืออยู่ตรงหน้าราวณะ

วิเศษณะก็กล่าวมธุรสวาจากับทศพัคตร์ว่า

ajja vi ya majjha vayaṇaṃ, kuṇasu pahū! jāṇiūṇa appahiyaṃ |
tuhu paūmapasāṇaṃ, jīvasu sīyaṃ samappento || 14 ||

“ข้าแต่พระองค์ เมื่อได้รู้สิ่งอันเป็นประโยชน์สำหรับพระองค์แล้ว

ในวันนี้ ขอพระองค์โปรดทำตามคำแนะนำของข้า

พระองค์ผู้คือนางสีดาไปจะมีชีวิตอยู่ด้วยความโปรดปรานของพระปทุมมา”

sā ceva tujjha lacchī, eva kuṇantassa āyayaṃ dīhaṃ |
havaī niyameṇa rāvaṇa!, narassa iha māṇabhaṇeṇaṃ || 15 ||

“ข้าแต่ราวณะ พระนางสีดานั้นจะเป็นพระนางศรี⁷³ของพระองค์ผู้รักษาชีวิต (ของพระองค์)

ให้ยืนยาว

⁷³ อาจหมายถึงโชควาสนาได้เช่นกัน

ด้วยการทำลายมานะของตนโดยแท้”

ekkoyarassa vayanam, avaganeūṇa rāvaṇo bhaṇāi |
re tujjha bhūmigoyara⁷⁴!, gavvam ciya dāruṇam jāyam || 16 ||

ราวณะไม่ใส่ใจคำพูดของน้องร่วมอุทร แล้วกล่าวว่า

“เฮ้ย เจ้ามนุษย์เดินดิน ความทรนงตนอย่างรุนแรงของเจ้าเกิดขึ้นแล้ว”

tāva ya gajjanti gayā, jāva na pecchanti ahimuhāvāḍiyam |
dāḍhāviḍambiyamuham, viyaḍajaḍābhāsuraṃ sīham || 17 ||

ตราบใดที่ยังไม่เห็นราชสีห์

ซึ่งมีความเรืองรองจากแผงคอขนาดใหญ่ มีปากเสยะเขี้ยว ปรางค์ขึ้นตรงหน้า
ตราบนั้นข้างก็ยังคงส่งเสียงโกลนจนาทอยู่

rayaṇāsavassa putto, ahayaṃ so rāvaṇo vijiyasattū |
dāvemī tuha avattham, jīyantayarī niruttenam || 18 ||

เรานี้คือราวณะ บุตรแห่งรัตนาศรวะ ผู้พิชิตศัตรูแล้ว

จะสำแดงภาวะด้วยการจับชีวิตของเจ้าอย่างแน่นอน

bhaṇio ya lakkhaṇeṇam, kiṃ vā bahuehi bhāsiyavvehim |
uppanno tujjha a rivū, hantā nārāyaṇo ahayaṃ || 19 ||

พระลักษมณ์กล่าวกับราวณะแล้วว่า

“ประโยชน์อะไรพึงมีด้วยการพูดมากความ

เราผู้เป็นนารายณะ ศัตรูผู้จะสังหารเจ้าได้อุบัติแล้ว”

nivvāsiyassa taīyā, piyareṇam vaṇaphalāsīṇassa mayā |
nārāyaṇattaṇam, te vinnāyam dīhakāleṇam || 20 ||

⁷⁴ 2011- gayora

ราวณะกล่าวว่า “เรารู้มานานแล้ว
ถึงความเป็นนารายณะของเจ้าผู้ถูกบิดาเนรเทศในเวลานั้น ให้ไปบริโภคผลไม้ในป่า”
nārāyaṇo niruttam, hohi tumam ahava ko vi anno vā |
iha tujjha māṇabhaṅgam, karemi nissamsayam ajjam || 21 ||
“แน่นอน ไม่ว่าเจ้าหรือผู้ใดจะเป็นนารายณะก็ตาม
วันนี้เราจะทำลายมานะของเจ้านี้โดยไม่ต้องสงสัยเลย”

aigavvio si lakkhaṇa, hatthavilaggenimena cakkeṇam |
ahavā hoī khaleṇa vi, mahūsavo pāyayaṇassa || 22 ||
“ดูก่อนลักษณะ เจ้าเป็นผู้หึงพระนงอย่างยิ่งด้วยจักรนี้ซึ่งอยู่ในมือ
หรือว่าความบันเทิงอย่างยิ่งของมนุษย์ผู้ต่ำต้อยจะมีด้วยการต่อสู้”

cakkeṇa kheyarehi ya, samayam saturaṅgamam saha raheṇam |
pesemiha pāyāle, kim ca bahuttena bhaṇiyenam? || 23 ||
“เราจะส่งม้า พร้อมด้วยจักร เหล่าวิทยากร และรถของเจ้าจากที่นี่ไปสู่บาดาล
ประโยชน์อะไรพึงมีด้วยการพูดมากความ”

so evabhaṇiyametto, cakkam nārāyaṇo bhamādeūm |
pesei paḍivahenam, laṅkāhivaissa āruttho || 24 ||
เพียงแค่ถูกเหยียดหยันเช่นนั้น

พระนารายณะผู้ไกรธเกรี้ยวก็กวัดแกว่งจักรแล้วขว้างกลับไปทิ้งกาธิบัติ

āloūṇa entam, cakkam ghaṇaghosabhīsaṇam dittam |
sara-jhasara-moggarehim, ujjutto tam nivāreūm || 25 ||
เมื่อเห็นจักรซึ่งเปล่งแสง นำหวาดกลัวด้วยเสียงกึกก้องเพื่อการเข่นฆ่าซึ่งกำลังมาถึง
ราวณะก็เริ่มที่จะป้องกันจักรนั้นด้วยศร ฌสระ และก้อน

rubbhantaṃ pi ahimuhā, taha vi samalliyāi cakkaraṇaṃ taṃ |
punnāvasāṇasamae, seṇiya! maraṇe uvagayammi || 26 ||

ดูก่อนเสณิกะ ในเวลาแห่งการสิ้นบุญ

เมื่อความตายมาถึงแล้ว จักรแก้วนั้นซึ่งยังอยู่ตรงหน้า

ก็โฉบลงมาด้วยประการนั้น

aīmāṇiṇassa etto, laṅkāhivaissa ahimuhassa raṇe |
cakkeṇa teṇa sigghaṃ, chinnaṃ vacchatthalaṃ viūlaṃ || 27 ||

จากนั้น อูระอันกว้างของลงกาธิบดีผู้หึงพระนางอย่างยิ่ง ผู้ประทับอยู่ตรงหน้า

ถูกจักรนั้นตัดแล้วอย่างรวดเร็ว ในสนามรบ

caṇḍāṇileṇa bhaggo, tamālaghaṇakasīṇaaliūlavayavo |
aṅjanagiri vva paḍio, dahavayaṇo raṇamahivattṭhe || 28 ||

ทศพัคตร์ล้มลงบนพื้นสนามรบ

ประหนึ่งภูเขาคัญชนะที่มียอดสีดำเข้มเหมือนผู่ผึ้งและต้นตาล⁷⁵

ถูกลมอันรุนแรงโค่นแล้ว

sutto vva kusumakeū, najjai devo vva mahiyale paḍio |
rehaī laṅkāhivaī, atthagirittho va divasayaro || 29 ||

ลงกาธิบดีผู้ล้มลงบนพื้น ดูราวกับพระกามเทพที่บรรทมหลับไหล

ย่อมเรื่องรองประดุจพระอาทิตย์สถิตอยู่บนเขาค้อคีรี

etto nisāyarabalaṃ, nihayaṃ datṭhūṇa sāmīyaṃ bhaggaṃ |
vivarammuhaṃ payattaṃ, sampelloppella kuṇamāṇaṃ || 30 ||

จากนั้น เมื่อกองทัพพราภษสเห็นนายของตนถูกสังหารแล้ว

ก็แตกพ่ายเบียดเสียดกันป่ายหน้าหนี

joho turaṅgamaṇaṃ, pelliijaī rahavaro gayavareṇaṃ |

⁷⁵ หมายถึงต้นมะตะหวาง (MW, 2011: 438)

aikāyaro puṇa bhāḍo, vivaḍai tattheva bhayavihalo || 31 ||

นักรบถูกม้าเบียด รถอันเล็กก็ถูกข้างเบียด
ส่วนนักรบผู้เสียขวัญก็หวาดหวั่นด้วยความกลัว
แตกทัพ ณ ที่นั่นนั่นเทียว

evam palāyamāṇam, nissaraṇam taṃ nisāyarāṇīyam |

āsāsīuṃ payattā, suggīva-bihīsaṇā do vi || 32 ||

สุครีพและวิษณะทั้งสองคน เริ่มปลอบใจกองทัพพราکش
ผู้ไร้ที่พึ่งและกำลังแตกพ่ายหลบหนีอย่างนี้ว่า

mā bhāha mā palāyaha, saraṇam nārāyaṇo imo tumhaṃ |

vayaṇeṇa teṇa seṇiya!, savvaṃ āsāsīyaṃ sennaṃ || 33 ||

“พวกเจ้าจงอย่ากลัว จงอย่าหลบหนี
พระนารายณะผู้นี้เป็นที่พึ่งของพวกเจ้า”
คู่อ่อนเศรณิกะ กองทัพทั้งปวงได้รับการปลอบใจด้วยคำพูดนี้

jeṭṭhassa bahulapakkhe divasassa caūtthabhāgasesammi |

egārasīe divase rāvaṇamaraṇam viyāṇāhi || 34 ||

“พวกเจ้าจงจดจำความตายของราวณะ
ในวันที่ 11 ในเศษของส่วนที่ 4 แห่งวัน

ในปีกษ์ข้างแรมของเดือนชยษุระ”

evam punṇāvasāṇe turaya-gayaghaḍāḍovamajjhe vi sūrā,
 sampatte maccukāle asi-kaṇayakarā janti nāsaṃ maṇussa |
 ujjoeuṃ sateo sayalajayaminam so vi atthāi bhāṇū,
 jāe sokkhappaose sa vimalakiraṇo kiṃ na cando uveī? || 35 ||

ในยามสิ้นบุญ เมื่อความตายมาถึง

เหล่ามนุษย์ผู้กล้าหาญ ถึงจะอยู่ท่ามกลางกองทัพข้าง ทักษิณ

มีดาบและตุ้มหนามในมือ ก็ไปสู่ความพินาศได้

พระอาทิตย์ซึ่งมีความรุ่งเรือง เมื่อส่องโลกทั้งปวงให้สว่างไสวแล้ว ก็ยอมอัสดง

ครั้นกลางคืนคือความสุขได้เกิดขึ้นแล้ว

พระจันทร์ซึ่งมีแสงอันปราศจากมลทินจะไม่ปรากฏขึ้นหรือ

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
 CHULALONGKORN UNIVERSITY

บรรณานุกรม

ภาษาไทย

- เดอ บาร์, ว. ธ. (2556). บ่อเกิดลัทธิประเพณีอินเดีย เล่ม 1 ภาค 1-4 (จำนงค์ ทองประเสริฐ, Trans.). กรุงเทพฯ: ราชบัณฑิตยสถาน.
- เอ็ม. หิริยัณนะ. (2520). ปรัชญาอินเดียสังเขป (วิจิตร เกิดวิศิษฐ์, Trans.). พระนคร: ไทยวัฒนาพานิช.
- กฤษณา รักษมณี. (2547). สันสกฤตวิจารณ์. กรุงเทพฯ: แม่คำผาง.
- กฤษณา รักษมณี. (2549). การวิเคราะห์วรรณคดีไทยตามทฤษฎีวรรณคดีสันสกฤต. กรุงเทพฯ: ภาควิชาภาษาตะวันออก คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- กฤษณา รักษมณี, & เสาวณิต จุลวงศ์, แ. น. (2550). ศักดิ์ศรีและความอับอายในวรรณกรรมไทย. กรุงเทพฯ: แม่คำผาง.
- ชัยวัฒน์ อุตพัฒนา. (2523). จริยศาสตร์. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- ณัฐ วัชรศิรินทร์. (2556). การแปลหนังสือวิชาการทางศาสนาเรื่อง *Jainism: An Introduction* ของ *Jeffery D Long*. (สารนิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต), จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย,
- ณัฐธัญ มณีรัตน์. (2560). คัมภีร์ตรีนิสิงเห: การตรวจสอบชำระและบทบาทในสังคมไทย. (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบัณฑิต), คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย,
- ทวีศักดิ์ ญาณประทีป. (2518). วรรณกรรมศาสนา. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- ทองหล่อ วงษ์ธรรมมา. (2554). จริยศาสตร์เบื้องต้น: มนุษย์กับอุดมคติและมาตรการทางศีลธรรม. กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์.
- ธิดิ แจ่มขจรเกียรติ. (2553). การสื่อสารแนวคิดธรรมผ่านตัวละครทศกัณฐ์ในเรื่องรามเกียรติ์พระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ 1. (วิทยานิพนธ์อักษรศาสตร์เกียรตินิยมบัณฑิต), คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย,
- นาวิน โภษกรณัฐ. (2560). วัจนลีลาในร้อยกรองของพาดมะ. (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบัณฑิต), คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย,
- นาวิน วรรณเวช. (2557). ตัวละครปรปักษ์ในวรรณคดีสันสกฤต: กรณีศึกษาราวณะในรามายณะฉบับวาลมீกี. รายงานการวิจัย กองทุนวิจัยคณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

- นาวิน วรรณเวช. (2558). ทรรศนะของนักวรรณคดีสันสกฤตว่าด้วยตัวละครปรปักษ์. วารสารวรรณวิ
ทัศน์, 15, 30-51.
- บำรุง ชำนาญเรือ. (2552). การศึกษาเปรียบเทียบเรื่องจักรวาลวิทยาในศาสนาไชนะและพุทธศาสนาเถรว
าท. . (วิทยานิพนธ์ปริญญาคุชฎีบัณฑิต), บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร,
พิน ดอกบัว. (2545). ปวงปรัชญาอินเดีย. กรุงเทพฯ: ศยาม.
- มหากาพย์รามายณะของวาลมீกี. (2557). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- ศรีสุรางค์ พูลทรัพย์ และ สุมาลย์ บ้านกล้วย. (2524). ลักษณะความเป็นมาและพฤติกรรมของตัวละคร
ในเรื่องรามเกียรติ์เปรียบเทียบกับตัวละครในมหากาพย์รามายณะ. รายงานการวิจัย สถาบัน
ไทยคดีศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ส. ศิวรักษ์. (2550). ค้นร่องส่องจริยศาสตร์: บทพิจารณาว่าด้วยธรรมะและอธรรมในสังคมไทย.
กรุงเทพฯ: ศึกษิตสยาม.
- สมพร สิงห์โต. (2517). ความสัมพันธ์ระหว่างรามายณะของวาลมீกีและรามเกียรติ์พระราชนิพนธ์ใน
รัชกาลที่ 1. (วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต), บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย,
สุนทร ณ รังษี. (2545). ปรัชญาอินเดีย : ประวัติและลัทธิ. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย.
- สุมาลี มหณรงค์ชัย. (2562). ทางสายกลางแบบพุทธ พราหมณ์ เซน. กรุงเทพฯ: สยามปริทัศน์.
- อดิศักดิ์ ทองบุญ. (2555). ปรัชญาอินเดีย. กรุงเทพฯ: ราชบัณฑิตยสถาน.

CHULALONGKORN UNIVERSITY

ภาษาต่างประเทศ

- Appleton, N. (2017). *Shared Characters in Jain, Buddhist and Hindu Literature*: Routledge.
- Apte, V. S. (2000). *The Practical Sanskrit-English Dictionary*. Delhi: Motilal Banarsidass.
- Bhargava, D. (1968). *Jaina Ethics*. Delhi: Motilal Banarsidass.
- Caillat, C., & Kumar, R. (2004). *Jain Cosmology*. Paris: Ravi Kumar.
- Chanchreek, K. L., & Jain, M. K. (2013). *Jain Agamas: An Introduction to Canonical Literature*. New Delh: Shree Publishers & Distributors.
- Chandra, K. R. (1970). *A Critical Study of Paumacariyam*. Muzaffarpur: Research Institute of Prakrit, Jainology and Ahimsa Vaishali.
- Cort, J. E. (2010). *Framing the Jina: Narratives of Icons and Idols in Jain History*. New York: Oxford University Press.

- De Clercq, E. (2005). The Paūmacariya - Padmacarita - Paūmacariu: the Jain Rāmāyaṇa-Purāṇa. In *Epics, khilas, and puranas: continuities and ruptures ; proceedings of the third Dubrovnik International Conference on the Sanskrit Epics and Puranas* (pp. 597–608): Croatian Academy of Sciences and Arts.
- De Clercq, E. (2008). Doctrinal Passages of the Jain Rāmāyaṇas. In C. C. a. N. Balbir (Ed.), *Papers of the 12th World Sanskrit Conference* (pp. 88-99). New Delhi: Motilal Banarsidass.
- De Clercq, E. (2010). Jaina Jaṭāyus or the story of King Daṇḍaka. In N. Balbir (Ed.), *Svasti* (Vol. 75, pp. 168–175). Bengaluru, Karnataka, India.
- De Clercq, E. (2011). A Note on Sītā as Rāvaṇa's Daughter in the Jain Rāmāyaṇas. *Journal of Vaishnava Studies*, 20, 197-207.
- De Clercq, E. (2015). Śūrpaṇakhā in the Jain Rāmāyaṇas. In M. B. a. J. Brockington (Ed.), *Rejection and Response in the Rama Tradition: the Portrayal of Secondary Women* (pp. 18-30). London: Routledge.
- Dundas, P. (2002). *The Jains*. London: Routledge.
- Fynes, R. C. C. (1998). *Hemacandra's The Lives of the Jain Elders*. Oxford: Oxford University Press.
- Gandhi, V. (1993). *Religion and Philosophy of the Jainas*. Ahmedabad: Jain International.
- Hoernle, A. F. R. (1888). *The Uvāsagadasāo or the Religious Profession of an Uvāsaga*. Calcutta: The Baptist Mission Press.
- Iyengar, K. R. S. (2003). *Asian Variations in Ramayana*. Delhi: Sahitya Akademi.
- Jacobi, H. (1884). *The Sacred Books of the East Vol. XXII Jaina Sutras Part I* (F. M. Müller Ed.). Oxford: The Clarendon Press.
- Jacobi, H. (1895). *The Sacred Books of the East Vol. XLV Jaina Sutras Part II* (F. M. Müller Ed.). Oxford: The Clarendon Press.
- Jacobi, H. (1914). *Paūmacariyam*. Bhāvanagara: Śrī-Jaina-dharma-prasāraka-sabhā.
- Jacobi, H. (1962). *Paūmacariyam Part 1*. Varanasi: Prakrit Text Society.
- Jacobi, H. (1968). *Paūmacariyam Part 2*. Ahmedabad: Prakrit Text Society.
- Jain, C. R. (1971a). *Ratna-Karanda-Sravakachara or the Householder's Dharma*. Arrah: The Central Jaina Publishinh House.
- Jain, C. R. (1971b). *The Practical Path*. Arrah: The Central Jaina Publishinh House.
- Jain, H. (2006). Literature of Jainis. In S. K. Chatterji (Ed.), *The Cultural Heritage of India Vol. V* (pp. 152-163). Kolkata: The Ramakrishna Mission Institute of Culture.
- Jain, J. C. (1947). *Life in Ancient India as Depicted in the Jain Canons*. Bombay: New Book Company.
- Jain, J. C. (1981). *Prakrit Narrative Literature*. New Delhi: Munshiram Manoharlal.
- Jain, J. C. (2004). *History and Development of Prakrit Literature*. New Delhi: Manohar.
- Jain, J. P. (2006). *Religion & Culture of the Jains*. Delhi: Bharatiya Jnanpith.
- Jain, V. K. (2013). *Ācārya Nemichandra's Dravyasaṃgraha*. Dehradun: Vikalp Printers.

- Jain, V. K. (2018). *Ācārya Umāsvāmī's Tattvārthasūtra*. Dehradun: Vikalp Printers.
- Jaini, P. S. (2001). *The Jaina Path of Purification*. Delhi: Motilal Banarsidass.
- Jaini, P. S. (2010). *Collected Papers on Jaina Studies*. Delhi: Motilal Banarsidass.
- Johnson, H. M. (1931). *Triṣaṣṭīśalākāpuruṣacaritra Vol. I*. Baroda: Oriental Institute.
- Johnson, H. M. (1937). *Triṣaṣṭīśalākāpuruṣacaritra Vol. II*. Baroda: Oriental Institute.
- Johnson, H. M. (1949). *Triṣaṣṭīśalākāpuruṣacaritra Vol. III*. Baroda: Oriental Institute.
- Johnson, H. M. (1954). *Triṣaṣṭīśalākāpuruṣacaritra Vol. IV*. Baroda: Oriental Institute.
- Johnson, H. M. (1962a). *Triṣaṣṭīśalākāpuruṣacaritra Vol. V*. Baroda: Oriental Institute.
- Johnson, H. M. (1962b). *Triṣaṣṭīśalākāpuruṣacaritra Vol. VI*. Baroda: Oriental Institute.
- Joshi, N. (2010). *An Outline of Prakrit Literature*. Pune: Sanmati-Teerth.
- Kapadia, H. R. (2010). *A History of the Canonical Literature of the Jainas*. Ahmedabad: Prakrit Text Society.
- Kothari, P. A. (1990). *The Concept of Divinity in Jainism*. Jaipur: Prakrit Bharti Academy.
- Kulkarni, V. M. (1990). *The Story of Rāma in Jain Literature*. Ahmedabad: Saraswati Pustak Bhandar.
- Long, J. D. (2013). *Jainism: An Introduction*. London: I.B.Tauris.
- McGregor, R. S. (2016). *Oxford Hindi-English Dictionary*. New Delhi: Oxford University Press.
- Mehta, M. L. (1998). *Jaina Philosophy: An Introduction*. Bangalore: Bharatiya Vidya Bhavan.
- Monier-Williams, M. (2011). *A Sanskrit-English dictionary: etymologically and philologically arranged with special reference to cognate Indo-European Languages (16th)*. Delhi: Motilal Banarsidass.
- Pischel, R. (1999). *A Grammar of the Prakrit Languages* (S. Jhā, Trans.). Delhi: Motilal Banarsidass.
- Ramanujan, A. K. (1991). Three Hundred Rāmāyaṇas: Five Examples and Three Thoughts on Translation. In P. Richman (Ed.), *Many Rāmāyaṇas: The Diversity of a Narrative Tradition in South Asia* (pp. 22-49). US: University of California Press.
- Sangave, V. A. (1999). *Aspects of Jaina Religion*. New Delhi: Bharatiya Jnanpith.
- Shah, U. P. (1987). *Jaina-rūpa-maṇḍana*. New Delhi: Shakti Malik.
- Sheth, H. T. (1986). *Pāra-sadda-mahaṇṇavo: A Comprehensive Prakrit-Hindi Dictionary (with Sanskrit equivalents, quotations and complete references)*. Delhi: Motilal Banarsidass.
- Singaravelu, S. (1965). A Comparative Study of the Sanskrit, Tamil, Thai and Malay Versions of Rama with Special Reference to the Process of Acculturation in the Southeast Asian Versions. *Journal of the Siam Society*, 56, 137-185.
- Singaravelu, S. (2004). *The Ramayana Tradition in Southeast Asia*. Kuala Lumpur: University of Malaya Press.
- Singh, A. K. (2012). *Samavāyaṅgasuttam: A Jain Canonical Text*. Delhi: Bhogilal Leherchand Institute of Indology.

- Stevenson, J. (1818). *The Kalpa Sutra and Nava Tatva: Two works Illustrative of the Jain Religion and Philosophy*. London: Bernard Quaritch.
- Stevenson, S. (1915). *The Heart of Jainism*: Oxford University Press.
- Upadhye, A. N. (2006). Prakrit Language and Literature. In S. K. Chatterji (Ed.), *The Cultural Heritage of India Vol. V* (pp. 164-183). Kolkata: The Ramakrishna Mission Institute of Culture.
- Vimalasūri. (2011). *Paūmacariyaṃ*. Surata: Ā. Omkārasūrī Ārādhana Bhavana.
- Winternitz, M. (1972). *A History of Indian Literature Vol. II*. New York: Russell&Russell.
- Woolner, A. C. (1999). *Introduction to Prakrit*. Delhi: Motilal Banarsidass.

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

ประวัติผู้เขียน

ชื่อ-สกุล	บุญทริกา บุญโณ
วัน เดือน ปี เกิด	9 มิถุนายน พ.ศ. 2533
สถานที่เกิด	กรุงเทพมหานคร
วุฒิการศึกษา	สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาอักษรศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย (เกียรตินิยมอันดับหนึ่ง) จากคณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เมื่อปีการศึกษา 2554 และปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาบาลีและสันสกฤต จากคณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เมื่อปีการศึกษา 2558
รางวัลที่ได้รับ	ได้รับทุนการศึกษาจากโครงการพัฒนากำลังคนด้านมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ (ทุนเรียนดีมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย) ประจำปีการศึกษา 2556 และทุนมูลนิธิคีตาอาศรมแห่งประเทศไทย ประจำปี 2559